Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

Nutzungshinweise / Terms of Use

Die Digitalisate dieses Webangebotes sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für private wissenschaftliche Zwecke ausgedruckt oder heruntergeladen und zu wissenschaftlichen Zwecken an andere, von Person zu Person, weitergegeben werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte in gedruckter oder elektronischer Form ist ohne zuvoriges schriftliches Einverständnis der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel nicht gestattet. Dies betrifft im einzelnen Verkauf, Leihe, Lizensierung, Vervielfältigung und Verbreitung. Werden Digitalisate aus der Wolfenbütteler Digitalen Bibliothek ohne schriftliche Genehmigung der Herzog August Bibliothek auf anderen Internetseiten, Datenträgern oder Printmedien veröffentlicht, ist sie als Rechteinhaberin berechtigt, gemäß der niedersächsischen Gebührenordnung für die Bibliotheken des Landes und Hochschulbibliotheken vom 10.11.2004 (Nds. Gesetz- und Verordnungsblatt Nr. 32/2004) , Anlage zu §2 Abs.1, Gebühren für die Veröffentlichung in Rechnung zu stellen. Rechtsgrundlage ist die Benutzungsordnung für die Landesbibliotheken vom 01.11.2004 (Nds. Ministerialblatt Nr. 39/2004) in der jeweils gültigen Fassung (vgl. Gebührenverzeichnis der HAB).

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Auskunft der Herzog August Bibliothek, Lessingplatz 1, D-38304 Wolfenbüttel (auskunft@hab.de).

Verlinkungen sind grundsätzlich erwünscht. Bitte verweisen Sie auf Digitalisate wie folgt:

- Im Druck: Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [PURL], z.B. Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [http://diglib.hab.de/inkunabeln/14-astron/start.htm]
- Im Internet: HAB inkunabeln/14-astron

All digital documents of the Wolfenbüttel Digital Library are protected by copyright. They may be printed or downloaded and forwarded individually to third parties only for non-commercial educational, research and private purposes. In doing so provenance marks attached to them must not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not permissible without obtaining prior written permission from the Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel. This explicitly includes selling, lending, licensing, reproduction and dissemination. If digital documents from the Wolfenbüttel Digital Library are published without the written permission of the Herzog August Bibliothek, the library as holder of the rights to its property is entitled to levy fees in accordance with the ordinance for the State and University Libraries of the county of Lower Saxony dating from 10.11.2004 (Nds. Gesetz- und Verordnungsblatt Nr. 32/2004; Anlage zu §2 Abs.1; confer „Benutzungsordnung für die Landesbibliotheken" 01.11.2004, Nds. Ministerialblatt Nr. 39/2004).

For reproduction requests and permissions, please contact the information desk of the Herzog August Bibliothek, Lessingplatz 1, D-38304 Wolfenbüttel (auskunft@hab.de).

Links to our resources are welcome. Please refer to digital documents as follows:

- Print: Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [PURL], e.g. Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [http://diglib.hab.de/inkunabeln/14-astron/start.htm]
- Internet: HAB inkunabeln/14-astron

HAB Wolfenbüttel: 2.1.2009

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Ac 343

54.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Qk-H.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

[Benedikt de Spinoza]

B. D. S.

OPERA

POSTHUMA,

Ac 343

Quorum series post Præfationem exhibetur.

cIↃ IↃ C LXXVII.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PRÆFATIO.

Licet scripta, Lector benevole, hoc libro contenta, maximam partem imperfecta, multò minùs ab ipso Auctore examinata, polita, ac emendata sint; ea tamen luci exponere non abs re visum fuit, eò quòd non parùm utilitatis Orbi literato, nec parùm scientiæ Lectori Philosopho dabunt, qui, neque veri specie nixus, neque authoritate motus, solidas rationes, & indubitatas quærit veritates.

Et quamvis libri, in quo cuncta ferè Mathematicè demonstrantur, parùm intersit, ut sciatur, quibus parentibus ejus Auctor fuerit ortus, quamque vitæ inierit rationem (hæc enim satis superque ex his scriptis manifesta est) non inutile tamen fore visum est, hæc pauca de ejus Vitâ narrare.

Fuit ab ineunte ætate literis innutritus, & in adolescentiâ per multos annos in Theologiâ se exercuit; postquam verò eò ætatis pervenerat, in quâ ingenium matureſcit, & ad rerum naturas indagandas aptum redditur, se totum Philosophiæ dedit: quum autem nec præceptores, nec harum Scientiarum Auctores pro voto ei facerent satis, & ille tamen summo sciendi amore arderet, quid in hisce ingenii vires valerent, experiri decrevit. Ad hoc propositum urgendum Scripta Philosophica Nobilissimi & summi Philosophi Renati des Cartes magno ei fuerunt

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

adjumento. Postquam igitur se ab omnigenis occupationibus, & negotiorum curis, veritatis inquisitioni magnâ ex parte officientibus, liberâsset, quò minùs à familiaribus in suis turbaretur meditationibus, urbem Amstelædamum, in quâ natus, & educatus fuit, deseruit, atque primò Renoburgum, deinde Voorburgum, & tandem Hagam Comitis habitatum concessit, ubi etiam IX Kalend. Martii anno supra millesimum & sexcentesimum septuagesimo septimo ex Pthisi hanc vitam reliquit, postquam annum ætatis quadragesimum quartum excessisset. Nec tantùm in veritate perquirendâ totus fuit, sed etiam se speciatim in Opticis & vitris, quæ Telescopiis ac Microscopiis inservire possent, tornandis, poliendisque exercuit; & nisi mors eum intempestiva rapuisset, (quid enim in his efficere potuerit, satis ostendit) præstantiora ab eo fuissent speranda. Licet verò se totum mundo subduxerit, & latuerit, plurimis tamen doctrinâ, & honore conspicuis Viris ob eruditionem solidam, magnumque ingenii acumen innotuit: uti videre est ex Epistolis ad ipsum scriptis, & ipsius ad eas Responsionibus.

Plurimum temporis in Naturâ rerum perscrutandâ, inventis in ordinem redigendis, & amicis communicandis, minimum in animo recreando insumpsit: quin tantus veritatis expiscandæ in eo ardor exarsit, ut, testantibus iis, apud quos habitabat, per tres continuos menses in publicum non prodierit; Quinimò, ne in veritatis indagine turbaretur, sed ex voto in eâ procederet, Professoratum in Academiâ Heidelbergensi, ei à Serenissimo Electore

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Electore Palatino oblatum, modestè excusavit, uti ex Epistolâ quinquagesimâ tertiâ & quârtâ perspicitur.

Ex hoc veritatis studio, & summâ diligentiâ prodierunt anno CIↃ IↃ CLXIV *Renati Des Cartes Principiorum Philosophiæ pars* I & II *more Geometrico* ab Auctore nostro *demonstratæ*, quibus accessere Ejusdem *Cogitata Metaphysica*; anno verò CIↃ IↃ CLXX *Tractatus Theologico-Politicus*, in quo subtilissimæ & res consideratione dignissimæ, Theologiam, sacram Scripturam, atque vera, solidaque Reipublicæ fundamenta spectantes, tractantur.

Ex eodem fonte scaturiverunt, quæ hic sub titulo B. D. S. OPERA POSTHUMA Lectori communicantur: sunt verò hæc omnia, quæ ex adversariis, & quibusdam apographis inter amicos, ac familiares delitescentibus colligere licuit. Et quanquam credibile est apud hunc, aut illum aliquid, à nostrô Philosopho elaboratum, absconditum esse, quod hic non invenietur; existimatur tamen, nil in eo inventum iri, quod sæpius in his Scriptis dictum non sit; nisi fortè sit Tractatulus de Iride, quem ante aliquot annos, ut quibusdam notum, composuit, quique, nisi cum igni tradidit, ut probabile est, alicubi delitescit.

Nomen Auctoris in libri fronte, & alibi literis duntaxat initialibus indicatum, non aliâ de causâ, quàm quia paulò ante obitum expressè petiit, ne Nomen suum Ethicæ, cujus impressionem mandabat, præfigeretur; cur autem prohibuerit, nulla alia, ut quidem videtur, ratio est, quàm quia noluit, ut *Disciplina ex ipso*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

haberet vocabulum. Dicit etenim in Appendice quartæ partis Ethices capite vigesimo quinto, quòd, *qui alios consilio, aut re juvare cupiunt, ut simul summo fruantur bono, minimè studebunt, ut Disciplina ex ipsis habeat vocabulum*; sed insuper in tertiâ Ethices parte Affectuum Definit. XLIV. ubi quid sit ambitio explicat, eos, qui tale quid patrant, non obscurè, ut Gloriæ cupidos, accusat.

Quantum verò ad hæc ejus scripta, quamvis ad primam Ethices partem præfatio requiratur, ea tamen alia longis parasangis superat, proque absoluto, & perfecto operæ haberi potest. Hanc noster Philosophus in quinque partes distribuit, quarum prima tractat *de Deo*, secunda de *Mente humanâ*, tertia de *Origine & Naturâ Affectuum*, quarta de *Servitute humanâ*, & unà de Regulâ & vivendi Normâ, deque hominum bono & malo, quinta denique de *Potentiâ intellectûs*, seu *de Libertate humanâ*, nec non de Mentis æternitate.

In primâ parte demonstratur, quòd Deus

I. *Necessariò existat*,

II. *Unicus sit*,

III. *Ex solâ suæ Naturæ necessitate sit & agat*,

IV. *Omnium rerum causa libera sit, & quòd omnia in Deo sint, & ab ipso ità pendeant, ut sine ipso nec esse, nec concipi possint.*

V. *Denique quòd omnia à Deo fuerint prædeterminata, non quidem ex Libertatis Voluntate, sive absoluto beneplacito; sed ex absolutâ Dei Naturâ, sive absolutâ potentiâ.*

Quod difficultates attinet, à nonnullis Tractatui Theo-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Theologico-Politico oppositas, quòd scilicet primò Auctor Deum, & Naturam confundat, vel (ut illi volunt) pro uno, eodemque habeat; & secundò quòd omnium rerum, & actionum fatalem statuat necessitatem; ad earum priorem respondet in Epistolâ Vigesimâ primâ, ad Clarissimum Virum D. Oldenburgium scriptâ, hisce verbis. *Deum omnium rerum causam immanentem, ut ajunt, non verò transeuntem statuo. Omnia, inquam, in Deo esse, & in Deo moveri cum Paulo affirmo, & fortè etiam cum omnibus antiquis Philosophis, licet alio modo; & auderem etiam dicere, cum antiquis omnibus Hebræis, quantum ex quibusdam traditionibus, tametsi multis modis adulteratis, conjicere licet.* Ad posteriorem verò in Epistolâ Vigesimâ tertiâ, ad eundem datâ, ità respondet. *Hîc paucis explicare volo, quâ ratione ego fatalem omnium rerum, & actionum necessitatem statuam. Nam Deum nullo modo fato subjicio, sed omnia inevitabili necessitate ex Dei Naturâ sequi concipio, eodem modo, ac omnes concipiunt ex ipsius Dei Naturâ sequi, ut se ipsum intelligat; quod sanè nemo negat ex Divinâ Naturâ necessariò sequi, & tamen nemo concipit, Deum fato aliquo coactum, sed omninò liberè, tametsi necessariò se ipsum intelligere. Deinde hæc inevitabilis rerum necessitas nec jura divina, nec humana tollit. Nam ipsa moralia documenta, sive formam legis, seu juris ab ipso Deo accipiant, sive non, Divina tamen sunt, & salutaria; & si bonum, quod ex Virtute, & amore Divino sequitur, à Deo tanquam Judice accipiamus, vel ex Necessitate Divinæ Naturæ emanet, non erit propterea magis, aut minùs optabile, ut nec contrà mala, quæ ex pravis actionibus, & affectibus sequuntur, ideò*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

leò, quia necessariò ex iisdem sequuntur, minùs timenda sunt, & denique, sive ea, quæ agimus, necessariò, vel contingenter agamus, spe tamen, & metu ducimur. Hæc fatalis rerum necessitas, quâ à causis ad existendum, & operandum determinantur, quæ causæ rursus ab aliis quoque causis ad existendum, ac operandum determinatæ sunt, & hæ iterum ab aliis, & sic ad Deum usque (primam omnium causam omnia producentem, non verò productam) procedendo, à nostro Philosopho Propositionibus 26. 27. 28. 29. Partis I Ethices demonstratur.

Deum absolutè omnium rerum causam esse, & omnia ex Deo emanare si statuatur, sequi inde videtur eundem & peccati, & mali causam esse. Sed verò ad hanc difficultatem, & ad id, quod inde dependet, noster Philosophus responsum dat Epistolis 32. 34. & 36. Clarum insuper, ac manifestum est, nullam penitùs posse esse dissensionem de eo nempe, quòd ex Deo omnia fluant, & quòd ab ipso æterno decreto determinata & præordinata sint, cùm id ipsum multi Christiani non modò credant, sed quoque tanquam necessariam veritatem propugnent.

Memoratis difficultatibus hæc superadditur, quòd scilicet Auctor aliam planè Regulam & vivendi Normam, &, quantum summum hominis bonum spectat, aliud omninò statuat, quàm vel Christus Servator noster, vel Apostoli ejus in Sacrâ Scripturâ tradidere. Ut hæc quoque removeatur difficultas, non inconsultum videtur, hâc de re Auctoris sententiam ob oculos ponere, & dein-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

& deinceps ostendere, eam nullâ in re à Doctrinâ Christi, & Apostolorum discrepare. Hæc, ut modò dictum est, noster Auctor in quartâ Ethices Parte tractat; & Propositionibus 26 & 27 demonstrare annititur, *Mentem, quatenus ea ratione utitur, hoc tantùm sibi utile judicare, quod ad intelligendum conducit; illud verò malum, quod impedire potest, quò minùs intelligamus.* Demonstrat porrò Propositionibus 23, & 24 in eâdem quartâ Parte, Virtutis esse res tantùm intellectualiter, vel adæquatè concipere, & *ex ideis adæquatis agere nihil aliud esse, quàm ex virtute absolutè agere.* Hinc elicit Propositione 28 ejusdem Partis, *quia Deus est summum, quod à Mente percipi potest, Dei notitiam summum Mentis bonum, & Deum cognoscere summam Mentis esse Virtutem.* Præterea, *quicquid cupimus, & agimus, cujus causa sumus, quatenus Dei habemus ideam, sive quatenus Deum cognoscimus, ad Religionem refert: Cupiditatem autem bene faciendi, quæ ex eo ingeneratur, quòd ex rationis ductu vivimus, Pietatem vocat. Cupiditatem deinde, quâ homo, qui ex ductu rationis vivit, tenetur, ut reliquos sibi amicitiâ jungat, Honestatem vocat, & id honestum, quod homines, qui ex ductu rationis vivunt, laudant, & id contrà turpe, quod conciliandæ amicitiæ repugnat*, Ibid. in Schol. 1. Prop. 37.

Sed & Prop. 35. monstrat, *homines, quatenus ex ductu rationis vivunt, eatenus tantùm necessariò, & semper* (quatenus nimirum intellectus, voluntas, cupiditas, aliique spectantur affectûs) *convenire: eos illud bonum, quod sibi appetunt, reliquis hominibus etiam cupere*, Prop. 37. & eò magis, quò majorem Dei acquisiverint notitiam: *eosque, quantum*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tum possint, conari alterius Odium, Iram, Contemptum &c. amore contrà, sive Generositate compensare Prop. 46.

Elicit porrò *ex Definitionibus Amoris, & Intellectus istos, qui Odium amore expugnare student, lætos, & securos pugnare, ac æquè facilè uni homini, ac pluribus resistere, & Fortunæ auxilio quàm minimè indigere; quos verò vincunt lætos cedere, non quidem ex defectu, sed ex incremento virium.* Vid. Schol. Prop. 46. Agit autem de differentiâ, quæ inter hominem, qui solo affectu, seu opinione, & eum, qui ratione ducitur, intercedit, in Scholio Prop. 66. dictæ Partis, affirmatque *illum, velit nolit, ea agere, quæ maximè ignorat; hunc verò nemini, nisi sibi soli, morem gerere, & ea tantùm agere, quæ in vitâ prima esse novit, quæque propterea maximè cupit*; & ideò illum Auctor priorem Servum, sed posteriorem Liberum vocat.

Liberorum omnium Virtutem æquè magnam cerni in declinandis, quàm in superandis periculis, monstrat ibidem Prop. 69. item *eos ergà se invicem gratissimos esse*, Prop. 71. & nunquam *dolo malo, sed semper cum fide agere*, Prop. 72. & liberiores esse *in Civitate, ubi ex communi decreto vivunt, quàm in solitudine, ubi sibi solis obtemperant*, Prop. 73.

Hæc, quæ de Verâ Libertate ostendit, ad Fortitudinem in Scholio ejusdem Prop. refert, & dicit, *Virum Fortem neminem odio habere, nemini irasci, nemini invidere, indignari, neminem despicere, minimèque superbire.*

In quintâ Ethices Parte conatur demonstrare, quòd nos per intellectum, vel per merè intellectualem, & adæquatam, quam de Deo, rebusque acquirimus, cognitionem,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tionem, pravos affectûs superare, & inde [o] *summam, quæ dari potest, Mentis Acquiescentiam, ut & Dei* [p] *amorem æternum oriri*, & denique *in* [q] *constanti hoc, & æterno erga Deum amore nostram salutem, seu beatitudinem, seu Libertatem consistere.*

Hæc sunt præcipua eorum, quæ Philosophus noster de rectâ vivendi ratione, summoque hominis Bono à Ratione dictari demonstrat. Si hæc cum iis, quæ Servator noster Jesus Christus, ejusque Apostoli docuerunt, comparentur, non tantùm summa inter ea deprehenditur convenientia; sed & perspicietur, quæ Ratio præscribit, eadem planè esse cum iis, quæ ipsi tradidere; quin videbit dogmata Moralia Religionis Christianæ in iis perfectè contineri: quicquid enim Servator noster, & Apostoli docuerunt [r] summatim in hoc comprehenditur, Deum scilicet supra omnia, proximum verò, ut se ipsum, esse diligendum; imò eundem Dei, & proximi Amorem in eo, quod Auctor noster demonstrat, à Ratione præscribi, manifestum est.

Ex jam dictis clarè patet, quâ de causâ Apostolus ad Rom. 12. vers. 1. Christianam Religionem dicat esse Rationalem: quia nimirùm Ratio eam præscribit, eaque ratione fundatur. Erasmus in suis ad hunc locum Annotationibus notat, Originem ea, quorum ratio potest reddi, vocâsse Rationalem Religionem, & addit Theo-

o *Prop. 27. Part. 5. & Prop. 52. una cum Schol. Part. quartæ.* p *Vid. Corollar. Prop. 32. & 33.* q *Vid. Schol. Prop. 36. Part. quintæ.* r *Matth. cap. 7. vers. 12. & cap. 22. vers. 37. 38. 39. 40. Luc. cap. 10. vers. 27. 28. Rom. cap. 13. vers. 8. 9. 10. Gal. cap. 5. vers. 14.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

phylactum affirmare, omnes nostras actiones juxta Rationis præscriptum perficiendas esse, cui etiam Erasmus subscribit.

Regenerationem, sine quâ nemo in regnum Dei intrare potest, includi in Dei Amore, qui (demonstrante id ipsum nostro Philosopho) ex cognitione Dei intellectuali oritur, manifestò videre est ex iis, quæ Apostolus Johannes in 1 Epistolâ cap. 4. vers. 7. 16. 17. 18. comparatis cum vers. 20. 21. de Amore testatur. Præterea Regenerationem consistere in victoriâ, quam in malos affectûs obtinemus, & in terrenarum, & vanarum Cupiditatum mortificatione, quæ naturaliter in nobis inveniuntur; & è contrario in bonarum, sive talium Cupiditatum acquisitione, quæ id tantummodò, quod Verum, & Bonum est, spectant, ut & in acquisitione Dei Amoris, Pacis, vel veræ animi Acquiescentiæ, Lætitiæ, Veritatis, Justitiæ (quæ constans, æternaque suum cuique tribuendi est voluntas) & Benignitatis, &c. quæ, prout Philosophus noster evincit, sunt necessarii fructus intellectûs. Hoc, inquam, manifestum est ex iis, quæ Apostolus in Epistolâ ad Ephes. 4. vers. 22. 23. & 24. & ad Colos. 3. vers. 9. 10. de Vetere, & Novo Homine, & in eâ ad Rom. cap. 8. à vers. 5. ad 15. nec non ad Gal. 5. vers. 16. ad finem usque, de imperio Spiritûs in carnem dicit.

Quòd Veritatem rei, ad salutem scitu necessariæ, pro viribus conari intelligere, purasque intellectuales nanciscì perceptiones, ac secundùm eas agere, hoc est, juxta ratio-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rationis dictamen vivere, neque cum Sacrâ Scripturâ, neque cum Religionis Christianæ fundamentis (quod à multis creditur, qui tantùm literâ, non autem Spiritu, seu ratione ducuntur) pugnet; sed magnam partem cum utrisque conveniat, id *primò* ex iis [t] Scripturæ locis elucet, in quibus Meditatio & acquisitio Veritatis, & [u] Sapientiæ, & Notitiæ intelligitur, atque commendatur; nec non ex iis, in quibus Sapientia, Notitia, & Intelligentia, ut actionum salutiferarum causæ statuuntur. Quis enim inficias ibit, hujus notitiæ, hujus intelligentiæ, &c. objectum dogmata salutis esse, seu id, quod ad salutem obtinendam necessariò sciendum est? Sed & cui rei tam meditatio, quàm acquisitio veritatis, intellectûs &c. inservit, si nostrum non sit juxta ejus dictamen tam vivere, quàm operari? Nec putandum est vocabulis Veritatis, Sapientiæ, Notitiæ &c. in Sacrâ Scripturâ cognitionem aut animi assensum, literâ, vel Scripturæ testimonio nixam

[t] *Jobi* 28. *vers.* 12. *ad vers.* 20. *Prov.* 1. *vers.* 20. *ad finem*, *& cap.* 2. *vers.* 1. *ad vers.* 13. *cap.* 3. *à vers.* 10. *ad* 18. *cap.* 4. *vers.* 5. 6. 7. *cap.* 7. *vers.* 4. 5. *cap.* 8. *passim*. *cap.* 16. *vers.* 22. *cap.* 23. *vers.* 23. 1 *Cor.* 14. *vers.* 20. *Gal.* 3. *vers.* 1. *Coloss.* 2. *vers.* 2. 3. 1 *Tim.* 2. *vers.* 3. 4. 1 *Pet.* 2. *vers.* 2. 9. Quid hoc nono versu per Christi lucem admirabilem, ad quam vocat eos, qui in [ignorantiæ] tenebris hærent, intelligendum sit, ii percipient qui norunt, eos, qui talem de Deo, ejusque voluntate notitiam possident, quæ vel lege, vel Scripturâ nititur, (uti vulgus Judæorum. *Vid. Rom.* 2. *vers.* 17. 18. & speciatim vocati habebant) adhuc in [ignorantiæ] caligine versari, & perfectam claritatem veritatis, seu veræ, & puræ intellectualis perceptionis esse proprietatem. [u] Vide de effectibus Veritatis, Notitiæ, &c. locos allegatos ex Proverbiis, iisque adde *Jes. cap.* 33. *vers.* 6. *cap.* 53. *vers.* 11. *Matth.* 13. *vers.* 15. 23. *Joh. cap.* 8. *vers.* 31. 32. *cap.* 17. *vers.* 3. *Philipp.* 3. *vers.* 8. 9. 10. *Jac.* 3. *vers.* 17.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

denotari: tum enim magna reverâ denotaretur inscitia, cum in iis tantùm locum haberet, qui omni Veritate, Sapientiâ, &c. destituuntur.

Secundò autem, quî fieri potest, ut purè intellectuales, & adæquatas ideas de articulis, ad salutem scitu necessariis, habere, & juxta eas ex dictamine Rationis vivere, & agere, non conveniret cum Christianæ Religionis fundamentis? quum *primò* Sacræ literæ, omnibus Christianis concedentibus, quæ documenta invicem contraria continere nequeunt, multis in locis id doceant, ut modò ostensum: *deinde* quum Novum fœdus, quod Deus per Christum instituit, cujusque [w] Christus est Mediator, in hoc consistat, quòd Deus suas Leges, quas [x] tabulis insculptas Israelitis notas fecerat, mentibus hominum inscribat, hoc est, efficiat, ut istarum Legum sensum intelligant: sed *tertiò*, quum hujus fœderis ministri non ducantur per literam, seu Scripturam, quemadmodum ii, qui [y] ministrârunt sub Veteri fœdere; sed per [z] Spiritum, hoc est, per intellectum, prout ex primo, nec non ex testimonio Johannis cap. 5. vers. 6. & alibi patet. Manifestum ergo est, ea cum fundamentis Christianæ Religionis concordare.

Quia verò id, quod hîc de Novo fœdere, sive de Religione Christianâ demonstratum est, multùm differt ab

[w] *Hebr. cap. 8. vers. 6. cap. 9. vers. 15. cap. 12. vers. 24.* [x] *Jer. cap. 31. vers. 33. 34. 2 Cor. cap. 3. vers. 3. Hebr. cap. 8. vers. 8. 9. 10. cap. 10. vers. 16.* [y] *Rom. cap. 2. vers. 27. 29. cap. 7. vers. 6. 2 Cor. cap. 3. vers. 6. 7. 9. Hebr. cap. 7. vers. 16.* [z] *Vide tria allegata loca, & Rom. cap. 8. usque ad vers. 17. Gal. cap. 2. vers. 18. 25.*

eo,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

eo, quod plerumque de eo vulgus credit; & quia præjudicia, quibus ii laborant, qui aliam hâc in re fovent sententiam, in causâ essent, quòd hisce pauci assensum præberent, quædam notatu digna Scripturæ Testimonia proferenda sunt, unde liquidò appareat munus Christi Salvatoris nostri, & Finem, ob quem in mundum venit, primarium fuisse homines hanc docere notitiam, ne cæcorum ritu, sicut Judæi per Legem, mandatumve; sed per lumen cognitionis ducerentur.

Primum ergo Testimonium est Johannis Baptistæ in Evangelio Johannis cap. 1. vers. 17. quod sic habet, *Lex, per Mosen est data, gratia & veritas per Christum facta est*; hoc est, Moses instituit, ut per Legem, vel præceptum ducerentur homines, & vi Legis, vel præcepti operarentur; Christus verò docuit, ut per [b] lumen Gratiæ, ac Veritatis ducerentur, vivèrent, & agerent.

Alterum Testimonium est ipsius Servatoris, qui roganti Pilato, num Rex esset, ità Johan. cap. 18. vers. 37. ex Syriacâ Tremellii versione, & cap. 17. vers. 17. inverso respondit: *ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testarer de veritate*: nempe, hanc veritatem Dei Rationem, vel intellectum esse. Utor vocula *Rationis*, non autem *Verbi*; sic enim Originale, & Græcum vocabulum [c] λόγος plerumque vertitur, & eo Apostolus Johannes filium Dei innuit: *primò*, quia testibus Erasmo

[b] *Vide Joh. cap. 1. vers. 4. 9. & cum iis compara vers. 2. & 14. item cap. 8. vers. 12. cap. 12. vers. 35. 36. 46. quos compara cum cap. 14. vers. 6.*
[c] *Vide Joh. cap. 1. vers. 1. & 14. 1 Joh. cap. 1. vers. 1. cap. 5. vers. 7. & Apoc. cap. 14. vers. 13.*

in

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

in Annotationibus suis ad vers. 1. cap. 1 Evangelii Johannis, aliisque Linguarum peritis vox λόγος multò meliùs per *Rationem*, quàm per *Verbum* exprimitur: *deinde*, quia id, quod Johannes de voce λόγος pronunciat, optimè de *Ratione* internâ, vel de intellectu, nullatenus verò de Verbo, vel verbis intelligi, aut iis applicari potest. Hæc *Ratio in initio apud Deum*, quin *ipsa Deus fuit*, hoc est de divinâ Naturâ participavit; *sine hâc nihil eorum, quæ facta sunt, facta fuerunt, in hâc fuit Vita*, & hæc vita *fuit lumen hominum* intellectuale teste Johanne in Evangelio cap. 1. vers. 1. 2. 3. 4. Quem latet, internam Dei Rationem, seu intellectum non differre ab ipso Deo, & ideò in principio apud Deum, ipsamque Deum fuisse, vel essentiæ divinæ fuisse participem? quis inficiatur, sine ejus operâ nihil factum esse, & denique hominum mentem à Mente divinâ admirabili luce illustrari? Quod autem hæc de *verbo*, vel *verbis* ore prolatis, quæ, in se considerata, non nisi aëris sunt motus, intelligi nequeant, videtur adeò manifestum esse, ut supervacaneum foret, id rationibus evincere. Et quamvis Erasmus voce λόγος, quam *rationem* interpretatur, non *internam*, sed externam potiùs *Rationem* intellexerit, quia tamen cum aliis Linguarum peritis expresse testatur, vocem λόγος apud Græcos quoque internam rationem significare, nihil impedit, quò minùs hoc sensu sumatur.

Christus porrò de Veritate testatur, quòd *sanctificet* Johan. 17. vers. 17. 19. quòd *regeneret* Joh. 3. vers. 5. 6. Tit. 3. vers. 5. comparat, cum 1 Johan. 5. vers. 6. quòd homi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

hominem reverà *liberum reddat*, Johan. 8. vers. 31. 32. quòd per illam in *omnem veritatem ducamur*, Johan. cap. 14. vers. 26. & cap. 15. vers. 16. & cap. 16. vers. 13. quòd per eam solam *ad Deum accedamus*, Joh. 14. vers. 6. comparat. cum 1 Cor. cap. 1. vers. 24. & denique quòd nihil omnino sine eâ possimus facere, quod ad salutem requiritur, Johan. 15. vers. 3. 4. 5. comparat. cum Johan. 14. vers. 6. in quo loco id, quod de se ipso Christus dicit, se nempe *esse veritatem*, necessariò eo sensu accipiendum est, quemadmodum sumitur eo in loco, in quo Salomon affirmat se Intellectum, & æternam Sapientiam esse.

Quòd id, quod Christus Matth. 5. vers. 17. 18. expressis verbis indicet, *se non venisse, ut Legem destruat, sed ut compleat*, & affirmet fore, ut *cœlum, & terra citiùs transeant, quàm vel jota*, (minima Alphabeti litera) *de lege*, minimè cum Christi, vel Johannis testimonio pugnat, is percipiet, qui attendit, primò obligationem agendi, quod Lex jubet, & id, quo ii, qui sub Lege sunt, ad obedientiam ei præstandam instigantur, duas res valdè diversas esse. *Secundò* hanc obligationem non minùs in iis locum habere, & ad eos spectare, quibus lumen Gratiæ, & Veritatis illuxit, & ex rei cognitione mandata Legis exequuntur, quàm in iis, qui ex Legis præscripto vivunt, & ex solo ejus mandato eadem præstant: hinc enim facilè intelligere est, Jesum Christum de hâc tantùm obligatione hoc in loco, non verò de Vitâ juxta Legem instituendâ loqui.

***

Hæc

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Hæc tamen clariùs percipiuntur ex iis, quæ ab Apostolo de Lege Dei traduntur; nimirùm quòd *per Christum à Lege liberemur, & redimamur*, Rom. 7. vers. 6. cap. 8. vers. 2. & Gal. 4. vers. 5. quòd *per Christi corpus Lex nobis sit mortua*, Rom. 7. vers. 4. 6. Gal. 2. vers. 19. quòd *Lex tum desinat, quando venit fides*, Gal. 3. vers. 23. 24. 25. quòd *ministerium literæ aboleatur*, 2 Cor. 3. vers. 7. 11. & Hebr. 7. vers. 16. 18. quòd ii, qui *sunt sub gratiâ*, non sint *sub Lege*, Rom. 6. vers. 14. 15. & denique quòd *Lex justis non sit posita* 1 Tim. 1. vers. 9. Gal. 5. vers. 22. 23. Quoniam verò ex allegatis locis planum est, Apostolum non modo de Lege Cæremoniali, sed speciatim de Lege Morali loqui, hæc non possunt intelligi, uti indubitatè ex ipsius Servatoris explicatione, Apostolique testimonio ad Romanos cap. 8. vers. 3. 4. & cap. 13. vers. 8. 9. 10. & alibi apparet, de obligatione eâ, quam Lex præscribit: sed duntaxat de vitâ, & operibus secundùm Legem, instituendis capienda sunt.

Tertium, & ultimum Testimonium est Apostoli Pauli in Epistolâ ad Ephes. cap. 4. vers. 11. 12. 13. collatis cum vers. 14. & 15. Christus *dedit alios quidem Apostolos, alios verò Prophetas, alios autem Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad perfectionem Sanctorum, ad opus Ministerii, ad ædificationem Corporis Christi. Donec perveniamus nos omnes ad unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in Virum adultum, ad mensuram plenæ staturæ Christi.* Nam quis neget Paulum docere, Christum dedisse Apostolos, Prophetas, &c. in eum finem, ut nos omnes cognoscemus,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

remus, quemadmodum Christus cognovit; quin ut ad magnam scientiæ Christi mensuram perveniremus? Quis dubitet eorum laborem, opusque Ministerii eò spectâsse, ut homines tantâ Scientiâ imbuerent? Quis denique renuat per eam scientiam, ejusve acquisitionem Sanctorum perfectionem effici, & ità Christi corpus ædificari?

Manifestum porrò est, quòd cognitio de nostro Servatore, & consequenter talis, qualem omnibus apprecatur, Veritatis, seu purè intellectualis de Deo, ejusque Voluntate sit cognitio; non verò ea, quæ Authoritate, vel externo nititur Testimonio. Atque hoc patet primò inde, quòd Jesus Christus Patris sui voluntatem, seu veritatem salvificæ doctrinæ, quam ipse prædicavit, intellexit, quodque ejusmodi Scientia, quæ externo firmatur testimonio, in eo locum nullum habuit. Secundò quatenus rei ad salutem scitu necessariæ cognitione imbuimur, quæ externo nititur testimonio, non pervenimus ad unitatem fidei, quòd scilicet inter nos, & cum *Christo unum* sumus, *quemadmodum ille cum Patre unum est* Johan. 17. vers. 21. 22. 23. Gal. 3. vers. 28. neque ad firmitatem, Ephes. 4. vers. 14. quam Apostolus flagitat, quamque, ut necessariam sequelam, ex cognitione Christi profluentem, statuit: sed quatenus ejus rei veritatem percipimus. Sed & jam demonstrata, fiunt quoque ex vers. 15. plana.

Plura, quàm hæc tria, possent produci Testimonia, quibus ea, quæ hic demonstranda sunt, non minori efficacià confirmantur: verùm ne nimis insistatur rei,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ex Sacris literis tam manifestæ, hoc duntaxat dicendum, præcipuum, quòd Scriptura de fide salvificâ testatur, sine quâ, ut omnes Christiani concedunt, nemo Christianus esse potest, & per cujus fidei participationem quilibet Christianus evadit, niti penitùs spirituali; sive merâ intellectuali cognitione; quin id de eâ solummodò & posse, & debere intelligi, quod ea sit *fides Dei*, Rom. c. 3. vers. 3. *fides Jesu Christi*, Rom. 3. vers. 22. 26. Gal. 2. vers. 16. cap. 3. vers. 22. Philip. 3. vers. 9. *filii Dei*, Galat. c. 2. vers. 20. (in Deo enim, ut quivis novit, cui Deus innotuit, non alia, quàm intellectualis tantùm cognitio locum habet; Christus autem veritatem doctrinæ salutis, quam prædicavit, intellexit) ipsa *Veritas*, 2 Thess. cap. 2. vers. 13. 1 Timoth. 2. vers. 7. *Cognitio veritatis*, Tit. 1. vers. 1. Johan. 17. vers. 3. *Sapientia*, Actor. 6. vers. 5. 8. collat. cum vers. 10. Rom. 10. vers. 8. comparat. cum 1 Cor. cap. 1. vers. 24. 2 Cor. 2. vers. 16. *Spiritus* 2 Cor. 4. vers. 13. *fructus Spiritûs* 1 Cor. cap. 12. vers. 9. Gal. 5. vers. 22. *Verbum*, Rom. 10. vers. 8. quo notitiam rei ad salutem scitu necessariæ non externè, sed internè in animo consequimur; *Testimonium Dei*, *quod testificatur in nobis de filio suo*, 1 Johan. 5. vers. 10. *Donum*, Rom. 12. vers. 3. Ephes. 2. vers. 8. *Opus Dei*, Joh. cap. 6. vers. 29. quo *Charitas*, Gal. 5. vers. 6. & nostra *Regeneratio*, vel *Spiritualis vivificatio*, & *salus*, Coloss. 2. vers. 12. 1 Petr. cap. 1. vers. 5. 1 Joh. 5. vers. 4. efficaciter perficitur; *alia Lex* Rom. 3. vers. 27. Galat. 3. vers. 11. 12. seu aliud vitæ exemplar, quàm vel Legis, vel mandati; id, quo Sacri Codi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Codicis sensus eruendus, & res in eo contentæ noscendæ sunt, 2 Timoth. 3. vers. 15. id, quod perfectam continet certitudinem, Hebr. cap. 10. vers. 22. & cap. 11. vers. 1. Ephes. 6. vers. 16. Coloss. 2. vers. 5. & absolutè omnem excludit dubitationem, Matth. 21. vers. 21. Rom. 14. vers. 23. Jacob. 1. vers. 6. & denique quo *Lex stabilitur*, Rom. 3. vers. 31. (vocula *Lex* hoc loco denotat obligationem faciendi Legis mandatum; non verò juxta Legem vivendi, & operandi Rationem) & quo Dei justificatio tantummodò datur, quæ neque per *Legem*, Gal. 3. vers. 11. 21. Philip. 3. vers. 9. nèque ex *Legis operibus*, Rom. 3. vers. 21. 28. cap. 9. vers. 31. 32. Gal. 2. vers. 16. obtineri potest, quæque per *Legem*, & Prophetas, hoc est, per Sacras Literas testimonium accepit, & sine Lege, hoc est, absque Scripturâ revelata fuit, Rom. 3. vers. 31.

Quæ Lex, & Prophetæ testantur, & sine Lege, aut Scripturâ manifestantur: (hæc etenim sibi invicem contrariari videntur, multique percipere non potuerunt) ea propriè sunt, quæ non nisi Spiritu, seu puro intellectu intelliguntur. Hujus generis sunt, verbi causâ, Dei filius, hoc est, Dei λόγος, seu Dei Sapientia, Veritas, Justitia ante memorata, quia præstantissimus animi Habitus est; & generatim Rerum Essentiæ. Nam quoniam S. Scriptura de iis testatur, & ea ex Sacræ Scripturæ testimonio cognosci nequeunt, præter externum Scripturæ, insuper *Revelatio* (loquor cum Scripturâ) vel internum Spiritus testimonium requiritur.

Hæc sola fuit ratio, quòd postquam Jesus Christus &

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

discipulis, & Judæis omnem Patris sui voluntatem aperuisset externis verbis, iis præterea dicat, quòd *nemo ad se potest venire, nisi ei à Patre datum fuerit*, Joh. 6. vers. 65. quòd, quò ad se veniant, necesse sit, ut *à Deo audiverint, & ab eo didicerint*, Joh. 6. vers. 44. 45. cap. 5. vers. 37. cap. 8. vers. 43. 47. quòd *Spiritus veritatis* ubi venisset, eos *omnia doceret*, de *se testimonium perhiberet*, eosque in *omnem duceret veritatem*, Joh. 14. vers. 16. 17. 26. cap. 15. vers. 26. cap. 16. vers. 13.

Hæc quoque fuit ratio, quòd Apostolus, postquam Ephesiis & Colossensibus, tam scriptis, quàm verbis *omne Dei Consilium* ità annunciasset, *ut nihil subticuerit*, Actor. 20. vers. 17. ad 27. Ephesiis adhuc precetur, *ut Deus ipsis det Spiritum Sapientiæ, & Revelationis in ipsius* (Dei nempe) *agnitione*, ut iis largiatur *illuminatos oculos Mentis*, quò sciant, quid sperandum sit vocatis à Deo, & quàm dives, & glorioſa sit hæreditas, quam Sanctis decrevit, &c. Ephes. 1. vers. 16. 17. Colossensibus verò apprecetur, *ut impleantur cognitione voluntatis Dei in omni Sapientiâ, & prudentiâ spirituâ, atque crescant in agnitione ipsius Dei.* Coloss. 1. vers. 9. 10.

Quin hæc fuit causa, quòd *Israëli*, non nisi per literam *de Deo, ejusque Voluntate edocto*, Rom. 2. vers. 17. 18. & testimonio solo Scripturæ nitenti, *in lectione Veteris Testamenti velamen cordi impositum fuerit*, 2 Cor. 3. vers. 14. 15. quòd *animalis homo*, eum intellige, qui per solam literam, non autem per Spiritum doctus est, *non percipiat spiritualia, quodque ipsi sint stultitia, eaque nequeat*, nempe tali cogni-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cognitione, quæ ab imaginatione originem habet, *cognoscere*, 1 Cor. 2. vers. 14. quòd è contrario *Spiritualis homo*, qui scilicet de Deo, Dei filio, &c. spirituales, vel purè intellectuales nactus est perceptiones, *omnia dijudicet, & ipse à nemine hominum* animalium *dijudicetur*, Ibid. vers. 15.

Restat denique hoc de *Fide* dicendum, quòd Paulus in eâ, quæ est ad Romanos scripta, Epistolâ cap. 10. vers. 17. vocabulo *Auditûs* non innuat *Auditum auris* externum; sed auditum auris internum, vel τὸ intelligere; & hoc cuivis, qui cùm antecedentia, tum consequentia dicti capitis rectè perceperit, manifestum erit.

Nullum est dubium, quin Lector Veritatis amans, quique, quæ jam dicta sunt ex Sacris Literis, attentè legit, & omnia cum judicio perpendit, omninò concessurus sit id, quod demonstrare animus fuit, jam esse demonstratum: videlicet id, quod Philosophus noster demonstrat ab ipsâ Ratione præscribi de Regulâ benè vivendi, & summo hominis Bono, accuratè cum iis convenire, quæ Servator, & Apostoli docuerunt; nec non dogmata Moralia Christianæ Religionis, vel ea, quæ ut salvi simus, facere tenemur, perfectè in iis comprehendi; denique hoc studium, quo veritatem articulorum Doctrinæ Christianæ conamur intelligere, & secundùm eam vivere & agere, cum Sacrâ Scripturâ, & Religione Christianâ in omnibus concordare.

Si jam ea, quæ Gentium Doctor de carne, & carnalibus tradidit hominibus, per quos non nisi cupiditates animales

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

males intelligendæ sunt, vel ejusmodi homines, qui necdum in affectus imperium possident, comparentur cum iis, quæ Philosophus in Quartâ Parte Ethices demonstrat de *Affectuum Viribus*, & de *Humanâ Impotentiâ* in iis moderandis, non minor in illis convenientia, quàm in modò ostensis, deprehendetur.

Notent hîc Christiani, ut rem præstantissimam, & notatu dignissimam, nostrum Philosophum, quatenus id demonstrat, quod Scriptores sacri docent, quodque cum Christianæ Religionis fundamentis congruit; & Divinitatem, & Sacrarum Literarum Authoritatem, & simul veritatem Religionis Christianæ ostendere; adeò ut per hanc demonstrationem de iis tam certi simus, aut esse possimus, ut neque Judæus, neque Ethnicus, neque Atheus, vel quisquis sit, istas labefactare possit.

Quis affirmabit certitudinem, quæ Miracula pro fundamento habet, inter Christianos locum obtinere, aut necessariam esse? cùm demonstratum sit illis speciatim competere, ut veritatem articulorum, qui ad salutem requiruntur, intelligant; & cùm certum sit, absolutam, & immobilem certitudinem esse veritatis, sive veræ intellectualis perceptionis proprietatem; unde fit, ut talis perceptio omnimodam certitudinem includat. Qui enim fieri potest, ut ii, qui veritatem percipiunt, Deum, exempli gratiâ, existere, Dei filium, nempe Dei Rationem, vel Dei Sapientiam hominum esse Salvatorem, & nos non posse sine eo salvari; Deum, ejusque filium, quo salutem consequamur, esse cognoscendum, amandum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dum &c. ut ii, inquam, miraculis indigeant, quibus de hisce veritatibus certi fiant? cùm in se ipsis plus certitudinis de his rebus inveniant, quàm vel omnibus miraculis, ullo unquam tempore factis, posset acquiri. Jure ergo, meritoque dixit Paulus, quòd Judæi, hoc est, qui sub Lege sunt, & hujus rei veritatem haud capiunt, miracula petunt; imò, ut ea impetrarent, sæpius Christum molestiâ affecere, Matth. 12. vers. 38. cap. 16. vers. 1. 3. 4. Marc. 8. vers. 11. Luc. 11. vers. 29. Hæc fuit causa, quòd Apostolus tantopere laboraverit, summisque curis se defatigaverit, quò eos, qui Christo adhærebant, ad *omnem opulentiam persuasionis, & ad intelligentiam cognitionis Mysterii Dei Patris, & Christi* perduceret, Coloss. 2. vers. 1. 2. quod & se fecisse gloriatur.

Quæ ad defensionem nostri Philosophi, & subtilissimorum ejus Scriptorum adducta sunt, refutationi eorum inservient, qui sine dubio ex crassâ, & supinâ ignorantiâ, & à suis passionibus seducti, acutissimum Virum non tantùm Atheismi accusare; sed etiam pro viribus Lectoribus suis persuadere conati sunt, eum in suis Scriptis Atheismum docere, & ejus positiones omnem Religionem, omnemque Pietatem ex hominum animis tollere. Profectò si Adversarii ad hoc Psalmistæ tantum attendissent, Psal. 14. vers. 1. & 53. vers. 2. *Dicit stultus in animo suo, nullus Deus est*, eos hic locus sapientiores, ac prudentiores reddere, quin etiam nunc eorum temeritatem ostendere posset: nam his verbis Psalmista satis clarè ostendit, tam horrendum facinus reverâ in Sapientes (inter quos

****

noster

noster Philosophus, ipsis fatentibus, collocandus est) nec cadere, nec cadere posse.

Quare seriò cuncti hujus Viri Adversarii sint moniti, ut, ubi ad hæc Scripta examinanda animum applicuerint, sibi summo studio caveant, ne quicquam tanquam falsum, Sacris literis, & Religioni Christianæ adversum, repudient, antequam bene mentem ejus intellexerint, cum vero Sacrarum Literarum sensu, & cum verâ Religione contulerint, & ad examen revocaverint. Imprimis sibi caveant, ne conceptus erroribus fortè obnoxios, ac opiniones suas certitudine destitutas de Sacræ Scripturæ sensu efficiant Normam, vel Lapidem Lydium sive veritatis, sive falsitatis, vel ejus, quod cum sacro Codice, atque Religione Christianâ concordat, aut discordat: de his enim ex vero judicare non tantùm illi nullatenus possent, sed etiam fortè relaberentur ad pristinas absurditates; adeò ut verum, & bonum, tanquam falsum, & malum, & id, quod cum sacro Codice, ut & cum Christianâ Religione, convenit, tanquam istis contrarium, rejicerent. Nam quòd Christiani in tot Sectas dividantur, qui & omnes simul, & singuli jactant, summâque contentione defendunt, articulos suos, licet summopere inter se discrepantes, & secum ipsis pugnantes, esse dogmata Religionis Christianæ: quódque id, quod ab hoc, tanquam dogma Divinum, & tanquam bonum, ac sanctum laudetur, ab illo ut Diabolicum, impium, & malum repudietur; & quòd denique tot turbæ, tot contentiones, jam olim inter eos excitatæ, in hunc usque diem adhuc

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

adhuc perdurent: horum omnium, non alia causa, non alia fuit origo, quàm quòd sibi falsò persuaserint erroneos suos conceptus, incertasque opiniones de Sacrarum Paginarum sensu, ipsam Scripturam, & Dei infallibile fuisse Verbum, quæ deinceps pro Normâ & Lapide Lydio Veritatis, & Falsitatis habent. Hæc Schismata, hæ contentiones tam diu procul dubio durabunt sine ullâ emendationis spe, quamdiu Christiani nec ad veram, & infallibilem Veritatis, & Falsitatis Normam, nec ad id, quod cum Sacrâ Scripturâ, & cum Religione Christiana convenit, vel ab iis discrepat, attendunt.

Quia autem ex iis, quæ dicta sunt, facilè colligitur, quænam hæc sit Norma, quisve hic sit Lapis Lydius (in quâ re Christiani inter se dissentiunt) minùs necessarium erit id ipsum ostendere. Is tamen, qui id scire levi examine desiderat, animo volvat, *Primò* omnia *Dei Mandata*, *testimonia* & *Leges* esse æternas, & ipsam *Veritatem*, hoc est, æternas esse Veritates; Vid. Psalm. 19. vers. 10. Psalm. 119. vers. 86. 138. 142. 144. 151. 152. 160. atque Doctrinam Evangelii, quæ Christianam in se continet Religionem, solâ Veritate fundari, prout omnes Christiani largiri coguntur. *Secundò* animo perpendat, Veritatem & sui, & falsitatis esse indicem, eamque per se solam, non autem per aliud quid cognosci posse. Hinc namque satis superque patet, solam Veritatem esse memoratam Normam. Quare Christiani, qui Veritatem ejus, quod Scriptura docet, intelligunt, seu veras, & puras habent perceptiones, juxta ea, quæ paulò ante de

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ipsâ Veritate, vel de veris intellectualibus ideis protulimus, infallibiliter, & absolutè certi erunt, se mentem Scripturæ percepisse, atque Dei verbum possidere.

Porrò, quia Veritas, quemadmodum Rerum Natura, vel Essentia, simplex, & indivisibilis est, & quia non nisi unica cujusque rei veritas, verusque sensus dari potest; Christiani, quatenus hujus rei Veritatem intelligunt, necessariò *in eâdem mente, & in* eâdem *sententiâ* erunt coagmentati teste Paulo, 1 ad Cor. cap. 1. vers. 10. 11. & ad Philipp. cap. 2. vers. 2. & cap. 3. vers. 16.

Quin constanter, & in æternum cupient, & volent præstare, quod Spiritus Sanctus de Tolerantiâ præcipit; & ideò *infirmos in fide porrigent manum*, Rom. 14. vers. 1. eos puta, quibus major notitia deficit; & *infirmorum infirmitates sustinebunt*, Rom. 15. vers. 1. errantium intellige insscitias; *proprium opus probabunt*, Gal. 6. vers. 4. Rom. 14. à vers. 4. ad 14. 2 Cor. 1. vers. 14. *nec dominabuntur aliorum fidei*, 1 Pet. 5. vers. 3. sed erga *errantes erunt placidi, eosque cum Mansuetudine erudient*, exspectaturi, *num fortè Deus illis sit daturus Conversionem, ut agnoscant Veritatem.* Vid. 2 Tim. 2. vers. 24. 25. 26. 1 Thessal. 5. vers. 14. 15. Matth. 12. vers. 19. 20. In quo loco *Arundo quassata*, ac *lucerna crepitans* eos homines denotat, qui multis dubiis immersi sunt, & in quibus Sol Veritatis necdum orta, sed sub nebulis & ignorantiæ, & erroris occulta est.

Tolerantiam hanc non tantùm se extendere ad eos, qui levibus erroribus imbuti sunt; sed ad eos quoque, qui in fundamentalibus, & essentialibus fidei articulis errant,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

errant, docuit nos suo exemplo Apostolus Paulus. Licet enim Galatæ *translati essent ad aliud Evangelium*, Gal. 1. vers. 6. 7. quàm quod de Christo annunciatum fuerat, & in hoc versarentur errore, *Justitiam*, & cætera Spiritûs opera neque ex Fide, neque ex obedientiâ veritatis; sed ex operibus Legis, & per Legem acquiri; Vide Gal. 2. vers. 21. item cap. 3. & 5. passim: (id enim est errare in fundamentali fidei articulo) eos tamen, his omnibus transmissis, *Fratres* suos, Gal. 1. vers. 11. & cap. 3. vers. 6. 15. nec non *Filios suos* appellat, Galat. cap. 4. vers. 19. & alibi.

Quum præterea Doctor Gentium ad Philippenses cap. 3. vers. 15. dicit, *Hoc sentiamus*, (nempe quod jam modò de Jesu Christi *Cognitione*, ejusque virtute, docuerat, quibus nostra Vivificatio, Justificatio, &c. perficiuntur) *& si quid aliter sentitis, etiam hoc Deus revelabit vobis*; manifestissimè innuit, se eos velle tolerare, qui in articulo fundamentali de Justificatione aliter, ac ipse, nec ità, ut oportebat, sentiebant; sed & eos pro Fratribus, ac Ecclesiæ membris velle agnoscere.

Quandoquidem ii, qui ex impotentiâ, & ignorantiâ, non minùs, quàm alii inviti errent, & infans in Christo (eum puta, qui de fundamentalibus fidei articulis malè sentit) æquè necessariò sit infans, ac infans Naturalis, & insuper ad Adolescentiam, & Virilem ætatem in Christo consequendam & educatio, & longum tempus requirantur, & Sacra Scriptura Infantem, Adolescentem, & Virum in Christo respectu graduum cognitionis distin-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

guat, patet eos, qui in fundamentalibus, imò quocunque errant modo, esse tolerandos.

Quòd ergo Christiani, quia fovent diversas opiniones, ab invicem discedant, se invicem pro Dei hostibus habeant, Hæreticos alii alios appellent, atro carbone notent, persequantur, & facinora patrent, à quibus veri Christiani abhorrent, nullatenus veritatem; sed necessariò falsam opinionem pro fundamento habet.

Negari nequit id, quod nunc de Christianâ Religione ostensum est ex Scripturâ, videri cum iis pugnare, quæ Philosophus in Tractatu Theologico-Politico demonstranda sumserat; nempe Religionem in solâ Obedientiâ consistere, & veritatis Indagationem, & Meditationem, ad purè intellectuales, atque adæquatas acquirendum ideas earum rerum, quas Scriptura docet, nullum obtinere locum. Quicunque verò hunc Tractatum benè evolverit, non erit ignarus rationum, quæ subtilissimum Virum moverunt ad hoc propugnandum, & simul comperiet nostrum Auctorem rationalem agnoscere Religionem.

Quem latet, nobiscum ità comparatum esse, & nos in eo statu esse constitutos, ut necessariò solâ obedientiâ, non verò cognitione ducamur? quem fugit, multos in eodem statu ad vitæ extremum terminum permanere? Horum respectu concedi facilè potest, quod Vir acutus in dicto Tractatu demonstrat, quòd scilicet Deus in Sacro volumine non aliam sui notitiam flagitat, quàm se justissimum, summéque misericordem, & unicum esse

Vitæ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Vitæ exemplar; seque duntaxat Obedientiæ, & Charitatis, Justitiæque exercitio colendum.

Indicat variis in locis Apostolus multos, ut per cognitionem ducantur, non æquè aptos esse, & plurimos, si cum toto genere humano conferantur, per Obedientiam ducendos esse. Scribit enim in 1 Epistolâ ad Cor. cap. 3. vers. 1. 2. *Et ego, Fratres mei, non potui loqui vobiscum, tanquam cum spiritualibus*, hoc est, qui spiritu, & intellectu ducuntur; *sed tanquam cum carnalibus, & tanquam infantibus in Christo*, hoc est, qui per obedientiam ducendi sunt: *Lac præbui bibendum vobis*, hoc est, monstravi vobis viam Obedientiæ, eàque vos alui, *& non dedi vobis cibum*, hoc est, non dedi cognitionem: *Non enim adhuc poteratis, sed nec etiam nunc potestis* edere solidiorem cibum.

Ait præterea idem Apostolus 1 Cor. 2. vers. 6. *Sapientiam loquimur inter perfectos*, hoc est, loquimur de Viâ Sapientiæ inter Spirituales, (confer ejusdem cap. vers. 15.) qui Spiritu, vel intellectu aguntur.

Denique in Epistolâ 2 ad Timoth. cap. 3. vers. 7. tales describit, qui *omni tempore discunt, & nunquam ad cognitionem veritatis venire possunt*, ut scilicet ea, quæ ad salutem sunt necessaria, cognoscant. Etenim per Legem, aut Scripturam scire Judæis, & Infantibus in Christo est proprium, & omnes, senes, & juvenes, docti, & indocti, ingenio pollentes, aut eo destituti, æquè ad illud idonei sunt.

Qui modò dicta, & à nostro Philosopho in Tractatu memorato demonstrata, Deum nimirum in Scripturâ solam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ſolam Obedientiam, &c. exigere, & Philoſophiam cum Theologiâ nihil habere commune, cum utraque proprio nitatur talo, pro noxiis & ſeditioſis opinionibus habuerunt, eaſque ſummo ſtudio falſas eſſe demonſtrare conati ſunt, aſſenſum iis præbebunt, quæ de Chriſtianâ Religione, quantum ejus ſpectatur cognitio, oſtendimus.

Hæc tam ad Ethicam, quàm ad ſententiam Auctoris noſtri defendendam, viſum fuit adducere, quæ præter opinionem prolixiùs tractata ſunt; reliqua igitur brevibus abſolventur, ne Lectori tædium creetur.

Tractatum Politicum Auctor noſter paulò ante obitum compoſuit. Sunt in eo & accuratæ cogitationes, & ſtylus clarus. Suam ſententiam, relictis multorum Politicorum opinionibus, ſolidiſſimè in eo proponit, & conſequentia ex antecedentibus paſſim elicit. Agit in quinque prioribus capitibus de *Politicâ* in genere, in ſexto, & ſeptimo de *Monarchiâ*, in octavo, nono, & decimo de *Ariſtocratia*, undecimum denique initium eſt Imperii Democratici. Mors autem intempeſtiva fuit in cauſa, quòd hunc Tractatum non abſolverit, & quòd nec de *Legibus*, nec de variis *Quæſtionibus*, quæ Politicam ſpectant tractaverit, uti videre eſt ex Epiſtolâ Auctoris ad Amicum, Tractatui Politico præfixâ.

Tractatus de *Emendatione Intellectûs* eſt ex prioribus noſtri Philoſophi operibus, teſtibus & ſtylo, & conceptibus. Rei, quam in eo tractat, dignitas, & magna, quam in eo ſibi ſcopum præfixit, utilitas, nempe intellectui viam ſternere facillimam, atque planiſſimam ad veram

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ram rerum cognitionem, calcar ipsi semper eum ad umbilicum perducendi fuere. At operis pondus, profundæque meditationes, & vasta rerum Scientia, quæ ad ejus perfectionem requirebantur, lento gradu eum promoverunt, ut & in causâ fuerunt, quòd non fuerit absolutus, quódque hic illic aliquid desideretur: nam Auctor in Annotationibus, quos ipse addidit, sæpius monet id, quod tractat, accuratiùs demonstrandum, vel latiùs explicandum, sive in suâ Philosophiâ, sive alibi. Quia verò Res præstantissimas, nec non utilissimas continet, in Veritatis studioso studium excitabunt summum, nec parùm adjuvabunt in eâ indagandâ, ideo eum simul cum aliis edere visum fuit, uti jam in Admonitione, huic Tractatui præfixâ, dictum fuit. Tractat in eo *primò* de Bono apparente, quod homines plerumque appetunt, nempe de Divitiis, Libidine, & Honore; & de Vero bono, & quomodò id sit acquirendum. Præscribit *secundò* quasdam vivendi Regulas, indèque ad Intellectûs Emendationem transit. Ut autem hæc Emendatio meliùs procedat, quatuor diversos percipiendi modos enumerat, quos deinceps prolixiùs paulò enucleat, & ex iis, qui optimè scopo inserviunt, eligit. Porrò, ut horum usum noscceremus, agit de Intellectûs instrumentis, videlicet de veris ideis, & eâdem operâ de rectâ ad ducendum Intellectum Viâ, & Methodo, ejusque partibus. Prima pars tradit, quomodò veræ ideæ ab aliis discernantur, & prospiciatur, ne fallæ, fictæ, & dubiæ ideæ cum veris confundantur: & hâc occasione prolixè

lixè de veris, falsis, fictis & dubiis ideis agit, quibus denique aliquid de Memoriâ, ac Oblivione annectit. Secunda pars Regulas dat, quibus ex notis ignotum rectè educatur, intelligaturque. Ut autem hoc ritè fiat, Perceptionem duobus modis fieri statuit, vel per solam Essentiam, vel per causam proximam. Quoniam verò utrumque non nisi ex verâ Rei definitione elicitur, Leges definitionis Rerum tum creatarum, tum increatarum proponit. Præterea ut nostri Conceptus concatenentur, media, quibus res particulares æternæ cognoscantur, præscribit. Et, ut hæc omnia meliùs perficiantur, agit de *Viribus Intellectûs*, ejusque enumerat proprietates. Et hìc finitur Tractatus de *Emendatione Intellectûs*.

Epistolæ nec secundùm materiam, nec secundùm eorum Authoritatem, à quibus, vel ad quos scriptæ sunt, in ordinem sunt redactæ, sed juxta tempora, in quibus exaratæ sunt: eâ tamen ratione ordinatæ sunt, ut omnes unius ejusdemque Viri Epistolæ, & ad eas Responsiones se invicem sequantur. Quia verò non quis scribat, sed quid scribatur attendendum est, quædam Scribentium Nomina omnibus literis, quædam tantùm initialibus, quædam nullis planè expressa sunt. Notet quoque Lector Benevolus, ei non mirum esse debere, si deprehendat in his Epistolis Ethicam, tum temporis ineditam, tam ab eo, qui literas scribit, quam ab eo, qui eis respondet, allegari; ea namque ante multos annos à diversis fuit descripta, & iis communicata. Hæc hìc loci monere visum fuit, ne quis suspicetur Ethicam antehac editam fuisse. Notandum

in

insuper est totum opus, paucis exemptis Epistolis, Latinè conscriptum esse.

Cùm verò omnia nostri Philosophi *Opera Posthuma* tibi, Benevole Lector, dare animus fuerit, Grammatices Hebrææ Compendium minimè erat omittendum. In hoc ipsam Grammaticam in duas videtur Auctor distribuisse partes, quarum prior agit de Etymologia, seu de Nominum, & Verborum flexione; hanc ferè absolvit: posteriorem, quæ de Syntaxi, seu de Nominum, & Verborum constructione tractaret, ne quidem inchoavit. In animo semper habuit Hebræam Grammaticam, more Geometrico demonstratam, luci exponere, in cujus Præfatione *primò* veram hujus Linguæ pronunciationem olim periisse monstrâsset; *deinde*, Vocales à recentioribus Judæis Bibliis appictas fuisse, inde quòd Nominibus inveteratis vocales usitatiores adscripsere, evicisset. *Fœminum*, inquit Grammatices suæ pag. 41. אֵת *videtur etiam fuisse* אִתִּי, & הִיא *fuisse* הוּא *aliis vocalibus distinctum. Nam in Bibliis sæpe sic scripta reperiuntur, quæ Masorethæ ubique corrigunt, sine dubio, quia obsoleta erant. Tertiò* literam ו vau potestatem וֶ *u* habuisse, eo quòd א in ו sæpe mutetur, ostendisset; *quarto* Dialectos in Scripturâ confundi probâsset; & *denique* ostendisset nobis licere syllabas ad libitum variare, licet enim אִשְׁמֹרָה in regimine habeat אִשְׁמֹרַת, nos tamen rectè scriberemus אִשְׁמֹרַת, &c.

Ipsum Compendium quod attinet, rectè animadvertit Auctor pag. 24. *plures fuisse, qui Scripturæ; at nullum, qui*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Linguæ Hebrææ Grammaticam scripserit. Multa tibi, Benevole Lector, hic occurrent, quæ apud alios haud facilè reperias. Præcipuum, quodque Auctor accuratè meditandum suadet, est: *quòd omnes voces Linguæ Hebrææ, exceptis tantùm Interjectionibus, & Conjunctionibus, & unâ, aut alterâ particulâ, vim, & proprietates Nominis habent; quod quia Grammatici non animadverterunt, crediderunt multa esse irregularia, quæ ex usu Linguæ maximè regularia sunt, & plura ad ejus linguæ cognitionem, ejusque Eloquentiam necessaria ignoraverunt.*

Quæ alii satis prolixè, & confusè de Accentibus scripserunt, Auctor, resectis superfluis, breviter complectitur, verumque eorum usum ostendit. Punctorum mutationes fortè nemo solidiùs & accuratiùs unquam docuit, & eâdem ἀκριβείᾳ tam Nominum, quàm Verborum flexiones, & significationes tractat. Si quis his jactis fundamentis Hebræam Syntaxin superstruxerit, næ ille à Philo-Hebræis haud exiguam inibit gratiam, quò Linguæ Sanctæ genius, hactenus satis ignotus, meliùs innotescat.

Hæc de Scriptis, hoc libro contentis, tibi Lector Benevole, indicare visum fuit. Omnes, qui Veritatem sincerè amant, & solidam, ac indubitatam rerum Notitiam affectant, procul omni dubio summo afficientur dolore, quòd hæc Scripta nostri Philosophi magnâ ex parte imperfecta sint. Profectò dolendum est, quòd ille, qui jam modò tantos in Veritatis cognitione progressûs fecerat, & tantum in eâ progrediendâ sibi habitum comparaverat, tàm immaturè, tam intempestivè mortem oppetierit, eò magis,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

magis, quòd non solùm horum Scriptorum perfectio; sed etiam integra Philosophia speranda fuisset, quemadmodum variis locis in Tractatu de Emendatione Intellectûs meminit; ubi absque dubio *Veram Motûs Naturam*, atque *quâ ratione à priori tot varietates in Materiâ, &c. deducendæ essent*, demonstrâsset, de quibus Epistolis LXIII & LXIV mentio fit.

Proposuerat quoque sibi, Algebram breviori, & magis intelligibili Methodo, aliaque plura Opera conscribere, quemadmodum varii amicorum pluries ab ipso audiverunt. Verùm Mors in nostro subtilissimo Philosopho quoque ostendit, quòd hominum propositum rarò perficiatur. Spes tamen non exigua affulget, Erudito Orbi non exiguum præstitum fuisse officium in hisce, licet imperfectis, Scriptis edendis, eumque hæc animo grato accepturum. Non alius in iis publicandus fuit Scopus, quàm ut homines iis illuminarentur, & Veritatis Cognitio magis ac magis innotesceret.

Hoc Opere continentur

I. ETHICA, More Geometrico demonstrata.
II. POLITICA.
III. DE EMENDATIONE INTELLECTÛS.
IV. EPISTOLÆ, & ad eas RESPONSIONES.
V. COMPENDIUM GRAMMATICES LINGUÆ HEBRÆÆ.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

N. B.

Rogantur Lectores, ut, antequam se ad hujus Operis Lectionem accingant, Errata, Typothetarum incuriâ admissa, & sub calcem libri annexa, corrigant; & quidem præcipuè ea, quæ in numeris, quibus Propositiones, Corollaria, & Scolia allegantur, in Ethicam irrepserunt; utpote quæ aliàs non levem ponerent obicem, quò minùs inoffenso pede progredi possent.

E T H I-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ETHICA

Ordine Geometrico demonstrata,

ET

In quinque Partes distincta,
in quibus agitur,

I. De DEO.
II. De Naturâ & Origine MENTIS.
III. De Origine & Naturâ AFFECTUUM.
IV. De SERVITUTE Humanâ, seu de AFFECTUUM VIRIBUS.
V. De POTENTIA INTELLECTUS, seu de LIBERTATE Humanâ.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Natus Amstelod.
MDC. XXXII.
24 Novemb.

Denatus Hagae Com.
MDC. LXXVII
21 Febru.

BENEDICTUS DE SPINOZA.

Cui natura, Deus, rerum cui cognitus ordo,
Hoc Spinoſa ſtatu conſpiciendus erat.
Expreſſere viri faciem, ſed pingere mentem
Zeuxidis artifices non valuere manus.
Illa viget ſcriptis: illic ſublimia tractat:
Hunc quicunque cupis noſcere, ſcripta lege.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ETHICES

Pars Prima,

DE DEO.

DEFINITIONES.

I. PEr causam sui intelligo id, cujus essentia involvit existentiam; sive id, cujus natura non potest concipi, nisi existens.

II. Ea res dicitur in suo genere finita, quæ aliâ ejusdem naturæ terminari potest. Ex. gr. corpus dicitur finitum, quia aliud semper majus concipimus. Sic cogitatio aliâ cogitatione terminatur. At corpus non terminatur cogitatione, nec cogitatio corpore.

III. Per substantiam intelligo id, quod in se est, & per se concipitur: hoc est id, cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, à quo formari debeat.

IV. Per attributum intelligo id, quod intellectus de substantiâ percipit, tanquam ejusdem essentiam constituens.

V. Per modum intelligo substantiæ affectiones, sive id, quod in alio est, per quod etiam concipitur.

VI. Per Deum intelligo ens absolutè infinitum, hoc est, substantiam constantem infinitis attributis, quorum unumquodque æternam, & infinitam essentiam exprimit.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EXPLICATIO.

Dico absolutè infinitum, non autem in suo genere; quicquid enim in suo genere tantùm infinitum est, infinita de eo attributa negare possumus; quod autem absolutè infinitum est, ad ejus essentiam pertinet, quicquid essentiam exprimit, & negationem nullam involvit.

VII. Ea res libera dicetur, quæ ex solâ suæ naturæ necessitate existit, & à se solâ ad agendum determinatur: Necessaria autem, vel potiùs coacta, quæ ab alio determinatur ad existendum, & operandum certâ, ac determinatâ ratione.

VIII. Per æternitatem intelligo ipsam existentiam, quatenus ex solâ rei æternæ definitione necessariò sequi concipitur.

EXPLICATIO.

Talis enim existentia, ut æterna veritas, sicut rei essentia, concipitur, propterea que per durationem, aut tempus explicari non potest, tametsi duratio principio, & fine carere concipiatur.

AXIOMATA.

I. Omnia, quæ sunt, vel in se, vel in alio sunt.

II. Id, quod per aliud non potest concipi, per se concipi debet.

III. Ex datâ causâ determinatâ necessariò sequitur effectus, & contrà, si nulla detur determinata causa, impossibile est, ut effectus sequatur.

IV. Effectûs cognitio à cognitione causæ dependet, & eandem involvit.

V. Quæ nihil commune cum se invicem habent, etiam per se invicem intelligi non possunt, sive conceptus unius alterius conceptum non involvit.

VI. Idea

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

VI. Idea vera debet cum suo ideato convenire.

VII. Quicquid, ut non existens, potest concipi, ejus essentia non involvit existentiam.

Propositio I.

Substantia prior est naturâ suis affectionibus.

Demonstratio

Patet ex *Definitione* 3 & 5.

Propositio II.

Duæ substantiæ, diversa attributa habentes, nihil inter se commune habent.

Demonstratio

Patet etiam ex *Defin.* 3. Unaquæque enim in se debet esse, & per se debet concipi, sive conceptus unius conceptum alterius non involvit.

Propositio III.

Quæ res nihil commune inter se habent, earum una alterius causa esse non potest.

Demonstratio.

Si nihil commune cum se invicem habent, ergo *(per Axiom. 5.)* nec per se invicem possunt intelligi, adeóque *(per Axiom. 4.)* una alterius causa esse non potest. *Q. E. D.*

Propositio IV.

Duæ, aut plures res distinctæ, vel inter se distinguuntur, ex diversitate attributorum substantiarum, vel ex diversitate earundem affectionum.

Demonstratio.

Omnia, quæ sunt, vel in se, vel in alio sunt, *(per Axiom. 1.)* hoc est *(per Defin. 3. & 5.)* extra intellectum nihil datur præter substantias, ejusque affectiones. Nihil ergo extra intellectum datur, per quod plures res distingui inter se possunt præter substantias, sive quod

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

idem est *(per Axiom. 4.)* earum attributa, earumque affectiones. *Q.E.D.*

PROPOSITIO V.

In rerum naturâ non possunt dari duæ, aut plures substantiæ ejusdem naturæ, sive attributi.

DEMONSTRATIO.

Si darentur plures distinctæ, deberent inter se distingui, vel ex diversitate attributorum, vel ex diversitate affectionum. *(per Prop. præced.)* Si tantùm ex diversitate attributorum, concederetur ergo, non dari, nisi unam ejusdem attributi. At si ex diversitate affectionum, cùm substantia sit prior naturâ suis affectionibus, *(per Prop. 1.)* depositis ergo affectionibus, & in se considerata, hoc est *(per Defin. 3. & 6.)* verè considerata, non poterit concipi ab aliâ distingui, hoc est *(per Prop. præced.)* non poterunt dari plures, sed tantùm una. *Q.E.D.*

PROPOSITIO VI.

Una Substantia non potest produci ab aliâ substantiâ.

DEMONSTRATIO.

In rerum naturâ non possunt dari duæ substantiæ ejusdem attributi, *(per Prop. præced.)* hoc est, *(per Prop. 2.)* quæ aliquid inter se commune habent. Adeóque *(per Prop. 3.)* una alterius causa esse nequit, sive una ab aliâ non potest produci. *Q.E.D.*

COROLLARIUM.

Hinc sequitur substantiam ab alio produci non posse. Nam in rerum naturâ nihil datur præter substantias, earumque affectiones, ut patet ex *Axiom. 1. & Defin. 3 & 5.* Atqui à substantiâ produci non potest. *(per præced. Prop.)* Ergo substantia absolutè ab alio produci non potest. *Q.E.D.*

Aliter.

Demonstratur hoc etiam faciliùs ex absurdo contradictorio. Nam si substantia ab alio posset produci, ejus cognitio à cognitione suæ causæ deberet pendêre; *(per Axiom. 4.)* adeòque *(per Defin. 3.)* non esset substantia.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio VII.

Ad naturam substantiæ pertinet existere.

Demonstratio.

Substantia non potest produci ab alio; (*per Coroll. Prop. præced.*) erit itaque causa sui, id est (*per Defin.* 1.) ipsius essentia involvit necessariò existentiam, sive ad ejus naturam pertinet existere. *Q. E. D.*

Propositio VIII.

Omnis substantia est necessariò infinita.

Demonstratio.

Substantia unius attributi non, nisi unica, existit, (*per Prop.* 5.) & ad ipsius naturam pertinet existere. (*per Prop.* 7.) Erit ergo de ipsius naturâ, vel finita, vel infinita existere. At non finita. Nam (*per. Defin.* 2.) deberet terminari ab aliâ ejusdem naturæ, quæ etiam necessariò deberet existere; (*per Prop.* 7.) adeoque darentur duæ substantiæ ejusdem attribut, quod est absurdum. (*per Prop.* 5.) Existit ergo infinita. *Q. E. D.*

Scholium I.

Cùm finitum esse revera sit ex parte negatio, & infinitum absoluta affirmatio existentiæ alicujus naturæ, sequitur ergo ex solâ 7 *Prop.* omnem substantiam debere esse infinitam.

Scholium II.

Non dubito, quin omnibus, qui de rebus confuse judicant, nec res per primas suas causas noscere consueverunt, difficile sit, demonstrationem 7 *Prop.* concipere; nimirum quia non distinguunt inter modificationes substantiarum, & ipsas substantias, neque sciunt, quomodò res producuntur. Unde fit, ut principium, quod res naturales habere vident, substantiis affingant; qui enim veras rerum causas ignorant, omnia confundunt, & sine ullâ mentis repugnantiâ tam arbores, quàm homines, loquentes fingunt, & homines tam ex lapidibus, quàm ex femine, formari, &, quascunque formas in alias quascunque mutari, imaginantur. Sic etiam, qui naturam divinam cum humanâ confundunt, facile Deo affectus humanos tribuunt, præsertim quamdiu etiam ignorant, quomodò af-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

fectus in mente producuntur. Si autem homines ad naturam substantiæ attenderent, minimè de veritate 7 *Prop.* dubitarent; imò hæc Prop. omnibus axioma esset, & inter notiones communes numeraretur. Nam per substantiam intelligerent id, quod in se est, & per se concipitur, hoc est, id, cujus cognitio non indiget cognitione alterius rei. Per modificationes autem id, quod in alio est, & quarum conceptus à conceptu rei, in quâ sunt, formatur: quocirca modificationum non existentium veras ideas possumus habere; quandoquidem, quamvis non existant actu extra intellectum, earum tamen essentia ità in alio comprehenditur, ut per idem concipi possint. Verùm substantiarum veritas extra intellectum non est, nisi in se ipsis, quia per se concipiuntur. Si quis ergo diceret, se claram, & distinctam, hoc est, veram ideam substantiæ habere, & nihilominus dubitare, num talis substantia existat, idem hercle esset, ac si diceret, se veram habere ideam, & nihilominus dubitare, num falsa sit, (ut satis attendenti fit manifestum); vel, si quis statuat, substantiam creari, simul statuit, ideam falsam factam esse veram, quo sanè nihil absurdius concipi potest; adeóque fatendum necessariò est, substantiæ existentiam, sicut ejus essentiam, æternam esse veritatem. Atque hinc alio modo concludere possumus, non dari, nisi unicam, ejusdem naturæ, quod hic ostendere, operæ pretium esse duxi. Ut autem hoc ordine faciam, notandum est, I. veram uniuscujusque rei definitionem nihil involvere, neque exprimere præter rei definitæ naturam. Ex quo sequitur hoc II. nempe nullam definitionem certum aliquem numerum individuorum involvere, neque exprimere, quandoquidem nihil aliud exprimit, quàm naturam rei definitæ. Ex. gr. definitio tranguli nihil aliud exprimit, quàm simplicem naturam trianguli; at non certum aliquem triangulorum numerum. III. Notandum, dari necessariò uniuscujusque rei existentis certam aliquam causam, propter quam existit. IV. Denique notandum, hanc causam, propter quam aliqua res existit, vel debere contineri in ipsâ naturâ, & definitione rei existentis, (*nimirum quòd ad ipsius naturam pertinet existere*) vel debere extra ipsam dari. His positis sequitur, quòd, si in naturâ certus aliquis numerus individuorum existat, debeat necessariò dari causa, cur illa individua, & cur non plura, nec pau-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

pauciora existunt. Si ex. gr. in rerum naturâ 20. homines existant (*quos, majoris perspicuitatis causâ, suppono simul existere, nec alios antea in naturâ exstitisse*) non satis erit, (*ut scilicet rationem reddamus, cur 20. homines existant*) causam naturæ humanæ in genere ostendere, sed insuper necesse erit, causam ostendere, cur non plures, nec pauciores, quam 20. existant; quandoquidem (*per* III. *Notam*) uniuscujusque debet necessariò dari causa, cur existat. At hæc causa (*per Notam* II. & III.) non potest in ipsâ naturâ humanâ contineri, quandoquidem vera hominis definitio numerum vicenarium non involvit; adeóque (*per Notam* IV.) causa, cur hi viginti homines existunt, & consequenter cur unusquisque existit, debet necessariò extra unumquemque dari, & propterea absolutè concludendum, omne id, cujus naturæ plura individua existere possunt, debere necessariò, ut existant, causam externam habere. Jam quoniam ad naturam substantiæ (*per jam ostensa in hoc Schol.*) pertinet existere, debet ejus definitio necessariam existentiam involvere, & consequenter ex solâ ejus definitione debet ipsius existentia concludi. At ex ipsius definitione (*ut jam ex Notâ* II & III. *ostendimus*) non potest sequi plurium substantiarum existentia, sequitur ergo ex eâ necessariò, unicam tantùm ejusdem naturæ existere, ut proponebatur.

Propositio IX.

Quò plus realitatis, aut esse unaquæque res habet, eò plura attributa ipsi competunt.

Demonstratio

Patet ex Defin. 4.

Propositio X.

Unumquodque unius substantiæ attributum per se concipi debet.

Demonstratio.

Attributum enim est id, quod intellectus de substantiâ percipit, tanquam ejus essentiam constituens, (*per Defin.* 4.) adeóque (*per Defin.* 3.) per se concipi debet. *Q. E. D.*

Scho-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM.

Ex his apparet, quòd, quamvis duo attributa realiter distincta concipiantur, hoc est, unum sine ope alterius, non possimus tamen inde concludere, ipsa duo entia, sive duas diversas substantias constituere; id enim est de naturâ substantiæ, ut unumquodque ejus attributorum per se concipiatur; quandoquidem omnia, quæ habet, attributa simul in ipsâ semper fuerunt, nec unum ab alio produci potuit; sed unumquodque realitatem, sive esse substantiæ exprimit. Longè ergo abest, ut absurdum sit, uni substantiæ plura attributa tribuere; quin nihil in naturâ clarius, quàm quod unumquodque ens sub aliquo attributo debeat concipi, &, quò plus realitatis, aut esse habeat, eò plura attributa, quæ & necessitatem, sive æternitatem, & infinitatem exprimunt, habeat; & consequenter nihil etiam clarius, quàm quòd ens absolutè infinitum necessariò sit definiendum (*ut Defin. 6. tradidimus*) ens, quod constat infinitis attributis, quorum unumquodque æternam, & infinitam certam essentiam exprimit. Si quis autem jam quærit, ex quo ergo signo diversitatem substantiarum poterimus dignoscere, legat sequentes Propositiones, quæ ostendunt in rerum naturâ non, nisi unicam substantiam, existere, eamque absolutè infinitam esse, quapropter id signum frustrà quæreretur.

PROPOSITIO XI.

Deus, sive substantia constans infinitis attributis, quorum unumquodque æternam, & infinitam essentiam exprimit, necessariò existit.

DEMONSTRATIO.

Si negas, concipe, si fieri potest, Deum non existere. Ergo (*per Axiom. 7.*) ejus essentia non involvit existentiam. Atqui hoc (*per Propos. 7.*) est absurdum: Ergo Deus necessariò existit. *Q. E. D.*

Aliter.

Cujuscunque rei assignari debet causa, seu ratio, tam cur existit, quàm cur non existit. Ex. gr. si triangulus existit, ratio, seu causa dari debet, cur existit; si autem non existit, ratio etiam, seu causa dari

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dari debet, quæ impedit, quò minùs existat, sive quæ ejus existentiam tollat. Hæc verò ratio, seu causa, vel in naturâ rei contineri debet, vel extra ipsam. Ex. gr. rationem, cur circulus quadratus non existat, ipsa ejus natura indicat; nimirùm, quia contradictionem involvit. Cur autem contrà subsistantia existat, ex solâ etiam ejus naturâ sequitur, quæ scilicet existentiam involvit. (*vide Prop.* 7.) At ratio, cur circulus, vel triangulum existit, vel cur non existit, ex eorum naturâ non sequitur, sed ex ordine universæ naturæ corporeæ; ex eo enim sequi debet, vel jam triangulum necessariò existere, vel impossibile esse, ut jam existat. Atque hæc per se manifesta sunt. Ex quibus sequitur, id necessariò existere, cujus nulla ratio, nec causa datur, quæ impedit, quò minùs existat. Si itaque nulla ratio, nec causa dari possit, quæ impedit, quò minùs Deus existat, vel quæ ejus existentiam tollat, omnino concludendum est, eundem necessariò existere. At si talis ratio, seu causa daretur, ea, vel in ipsâ Dei naturâ, vel extra ipsam dari deberet, hoc est, in aliâ substantiâ alterius naturæ. Nam si ejusdem naturæ esset, eo ipso concederetur dari Deum. At substantia, quæ alterius esset naturæ, nihil cum Deo commune habere, (*per* 2. *Prop.*) adeóque neque ejus existentiam ponere, neque tollere posset. Cùm igitur ratio, seu causa, quæ divinam existentiam tollat, extra divinam naturam dari non possit, debebit necessariò dari, siquidem non existit, in ipsâ ejus naturâ, quæ propterea contradictionem involveret. Atque hoc de Ente absolutè infinito, & summè perfecto affirmare, absurdum est; ergo nec in Deo, nec extra Deum ulla causa, seu ratio datur, quæ ejus existentiam tollat, ac proinde Deus necessariò existit. *Q.E.D.*

Alter.

Posse non existere impotentia est, & contrà posse existere potentia est. (*ut per se notum*) Si itaque id, quod jam necessariò existit, non nisi entia finita sunt; sunt ergo entia finita potentiora Ente absolutè infinito: atque hoc (*ut per se notum*) absurdum est; ergo vel nihil existit, vel Ens absolutè infinitum necessariò etiam existit. Atqui nos, vel in nobis, vel in alio, quod necessariò existit, existimus. (*vid. Axiom.* 1. *& Prop.* 7.) Ergo Ens absolutè infinitum, hoc est (*per Defin.* 6.) Deus necessariò existit. *Q.E.D.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM.

In hâc ultimâ demonstratione Dei existentiam à posteriori ostendere volui, ut demonstratio faciliùs perciperetur; Non autem propterea, quòd ex hoc eodem fundamento Dei existentia à priori non sequatur. Nam, cùm posse existere potentia sit, sequitur, quò plus realitatis alicujus rei naturæ competit, eò plus virium à se habere, ut existat; adeóque Ens absolutè infinitum, sive Deum infinitam absolutè potentiam existendi à se habere, qui propterea absolutè existit. Multi tamen forsan non facilè hujus demonstrationis evidentiam videre poterunt, quia assueti sunt, eas solummodò res contemplari, quæ à causis externis fluunt; & ex his, quæ citò fiunt, hoc est, quæ facilè existunt, eas etiam facilè perire vident, & contrà eas res factu difficiliores judicant, hoc est, ad existendum non adeò faciles, ad quas plura pertinere concipiunt. Verùm, ut ab his præjudiciis liberentur, non opus habeo hic ostendere, quâ ratione hoc enunciatum, *quod citò fit, citò perit*, verum sit, nec etiam, an respectu totius naturæ omnia æquè facilia sint, an secus. Sed hoc tantùm notare sufficit, me hic non loqui de rebus, quæ à causis externis fiunt, sed de solis substantiis, quæ (*per Prop.* 6.) à nullâ causâ externâ produci possunt. Res enim, quæ à causis externis fiunt, sive eæ multis partibus constent, sive paucis, quicquid perfectionis, sive realitatis habent, id omne virtuti causæ externæ debetur, adeóque earum existentia ex solâ perfectione causæ externæ, non autem suæ oritur. Contrà, quicquid substantia perfectionis habet, nulli causæ externæ debetur; quare ejus etiam existentia ex solâ ejus naturâ sequi debet, quæ proinde nihil aliud est, quàm ejus essentia. Perfectio igitur rei existentiam non tollit, sed contrà ponit; imperfectio autem contrà eandem tollit, adeóque de nullius rei existentiâ certiores esse possumus, quàm de existentiâ Entis absolutè infiniti, seu perfecti, hoc est, Dei. Nam quandoquidem ejus essentia omnem imperfectionem secludit, absolutamque perfectionem involvit, eo ipso omnem causam dubitandi de ipsius existentiâ tollit, summamque de eâdem certitudinem dat, quod mediocriter attendenti perspicuum fore credo.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XII.

Nullum substantiæ attributum potest verè concipi, ex quo sequatur, substantiam posse dividi.

Demonstratio.

Partes enim in quas substantia, sic concepta, divideretur, vel naturam substantiæ retinebunt, vel non. Si primum, tum (*per* 8. *Prop.*) unaquæque pars debebit esse infinita, & (*per Prop.* 6.) causa sui, & (*per Propositio* 5.) constare debebit ex diverso attributo, adeóque ex unâ substantiâ plures constituti poterunt, quod (*per Prop.* 6.) est absurdum. Adde, quòd partes (*per Prop.* 2.) nihil commune cum suo toto haberent, & totum (*per Defin.* 4. *& Prop.* 10.) absque suis partibus, & esse, & concipi posset, quod absurdum esse, nemo dubitare poterit. Si autem secundum ponatur, quòd scilicet partes naturam substantiæ non retinebunt; ergo, cùm tota substantia in æquales partes esset divisa, naturam substantiæ amitteret, & esse desineret, quod (*per Propositio* 7.) est absurdum.

Propositio XIII.

Substantia absolutè infinita est indivisibilis.

Demonstratio.

Si enim divisibilis esset, partes, in quas divideretur, vel naturam substantiæ absolutè infinitæ retinebunt, vel non. Si primum, dabuntur ergo plures substantiæ ejusdem naturæ, quod (*per Prop.* 5.) est absurdum. Si secundum ponatur, ergo (*ut suprà*) poterit substantia absolutè infinita desinere esse, quod (*per Prop.* 11.) est etiam absurdum.

Corollarium.

Ex his sequitur, nullam substantiam, & consequenter nullam substantiam corpoream, quatenus substantia est, esse divisibilem.

Scholium.

Quòd substantia sit indivisibilis, simplicius ex hoc solo intelligitur, quòd natura substantiæ non potest concipi, nisi infinita, & quòd per partem substantiæ nihil aliud intelligi potest, quàm sub-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

stantia finita, quod (*per Prop. 8.*) manifestam contradictionem implicat.

PROPOSITIO XIV.

Præter Deum nulla dari, neque concipi potest substantia.

DEMONSTRATIO.

Cùm Deus sit ens absolutè infinitum, de quo nullum attributum, quod essentiam substantiæ exprimit, negari potest, (*per Defin. 6.*) isque necessariò existat. (*per Prop. 11.*) Si aliqua substantia præter Deum daretur, ea explicari deberet per aliquod attributum Dei, sicque duæ substantiæ ejusdem attributi existerent, quod (*per Prop. 5.*) est absurdum; adeóque nulla substantia extra Deum dari potest, & consequentè non etiam concipi. Nam si posset concipi, deberet necessariò concipi, ut existens; atqui hoc (*per primam partem hujus Demonst.*) est absurdum. Ergo extra Deum nulla dari, neque concipi potest substantia. *Q. E. D.*

COROLLARIUM I.

Hinc clarissimè sequitur I°. Deum esse unicum, hoc est (*per Defin. 6.*) in rerum naturâ non, nisi unam substantiam, dari, eamque absolutè infinitam esse, ut in *Scholio Prop. 10.* jam innuimus.

COROLLARIUM II.

Sequitur II°. rem extensam, & rem cogitantem, vel Dei attributa esse, vel (*per Axiom. 1.*) affectiones attributorum Dei.

PROPOSITIO XV.

Quicquid est, in Deo est, & nihil sine Deo esse, neque concipi potest.

DEMONSTRATIO.

Præter Deum nulla datur, neque concipi potest substantia, (*per 14. Prop.*) hoc est (*per Defin. 3.*) res, quæ in se est, & per se concipitur. Modi autem (*per Defin. 5.*) sine substantiâ nec esse, nec concipi possunt; quare hi in solâ divinâ naturâ esse, & per ipsam solam concipi possunt. Atqui præter substantias, & modos nil datur.

(*per*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

(*per Axiom.* 1.) Ergo nihil sine Deo esse, neque concipi potest. *Q. E. D.*

Scholium.

Sunt, qui Deum instar hominis corpore, & mente constantem, atque passionibus obnoxium fingunt; sed, quàm longè hi à verâ Dei cognitione aberrent, satis ex jam demonstratis constat. Sed hos mitto: nam omnes, qui naturam divinam aliquo modo contemplati sunt, Deum esse corporeum, negant. Quod etiam optimè probant ex eo, quod per corpus intelligimus quamcunque quantitatem, longam, latam, & profundam, certâ aliqua figura terminatam, quo nihil absurdius de Deo, ente scilicet absolutè infinito, dici potest. Attamen interim aliis rationibus, quibus hoc idem demonstrare conantur, clarè ostendunt, se substantiam ipsam corpoream, sive extensam à naturâ divinâ omninò removere, atque ipsam à Deo creatam statuunt. Ex quâ autem divinâ potentiâ creari potuerit, prorsus ignorant; quod clarè ostendit, illos id, quod ipsimet dicunt, non intelligere. Ego saltem satis clarè, meo quidem judicio, demonstravi, (*vide Coroll. Prop.* 6. *& Schol.* 2. *Prop.* 8.) nullam substantiam ab alio posse produci, vel creari. Porrò *Prop.* 14. ostendimus, præter Deum nullam dari, neque concipi posse substantiam; atque hinc concludimus, substantiam extensam unum ex infinitis Dei attributis esse. Verùm, ad pleniorem explicationem, adversariorum argumenta refutabo, quæ omnia huc redeunt. *Primò*, quòd substantia corporea, quatenus substantia, constat, ut putant, partibus; & ideò eandem infinitam posse esse, & consequenter, ad Deum pertinere posse, negant. Atque hoc multis exemplis explicant, ex quibus unum, aut alterum afferam. Si substantia corporea, ajunt, est infinita, concipiatur in duas partes dividi; erit unaquæque pars, vel finita, vel infinita. Si illud, componitur ergo infinitum ex duabus partibus finitis, quod est absurdum. Si hoc, datur ergo infinitum duplo majus alio infinito, quod etiam est absurdum. *Porrò*, si quantitas infinita mensuratur partibus pedes æquantibus, infinitis talibus partibus constare debebit, ut &c, si partibus mensuretur digitos æquantibus; ac propterea unus numerus infinitus erit duodecies major alio infinito. *Denique*, si ex uno puncto infinitæ cujus-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

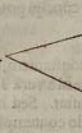

dam quantitatis concipiatur, duas lineas, ut AB, AC, certâ, ac determinatâ in initio distantiâ in infinitum protendi; certum est, distantiam inter B & C continuò augeri, & tandem ex determinatâ indeterminabilem fore. Cùm igitur hæc absurda sequantur, ut putant, ex eo, quòd quantitas infinita supponitur: inde concludunt, substantiam corpoream debere esse finitam, & consequenter ad Dei essentiam non pertinere. Secundum argumentum petitur etiam à summâ Dei perfectione. Deus enim, inquiunt, cùm sit ens summè perfectum, pati non potest: atqui substantia corporea, quandoquidem divisibilis est, pati potest; sequitur ergo, ipsam ad Dei essentiam non pertinere. Hæc sunt, quæ apud scriptores invenio argumenta, quibus ostendere conantur, substantiam corpoream divinâ naturâ indignam esse, nec ad eandem posse pertinere. Verùm enim verò, si quis rectè attendat, me ad hæc jam respondisse comperiet; quandoquidem hæc argumenta in eo tantùm fundantur, quòd substantiam corpoream ex partibus componi supponunt, quod jam (*Prop.* 12. *cum Coroll. Prop.* 13.) absurdum esse ostendi. Deinde si quis rem rectè perpendere velit, videbit, omnia illa absurda, (*siquidem omnia absurda sunt, de quo jam non disputo*) ex quibus concludere volunt, substantiam extensam finitam esse, minimè ex eo sequi, quòd quantitas infinita supponatur: sed quòd quantitatem infinitam mensurabilem, & ex partibus finitis conflari supponunt; quare ex absurdis, quæ inde sequuntur, nihil aliud concludere possunt, quàm quòd quantitas infinita non sit mensurabilis, & quòd ex partibus finitis conflari non possit. Atque hoc idem est, quòd nos suprà (*Propos.* 12, *&c.*) jam demonstravimus. Quare telum, quod in nos intendunt, in se ipsos revertâ conjiciunt. Si igitur ipli ex suo hoc absurdo concludere tamen volunt, substantiam extensam debere esse finitam, nihil aliud hercle faciunt, quàm si quis ex eo, quòd finxit circulum quadrati proprietates habere, concludit, circulum non habere centrum, ex quo omnes ad circumferentiam ductæ lineæ sunt æquales. Nam substantiam corpoream, quæ non nisi infinita, non nisi unica, &

non

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

non nisi indivisibilis potest concipi, (*vid. Prop.* 8. 5. & 12.) eam ipsi ad concludendum, eandem esse finitam, ex partibus finitis constari, & multiplicem esse, & divisibilem, concipiunt. Sic etiam alii, postquam fingunt, lineam ex punctis componi, multa sciunt invenire argumenta, quibus ostendant, lineam non posse in infinitum dividi. Et profectò, non minùs absurdum est ponere, quòd substantia corporea ex corporibus, sive partibus componatur, quàm quòd corpus ex superficiebus, superficies ex lineis, lineæ denique ex punctis componantur. Atque hoc omnes, qui claram rationem infallibilem esse sciunt, fateri debent, & imprimis ii, qui negant, dari vacuum. Nam si substantia corporea ità posset dividi, ut ejus partes realiter distinctæ essent; cur ergo una pars non posset annihilari, manentibus reliquis, ut antè, inter se connexis? & cur omnes ità aptari debent, ne detur vacuum? Sanè rerum, quæ realiter ab invicem distinctæ sunt, una sine aliâ esse, & in suo statu manere potest. Cùm igitur vacuum in naturâ non detur, (de quo aliàs) sed omnes partes ità concurrere debent, ne detur vacuum; sequitur hinc etiam, easdem non posse realiter distingui, hoc est, substantiam corpoream, quatenus substantia est, non posse dividi. Si quis tamen jam quærat, cur nos ex naturâ ità propensi simus ad dividendam quantitatem? Ei respondeo, quòd quantitas duobus modis à nobis concipitur, abstractè scilicet, sive superficialiter, prout nempe ipsam imaginamur, vel ut substantia, quòd à solo intellectu fit. Si itaque ad quantitatem attendimus, prout in imaginatione est, quod sæpe, & facilius à nobis fit, reperietur finita, divisibilis, & ex partibus conflata; si autem ad ipsam, prout in intellectu est, attendimus, & eam, quatenus substantia est, concipimus, quod difficillimè fit, tum, ut jam satis demonstravimus, infinita, unica, & indivisibilis reperietur. Quod omnibus, qui inter imaginationem, & intellectum distinguere sciverint, satis manifestum erit: Præcipuè si ad hoc etiam attendatur, quòd materia ubique eadem est, nec partes in eâdem distinguuntur, nisi quatenus materiam diversimodè affectam esse concipimus, unde ejus partes modaliter tantùm distinguuntur, non autem realiter. Ex. gr. aquam, quatenus aqua est, dividi concipimus, ejusque partes ab invicem separari,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rari; at non, quatenus substantia est corporea; eatenus enim neque separatur, neque dividitur. Porrò aqua, quatenus aqua, generatur, & corrumpitur; at, quatenus substantia, nec generatur, nec corrumpitur. Atque his me ad secundum argumentum etiam respondisse puto: quandoquidem id in eo etiam fundatur, quòd materia, quatenus substantia, divisibilis sit, & ex partibus constetur. Et quamvis hoc non esset, nescio, cur divinâ naturâ indigna esset: quandoquidem (*per Prop.* 14.) extra Deum nulla substantia dari potest, à quâ ipsa pateretur. Omnia, inquam, in Deo sunt, & omnia, quæ fiunt, per solas leges infinitæ Dei naturæ fiunt, & ex necessitate ejus essentiæ (ut mox ostendam) sequuntur; quare nullâ ratione dici potest, Deum ab alio pati, aut substantiam extensam divinâ naturâ indignam esse; tametsi divisibilis supponatur, dummodò æterna, & infinita concedatur. Sed de his impræsentiarum satis.

PROPOSITIO XVI.

Ex necessitate divinæ naturæ, infinita infinitis modis (hoc est, omnia, quæ sub intellectum infinitum cadere possunt) sequi debent.

DEMONSTRATIO.

Hæc Propositio unicuique manifesta esse debet, si modò ad hoc attendat, quòd ex datâ cujuscunque rei definitione plures proprietates intellectus concludit, quæ reverâ ex eâdem (hoc est, ipsâ rei essentiâ) necessariò sequuntur, & eò plures, quò plus realitatis rei definitio exprimit, hoc est, quò plus realitatis rei definitæ essentia involvit. Cùm autem natura divina infinita absolutè attributa habeat, (*per Defin.* 6.) quorum etiam unumquodque infinitam essentiam in suo genere exprimit, ex ejusdem ergò necessitate infinita infinitis modis (hoc est, omnia, quæ sub intellectum infinitum cadere possunt) necessariò sequi debent. *Q. E. D.*

COROLLARIUM I.

Hinc sequitur, Deum omnium rerum, quæ sub intellectum infinitum cadere possunt, esse causam efficientem.

Co-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Corollarium II.

Sequitur II°. Deum causam esse per se, non verò per accidens.

Corollarium III.

Sequitur III°. Deum esse absolutè causam primam.

Propositio XVII.

Deus ex solis suæ naturæ legibus, & à nemine coactus agit.

Demonstratio.

Ex solâ divinæ naturæ necessitate, vel (quod idem est) ex solis ejusdem naturæ legibus, infinita absolutè sequi, modò *Prop.* 16. ostendimus; & *Prop.* 15. demonstravimus, nihil sine Deo esse, nec concipi posse; sed omnia in Deo esse; quare nihil extra ipsum esse potest, à quo ad agendum determinetur, vel cogatur, atque adeò Deus ex solis suæ naturæ legibus, & à nemine coactus agit. *Q. E. D.*

Corollarium I.

Hinc sequitur I°. nullam dari causam, quæ Deum extrinsecè, vel intrinsecè, præter ipsius naturæ perfectionem, incitet ad agendum.

Corollarium II.

Sequitur II°. solum Deum esse causam liberam. Deus enim solus ex solâ suæ naturæ necessitate existit, (*per Prop.* 11. *& Coroll. Prop.* 14.) & ex solâ suæ naturæ necessitate agit. (*per Prop. præced.*) Adeóque (*per Defin.* 7.) solus est causa libera. *Q. E. D.*

Scholium.

Alii putant, Deum esse causam liberam, propterea quòd potest, ut putant, efficere, ut ea, quæ ex ejus naturâ sequi diximus, hoc est, quæ in ejus potestate sunt, non fiant, sive ut ab ipso non producantur. Sed hoc idem est, ac si dicerent, quòd Deus potest efficere, ut ex naturâ trianguli non sequatur, ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; sive ut ex datâ causâ non se-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quatur effectus, quod est absurdum. Porrò infrà absque ope hujus Propositionis ostendam, ad Dei naturam neque intellectum, neque voluntatem pertinere. Scio equidem plures esse, qui putant, se posse demonstrare, ad Dei naturam summum intellectum, & liberam voluntatem pertinere; nihil enim perfectius cognoscere scie ajunt, quod Deo tribuere possunt, quàm id, quod in nobis summa est perfectio. Porrò, tametsi Deum actu summè intelligentem concipiant, non tamen credunt, eum posse omnia, quæ actu intelligit, efficere, ut existant; nam se eo modo Dei potentiam destruere putant. Si omnia, inquiunt, quæ in ejus intellectu sunt, creavisset, nihil tum ampliùs creare potuisset, quod credunt Dei omnipotentiæ repugnare; ideóque maluerunt Deum ad omnia indifferentem statuere, nec aliud creantem præter id, quod absolutâ quâdam voluntate decrevit creare. Verùm ego me satis clarè ostendisse puto, (*vid. Prop.* 16.) à summâ Dei potentiâ, sive infinitâ naturâ infinita infinitis modis, hoc est, omnia necessariò effluxisse, vel semper eâdem necessitate sequi; eodem modo, ac ex naturâ trianguli ab æterno, & in æternum sequitur, ejus tres angulos æquari duobus rectis. Quare Dei omnipotentia actu ab æterno fuit, & in æternum in eâdem actualitate manebit. Et hoc modo Dei omnipotentia longè, meo quidem judicio, perfectior statuitur. Imò adversarii Dei omnipotentiam (liceat apertè loqui) negare videntur. Coguntur enim fateri, Deum infinita creabilia intelligere, quæ tamen nunquam creare poterit. Nam aliàs, si scilicet omnia, quæ intelligit, crearet, suam, juxta ipsos, exhauriret omnipotentiam, & se imperfectum redderet. Ut igitur Deum perfectum statuant, eò rediguntur, ut simul statuere debeant, ipsum non posse omnia efficere, ad quæ ejus potentia se extendit, quo absurdius, aut Dei omnipotentiæ magis repugnans, non video, quid fingi possit. Porrò, ut de intellectu, & voluntate, quos Deo communiter tribuimus, hîc etiam aliquid dicam; si ad æternam Dei essentiam, intellectus scilicet, & voluntas pertinent, aliud sanè per utrumque hoc attributum intelligendum est, quàm quod vulgò solent homines. Nam intellectus, & voluntas, qui Dei essentiam constituerent, à nostro intellectu, & voluntate,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

te, toto cœlo differre deberent, nec in ullâ re, præterquam in nomine, convenire possent; non aliter scilicet, quàm inter se conveniunt canis, signum cœleste, & canis, animal latrans. Quod sic demonstrabo. Si intellectus ad divinam naturam pertinet, non poterit, uti noster intellectus, posterior, (ut plerisque placet,) vel simul naturâ esse cum rebus intellectis, quandoquidem Deus omnibus rebus prior est causalitate; (*per Coroll. 1. Prop.* 16.) sed contrà veritas, & formalis rerum essentia ideò talis est, quia talis in Dei intellectu existit objectivè. Quare Dei intellectus, quatenus Dei essentiam constituere concipitur, est reverâ causa rerum, tam earum essentiæ, quàm earum existentiæ; quod ab iis videtur etiam fuisse animadversum, qui Dei intellectum, voluntatem, & potentiam unum & idem esse asseruerunt. Cùm itaque Dei intellectus sit unica rerum causa, videlicet (ut ostendimus) tam earum essentiæ, quàm earum existentiæ, debet ipse necessariò ab iisdem differre, tam ratione essentiæ, quàm ratione existentiæ. Nam causatum differt à suâ causâ præcise in eò, quòd à causâ habet. Ex. gr. homo est causa existentiæ, non verò essentiæ alterius hominis; est enim hæc æterna veritas: & ideò secundùm essentiam prorsus convenire possunt; in existendo autem differre debent; & propterea, si unius existentia pereat, non ideò alterius peribit; sed, si unius essentia destrui posset, & fieri falsa, destrueretur etiam alterius essentia. Quapropter res, quæ & essentiæ, & existentiæ alicujus effectûs est causa, à tali effectu differre debet, tam ratione essentiæ, quàm ratione existentiæ. Atqui Dei intellectus est & essentiæ, & existentiæ nostri intellectûs causa: ergo Dei intellectus, quatenus divinam essentiam constituere concipitur, à nostro intellectu, tam ratione essentiæ, quàm ratione existentiæ differt, nec in ullâ re, præterquàm in nomine, cum eo convenire potest, ut volebamus. Circa voluntatem eodem modo proceditur, ut facilè unusquisque videre potest.

Propositio XVIII.

Deus est omnium rerum causa immanens; non verò transiens.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Omnia, quæ sunt, in Deo sunt, & per Deum concipi debent, (*per Prop.* 15.) quod est primum. Deinde extra Deum nulla potest dari substantia, (*per Prop.* 14.) hoc est, (*per Defin.* 3.) res, quæ extra Deum in se sit, quod erat secundum. Deus ergo est omnium rerum causa immanens; non verò transiens. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XIX.

Deus, sive omnia Dei attributa sunt æterna.

DEMONSTRATIO.

Deus enim (*per Defin.* 6.) est substantia, quæ (*per Prop.* 11.) necessariò existit, hoc est, (*per Prop.* 7.) ad cujus naturam pertinet existere, sive (quod idem est) ex cujus definitione sequitur ipsum existere, adeóque (*per Defin.* 8.) est æternus. Deinde per Dei attributa intelligendum est id, quod (*per Defin.* 4.) Divinæ substantiæ essentiam exprimit, hoc est, id, quod ad substantiam pertinet: id ipsum, inquam, ipsa attributa involvere debent. Atqui ad naturam substantiæ (*ut jam ex Prop. 7. demonstravi*) pertinet æternitas, ergo unumquodque attributorum æternitatem involvere debet, adeóque omnia sunt æterna. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hæc Propositio quàm clarissimè etiam patet ex modo, quo (*Prop.* 11.) Dei existentiam demonstravi; ex eâ, inquam, demonstratione constat, Dei existentiam, sicut ejus essentiam, æternam esse veritatem. Deinde (*Prop.* 19. *Principiorum Cartesii*) alio etiam modo Dei æternitatem demonstravi, nec opus est eum hîc repetere.

PROPOSITIO XX.

Dei existentia, ejusque essentia unum & idem sunt.

DEMONSTRATIO.

Deus, (*per anteced. Prop.*) ejusque omnia attributa sunt æterna, hoc est, (*per Defin.* 8.) unumquodque ejus attributorum existentiam exprimit. Eadem ergo Dei attributa, quæ (*per Defin.* 4.) Dei æternam essentiam explicant, ejus simul æternam existentiam explicant, hoc est, illud ipsum, quod essentiam Dei constituit, constituit

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tuit simul ipsius existentiam, adeóque hæc, & ipsius essentia unum & idem sunt. *Q. E. D.*

Corollarium I.

Hinc sequitur I°. Dei existentiam, sicut ejus essentiam, æternam esse veritatem.

Corollarium II.

Sequitur II°. Deum, sive omnia Dei attributa esse immutabilia. Nam, si ratione existentiæ mutarentur, deberent etiam, *(per Prop. præced.)* ratione essentiæ mutari, hoc est (ut per se notum) ex veris falsa fieri, quod est absurdum.

Propositio XXI.

Omnia, quæ ex absolutâ naturâ alicujus attributi Dei sequuntur, semper, & infinita existere debuerunt, sive per idem attributum æterna, & infinita sunt.

Demonstratio.

Concipe, si fieri potest, (siquidem neges) aliquid in aliquo Dei attributo ex ipsius absolutâ naturâ sequi, quod finitum sit, & determinatam habeat existentiam, sive durationem, ex. gr. ideam Dei in cogitatione. At cogitatio, quandoquidem Dei attributum supponitur, est necessariò *(per Prop. 11.)* suâ naturâ infinita. Verùm, quatenus ipsa ideam Dei habet, finita supponitur. At *(per Defin. 2.)* finita concipi non potest, nisi per ipsam cogitationem determinetur. Sed non per ipsam cogitationem, quatenus ideam Dei constituit, eatenus enim finita supponitur esse: Ergo per cogitationem, quatenus ideam Dei non constituit, quæ tamen *(per Prop. 11.)* necessariò existere debet: Datur igitur cogitatio non constituens ideam Dei, ac propterea ex ejus naturâ, quatenus est absoluta cogitatio, non sequitur necessariò idea Dei. (Concipitur enim ideam Dei constituens, & non constituens.) Quod est contra hypothesin. Quare si idea Dei in cogitatione, aut aliquid (perinde est, quicquid sumatur, quandoquidem demonstratio universalis est) in aliquo Dei attributo ex necessitate absolutæ naturæ ipsius attributi sequatur, id debet necessariò esse infinitum; quod erat primum.

Deinde id, quod ex necessitate naturæ alicujus attributi ità sequi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tur, non potest determinatam habere durationem. Nam, si neges, supponatur res, quæ ex necessitate naturæ alicujus attributi sequitur, dari in aliquo Dei attributo, ex. gr. idea Dei in cogitatione, eaque supponatur aliquando non existitisse, vel non existitura. Cùm autem cogitatio Dei attributum supponatur, debet & necessariò, & immutabilis existere. (*per Prop.* 11. *& Coroll.* 2. *Prop.* 20.) Quare ultra limites durationis ideæ Dei (supponitur enim aliquando non extitisse, aut non existitura) cogitatio sine ideâ Dei existere debebit; atqui hoc est contra hypothesin; supponitur enim, ex datâ cogitatione necessariò sequi ideam Dei. Ergo idea Dei in cogitatione, aut aliquid, quod necessariò ex absolutâ naturâ alicujus attributi Dei sequitur, non potest determinatam habere durationem; sed per idem attributum æternum est, quod erat secundum. Nota, hoc idem esse affirmandum de quâcunque re, quæ in aliquo Dei attributo ex Dei absolutâ naturâ necessariò sequitur.

PROPOSITIO XXII.

Quicquid ex aliquo Dei attributo, quatenus modificatum est tali modificatione, quæ & necessariò, & infinita per idem existit, sequitur, debet quoque & necessariò, & infinitum existere.

DEMONSTRATIO.

Hujus Propositionis demonstratio procedit eodem modo, ac demonstratio præcedentis.

PROPOSITIO XXIII.

Omnis modus, qui & necessariò, & infinitus existit, necessariò sequi debuit, vel ex absolutâ naturâ alicujus attributi Dei, vel ex aliquo attributo modificato modificatione, quæ & necessariò, & infinita existit.

DEMONSTRATIO.

Modus enim in alio est, per quod concipi debet, (*per Defin.* 5.) hoc est (*per Prop.* 15.) in solo Deo est, & per solum Deum concipi potest.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

potest. Si ergo modus concipitur necessariò existere, & infinitus esse, utrumque hoc debet necessariò concludi, sive percipi per aliquod Dei attributum, quatenus idem concipitur infinitatem, & necessitatem existentiæ, sive (*quod per Defin. 8. idem est*) æternitatem exprimere, hoc est, (*per Defin. 6. & Prop. 19.*) quatenus absolutè consideratur. Modus ergo, qui & necessariò, & infinitus existit, ex absolutâ naturâ alicujus Dei attributi sequi debuit; hocque vel immediatè, (*de quo Prop. 21.*) vel mediante aliquâ modificatione, quæ ex ejus absolutâ naturâ sequitur, hoc est, (*per Prop. præced.*) quæ & necessariò, & infinita existit. *Q. E. D.*

Propositio XXIV.

Rerum à Deo productarum essentia non involvit existentiam.

Demonstratio

Patet ex Definitione I. Id enim, cujus natura (in se scilicet considerata) involvit existentiam, causa est sui, & ex solâ suæ naturæ necessitate existit.

Corollarium.

Hinc sequitur, Deum non tantùm esse causam, ut res incipiant existere; sed etiam, ut in existendo perseverent, sive, (ut termino Scholastico utar) Deum esse causam essendi rerum. Nam, sive res existant, sive non existant, quotiescunque ad earum essentiam attendimus, eandem nec existentiam, nec durationem involvere comperimus; adeóque earum essentia neque suæ existentiæ, neque suæ durationis potest esse causa; sed tantùm Deus, ad cujus solam naturam pertinet existere. (*per Coroll. 1. Prop. 14.*)

Propositio XXV.

Deus non tantùm est causa efficiens rerum existentiæ; sed etiam essentiæ.

Demonstratio.

Si negas, ergo rerum essentiæ Deus non est causa; adeóque (*per Axiom. 4.*) potest rerum essentia sine Deo concipi: atqui hoc

(*per*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

(*per Prop.* 15.) est absurdum. Ergo rerum etiam essentiæ Deus est causa. *Q.E.D.*

SCHOLIUM.

Hæc Propositio clarius sequitur ex Propositione 16. Ex eâ enim sequitur, quòd ex datâ naturâ divinâ, tam rerum essentia, quàm existentia debeat necessariò concludi; &, ut verbo dicam, eo sensu, quo Deus dicitur causa sui, etiam omnium rerum causa dicendus est, quod adhuc clarius ex sequenti Corollario constabit.

COROLLARIUM.

Res particulares nihil sunt, nisi Dei attributorum affectiones, sive modi, quibus Dei attributa certo, & determinato modo exprimuntur. Demonstratio patet ex Propositione 15, & Definitione 5.

PROPOSITIO XXVI.

Res, quæ ad aliquid operandum determinata est, à Deo necessariò sic fuit determinata; &, quæ à Deo non est determinata, non potest se ipsam ad operandum determinare.

DEMONSTRATIO.

Id, per quod res determinatæ ad aliquid operandum dicuntur, necessariò quid positivum est; (ut per se notum) Adeóque, tam ejus essentiæ, quàm existentiæ, Deus ex necessitate suæ naturæ est causa efficiens; (*per Prop.* 25. *&* 16.) quod erat primum. Ex quo etiam, quod secundò proponitur clarissimè sequitur. Nam si res, quæ à Deo determinata non est, se ipsam determinare posset, prima pars hujus falsa esset, quod est absurdum, ut ostendimus.

PROPOSITIO XXVII.

Res, quæ à Deo ad aliquid operandum determinata est, se ipsam indeterminatam reddere non potest.

DEMONSTRATIO.

Hæc Propositio patet ex Axiomate tertio.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XXVIII.

Quodcunque singulare, sive quævis res, quæ finita est, & determinatam habet existentiam, non potest existere, nec ad operandum determinari, nisi ad existendum, & operandum determinetur ab aliâ causâ, quæ etiam finita est, & determinatam habet existentiam: & rursus hæc causa non potest etiam existere, neque ad operandum determinari, nisi ab aliâ, quæ etiam finita est, & determinatam habet existentiam, determinetur ad existendum, & operandum, & sic in infinitum.

Demonstratio.

Quicquid determinatum est ad existendum, & operandum, à Deo sic determinatum est: (*per Prop.* 26. *& Coroll. Prop.* 24.) At id, quod finitum est, & determinatam habet existentiam, ab absolutâ naturâ alicujus Dei attributi produci non potuit; quicquid enim ex absolutâ naturâ alicujus Dei attributi sequitur, id infinitum, & æternum est. (*per Prop.* 21.) Debuit ergo ex Deo, vel aliquo ejus attributo sequi, quatenus aliquo modo affectum consideratur; præter enim substantiam, & modos nil datur, (*per Axiom.* 1. *& Defin.* 3. *&* 5.) & modi (*per Coroll. Prop.* 25.) nihil sunt, nisi Dei attributorum affectiones. At ex Deo, vel aliquo ejus attributo, quatenus affectum est modificatione, quæ æterna, & infinita est, sequi etiam non potuit. (*per Prop.* 22.) Debuit ergo sequi, vel ad existendum, & operandum determinari à Deo, vel aliquo ejus attributo, quatenus modificatum est modificatione, quæ finita est, & determinatam habet existentiam. Quod erat primum. Deinde hæc rursus causa, sive hic modus (*per eandem rationem, quâ primam partem hujus jam jam demonstravimus*) debuit etiam determinari ab aliâ, quæ etiam finita est, & determinatam habet existentiam, & rursus hæc ultima (*per eandem rationem*) ab aliâ, & sic semper (*per eandem rationem*) in infinitum. *Q. E. D.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM.

Cùm quædam à Deo immediatè produci debuerunt, videlicet ea, quæ ex absolutâ ejus naturâ necessariò sequuntur, mediantibus his primis, quæ tamen sine Deo nec esse, nec concipi possunt; hinc sequitur I°. quòd Deus sit rerum immediatè ab ipso productarum causa absolutè proxima; non verò in suo genere, ut ajunt. Nam Dei effectus, sine suâ causâ, nec esse, nec concipi possunt, (*per Prop.* 15. *& Coroll. Prop.* 24.) Sequitur II°. quòd Deus non potest proprie dici causa esse remota rerum singularium, nisi fortè eâ de causâ, ut scilicet has ab iis, quas immediatè produxit, vel potiùs, quæ ex absolutâ ejus naturâ sequuntur, distinguamus. Nam per causam remotam talem intelligimus, quæ cum effectu nullo modo conjuncta est. At omnia, quæ sunt, in Deo sunt, & à Deo ità dependent, ut sine ipso nec esse, non concipi possint.

PROPOSITIO XXIX.

In rerum naturâ nullum datur contingens; sed omnia ex necessitate divinæ naturæ determinata sunt ad certo modo existendum, & operandum.

DEMONSTRATIO.

Quicquid est, in Deo est: (*per Prop.* 15.) Deus autem non potest dici res contingens. Nam (*per Prop.* 11.) necessariò, non verò contingenter existit. Modi deinde divinæ naturæ ex eâdem etiam necessariò; non verò contingenter secuti sunt, (*per Prop.* 16.) idque, vel quatenus divina natura absolutè, (*per Prop.* 21.) vel quatenus certo modo ad agendum determinata consideratur. (*per Prop.* 27.) Porrò horum modorum Deus non tantùm est causa, quatenus simpliciter existunt; (*per Coroll. Prop.* 24.) sed etiam, (*per Prop.* 26.) quatenus ad aliquid operandum determinati considerantur. Quod si à Deo (*per eand. Prop.*) determinati non sint, impossibile; non verò contingens est, ut se ipsos determinent; & contrà (*per Prop.* 27.) si à Deo determinati sint, impossibile; non verò contingens est, ut se ipsos indeterminatos reddant. Quare omnia

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

omnia ex necessitate divinæ naturæ determinata sunt, non tantùm ad existendum; sed etiam ad certo modo existendum, & operandum, nullumque datur contingens. *Q. E. D.*

Scholium.

Antequam ulteriùs pergam, hîc, quid nobis per Naturam naturantem, & quid per Naturam naturatam intelligendum sit, explicare volo, vel potiùs monere. Nam ex antecedentibus jam constare existimo, nempe, quòd per Naturam naturantem nobis intelligendum est id, quod in se est, & per se concipitur, sive talia substantiæ attributa, quæ æternam, & infinitam essentiam exprimunt, hoc est, (*per Coroll.* 1. *Prop.* 14. *& Coroll.* 2. *Prop.* 17.) Deus, quatenus, ut causa libera, consideratur. Per Naturatam autem intelligo id omne, quod ex necessitate Dei naturæ, sivè uniuscujusque Dei attributorum sequitur, hoc est, omnes Dei attributorum modos, quatenus considerantur, ut res, quæ in Deo sunt, & quæ sine Deo nec esse, nec concipi possunt.

Propositio XXX.

Intellectus actu finitus, aut actu infinitus Dei attributa, Deique affectiones comprehendere debet, & nihil aliud.

Demonstratio.

Idea vera debet convenire cum suo ideato, (*per Axiom.* 6.) hoc est (ut per se notum) id, quod in intellectu objectivè continetur, debet necessariò in naturâ dari: atqui in naturâ (*per Coroll.* 1. *Prop.* 14.) non nisi una substantia datur, nempe Deus; nec ullæ aliæ affectiones, (*per Prop.* 15.) quàm quæ in Deo sunt, & quæ (*per eandem Prop.*) sine Deo nec esse, nec concipi possunt; ergo intellectus actu finitus, aut actu infinitus Dei attributa, Deique affectiones comprehendere debet, & nihil aliud. *Q. E. D.*

Propositio XXXI.

Intellectus actu, sive is finitus sit, sive infinitus, ut & Voluntas, cupiditas, amor &c. ad Naturam naturatam; non verò ad naturantem referri debent.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Per intellectum enim (*ut per se notum*) non intelligimus absolutam cogitationem; sed certum tantùm modum cogitandi, qui modus ab aliis, scilicet cupiditate, amore, &c. differt, adeóque (*per Defin.* 5.) per absolutam cogitationem concipi debet, nempe (*per Prop.* 15. *& Defin.* 6.) per aliquod Dei attributum, quod æternam, & infinitam cogitationis essentiam exprimit, ità concipi debet, ut sine ipso nec esse, nec concipi possit; ac propterea (*per Schol. Prop.* 29.) ad Naturam naturatam; non verò naturantem referri debet, ut etiam reliqui modi cogitandi. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Ratio, cur hîc loquar de intellectu actu, non est, quia concedo, ullum dari intellectum potentiâ; sed, quia omnem confusionem vitare cupio, nolui loqui, nisi de re nobis quàm clarissimè percepta, de ipsâ scilicet intellectione, quâ nihil nobis clariùs percipitur. Nihil enim intelligere possumus, quod ad perfectiorem intellectionis cognitionem non conducat.

PROPOSITIO XXXII.

Voluntas non potest vocari causa libera; sed tantùm necessaria.

DEMONSTRATIO.

Voluntas certus tantùm cogitandi modus est, sicuti intellectus; adeóque (*per Prop.* 28.) unaquæque volitio non potest existere, neque ad operandum determinari, nisi ab aliâ causâ determinetur, & hæc rursus ab aliâ, & sic porrò in infinitum. Quòd si voluntas infinita supponatur, debet etiam ad existendum, & operandum determinari à Deo, non quatenus substantia absolutè infinita est; sed quatenus attributum habet, quod infinitam, & æternam cogitationis essentiam exprimit. (*per Prop.* 23.) Quocumque igitur modo, sive finita, sive infinita concipiatur, causam requirit, à quâ ad existendum, & operandum determinetur; adeóque (*per Defin.* 7.) non potest dici causa libera; sed tantùm necessaria, vel coacta. *Q. E. D.*

COROL-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Corollarium I.

Hinc sequitur I°. Deum non operari ex libertate voluntatis.

Corollarium II.

Sequitur II°. voluntatem, & intellectum ad Dei naturam ità sese habere, ut motus, & quies; & absolutè, ut omnia naturalia, quæ (*per Prop.* 29.) à Deo ad existendum, & operandum certo modo determinari debent. Nam voluntas, ut reliqua omnia, causâ indiget, à quâ ad existendum, & operandum certo modo determinetur. Et, quamvis ex datâ voluntate, sive intellectu infinita sequantur; non tamen propterea Deus magis dici potest ex libertate voluntatis agere, quàm propter ea, quæ ex motu, & quiete sequuntur, (infinita enim ex his etiam sequuntur) dici potest ex libertate motus, & quietis agere. Quare voluntas ad Dei naturam non magis pertinet, quàm reliqua naturalia; sed ad ipsam eodem modo sese habet, ut motus, & quies, & omnia reliqua, quæ ostendimus ex necessitate divinæ naturæ sequi, & ab eadem ad existendum, & operandum certo modo determinari.

Propositio XXXIII.

Res nullo alio modo, neque alio ordine à Deo produci potuerunt, quàm productæ sunt.

Demonstratio.

Res enim omnes ex datâ Dei naturâ necessariò sequutæ sunt, (*per Prop.* 16.) & ex necessitate naturæ Dei determinatæ sunt ad certo modo existendum, & operandum. (*per Prop.* 29.) Si itaque res alterius naturæ potuissent esse, vel alio modo ad operandum determinari, ut naturæ ordo alius esset; ergo Dei etiam natura alia posset esse, quàm jam est; ac proinde (*per Prop.* 11.) illa etiam deberet existere, & consequenter duo, vel plures possent dari Dii, quod (*per Coroll.* 1. *Prop.* 14.) est absurdum. Quapropter res nullo alio modo, neque alio ordine, &c. *Q. E. D.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM I.

Quoniam his luce meridianâ clariùs ostendi, nihil absolutè in rebus dari, propter quod contingentes dicantur, explicare jam paucis volo, quid nobis per contingens erit intelligendum; sed priùs, quid per necessarium, & impossibile. Res aliqua necessaria dicitur, vel ratione suæ essentiæ, vel ratione causæ. Rei enim alicujus existentia vel ex ipsius essentiâ, & definitione, vel ex datâ causâ efficiente necessariò sequitur. Deinde his etiam de causis res aliqua impossibilis dicitur; nimirum quia vel ipsius essentia, seu definitio contradictionem involvit, vel quia nulla causa externa datur, ad talem rem producendam determinata. At res aliqua nullâ aliâ de causâ contingens dicitur, nisi respectu defectus nostræ cognitionis. Res enim, cujus essentiam contradictionem involvere ignoramus, vel de quâ probè scimus, eandem nullam contradictionem involvere; & tamen de ipsius existentiâ nihil certò affirmare possumus, propterea quòd ordo causarum nos latet, ea nunquam, nec ut necessaria, nec ut impossibilis videri nobis potest, ideóque eandem vel contingentem, vel possibilem vocamus.

SCHOLIUM II.

Ex præcedentibus clarè sequitur, res summâ perfectione à Deo fuisse productas: quandoquidem ex datâ perfectissimâ naturâ necessariò secutæ sunt. Neque hoc Deum ullius arguit imperfectionis; ipsius enim perfectio hoc nos affirmare coëgit. Imò ex hujus contrario clarè sequeretur, (ut modo ostendi.) Deum non esse summe perfectum; nimirum quia, si res alio modo fuissent productæ, Deo alia natura esset tribuenda, diversa ab eâ, quam ex consideratione Entis perfectissimi coacti sumus ei tribuere. Verùm non dubito, quin multi hanc sententiam, ut absurdam, explodant, nec animum ad eandem perpendendam instituere velint; idque nullâ aliâ de causâ, quàm quia Deo aliam libertatem assueti sunt tribuere, longè diversam ab illâ, quæ à nobis (*Defin.* 6.) tradita est; videlicet, absolutam voluntatem. Verùm neque etiam dubito, si rem meditari vellent, nostrarumque demonstrationum seriem rectè secum perpendere, quin tandem talem libertatem, qualem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

qualem jàm Deo tribuunt, non tantùm, ut nugatoriam; sed, ut magnum scientiæ obstaculum, planè rejiciant. Nec opus est, ut ea, quæ in Scholio Propositionis 17. dicta sunt, hic repetam. Attamen in eorum gratiam adhuc ostendam, quòd, quamvis concedatur, voluntatem ad Dei essentiam pertinere, ex ejus perfectione nihilominus sequatur, res nullo alio potuisse modo, neque ordine à Deo creari; quod facile erit ostendere, si priùs consideremus id, quod ipsimet concedunt, videlicet ex solo Dei decreto, & voluntate pendere, ut unaquæque res id, quod est, sit. Nam aliàs Deus omnium rerum causa non esset. Deinde quòd omnia Dei decreta ab æterno ab ipso Deo sancita fuerunt. Nam aliàs imperfectionis, & inconstantiæ argueretur. At cùm in æterno non detur *quando*, *ante*, nec *post*: hinc, ex solâ scilicet Dei perfectione, sequitur, Deum aliud decernere nunquam posse, nec unquam potuisse; sive Deum ante sua decreta non fuisse, nec sine ipsis esse posse. At dicunt, quòd, quamvis supponeretur, quòd Deus aliam rerum naturam fecisset, vel quòd ab æterno aliud de naturâ, ejusque ordine decrevisset, nulla inde in Deo sequeretur imperfectio. Verùm si hoc dicant, concedent simul, Deum posse sua mutare decreta. Nam si Deus de naturâ, ejusque ordine aliud, quàm decrevit, decrevisset, hoc est, ut aliud de naturâ voluisset, & concepisset, alium necessario, quàm jam habet intellectum, & aliam, quàm jam habet, voluntatem habuisset. Et si Deo alium intellectum, aliamque voluntatem tribuere licet, absque ullâ ejus essentiæ, ejusque perfectionis mutatione; quid causæ est, cur jam non possit sua de rebus creatis decreta mutare; & nihilominùs æquè perfectus manere? Ejus enim intellectus, & voluntas circa res creatas, & earum ordinem in respectu suæ essentiæ, & perfectionis, perinde est quomodocunque concipiatur. Deinde omnes, quos vidi, Philosophi concedunt, nullum in Deo dari intellectum potentiâ, sed tantùm actu; cùm autem & ejus intellectus, & ejus voluntas ab ejusdem essentiâ non distinguantur, ut etiam omnes concedunt; sequitur ergo hinc etiam, quòd, si Deus alium intellectum actu habuisset, & aliam voluntatem; ejus etiam essentia alia necessario esset; ac proinde, (ut à principio con-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

concluſi) ſi aliter res, quàm jam ſunt, à Deo productæ eſſent, Dei intellectus, ejuſque voluntas, hoc eſt (ut conceditur) ejus eſſentia alia eſſe deberet, quod eſt abſurdum.

Cùm itaque res nullo alio modo, nec ordine à Deo produci potuerint; &, hoc verum eſſe, ex ſummâ Dei perfectione ſequatur; nulla profectò ſana ratio perſuadere nobis poteſt, ut credamus, quòd Deus noluerit omnia, quæ in ſuo intellectu ſunt, eâdem illâ perfectione, quâ ipſa intelligit, creare. At dicent, in rebus nullam eſſe perfectionem, neque imperfectionem; ſed id, quod in ipſis eſt, propter quod perfectæ ſunt, aut imperfectæ; & bonæ, aut malæ dicuntur, à Dei tantùm voluntate pendere; atque adeò, ſi Deus voluiſſet, potuiſſet efficere, ut id, quod jam perfectio eſt, ſumma eſſet imperfectio, & contrà. Verùm quid hoc aliud eſſet, quàm apertè affirmare, quòd Deus, qui id, quod vult, neceſſariò intelligit, ſuâ voluntate efficere poteſt, ut res, alio modo, quàm intelligit, intelligat, quod (ut modo oſtendi) magnum eſt abſurdum. Quare argumentum in ipſos retorquere poſſum, hoc modo. Omnia à Dei poteſtate pendent. Ut res itaque aliter ſe habere poſſint, Dei neceſſariò voluntas aliter ſe habere etiam deberet; atqui Dei voluntas aliter ſe habere nequit, (ut modo ex Dei perfectione evidentiſſimè oſtendimus.) Ergo neque res aliter ſe habere poſſunt. Fateor, hanc opinionem, quæ omnia indifferenti cuidam Dei voluntati ſubjicit, & ab ipſius beneplacito omnia pendere ſtatuit, minùs à vero aberrare, quàm illorum, qui ſtatuunt, Deum omnia ſub ratione boni agere. Nam hi aliquid extra Deum videntur ponere, quod à Deo non dependet, ad quod Deus, tanquam ad exemplar, in operando attendit, vel ad quod, tanquam ad certum ſcopum, collimat. Quod profectò nihil aliud eſt, quàm Deum fato ſubjicere, quo nihil de Deo abſurdius ſtatui poteſt, quem oſtendimus tam omnium rerum eſſentiæ, quàm earum exiſtentiæ primam, & unicam liberam cauſam eſſe. Quare non eſt, ut in hoc abſurdo refutando tempus conſumam.

PROPOSITIO XXXIV.

Dei potentia eſt ipſa ipſius eſſentia.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Ex solâ enim necessitate Dei essentiæ sequitur, Deum esse causam sui, (*per Prop.* 11.) & (*per Prop.* 16. *ejusque Coroll.*) omnium rerum. Ergo potentia Dei, quâ ipse, & omnia sunt, & agunt, est ipsa ipsius essentia. *Q. E. D.*

Propositio XXXV.

Quicquid concipimus in Dei potestate esse, id necessariò est.

Demonstratio.

Quicquid enim in Dei potestate est, id (*per Prop. præced.*) in ejus essentiâ ità debet comprehendi, ut ex eâ necessario sequatur, adeoque necessariò est. *Q. E. D.*

Propositio XXXVI.

Nihil existit, ex cujus naturâ aliquis effectus non sequatur.

Demonstratio.

Quicquid existit, Dei naturam, sive essentiam certo, & determinato modo exprimit, (*per Prop.* 25.) hoc est, (*per Prop.* 34.) quicquid existit, Dei potentiam, quæ omnium rerum causa est, certo, & determinato modo exprimit, adeóque (*per Prop.* 16.) ex eo aliquis effectus sequi debet. *Q. E. D.*

Appendix.

His Dei naturam, ejusque proprietates explicui, ut, quòd necessariò existit; quòd sit unicus; quòd ex solâ suæ naturæ necessitate sit, & agat; quòd sit omnium rerum causa libera, & quomodò; quòd omnia in Deo sint, & ab ipso ità pendeant, ut sine ipso nec esse, nec concipi possint; & denique quòd omnia à Deo fuerint prædeterminata, non quidem ex libertate voluntatis, sive absoluto beneplacito; sed ex absolutâ Dei naturâ, sive infinitâ potentiâ. Porrò ubicunque data fuit occasio, præjudicia, quæ impedire poterant, quò minùs meæ demonstrationes perciperentur, amovere curavi; sed quia non pauca adhuc restant præjudicia, quæ etiam, imò maximè impedire poterant, & possunt, quò minùs homines rerum concatenationem eo, quo ipsam explicui, modo amplecti possint, eadem hîc ad examen rationis vocare ope-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ræ pretium duxi. Et quoniam omnia, quæ hîc indicare suscipio, præjudicia pendent ab hoc uno, quòd scilicet communiter supponant homines, omnes res naturales, ut ipsos, propter finem agere; imò, ipsum Deum omnia ad certum aliquem finem dirigere, pro certo statuant: dicunt enim, Deum omnia propter hominem fecisse, hominem autem, ut ipsum coleret. Hoc igitur unum priùs considerabo, quærendo scilicet, *primò* causam, cur plerique hoc in præjudicio acquiescant, & omnes naturâ adeo propensi sint ad idem amplectendum. *Deinde* ejusdem falsitatem ostendam, & *tandem*, quomodò ex hoc orta sint præjudicia de *bono* & *malo*, *merito* & *peccato*, *laude* & *vituperio*, *ordine* & *confusione*, *pulchritudine* & *deformitate*, & de aliis hujus generis. Verum, hæc ab humanæ mentis naturâ deducere, non est hujus loci: Satis hîc erit, si pro fundamento id capiam, quod apud omnes debet esse in confesso; nempe hoc, quòd omnes homines rerum causarum ignari nascuntur, & quòd omnes appetitum habent suum utile quærendi, cujus rei sunt conscii. Ex his enim sequitur, *primò*, quòd homines, se liberos esse, opinentur, quandoquidem suarum volitionum, suique appetitûs sunt conscii, & de causis, à quibus disponuntur ad appetendum, & volendum, quia earum sunt ignari, ne per somnium cogitant. Sequitur *secundò*, homines omnia propter finem agere; videlicet propter utile, quod appetunt; unde fit, ut semper rerum peractarum causas finales tantum scire expetant, &, ubi ipsas audiverint, quiescant; nimirùm, quia nullam habent causam ulteriùs dubitandi. Sin autem easdem ex alio audire nequeant, nihil iis restat, nisi ut ad semet se convertant, & ad fines, à quibus ipsi ad similia determinari solent, reflectant, & sic ex suo ingenio ingenium alterius necessario judicant. Porrò cùm in se, & extra se non pauca reperiant media, quæ, ad suum utile assequendum, non parùm conducant, ut ex. gr. oculos ad videndum, dentes ad masticandum, herbas, & animantia ad alimentum, solem ad illuminandum, mare ad alendum pisces, &c. hinc factum, ut omnia naturalia, tanquam ad suum utile media, considerent; & quia illa media ab ipsis inventa, non autem parata esse sciunt; hinc causam credendi habuerunt, aliquem alium esse, qui illa media in eorum usum paraverit. Nam postquam res,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4 Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ut media, considerarverunt, credere non potuerunt, easdem se ipsas fecisse; sed ex mediis, quæ sibi ipsi parare solent, concludere debuerunt, dari aliquem, vel aliquos naturæ rectores, humanâ præditos libertate, qui ipsis omnia curaverint, & in eorum usum omnia fecerint. Atque horum etiam ingenium, quandoquidem de eo nunquam quid audiverant, ex suo judicare debuerunt, atque hinc statuerunt, Deos omnia in hominum usum dirigere, ut homines sibi devinciant, & in summo ab iisdem honore habeantur; unde factum, ut unusquisque diversos Deum colendi modos ex suo ingenio excogitaverit, ut Deus eos supra reliquos diligeret, & totam naturam in usum cœcæ illorum cupiditatis, & insatiabilis avaritiæ dirigeret. Atque ità hoc præjudicium in superstitionem versum, & altas in mentibus egit radices; quod in causâ fuit, ut unusquisque maximo conatu omnium rerum causas finales intelligere, easque explicare studeret. Sed dum quæsiverunt ostendere, naturam nihil frustrà (hoc est, quod in usum hominum non sit) agere, nihil aliud videntur ostendisse, quàm naturam, Deosque æquè, ac homines, delirare. Vide quæso, quò res tandem evasit! Inter tot naturæ commoda non pauca reperire debuerunt incommoda, tempestates scilicet, terræ motus, morbos &c. atque hæc statuerunt propterea evenire, quòd Dii irati essent ob injurias, sibi ab hominibus factas, sive ob peccata in suo cultu commissa; & quamvis experientia indies reclamaret, ac infinitis exemplis ostenderet, commoda, atque incommoda piis æquè, ac impiis promiscuè evenire, non ideo ab inveterato præjudicio destiterunt: facilius enim iis fuit, hoc inter alia incognita, quorum usum ignorabant, ponere, & sic præsentem suum & innatum statum ignorantiæ retinere, quàm totam illam fabricam destruere, & novam excogitare. Unde pro certo statuerunt, Deorum judicia humanum captum longissimè superare: quæ sanè unica fuisset causa, ut veritas humanum genus in æternum lateret; nisi Mathesis, quæ non circa fines; sed tantùm circa figurarum essentias, & proprietates versatur, aliam veritatis normam hominibus ostendisset, & præter Mathesin aliæ etiam adsignari possunt causæ, (quas hic enumerare supervacaneum est) à quibus fieri potuit, ut homines communia hæc præjudi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cia animad verterent, & in veram rerum cognitionem ducerentur.

His satis explicui id, quod primo loco promisi. Ut jam autem ostendam, naturam finem nullum sibi præfixum habere, & omnes causas finales nihil, nisi humana esse figmenta, non opus est multis. Credo enim id jam satis constare, tam ex fundamentis, & causis, unde hoc præjudicium originem suam traxisse ostendi, quàm ex *Propositione* 16. & *Corollario Propositionis* 32. & præterea ex iis omnibus, quibus ostendi, omnia naturæ æternâ quâdam necessitate, summâque perfectione procedere. Hoc tamen adhuc addam, nempe, hanc de fine doctrinam naturam omninò evertere. Nam id, quod reverâ causa est, ut effectum considerat, & contrà. Deinde id, quod naturâ prius est, facit posterius. Et denique id, quod supremum, & perfectissimum est, reddit imperfectissimum. Nam, (duobus prioribus omissis, quia per se manifesta sunt) ut ex *Propositionibus* 21. 22. & 23. constat, ille effectus perfectissimus est, qui à Deo immediatè producitur, & quò aliquid pluribus causis intermediis indiget, ut producatur, eò imperfectius est. At si res, quæ immediatè à Deo productæ sunt, eâ de causâ factæ essent, ut Deus finem assequeretur suum, tum necessariò ultimæ, quarum de causâ priores factæ sunt, omnium præstantissimæ essent. Deinde hæc doctrina Dei perfectionem tollit: Nam, si Deus propter finem agit, aliquid necessariò appetit, quo caret. Et, quamvis Theologi, & Metaphysici distinguant inter finem indigentiæ, & finem assimilationis, fatentur tamen Deum omnia propter se; non verò propter res creandas egisse; quia nihil ante creationem præter Deum assignare possunt, propter quod Deus ageret; adeóque necessariò fateri coguntur, Deum iis, propter quæ media parare voluit, caruisse, eaque cupivisse, ut per se clarum. Nec hic prætercundum est, quòd hujus doctrinæ Sectatores, qui in assignandis rerum finibus suum ingenium ostentare voluerunt, ad hanc suam doctrinam probandam, novum attulerunt modum argumentandi, reducendo scilicet, non ad impossibile; sed ad ignorantiam; quod ostendit nullum aliud fuisse hujc doctrinæ argumentandi medium. Nam si ex. gr. ex culmine aliquo lapis in alicujus caput ceciderit, eumque interfecerit, hoc modo demonstrabunt, lapidem ad hominem interficiendum cecidisse. Ni enim eum in finem,

Deus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Deo id volente, ceciderit, quomodò tot circumstantiæ (sæpe enim multæ simul concurrunt) casu concurrere potuerunt? Respondebis fortasse, id ex eo, quòd ventus flavit, & quòd homo illàc iter habebat, evenisse. At instabunt, cur ventus illo tempore flavit? cur homo illo eodemque tempore illàc iter habebat? Si iterùm respondeas, ventum tum ortum, quia mare præcedenti die, tempore adhuc tranquillo, agitari inceperat; & quòd homo ab amico invitatus fuerat; instabunt iterùm, quia nullus rogandi finis, cur autem mare agitabatur? cur homo in illud tempus invitatus fuit? & sic porrò causarum causas rogare non cessabunt, donec ad Dei voluntatem, hoc est, ignorantiæ asylum confugeris. Sic etiam, ubi corporis humani fabricam vident, stupescunt, & ex eo, quòd tantæ artis causas ignorant, concludent, eandem non mechanicâ; sed divinâ, vel supernaturali arte fabricari, talique modo constitui, ut una pars alteram non lædat. Atque hinc fit, ut qui miraculorum causas veras quærit, quique res naturales, ut doctus, intelligere; non autem, ut stultus, admirari studet, passim pro hæretico, & impio habeatur, & proclametur ab iis, quos vulgus, tanquam naturæ, Deorumque interpretes, adorat. Nam sciunt, quòd, sublatâ ignorantiâ, stupor, hoc est, unicum argumentandi, tuendæque suæ auctoritatis medium, quod habent, tollitur. Sed hæc relinquo, & ad id, quod *tertiò* loco hic agere constituì, pergo.

Postquam homines sibi persuaserunt, omnia, quæ fiunt, propter ipsos fieri; id in unaquâque re præcipuum judicare debuerunt, quod ipsis utilissimum, & illa omnia præstantissima æstimare, à quibus optimè afficiebantur. Unde has formare debuerunt notiones, quibus rerum naturas explicarent, scilicet, *Bonum*, *Malum*, *Ordinem*, *Confusionem*, *Calidum*, *Frigidum*, *Pulchritudinem*, & *Deformitatem*: & quia se liberos existimant, inde hæ notiones ortæ sunt, scilicet, *Laus* & *Vituperium*, *Peccatum*, & *Meritum*; sed has infrà, postquam de naturâ humanâ egero, illas autem hîc breviter explicabo. Nempe id omne, quod ad valetudinem, & Dei cultum conducit, *Bonum*; quod autem iis contrarium est, *Malum* vocaverunt. Et quia ii, qui rerum naturam non intelligunt, nihil de rebus affirmant; sed res tantummodò imaginantur, & imaginatio-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nem pro intellectu capiunt, ideò ordinem in rebus esse firmiter credunt, rerum, suæque naturæ ignari. Nam cùm ità sint dispositæ, ut, cùm nobis per sensus repræsentantur, eas facilè imaginari, & consequenter earum facilè recordari possimus, easdem benè ordinatas; si verò contrà, ipsas malè ordinatas, sive confusas esse dicimus. Et quoniam ea nobis præ cæteris grata sunt, quæ facilè imaginari possumus, ideò homines ordinem confusioni præferunt; quasi ordo aliquid in naturâ præter respectum ad nostram imaginationem esset; dicuntque Deum omnia ordine creâsse, & hoc modo ipsi nescientes Deo imaginationem tribuunt; nisi velint fortè, Deum, humanæ imaginationi providentem, res omnes eo disposuisse modo, quo ipsas facillimè imaginari possent; nec moram forsan iis injiciet, quòd infinita reperiantur, quæ nostram imaginationem longè superant, & plurima, quæ ipsam, propter ejus imbecillitatem, confundunt. Sed de hâc re satis. Cæteræ deinde notiones etiam præter imaginandi modos, quibus imaginatio diversimodè afficitur, nihil sunt, & tamen ab ignaris, tanquam præcipua rerum attributa, considerantur; quia, ut jam diximus, res omnes propter ipsos factas esse, credunt; & rei alicujus naturam bonam, vel malam, sanam, vel putridam, & corruptam dicunt, prout ab eâdem afficiuntur. Ex. gr. si motus, quem nervi ab objectis, per oculos repræsentatis, accipiunt, valetudini conducat, objecta, à quibus causatur, pulchra dicuntur, quæ autem contrarium motum cient, deformia. Quæ deinde per nares sensum movent, odorifera, vel fœtida vocant, quæ per linguam, dulcia, aut amara; sapida aut insipida, &c. Quæ autem per tactum, dura, aut mollia; aspera, aut lævia, &c. Et quæ denique aures movent, strepitum, sonum, vel harmoniam edere dicuntur, quorum postremum homines adeò dementavit, ut Deum etiam harmoniâ delectari crederent. Nec desunt Philosophi, qui sibi persuaserint, motus cœlestes harmoniam componere. Quæ omnia satis ostendunt, unumquemque pro dispositione cerebri de rebus judicâsse, vel potiùs imaginationis affectiones pro rebus accepisse. Quare non mirum est, (ut hoc etiam obiter notemus) quòd inter homines tot, quot experimur, controversiæ ortæ sint, ex quibus tandem Scepticismus. Nam, quamvis humana corpora in multis conveniant; in plurimis tamen dis-

crepant,

crepant, & ideò id, quod uni bonum, alteri malum videtur; quod uni ordinatum, alteri confusum; quod uni gratum, alteri ingratum est, & sic de cæteris, quibus hic supersedeo, cùm quia hujus loci non est de his ex professo agere, tum quia hoc omnes satis experti sunt; Omnibus enim in ore est, quot capita, tot sensus, suo quemque sensu abundare, non minora cerebrorum, quàm palatorum esse discrimina: quæ sententiæ satis ostendunt, homines pro dispositione cerebri de rebus judicare, resque potiùs imaginari, quàm intelligere. Res enim si intellexissent, illæ omnes, teste Matheſi, si non allicerent, ad minimum convincerent.

Videmus itaque omnes rationes, quibus vulgus solet naturam explicare, modos esse tantummodò imaginandi, nec ullius rei naturam; sed tantùm imaginationis constitutionem indicare; & quia nomina habent, quasi essent entium, extra imaginationem existentium, eadem entia, non rationis, sed imaginationis voco, atque adeò omnia argumenta, quæ contra nos ex similibus notionibus petuntur, facilè propulsari possunt. Solent enim multi sic argumentari. Si omnia ex necessitate perfectissimæ Dei naturæ sunt consecuta, unde ergo tot imperfectiones in naturâ? Videlicet, rerum corruptio ad fœtorem usque, rerum deformitas, quæ nauseam moveat, confusio, malum, peccatum &c. Sed, ut modo dixi, facilè confutantur. Nam rerum perfectio ex sola earum naturâ, & potentiâ est æstimanda, nec ideò res magis, aut minùs perfectæ sunt, propterea quòd hominum sensum delectant, vel offendunt; quòd humanæ naturæ conducunt, vel quòd eidem repugnant. Iis autem, qui quærunt, cur Deus omnes homines non ità creavit, ut solo rationis ductu gubernarentur? nihil aliud respondeo, quàm quia ei non defuit materia ad omnia, ex summo nimirum ad infimum perfectionis gradum, creanda; vel magis propriè loquendo, quia ipsius naturæ leges adeò amplæ fuerunt, ut sufficerent ad omnia, quæ ab aliquo infinito intellectu concipi possunt, producenda, ut Propositione 16. demonstravi. Hæc sunt, quæ hic notare suscepi, præjudicia. Si quædam hujus farinæ adhuc restant, poterunt eadem ab unoquoque mediocri meditatione emendari.

Finis Partis Primæ. ETHI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ETHICES

Pars Secunda,

DE

Naturâ, & Origine

MENTIS.

TRanseo jam ad ea explicanda, quæ ex Dei, sive Entis æterni, & infiniti essentiâ necessariò debuerunt sequi. Non quidem omnia; infinita enim infinitis modis ex ipsâ debere sequi Prop. 16. Part. 1. demonstravimus: sed ea solummodò, quæ nos ad Mentis humanæ, ejusque summæ beatitudinis cognitionem, quasi manu, ducere possunt.

DEFINITIONES.

I. Per corpus intelligo modum, qui Dei essentiam, quatenus, ut res extensa, consideratur, certo, & determinato modo exprimit; *vid. Coroll. Prop.* 25. *p.* 1.

II. Ad essentiam alicujus rei id pertinere dico, quo dato res necessariò ponitur, & quo sublato res necessariò tollitur; vel id, sine quo res, & vice versâ quod sine re nec esse, nec concipi potest.

III. Per ideam intelligo Mentis conceptum, quem Mens format, propterea quòd res est cogitans.

EXPLICATIO.

Dico potius conceptum, quàm perceptionem, quia perceptionis nomen

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nomen indicare videtur, Mentem ab objecto pati. At conceptus actionem Mentis exprimere videtur.

IV. Per ideam adæquatam intelligo ideam, quæ, quatenus in se sine relatione ad objectum consideratur, omnes veræ ideæ proprietates, sive denominationes intrinsecas habet.

EXPLICATIO.

Dico intrinsecas, ut illam secludam, quæ extrinseca est, nempe convenientiam ideæ cum suo ideato.

V. Duratio est indefinita existendi continuatio.

EXPLICATIO.

Dico indefinitam, quia per ipsam rei existentis naturam determinari nequaquam potest, neque etiam à causâ efficiente, quæ scilicet rei existentiam necessario ponit, non autem tollit.

VI. Per realitatem, & perfectionem idem intelligo.

VII. Per res singulares intelligo res, quæ finitæ sunt, & determinatam habent existentiam. Quòd si plura Individua in una actione ità concurrant, ut omnia simul unius effectûs sint causa, eadem omnia eatenus, ut unam rem singularem, considero.

AXIOMATA.

I. Hominis essentia non involvit necessariam existentiam, hoc est, ex naturæ ordine, tam fieri potest, ut hic, & ille homo existat, quàm ut non existat.

II. Homo cogitat.

III. Modi cogitandi, ut amor, cupiditas, vel quicunque nomine affectûs animi insigniuntur, non dantur,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nisi in eodem Individuo detur idea rei amatæ, desideratæ, &c. At idea dari potest, quamvis nullus alius detur cogitandi modus.

IV. Nos corpus quoddam multis modis affici sentimus.

V. Nullas res singulares præter corpora, & cogitandi modos, sentimus, nec percipimus.

Postulata vide post 13 Propositionem.

PROPOSITIO I.

Cogitatio attributum Dei est, sive Deus est res cogitans.

DEMONSTRATIO.

Singulares cogitationes, sive hæc, & illa cogitatio modi sunt, qui Dei naturam certo, & determinato modo exprimunt. (*per Coroll. Prop.* 25. *p.* 1.) Competit ergo Deo (*per Defin.* 5. *p.* 1.) attributum, cujus conceptum singulares omnes cogitationes involvunt, per quod etiam concipiuntur. Est igitur Cogitatio unum ex infinitis Dei attributis, quod Dei æternam, & infinitam essentiam exprimit. (*vid. Defi.* 6. *p.* 1.) sive Deus est res cogitans. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Patet etiam hæc Propositio ex hoc, quòd nos possumus ens cogitans infinitum concipere. Nam quò plura ens cogitans potest cogitare, eò plus realitatis, sive perfectionis idem continere concipimus; ergo ens, quod infinita infinitis modis cogitare potest, est necessariò virtute cogitandi infinitum. Cùm itaque, ad solam cogitationem attendendo, Ens infinitum concipiamus, est necessariò (*per Defin.* 4. *&* 6. *p.* 1.) Cogitatio unum ex infinitis Dei attributis, ut volebamus.

PROPOSITIO II.

Extensio attributum Dei est, sive Deus est res extensa.

De-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio

Hujus eodem modo procedit, ac demonstratio præcedentis Propositionis.

Propositio III.

In Deo datur necessariò idea, tam ejus essentiæ, quàm omnium, quæ ex ipsius essentia necessariò sequuntur.

Demonstratio.

Deus enim (*per Prop. 1. hujus*) infinita infinitis modis cogitare, sive (*quod idem est, per Prop. 16. p. 1.*) ideam suæ essentiæ, & omnium, quæ necessariò ex eâ sequuntur, formare potest. Atqui omne id, quod in Dei potestate est, necessariò est; (*per Prop. 35. p. 1.*) ergo datur necessariò talis idea, & (*per Prop. 15. p. 1.*) non nisi in Deo. *Q. E. D.*

Scholium.

Vulgus per Dei potentiam intelligit Dei liberam voluntatem, & jus in omnia, quæ sunt, quæque propterea communiter, ut contingentia, considerantur. Deum enim potestatem omnia destruendi habere dicunt, & in nihilum redigendi. Dei porrò potentiam cum potentia Regum sæpissime comparant. Sed hoc in Corollario 1. & 2. Propositionis 32. partis 1. refutavimus, & Propositione 16. partis 1. ostendimus, Deum eâdem necessitate agere, quâ seipsum intelligit, hoc est, sicuti ex necessitate divinæ naturæ sequitur, (sicut omnes uno ore statuunt) ut Deus seipsum intelligat, eâdem etiam necessitate sequitur, ut Deus infinita infinitis modis agat. Deinde Propositione 34. partis 1. ostendimus, Dei potentiam nihil esse, præterquam Dei actuosam essentiam; adeoque tam nobis impossibile est concipere, Deum non agere, quàm Deum non esse. Porrò si hæc ulteriùs persequi liberet, possem hic ulteriùs ostendere potentiam illam, quam vulgus Deo affingit, non tantùm humanam esse; (quod ostendit Deum hominem, vel instar hominis à vulgo concipi) sed etiam impotentiam involvere. Sed nolo de eâdem re toties sermonem instituere. Lectorem solum-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

modò iterùm atque iterùm rogo, ut, quæ in primâ parte, ex Propositione 16. usque ad finem de hâc re dicta sunt, semel, atque iterùm perpendat. Nam nemo ea, quæ volo, percipere rectè poterit, nisi magnopere caveat, ne Dei potentiam cum humanâ Regum potentiâ, vel jure confundat.

PROPOSITIO IV.

Idea Dei, ex quâ infinita infinitis modis sequuntur, unica tantùm esse potest.

DEMONSTRATIO.

Intellectus infinitus nihil, præter Dei attributa, ejusque affectiones, comprehendit. (*per Prop.* 30. *p.* 1.) Atqui Deus est unicus. (*per Coroll.* 1. *Prop.* 14. *p.* 1.) Ergo idea Dei, ex quâ infinita infinitis modis sequuntur, unica tantùm esse potest. *Q. E. D.*

PROPOSITIO V.

Esse formale idearum Deum, quatenus tantùm, ut res cogitans, consideratur, pro causâ agnoscit, & non, quatenus alio attributo explicatur. Hoc est, tam Dei attributorum, quàm rerum singularium ideæ non ipsa ideata, sive res perceptas pro causâ efficiente agnoscunt; sed ipsum Deum, quatenus est res cogitans.

DEMONSTRATIO.

Patet quidem ex Propositione 3. hujus. Ibi enim concludebamus, Deum ideam suæ essentiæ, & omnium, quæ ex eâ necessariò sequuntur, formare posse ex hoc solo, nempe, quòd Deus est res cogitans, & non ex eo, quòd sit suæ ideæ objectum. Quare esse formale idearum Deum, quatenus est res cogitans, pro causâ agnoscit. Sed aliter hoc modo demonstratur. Esse formale idearum modus est cogitandi, (*ut per se notum*) hoc est (*per Coroll. Prop.* 25. *p.* 1.) modus, qui Dei naturam, quatenus est res cogitans certo modo exprimit, adeóque (*per Prop.* 10. *p.* 1.) nullius alterius attributi Dei conceptum involvit, & consequenter (*per Ax.* 4. *p.* 1.) nullius alterius attributi, nisi cogitationis, est effectus: adeóque esse for-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

formale idearum Deum, quatenus tantùm, ut res cogitans, consideratur, &c. Q.E.D.

Propositio VI.

Cujuscunque attributi modi Deum, quatenus tantùm sub illo attributo, cujus modi sunt; & non, quatenus sub ullo alio consideratur, pro causâ habent.

Demonstratio.

Unumquodque enim attributum per se absque alio concipitur. (*per Prop.* 10. *p.* 1.) Quare uniuscujusque attributi modi conceptum sui attributi; non autem alterius involvunt; adeóque (*per Axiom.* 4. *p.* 1.) Deum, quatenus tantùm sub illo attributo, cujus modi sunt; & non, quatenus sub ullo alio consideratur, pro causâ habent. Q.E.D.

Corollarium.

Hinc sequitur, quòd esse formale rerum, quæ modi non sunt cogitandi, non sequitur ideò ex divinâ naturâ, quia res priùs cognovit; sed eodem modo, eâdemque necessitate res ideatæ ex suis attributis consequuntur, & concluduntur, ac ideas ex attributo Cogitationis consequi ostendimus.

Propositio VII.

Ordo, & connexio idearum idem est, ac ordo, & connexio rerum.

Demonstratio

Patet ex Ax. 4. p. 1. Nam cujuscunque causati idea à cognitione causæ, cujus est effectus, dependet.

Corollarium.

Hinc sequitur, quòd Dei cogitandi potentia æqualis est ipsius actuali agendi potentiæ. Hoc est, Quicquid ex infinitâ Dei naturâ sequitur formaliter, id omne ex Dei ideâ eodem ordine, eâdemque connexione sequitur in Deo objectivè.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM.

Hîc, antequam ulteriùs pergamus, revocandum nobis in memoriam est id, quod suprà ostendimus; nempe, quòd quicquid ab infinito intellectu percipi potest, tanquam substantiæ essentiam constituens, id omne ad unicam tantùm substantiam pertinet, & consequenter quòd substantia cogitans, & substantia extensa una, eademque est substantia, quæ jam sub hoc, jam sub illo attributo comprehenditur. Sic etiam modus extensionis, & idea illius modi una, eademque est res; sed duobus modis expressa; quod quidam Hebræorum quasi per nebulam vidisse videntur, qui scilicet statuunt, Deum, Dei intellectum, resque ab ipso intellectas unum, & idem esse. Ex. gr. circulus in naturâ existens, & idea circuli existentis, quæ etiam in Deo est, una, eademque est res, quæ per diversa attributa explicatur; & ideò sive naturam sub attributo Extensionis, sive sub attributo Cogitationis, sive sub alio quocunque concipiamus, unum, eundemque ordinem, sive unam, eandemque causarum connexionem, hoc est, easdem res invicem sequi reperiemus. Nec ullâ aliâ de causâ dixi, quòd Deus sit causa ideæ ex. gr. circuli quatenus tantùm est res cogitans, & circuli, quatenus tantùm est res extensa; nisi quia esse formale ideæ circuli non, nisi per alium cogitandi modum, tanquam causam proximam, & ille iterum per alium, & sic in infinitum, potest percipi, ità ut, quamdiu res, ut cogitandi modi considerantur, ordinem totius naturæ, sive causarum connexionem, per solum Cogitationis attributum explicare debemus, & quatenus, ut modi Extensionis, considerantur, ordo etiam totius naturæ per solum Extensionis attributum explicari debet, & idem de aliis attributis intelligo. Quare rerum, ut in se sunt, Deus reverâ est causa, quatenus infinitis constat attributis; nec impræsentiarum hæc clariùs possum explicare.

PROPOSITIO VIII.

Ideæ rerum singularium, sive modorum non existentium ità debent comprehendi in Dei infinitâ ideâ, ac rerum singularium, sive modorum essentiæ formales in Dei attributis continentur.

DE-

Demonstratio.

Hæc Propositio patet ex præcedenti; sed intelligitur clariùs ex præcedenti Scholio.

Corollarium.

Hinc sequitur, quod, quamdiu res singulares non existunt, nisi quatenus in Dei attributis comprehenduntur, earum esse objectivum, sive ideæ non existunt, nisi quatenus infinita Dei idea existit; & ubi res singulares dicuntur existere, non tantùm quatenus in Dei attributis comprehenduntur; sed quatenus etiam durare dicuntur, earum ideæ etiam existentiam, per quam durare dicuntur, involvent.

Scholium.

Si quis ad uberiorem hujus rei explicationem exemplum desideret, nullum sanè dare potero, quod rem, de quâ hic loquor, utpote unicam, adæquatè explicet; conabor tamen rem, ut fieri potest, illustrare. Nempe circulus talis est naturæ, ut omnium linearum rectarum, in eodem sese invicem secantium, rectangula sub segmentis sint inter se æqualia; quare in circulo infinita inter se æqualia rectangula continentur: attamen nullum eorum potest dici existere, nisi quatenus circulus existit, nec etiam alicujus horum rectangulorum idea potest dici existere, nisi quatenus in circuli ideâ comprehenditur. Concipiantur jam ex infinitis illis duo tantùm, nempe

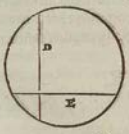

E & D existere. Sanè eorum etiam ideæ jam non tantùm existunt, quatenus solummodò in circuli idea comprehenduntur; sed etiam, quatenus illorum rectangulorum existentiam involvunt, quo fit, ut à reliquis reliquorum rectangulorum ideis distinguantur.

Propositio IX.

Idea rei singularis, actu existentis, Deum pro causâ habet, non quatenus infinitus est; sed quatenus aliâ rei singularis actu existentis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

stentis ideâ affectus consideratur, cujus etiam Deus est causa, quatenus aliâ tertiâ affectus est, & sic in infinitum.

DEMONSTRATIO.

Idea rei singularis, actu existentis, modus singularis cogitandi est, & à reliquis distinctus; (*per Coroll. & Schol. Prop. 8. hujus*) adeóque (*per Prop. 6. hujus*) Deum, quatenus est tantùm res cogitans, pro causâ habet. At non, (*per Prop. 28. p. 1.*) quatenus est res absolutè cogitans; sed quatenus alio cogitandi modo affectus consideratur, & hujus etiam, quatenus alio affectus est, & sic in infinitum. Atqui ordo, & connexio idearum (*per Prop. 7. hujus*) idem est, ac ordo, & connexio causarum; ergo unius singularis ideæ alia idea, sive Deus, quatenus aliâ ideâ affectus consideratur, est causa, & hujus etiam, quatenus aliâ affectus est, & sic in infinitum. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Quicquid in singulari cujuscunque ideæ objecto contingit, ejus datur in Deo cognitio, quatenus tantùm ejusdem objecti ideam habet.

DEMONSTRATIO.

Quicquid in objecto cujuscunque ideæ contingit, ejus datur in Deo idea, (*per Prop. 3. hujus*) non, quatenus infinitus est; sed quatenus aliâ rei singularis ideâ affectus consideratur; (*per præced. Prop.*) sed (*per Prop. 7. hujus*) ordo, & connexio idearum idem est, ac ordo, & connexio rerum; erit ergo cognitio ejus, quod in singulari aliquo objecto contingit, in Deo, quatenus tantùm ejusdem objecti habet ideam. *Q. E. D.*

PROPOSITIO X.

Ad essentiam hominis non pertinet esse substantiæ, sive substantia formam hominis non constituit.

DEMONSTRATIO.

Esse enim substantiæ involvit necessariam existentiam. (*per Prop. 7. p. 1.*) Si igitur ad hominis essentiam pertinet esse substantiæ, datâ ergo substantiâ, daretur necessariò homo, (*per Defin. 2. hujus*) & conse-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

consequenter homo necessariò existeret, quod (*per Ax.* 1. *hujus*) est absurdum. Ergo &c. *Q.E.D.*

Scholium.

Demonstratur etiam hæc Propositio ex Propositione 5. p. 1. nempe, quòd duæ ejusdem naturæ substantiæ non dentur. Cùm autem plures homines existere possint; ergo id, quod hominis formam constituit, non est esse substantiæ. Patet præterea hæc Propositio ex reliquis substantiæ proprietatibus, videlicet, quòd substantia sit suâ naturâ infinita, immutabilis, indivisibilis &c. ut facilè unusquisque videre potest.

Corollarium.

Hinc sequitur essentiam hominis constitui à certis Dei attributorum modificationibus. Nam esse substantiæ (*per Prop. præced.*) ad essentiam hominis non pertinet. Est ergo (*per Prop.* 15. *p.* 1.) aliquid, quod in Deo est, & quod sine Deo nec esse, nec concipi potest, sive (*per Coroll. Prop.* 25. *p.* 1.) affectio, sive modus, qui Dei naturam certo, & determinato modo exprimit.

Scholium.

Omnes sanè concedere debent, nihil sine Deo esse, neque concipi posse. Nam apud omnes in confesso est, quòd Deus omnium rerum, tam earum essentiæ, quàm earum existentiæ, unica est causa, hoc est, Deus non tantùm est causa rerum secundùm fieri, ut ajunt; sed etiam secundùm esse. At interim plerique id ad essentiam alicujus rei pertinere dicunt, sine quo res nec esse, nec concipi potest; adeóque vel Naturam Dei ad essentiam rerum creatarum pertinere, vel res creatas sine Deo vel esse, vel concipi posse credunt, vel, quod certius est, sibi non satis constant. Cujus rei causam fuisse credo, quòd ordinem Philosophandi non tenuerint. Nam naturam divinam, quam ante omnia contemplari debebant, quia tam cognitione, quàm naturâ prior est ordine cognitionis, ultimam, & res, quæ sensuum objecta vocantur, omnibus priores esse crediderunt; unde factum est, ut, dum res naturales contemplati sunt, de nullâ re minùs cogitaverint, quàm de divina naturâ, &, cùm postea animum ad divinam naturam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

contemplandum appulerint, de nullâ re minùs cogitare potuerint, quàm de primis suis figmentis, quibus rerum naturalium cognitionem superstruxerant; utpote quæ ad cognitionem divinæ naturæ nihil juvare poterant; adeóque nihil mirum, si sibi passim contradixerint. Sed hoc mitto. Nam meum interim hic tantùm fuit, causam reddere, cur non dixerim, id ad essentiam alicujus rei pertinere, sine quo res nec esse, nec concipi potest; nimirùm, quia res singulares non possunt sine Deo esse, nec concipi; & tamen Deus ad earum essentiam non pertinet; sed id necessariò essentiam alicujus rei constituere dixi, quo dato res ponitur, & quo sublato res tollitur: vel id, sine quo res, & vice versa id, quod sine re nec esse, nec concipi potest.

PROPOSITIO XI.

Primum, quod actuale Mentis humanæ esse constituit, nihil aliud est, quàm idea rei alicujus singularis actu existentis.

DEMONSTRATIO.

Essentia hominis (*per Coroll. praced. Prop.*) à certis Dei attributorum modis constituitur; nempe (*per Axioma 2. hujus*) à modis cogitandi, quorum omnium (*per Axiom. 3. hujus*) idea naturâ prior est, &, eâ datâ, reliqui modi (quibus scilicet idea naturâ prior est) in eodem debent esse individuo; (*per Axiom. 4. hujus*) Atque adeo idea primum est, quod humanæ Mentis esse constituit. At non idea rei non existentis. Nam tum (*per Coroll. Prop. 8. hujus*) ipsa idea non posset dici existere; erit ergo idea rei actu existentis. At non rei infinitæ. Res namque infinita (*per Prop. 21. & 23. p. 1.*) debet semper necessariò existere; atqui hoc (*per Axiom. 1. hujus*) est absurdum; ergo primum, quod esse humanæ Mentis actuale constituit, est idea rei singularis actu existentis. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hinc sequitur Mentem humanam partem esse infiniti intellectus Dei; ac proinde cùm dicimus, Mentem humanam hoc, vel illud percipere, nihil aliud dicimus, quàm quòd Deus, non quatenus infinitus est, sed quatenus per naturam humanæ Mentis explica-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

plicatur, sive quatenus humanæ Mentis essentiam constituit, hanc, vel illam habet ideam; & cùm dicimus Deum hanc, vel illam ideam habere, non tantùm, quatenus naturam humanæ Mentis constituit; sed quatenus simul cum Mente humanâ alterius rei etiam habet ideam, tum dicimus Mentem humanam rem ex parte, sive inadæquatè percipere.

Scholium.

Hîc sine dubio Lectores hærebunt, multaque comminiscentur, quæ moram injiciant, & hâc de causâ ipsos rogo, ut lento gradu mecum pergant, nec de his judicium ferant, donec omnia perlegerint.

Propositio XII.

Quicquid in objecto ideæ, humanam Mentem constituentis, contingit, id ab humanâ Mente debet percipi, sive ejus rei dabitur in Mente necessariò idea: Hoc est, si objectum ideæ, humanam Mentem constituentis, sit corpus, nihil in eo corpore poterit contingere, quod à Mente non percipiatur.

Demonstratio.

Quicquid enim in objecto cujuscunque ideæ contingit, ejus rei datur necessariò in Deo cognitio, (*per Coroll. prop. 9. hujus*) quatenus ejusdem objecti ideâ affectus consideratur, hoc est, (*per Prop. 11. hujus*) quatenus mentem alicujus rei constituit. Quicquid igitur in objecto ideæ, humanam Mentem constituentis, contingit, ejus datur necessariò in Deo cognitio, quatenus naturam humanæ Mentis constituit, hoc est, (*per Coroll. Prop. 11. hujus*) ejus rei cognitio erit necessariò in Mente, sive Mens id percipit. *Q. E. D.*

Scholium.

Hæc Propositio patet etiam, & clariùs intelligitur ex Schol. Prop. 7. hujus, quod vide.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO XIII.

Objectum ideæ, humanam Mentem constituentis, est Corpus, sive certus Extensionis modus actu existens, & nihil aliud.

DEMONSTRATIO.

Si enim Corpus non esset humanæ Mentis objectum, ideæ affectionum Corporis non essent in Deo, (*per Coroll. Prop. 9. hujus*) quatenus Mentem nostram; sed quatenus alterius rei mentem constituerent, hoc est, (*per Coroll. Prop. 11. hujus*) ideæ affectionum Corporis non essent in nostrâ Mente; atqui (*per Axiom. 4. hujus*) ideas affectionum corporis habemus. Ergo objectum ideæ, humanam Mentem constituentis, est Corpus, idque (*per Prop. 11. hujus*) actu existens. Deinde, si præter Corpus etiam aliud esset Mentis objectum, cùm nihil (*per Prop. 36. p. 1.*) existat, ex quo aliquis effectus non sequatur, deberet (*per Prop. 11. hujus*) necessariò alicujus ejus effectus idea in Mente nostrâ dari; atqui (*per Axiom. 5. hujus*) nulla ejus idea datur. Ergo objectum nostræ Mentis est Corpus existens, & nihil aliud. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hinc sequitur hominem Mente & Corpore constare, & Corpus humanum, prout ipsum sentimus, existere.

SCHOLIUM.

Ex his non tantùm intelligimus, Mentem humanam unitam esse Corpori; sed etiam, quid per Mentis, & Corporis unionem intelligendum sit. Verùm ipsam adæquatè, sive distinctè intelligere nemo poterit, nisi priùs nostri Corporis naturam adæquatè cognoscat. Nam ea, quæ hucusque ostendimus, admodùm communia sunt, nec magis ad homines, quàm ad reliqua Individua pertinent, quæ omnia, quamvis diversis gradibus, animata tamen sunt. Nam cujuscunque rei datur necessariò in Deo idea, cujus Deus est causa, eodem modo, ac humani Corporis idea: atque adeò, quicquid de ideâ humani Corporis diximus, id de cujuscunque rei ideâ necessariò dicendum est. Attamen nec etiam negare possumus, ideas inter

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

inter se, ut ipsa objecta, differre, unamque aliâ præstantiorem esse, plusque realitatis continere, prout objectum unius objecto alterius præstantius est, plusque realitatis continet; ac propterea ad determinandum, quid Mens humana reliquis intersit, quidque reliquis præstet, necesse nobis est, ejus objecti, ut diximus, hoc est, Corporis humani naturam cognoscere. Eam autem hic explicare nec possum, nec id ad ea, quæ demonstrare volo, necesse est. Hoc tamen in genere dico, quò Corpus aliquod reliquis aptius est ad plura simul agendum, vel patiendum, eò ejus Mens reliquis aptior est ad plura simul percipiendum; & quò unius corporis actiones magis ab ipso solo pendent, & quò minus alia corpora cum eodem in agendo concurrunt, eò ejus mens aptior est ad distinctè intelligendum. Atque ex his præstantiam unius mentis præ aliis cognoscere possumus: deinde causam etiam videre, cur nostri Corporis non, nisi admodùm confusam, habeamus cognitionem, & alia plura, quæ in sequentibus ex his deducam. Quâ de causâ operæ pretium esse duxi, hæc ipsa accuratiùs explicare, & demonstrare, ad quod necesse est, pauca de naturâ corporum præmittere.

Axioma I.

Omnia corpora vel moventur, vel quiescunt.

Axioma II.

Unumquodque corpus jam tardiùs, jam celeriùs movetur.

Lemma I.

Corpora ratione motûs, & quietis; celeritatis, & tarditatis, & non ratione substantiæ ab invicem distinguuntur.

Demonstratio.

Primam partem hujus per se notam suppono. At, quòd ratione substantiæ non distinguantur corpora, patet, tam ex *Prop.* 5. quàm 8. *p.* 1. Sed clariùs ex iis, quæ in *Schol. Prop.* 15. *p.* 1. dicta sunt.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

LEMMA II.

Omnia corpora in quibusdam conveniunt.

DEMONSTRATIO.

In his enim omnia corpora conveniunt, quòd unius, ejusdemque attributi conceptum involvunt. (*per Defin. 1. hujus*) Deinde, quòd jam tardiùs, jam celeriùs, & absolutè jam moveri, jam quiescere possunt.

LEMMA III.

Corpus motum, vel quiescens ad motum, vel quietem determinari debuit ab alio corpore, quod etiam ad motum, vel quietem determinatum fuit ab alio, & illud iterum ab alio, & sic in infinitum.

DEMONSTRATIO.

Corpora (*per Defin. 1. hujus*) res singulares sunt, quæ (*per Lemma 1.*) ratione motûs, & quietis ab invicem distinguuntur; adeóque (*per Prop. 28. p. 1.*) unumquodque ad motum, vel quietem necessariò determinari debuit ab aliâ re singulari, nempe (*per Prop. 6. hujus*) ab alio corpore, quod (*per Axiom. 1.*) etiam vel movetur, vel quiescit. At hoc etiam (*per eandem rationem*) moveri, vel quiescere non potuit, nisi ab alio ad motum, vel quietem determinatum fuisset, & hoc iterùm (*per eandem rationem*) ab alio, & sic in infinitum. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hinc sequitur corpus motum tamdiu moveri, donec ab alio corpore ad quiescendum determinetur; & corpus quiescens tamdiu etiam quiescere; donec ab alio ad motum determinetur. Quod etiam per se notum est. Nam, cùm suppono, corpus ex. gr. A quiescere, nec ad alia corpora mota attendo, nihil de corpore A dicere potero, nisi quòd quiescat. Quòd si postea contingat, ut corpus A moveatur, id sanè evenire non potuit ex eo, quòd quiescebat; ex eo enim nil aliud sequi poterat, quàm ut corpus A quiesceret.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ret. Si contrà supponatur A moveri, quotiescunque ad A tantùm attendimus, nihil de eodem affirmare poterimus, nisi quòd moveatur. Quòd si posteà contingat, ut A quiescat, id sanè evenire etiam non potuit ex motu, quem habebat; ex motu enim nihil aliud sequi poterat, quàm ut A moveretur: contingit itaque à re, quæ non erat in A, nempe à causâ externâ, à quâ ad quiescendum determinatum fuit.

Axioma I.

Omnes modi, quibus corpus aliquod ab alio afficitur corpore, ex naturâ corporis affecti, & simul ex naturâ corporis afficientis sequuntur; ità ut unum, idemque corpus diversimodè moveatur pro diversitate naturæ corporum moventium, & contrà ut diversa corpora ab uno, eodemque corpore diversimodè moveantur.

Axioma II.

Cùm corpus motum alteri quiescenti, quod dimovere nequit, impingit, reflectitur, ut moveri pergat, & angulus lineæ motûs reflectionis cum plano corporis quiescentis, cui impegit, æqualis erit angulo, quem linea motûs incidentiæ cum eodem plano efficit.

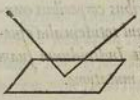

Atque hæc de corporibus simplicissimis, quæ scilicet solo motu, & quiete, celeritate, & tarditate ab invicem distinguuntur: jam ad composita ascendamus.

Definitio.

Cùm corpora aliquot ejusdem, aut diversæ magnitudinis à reliquis ità coercentur, ut invicem incumbant, vel si eodem, aut diver-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

diversis celeritatis gradibus moventur, ut motus suos invicem certâ quâdam ratione communicent, illa corpora invicem unita dicemus, & omnia simul unum corpus, sive Individuum componere, quod à reliquis per hanc corporum unionem distinguitur.

AXIOMA III.

Quò partes Individui, vel corporis compositi secundùm majores, vel minores superficies sibi invicem incumbunt, eò difficiliùs, vel faciliùs cogi possunt, ut situm suum mutent, & consequenter eò faciliùs, vel difficiliùs effici potest, ut ipsum Individuum aliam figuram induat. Atque hinc corpora, quorum partes secundùm magnas superficies invicem incumbunt, *dura*; quorum autem partes secundùm parvas, *mollia*; & quorum denique partes inter se moventur, *fluida* vocabo.

LEMMA IV.

Si corporis, sive Individui, quod ex pluribus corporibus componitur, quædam corpora segregentur, & simul totidem alia ejusdem naturæ eorum loco succedant, retinebit Individuum suam naturam, uti antea, absque ullâ ejus formæ mutatione.

DEMONSTRATIO.

Corpora enim (*per Lem.* 1.) ratione substantiæ non distinguuntur; id autem, quod formam Individui constituit, in corporum unione (*per Defin. præc.*) consistit; atqui hæc, (*per hypothesin*) tametsi corporum continua fiat mutatio, retinetur: retinebit ergo Individuum, tam ratione substantiæ, quàm modi, suam naturam, uti ante. *Q.E.D.*

LEMMA V.

Si partes, Individuum componentes, majores, minoresve evadant,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dant, eâ tamen proportione, ut omnes eandem, ut antea, ad invicem motûs, & quietis rationem servent, retinebit itidem Individuum suam naturam, ut antea, absque ullâ formæ mutatione.

DEMONSTRATIO

Hujus eadem est, ac præcedentis Lemmatis.

LEMMA VI.

Si corpora quædam, Individuum componentia, motum, quem versûs unam partem habent, aliam versûs flectere cogantur; at ita, ut motus suos continuare possint, atque invicem eâdem, quâ antea, ratione communicare; retinebit itidem Individuum suam naturam, absque ullâ formæ mutatione.

DEMONSTRATIO

Per se patet. Id enim omne retinere supponitur, quod in ejusdem definitione formam ipsius constituere diximus.

LEMMA VII.

Retinet præterea Individuum, sic compositum, suam naturam, sive id secundùm totum moveatur, sive quiescat, sive versûs hanc, sive versûs illam partem moveatur, dummodò unaquæque pars motum suum retineat, eumque, uti antea, reliquis communicet.

DEMONSTRATIO

Patet ex ipsius definitione, quam vide ante Lem. 4.

SCHOLIUM.

His itaque videmus, quâ ratione Individuum compositum possit multis modis affici, ejus nihilominùs naturâ servatâ. Atque hucusque Individuum concepimus, quod non, nisi ex corporibus, quæ solo motu, & quiete, celeritate, & tarditate inter se distinguuntur, hoc est, quod ex corporibus simplicissimis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

componitur. Quòd si jam aliud concipiamus, ex pluribus diversæ naturæ Individuis compositum, idem pluribus aliis modis posse affici, reperiemus, ipsius nihilominùs naturâ servatâ. Nam quandoquidem ejus unaquæque pars ex pluribus corporibus est composita; poterit ergo (*per Lem. præced.*) unaquæque pars, absque ullâ ipsius naturæ mutatione jam tardiùs, jam celeriùs moveri, & consequenter motus suos citiùs, vel tardiùs reliquis communicare. Quòd si præterea tertium Individuorum genus, ex his secundis compositum, concipiamus, idem multis aliis modis affici posse, reperiemus, absque ullâ ejus formæ mutatione. Et si sic porrò in infinitum pergamus, facilè concipiemus, totam naturam unum esse Individuum, cujus partes, hoc est, omnia corpora infinitis modis variant, absque ullâ totius Individui mutatione. Atque hæc, si animus fuisset, de corpore ex professo agere, prolixiùs explicare, & demonstrare debuissem. Sed jam dixi me aliud velle, nec aliâ de causâ hæc adferre, quàm quia ex ipsis ea, quæ demonstrare constituì, facilè possum deducere.

POSTULATA.

I. Corpus humanum componitur ex plurimis (diversæ naturæ) individuis, quorum unumquodque valdè compositum est.

II. Individuorum, ex quibus Corpus humanum componitur, quædam fluida, quædam mollia, & quædam denique dura sunt.

III. Individua, Corpus humanum componentia, & consequenter ipsum humanum Corpus à corporibus externis plurimis modis afficitur.

IV. Corpus humanum indiget, ut conservetur, plurimis aliis corporibus, à quibus continuò quasi regeneratur.

V. Cùm Corporis humani pars fluida à corpore externo

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

terno determinatur, ut in aliam mollem sæpe impingat, ejus planum mutat, & veluti quædam corporis externi impellentis vestigia eidem imprimit.

VI. Corpus humanum potest corpora externa plurimis modis movere, plurimisque modis disponere.

Propositio XIV.

Mens humana apta est ad plurima percipiendum, & eò aptior, quò ejus Corpus pluribus modis disponi potest.

Demonstratio.

Corpus enim humanum (*per Post.* 3. & 6.) plurimis modis à corporibus externis afficitur, dispositurque ad corpora externa plurimis modis afficiendum. At omnia, quæ in Corpore humano contingunt, (*per Prop.* 12. *hujus*) Mens humana percipere debet; est ergo Mens humana apta ad plurima percipiendum, & eò aptior, &c. *Q.E.D.*

Propositio XV.

Idea, quæ esse formale humanæ Mentis constituit, non est simplex; sed ex plurimis ideis composita.

Demonstratio.

Idea, quæ esse formale humanæ Mentis constituit, est idea corporis, (*per Prop.* 13. *hujus*) quod (*per Post.* 1.) ex plurimis valdè compositis Individuis componitur. At cujuscunque Individui, corpus componentis, datur necessariò (*per Coroll. Prop.* 8. *hujus*) in Deo idea; ergo (*per Prop.* 7. *hujus*) idea Corporis humanis ex plurimis hisce partium componentium ideis est composita. *Q.E.D.*

Propositio XVI.

Idea cujuscunque modi, quo Corpus humanum à corporibus externis afficitur, involvere debet naturam Corporis humani, & simul naturam corporis externi.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Omnes enim modi, quibus corpus aliquod afficitur, ex naturâ corporis affecti, & simul ex naturâ corporis afficientis sequuntur: (*per Axiom.* 1. *post Coroll. Lem.* 3.) quare eorum idea (*per Axiom.* 4. *p.* 1.) utriusque corporis naturam necessariò involvet; adeoque idea cujuscunque modi, quo Corpus humanum à corpore externo afficitur, Corporis humani, & corporis externi naturam involvit. *Q. E. D.*

COROLLARIUM I.

Hinc sequitur primò Mentem humanam plurimorum corporum naturam unà cum sui corporis naturâ percipere.

COROLLARIUM II.

Sequitur secundò, quòd ideæ, quas corporum externorum habemus, magis nostri corporis constitutionem, quàm corporum externorum naturam indicant; quod in Appendice partis primæ multis exemplis explicui.

PROPOSITIO XVII.

Si humanum Corpus affectum est modo, qui naturam Corporis alicujus externi involvit, Mens humana idem corpus externum, ut actu existens, vel ut sibi præsens, contemplabitur, donec Corpus afficiatur affectu, qui ejusdem corporis existentiam, vel præsentiam secludat.

DEMONSTRATIO

Patet. Nam quamdiu Corpus humanum sic affectum est, tamdiu Mens humana (*per Prop.* 12. *hujus*) hanc corporis affectionem contemplabitur, hoc est, (*per Prop. præced.*) ideam habebit modi, actu existentis, quæ naturam corporis externi involvit, hoc est, ideam, quæ existentiam, vel præsentiam naturæ corporis externi non secludit; sed ponit, adeoque Mens (*per Coroll.* 1. *præced.*) corpus externum, ut actu existens, vel ut præsens, contemplabitur, donec afficiatur, &c. *Q. E. D.*

Co-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Corollarium.

Mens corpora externa, à quibus Corpus humanum semel affectum fuit, quamvis non existant, nec præsentia sint, contemplari tamen poterit, velut præsentia essent.

Demonstratio.

Dum corpora externa Corporis humani partes fluidas ità determinant, ut in molliores sæpe impingant, earum plana (*per Post.* 5.) mutant, unde fit (*vide Axiom.* 2. *post Coroll. Lem.* 3.) ut inde alio modo reflectantur, quàm antea solebant, & ut etiam postea, iisdem novis planis spontaneo suo motu occurrendo, eodem modo reflectantur, ac cùm à corporibus externis versùs illa plana impulsæ sunt, & consequenter, ut Corpus humanum, dum sic reflexæ moveri pergunt, eodem modo afficiant, de quo Mens (*per Prop.* 12. *hujus*) iterùm cogitabit, hoc est, (*per Prop.* 17. *hujus*) Mens iterum corpus externum, ut præsens, contemplabitur; & hoc toties, quoties Corporis humani partes fluidæ spontaneo suo motu iisdem planis occurrent. Quare, quamvis corpora externa, à quibus Corpus humanum affectum semel fuit, non existant, Mens tamen eadem toties, ut præsentia, contemplabitur, quoties hæc corporis actio repetetur. *Q. E. D.*

Scholium.

Videmus itaque, quî fieri potest, ut ea, quæ non sunt, veluti præsentia contemplemur, ut sæpe fit. Et fieri potest, ut hoc aliis de causis contingat; sed mihi hîc sufficit ostendisse unam, per quam rem sic possem explicare, ac si ipsam per veram causam ostendissem; nec tamen credo, me à verâ longè aberrare, quandoquidem omnia illa, quæ sumpsi postulata vix quicquam continent, quod non constet experientiâ, de quâ nobis non licet dubitare, postquam ostendimus Corpus humanum, prout ipsum sentimus, existere. (*vide Coroll. post Prop.* 13. *hujus*) Præterea (*ex Coroll. præced. & Coroll.* 2. *Prop.* 16. *hujus*) clarè intelligimus, quænam sit differentia inter ideam ex. gr. Petri, quæ essentiam Mentis ipsius Petri constituit, & inter ideam ipsius Petri, quæ in alio homine, putà in Paulo, est. Illa enim essentiam Corporis ipsius Petri directè explicat, nec

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

existentiam involvit, nisi quamdiu Petrus existit; hæc autem magis constitutionem corporis Pauli, quàm Petri naturam indicat, & ideò, durante illâ corporis Pauli constitutione, Mens Pauli, quamvis Petrus non existat, ipsum tamen, ut sibi præsentem contemplabitur. Porrò, ut verba usitata retineamus, Corporis humani affectiones, quarum ideæ Corpora externa, velut nobis præsentia repræsentant, rerum imagines vocabimus, tametsi rerum figuras non referunt. Et cùm Mens hac ratione contemplatur corpora, eandem imaginari dicemus. Atque hîc, ut, quid sit error, indicare incipiam, notetis velim, Mentis imaginationes in se spectatas, nihil erroris continere, sive Mentem ex eo, quòd imaginatur, non errare; sed tantùm, quatenus consideratur, carere ideâ, quæ existentiam illarum rerum, quas sibi præsentes imaginatur, secludat. Nam si Mens, dum res non existentes, ut sibi præsentes, imaginatur, simul sciret, res illas reverâ non existere, hanc sanè imaginandi potentiam virtuti suæ naturæ, non vitio tribueret; præsertim si hæc imaginandi facultas à solâ suâ naturâ penderet, hoc est (*per Defin. 7. p. 1.*) si hæc Mentis imaginandi facultas libera esset.

PROPOSITIO XVIII.

Si Corpus humanum à duobus, vel pluribus corporibus simul affectum fuerit semel, ubi Mens postea eorum aliquod imaginabitur, statim & aliorum recordabitur.

DEMONSTRATIO.

Mens (*per Coroll. præced.*) corpus aliquod eâ de causâ imaginatur, quia scilicet humanum Corpus à corporis externi vestigiis eodem modo afficitur, disponiturque, ac affectum est, cùm quædam ejus partes ab ipso corpore externo fuerunt impulsæ: sed (*per hypothesin*) Corpus tum ità fuit dispositum, ut Mens duo simul corpora imaginaretur; ergo jam etiam duo simul imaginabitur, atque Mens ubi alterutrum imaginabitur, statim & alterius recordabitur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hinc clarè intelligimus, quid sit Memoria. Est enim nihil aliud, quàm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quàm quædam concatenatio idearum, naturam rerum, quæ extra Corpus humanum sunt, involventium, quæ in Mente fit secundùm ordinem, & concatenationem affectionum Corporis humani. Dico *primò* concatenationem esse illarum tantùm idearum, quæ naturam rerum, quæ extra Corpus humanum sunt, involvunt; non autem idearum, quæ earundem rerum naturam explicant; Sunt enim revera (*per Prop. 16. hujus*) ideæ affectionum Corporis humani, quæ tam hujus, quàm corporum externorum naturam involvunt. Dico *secundò* hanc concatenationem fieri secundùm ordinem, & concatenationem affectionum Corporis humani, ut ipsum distingueremus à concatenatione idearum, quæ fit secundùm ordinem intellectûs, quo res per primas suas causas Mens percipit, & qui in omnibus hominibus idem est. Atque hinc porrò clarè intelligimus, cur Mens ex cogitatione unius rei statim in alteriùs rei cogitationem incidat, quæ nullam cum priore habet similitudinem; ut, ex. gr. ex cogitatione vocis *pomi* homo Romanus statim in cogitationem fructûs incidit, qui nullam cum articulato illo sono habet similitudinem, nec aliquid commune, nisi quòd ejusdem hominis Corpus ab his duobus affectum sæpe fuit, hoc est, quòd ipse homo sæpe vocem *pomum* audivit, dum ipsum fructum videret, & sic unusquisque ex unâ in aliam cogitationem incidet, prout rerum imagines uniuscujusque consuetudo in corpore ordinavit. Nam miles ex. gr. visis in arenâ equi vestigiis statim ex cogitatione equi in cogitationem equitis, & inde in cogitationem belli, &c. incidet. At Rusticus ex cogitatione equi in cogitationem aratri, agri, &c. incidet, & sic unusquisque, prout rerum imagines consuevit hoc, vel alio modo jungere, & concatenare, ex unâ in hanc, vel in aliam incidet cogitationem.

Propositio XIX.

Mens humana ipsum humanum Corpus non cognoscit, nec ipsum existere scit, nisi per ideas affectionum, quibus Corpus afficitur.

De-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Mens enim humana est ipsa idea, sive cognitio Corporis humani, (*per Prop.* 13. *hujus*) quæ (*per Prop.* 9. *hujus*) in Deo quidem est, quatenus aliâ rei singularis ideâ affectus consideratur; vel quia (*per Post.* 4.) Corpus humanum plurimis corporibus indiget, à quibus continuò quasi regeneratur; & ordo, & connexio idearum idem est, (*per Prop.* 7. *hujus*) ac ordo, & connexio causarum; erit hæc idea in Deo, quatenus plurimarum rerum singularium ideis affectus consideratur. Deus itaque ideam Corporis humani habet, sive Corpus humanum cognoscit, quatenus plurimis aliis ideis affectus est, & non quatenus naturam humanæ Mentis constituit, hoc est, (*per Coroll. Prop.* 11. *hujus*) Mens humana Corpus humanum non cognoscit. At ideæ affectionum Corporis in Deo sunt, quatenus humanæ Mentis naturam constituit, sive Mens humana easdem affectiones percipit, (*per Prop.* 12. *hujus*) & consequenter (*per Prop.* 16. *hujus*) ipsum Corpus humanum, idque, (*per Prop.* 17. *hujus*) ut actu existens; percipit ergo eatenus tantùm Mens humana ipsum humanum Corpus. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XX.

Mentis humanæ datur etiam in Deo idea, sive cognitio, quæ in Deo eodem modo sequitur, & ad Deum eodem modo refertur, ac idea sive cognitio Corporis humani.

DEMONSTRATIO.

Cogitatio attributum Dei est, (*per Prop.* 1. *hujus*) adeóque (*per Prop.* 3. *hujus*) tam ejus, quàm omnium ejus affectionum, & consequenter (*per Prop.* 11. *hujus*) Mentis etiam humanæ debet necessariò in Deo dari idea. Deinde hæc Mentis idea, sive cognitio non sequitur in Deo dari, quatenus infinitus; sed quatenus alia rei singularis idea affectus est. (*per Prop.* 9. *hujus*) Sed ordo, & connexio idearum idem est, ac ordo, & connexio causarum; (*per Prop.* 7. *hujus*) sequitur ergo hæc Mentis idea, sive cognitio in Deo, & ad Deum eodem modo refertur, ac idea, sive cognitio Corporis. *Q. E. D.*

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XXI.

Hæc Mentis idea eodem modo unita est Menti, ac ipsa Mens unita est Corpori.

Demonstratio.

Mentem unitam esse Corpori ex eo ostendimus, quòd scilicet Corpus Mentis sit objectum: (*vide Prop.* 12. & 13. *hujus*) adeóque per eandem illam rationem idea Mentis cum suo objecto, hoc est, cum ipsâ Mente eodem modo unita esse debet, ac ipsa Mens unita est Corpori. Q. E. D.

Scholium.

Hæc Propositio longè clariùs intelligitur ex dictis in Schol. Prop. 7. hujus; ibi enim ostendimus Corporis ideam, & Corpus, hoc est (*per Prop.* 13. *hujus*) Mentem, & Corpus unum, & idem esse Individuum, quod jam sub Cogitationis, jam sub Extensionis attributo concipitur; quare Mentis idea, & ipsa Mens una, eademque est res, quæ sub uno, eodemque attributo, nempe Cogitationis, concipitur. Mentis, inquam, idea, & ipsa Mens in Deo eâdem necessitate ex eâdem cogitandi potentiâ sequuntur dari. Nam reverâ idea Mentis, hoc est, idea ideæ nihil aliud est, quàm forma ideæ, quatenus hæc, ut modus cogitandi, absque relatione ad objectum consideratur; simulac enim quis aliquid scit, eo ipso scit, se id scire, & simul scit, se scire, quod scit, & sic in infinitum. Sed de his postea.

Propositio XXII.

Mens humana non tantùm Corporis affectiones; sed etiam harum affectionum ideas percipit.

Demonstratio.

Affectionum idearum ideæ in Deo eodem modo sequuntur, & ad Deum eodem modo referuntur, ac ipsæ affectionum ideæ; quod eodem modo demonstratur, ac Propositio 20. hujus. At ideæ affectionum Corporis in Mente humanâ sunt (*per Prop.* 12. *hujus*)

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

hujus) hoc est, (*per Coroll. Prop.* 11. *hujus*) in Deo, quatenus humanæ Mentis essentiam constituit; ergo harum idearum ideæ in Deo erunt, quatenus humanæ Mentis cognitionem, sive ideam habet, hoc est (*per Prop.* 21. *hujus*) in ipsâ Mente humanâ, quæ propterea non tantùm Corporis affectiones, sed earum etiam ideas percipit. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXIII.

Mens se ipsam non cognoscit, nisi quatenus Corporis affectionum ideas percipit.

DEMONSTRATIO.

Mentis idea, sive cognitio (*per Prop.* 20. *hujus*) in Deo eodem modo sequitur, & ad Deum eodem modo refertur, ac corporis idea, sive cognitio. At quoniam (*per Prop.* 19. *hujus*) Mens humana ipsum humanum Corpus non cognoscit, hoc est, (*per Coroll. Prop.* 11. *hujus*) quoniam cognitio Corporis humani ad Deum non refertur, quatenus humanæ Mentis naturam constituit; ergo nec cognitio Mentis ad Deum refertur, quatenus essentiam Mentis humanæ constituit; atque adeò (*per idem Coroll. Prop.* 11. *hujus*) Mens humana eatenus se ipsam non cognoscit. Deinde affectionum, quibus Corpus afficitur, ideæ naturam ipsius Corporis humani involvunt, (*per Coroll. Prop.* 16. *hujus*) hoc est (*per Prop.* 13. *hujus*) cum naturâ Mentis conveniunt; quare harum idearum cognitio cognitionem Mentis necessario involvet: at (*per Prop. præced.*) harum idearum cognitio in ipsâ humanâ Mente est; ergo Mens humana eatenus tantùm se ipsam novit. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXIV.

Mens humana partium, Corpus humanum componentium, adæquatam cognitionem non involvit.

DEMONSTRATIO.

Partes, Corpus humanum componentes, ad essentiam ipsius Corporis non pertinent, nisi quatenus motus suos certâ quâdam ratione invicem communicant: (*vide Defin. post Coroll. Lemmat.* 3.) & non

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

& non quatenus, ut Individua, absque relatione ad humanum Corpus considerari possunt. Sunt enim partes humani Corporis (*per Post* 1.) valdè compositæ Individua, quorum partes (*per Lem.* 4.) à Corpore humano, servatâ omninò ejusdem naturâ, & formâ, segregari possunt, motusque suos (*vide Axiom.* 2. *post Lem.* 3.) aliis corporibus aliâ ratione communicare; adeoque (*per Prop.* 3. *hujus*) cujuscunque partis idea, sive cognitio in Deo erit, & quidem, (*per Prop.* 9. *hujus*) quatenus affectus consideratur aliâ ideâ rei singularis, quæ res singularis ipsâ parte, ordine naturæ, prior est. (*per Prop.* 7. *hujus*) Quod idem præterea etiam de quâcunque parte ipsius Individui, Corpus humanum componentis, est dicendum; adeóque cujuscunque partis, Corpus humanum componentis, cognitio in Deo est, quatenus plurimis rerum ideis affectus est, & non quatenus Corporis humani tantùm habet ideam, hoc est (*per Prop.* 13. *hujus*) ideam, quæ humanæ Mentis naturam constituit; atque adeò (*per Coroll. Prop.* 11. *hujus*) humana Mens partium, Corpus humanum componentium, adæquatam cognitionem non involvit. *Q. E. D.*

Propositio XXV.

Idea cujuscunque affectionis Corporis humani adæquatam corporis externi cognitionem non involvit.

Demonstratio.

Ideam affectionis Corporis humani eatenus corporis externi naturam involvere ostendimus, (*vide Prop.* 16. *hujus*) quatenus externum ipsum humanum Corpus certo quodam modo determinat. At quatenus externum corpus Individuum est, quod ad Corpus humanum non refertur, ejus idea, sive cognitio in Deo est, (*per Prop.* 9. *hujus*) quatenus Deus affectus considerator alterius rei ideâ, quæ (*per Prop.* 7. *hujus*) ipso corpore externo prior est naturâ. Quare corporis externi adæquata cognitio in Deo non est, quatenus ideam affectionis humani Corporis habet, sive idea affectionis Corporis humani adæquatam corporis externi cognitionem non involvit. *Q. E. D.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO XXVI.

Mens humana nullum corpus externum, ut actu existens, percipit, nisi per ideas affectionum sui Corporis.

DEMONSTRATIO.

Si à corpore aliquo externo Corpus humanum nullo modo afficitur, hoc est, (*per Prop. 7. hujus*) nec idea Corporis humani, hoc est, (*per Prop. 13. hujus*) nec Mens humana ideâ existentiæ illius corporis ullo etiam modo affecta est, sive existentiam illius corporis externi ullo modo percipit. At quatenus Corpus humanum à corpore aliquo externo aliquo modo afficitur, eatenus (*per Prop. 16. hujus cum Coroll. ejusdem*) corpus externum percipit. Q. E. D.

COROLLARIUM.

Quatenus Mens humana corpus externum imaginatur, eatenus adæquatam ejus cognitionem non habet.

DEMONSTRATIO.

Cùm Mens humana per ideas affectionum sui Corporis corpora externa contemplatur, eandem tum imaginari dicimus; (*vide Schol. Prop. 17. hujus*) nec Mens aliâ ratione (*per Prop præced.*) corpora externa, ut actu existentia, imaginari potest. Atque adeo (*per Prop. 25. hujus*) quatenus Mens corpora externa imaginatur, eorum adæquatam cognitionem non habet. Q. E. D.

PROPOSITIO XXVII.

Idea cujuscunque affectionis Corporis humani adæquatam ipsius humani Corporis cognitionem non involvit.

DEMONSTRATIO.

Quælibet idea cujuscunque affectionis humani Corporis eatenus naturam Corporis humani involvit, quatenus ipsum humanum Corpus certo quodam modo affici consideratur. (*vide Prop. 16. hujus*) At quatenus Corpus humanum Individuum est, quod multis.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tis aliis modis affici potest, ejus idea, &c. *Vid. Demonst. Prop. 25. hujus.*

Propositio XXVIII.

Ideæ affectionum Corporis humani, quatenus ad humanam Mentem tantùm referuntur, non sunt claræ, & distinctæ; sed confusæ.

Demonstratio.

Ideæ enim affectionum Corporis humani, tam corporum externorum, quàm ipsius humani Corporis naturam involvunt, (*per Prop. 16. hujus*) nec tantùm Corporis humani; sed ejus etiam partium naturam involvere debent; affectiones namque modi sunt, (*per Post. 3.*) quibus partes Corporis humani, & consequenter totum Corpus afficitur. At (*per Prop. 24. & 25. hujus*) corporum externorum adæquata cognitio, ut & partium, Corpus humanum componentium, in Deo non est, quatenus humanâ Mente; sed quatenus aliis ideis affectus considerantur. Sunt ergo hæ affectionum ideæ, quatenus ad solam humanam Mentem referuntur, veluti consequentiæ absque præmissis, hoc est, (*ut per se notum*) ideæ confusæ. *Q. E. D.*

Scholium.

Idea, quæ naturam Mentis humanæ constituit, demonstratur eodem modo non esse, in se solâ considerata, clara, & distincta; ut etiam idea Mentis humanæ, & ideæ idearum affectionum Corporis humani, quatenus ad solam Mentem referuntur, quod unusquisque videre potest.

Propositio XIX.

Idea ideæ cujuscunque affectionis Corporis humani adæquatam humanæ Mentis cognitionem non involvit.

Demonstratio.

Idea enim affectionis Corporis humani (*per Prop. 27. hujus*) adæquatam ipsius Corporis cognitionem non involvit, sive ejus naturam

turam adæquatè non exprimit, hoc est, (*per Prop.* 13. *hujus*) cum naturâ Mentis non convenit adæquatè; adeóque (*per Axiom.* 6. *p.* 1.) hujus ideæ ideæ adæquatè humanæ Mentis naturam non exprimit, sive adæquatam ejus cognitionem non involvit. Q. E. D.

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, Mentem humanam, quoties ex communi naturæ ordine res percipit, nec sui ipsius, nec sui Corporis, nec corporum externorum adæquatam; sed confusam tantùm, & mutilatam habere cognitionem. Nam Mens se ipsam non cognoscit, nisi quatenus ideas affectionum corporis percipit. (*per Prop.* 23. *hujus*) Corpus autem suum (*per Prop.* 19. *hujus*) non percipit, nisi per ipsas affectionum ideas, per quas etiam tantùm (*per Prop.* 26. *hujus*) corpora externa percipit; atque adeò, quatenus eas habet, nec sui ipsius, (*per Prop.* 29. *hujus*) nec sui Corporis, (*per Prop.* 27. *hujus*) nec corporum externorum (*per Prop.* 25. *hujus*) habet adæquatam cognitionem; sed tantùm (*per Prop.* 28. *hujus cum ejus Schol.*) mutilatam, & confusam. Q. E. D.

SCHOLIUM.

Dico expressè, quòd Mens nec sui ipsius, nec sui Corporis, nec corporum externorum adæquatam; sed confusam tantùm cognitionem habeat, quoties ex communi naturæ ordine res percipit, hoc est, quoties externè, ex rerum nempe fortuito occursu, determinatur ad hoc, vel illud contemplandum, & non quoties internè, ex eo scilicet, quòd res plures simul contemplatur, determinatur ad earundem convenientias, differentias, & oppugnantias intelligendum; quoties enim hoc, vel alio modo internè disponitur, tum res clarè, & distinctè contemplatur, ut infrà ostendam.

PROPOSITIO XXX.

Nos de duratione nostri Corporis nullam, nisi admodùm inadæquatam cognitionem habere possumus.

DEMONSTRATIO.

Nostri corporis duratio ab ejus essentiâ non dependet, (*per Ax.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Ax. 1. *hujus*) nec etiam ab absolutâ Dei naturâ. (*per Prop.* 21. *p.* 1.) Sed (*per Prop.* 28. *p.* 1.) ad existendum, & operandum determinatur à talibus causis, quæ etiam ab aliis determinatæ sunt ad existendum, & operandum certâ, ac determinatâ ratione, & hæ iterùm ab aliis, & sic in infinitum. Nostri igitur Corporis duratio à communi naturæ ordine, & rerum constitutione pendet. Quâ autem ratione res constitutæ sint, ejus rei adæquata cognitio datur in Deo, quatenus earum omnium ideas, & non quatenus tantùm humani Corporis ideam habet, (*per Coroll. Prop.* 9. *hujus*) quare cognitio durationis nostri Corporis est in Deo admodùm inadæquata, quatenus tantùm naturam Mentis humanæ constituere consideratur, hoc est, (*per Coroll. Prop.* 11. *hujus*) hæc cognitio est in nostrâ Mente admodùm inadæquata. *Q. E. D.*

Propositio XXXI.

Nos de duratione rerum singularium, quæ extra nos sunt, nullam, nisi admodùm inadæquatam cognitionem habere possumus.

Demonstratio.

Unaquæque enim res singularis, sicuti humanum Corpus, ab aliâ re singulari determinari debet ad existendum, & operandum certâ, ac determinatâ ratione; & hæc iterùm ab aliâ, & sic in infinitum. (*per Prop.* 28. *p.* 1.) Cùm autem ex hâc communi rerum singularium proprietate in præcedenti Prop. demonstraverimus, nos de duratione nostri Corporis non, nisi admodùm inadæquatam cognitionem habere; ergo hoc idem de rerum singularium duratione erit concludendum, quòd scilicet ejus non, nisi admodùm inadæquatam cognitionem habere possumus. *Q. E. D.*

Corollarium.

Hinc sequitur, omnes res particulares contingentes, & corruptibiles esse. Nam de earum duratione nullam adæquatam cognitionem habere possumus, (*per Prop. præced.*) & hoc est id, quòd per rerum contingentiam, & corruptionis possibilitatem nobis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nobis est intelligendum. (*vide Schol.* 1. *Prop.* 33. *p.* 1.) Nam (*per Prop.* 29. *p.* 1.) præter hoc nullum datur contingens.

PROPOSITIO XXXII.

Omnes ideæ, quatenus ad Deum referuntur veræ sunt.

DEMONSTRATIO.

Omnes enim ideæ, quæ in Deo sunt, cum suis ideatis omninò conveniunt, (*per Coroll. Prop.* 7. *hujus*) adeóque (*per Ax.* 6. *p.* 1.) omnes veræ sunt. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXXIII.

Nihil in ideis positivum est, propter quod falsæ dicuntur.

DEMONSTRATIO.

Si negas, concipe, si fieri potest, modum positivum cogitandi, qui formam erroris, sive falsitatis constituat. Hic cogitandi modus non potest esse in Deo; (*per Prop. præced.*) extra Deum autem etiam nec esse, nec concipi potest. (*per Prop.* 15. *p.* 1.) Atque adeò nihil potest dari positivum in ideis, propter quod falsæ dicuntur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXXIV.

Omnis idea, quæ in nobis est absoluta, sive adæquata, & perfecta, vera est.

DEMONSTRATIO.

Cùm dicimus, dari in nobis ideam adæquatam, & perfectam, nihil aliud dicimus, (*per Coroll. Prop.* 11. *hujus*) quàm quòd in Deo, quatenus nostræ Mentis essentiam constituit, detur idea adæquata, & perfecta, & consequenter, (*per Prop.* 32. *hujus*) nihil aliud dicimus, quàm quòd talis idea sit vera. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXXV.

Falsitas consistit in cognitionis privatione, quam ideæ inadæquatæ, sive mutilatæ, & confusæ involvunt.

DE-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Nihil in ideis positivum datur, quod falsitatis formam constituat; (*per Prop. 33. hujus*) at falsitas in absolutâ privatione consistere nequit, (Mentes enim, non Corpora errare, nec falli dicuntur) neque etiam in absolutâ ignorantiâ; diversa enim sunt, ignorare, & errare; quare in cognitionis privatione, quam rerum inadæquata cognitio, sive ideæ inadæquatæ, & confusæ involvunt, consistit. *Q. E. D.*

Scholium.

In Scholio Prop. 17. hujus Partis explicui, quâ ratione error in cognitionis privatione consistit; sed ad uberiorem hujus rei explicationem exemplum dabo; nempe. Falluntur homines, quòd se liberos esse putant, quæ opinio in hoc solo consistit, quòd suarum actionum sint conscii, & ignari causarum, à quibus determinantur. Hæc ergo est eorum libertatis idea, quòd suarum actionum nullam cognoscant causam. Nam quòd ajunt, humanas actiones à voluntate pendere, verba sunt, quorum nullam habent ideam. Quid enim voluntas sit, & quomodo moveat Corpus, ignorant omnes; qui aliud jactant, animæ sedes, & habitacula fingunt, vel risum, vel nauseam movere solent. Sic cùm solem intuemur, cum ducentos circiter pedes à nobis distare imaginamur, qui error in hâc solâ imaginatione non consistit; sed in eo, quòd dum ipsum sic imaginamur, veram ejus distantiam, & hujus imaginationis causam ignoramus. Nam tametsi postea cognoscamus, eundem ultra 600 terræ diametros à nobis distare, ipsum nihilominùs propè adesse imaginabimur; non enim solem adeò propinquum imaginamur, propterea quòd veram ejus distantiam ignoramus; sed propterea, quòd affectio nostri corporis essentiam solis involvit, quatenus ipsum corpus ab eodem afficitur.

Propositio XXXVI.

Ideæ inadæquatæ, & confusæ eâdem necessitate consequuntur, ac adæquatæ, sive claræ, ac distinctæ ideæ.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Ideæ omnes in Deo sunt; (*per Prop.* 15. *p.* 1.) &, quatenus ad Deum referuntur, sunt veræ, (*per Prop.* 32. *hujus*) & (*per Coroll. Prop.* 7. *hujus*) adæquatæ; adeóque nullæ inadæquatæ, nec confusæ sunt; nisi quatenus ad singularem alicujus Mentem referuntur: (*quæ de re vide Prop.* 24. *&* 28. *hujus*) adeóque omnes tam adæquatæ, quàm inadæquatæ eâdem necessitate (*per Coroll. Prop.* 6. *hujus*) consequuntur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXXVII.

Id, quod omnibus commune, (de his vide suprà Lemma 2.) *quodque æquè in parte, ac in toto est, nullius rei singularis essentiam constituit.*

DEMONSTRATIO.

Si negas, concipe, si fieri potest, id essentiam alicujus rei singularis constituere; nempe, essentiam B. Ergo (*per Defin.* 2. *hujus*) id fine B non poterit esse, neque concipi; atqui hoc est contra Hypothesin: Ergo id ad essentiam B non pertinet, nec alterius rei singularis essentiam constituit. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXXVIII.

Illa, quæ omnibus communia, quæque æquè in parte, ac in toto sunt, non possunt concipi, nisi adæquatè.

DEMONSTRATIO.

Sit A aliquid, quod omnibus corporibus commune, quodque æquè in parte cujuscunque corporis, ac in toto est. Dico A non posse concipi, nisi adæquatè. Nam ejus idea (*per Coroll. Prop.* 7. *hujus*) erit necessariò in Deo adæquata, tam quatenus ideam Corporis humani, quàm quatenus ideas habet ejusdem affectionum, quæ (*per Prop.* 16. 25. *&* 27. *hujus*) tàm Corporis humani, quàm corporum externorum naturam ex parte involvunt, hoc est, (*per Prop.* 12. *&* 13. *hujus*) hæc idea erit necessariò in Deo adæquata, quatenus Mentem humanam constituit, sive quatenus ideas habet, quæ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quæ in Mente humanâ sunt; Mens igitur (*per Coroll. Prop. 11. hujus*) A necessariò adæquatè percipit, idque tam quatenus se, quàm quatenus suum, vel quodcunque externum corpus percipit, nec A alio modo potest concipi. Q. E. D.

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, dari quasdam ideas, sive notiones omnibus hominibus communes; Nam (*per Lem. 2.*) omnia corpora in quibusdam conveniunt, quæ (*per Prop. præced.*) ab omnibus debent adæquatè, sive clarè, & distinctè percipi.

PROPOSITIO XXXIX.

Id, quod Corpori humano, & quibusdam corporibus externis, à quibus Corpus humanum affici solet, quodque in cujuscunque horum parte æquè, ac in toto commune est, & proprium, ejus etiam idea erit in Mente adæquata.

DEMONSTRATIO

Sit A id, quod Corpori humano, & quibusdam corporibus externis commune est, & proprium, quodque æquè in humano Corpore, ac in iisdem corporibus externis, & quod denique æquè in cujuscunque corporis externi parte, ac in toto est. Ipsius A dabitur in Deo idea adæquata, (*per Coroll. Prop. 7. hujus*) tam quatenus ideam Corporis humani, quàm quatenus positorum corporum externorum ideas habet. Ponatur jam humanum Corpus à corpore externo affici per id, quod cum eo habet commune, hoc est, ab A, hujus affectionis idea proprietatem A involvet, (*per Prop. 16. hujus*) atque adeò (*per idem Coroll. Prop. 7. hujus*) idea hujus affectionis, quatenus proprietatem A involvit, erit in Deo adæquata, quatenus idea Corporis humani affectus est, hoc est, (*per Prop. 13. hujus*) quatenus Mentis humanæ naturam constituit; adeoque (*per Coroll. Prop. 11. hujus*) hæc idea est etiam in Mente humanâ adæquata. Q. E. D.

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, quod Mens eò aptior est ad plura adæquatè percipien-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cipiendum, quò ejus Corpus plura habet cum aliis corporibus communia.

PROPOSITIO XL.

Quæcunque ideæ in Mente sequuntur ex ideis, quæ in ipsâ sunt adæquatæ, sunt etiam adæquatæ.

DEMONSTRATIO

Patet. Nam cum dicimus, in Mente humanâ ideam sequi ex ideis, quæ in ipsâ sunt adæquatæ, nihil aliud dicimus, (*per Coroll. Prop.* 11. *hujus*) quàm quòd in ipso Divino intellectu detur idea, cujus Deus est causa, non quatenus infinitus est, nec quatenus plurimarum rerum singularium ideis affectus est; sed quatenus tantùm humanæ Mentis essentiam constituit.

SCHOLIUM.

His causam notionum, quæ *Communes* vocantur, quæque ratiocinii nostri fundamenta sunt, explicui. Sed aliæ quorundam axiomatum, sive notionum causæ dantur, quas hâc nostrâ methodo explicare è re foret; ex iis namque constaret, quænam notiones præ reliquis utiliores, quænam verò vix ullius usûs essent. Deinde quænam communes, & quænam iis tantùm, qui præjudiciis non laborant, claræ, & distinctæ, & quænam denique malè fundatæ sint. Præterea constaret, unde notiones illæ, quas *Secundas* vocant, & consequenter axiomata, quæ in iisdem fundantur suam duxerunt originem, & alia, quæ circa hæc aliquando meditatus sum. Sed quoniam hæc alii dicavi Tractatui, & etiam, ne propter nimiam hujus rei prolixitatem, fastidium crearem, hâc re hic supersedere decrevi. Attamen ne quid horum omittam, quod scitu necessarium sit, causas breviter addam, ex quibus termini, *Transcendentales* dicti, suam duxerunt originem, ut Ens, Res, aliquid. Hi termini ex hoc oriuntur, quòd scilicet humanum Corpus, quandoquidem limitatum est, tantùm est capax certi imaginum numeri (*Quid imago sit explicui in Schol. Prop.* 17. *hujus*) in se distinctè simul formandi, qui si excedatur, hæ imagines confundi incipient, & si hic imaginum numerus, quarum Corpus est capax, ut eas in se simul distin-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

distinctè formet, longè excedatur, omnes inter se planè confundentur. Cùm hoc ità se habeat, patet ex Coroll. Prop. 17. & Prop. 18. hujus, quòd Mens humana tot corpora distinctè simul imaginari poterit, quot in ipsius corpore imagines possunt simul formari. At, ubi imagines in corpore planè confunduntur, Mens etiam omnia corpora confusè sine ullâ distinctione imaginabitur, & quasi sub uno attributo comprehendet, nempe sub attributo Entis, Rei, &c. Potest hoc etiam ex eo deduci, quòd imagines non semper æquè vigeant, & ex aliis causis his analogis, quas hic explicare non est opus; nam ad nostrum, ad quem collimamus, scopum unam tantum sufficit considerare. Nam omnes huc redeunt, quòd hi termini ideas significent summo gradu confusas. Ex similibus deinde causis ortæ sunt notiones illæ, quas *Universales* vocant, ut Homo, Equus, Canis, &c. Videlicet, quia in Corpore humano tot imagines, ex gr. hominum formantur simul, ut vim imaginandi, non quidem penitùs; sed eò usque tamen superent, ut singulorum parvas differentias, (videlicet uniuscujusque colorem, magnitudinem, &c.) eorumque determinatum numerum Mens imaginari nequeat, & id tantùm, in quo omnes, quatenus corpus ab iisdem afficitur, conveniunt, distinctè imaginetur; nam ab eo corpus, maximè scilicet ab unoquoque singulari, affectum fuit; atque hoc nomine *hominis* exprimit, hocque de infinitis singularibus prædicat. Nam singularium determinatum numerum, ut diximus, imaginari nequit. Sed notandum, has notiones non ab omnibus eodem modo formari; sed apud unumquemque variare pro ratione rei, à quâ corpus affectum fæpiùs fuit, quamque faciliùs Mens imaginatur, vel recordatur. Ex. gr. qui fæpius cum admiratione hominum staturam contemplati sunt sub nomine *hominis* intelliget animal erectæ staturæ; qui verò aliud assueti sunt contemplari, aliam hominum communem imaginem formabunt, nempe, hominem esse animal risibile, animal bipes, sine plumis, animal rationale; & sic de reliquis unusquisque pro dispositione sui corporis rerum universales imagines formabit. Quare non mirum est, quòd inter Philosophos, qui res naturales per solas rerum imagines explicare voluerunt, tot sint ortæ controversiæ.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM II.

Ex omnibus suprà dictis clarè apparet, nos multa percipere, & notiones universales formare I°. ex singularibus, nobis per sensus mutilatè, confusè, & sine ordine ad intellectum repræsentatis: (*Vide Coroll. Prop. 29. hujus*) & ideò tales perceptiones cognitionem ab experientiâ vagâ vocare consuevi. II°. Ex signis, ex. gr. ex eo, quòd auditis, aut lectis quibusdam verbis rerum recordemur, & earum quasdam ideas formemus similes iis, per quas res imaginamur. (*Vide Schol. Prop. 18. hujus*) Utrumque hunc res contemplandi modum cognitionem primi generis, opinionem, vel imaginationem in posterum vocabo. III°. Denique ex eo, quòd notiones communes, rerumque proprietatum ideas adæquatas habemus; (*Vide Coroll. Prop. 38. & 39. cum ejus Coroll. & Prop. 40. hujus*) atque hunc rationem, & secundi generis cognitionem vocabo. Præter hæc duo cognitionis genera datur, ut in sequentibus ostendam, aliud tertium, quod scientiam intuitivam vocabimus. Atque hoc cognoscendi genus procedit ab adæquatâ ideâ essentiæ formalis quorundam Dei attributorum ad adæquatam cognitionem essentiæ rerum. Hæc omnia unius rei exemplo explicabo. Dantur ex. gr. tres numeri, ad quartum obtinendum, qui sit ad tertium, ut secundus ad primum. Non dubitant mercatores secundum in tertium ducere, & productum per primum dividere; quia scilicet ea, quæ à magistro absque ullâ demonstratione audiverunt, nondum tradiderunt oblivioni, vel quia id sæpe in numeris simplicissimis experti sunt, vel ex vi Demonstrationis Prop. 19. lib. 7. Euclid. nempe ex communi proprietate proportionalium. At in numeris simplicissimis nihil horum opus est. Ex. gr. datis numeris 1. 2. 3. nemo non videt, quartum numerum proportionalem esse 6. atque hoc multò clarius, quia ex ipsâ ratione, quam primum ad secundum habere uno intuitu videmus, ipsum quartum concludimus.

PROPOSITIO XLI.

Cognitio primi generis unica est falsitatis causa, secundi autem, & tertii est necessariò vera.

DE-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Ad primi generis cognitionem illas omnes ideas diximus in præced. Schol. pertinere, quæ sunt inadæquatæ, & confusæ; atque adeò (*per Prop. 35. hujus*) hæc cognitio unica est falsitatis causa. Deinde ad cognitionem secundi, & tertii illas pertinere diximus, quæ sunt adæquatæ; adeóque (*per Prop. 34. hujus*) est necessariò vera. *Q. E. D.*

Propositio XLII.

Secundi, & tertii; & non primi generis cognitio docet nos verum à falso distinguere.

Demonstratio.

Hæc Propositio per se patet. Qui enim inter verum, & falsum scit distinguere, debet adæquatam veri, & falsi habere ideam, hoc est (*per 2. Schol. Prop. 40. hujus*) verum, & falsum secundo, aut tertio cognitionis genere cognoscere.

Propositio XLIII.

Qui veram habet ideam, simul scit se veram habere ideam, nec de rei veritate potest dubitare.

Demonstratio.

Idea vera in nobis est illa, quæ in Deo, quatenus per naturam Mentis humanæ explicatur, est adæquata. (*per Coroll. Prop. 11. hujus*) Ponamus itaque, dari in Deo, quatenus per naturam Mentis humanæ explicatur, ideam adæquatam A. Hujus ideæ debet necessariò dari etiam in Deo idea, quæ ad Deum eodem modo refertur, ac idea A. (*per Prop. 20. hujus, cujus Demonstratio universalis est*) At idea A ad Deum referri supponitur, quatenus per naturam Mentis humanæ explicatur; ergo etiam idea ideæ A ad Deum eodem modo debet referri, hoc est, (*per idem Coroll. Prop. 11. hujus*) hæc adæquata idea ideæ A erit in ipsâ Mente, quæ ideam adæquatam A habet; adeóque qui adæquatam habet ideam, sive (*per Prop. 34. hujus*) qui verè rem cognoscit, debet simul suæ cogni-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cognitionis adæquatam habere ideam, sive veram cognitionem, hoc est, (*ut per se manifestum*) debet simul esse certus. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

In Scholio Propositionis 21. hujus Partis explicui, quid sit idea ideæ; sed notandum, præcedentem Propositionem per se satis esse manifestam. Nam nemo, qui veram habet ideam, ignorat veram ideam summam certitudinem involvere; veram namque habere ideam, nihil aliud significat, quàm perfectè, sive optimè rem cognoscere; nec sanè aliquis de hâc re dubitare potest, nisi putet, ideam quid mutum instar picturæ in tabulâ, & non modum cogitandi esse, nempe ipsum intelligere; & quæso, quis scire potest, se rem aliquam intelligere, nisi priùs rem intelligat? hoc est, quis potest scire, se de aliquâ re certum esse, nisi priùs de eâ re certus sit? Deinde quid ideâ verâ clarius, & certius dari potest, quod norma sit veritatis? Sanè sicut lux seipsam, & tenebras manifestat, sic veritas norma sui, & falsi est. Atque his me ad has quæstiones respondisse puto; nempe, si idea vera, quatenus tantùm dicitur cum suo ideato convenire, à falsâ distinguitur, nihil ergo realitatis, aut perfectionis idea vera habet præ falsâ, (quandoquidem per solam denominationem extrinsecam distinguuntur) & consequenter neque etiam homo, qui veras, præ illo, qui falsas tantùm ideas habet. Deinde unde fit, ut homines falsas habeant ideas? Et denique, unde aliquis certò scire potest, se ideas habere, quæ cum suis ideatis conveniant. Ad has, inquam, quæstiones me jam respondisse puto. Nam quòd ad differentiam inter ideam veram, & falsam attinet, constat ex Propositione 35. hujus, illam ad hanc sese habere, ut ens ad non ens. Falsitatis autem causas à Propositione 19. usque ad 35. cum ejus Scholio clarissimè ostendi. Ex quibus etiam apparet, quid homo, qui veras habet ideas, homini, qui non nisi falsas habet, intersit. Quod denique ultimum attinet; nempe, undenam homo scire potest se habere ideam, quæ cum suo ideato conveniat, id modò satis superque ostendi ex hoc solo oriri, quòd ideam habet, quæ cum suo ideato convenit, sive quòd veritas sui sit norma. His adde, quòd Mens nostra, quatenus res verè percipit, pars est infiniti Dei

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Dei intellectûs; (*per Coroll. Prop.* 11. *hujus*) adeóque tam necesse est, ut Mentis claræ, & distinctæ ideæ veræ sint, ac Dei ideæ.

Propositio XLIV.

De naturâ Rationis non est res, ut contingentes; sed, ut necessarias, contemplari.

Demonstratio.

De naturâ rationis est res verè percipere, (*per Prop.* 41. *hujus*) nempe (*per Ax.* 6. *p.* 1.) ut in se sunt, hoc est, (*per Prop.* 29. *p.* 1.) non ut contingentes, sed ut necessarias. *Q. E. D.*

Corollarium I.

Hinc sequitur, à solâ imaginatione pendêre, quòd res tam respectû præteriti, quàm futuri, ut contingentes contemplemur.

Scholium.

Quâ autem ratione hoc fiat, paucis explicabo. Ostendimus suprà (*Prop.* 17. *hujus cum ejus Coroll.*) Mentem, quamvis res non existant, eas tamen semper, ut sibi præsentes, imaginari, nisi causæ occurrant, quæ earum præsentem existentiam secludant. Deinde (*Prop.* 18. *hujus*) ostendimus, quòd, si Corpus humanum semel à duobus corporibus externis simul affectum fuit, ubi Mens postea eorum alterutrum imaginabitur, statim & alterius recordabitur, hoc est, ambo, ut sibi præsentia, contemplabitur, nisi causæ occurrant, quæ eorum præsentem existentiam secludant. Præterea nemo dubitat, quin etiam tempus imaginemur, nempe, ex eo, quòd corpora alia aliis tardiùs, vel celeriùs, vel æquè celeriùs moveri imaginemur. Ponamus itaque puerum, qui heri primâ vice horâ matutinâ viderit Petrum, meridianâ autem Paulum, & vespertinâ Simeonem, atque hodie iterùm matutinâ horâ Petrum. Ex Propositione 18. hujus patet, quòd simulac matutinam lucem videt, illicò solem eandem cæli, quam die præcedenti viderit, partem percurrentem, sive diem integrum, & simul cum tempore matutino Petrum, cum meridiano autem Paulum, &

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cum vespertino Simeonem imaginabitur, hoc est, Pauli, & Simeonis existentiam cum relatione ad futurum tempus imaginabitur; & contrà, si horâ vespertinâ Simeonem videat, Paulum, & Petrum ad tempus præteritum referet, eosdem scilicet simul cum tempore præterito imaginando; atque hæc eò constantiùs, quò sæpiùs eos eodem hoc ordine viderit. Quòd si aliquando contingat, ut aliâ quâdam vesperâ loco Simeonis, Jacobum videat, tum sequenti mane cum tempore vespertino jam Simeonem, jam Jacobum, non verò ambos simul imaginabitur. Nam alterutrum tantùm, non autem ambos simul tempore vespertino vidisse supponitur. Fluctuabitur itaque ejus imaginatio, & cum futuro tempore vespertino jam hunc, jam illum imaginabitur, hoc est, neutrum certò; sed utrumque contingenter futurum contemplabitur. Atque hæc imaginationis fluctuatio eadem erit, si imaginatio rerum sit, quas eodem modo cum relatione ad tempus præteritum, vel præsens contemplamur, & consequenter res tam ad tempus præsens, quam ad præteritum, vel futurum relatas, ut contingentes, imaginabimur.

Corollarium II.

De naturâ Rationis est res sub quâdam æternitatis specie percipere.

Demonstratio.

De natura enim Rationis est res, ut necessarias, & non, ut contingentes, contemplari. (*per Prop. præced.*) Hanc autem rerum necessitatem (*per Prop. 4. hujus*) verè, hoc est, (*per Axiom. 6. p. 1.*) ut in se est, percipit. Sed (*per Prop. 16. p. 1.*) hæc rerum necessitas est ipsa Dei æternæ naturæ necessitas; Ergo de naturâ Rationis est res sub hâc æternitatis specie contemplari. Adde, quòd fundamenta Rationis notiones sint, (*per Prop. 38. hujus*) quæ illa explicant, quæ omnibus communia sunt, quæque (*per Prop. 37. hujus*) nullius rei singularis essentiam explicant; quæque propterea absque ullâ temporis relatione; sed sub quâdam æternitatis specie debent concipi. *Q. E. D.*

Pro-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XLV.

Unaquæque cujuscunque corporis, vel rei singularis, actu existentis, idea Dei æternam, & infinitam essentiam necessariò involvit.

Demonstratio.

Idea rei singularis, actu existentis, ipsius rei tam essentiam, quàm existentiam necessariò involvit: (*per Coroll. Prop. 8. hujus*) At res singulares (*per Prop. 15. p. 1.*) non possunt sine Deo concipi; sed, quia (*per Prop. 6. hujus*) Deum pro causâ habent, quatenus sub attributo considerantur, cujus res ipsæ modi sunt, debent necessariò earum ideæ (*per Axiom. 4. p. 1.*) ipsarum attributi conceptum, hoc est, (*per Defin. 6. p. 1.*) Dei æternam, & infinitam essentiam involvere. *Q. E. D.*

Scholium.

Hîc per existentiam non intelligo durationem, hoc est, existentiam, quatenus abstractè concipitur, & tanquam quædam quantitatis species. Nam loquor de ipsâ naturâ existentiæ, quæ rebus singularibus tribuitur, propterea quòd ex æternâ necessitate Dei naturæ infinita infinitis modis sequuntur. (*Vide Prop. 16. p. 1.*) Loquor, inquam, de ipsâ existentiâ rerum singularium, quatenus in Deo sunt. Nam, etsi unaquæque ab aliâ re singulari determinetur ad certo modo existendum; vis tamen, quâ unaquæque in existendo perseverat, ex æternâ necessitate naturæ Dei sequitur. Quâ de re vide Coroll. Prop. 24. p. 1.

Propositio XLVI.

Cognitio æternæ, & infinitæ essentiæ Dei, quam unaquæque idea involvit, est adæquata, & perfecta.

Demonstratio.

Demonstratio præcedentis Propositionis Universalis est, &, sive res, ut pars, sive, ut totum, considereretur, ejus idea, sive totius sit, sive partis, (*per Prop. præced.*) Dei æternam, & infinitam essentiam involvet. Quare id, quod cognitionem æternæ, & infinitæ essentiæ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Dei dat, omnibus commune, & æquè in parte, ac in toto est, adeóque (*per Prop.* 38. *hujus*) erit hæc cognitio adæquata. *Q.E.D.*

PROPOSITIO XLVII.

Mens humana adæquatam habet cognitionem æternæ, & infinitæ essentiæ Dei.

DEMONSTRATIO.

Mens humana ideas habet, (*per Prop.* 22. *hujus*) ex quibus (*per Prop.* 23. *hujus*) se, suumque Corpus, (*per Prop.* 19. *hujus*) & (*per Coroll. Prop.* 16. *& per Prop.* 17. *hujus*) corpora externa, ut actu existentia, percipit; adeoque (*per Prop.* 45. *& 46. hujus*) cognitionem æternæ, & infinitæ essentiæ Dei habet adæquatam. *Q.E.D.*

SCHOLIUM.

Hinc videmus, Dei infinitam essentiam, ejusque æternitatem omnibus esse notam. Cùm autem omnia in Deo sint, & per Deum concipiantur, sequitur, nos ex cognitione hâc plurima posse deducere, quæ adæquatè cognoscamus, atque adeò tertium illud cognitionis genus formare, de quo diximus in Scholio 2. Propositionis 40. hujus Partis, & de cujus præstantiâ & utilitate in quintâ Parte erit nobis dicendi locus. Quod autem homines non æquè claram Dei, ac notionum communium habeant cognitionem, inde fit, quòd Deum imaginari nequeant, ut corpora, & quòd nomen *Deus* junxerunt imaginibus rerum, quas videre solent, quod homines vix vitare possunt, quia continuò à corporibus externis afficiuntur. Et profectò plerique errores in hoc solo consistunt, quòd scilicet nomina rebus non rectè applicamus. Cùm enim aliquis ait, lineas, quæ ex centro circuli ad ejusdem circumferentiam ducuntur, esse inæquales, ille sanè aliud, tum saltem, per circulum intelligit, quàm Mathematici. Sic cùm homines in calculo errant, alios numeros in mente, alios in chartâ habent. Quare si ipsorum Mentem spectes, non errant sanè; videntur tamen errare, quia ipsos in mente putamus habere numeros, qui in chartâ sunt. Si hoc non esset, nihil eosdem errare crederemus; ut non credidi quendam errare, quem nuper audivi clamantem,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tem, suum atrium volâsse in gallinam vicini, quia scilicet ipsius mens satis perspecta mihi videbatur. Atque hinc pleræque oriuntur controversiæ, nempe, quia homines mentem suam non rectè explicant, vel quia alterius mentem male interpretantur. Nam reverâ, dum sibi maximè contradicunt, vel eadem, vel diversa cogitant, ita ut, quos in alio errores, & absurda, esse putant, non sint.

Propositio XLVIII.

In Mente nulla est absoluta, sive libera voluntas; sed Mens ad hoc, vel illud volendum determinatur à causâ, quæ etiam ab aliâ determinata est, & hæc iterum ab aliâ, & sic in infinitum.

Demonstratio.

Mens certus, & determinatus modus cogitandi est, (*per Prop.* 11. *hujus*) adeoque (*per Coroll.* 2. *Prop.* 17. *p.* 1.) suarum actionum non potest esse causa libera, sive absolutam facultatem volendi, & nolendi habere non potest; sed ad hoc, vel illud volendum (*per Prop.* 28. *p.* 1.) determinari debet à causâ, quæ etiam ab aliâ determinata est, & hæc iterum ab aliâ, &c. Q. E. D.

Scholium.

Eodem hoc modo demonstratur in Mente nullam dari facultatem absolutam intelligendi, cupiendi, amandi, &c. Unde sequitur, has, & similes facultates, vel prorsus fictitias, vel nihil esse, præter entia Metaphysica, sive universalia, quæ ex particularibus formare solemus. Adeò ut intellectus, & voluntas ad hanc, & illam ideam, vel ad hanc, & illam volitionem eodem modo sese habeant, ac lapideitas ad hunc, & illum lapidem, vel ut homo ad Petrum, & Paulum. Causam autem, cur homines se liberos esse putent, explicuimus in Appendice Partis primæ. Verùm, antequam ulteriùs pergam, venit hîc notandum, me per voluntatem affirmandi, & negandi facultatem; non autem cupiditatem intelligere; facultatem, inquam, intelligo, quâ Mens, quid verum,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quidve falsum sit, affirmat, vel negat, & non cupiditatem, quâ Mens res appetit, vel aversatur. At postquam demonstravimus, has facultates notiones esse universales, quæ à singularibus, ex quibus easdem formamus, non distinguuntur, inquirendum jam est, an ipsæ volitiones aliquid sint, præter ipsas rerum ideas. Inquirendum, inquam, est, an in Mente alia affirmatio, & negatio detur præter illam, quam idea, quatenus idea est, involvit, quâ de re vide sequentem Propositionem; ut & Definitionem 3. hujus, ne cogitatio in picturas incidat. Non enim per ideas imagines, quales in fundo oculi, &c, si placet, in medio cerebro formantur; sed Cogitationis conceptus intelligo.

PROPOSITIO XLIX.

In Mente nulla datur volitio, sive affirmatio, & negatio præter illam, quam idea, quatenus idea est, involvit.

DEMONSTRATIO.

In Mente (*per Prop. præced.*) nulla datur absoluta facultas volendi, & nolendi; sed tantùm singulares volitiones, nempe hæc, & illa affirmatio, & hæc, & illa negatio. Concipiamus itaque singularem aliquam volitionem, nempe modum cogitandi, quo Mens affirmat, tres angulos trianguli æquales esse duobus rectis. Hæc affirmatio conceptum, sive ideam trianguli involvit, hoc est, sine ideâ trianguli non potest concipi. Idem enim est, si dicam, quòd A conceptum B debeat involvere, ac quòd A sine B non possit concipi. Deinde hæc affirmatio (*per Axiom. 3. hujus*) non potest etiam sine ideâ trianguli esse. Hæc ergo affirmatio sine ideâ trianguli nec esse, nec concipi potest. Porrò hæc trianguli idea, hanc eandem affirmationem involvere debet, nempe, quòd tres ejus anguli æquentur duobus rectis. Quare & vice versâ hæc trianguli idea, sine hâc affirmatione nec esse, nec concipi potest, adeoque (*per Defin. 2. hujus*) hæc affirmatio ad essentiam ideæ trianguli pertinet, nec aliud præter ipsam est. Et quod de hâc volitione diximus, (quandoquidem eam ad libitum sumpsimus) dicendum etiam est de quâcunque volitione, nempe, quòd præter ideam nihil sit. *Q. E. D.*

COROL-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Corollarium.

Voluntas, & intellectus unum, & idem sunt.

Demonstratio.

Voluntas, & intellectus nihil præter ipsas singulares volitiones, & ideas sunt. (*per Prop. 48. hujus, & ejusdem Schol.*) At singularis volitio, & idea (*per Prop. præced.*) unum, & idem sunt, ergo voluntas, & intellectus unum, & idem sunt. *Q. E. D.*

Scholium.

His causam, quæ communiter erroris esse statuitur, sustulimus. Suprà autem ostendimus, falsitatem in solâ privatione, quam ideæ mutilatæ, & confusæ involvunt, consistere. Quare idea falsa, quatenus falsa est, certitudinem non involvit. Cùm itaque dicimus, hominem in falsis acquiescere, nec de iis dubitare, non ideò ipsum certum esse; sed tantùm non dubitare dicimus, vel quòd in falsis acquiescit, quia nullæ causæ dantur, quæ efficiant, ut ipsius imaginatio fluctuatur. Quâ de re vide Scholium Propositionis 44. hujus Partis. Quantumvis igitur homo falsis adhærere supponatur, nunquam tamen ipsum certum esse dicemus. Nam per certitudinem quid positivum intelligimus; (*vide Prop. 43. hujus cum ejusdem Schol.*) non verò dubitationis privationem. At per certitudinis privationem falsitatem intelligimus. Sed ad uberiorem explicationem præcedentis Propositionis quædam monenda supersunt. Superest deinde, ut ad objectiones, quæ in nostram hanc doctrinam objici possunt, respondeam; & denique, ut omnem amoveam scrupulum, operæ pretium esse duxi, hujus doctrinæ quasdam utilitates indicare. Quasdam, inquam; Nam præcipuæ ex iis, quæ in quintâ parte dicemus, melius intelligentur.

Incipio igitur à primo, Lectoresque moneo, ut accuratè distinguant inter ideam, sive Mentis conceptum, & inter imagines rerum, quas imaginamur. Deinde necesse est, ut distinguant inter ideas, & verba, quibus res significamus. Nam quia hæc tria, imagines scilicet, verba, & ideæ à multis vel planè confunduntur, vel

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vel non satis accuratè, vel denique non satis cautè distinguuntur, ideò hanc de voluntate doctrinam, scitu prorsus necessariam, tam ad speculationem, quàm ad vitam sapienter instituendam, planè ignorârunt. Quippe, qui putant ideas consistere in imaginibus, quæ in nobis ex corporum occursu formantur, sibi persuadent, ideas illas rerum, quarum similem nullam imaginem formare possumus, non esse ideas; sed tantùm figmenta, quæ ex libero voluntatis arbitrio fingimus; ideas igitur, veluti picturas in tabulâ mutas, aspiciunt, &, hoc præjudicio præoccupati, non vident, ideam, quatenus idea est, affirmationem, aut negationem involvere. Deinde, qui verba confundunt cum ideâ, vel cum ipsâ affirmatione, quam idea involvit, putant se posse contra id, quod sentiunt, velle; quando aliquid solis verbis contra id, quod sentiunt, affirmant, aut negant. Hæc autem præjudicia exuere facilè is poterit, qui ad naturam cogitationis attendit, quæ extensionis conceptum minimè involvit; atque adeò clarè intelliget, ideam (quandoquidem modus cogitandi est) neque in rei alicujus imagine, neque in verbis consistere. Verborum namque, & imaginum essentia à solis motibus corporeis constituitur, qui cogitationis conceptum minimè involvunt.

Atque hæc pauca de his monuisse sufficiat, quare ad prædictas objectiones transeo. Harum prima est, quòd constare putant, voluntatem latiùs se extendere, quàm intellectum; atque adeò ab eodem diversam esse. Ratio autem, cur putant, voluntatem latiùs se extendere, quàm intellectum, est, quia se experiri ajunt, se non majore assentiendi, sive affirmandi, & negandi facultate indigere ad infinitis aliis rebus, quas non percipimus, assentiendum, quàm jam habemus; at quidem majori facultate intelligendi. Distinguitur ergo voluntas ab intellectu, quòd finitus hic sit; illa autem infinita. Secundò nobis objici potest, quòd experientia nihil clariùs videatur docere, quàm quòd nostrum judicium possumus suspendere, ne rebus, quas percipimus, assentiamur; quod hinc etiam confirmatur, quòd nemo dicitur decipi, quatenus aliquid percipit; sed tantùm, quatenus assentitur, aut dissentitur. Ex. gr. qui equum alatum fingit, non ideò concedit dari equum ala-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

alatum, hoc est, non ideò decipitur, nisi simul concedat, dari equum alatum; nihil igitur clariùs videtur docere experientia, quàm quòd voluntas, sive facultas assentiendi libera sit, & à facultate intelligendi diversa. Tertiò objici potest, quòd una affirmatio non plus realitatis videtur continere, quàm alia, hoc est, non majore potentiâ indigere videmur ad affirmandum, verum esse id, quod verum est, quàm ad aliquid, quod falsum est, verum esse affirmandum; at unam ideam plus realitatis, sive perfectionis, quàm aliam habere percipimus; quantùm enim objecta alia aliis præstantiora, tantùm etiam eorum ideæ aliæ aliis perfectiores sunt; ex quibus etiam constare videtur differentia inter voluntatem, & intellectum. Quartò objici potest, si homo non operatur ex libertate voluntatis, quid ergo fiet, si in æquilibrio sit, ut Buridani asina? Faméne, & siti peribit? quod si concedam, viderer asinam, vel hominis statuam, non hominem concipere; si autem negem, ergo seipsum determinabit, & consequenter eundi facultatem, & faciendi quicquid velit, habet. Præter hæc alia forsan possunt objici; sed quia inculcare non teneor, quid unusquisque somniare potest, ad has objectiones tantùm respondere curabo, idque quàm potero breviter. Et quidem ad primam dico, me concedere, voluntatem latiùs se extendere, quàm intellectum, si per intellectum claras tantummodò, & distinctas ideas intelligant; sed nego voluntatem latiùs se extendere, quàm perceptiones, sive concipiendi facultatem; nec sanè video, cur facultas volendi potiùs dicenda est infinita, quàm sentiendi facultas; sicut enim infinita (unum tamen post aliud; Nam infinita simul affirmare non possumus) eâdem volendi facultate possumus affirmare, sic etiam infinita corpora (unum nempe post aliud) eâdem sentiendi facultate possumus sentire, sive percipere. Quòd si dicant, infinita dari, quæ percipere non possumus? regero, nos ea ipsa nullâ cogitatione, & consequenter nullâ volendi facultate posse assequi. At dicunt, si Deus vellet efficere, ut ea etiam perciperemus, majorem quidem facultatem percipiendi deberet nobis dare; sed non majorem, quam dedit, volendi facultatem; quod idem est, ac si dicerent, quòd si Deus velit efficere, ut infi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nita alia entia intelligeremus, necesse quidem esset, ut nobis daret majorem intellectum; sed non universaliorem entis ideam, quàm dedit, ad eadem infinita entia amplectendum. Ostendimus enim voluntatem ens esse universale, sive ideam, quâ omnes singulares volitiones, hoc est, id, quod iis omnibus commune est, explicamus. Cum itaque hanc omnium volitionum communem, sive universalem ideam facultatem esse credant, minimè mirum, si hanc facultatem ultra limites intellectûs in infinitum se extendere dicant. Universale enim æquè de uno, ac de pluribus, ac de infinitis individuis dicitur. Ad secundam objectionem respondeo negando, nos liberam habere potestatem judicium suspendendi. Nam cùm dicimus, aliquem judicium suspendere, nihil aliud dicimus, quàm quod videt, se rem non adæquatè percipere. Est igitur judicii suspensio revera perceptio, & non libera voluntas. Quod ut clarè intelligatur, concipiamus puerum, equum imaginantem, nec aliud quicquam percipientem. Quandoquidem hæc imaginatio equi existentiam involvit, *(per Coroll. Prop. 17. hujus)* nec puer quicquam percipit, quod equi existentiam tollat, ille necessariò equum, ut præsentem, contemplabitur: nec de ejus existentiâ poterit dubitare, quamvis de eâdem non sit certus. Atque hoc quotidie in somnis experimur, nec credo aliquem esse, qui putet, se, dum somniat, liberam habere potestatem suspendendi de iis, quæ somniat, judicium, efficiendique, ut ea, quæ se videre somniat, non somniet; & nihilominùs contingit, ut etiam in somnis judicium suspendamus, nempe cùm somniamus, nos somniare. Porrò concedo neminem decipi, quatenus percipit, hoc est, Mentis imaginationes, in se consideratas, nihil erroris involvere concedo; *(vide Schol. Prop. 17. hujus)* sed nego, hominem nihil affirmare, quatenus percipit. Nam quid aliud est equum alatum percipere, quam alas de equo affirmare? Si enim Mens præter equum alatum nihil aliud perciperet, eundem sibi præsentem contemplaretur, nec causam haberet ullam dubitandi de ejusdem existentiâ, nec ullam dissentiendi facultatem, nisi imaginatio equi alati juncta sit ideæ, quæ existentiam ejusdem equi tollit, vel quod percipit, ideam equi alati, quam habet, esse inadæquatam, atque tum

tum vel ejusdem equi existentiam necessariò negabit, vel de eâdem necessariò dubitabit. Atque his puto me ad tertiam etiam objectionem respondisse, nempe, quòd voluntas universale quid sit, quod de omnibus ideis prædicatur; quodque id tantùm significat, quod omnibus ideis commune est, nempe affirmationem, cujus propterea adæquata essentia, quatenus sic abstractè concipitur, debet esse in unaquâque ideâ, & hâc ratione tantùm in omnibus eadem; sed non quatenus consideratur essentiam ideæ constituere; nam earenus singulares affirmationes æquè inter se differunt, ac ipsæ ideæ. Ex gr. affirmatio, quam idea circuli ab illâ, quam idea trianguli involvit, æquè differt, ac idea circuli ab ideâ trianguli. Deinde absolutè nego, nos æquali cogitandi potentiâ indigere ad affirmandum, verum esse id, quod verum est, quàm ad affirmandum, verum esse id, quod falsum est. Nam hæ duæ affirmationes, si mentem spectes, se habent ad invicem, ut ens ad non-ens; nihil enim in ideis positivum est, quod falsitatis formam constituit. (*vide Prop.* 35. *hujus cum ejus Schol. & Schol. Prop.* 47. *hujus.*) Quare hic apprimè venit notandum, quàm facilè decipimur, quando universalia cum singularibus, & entia rationis, & abstracta cum realibus confundimus. Quod denique ad quartam objectionem attinet, dico, me omninò concedere, quòd homo in tali æquilibrio positus, (nempe qui nihil aliud percipit, quàm sitim, & famem, talem cibum, & talem potum, qui æquè ab eo distant) fame, & siti peribit. Si me rogant, an talis homo non potiùs asinus, quàm homo sit æstimandus? Dico me nescire, ut etiam nescio, quanti æstimandus sit ille, qui se pensilem facit, & quanti æstimandi sint pueri, stulti, vesani, &c.

Superest tandem indicare, quantùm hujus doctrinæ cognitio ad usum vitæ conferat, quod facilè ex his animadvertemus. Nempe I°. Quatenus docet nos ex solo Dei nutu agere, divinæque naturæ esse participes, & eò magis, quo perfectiores actiones agimus, & quò magis magisque Deum intelligimus. Hæc ergo doctrina, præterquam quòd animum omnimodè quietum reddit, hoc etiam habet, quòd nos docet, in quo nostra summa felicitas, sive beatitudo consistit, nempe in solâ Dei cognitione, ex quâ ad ea tantùm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

agenda inducimur, quæ amor, & pietas suadent. Unde clarè intelligimus, quantùm illi à verâ virtutis æstimatione aberrant, qui pro virtute, & optimis actionibus, tanquam pro summâ servitute, summis præmiis à Deo decorari exspectant, quasi ipsa virtus, Deoque servitus non esset ipsa felicitas, & summa libertas. II°. Quatenus docet, quomodò circa res fortunæ, sive quæ in nostrâ potestate non sunt, hoc est, circa res, quæ ex nostrâ naturâ non sequuntur, nos gerere debeamus; nempe utramque fortunæ faciem æquo animo exspectare, & ferre: nimirùm, quia omnia ab æterno Dei decreto eâdem necessitate sequuntur, ac ex essentiâ trianguli sequitur, quòd tres ejus anguli sunt æquales duobus rectis. III°. Confert hæc doctrina ad vitam socialem, quatenus docet, neminem odio habere, contemnere, irridere, nemini irasci, invidere. Præterea quatenus docet, ut unusquisque suis sit contentus, & proximo auxilio; non ex muliebri misericordiâ, partialitate, neque superstitione; sed ex solo rationis ductu, prout scilicet tempus, & res postulat, ut in Tertiâ parte ostendam. IV°. Denique confert etiam hæc doctrina non parùm ad communem societatem: quatenus docet, quâ ratione cives gubernandi sint, & ducendi, nempe non ut serviant; sed ut liberè ea, quæ optima sunt, agant. Atque his, quæ in hoc Schol. agere, constitueram absolvi, & eo finem huic nostræ Secundæ Parti impono; in quâ puto me naturam Mentis humanæ, ejusque proprietates satis prolixè, & quantùm rei difficultas fert, clarè explicuisse, atque talia tradidisse, ex quibus multa preclara, maximè utilia, & cognitu necessaria concludi possunt, ut partim ex sequentibus constabit.

Finis Secundæ Partis.

ETHI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ETHICES

Pars Tertia,

DE

Origine, & Naturâ

AFFECTUUM.

PLerique, qui de Affectibus, & hominum vivendi ratione scripserunt, videntur, non de rebus naturalibus, quæ communes naturæ leges sequuntur; sed de rebus, quæ extra naturam sunt, agere. Imò hominem in naturâ, veluti imperium in imperio, concipere videntur. Nam hominem naturæ ordinem magis perturbare, quàm sequi, ipsumque in suas actiones absolutam habere potentiam, nec aliunde, quàm à se ipso determinari, credunt. Humanæ deinde impotentiæ, & inconstantiæ causam non communi naturæ potentiæ; sed, nescio cui naturæ humanæ vitio, tribuunt, quam propterea flent, rident, contemnunt, vel, quod plerumque fit, detestantur; &, qui humanæ Mentis impotentiam eloquentiùs, vel argutiùs carpere novit, veluti Divinus habetur. Non defuerunt tamen viri præstantissimi, (quorum labori, & industriæ nos multùm debere fatemur) qui de rectâ vivendi ratione præclara multa scripserint, & plena prudentiæ consilia mortalibus dederint; verùm Affectuum naturam, & vires, & quid contrà Mens in iisdem moderandis possit, nemo, quòd sciam, determinavit. Scio equidem celeberrimum Cartesium, licet etiam credi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

derit, Mentem in suas actiones absolutam habere potentiam; Affectus tamen humanos per primas suas causas explicare, simulque viam ostendere studuisse, quâ Mens in Affectus absolutum habere possit imperium; sed, meâ quidem sententiâ, nihil præter magni sui ingenii acumen ostendit, ut suo loco demonstrabo. Nam ad illos revertere volo, qui hominum Affectus, & actiones detestari, vel ridere malunt, quàm intelligere. His sine dubio mirum videbitur, quòd hominum vitia, & ineptias more Geometrico tractare aggrediar, & certâ ratione demonstrare velim ea, quæ rationi repugnare, quæque vana, absurda, & horrenda esse clamitant. Sed mea hæc est ratio. Nihil in naturâ fit, quod ipsius vitio possit tribui; est namque natura semper eadem, & ubique una, eademque ejus virtus, & agendi potentia, hoc est, naturæ leges, & regulæ, secundum quas omnia fiunt, & ex unis formis in alias mutantur, sunt ubique, & semper eædem, atque adeò una, eademque etiam debet esse ratio rerum qualiumcunque naturam intelligendi, nempe per leges, & regulas naturæ universales. Affectus itaque odii, iræ, invidiæ &c. in se considerati ex eâdem naturæ necessitate, & virtute consequuntur, ac reliqua singularia; ac proinde certas causas agnoscunt, per quas intelliguntur, certasque proprietates habent, cognitione nostrâ æquè dignas, ac proprietates cujuscunque alterius rei, cujus solâ contemplatione delectamur. De Affectuum itaque naturâ, & viribus, ac Mentis in eosdem potentiâ eâdem Methodo agam, quâ in præcedentibus de Deo, & Mente egi, & humanas actiones, atque appetitus considerabo perinde, ac si Quæstio de lineis, planis, aut de corporibus esset.

DE-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Definitiones.

I. Causam adæquatam appello eam, cujus effectus potest clarè, & distinctè per eandem percipi. Inadæquatam autem, seu partialem illam voco, cujus effectus per ipsam solam intelligi nequit.

II. Nos tum agere dico, cùm aliquid in nobis, aut extra nos fit, cujus adæquata sumus causa, hoc est *(per Defin. præced.)* cùm ex nostrâ naturâ aliquid in nobis, aut extra nos sequitur, quod per eandem solam potest clarè, & distinctè intelligi. At contrà nos pati dico, cùm in nobis aliquid fit, vel ex nostrâ naturâ aliquid sequitur, cujus nos non, nisi partialis, sumus causa.

III. Per Affectum intelligo Corporis affectiones, quibus ipsius Corporis agendi potentia augetur, vel minuitur, juvatur, vel coërcetur, & simul harum affectionum ideas.

Si itaque alicujus harum affectionum adæquata possimus esse causa, tum per Affectum actionem intelligo; aliàs passionem.

Postulata.

I. Corpus humanum potest multis affici modis, quibus ipsius agendi potentia augetur, vel minuitur, & etiam aliis, qui ejusdem agendi potentiam nec majorem, nec minorem reddunt.

Hoc Postulatum, seu Axioma nititur Postulato 1. *& Lemmat.* 5. *&* 7. *quæ vide post Prop.* 13. *p.* 2.

II. Corpus humanum multas pati potest mutationes, & nihilominùs retinere objectorum impressiones, seu vestigia,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

stigia, (*de quibus vide Post.* 5. *p.* 2.) & consequenter eadem rerum imagines; *quarum Defin. vide Schol. Prop.* 17 *p.* 2.

PROPOSITIO I.

Mens nostra quædam agit, quædam verò patitur, nempe quatenus adæquatas habet ideas, eatenus quædam necessariò agit, & quatenus ideas habet inadæquatas, eatenus necessario quædam patitur.

DEMONSTRATIO.

Cujuscunque humanæ Mentis ideæ aliæ adæquatæ sunt, aliæ autem mutilatæ, & confusæ. (*per Schol. Prop.* 40. *p.* 2.) Ideæ autem, quæ in alicujus Mente sunt adæquatæ, sunt in Deo adæquatæ, quatenus ejusdem Mentis essentiam constituit, (*per Coroll. Prop.* 11. *p.* 2.) & quæ deinde inadæquatæ sunt in Mente, sunt etiam in Deo (*per idem Coroll.*) adæquatæ, non quatenus ejusdem solummodò Mentis essentiam; sed etiam quatenus aliarum rerum Mentes in se simul continet. Deinde ex datâ quâcunque ideâ aliquis effectus sequi necessariò debet, (*per Prop.* 36. *p.* 1.) cujus effectûs Deus causa est adæquata, (*vid Defin.* 1. *hujus*) non quatenus infinitus est; sed quatenus datâ illâ ideâ affectûs consideratur. (*vid. Prop.* 9. *p.* 2.) At ejus effectûs, cujus Deus est causa, quatenus affectus est ideâ, quæ in alicujus Mente est adæquata, illa eadem Mens est causa adæquata. (*per Coroll. Prop.* 11. *p.* 2.) Ergo Mens nostra (*per Defin.* 2. *hujus*) quatenus ideas habet adæquatas, quædam necessariò agit, quod erat primum. Deinde quicquid necessariò sequitur ex ideâ, quæ in Deo est adæquata, non quatenus Mentem unius hominis tantùm; sed quatenus aliarum rerum Mentes simul cum ejusdem hominis Mente in se habet, ejus (*per idem Coroll. Prop.* 11. *p.* 2.) illius hominis Mens non est causa adæquata; sed partialis, ac proinde (*per Defin.* 2. *hujus*) Mens quatenus ideas inadæquatas habet, quædam necessariò patitur. Quod erat secundum. Ergo Mens nostra, &c. *Q. E. D.*

Co-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

COROLLARIUM.

Hinc sequitur Mentem eò pluribus passionibus esse obnoxiam, quò plures ideas inadæquatas habet, & contrà eò plura agere, quò plures habet adæquatas.

PROPOSITIO II.

Nec Corpus Mentem ad cogitandum, nec Mens Corpus ad motum, neque ad quietem, nec ad aliquid (si quid est) aliud determinare potest.

DEMONSTRATIO.

Omnes cogitandi modi Deum, quatenus res est cogitans, & non quatenus alio attributo explicatur, pro causâ habent; (*per Prop.* 6. *p.* 2.) id ergo, quod Mentem ad cogitandum determinat, modus cogitandi est, & non Extensionis, hoc est, (*per Defin.* 1. *p.* 2.) non est Corpus: Quod erat primum. Corporis deinde motus, & quies ab alio oriri debet corpore, quod etiam ad motum, vel quietem determinatum fuit ab alio, & absolutè, quicquid in corpore oritur, id à Deo oriri debuit, quatenus aliquo Extensionis modo, & non quatenus aliquo cogitandi modo affectus consideratur, (*per eand. Prop.* 6. *p.* 2.) hoc est, à Mente, quæ (*per Prop.* 11. *p.* 2.) modus cogitandi est, oriri non potest: Quod erat secundum. Ergo nec Corpus Mentem &c. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hæc clariùs intelliguntur ex iis, quæ in Scholio Propositionis 7. Partis 2. dicta sunt, quòd scilicet Mens, & Corpus una, eademque res sit, quæ jam sub Cogitationis, jam sub Extensionis attributo concipitur. Unde fit, ut ordo, sive rerum concatenatio una sit, sive natura sub hoc, sive sub illo attributo concipiatur, consequenter ut ordo actionum, & passionum Corporis nostri simul sit naturâ cum ordine actionum, & passionum Mentis: Quod etiam patet ex modo, quo Propositionem 12. Partis 2. demonstravimus. At, quamvis hæc ità se habeant, ut nulla dubitandi ratio superstt, vix tamen credo, nisi rem experientia comproba-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vero, homines induci posse ad hæc æquo animo perpendendum, adeo firmiter persuasi sunt, Corpus ex solo Mentis nutu jam moveri, jam quiescere, plurimaque agere, quæ à solâ Mentis voluntate, & excogitandi arte pendent. Etenim, quid Corpus possit, nemo hucusque determinavit, hoc est, neminem huc usque experientia docuit, quid Corpus ex solis legibus naturæ, quatenus corporea tantum consideratur, possit agere, & quid non possit, nisi à Mente determinetur. Nam nemo hucusque Corporis fabricam tam accuratè novit, ut omnes ejus functiones potuerit explicare, ut jam taceam, quòd in Brutis plura observentur, quæ humanam sagacitatem longè superant, & quòd somnambuli in somnis plurima agant, quæ vigilando non auderent; quod satis ostendit, ipsum Corpus ex solis suæ naturæ legibus multa posse, quæ ipsius Mens admiratur. Deinde nemo scit, quâ ratione, quibusve mediis Mens moveat corpus, neque quot motûs gradus possit corpori tribuere, quantâque cum celeritate idem movere queat. Unde sequitur, cùm homines dicunt, hanc, vel illam actionem Corporis oriri à Mente, quæ imperium in Corpus habet, eos nescire, quid dicant, nec aliud agere, quàm speciosis verbis fateri, se veram illius actionis causam absque admiratione ignorare. At dicent, sive sciant, sive nesciant, quibus mediis Mens moveat Corpus, se tamen experiri, quòd, nisi Mens humana apta esset ad excogitandum, Corpus iners esset. Deinde se experiri, in solâ Mentis potestate esse, tam loqui, quàm tacere, & alia multa, quæ proinde à Mentis decreto pendere credunt. Sed, quod ad primum attinet, ipsos rogo, num experientia non etiam doceat, quòd si contrà Corpus iners sit, Mens simul ad cogitandum sit inepta? Nam cùm Corpus somno quiescit, Mens simul cum ipso sopita manet, nec potestatem habet, veluti cùm vigilat, excogitandi. Deinde omnes experios esse credo, Mentem non semper æquè aptam esse ad cogitandum de eodem subjecto; sed, prout Corpus aptius est, ut in eo hujus, vel illius objecti imago excitetur, ita Mentem aptiorem esse ad hoc, vel illud objectum contemplandum. At dicent ex solis legibus naturæ, quatenus corporea tantum consideratur, fieri non posse, ut causæ ædificiorum, picturarum, rerumque hujusmodi,

modi, quæ solâ humanâ arte fiunt, possint deduci, nec Corpus humanum, nisi à Mente determinaretur, ducereturque pote esset ad templum aliquod ædificandum. Verùm ego jam ostendi, ipsos nescire, quid Corpus possit, quidve ex solâ ipsius naturæ contemplatione possit deduci, ipsosque plurima experiri ex solis naturæ legibus fieri, quæ nunquam credidissent posse fieri, nisi ex Mentis directione, ut sunt ea, quæ somnambuli in somnis agunt, quæque ipsi, dum vigilant, admirantur. Addo hic ipsam Corporis humani fabricam, quæ artificio longissimè superat omnes, quæ humanâ arte fabricatæ sunt, ut jam taceam, quòd suprà ostenderim, ex naturâ, sub quovis attributo consideratâ, infinita sequi. Quod porrò ad secundum attinet, sanè longè felicius sese res humanæ haberent, si æquè in hominis potestate esset tam tacere, quàm loqui. At experientia satis superque docet, homines nihil minùs in potestate habere, quàm linguam, nec minùs posse, quàm appetitus moderari suos; unde factum, ut plerique credant, nos ea tantùm liberè agere, quæ leviter petimus, quia earum rerum appetitus facilè contrahi potest memoriâ alterius rei, cujus frequenter recordamur; sed illa minimè, quæ magno cum affectu petimus, & qui alterius rei memoriâ sedari nequit. Verumenimverò nisi experti essent, nos plura agere, quorum postea pœnitet, nosque sæpe, quando sc. contrariis affectibus conflictamur, meliora videre, & deteriora sequi, nihil impediret, quò minùs crederent, nos omnia liberè agere. Sic infans, se lac liberè appetere credit, puer autem iratus vindictam velle, & timidus fugam. Ebrius deinde credit, se ex libero Mentis decreto ea loqui, quæ postea sobrius vellet tacuisse: sic delirans, garrula, puer & hujus farinæ plurimi ex libero Mentis decreto credunt loqui; cùm tamen loquendi impetum, quem habent, continere nequeant, ità ut ipsa experientia non minùs clarè, quàm ratio doceat, quòd homines eâ solâ de causâ liberos se esse credant, quia suarum actionum sunt conscii, & causarum, à quibus determinantur, ignari; & præterea quòd Mentis decreta nihil sint præter ipsos appetitus, quæ propterea varia sunt pro varia Corporis dispositione. Nam unusquisque ex suo affectu omnia moderatur, & qui præterea contra-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

riis affectibus conflictantur, quid velint, nesciunt; qui autem nullo, facili momento huc, atque illuc pelluntur. Quæ omnia profectò clarè ostendunt, Mentis tam decretum, quàm appetitum, & Corporis determinationem simul esse naturâ, vel potiùs unam, eandemque rem, quam, quando sub Cogitationis attributo consideratur, & per ipsum explicatur, decretum appellamus, & quando sub Extensionis attributo consideratur, & ex legibus motûs, & quietis deducitur, determinationem vocamus; quod adhuc clariùs ex jam dicendis patebit. Nam aliud est, quod hic apprimè notari vellem, nempe, quòd nos nihil ex Mentis decreto agere possumus, nisi ejus recordemur. Ex. gr. non possumus verbum loqui, nisi ejusdem recordemur. Deinde in liberâ Mentis potestate non est rei alicujus recordari, vel ejusdem oblivisci. Quare hoc tantùm in Mentis potestate esse creditur, quòd rem, cujus recordamur, vel tacere, vel loqui ex solo Mentis decreto possumus. Verùm cùm nos loqui somniamus, credimus nos ex libero Mentis decreto loqui, nec tamen loquimur, vel, si loquimur, id ex Corporis spontaneo motu fit. Somniamus deinde, nos quædam homines celare, idque eodem Mentis decreto, quo, dum vigilamus, ea, quæ scimus, tacemus. Somniamus denique, nos ex Mentis decreto quædam agere, quæ, dum vigilamus, non audemus, atque adeò pervelim scire, an in Mente duo decretorum genera dentur, Phantasticorum unum, & Liberorum alterum? Quòd si eò usque insanire non libet, necessariò concedendum est, hoc Mentis decretum, quod liberum esse creditur, ab ipsâ imaginatione, sive memoriâ non distingui, nec aliud esse præter illam affirmationem, quam idea, quatenus idea est, necessariò involvit; (*vide Pr. 49. p. 2.*) Atque adeò hæc Mentis decreta eâdem necessitate in Mente oriuntur, ac ideæ rerum actu existentium. Qui igitur credunt, se ex libero Mentis decreto loqui, vel tacere, vel quicquam agere, oculis apertis somniant.

PROPOSITIO III.

Mentis actiones ex solis ideis adæquatis oriuntur; passiones autem à solis inadæquatis pendent.

DE-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Primum, quod Mentis essentiam constituit, nihil aliud est, quàm idea Corporis actu existentis, (*per Prop.* 11. & 13. *p.* 2.) quæ (*per Prop.* 15. *p.* 2.) ex multis aliis componitur, quarum quædam (*per Coroll. Prop.* 38. *p.* 2.) sunt adæquatæ, quædam autem inadæquatæ. (*per Coroll. Prop.* 29. *p.* 2.) Quicquid ergo ex Mentis naturâ sequitur, & cujus Mens causa est proxima, per quam id debet intelligi, necessariò ex ideâ adæquatâ, vel inadæquatâ sequi debet. At quatenus Mens (*per Prop.* 1. *hujus*) ideas habet inadæquatas, eatenus necessariò patitur; ergo Mentis actiones ex solis ideis adæquatis sequuntur, & Mens propterea tantùm patitur, quia ideas habet inadæquatas. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Videmus itaque passiones ad Mentem non referri, nisi quatenus aliquid habet, quod negationem involvit, sive quatenus consideratur naturæ pars, quæ per se absque aliis non potest clarè, & distinctè percipi; & hâc ratione ostendere possem, passiones eodem modo ad res singulares, ac ad Mentem referri, nec aliâ ratione posse percipi; sed meum institutum est, de solâ Mente humanâ agere.

PROPOSITIO IV.

Nulla res, nisi à causâ externâ, potest destrui.

DEMONSTRATIO.

Hæc Propositio per se patet; definitio enim cujuscunque rei ipsius rei essentiam affirmat, sed non negat; sive rei essentiam ponit, sed non tollit. Dum itaque ad rem ipsam tantùm; non autem ad causas externas attendimus, nihil in eâdem poterimus invenire, quod ipsam possit destruere. *Q. E. D.*

PROPOSITIO V.

Res eatenus contrariæ sunt naturæ, hoc est, eatenus in eodem subjecto esse nequeunt, quatenus una alteram potest destruere.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Si enim inter se convenire, vel in eodem subjecto simul esse possent, posset ergo in eodem subjecto aliquid dari, quod ipsum posset destruere, quod (*per Prop præced.*) est absurdum. Ergo res &c. *Q.E.D.*

PROPOSITIO VI.

Unaquæque res, quantùm in se est, in suo esse perseverare conatur.

DEMONSTRATIO.

Res enim singulares modi sunt, quibus Dei attributa certo, & determinato modo exprimuntur, (*per Coroll. Prop. 25. p. 1.*) hoc est (*per Prop. 34. p. 1.*) res, quæ Dei potentiam, quâ Deus est, & agit, certo, & determinato modo exprimunt; neque ulla res aliquid in se habet, à quo possit destrui, sive quod ejus existentiam tollat; (*per Prop. 4. hujus*) Sed contrà ei omni, quod ejusdem existentiam potest tollere, opponitur; (*per Prop præced.*) adeóque quantùm potest, & in se est, in suo esse perseverare conatur. *Q.E.D.*

PROPOSITIO VII.

Conatus, quo unaquæque res in suo esse perseverare conatur, nihil est præter ipsius rei actualem essentiam.

DEMONSTRATIO.

Ex datâ cujuscunque rei essentiâ quædam necessariò sequuntur, (*per Prop. 36. p. 1.*) nec res aliud possunt, quàm id, quod ex determinatâ earum naturâ necessario sequitur; (*per Prop. 29. p. 1.*) quare cujuscunque rei potentia, sive conatus, quo ipsa vel sola, vel cum aliis quidquam agit, vel agere conatur, hoc est (*per Prop. 6. hujus*) potentia, sive conatus, quo in suo esse perseverare conatur, nihil est præter ipsius rei datam, sive actualem essentiam. *Q.E.D.*

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio VIII.

Conatus, quo unaquæque res in suo esse perseverare conatur, nullum tempus finitum; sed indefinitum involvit.

Demonstratio.

Si enim tempus limitatum involveret, quod rei durationem determinaret, tum ex solâ ipsâ potentiâ, quâ res existit, sequeretur, quòd res post limitatum illud tempus non posset existere; sed quòd deberet destrui; atqui hoc (*per Prop. 4. hujus*) est absurdum: ergo conatus, quo res existit, nullum tempus definitum involvit; sed contrà, quoniam, (*per eandem Prop. 4. hujus*) si à nullâ externâ causâ destruatur, eâdem potentiâ, quâ jam existit, existere perget semper; ergo hic conatus tempus indefinitum involvit. *Q. E. D.*

Propositio IX.

Mens tam quatenus claras, & distinctas, quàm quatenus confusas habet ideas, conatur in suo esse perseverare indefinitâ quâdam duratione, & hujus sui conatus est conscia.

Demonstratio.

Mentis essentia ex ideis adæquatis, & inadæquatis constituitur, (*ut in Prop. 3. hujus ostendimus*) adeóque (*per Prop. 7. hujus*) tam quatenus has, quàm quatenus illas habet, in suo esse perseverare conatur; idque (*per Prop. 8. hujus*) indefinitâ quâdam duratione. Cùm autem Mens (*per Prop. 23. p. 2.*) per ideas affectionum Corporis necessariò sui sit conscia, est ergo (*per Prop. 7. hujus*) Mens sui conatûs conscia. *Q. E. D.*

Scholium.

Hic conatus, cùm ad Mentem solam refertur, Voluntas appellatur; sed cùm ad Mentem, & Corpus simul refertur, vocatur Appetitus, qui proinde nihil aliud est, quàm ipsa hominis essentia, ex cujus naturâ ea, quæ ipsius conservationi inserviunt necessariò sequuntur; atque adeò homo ad eadem agendum determinatus est.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

est. Deinde inter appetitum, & cupiditatem nulla est differentia, nisi quòd cupiditas ad homines plerumque referatur, quatenus sui appetitus sunt conscii, & propterea sic definiri potest, nempe, *Cupiditas est appetitus cum ejusdem conscientiâ.* Constat itaque ex his omnibus, nihil nos conari, velle, appetere, neque cupere, quia id bonum esse judicamus; sed contrà nos propterea, aliquid bonum esse, judicare, quia id conamur, volumus, appetimus, atque cupimus.

PROPOSITIO X.

Idea, quæ Corporis nostri existentiam secludit, in nostra Mente dari nequit; sed eidem est contraria.

DEMONSTRATIO.

Quicquid Corpus nostrum potest destruere, in eodem dari nequit, (*per Prop. 5. hujus*) adeoque neque ejus rei idea potest in Deo dari, quatenus nostri Corporis ideam habet, (*per Coroll. Prop. 9. p. 2.*) hoc est, (*per Prop. 11. & 13. p. 2.*) ejus rei idea in nostrâ Mente dari nequit; sed contrà, quoniam (*per Prop. 11. & 13. p. 2.*) primum, quod Mentis essentiam constituit, est idea corporis actu existentis, primum, & præcipuum nostræ Mentis conatus est, (*per Prop. 7. hujus*) Corporis nostri existentiam affirmare; atque adeò idea, quæ Corporis nostri existentiam negat, nostræ Menti est contraria &c. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XI.

Quicquid Corporis nostri agendi potentiam auget, vel minuit, juvat, vel coërcet, ejusdem rei idea Mentis nostræ cogitandi potentiam auget, vel minuit, juvat, vel coërcet.

DEMONSTRATIO.

Hæc Propositio patet ex Propositione 7. Partis 2. vel etiam ex Propositione 14. Partis 2.

SCHOLIUM.

Videmus itaque Mentem magnas posse pati mutationes, & jam ad majorem, jam autem ad minorem perfectionem transire, quæ qui-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quidem passiones nobis explicant affectus Lætitiæ & Tristitiæ. Per *Lætitiam* itaque in sequentibus intelligam *passionem, quâ Mens ad majorem perfectionem transit.* Per *Tristitiam* autem *passionem, quâ ipsa ad minorem transit perfectionem.* Porrò *affectum Lætitiæ, ad Mentem, & Corpus simul relatum, Titillationem*, vel *Hilaritatem* voco; *Tristitiæ* autem *Dolorem*, vel *Melancholiam.* Sed notandum, Titillationem, & Dolorem ad hominem referri, quando una ejus pars præ reliquis est affecta; Hilaritatem autem, & Melancholiam, quando omnes pariter sunt affectæ. Quid deinde Cupiditas sit, in Scholio Propositionis 9. hujus Partis explicui, & præter hos tres nullum alium agnosco affectum primarium; reliquos ex his tribus oriri in seqq. ostendam. Sed antequam ulteriùs pergam, lubet hîc fusiùs Propositionem 10. hujus Partis explicare, ut clariùs intelligatur, quâ ratione idea ideæ sit contraria.

In Scholio Propositionis 17. Partis 2. ostendimus, ideam, quæ Mentis essentiam constituit, Corporis existentiam tamdiu involvere, quamdiu ipsum Corpus existit. Deinde ex iis, quæ in Coroll. Prop. 8. Part. 2. & in ejusdem Schol. ostendimus, sequitur, præsentem nostræ Mentis existentiam ab hoc solo pendêre, quod sc. Mens actualem Corporis existentiam involvit. Denique Mentis potentiam, quâ ipsa res imaginatur, earumque recordatur, ab hoc etiam pendêre ostendimus, (*vid. Prop.* 17. *&* 18 *p.* 2. *cum ejus Scholio*) quòd ipsa actualem Corporis existentiam involvit. Ex quibus sequitur, Mentis præsentem existentiam, ejusque imaginandi potentiam tolli, simulatque Mens præsentem Corporis existentiam affirmare desinit. At causa, cur Mens hanc Corporis existentiam affirmare desinit, non potest esse ipsa Mens, (*per Prop.* 4. *hujus*) nec etiam, quod Corpus esse desinit. Nam (*per Prop.* 6. *p.* 2.) causa, cur Mens Corporis existentiam affirmat, non est, quia Corpus existere incepit: quare, per eandem rationem, nec ipsius Corporis existentiam affirmare desinit, quia Corpus esse desinit; sed (*per Prop.* 8. *p.* 2.) hoc ab aliâ ideâ oritur, quæ nostri Corporis, & consequenter nostræ Mentis, præsentem existentiam secludit, quæque adeò ideæ, quæ nostræ Mentis essentiam constituit, est contraria.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO XII.

Mens, quantum potest, ea imaginari conatur, quæ Corporis agendi potentiam augent, vel juvant.

DEMONSTRATIO.

Quamdiu humanum Corpus affectum est modo, qui naturam corporis alicujus externi involvit, tamdiu Mens humana idem corpus, ut præsens, contemplabitur, (*per Prop.* 17. *p.* 2.) & consequenter (*per Prop.* 7. *p.* 2.) quamdiu Mens humana aliquod externum corpus, ut præsens, contemplatur, hoc est, (*per ejusdem Prop. Schol.*) imaginatur, tamdiu humanum Corpus affectum est modo, qui naturam ejusdem corporis externi involvit; atque adeò, quamdiu Mens ea imaginatur, quæ corporis nostri agendi potentiam augent, vel juvant, tamdiu Corpus affectum est modis, qui ejusdem agendi potentiam augent, vel juvant; (*vid. Post.* 1. *hujus*) & consequenter (*per Prop.* 11. *hujus*) tamdiu Mentis cogitandi potentia augetur, vel juvatur; ac proinde (*per Prop.* 6. *vel* 9. *hujus*) Mens, quantùm potest, eadem imaginari conatur. *Q.E.D.*

PROPOSITIO XIII.

Cùm Mens ea imaginatur, quæ Corporis agendi potentiam minuunt, vel coërcent, conatur, quantùm potest, rerum recordari, quæ horum existentiam secludunt.

DEMONSTRATIO.

Quamdiu Mens quicquam tale imaginatur, tamdiu Mentis, & Corporis potentia minuitur, vel coërcetur, (*ut in præced. Prop. demonstravimus*) & nihilominus id tamdiu imaginabitur, donec Mens aliud imaginetur, quod hujus præsentem existentiam secludat, (*per Prop.* 17. *p.* 2.) hoc est, (ut modò ostendimus) Mentis, & Corporis potentia tamdiu minuitur, vel coërcetur, donec Mens aliud imaginetur, quod hujus existentiam secludit, quodque adeò Mens, (*per Prop.* 9. *hujus*) quantùm potest, imaginari, vel recordari conabitur. *Q.E.D.*

Co-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Corollarium.

Hinc sequitur, quòd Mens ea imaginari aversatur, quæ ipsius, & Corporis potentiam minuunt, vel coërcent.

Scholium.

Ex his clarè intelligimus, quid Amor, quidque Odium sit. Nempe *Amor* nihil aliud *est*, quàm *Lætitia, concomitante ideâ causæ externæ*; *& Odium* nihil aliud, quàm *Tristitia, concomitante ideâ causæ externæ*. Videmus deinde, quòd ille, qui amat, necessariò conatur rem, quam amat, præsentem habere, & conservare; & contrà, qui odit, rem, quam odio habet, amovere, & destruere conatur. Sed de his omnibus in seqq. prolixiùs.

Propositio XIV.

Si Mens duobus affectibus simul affecta semel fuit, ubi postea eorum alterutro afficietur, afficietur etiam altero.

Demonstratio.

Si Corpus humanum à duobus corporibus simul affectum semel fuit, ubi Mens postea eorum alterutrum imaginatur, statim & alterius recordabitur. (*per Prop.* 18. *p.* 2.) At Mentis imaginationes magis nostri Corporis affectus, quàm corporum externorum naturam indicant: (*per Coroll.* 2. *Prop.* 16. *p.* 2.) ergo si Corpus, & consequenter Mens (*vid. Defin.* 3. *hujus*) duobus affectibus semel affecta fuit, ubi postea eorum alterutro afficietur, afficietur etiam altero. *Q. E. D.*

Propositio XV.

Res quæcunque potest esse per accidens causa Lætitiæ, Tristitiæ, vel Cupiditatis.

Demonstratio.

Ponatur Mens duobus affectibus simul affici, uno scilicet, qui ejus agendi potentiam neque auget, neque minuit, & altero, qui eandem vel auget, vel minuit. (*vid. Post.* 1. *hujus*) Ex præcedenti Propositione patet, quòd ubi Mens postea illo à suâ verâ causâ, quæ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

(*per hypothesin*) per se ejus cogitandi potentiam nec auget, nec minuit, afficietur, statim & hoc altero, qui ipsius cogitandi potentiam auget, vel minuit, hoc est (*per Schol. Prop. 11. hujus*) Lætitiâ, vel Tristitiâ afficietur; atque adeò, illa res non per se; sed per accidens causa erit Lætitiæ, vel Tristitiæ. Atque hâc eâdem viâ facilè ostendi potest, rem illam posse per accidens causam esse Cupiditatis. *Q. E. D.*

Corollarium.

Ex eo solo, quòd rem aliquam affectu Lætitiæ, vel Tristitiæ, cujus ipsa non est causa efficiens, contemplati sumus, eandem amare, vel odio habere possumus.

Demonstratio.

Nam ex hoc solo fit, (*per Prop. 14. hujus*) ut Mens hanc rem postea imaginando, affectu Lætitiæ, vel Tristitiæ afficiatur, hoc est, (*per Schol. Prop. 11. hujus*) ut Mentis, & Corporis potentia augeatur, vel minuatur, &c. Et consequenter (*per Prop. 12. hujus*) ut Mens eandem imaginari cupiat, vel (*per Coroll. Prop. 13. hujus*) aversetur, hoc est, (*per Schol. Prop. 13. hujus*) ut eandem amet, vel odio habeat. *Q. E. D.*

Scholium.

Hinc intelligimus, quî fieri potest, ut quædam amemus, vel odio habeamus, absque ullâ causâ nobis cognitâ; sed tantùm ex Sympathiâ (ut ajunt) & Antipathiâ. Atque huc referenda etiam ea objecta, quæ nos Lætitiâ, vel Tristitiâ afficiunt ex eo solo, quòd aliquid simile habent objectis, quæ nos iisdem affectibus afficere solent, ut in seq. Prop. ostendam. Scio equidem Auctores, qui primi hæc nomina Sympathiæ, & Antipathiæ introduxerunt, significare iisdem voluisse rerum occultas quasdam qualitates; sed nihilominùs credo nobis licere, per eadem notas, vel manifestas etiam qualitates intelligere.

Propositio XVI.

Ex eo solo, quòd rem aliquam aliquid habere imaginamur simile objecto, quod Mentem Lætitiâ, vel Tristitiâ afficere solet;

quam-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quamvis id, in quo res objecto est similis, non sit horum affectuum efficiens causa; eam tamen amabimus, vel odio habebimus.

Demonstratio.

Id, quod simile est objecto, in ipso objecto *(per hypothesin)* cum affectu Lætitiæ, vel Tristitiæ contemplati sumus; atque adeò, *(per Prop. 14. hujus)* cùm Mens ejus imagine afficietur, statim etiam hoc, vel illo afficietur affectu, & consequenter res, quam hoc idem habere percipimus, erit *(per Prop. 15. hujus)* per accidens Lætitiæ, vel Tristitiæ causa; adeoque, *(per præc. Coroll.)* quamvis id, in quo objecto est similis, non sit horum affectuum causa efficiens, eam tamen amabimus, vel odio habebimus. *Q. E. D.*

Propositio XVII.

Si res, quæ nos Tristitiæ affectu afficere solet, aliquid habere imaginamur simile alteri, quæ nos æquè magno Lætitiæ affectu solet afficere, eandem odio habebimus, & simul amabimus.

Demonstratio.

Est enim *(per hypothesin)* hæc res per se Tristitiæ causa, & *(per Schol. Prop. 13. hujus)* quatenus eandem hoc affectu imaginamur, eandem odio habemus: & quatenus præterea aliquid habere imaginamur simile alteri, quæ nos æquè magno Lætitiæ affectu afficere solet, æquè magno Lætitiæ conamine amabimus; *(per Prop. præc.)* atque adeò eandem odio habebimus, & simul amabimus. *Q. E. D.*

Scholium.

Hæc *Mentis constitutio, quæ scilicet ex duobus contrariis affectibus oritur, animi* vocatur *fluctuatio*, quæ proinde affectum respicit, ut dubitatio imaginationem; *(vid. Schol. Prop. 44. p. 2.)* nec animi fluctuatio, & dubitatio inter se differunt, nisi secundùm majus & minus. Sed notandum, me in Propositione præcedenti has animi fluctuationes ex causis deduxisse, quæ per se unius, & per accidens alterius affectûs sunt causa; quod ideò feci, quia sic faciliùs ex præcedentibus deduci poterant; at non, quòd negem, animi fluctuatio-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ctuationes plerumque oriri ab objecto, quod utriusque affectûs sit efficiens causa. Nam Corpus humanum (*per Post.* 1. *p.* 2.) ex plurimis diversæ naturæ individuis componitur, atque adeò (*per Ax.* 1. *post. Lem.* 3. *quod vide post. Prop.* 13. *p.* 2.) ab uno, eodemque corpore plurimis, diversisque modis potest affici; & contrà, quia una, eademque res multis modis potest affici; multis ergo etiam, diversisque modis unam, eandemque corporis partem afficere poterit. Ex quibus facilè concipere possumus, unum, idemque objectum posse esse causam multorum, contrariorumque affectuum.

PROPOSITIO XVIII.

Homo ex imagine rei præteritæ, aut futuræ eodem Lætitiæ, & Tristitiæ affectu afficitur, ac ex imagine rei præsentis.

DEMONSTRATIO.

Quamdiu homo rei alicujus imagine affectus est, rem ut præsentem, tametsi non existat, contemplabitur, (*per Prop.* 17. *p.* 2. *cum ejusdem Coroll.*) nec ipsam ut præteritam, aut futuram imaginatur; nisi quatenus ejus imago junctæ est imagini temporis præteriti, aut futuri; (*vid. Schol. Prop.* 44. *p.* 2.) Quare rei imago, in se solâ considerata, eadem est, sive ad tempus futurum, vel præteritum, sive ad præsens referatur, hoc est, (*per Coroll.* 2. *Prop.* 16. *p.* 2.) Corporis constitutio, seu affectus idem est, sive imago sit rei præteritæ, vel futuræ, sive præsentis; atque adeò affectus Lætitiæ & Tristitiæ idem est, sive imago sit rei præteritæ, aut futuræ, sive præsentis. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Rem eatenus præteritam, aut futuram hîc voco, quatenus ab eâdem affecti fuimus, aut afficiemur. Ex. gr. quatenus ipsam vidimus, aut videbimus, nos refecit, aut reficiet, nos lætit, aut lædet, &c. Quatenus enim eandem sic imaginamur, eatenus ejus existentiam affirmamus, hoc est, Corpus nullo affectu afficitur, qui rei existentiam secludat; atque adeò (*per Prop.* 17. *p.* 2.) Corpus ejusdem rei imagine eodem modo afficitur, ac si res ipsa præsens adesset. Verùm enim verò, quia plerumque fit, ut ii, qui plura sunt experti, fluctuent, quamdiu rem, ut futuram, vel præteritam contem-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

templantur, deque rei eventu ut plurimùm dubitent, (*vid. Schol. Prop. 44. p. 2.*) hinc fit, ut affectus, qui ex similibus rerum imaginibus oriuntur, non sint adeò constantes; sed ut plerumque aliarum rerum imaginibus perturbentur, donec homines de rei eventu certiores fiant.

Scholium II.

Ex modò dictis intelligimus, quid sit Spes, Metus, Securitas, Desperatio, Gaudium, & Conscientiæ morsus. *Spes* namque nihil aliud *est*, quàm *inconstans Lætitia, orta ex imagine rei futuræ, vel præteritæ, de cujus eventu dubitamus.* *Metus* contrà *inconstans Tristitia, ex rei dubiæ imagine etiam orta.* Porrò si horum affectuum dubitatio tollatur, ex Spe fit *Securitas*, & ex Metu *Desperatio*; nempe *Lætitia, vel Tristitia, orta ex imagine rei, quam metuimus, vel speravimus.* *Gaudium* deinde *est Lætitia, orta ex imagine rei præteritæ, de cujus eventu dubitamus.* *Conscientiæ* denique *morsus est tristitia, oppositа gaudio.*

Propositio XIX.

Qui id, quod amat, destrui imaginatur, contristabitur; si autem conservari, lætabitur.

Demonstratio.

Mens, quantùm potest, ea imaginari conatur, quæ Corporis agendi potentiam augent, vel juvant, (*per Prop. 12. hujus*) hoc est, (*per Schol. ejusdem Prop.*) ea, quæ amat. At imaginatio ab iis juvatur, quæ rei existentiam ponunt, & contrà coërcetur iis, quæ rei existentiam secludunt; (*per Prop. 17. p. 2.*) ergo rerum imagines, quæ rei amatæ existentiam ponunt, Mentis conatum, quo rem amatam imaginari conatur, juvant, hoc est, (*per Schol. Prop. 11. hujus*) Lætitiâ Mentem afficiunt; & quæ contrà rei amatæ existentiam secludunt, eundem Mentis conatum coërcent, hoc est, (*per idem Schol.*) Tristitiâ Mentem afficiunt. Qui itaque id, quod amat, destrui imaginatur, contristabitur, &c. *Q. E. D.*

Pro-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO XX.

Qui id, quod odio habet, destrui imaginatur, lætabitur.

DEMONSTRATIO.

Mens (*per* 13. *Prop. hujus*) ea imaginari conatur, quæ rerum existentiam, quibus Corporis agendi potentia minuitur, vel coërcetur, secludunt, hoc est, (*per Schol. ejusdem Prop.*) ea imaginari conatur, quæ rerum, quas odio habet, existentiam secludunt; atque adeò rei imago, quæ existentiam ejus, quod Mens odio habet, secludit, hanc Mentis conatum juvat, hoc est, (*per Schol. Prop.* 11. *hujus*) Mentem Lætitiâ afficit. Qui itaque id, quod odio habet, destrui imaginatur, lætabitur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXI.

Qui id, quod amat, Lætitiâ, vel Tristitiâ affectum imaginatur, Lætitiâ etiam, vel Tristitiâ afficietur; & uterque hic affectus major, aut minor erit in amante, prout uterque major, aut minor est in re amatâ.

DEMONSTRATIO.

Rerum imagines, (*ut in Prop.* 19. *hujus demonstravimus*) quæ rei amatæ existentiam ponunt, Mentis conatum, quo ipsam rem amatam imaginari conatur, juvant. Sed Lætitia existentiam rei lætæ ponit, & eò magis, quò Lætitiæ affectus major est: est enim (*per Schol. Prop.* 11. *hujus*) transitio ad majorem perfectionem: ergo imago Lætitiæ rei amatæ in amante ipsius Mentis conatum juvat, hoc est, (*per Schol. Prop.* 11. *hujus*) amantem Lætitiâ afficit, & eò majori, quò major hic affectus in re amatâ fuerit. Quod erat primum. Deinde quatenus res aliqua Tristitiâ afficitur, eatenus destruitur, & eò magis, quò majori afficitur Tristitiâ; (*per idem Schol. Prop.* 11. *hujus*) adeóque (*per Prop.* 19. *hujus*) qui id, quod amat, Tristitiâ affici imaginatur, Tristitiâ etiam afficietur, & eò majori, quò major hic affectus in re amatâ fuerit. *Q. E. D.*

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XXII.

Si aliquem imaginamur Lætitiâ afficere rem, quam amamus, Amore erga eum afficiemur. Si contrà eundem imaginamur Tristitiâ eandem afficere; econtra Odio etiam contra ipsum afficiemur.

Demonstratio.

Qui rem, quam amamus Lætitiâ, vel Tristitiâ afficit, ille nos Lætitiâ, vel Tristitiâ etiam afficit, si nimirum rem amatam Lætitiâ illâ, vel Tristitiâ affectam imaginamur. (*per præced. Prop.*) At hæc Lætitia, vel Tristitia in nobis supponitur dari, concomitante ideâ causæ externæ; ergo, (*per Schol. Prop.* 13. *hujus*) si aliquem imaginamur Lætitiâ, vel Tristitiâ afficere rem, quam amamus, erga eundem Amore, vel Odio afficiemur. *Q. E. D.*

Scholium.

Propositio 21. nobis explicat, quid sit *Commiseratio*, quam definire possumus, quòd *sit Tristitia orta ex alterius damno.* Quo autem nomine appellanda sit Lætitia, quæ ex alterius bono oritur, nescio. Porrò *Amorem erga illum, qui alteri bene fecit, Favorem*, & contrà *Odium erga illum, qui alteri malè fecit, Indignationem* appellabimus. Denique notandum, nos non tantùm misereri rei, quam amavimus: (*ut in Prop.* 21. *ostendimus*) Sed etiam ejus, quam antea nullo affectu prosecuti sumus; modò eam nobis similem judicemus, (ut infrà ostendam;) Atque adeò ei etiam favere, qui simili bene fecit, & contrà in eum indignari, qui simili damnum intulit.

Propositio XXIII.

Qui id, quod odio habet, Tristitiâ affectum imaginatur, lætabitur; si contrà idem Lætitiâ affectum esse imaginetur, contristabitur; & uterque hic affectus major, aut minor erit, prout ejus contrarius major, aut minor est in eo, quod odio habet.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Quatenus res odiosa Tristitiâ afficitur, eatenus destruitur, & eò magis, quò majori Tristitiâ afficitur. (*per Schol. Prop.* 11. *hujus*) Qui igitur (*per Prop.* 20. *hujus*) rem, quam odio habet, Tristitiâ affici imaginatur, Lætitiâ contrà afficietur; & eò majori, quò majori Tristitiâ rem odiosam affectam esse imaginatur; quod erat primum. Deinde Lætitia existentiam rei lætæ ponit, (*per idem Schol. Prop.* 11. *hujus*) & eò magis, quò major Lætitia concipitur. Si quis eum, quem odio habet, Lætitiâ affectum imaginatur, hæc imaginatio (*per Prop.* 13. *hujus*) ejusdem conatum coërcebit, hoc est, (*per Schol. Prop.* 11. *hujus*) is, qui odio habet, Tristitiâ afficietur, &c. Q. E. D.

SCHOLIUM.

Hæc Lætitia vix solida, & absque ullo animi conflictu esse potest. Nam (ut statim in Propositione 27. hujus ostendam) quatenus rem sibi similem Tristitiæ affectu affici imaginatur, eatenus contristari debet; & contrà, si eandem Lætitiâ affici imaginetur. Sed hîc ad solum Odium attendimus.

PROPOSITIO XXIV.

Si aliquem imaginamur Lætitiâ afficere rem, quam odio habemus, Odio etiam erga eum afficiemur. Si contrà eundem imaginamur Tristitiâ eandem rem afficere, Amore erga ipsum afficiemur.

DEMONSTRATIO.

Demonstratur eodem modo hæc Propositio, ac Propositio 22. hujus, quam vide.

SCHOLIUM.

Hi, & similes Odii affectus ad *Invidiam* referuntur, quæ propterea nihil aliud est, quàm ipsum Odium, *quatenus id consideratur hominem ita disponere, ut malo alterius gaudeat, & contrà ut ejusdem bono contristetur.*

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XXV.

Id omne de nobis, deque re amatâ affirmare conamur, quod, nos, vel rem amatam Lætitiâ afficere, imaginamur; & contrà id omne negare, quod, nos, vel rem amatam Tristitiâ afficere, imaginamur.

Demonstratio.

Quod rem amatam Lætitiâ, vel Tristitiâ afficere imaginamur, id nos Lætitiâ, vel Tristitiâ afficit. (*per Prop. 21. hujus.*) At Mens (*per Prop. 12. hujus*) ea, quæ nos Lætitiâ afficiunt, quantùm potest, conatur imaginari, hoc est, (*per Prop. 17. p. 2. & ejus Coroll.*) ut præsentia contemplari; & contrà, (*per Prop. 13. hujus*) quæ nos Tristitiâ afficiunt, eorum existentiam secludere; ergo id omne de nobis, deque re amatâ affirmare conamur, quod, nos, vel rem amatam Lætitiâ afficere, imaginamur, & contrà. *Q. E. D.*

Propositio XXVI.

Id omne de re, quam odio habemus, affirmare conamur, quod ipsam Tristitiâ afficere imaginamur, & id contrà negare, quod ipsam Lætitiâ afficere imaginamur.

Demonstratio.

Sequitur Propositio ex Propositione 23. ut præcedens ex Propositione 21. hujus.

Scholium.

His videmus, facilè contingere, ut homo de se, deque re amatâ plus justo & contrà de re, quam odit, minùs justo sentiat, quæ quidem imaginatio, quando ipsum hominem respicit, qui de se plus justo sentit, Superbia vocatur, & species Delirii est, quia homo oculis apertis somniat, se omnia illa posse, quæ solâ imaginatione assequitur, quæque propterea, veluti realia, contemplatur, iisque exultat, quamdiu ea imaginari non potest, quæ horum existentiam secludunt, & ipsius agendi potentiam determinant. *Est* igitur *Superbia Lætitia ex eo orta, quod homo de se plus justo sentit.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Deinde *Lætitia*, *quæ ex eo oritur*, *quòd homo de alio plùs justo sentit*, *Existimatio* vocatur; & illa denique *Despectus*, *quæ ex eo oritur*, *quòd de alio minùs justo sentit*.

PROPOSITIO XXVII.

Ex eo, *quòd rem nobis similem*, *& quam nullo affectu prosecuti sumus*, *aliquo affectu affici imaginamur*, *eo ipso simili affectu afficimur*.

DEMONSTRATIO.

Rerum imagines sunt Corporis humani affectiones, quarum ideæ corpora externa, veluti nobis præsentia, repræsentant, (*per Schol. Prop.* 17. *p.* 2.) hoc est, (*per Prop.* 16. *p.* 2.) quarum ideæ naturam nostri Corporis, & simul præsentem externi corporis naturam involvunt. Si igitur corporis externi natura similis sit naturæ nostri Corporis, tum idea corporis externi, quod imaginamur, affectionem nostri Corporis involvet similem affectioni corporis externi; & consequenter, si aliquem nobis similem aliquo affectu affectum imaginamur, hæc imaginatio affectionem nostri Corpus huic affectui similem exprimet; adeoque ex hoc, quòd rem aliquam nobis similem aliquo affectu affici imaginamur, simili cum ipsâ affectu afficimur. Quod si rem nobis similem odio habeamus, eatenus (*per Prop.* 23. *hujus*) contrario affectu cum ipsâ afficiemur, non autem simili. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hæc affectuum imitatio, quando ad Tristitiam refertur, vocatur *Commiseratio*; (*de quâ vide Schol. p.* 22. *hujus*) sed ad Cupiditatem relata *Æmulatio*, quæ proinde nihil aliud *est*, quàm *alicujus rei Cupiditas*, *quæ in nobis ingeneratur ex eo*, *quòd alios nobis similes eandem Cupiditatem habere imaginamur*.

COROLLARIUM I.

Si aliquem, quem nullo affectu prosecuti sumus, imaginamur Lætitiâ afficere rem nobis similem, Amore erga eundem afficiemur. Si contrà eundem imaginamur eandem Tristitiâ afficere, contrà Odio erga ipsum afficiemur.

De-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Hæc eodem modo ex Propositione præcedente demonstratur, ac Propositio 22. hujus ex Propositione 21.

COROLLARIUM II.

Rem, cujus nos miseret, odio habere non possumus ex eo, quòd ipsius miseria nos Tristitia afficit.

DEMONSTRATIO.

Si enim ex eo nos eandem odio habere possemus, tum (*per Prop. 23. hujus*) ex ipsius Tristitiâ lætaremur, quod est contra Hypothesin.

COROLLARIUM III.

Rem, cujus nos miseret, à miseriâ, quantùm possumus, liberare conabimur.

DEMONSTRATIO.

Id, quod rem, cujus nos miseret, Tristitiâ afficit, nos simili etiam Tristitiâ afficit; (*per Prop. præced.*) adeoque omne id, quod ejus rei existentiam tollit, sive quod rem destruit, comminisci conabimur, (*per Prop. 13. hujus*) hoc est (*per Prop. 9. hujus*) id destruere appetemus, sive ad id destruendum determinabimur; atque adeò rem, cujus miseremur, à suâ miseriâ liberare conabimur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hæc voluntas, sive appetitus benefaciendi, qui ex eo oritur, quod rei, in quam beneficium conferre volumus, nos miseret, *Benevolentia* vocatur, quæ proinde nihil aliud *est*, quàm *Cupiditas ex commiseratione orta*. Cæterùm de Amore, & Odio erga illum, qui rei, quam nobis similem esse imaginamur, benè, aut malè fecit, vide Schol. Prop. 22. hujus.

PROPOSITIO XXVIII.

Id omne, quod ad Lætitiam conducere imaginamur, conamur promovere, ut fiat; quod verò eidem repugnare, sive ad Tristitiam conducere imaginamur, amovere, vel destruere conamur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Quod ad Lætitiam conducere imaginamur, quantùm possumus, imaginari conamur, (*per Prop.* 12. *hujus*) hoc est, (*per Prop.* 17. *p.* 2.) id, quantùm possumus, conabimur ut præsens, sive ut actu existens contemplari. Sed Mentis conatus, seu potentia in cogitando æqualis, & simul naturâ est cum Corporis conatu, seu potentiâ in agendo: (*ut clarè sequitur ex Coroll. Prop.* 7. *& Coroll. Prop.* 11. *p.* 2.) ergo, ut id existat, absolutè conamur, sive (*quod per Schol. Prop.* 9. *hujus idem est*) appetimus, & intendimus; quod erat primum. Deinde si id, quod Tristitiæ causam esse credimus, hoc est, (*per Schol. Prop.* 13. *hujus*) si id, quod odio habemus, destrui imaginamur, lætabimur, (*per Prop.* 20. *hujus*) adeoque idem (*per primam hujus partem*) conabimur destruere, sive (*per Prop.* 13. *hujus*) à nobis amovere, ne ipsum, ut præsens contemplemur; quod erat secundum; Ergo id omne, quod ad Lætitiam, &c. Q. E. D.

PROPOSITIO XXIX.

Nos id omne etiam agere conabimur, quod * *homines cum Lætitiâ aspicere imaginamur, & contrà id agere aversabimur, quod homines aversari imaginamur.*

DEMONSTRATIO.

Ex eo, quòd imaginamur homines aliquid amare, vel odio habere, nos idem amabimus, vel odio habebimus, (*per Prop.* 27. *hujus*) hoc est, (*per Schol. Prop.* 13. *hujus*) eo ipso ejus rei præsentiâ lætabimur, vel contristabimur; adeoque (*per præc. Prop.*) id omne, quod homines amare, sive cum Lætitiâ aspicere imaginamur, conabimur agere, &c. Q. E. D.

SCHOLIUM.

Hic conatus aliquid agendi, & etiam omittendi, eâ solâ de causâ, ut hominibus placeamus, vocatur Ambitio, præsertim quando adeò impensè vulgo placere conamur, ut cum nostro, aut alterius damno quædam agamus, vel omittamus; aliàs Humanitas appellari

* N. B. *Intelligebic, & in sequ. hominem, quo nullo affectu prosequuti sumus.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

lari solet. Deinde Lætitiam, quâ alterius actionem, quâ nos conatus est delectari, imaginamur, Laudem voco; Tristitiam verò, quâ contrà ejusdem actionem aversamur, Vituperium voco.

PROPOSITIO XXX.

Si quis aliquid egit, quod reliquos Lætitiâ afficere imaginatur, is Lætitiâ, concomitante ideâ sui, tanquam causâ, afficietur; sive se ipsum cum Lætitiâ contemplabitur. Si contrà aliquid egit, quod reliquos Tristitiâ afficere imaginatur, se ipsum cum Tristitiâ contrà contemplabitur.

DEMONSTRATIO.

Qui se reliquos Lætitiâ, vel Tristitiâ afficere imaginatur, eo ipso (*per Prop. 27. hujus*) Lætitiâ, vel Tristitiâ afficietur. Cùm autem homo (*per Prop. 19. & 23. p. 2.*) sui sit conscius per affectiones, quibus ad agendum determinatur; ergo, qui aliquid egit, quod ipse imaginatur, reliquos Lætitiâ afficere, Lætitiâ cum conscientiâ sui, tanquam causâ, afficietur, sive seipsum cum Lætitiâ contemplabitur, & contrà, *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Cum Amor (*per Schol. Prop. 13. hujus*) sit Lætitia, concomitante ideâ causæ externæ, & Odium Tristitia concomitante etiam ideâ causæ externæ; erit ergo hæc Lætitia, & Tristitia Amoris, & Odii species. Sed quia Amor, & Odium ad objecta externa referuntur, ideò hos Affectus aliis nominibus significabimus; nempe Lætitiam, concomitante ideâ causæ externæ, Gloriam, & Tristitiam huic contrariam Pudorem appellabimus: Intellige, quando Lætitia, vel Tristitia ex eo oritur, quòd homo, se laudari, vel vituperari credit; aliàs Lætitiam, concomitante ideâ causæ externæ, Acquiescentiam in se ipso; Tristitiam verò eidem contrariam Pœnitentiam vocabo. Deinde quia (*per Coroll. Prop. 17. p. 2.*) fieri potest, ut Lætitia, quâ aliquis se reliquos afficere imaginatur, imaginaria tantùm sit, & (*per Prop. 25. hujus*) unusquisque de se id omne conatur imaginari, quod se Lætitiâ afficere imaginatur;

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tur; facilè ergo fieri potest, ut glorioſus ſuperbus ſit, & ſe omnibus gratum eſſe imaginetur, quando omnibus moleſtus eſt.

PROPOSITIO XXXI.

Si aliquem imaginamur amare, vel cupere, vel odio habere aliquid, quod ipſi amamus, cupimus, vel odio habemus, eo ipſo rem conſtantiùs amabimus, &c. Si autem id, quod amamus, eum averſari imaginamur, vel contrà, tum animi fluctuationem patiemur.

DEMONSTRATIO.

Ex eo ſolo, quòd aliquem aliquid amare imaginamur, eo ipſo idem amabimus. (*per Prop. 27. hujus*) At ſine hoc nos idem amare ſupponimus; accedit ergo Amori nova cauſa, à quâ fovetur; atque adeò id, quod amamus, hoc ipſo conſtantiùs amabimus. Deinde ex eo, quod aliquem aliquid averſari imaginamur, idem averſabimur. (*per eandem Prop.*) At ſi ſupponamus, nos eodem tempore id ipſum amare, eodem ergo tempore hoc idem amabimus, & averſabimur, ſive (*vid. Schol. Prop. 17. hujus*) animi fluctuationem patiemur. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hinc, & ex Prop. 28. hujus ſequitur, unumquemque, quantùm poteſt, conari, ut unusquiſque id, quod ipſe amat, amet, & quod ipſe odit, odio etiam habeat; unde illud Poëtæ.

Speremus pariter, pariter metuamus amantes;
Ferreus eſt, ſi quis, quod ſinit alter, amat.

SCHOLIUM.

Hic conatus efficiendi, ut unusquiſque probet id, quod ipſe amat, vel odio habet, reverâ eſt Ambitio; (*vid. Schol. Prop. 29. hujus*) atque adeò videmus, unumquemque ex naturâ appetere, ut reliqui ex ipſius ingenio vivant, quod dum omnes pariter appetunt, pariter ſibi impedimento, & dum omnes ab omnibus laudari, ſeu amari volunt, odio invicem ſunt.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XXXII.

Si aliquem re aliquâ, quâ unus solus potiri potest, gaudere imaginamur, conabimur efficere, ne ille illâ re potiatur.

Demonstratio.

Ex eo solo, quòd aliquem re aliquâ gaudere imaginamur, (*per Prop.* 27. *hujus cum ejusdem* 1. *Coroll.*) rem illam amabimus, eâque gaudere cupiemus. At (*per Hypothesin*) huic Lætitiæ obstare imaginamur, quòd ille eâdem hâc re gaudeat; ergo, (*per Prop.* 28. *hujus*) ne ille eadem potiatur, conabimur. *Q. E. D.*

Scholium.

Videmus itaque, cum hominum naturâ plerumque ità comparatum esse, ut eorum, quibus malè est, misereantur, & quibus bene est, invideant, & (*per Prop. præc.*) eò majore odio, quò rem, quâ alium potiri imaginantur, magis amant. Videmus deinde, ex eâdem naturæ humanæ proprietate, ex quâ sequitur, homines esse misericordes, sequi etiam eosdem esse invidos, & ambitiosos. Denique, si ipsam experientiam consulere velimus, ipsam hæc omnia docere experiemur; præsertim si ad priores nostræ ætatis annos attenderimus. Nam pueros, quia eorum corpus continuò veluti in æquilibrio est, ex hoc solo ridere, vel flere experimur, quòd alios ridere, vel flere vident; & quicquid præterea vident alios facere, id imitari statim cupiunt, & omnia denique sibi cupiunt, quibus alios delectari imaginantur; nimirùm quia rerum imagines, uti diximus, sunt ipsæ humani Corporis affectiones, sive modi, quibus Corpus humanum à causis externis afficitur, disponiturque ad hoc, vel illud agendum.

Propositio XXXIII.

Cùm rem nobis similem amamus, conamur, quantùm possumus, efficere, ut nos contrà amet.

Demonstratio.

Rem, quam amamus, præ reliquis, quantùm possumus, imaginari conamur. (*per Prop.* 12. *hujus*) Si igitur res nobis sit similis,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ipsam præ reliquis Lætitiâ afficere conabimur (*per Prop.* 29. *hujus*) sive conabimur, quantùm possumus, efficere, ut res amata Lætitiâ afficiatur, concomitante ideâ nostri, hoc est, (*per Schol. Prop.* 13. *hujus*) ut nos contrà amet. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXXIV.

Quò majori affectu rem amatam erga nos affectam esse imaginamur, eò magis gloriabimur.

DEMONSTRATIO.

Nos, (*per Prop. præced.*) conamur, quantùm possumus, ut res amata nos contrà amet, hoc est, (*per Schol. Prop.* 13. *hujus*) ut res amata Lætitiâ afficiatur, concomitante ideâ nostri. Quò itaque rem amatam majori Lætitiâ nostrâ de causâ affectam esse imaginamur, eò magis hic conatus juvatur, hoc est, (*per Prop.* 11. *hujus cum ejus Schol.*) eò majore Lætitiâ afficimur. At cùm ex eo lætemur, quòd alium nobis similem Lætitiâ affecimus, tum nosmet cum Lætitiâ contemplamur: (*per Prop.* 30. *hujus*) ergo quò majori affectu rem amatam erga nos affectam esse imaginamur, eò majori Lætitiâ nosmet contemplabimur, sive (*per Schol. Prop.* 30. *hujus*) eò magis gloriabimur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXXV.

Si quis imaginatur rem amatam eodem, vel arctiore vinculo Amicitiæ, quo ipse eâdem solus potiebatur, alium sibi jungere, Odio erga ipsam rem amatam afficietur, & illi alteri invidebit.

DEMONSTRATIO.

Quò quis majore amore rem amatam erga se affectam esse imaginatur, eò magis gloriabitur, (*per præced. Prop.*) hoc est, (*per Sch. Prop.* 30. *hujus*) lætabitur; adeóque (*per Prop.* 28. *hujus*) conabitur, quantùm potest, imaginari, rem amatam ipsi quàm arctissimè devinctam, qui quidem conatus, sive appetitus fomentatur, si alium idem sibi cupere imaginatur. (*per Prop.* 31. *hujus*) At

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

At hic conatus, sive appetitus ab ipsius rei amatæ imagine, concomitante imagine illius, quem res amata sibi jungit, coërceri supponitur; ergo (*per Schol. Prop.* 11. *hujus*) eo ipso Tristitiâ afficietur, concomitante ideâ rei amatæ, tanquam causâ, & simul imagine alterius, hoc est, (*per Schol. Prop.* 13. *hujus*) odio erga rem amatam afficietur, & simul erga illum alterum, (*per Coroll. Prop.* 15. *hujus*) cui propterea (*per Prop.* 23. *hujus*) quòd re amatâ delectatur, invidebit. *Q. E. D.*

Scholium.

Hoc Odium erga rem amatam Invidiæ junctum Zelotypia vocatur, quæ proinde nihil aliud est, quam animi fluctuatio orta ex Amore, & Odio simul, concomitante ideâ alterius, cui invidetur. Præterea hoc Odium erga rem amatam majus erit pro ratione Lætitiæ, quâ Zelotypus ex reciproco rei amatæ Amore solebat affici, & etiam pro ratione affectûs, quo erga illum, quem sibi rem amatam jungere imaginatur, affectus erat. Nam si eum oderat, eo ipso rem amatam (*per Prop.* 24. *hujus*) odio habebit, quia ipsam id, quod ipse odio habet, Lætitiâ afficere imaginatur; & etiam (*per Coroll. Prop.* 15. *hujus*) ex eo, quòd rei amatæ imaginem imagini ejus, quem odit, jungere cogitur, quæ ratio plerumque locum habet in Amore erga fœminam; qui enim imaginatur mulierem, quam amat, alteri sese prostituere, non solùm ex eo, quòd ipsius appetitus coërcetur, contristabitur; sed etiam, quia rei amatæ imaginem pudendis, & excrementis alterius jungere cogitur, eandem averſatur; ad quod denique accedit, quòd Zelotypus non eodem vultu, quem res amata ei præbere solebat, ab eâdem excipiatur, quâ etiam de causâ amans contristatur, ut jam ostendam.

Propositio XXXVI.

Qui rei, quâ semel delectatus est, recordatur, cupit eâdem cum iisdem potiri circumstantiis, ac cùm primò ipsâ delectatus est.

Demonstratio.

Quicquid homo simul cum re, quæ ipsum delectavit, vidit, id omne (*per Prop.* 15. *hujus*) erit per accidens Lætitiæ causa; adeóque

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

que (*per Prop. 28. hujus*) omni eo simul cum re, quæ ipsum delectavit, potiri cupiet, sive re cum omnibus iisdem circumstantiis potiri cupiet, ac cum primò eâdem delectatus est. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Si itaque unam ex iis circumstantiis deficere compererit, amans contristabitur.

DEMONSTRATIO.

Nam quatenus aliquam circumstantiam deficere comperit, eatenus aliquid imaginatur, quod ejus rei existentiam secludit. Cùm autem ejus rei, sive circumstantiæ (*per Prop. præc.*) sit præ amore cupidus; ergo, (*per Prop. 19. hujus*) quatenus eandem deficere imaginatur, contristabitur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hæc Tristitiâ, quatenus absentiam ejus, quod amamus, respicit, Desiderium vocatur.

PROPOSITIO XXXVII.

Cupiditas, quæ præ Tristitiâ, vel Lætitiâ, præque Odio, vel Amore oritur, eò est major, quò affectus major est.

DEMONSTRATIO.

Tristitia hominis agendi potentiam (*per Schol. Prop. 11. hujus*) minuit, vel coërcet, hoc est, (*per Prop. 27. hujus*) conatum, quo homo in suo esse perseverare conatur minuit, vel coërcet; adeóque (*per Prop. 5. hujus*) huic conatui est contraria; & quicquid homo Tristitiâ affectus conatur, est Tristitiam amovere. At (*per Tristitiæ Defin.*) quò Tristitia major est, eò majori parti hominis agendi potentiæ necesse est opponi; ergo quò major Tristitia est, eò majore agendi potentiâ conabitur homo contrà Tristitiam amovere, hoc est, (*per Schol. Prop. 9. hujus*) eò majore cupiditate, sive appetitu conabitur Tristitiam amovere. Deinde, quoniam Lætitiâ (*per idem Schol. Prop. 11. hujus*) hominis agendi potentiam auget, vel juvat, facilè eâdem viâ demonstratur, quòd homo, Lætitiâ affectus, nihil aliud cupit, quàm eandem conservare, idque eò majore Cupi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Cupiditate, quò Lætitia major erit. Denique, quoniam Odium, & Amor sunt ipsi Lætitiæ, vel Tristitiæ affectus, sequitur eodem modo, quòd conatus, appetitus, sive Cupiditas, quæ præ Odio, vel Amore oritur, major erit pro ratione Odii, & Amoris. *Q. E. D.*

Propositio XXXVIII.

Si quis rem amatam odio habere inceperit, ità ut Amor planè aboleatur, eandem majore odio, ex pari causâ, prosequetur, quàm si ipsam nunquam amâvisset, & eò majori, quò Amor antea major fuerat.

Demonstratio.

Nam si quis rem, quam amat, odio habere incipit, plures ejus appetitus coërcentur, quàm si eandem non amavisset. Amor namque Lætitia est, (*per Schol. Prop. 13. hujus*) quam homo, quantùm potest (*per Prop. 28. hujus*) conservare conatur; idque (*per idem Schol.*) rem amatam, ut præsentem, contemplando, eandemque (*per Prop. 21. hujus*) Lætitiâ, quantùm potest, afficiendo, qui quidem conatus (*per Prop. præc.*) eò est major, quò amor major est, ut & conatus efficiendi, ut res amata ipsum contrà amet. (*vid. Prop. 33. hujus*) At hi conatus odio erga rem amatam coërcentur; (*per Coroll. Prop. 13. & per Prop. 23. hujus*) ergo amans (*per Schol. Prop. 11. hujus*) hâc etiam de causâ Tristitiâ afficietur, & eò majori, quò Amor major fuerat, hoc est, præter Tristitiam, quæ Odii fuit causa, alia ex eo oritur, quòd rem amavit; & consequenter majore Tristitiæ affectu rem amatam contemplabitur, hoc est, (*per Schol. Prop. 13. hujus*) majori odio prosequetur, quàm si eandem non amavisset, & eò majori, quò amor major fuerat. *Q. E. D.*

Propositio XXXIX.

Qui aliquem Odio habet, ei malum inferre conabitur, nisi ex eo majus sibi malum oriri timeat; & contrà, qui aliquem amat, ei eâdem lege benefacere conabitur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Aliquem odio habere est (*per Schol. Prop.* 13. *hujus*) aliquem, ut Tristitiæ causam, imaginari; adeoque (*per Prop.* 28, *hujus*) is, qui aliquem odio habet, eundem amovere, vel destruere conabitur. Sed si inde aliquid tristius, sive (quod idem est) majus malum sibi timeat, idque se vitare posse credit, non inferendo ei, quem odit, malum, quod meditabatur, à malo inferendo (*per eandem Prop.* 28. *hujus*) abstinere cupiet; idque (*per Prop.* 37. *hujus*) majore conatu, quàm quo tenebatur inferendi malum, qui propterea prævalebit, ut volebamus. Secundæ partis demonstratio eodem modo procedit. Ergo qui aliquem odio habet, &c. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Per bonum hic intelligo omne genus Lætitiæ, & quicquid porrò ad eandem conducit, & præcipuè id, quod desiderio, qualecunque illud sit, satisfacit. Per malum autem omne Tristitiæ genus, & præcipuè id, quod desiderium frustratur. Suprà enim (*in Schol. Prop.* 9. *hujus*) ostendimus, nos nihil cupere, quia id bonum esse judicamus, sed contrà id bonum vocamus, quod cupimus; & consequentur id, quod aversamur, malum appellamus; quare unusquisque ex suo affectu judicat, seu æstimat, quid bonum, quid malum, quid melius, quid pejus, & quid denique optimum, quidve pessimum sit. Sic Avarus argenti copiam optimum, ejus autem inopiam pessimum judicat. Ambitiosus autem nihil æquè, ac Gloriam cupit, & contrà nihil æquè, ac Pudorem, reformidat. Invido deinde nihil jucundius, quàm alterius infelicitas, & nihil molestius, quàm aliena felicitas; ac sic unusquisque ex suo affectu rem aliquam bonam, aut malam; utilem, aut inutilem esse judicat. Cæterum hic affectus, quo homo ità disponitur, ut id, quod vult, nolit, vel ut id, quod non vult, velit, *Timor*, vocatur, qui proinde nihil aliud est, quàm *metus*, *quatenus*, *homo ab eodem disponitur*, *ad malum*, *quod futurum judicat*, *minore vitandum*. (*Vid. Prop.* 28. *hujus*) Sed si malum, quod timet, Pudor sit, tum Timor appellatur Verecundia. Denique si Cupiditas malum futurum vitandi coerceatur Timore

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

more alterius mali, ità ut quid potiùs velit, nesciat, tum Metus vocatur Consternatio, præcipuè si utrumque malum, quod timetur, ex maximis sit.

Propositio XL.

Qui se odio haberi ab aliquo imaginatur, nec se ullam odii causam illi dedisse credit, eundem odio contrà habebit.

Demonstratio.

Qui aliquem odio affectum imaginatur, eo ipso etiam odio afficietur, (*per Prop.* 27. *hujus*) hoc est, (*per Schol. Prop.* 13. *hujus*) Tristitiâ, concomitante ideâ causæ externæ. At ipse (*per Hypothesin*) nullam hujus Tristitiæ causam imaginatur præter illum, qui ipsum odio habet; ergo ex hoc, quòd se odio haberi ab aliquo imaginatur, Tristitiâ afficietur, concomitante ideâ ejus, qui ipsum odio habet, sive (*per idem Schol.*) eundem odio habebit. *Q. E. D.*

Scholium.

Quòd si se justam Odii causam præbuisse imaginatur, tum (*per Prop.* 30. *hujus & ejusdem Schol.*) Pudore afficietur. Sed hoc (*per Prop.* 25. *hujus*) raro contingit. Præterea hæc Odii reciprocatio oriri etiam potest ex eo, quòd Odium sequatur conatus malum inferendi ei, qui odio habetur. (*per Prop.* 39. *hujus*) Qui igitur se odio haberi ab aliquo imaginatur, eundem alicujus mali, sive Tristitiæ causam imaginabitur; atque adeò Tristitiâ afficietur, seu Metu, concomitante ideâ ejus, qui ipsum odio habet, tanquam causa, hoc est, odio contrà afficietur, ut suprà.

Corollarium I.

Qui, quem amat, odio erga se affectum imaginatur, Odio, & Amore simul conflictabitur. Nam quatenus imaginatur, ab eodem se odio haberi, determinatur, (*per Prop. præced.*) ad eundem contrà odio habendum. At (*per Hypothesin*) ipsum nihilominùs amat: ergo Odio, & Amore simul conflictabitur.

Co-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

COROLLARIUM II.

Si aliquis imaginatur, ab aliquo, quem antea nullo affectu prosecutus est, malum aliquod præ Odio sibi illatum esse, statim idem malum eidem referre conabitur.

DEMONSTRATIO.

Qui aliquem Odio erga se affectum esse imaginatur, eum contrà (*per præced. Prop.*) odio habebit, & (*per Prop. 26. hujus*) id omne comminisci conabitur, quod eundem possit Tristitiâ afficere, atque id eidem (*per Prop. 39. hujus*) inferre studebit. At (*per Hypothesin*) primum, quod hujusmodi imaginatur, est malum sibi illatum; ergo idem statim eidem inferre conabitur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Conatus malum inferendi ei, quem odimus, Ira vocatur; conatus autem malum nobis illatum referendi Vindicta appellatur.

PROPOSITIO XLI.

Si quis ab aliquo se amari imaginatur, nec se ullam ad id causam dedisse credit, (quod per Coroll. Prop. 15. & per Prop. 16. hujus fieri potest) *eundem contrà amabit.*

DEMONSTRATIO.

Hæc Propositio eâdem viâ demonstratur, ac præcedens. Cujus etiam Scholium vide.

SCHOLIUM.

Quòd si se justam Amoris causam præbuisse crediderit, gloriabitur, (*per Prop. 30. hujus cum ejusdem Schol.*) quod quidem (*per Prop. 25. hujus*) frequentiùs contingit, & cujus contrarium evenire diximus, quando aliquis ab aliquo se odio haberi imaginatur. (*vide Schol. Prop. præced.*) Porrò hic reciprocus Amor, & consequenter (*per Prop. 39. hujus*) conatus benefaciendi ei, qui nos amat, quique (*per eandem Prop. 39. hujus*) nobis benefacere conatur, Gratia, seu Gratitudo vocatur; atque adeò apparet, homines longè paratiores esse ad Vindictam, quàm ad referendum beneficium.

Co-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

COROLLARIUM.

Qui ab eo, quem odio habet, se amari imaginatur, Odio, & Amore simul conflictabitur. Quod eâdem viâ, quâ primum præcedentis Coroll. demonstratur.

SCHOLIUM.

Quòd si Odium prævaluerit, ei, à quo amatur, malum inferre conabitur, qui quidem affectus Crudelitas appellatur, præcipue si illum, qui amat, nullam Odii communem causam præbuisse creditur.

PROPOSITIO XLII.

Qui in aliquem, Amore, aut spe Gloriæ motus, beneficium contulit, contristabitur, si viderit, beneficium ingrato animo accipi.

DEMONSTRATIO.

Qui rem aliquam sibi similem amat, conatur, quantùm potest, efficere, ut ab ipsâ contrà ametur (*per Prop.* 33. *hujus*) Qui igitur præ amore in aliquem beneficium contulit, id facit desiderio, quo tenetur, ut contrà ametur, hoc est, (*per Prop.* 34. *hujus*) spe Gloriæ, sive (*per Schol. Prop.* 30. *hujus*) Lætitiæ; adeoque (*per Prop.* 12. *hujus*) hanc Gloriæ causam, quantùm potest, imaginari, sive ut actu existentem contemplari conabitur. At (*per Hypothesin*) aliud imaginatur, quod ejusdem causæ existentiam secludit: ergo (*per Prop.* 19. *hujus*) eo ipso contristabitur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XLIII.

Odium reciproco odio augetur, & Amore contrà deleri potest.

DEMONSTRATIO.

Qui eum, quem odit, Odio contrà erga se affectum esse imaginatur, eo ipso (*per Prop.* 40. *hujus.*) novum Odium oritur, durante (*per Hypothesin*) adhuc primo. Sed si contrà eundem amore erga se affectum esse imaginetur, quatenus hoc imaginatur, eatenus (*per Prop.* 30. *hujus*) se ipsum cum Lætitiâ contemplatur, &

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

eatenus (*per Prop.* 29. *hujus*) eidem placere, conabitur, hoc est, (*per Prop.* 40. *hujus*) eatenus conatur ipsum odio non habere, nullâque Tristitiâ afficere; qui quidem conatus (*per Prop.* 37. *hujus*) major, vel minor erit, pro ratione affectûs, ex quo oritur; atque adeò si major fuerit illo, qui ex odio oritur, & quo rem, quam odit (*per Prop.* 26. *hujus*) Tristitiâ afficere conatur, ei prævalebit, & Odium ex animo delebit. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XLIV.

Odium, quod Amore planè vincitur, in Amorem transit; & Amor propterea major est, quàm si Odium non præcessisset.

DEMONSTRATIO

Eodem modo procedit, ac Propositionis 38. hujus. Nam qui rem, quam odit, sive quam cum Tristitiâ contemplari solebat, amare incipit, eo ipso, quod amat, lætatur, & huic Lætitiæ, quam Amor involvit (*vide ejus Defin. in Schol. Prop.* 13. *hujus*) illa etiam accedit, quæ ex eo oritur, quod conatus amovendi Tristitiam, quam odium involvit (*ut in Prop.* 37. *hujus ostendimus*) prorsus juvatur, concomitante ideâ ejus, quem odio habuit, tanquam causâ.

SCHOLIUM.

Quamvis res ita se habeat, nemo tamen conabitur rem aliquam odio habere, vel Tristitiâ affici, ut majori hâc Lætitiâ fruatur; hoc est, nemo spe damnum recuperandi, damnum sibi inferri cupiet, nec ægrotare desiderabit spe convalescendi. Nam unusquisque suum esse conservare, & Tristitiam, quantùm potest, amovere semper conabitur. Quòd si contrà concipi posset, hominem posse cupere aliquem odio habere, ut eum postea majori amore prosequatur, tum eundem odio habere semper desiderabit. Nam quò Odium majus fuerit, eo Amor erit major, atque adeò desiderabit semper, ut Odium magis magisque augeatur, & eâdem de causâ homo magis ac magis ægrotare conabitur, ut majori Lætitiâ ex restaurandâ valetudine postea fruatur; atque adeò semper ægrotare conabitur, quod (*per Prop.* 6. *hujus*) est absurdum.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XLV.

Si quis aliquem sibi similem Odio in rem sibi similem, quam amat, affectum esse imaginatur, eum odio habebit.

Demonstratio.

Nam res amata eum, qui ipsam odit, odio contra habet: (*per Prop. 40. hujus*) adeoque amans, qui aliquem imaginatur rem amatam odio habere, eo ipso rem amatam Odio, hoc est, (*per Schol. Prop. 13. hujus*) Tristitiâ affectam esse imaginatur, & consequenter (*per Prop. 21. hujus*) contristatur, idque concomitante ideâ ejus, qui rem amatam odit, tanquam causâ, hoc est, (*per Schol. Prop. 13. hujus*) ipsum odio habebit, Q. E. D.

Propositio XLVI.

Si quis ab aliquo cujusdem classis, sive nationis à suâ diversæ, Lætitiâ, vel Tristitiâ affectus fuerit, concomitante ejus ideâ, sub nomine universali classis, vel nationis, tanquam causâ: is non tantum illum; sed omnes ejusdem classis, vel nationis amabit, vel odio habebit.

Demonstratio.

Hujus rei demonstratio patet ex Propositione 16. hujus Partis.

Propositio XLVII.

Lætitia, quæ ex eo oritur, quòd scilicet rem, quam odimus, destrui, aut alio malo affici imaginamur, non oritur absque ullâ animi Tristitiâ.

Demonstratio.

Patet ex Prop. 27. hujus. Nam quatenus rem nobis similem Tristitiâ affici imaginamur, eatenus contristamur.

Scholium.

Potest hæc Propositio etiam demonstrari ex Corollario Propositionis 17. Partis 2. Quoties enim rei recordamur, quamvis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ipsa actu non existat, eandem tantùm ut præsentem contemplamur, Corpusque eodem modo afficitur; quare quatenus rei memoria viget, eatenus homo determinatur, ad eandem cum Tristitiâ contemplandum, quæ determinatio, manente adhuc rei imagine, coërcetur quidem memoriâ illarum rerum, quæ hujus existentiam secludunt; sed non tollitur: atque adeò homo eatenus tantùm lætatur, quatenus hæc determinatio coërcetur; & hinc fit, ut hæc Lætitia, quæ ex rei, quam odimus, malo oritur, toties repetatur, quoties ejusdem rei recordamur. Nam, uti diximus, quando ejusdem rei imago excitatur; quia hæc ipsius rei existentiam involvit, hominem determinat, ad rem cum eâdem Tristitiâ contemplandum, quâ eandem contemplari solebat, cùm ipsa existeret. Sed quia ejusdem rei imagini alias junxit, quæ ejusdem existentiam secludunt, ideò hæc ad Tristitiam determinatio statim coërcetur, & homo de novo lætatur, & hoc toties, quoties hæc repetitio fit. Atque hæc eadem est causa, cur homines lætantur, quoties alicujus jam præteriti mali recordantur, & cur pericula, à quibus liberati sunt, narrare gaudeant. Nam ubi aliquod periculum imaginantur, idem veluti adhuc futurum contemplantur, & ad id metuendum determinantur, quæ determinatio de novo coërcetur ideâ libertatis, quam hujus periculi ideæ junxerunt, cum ab eodem liberati sunt, quæque eos de novo securos reddit, atque adeò de novo lætantur.

PROPOSITIO XLVIII.

Amor, & Odium, ex. gr. erga Petrum destruitur, si Tristitia, quam hoc, & Lætitia, quam ille involvit, ideæ alterius causæ jungatur; & eatenus uterque diminuitur, quatenus imaginamur Petrum non solùm fuisse alterutrius causam.

DEMONSTRATIO.

Patet ex solâ Amoris, & Odii definitione; quam vide in Schol. Prop. 13. hujus. Nam propter hoc solum Lætitia vocatur Amor, & Tristitia Odium erga Petrum, quia scilicet Petrus hujus, vel illius effectûs causa esse consideratur. Hoc itaque prorsus, vel ex

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ex parte sublato, affectus quoque erga Petrum prorsus, vel ex parte diminuitur. *Q. E. D.*

Propositio XLIX.

Amor, & Odium erga rem, quam liberam esse imaginamur, major ex pari causâ utrumque debet esse, quàm erga necessariam.

Demonstratio.

Res, quam liberam esse imaginamur, debet (*per Defin. 7. p. 1.*) per se absque aliis percipi. Si igitur eandem Lætitiæ, vel Tristitiæ causam esse imaginemur, eo ipso (*per Schol. Prop. 13. hujus*) eandem amabimus, vel odio habebimus, idque (*per Prop. præced.*) summo Amore, vel Odio, qui ex dato affectu oriri potest. Sed si rem, quæ ejusdem affectûs est causa, ut necessariam imaginemur, tum (*per eandem Defin. 7. p. 1.*) ipsam non solam; sed cum aliis ejusdem affectûs causam esse imaginabimur, atque adeò (*per Prop. præc.*) Amor, & Odium erga ipsam minor erit. *Q. E. D.*

Scholium.

Hinc sequitur, homines, quia se liberos esse existimant, majore Amore, vel Odio se invicem prosequi, quàm alia; ad quod accedit affectuum imitatio, de quâ vide Prop. 27, 34, 40, & 43 hujus.

Propositio L.

Res quæcunque potest esse per accidens Spei, aut Metûs causa.

Demonstratio.

Hæc Propositio eâdem via demonstratur, qua Propositio 15. hujus, quam vide unà cum Schol. Propositionis 18. hujus.

Scholium.

Res, quæ per accidens Spei, aut Metûs sunt causæ, bona, aut mala omina vocantur. Deinde quatenus hæc eadem omina sunt Spei, aut Metûs causa, eatenus (*per Defin. Spei & Metus, quam vid. in Schol. 2. Prop. 18. hujus*) Lætitiæ, aut Tristitiæ sunt causa, &

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

consequenter (*per Coroll. Prop.* 15. *hujus*) eatenus eadem amamus, vel odio habemus, & (*per Prop.* 28. *hujus*) tanquam media ad ea, quæ speramus, adhibere, vel tanquam obstacula, aut Metûs causas amovere conamur. Præterea ex Propositione 25. hujus sequitur nos naturâ ità esse constitutos, ut ea, quæ speramus, facilè, quæ autem timemus, difficilè credamus, & ut de iis plùs, minúsve justo sentiamus. Atque ex his ortæ sunt Superstitiones, quibus homines ubique conflictantur. Cæterùm non puto operæ esse pretium, animi hic ostendere fluctuationes, quæ ex Spe, & Metu oriuntur; quandoquidem ex solâ horum affectuum definitione sequitur, non dari Spem sine Metu, neque Metum sine Spe; (ut fusiùs suo loco explicabimus) & præterea quandoquidem quatenus aliquid speramus, aut metuimus, eatenus idem amamus, vel odio habemus; atque adeò quicquid de Amore, & Odio diximus facilè unusquisque Spei, & Metui applicare poterit.

PROPOSITIO LI.

Diversi homines ab uno, eodemque objecto diversimodè affici possunt, & unus, idemque homo ab uno, eodemque objecto potest diversis temporibus diversimodè affici.

DEMONSTRATIO.

Corpus humanum (*per Post.* 3. *p.* 2.) à corporibus externis plurimis modis afficitur. Possunt igitur eodem tempore duo homines diversimodè esse affecti; atque adeò (*per Axiom.* 1. *quod est post Lemma* 3. *quod vide post Prop.* 13. *p.* 2.) ab uno, eodemque objecto possunt diversimodè affici. Deinde (*per idem Post.*) Corpus humanum potest jam hoc, jam alio modo esse affectum; & consequenter (*per idem Axiom.*) ab uno, eodemque objecto diversis temporibus diversimodè affici. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Videmus itaque fieri posse, ut quod hic amat, alter odio habeat; & quod hic metuit, alter non metuat; & ut unus, idemque homo, jam amet, quod antea oderit, & ut jam audeat, quod antea timuit, &c. Deinde, quia unusquisque ex suo affectu judicat,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cat, quid bonum, quid malum, quid melius, & quid pejus sit, (*vide Schol. Prop.* 39. *hujus*) sequitur homines tam judicio, quàm affectu variare * posse; & hinc fit, ut cùm alios aliis comparamus, ex solâ affectuum differentiâ à nobis distinguantur, & ut alios intrepidos, alios timidos, alios denique alio nomine appellemus. Ex. gr. illum ego intrepidum vocabo, qui malum contemnit, quod ego timere soleo; & si præterea ad hoc attendam, quod ejus Cupiditas malum inferendi ei, quem odit, & benefaciendi ei, quem amat, non coërceatur timore mali, à quo ego contineri soleo, ipsum audacem appellabo. Deinde ille mihi timidius videbitur, qui malum timet, quod ego contemnere soleo, & si insuper ad hoc attendam, quod ejus Cupiditas coërcetur timore mali, quod me continere nequit, ipsum pusillanimem esse dicam, & sic unusquisque judicabit. Denique ex hâc hominis naturâ, & judicii inconstantiâ, ut & quod homo sæpe ex solo affectu de rebus judicat, & quod res, quas ad Lætitiam, vel Tristitiam facere credit, quasque propterea, (*per Prop.* 28. *hujus*) ut fiant, promovere, vel amovere conatur, sæpe non nisi imaginariæ sint, ut jam taceam alia, quæ in 2. parte ostendimus, de rerum incertitudine, facile concipimus hominem posse sæpe in causâ esse, tam ut contristetur, quàm ut lætetur, sive ut tam Tristitiâ, quàm Lætitiâ afficiatur, concomitante ideâ sui, tanquam causâ; atque adeò facilè intelligimus, quid Pœnitentia, & quid Acquiescentia in se ipsâ sit. Nempe *Pœnitentia est Tristitia, concomitante ideâ sui, & Acquiescentia in se ipsâ est Lætitia, concomitante ideâ sui, tanquam causâ*, & hi affectus vehementissimi sunt, quia homines se liberos esse credunt. (*Vid. Prop.* 49. *hujus*)

PROPOSITIO LII.

Objectum, quod simul cum aliis antea vidimus, vel quod nihil habere imaginamur, nisi quod commune est pluribus, non tamdiu contemplabimur, ac illud, quod aliquid singulare habere imaginamur.

* N. B. *Posse hoc fieri, tametsi Mens humana pars esset divini intellectûs, ostendimus in Schol. p.* 17. *p.* 2.

DE-

DEMONSTRATIO.

Simulatque objectum, quod cum aliis vidimus, imaginamur, statim & aliorum recordamur, (*per Prop.* 18. *p.* 2. *cujus etiam Schol. vide*) & sic ex unius contemplatione statim in contemplationem alterius incidimus. Atque eadem est ratio objecti, quod nihil habere imaginamur, nisi quod commune est pluribus. Nam eo ipso supponimus, nos nihil in eo contemplari, quod antea cum aliis non viderimus. Verùm cùm supponimus, nos in objecto aliquo aliquid singulare, quod antea nunquam vidimus, imaginari, nihil aliud dicimus, quàm quòd Mens, dum illud objectum contemplatur, nullum aliud in se habeat, in cujus contemplationem ex contemplatione illius incidere possit; atque adeò ad illud solum contemplandum determinata est. Ergo objectum, &c. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hæc Mentis affectio, sive rei singularis imaginatio, quatenus sola in Mente versatur, vocatur Admiratio, quæ si ab objecto, quod timemus moveatur, Consternatio dicitur, quia mali Admiratio hominem suspensum in solâ sui contemplatione ità tenet, ut de aliis cogitare non valeat, quibus illud malum vitare posset. Sed si id, quod admiramur sit hominis alicujus prudentia, industria, vel aliquid hujusmodi, quia eo ipso hominem nobis longè antecellere contemplamur, tum Admiratio vocatur Veneratio; aliàs Horror, si hominis iram, invidiam, &c. admiramur. Deinde, si hominis, quem amamus, prudentiam, industriam, &c. admiramur, Amor eo ipso, (*per Prop.* 12. *hujus*) major erit, & hunc Amorem Admirationi, sive Venerationi junctum Devotionem vocamus. Et ad hunc modum concipere etiam possumus, Odium, Spem, Securitatem, & alios Affectus Admirationi junctos; atque adeò plures Affectus deducere poterimus, quàm qui receptis vocabulis indicari soleat. Unde apparet, Affectuum nomina inventa esse magis ex eorum vulgari usu, quàm ex eorundem accuratâ cognitione.

Admirationi opponitur Contemptus, cujus tamen causa hæc plerumque est, quod sc: ex eo, quòd aliquem rem aliquam admirari,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mirari, amare, metuere &c. videmus, vel ex eo, quòd res aliqua primo aspectu apparet similis rebus, quas admiramur, amamus, metuimus &c. (*per Prop. 15. cum ejus Coroll. & Prop. 27. hujus*) determinamur ad eandem rem admirandum, amandum, metuendum &c. Sed si ex ipsius rei præsentiâ, vel accuratiore contemplatione, id omne de eâdem negare cogamur, quod causa Admirationis, Amoris, Metûs &c. esse potest, tum Mens ex ipsâ rei præsentiâ magis ad ea cogitandum, quæ in objecto non sunt, quàm quæ in ipso sunt, determinata manet; cùm tamen contrà ex objecti præsentiâ id præcipuè cogitare soleat, quod in objecto est. Porrò sicut Devotio ex rei, quam amamus, Admiratione, sic Irrisio ex rei, quam odimus, vel metuimus, Contemptu oritur, & Dedignatio ex stultitiæ Contemptu, sicuti Veneratio ex Admiratione prudentiæ. Possumus denique Amorem, Spem, Gloriam, & alios Affectus junctos Contemptui concipere, atque inde alios præterea Affectus deducere, quos etiam nullo singulari vocabulo ab aliis distinguere solemus.

Propositio LIII.

Cùm Mens se ipsam, suamque agendi potentiam contemplatur, lætatur; & eò magis, quò se, suamque agendi potentiam distinctiùs imaginatur.

Demonstratio.

Homo se ipsum non cognoscit, nisi per affectiones sui Corporis, earumque ideas. (*per Prop. 19. & 23. p. 2.*) Cùm ergo fit, ut Mens se ipsum possit contemplari, eo ipso ad majorem perfectionem transire, hoc est, (*per Schol. Prop. 11. hujus*) lætitiâ affici supponitur, & eò majori, quò se, suamque agendi potentiam distinctiùs imaginari potest. *Q. E. D.*

Corollarium.

Hæc Lætitia magis magisque fovetur, quò magis homo se ab aliis laudari imaginatur. Nam quò magis se ab aliis laudari imaginatur, eò majori Lætitiâ alios ab ipso affici imaginatur, idque

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

concomitante idea sui; (*per Schol. Prop. 29. hujus*) atque adeò (*per Prop. 27. hujus*) ipse majore Lætitiâ, concomitante ideâ sui, afficitur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO LIV.

Mens ea tantùm imaginari conatur, quæ ipsius agendi potentiam ponunt.

DEMONSTRATIO.

Mentis conatus, sive potentia est ipsa ipsius Mentis essentia: (*per Prop. 7. hujus*) Mentis autem essentia (*ut per se notum*) id tantùm, quod Mens est, & potest, affirmat; at non id, quod non est, neque potest; adeóque id tantùm imaginari conatur, quod ipsius agendi potentiam affirmat, sive ponit. *Q. E. D.*

PROPOSITIO LV.

Cùm Mens suam impotentiam imaginatur, eo ipso contristatur.

DEMONSTRATIO.

Mentis essentia id tantùm, quod Mens est, & potest, affirmat, sive de naturâ Mentis est eâ tantummodò imaginari, quæ ipsius agendi potentiam ponunt. (*per Prop. præced.*) Cùm itaque dicimus, quòd Mens, dum se ipsam contemplatur, suam imaginatur impotentiam, nihil aliud dicimus, quàm quòd, dum Mens aliquid imaginari conatur, quod ipsius agendi potentiam ponit, hic ejus conatus coërcetur, sive (*per Schol. Prop. 11. hujus*) quod ipsa contristatur. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hæc Tristitia magis ac magis fovetur, si se ab aliis vituperari imaginatur; quod eodem modo demonstratur, ac Coroll. Prop. 53. hujus.

SCHOLIUM.

Hæc Tristitia, concomitante ideâ nostræ imbecillitatis, Humilitas appellatur; Lætitia autem, quæ ex contemplatione nostri oritur,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

oritur, Philautia, vel Acquiescentia in se ipso vocatur. Et quoniam hæc toties repetitur, quoties homo suas virtutes, sive suam agendi potentiam contemplatur, hinc ergo etiam fit, ut unusquisque facta sua narrare, suique tam corporis, quàm animi vires ostentare gestiat, & ut homines hâc de causâ sibi invicem molesti sint. Ex quibus iterum sequitur, homines natura esse invidos, (*vid. Schol. Prop. 24. & Schol. Prop. 32. hujus*) sive ob fuorum æqualium debilitatem gaudere, & contrà propter eorundem virtutem contristari. Nam quoties unusquisque suas actiones imaginatur, toties Lætitiâ (*per Prop. 53. hujus*) afficitur, & eò majore, quò actiones plus perfectionis exprimere, & easdem distinctiùs imaginatur, hoc est, (*per illa, quæ in Schol. 1. Prop. 40. p. 2. dicta sunt*) quò magis easdem ab aliis distinguere, & ut res singulares contemplari potest. Quare unusquisque ex contemplatione sui tunc maximè gaudebit, quando aliquid in se contemplatur, quod de reliquis negat. Sed si id, quod de se affirmat, ad universalem hominis, vel animalis ideam refert, non tantopere gaudebit; & contrà contristabitur, si suas, ad aliorum actiones comparatas, imbecilliores esse imaginetur, quàm quidem Tristitiam (*per Prop. 28. hujus*) amovere conabitur, idque suorum æqualium actiones perperam interpretando, vel suas, quantùm potest adornando. Apparet igitur homines naturâ proclives esse ad Odium, & Invidiam, ad quam accedit ipsa educatio. Nam parentes solo honoris & Invidiæ stimulo liberos ad virtutem conetare solent. Sed scrupulus forsan remanet, quod non raro hominum virtutes admiremur, eosque veneremur. Hunc ergo ut amoveam, sequens addam Corollarium.

Corollarium.

Nemo virtutem alicui, nisi æquali, invidet.

Demonstratio.

Invidia est ipsum Odium, (*vid. Schol. Prop. 24. hujus*) sive (*per Schol. Prop. 13. hujus*) Tristitia, hoc est (*per Schol. Prop. 11. hujus*) affectio, quâ hominis agendi potentia, seu conatus coërcetur. At homo (*per Schol. Prop. 9. hujus*) nihil agere conatur, neque cupit, nisi quod ex datâ suâ naturâ sequi potest; ergo homo nul-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

lam de se agendi potentiam, seu (quod idem est) virtutem prædicari cupiet, quæ naturæ alterius est propria, & suæ aliena; adeoque ejus Cupiditas coërceri, hoc est (*per Schol. Prop. 11. hujus*) ipse contristari nequit ex eo, quòd aliquam virtutem in aliquo ipsi dissimili contemplatur, & consequenter neque ei invidere poterit. At quidem suo æquali, qui cum ipso ejusdem naturæ supponitur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Cùm igitur suprà in Scholio Propositionis 52. hujus Partis, dixerimus, nos hominem venerari ex eo, quòd ipsius prudentiam, fortitudinem, &c. admiramur, id fit (*ut ex ipsâ Prop. patet*) quia has virtutes ei singulariter inesse, & non ut nostræ naturæ communes imaginamur, adeoque easdem ipsi non magis invidebimus, quàm arboribus altitudinem, & leonibus fortitudinem, &c.

PROPOSITIO LVI.

Lætitiæ, Tristitiæ, & Cupiditatis, & consequenter uniuscujusque affectûs, qui ex his componitur, ut animi fluctuationis, vel qui ab his derivatur, nempe Amoris, Odii, Spei, Metûs, &c. tot species dantur, quot sunt species objectorum, à quibus afficimur.

DEMONSTRATIO.

Lætitia, & Tristitia, & consequenter affectus, qui ex his componuntur, vel ex his derivantur, passiones sunt; (*per Schol. Prop. 11. hujus*) nos autem (*per Prop. 1. hujus*) necessariò patimur, quatenus ideas habemus inadæquatas; & quatenus easdem habemus, (*per Prop. 3. hujus*) eatenus tantùm patimur, hoc est, (*vid Schol. Prop. 40. p. 2.*) eatenus tantùm necessariò patimur, quatenus imaginamur, sive (*vid. Prop. 17. p. 2. cum ejus Schol.*) quatenus afficimur affectu, qui naturam nostri Corporis, & naturam corporis externi involvit. Natura igitur uniuscujusque passionis ità necessariò debet explicari, ut objecti, à quo afficimur, natura exprimatur. Nempe Lætitia, quæ ex objecto, ex. gr. A oritur, naturam ipsius objecti

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

objecti A, & Lætitia, quæ ex objecto B oritur, ipsius objecti B naturam involvit; atque adeò hi duo Lætitiæ affectus naturâ sunt diversi, quia ex causis diversæ naturæ oriuntur. Sic etiam Tristitiæ affectus, qui ex uno objecto oritur, diversus naturâ est à Tristitiâ, quæ ab aliâ causâ oritur; quod etiam de Amore, Odio, Spe, Metu, animi Fluctuatione, &c. intelligendum est: ac proinde Lætitiæ, Tristitiæ, Amoris, Odii, &c. tot species necessariò dantur, quot sunt species objectorum, à quibus afficimur. At Cupiditas est ipsa uniuscujusque essentia, seu natura, quatenus ex datâ quâcunque ejus constitutione determinata concipitur ad aliquid agendum; (*vid. Schol. Prop. 9. hujus*) ergo, prout unusquisque à causis externis hâc, aut illâ Lætitiæ, Tristitiæ, Amoris, Odii, &c. specie afficitur, hoc est, prout ejus natura hoc, aut alio modo constituitur, ità ejus Cupiditas alia, atque alia esse, & natura unius à naturâ alterius Cupiditatis tantùm differre necesse est, quantùm affectus, à quibus unaquæque oritur, inter se differunt. Dantur itaque tot species Cupiditatis, quot sunt species Lætitiæ, Tristitiæ, Amoris, &c. & consequenter (*per jam ostensa*) quot sunt objectorum species, à quibus afficimur. *Q. E. D.*

Scholium.

Inter affectuum species, quæ (*per Prop. præc.*) perplurimæ esse debent, insignes sunt Luxuria, Ebrietas, Libido Avaritia, & Ambitio, quæ non nisi Amoris, vel Cupiditatis sunt notiones; quæ hujus utriusque affectûs naturam explicant per objecta, ad quæ referuntur. Nam per Luxuriam, Ebrietatem, Libidinem, Avaritiam, & Ambitionem nihil aliud intelligimus, quàm convivandi, potandi, coëundi, divitiarum, & gloriæ immoderatum Amorem vel Cupiditatem. Præterea hi affectus, quatenus eos per solum objectum, ad quod referuntur, ab aliis distinguimus, contrarios non habent. Nam Temperantia, quam Luxuriæ, & Sobrietas, quam Ebrietati, & denique Castitas, quam Libidini opponere solemus, affectus, seu passiones non sunt; sed animi indicant potentiam, quæ hos affectus moderatur. Cæterùm reliquas affectuum species hîc explicare nec possum, (quia tot sunt, quot objectorum species) nec, si possem, necesse est. Nam ad id, quod intendimus, nempe

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ad affectuum vires, & Mentis in eosdem potentiam determinandum, nobis sufficit, uniuscujusque affectûs generalem habere definitionem. Sufficit, inquam, nobis affectuum, & Mentis communes proprietates intelligere, ut determinare possimus, qualis, & quanta sit Mentis potentia in moderandis, & coëreendis affectibus. Quamvis itaque magna sit differentia inter hunc, & illum Amoris, Odii, vel Cupiditatis affectum, ex. gr. inter Amorem erga liberos & inter Amorem erga uxorem, nobis tamen has differentias cognoscere, & affectuum naturam, & originem ulteriùs indagare, non est opus.

*PROPOSITIO LVII.

Quilibet uniuscujusque individui affectus ab affectu alterius tantùm discrepat, quantùm essentia unius ab essentiâ alterius differt.

DEMONSTRATIO.

Hæc Propositio patet ex Axiom. 1. quod vide post Lem. 3. Schol. Prop. 13. p. 2. At nihilominus eandem ex trium primitivorum affectuum definitionibus demonstrabimus.

Omnes affectus ad Cupiditatem, Lætitiam, vel Tristitiam referuntur, ut eorum, quas dedimus definitiones ostendunt. At Cupiditas est ipsa uniuscujusque natura, seu essentia; (*vide ejus Defin. in Schol. Prop. 9. hujus*) ergo uniuscujusque individui Cupiditas, à Cupiditate alterius tantùm diserepat, quantùm natura, seu essentia unius ab essentiâ alterius differt. Lætitia deinde, & Tristitia passiones sunt, quibus uniuscujusque potentia, seu conatus in suo esse perseverandi augetur, vel minuitur, juvatur, vel coërcetur. (*per Prop. 11. hujus & ejus Schol.*) At per conatum in suo esse perseverandi, quatenus ad Mentem, & Corpus simul refertur, Appetitum, & Cupiditatem intelligimus; (*vide Schol. Prop. 9. hujus*) ergo Lætitia, & Tristitia est ipsa Cupiditas, sive Appetitus, quatenus à causis externis augetur, vel minuitur, juvatur, vel coërcetur, hoc est, (*per idem Schol.*) est ipsa cujusque natura; atque adeò uniuscujusque Lætitia, vel Tristitia, à Lætitiâ, vel Tristitiâ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

stitiâ alterius tantùm etiam discrepat, quantùm natura, seu essentia unius ab essentiâ alterius differt, & consequenter quilibet uniuscujusque individui affectus ab affectu alterius tantùm discrepat, &c. *Q.E.D.*

SCHOLIUM.

Hinc sequitur affectus animalium, quæ irrationalia dicuntur, (bruta enim sentire nequaquam dubitare possumus, postquam Mentis novimus originem) ab affectibus hominum tantùm differre, quantùm eorum natura à naturâ humanâ differt. Fertur quidem equus, & homo Libidine procreandi; at ille Libidine equinâ, hic autem humanâ. Sic etiam Libidines, & Appetitus Insectorum, piscium, & avium alii atque alii esse debent. Quamvis itaque unumquodque individuum suâ, quâ constat naturâ, contentum vivat, eâque gaudeat; vita tamen illa, quâ unumquodque est contentum, & gaudium nihil aliud est, quàm idea, seu anima ejusdem individui, atque adeò gaudium unius à gaudio alterius tantùm naturâ discrepat, quantùm essentia unius ab essentiâ alterius differt. Denique ex præcedenti Propositione sequitur, non parùm etiam interesse, inter gaudium, quo ebrius ex. gr. ducitur, & inter gaudium quo potitur Philosophus, quod hic in transitu monere voluti. Atque hæc de affectibus, qui ad hominem referuntur, quatenus patitur. Superest, ut pauca addam de iis, qui ad eundem referuntur, quatenus agit.

PROPOSITIO LVIII.

Præter Lætitiam, & Cupiditatem, quæ passiones sunt, alii Lætitiæ, & Cupiditatis affectus dantur, qui ad nos, quatenus agimus, referuntur.

DEMONSTRATIO.

Cùm Mens se ipsam, suamque agendi potentiam concipit, lætatur: (*per Prop. 53. hujus*) Mens autem se ipsam necessariò contemplatur, quando veram, sive adæquatam ideam concipit. (*per Prop. 43. p. 2.*) At Mens quasdam ideas adæquatas concipit: (*per Schol. 2. Prop. 40. p. 2.*) Ergo eatenus, etiam lætatur, quatenus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tenus ideas adæquatas concipit, hoc est, (*per Prop.* 1. *hujus*) quatenus agit. Deinde Mens tam quatenus claras, & distinctas, quàm quatenus confusas habet ideas, in suo esse perseverare conatur: (*per Prop.* 9. *hujus*) At per conatum Cupiditatem intelligimus; (*per ejusdem Schol.*) ergo Cupiditas ad nos refertur, etiam quatenus intelligimus, sive (*per Prop.* 1. *hujus*) quatenus agimus. *Q. E. D.*

PROPOSITIO LIX.

Inter omnes affectus, qui ad Mentem, quatenus agit, referuntur, nulli sunt, quàm qui ad Lætitiam, vel Cupiditatem referuntur.

DEMONSTRATIO.

Omnes affectus ad Cupiditatem, Lætitiam, vel Tristitiam referuntur, ut eorum, quas dedimus, definitiones ostendunt. Per Tristitiam autem intelligimus, quòd Mentis cogitandi potentia minuitur, vel coërcetur; (*per Prop.* 11. *hujus & ejus Schol.*) adeoque Mens, quatenus contristatur, eatenus ejus intelligendi, hoc est, ejus agendi potentia (*per Prop.* 1. *hujus*) minuitur, vel coërcetur; adeóque nulli Tristitiæ affectus ad Mentem referri possunt, quatenus agit; sed tantùm affectus Lætitiæ, & Cupiditatis, qui (*per Prop. præc.*) eatenus etiam ad Mentem referuntur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Omnes actiones, quæ sequuntur ex affectibus, qui ad Mentem referuntur, quatenus intelligit, ad Fortitudinem refero, quam in Animositatem, & Generositatem distinguo. Nam per *Animositatem* intelligo *Cupiditatem, quâ unusquisque conatur suum esse ex solo rationis dictamine conservare.* Per *Generositatem* autem *Cupiditatem* intelligo, *quâ unusquisque ex solo rationis dictamine conatur reliquos homines juvare, & sibi amicitiâ jungere.* Eas itaque actiones, quæ solùm agentis utile intendunt ad Animositatem, & quæ alterius etiam utile intendunt, ad Generositatem refero. Temperantia igitur, Sobrietas, & animi in periculis præsentia, &c. Animositatis sunt species; Modestia autem, Clementia &c. species

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cies Generositatis sunt. Atque his puto me præcipuos affectus, animique fluctuationes, quæ ex compositione trium primitivorum affectuum, nempe Cupiditatis, Lætitiæ, & Tristitiæ oriuntur, explicuisse, perque primas suas causas ostendisse; Ex quibus apparet, nos à causis externis multis modis agitari, nosque, perinde ut maris undæ, à contrariis ventis agitatæ, fluctuari, nostri eventûs, atque fati inscios. At dixi, me præcipuos tantùm, non omnes, qui dari possunt, animi conflictus ostendisse. Nam eâdem viâ, quâ suprà, procedendo facilè possumus ostendere Amorem esse junctum Pœnitentiæ, Dedignationi, Pudori, &c. Imò unicuique ex jam dictis clarè constare credo, affectus tot modis alii cum aliis posse componi, indeque tot variationes oriri, ut nullo numero definiri queant. Sed ad meum institutum præcipuos tantùm enumeravisse sufficit; nam reliqui, quos omisi plus curiositatis, quàm utilitatis haberent. Attamen de Amore hoc notandum restat, quòd scilicet sæpissimè contingit, dum re, quam appetebamus, fruimur, ut Corpus ex eâ fruitione novam acquirat constitutionem, à quâ aliter determinatur, & aliæ rerum imagines in eo excitantur, & simul Mens alia imaginari, aliaque cupere incipit. Ex. gr. Cùm aliquid, quod nos sapore delectare solet, imaginamur, eodem frui, nempe comedere cupimus. At quamdiu eodem sic fruimur, stomachus adimpletur, Corpusque aliter constituitur. Si igitur Corpore jam aliter disposito, ejusdem cibi imago, quia ipse præsens adest, fomentetur, & consequenter conatus etiam, sive Cupiditas eundem comedendi, huic Cupiditati, seu conatui nova illa constitutio repugnabit, & consequenter cibi, quem appetebamus, præsentia odiosa erit, & hoc est, quod Fastidium, & tædium vocamus. Cæterùm Corporis affectiones externas, quæ in affectibus observantur, ut sunt tremor, livor, singultus, risus &c. neglexi, quia ad solum Corpus absque ullâ ad Mentem relatione referuntur. Denique de affectuum definitionibus quædam notanda sunt, quas propterea hîc ordine repetam, & quid in unaquâque observandum est, iisdem interponam.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

AFFECTUUM DEFINITIONES.

I. Cupiditas est ipsa hominis essentia, quatenus ex datâ quâcunque ejus affectione determinata concipitur ad aliquid agendum.

EXPLICATIO.

Diximus suprà in Scholio Propositionis 9. hujus Partis, Cupiditatem esse appetitum cum ejusdem conscientiâ; appetitum autem esse ipsam hominis essentiam, quatenus determinata est ad ea agendum, quæ ipsius conservationi inserviunt. Sed in eodem Scholio etiam monui, me reverâ inter humanum appetitum, & Cupiditatem nullam agnoscere differentiam. Nam sive homo sui appetitûs sit conscius, sive non sit, manet tamen appetitus unus, idemque; atque adeò, ne tautologiam committere viderer, Cupiditatem per appetitum explicare nolui; sed eandem ità definire studui, ut omnes humanæ naturæ conatus, quos nomine appetitûs, voluntatis, cupiditatis, vel impetus significamus, unà comprehenderem; Potueram enim dicere, Cupiditatem esse ipsam hominis essentiam, quatenus determinata concipitur ad aliquid agendum; sed ex hâc definitione (*per Prop. 23. p. 2.*) non sequeretur, quòd Mens possit suæ Cupiditatis, sive appetitûs esse conscia. Igitur, ut hujus conscientiæ causam involverem, necesse fuit (*per eandem Prop.*) addere, *quatenus ex datâ quâcunque ejus affectione determinata* &c. Nam per affectionem humanæ essentiæ quamcunque ejusdem essentiæ constitutionem intelligimus, sive ea sit innata, sive quòd ipsa per solum Cogitationis, sive per solum Extensionis attributum concipiatur, sive denique quòd ad utrumque simul referatur. Hîc igitur Cupiditatis nomine intelligo hominis quoscunque conatus, impetus, appetitus, & volitiones, qui pro variâ ejusdem hominis constitutione varii, & non rarò adeò sibi invicem oppositi sunt, ut homo diversimodè trahatur, &, quò se vertat, nesciat.

II. Læ-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

II. Lætitia est hominis transitio à minore ad majorem perfectionem.

III. Tristitia est hominis transitio à majore ad minorem perfectionem.

Explicatio.

Dico transitionem. Nam Lætitia non est ipsa perfectio. Si enim homo cum perfectione, ad quam transit, nasceretur, ejusdem absque Lætitiæ affectu compos esset; quod clarius apparet ex Tristitiæ affectu, qui huic est contrarius. Nam quòd Tristitia in transitione ad minorem perfectionem consistit, non autem in ipsâ minore perfectione, nemo negare potest, quandoquidem homo eatenus contristari nequit, quatenus alicujus perfectionis est particeps. Nec dicere possumus, quòd Tristitia in privatione majoris perfectionis consistat; nam privatio nihil est; Tristitiæ autem affectus actus est, qui propterea nullus alius esse potest, quàm actus transeundi ad minorem perfectionem, hoc est, actus quo hominis agendi potentia minuitur, vel coërcetur. (*vide Schol. Prop.* 11. *hujus*) Cæterùm definitiones Hilaritatis, Titillationis, Melancholiæ, & Doloris omitto, quia ad Corpus potissimùm referuntur, & non nisi Lætitiæ, aut Tristitiæ sunt Species.

IV. Admiratio est rei alicujus imaginatio, in quâ Mens defixa propterea manet, quia hæc singularis imaginatio nullam cum reliquis habet connexionem.

Explicatio.

In Scholio Propositionis 18. Partis 2. ostendimus, quænam sit causa, cur Mens, ex contemplatione unius rei, statim in alterius rei cogitationem incidat, videlicet, quia earum rerum imagines invicem concatenatæ, & ità ordinatæ sunt, ut alia aliam sequatur, quod quidem concipi nequit, quando rei imago nova est; sed Mens in ejusdem rei contemplatione detinebitur, donec ab aliis causis ad alia cogitandum determinetur. Rei itaque novæ imaginatio in se considerata ejusdem naturæ est, ac reliquæ, & hâc de causâ ego Admi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rationem inter affectus non numero, nec causam video, cur id facerem, quandoquidem hæc Mentis distractio ex nullâ causâ positivâ, quæ Mentem ab aliis distrahat, oritur; sed tantùm ex eo, quòd causa, cur Mens ex unius rei contemplatione ad alia cogitandum determinatur, deficit. Tres igitur, (*ut in Schol. Prop.* 11. *hujus monui*) tantùm affectus primitivos, seu primarios agnosco; nempe, Lætitiæ, Tristitiæ, & Cupiditatis, nec aliâ de causâ verba de Admiratione feci, quàm quia usu factum est, ut quidam affectus, qui ex tribus primitivis derivantur, aliis nominibus indicari soleant, quando ad objecta, quæ admiramur, referuntur; quæ quidem ratio me ex æquo movet, ut etiam Contemptûs definitionem his adjungam.

V. Contemptus est rei alicujus imaginatio, quæ Mentem adeò parùm tangit, ut ipsa Mens ex rei præsentiâ magis moveatur ad ea imaginandum, quæ in ipsâ re non sunt, quàm quæ in ipsâ sunt. *Vid. Schol. Prop.* 52. *hujus.*

Definitiones Venerationis, & Dedignationis missas hîc facio, quia nulli, quod sciam, affectus ex his nomen trahunt.

VI. Amor est Lætitia, concomitante ideâ causæ externæ.

EXPLICATIO.

Hæc Definitio satis clarè Amoris essentiam explicat; illa vero Auctorum, qui definiunt *Amorem esse voluntatem amantis se jungendi rei amatæ*, non Amoris essentiam; sed ejus proprietatem exprimit, &, quia Amoris essentia non satis ab Auctoribus perspecta fuit, ideò neque ejus proprietatis ullum clarum conceptum habere potuerunt, & hinc factum, ut eorum definitionem admodum obscuram esse omnes judicaverint. Verùm notandum, cùm dico, proprietatem esse in amante, se voluntate jungere rei amatæ, me per voluntatem non intelligere consensum, vel animi deliberationem, seu liberum decretum, (nam hoc fictitium esse demonstravimus Propositione 48. Partis 2.) nec etiam Cupiditatem sese jungendi rei

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rei amatæ, quando abest, vel perseverandi in ipsius præsentiâ, quando adest; potest namque amor absque hâc, aut illâ Cupiditate concipi: sed per voluntatem me Acquiescentiam intelligere, quæ est in amante ob rei amatæ præsentiam, à quâ Lætitiâ amantis corroboratur, aut saltem fovetur.

VII. Odium est Tristitia, concomitante ideâ causæ externæ.

Explicatio.

Quæ hic notanda sunt, ex dictis in præcedentis Definitionis Explicatione facilè percipiuntur. *Vide præterea Schol. Prop. 11. hujus.*

VIII. Propensio est Lætitia, concomitante ideâ alicujus rei, quæ per accidens causa est Lætitiæ.

IX. Aversio est Tristitia, concomitante ideâ alicujus rei, quæ per accidens causa est Tristitiæ. *De his vide Schol. Prop. 15. hujus.*

X. Devotio est Amor erga eum, quem admiramur.

Explicatio.

Admirationem oriri ex rei novitate, ostendimus Propositione 52. hujus. Si igitur contingat, ut id, quod admiramur, sæpe imaginamur, idem admirari desinemus; atque adeò videmus, Devotionis affectum facilè in simplicem Amorem degenerare.

XI. Irrisio est Lætitia orta ex eo, quòd aliquid, quod contemnimus in re, quam odimus, ei inesse imaginamur.

Explicatio.

Quatenus rem, quam odimus, contemnimus, eatenus de eâdem existentiam negamus, (*vide Schol. Prop. 52. hujus*) & eatenus (*per Prop. 20. hujus*) lætamur. Sed quoniam supponimus, hominem id, quod irridet, odio tamen habere, sequitur, hanc Lætitiam solidam non esse. *Vid. Schol. Prop. 47. hujus.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

XII. Spes est inconstans Lætitia, orta ex ideâ rei futuræ, vel præteritæ, de cujus eventu aliquatenus dubitamus.

XIII. Metus est inconstans Tristitia, orta ex ideâ rei futuræ, vel præteritæ, de cujus eventu aliquatenus dubitamus. *Vide de his Schol. 2. Prop. 18. hujus.*

EXPLICATIO.

Ex his definitionibus sequitur, non dari Spem sine Metu, neque Metum sine Spe. Qui enim Spe pendet, & de rei eventu dubitat, is aliquid imaginari supponitur, quod rei futuræ existentiam secludit; atque adeò eatenus contristari, (*per Prop. 19. hujus*) & consequenter, dum Spe pendet, metuere, ut res eveniat. Qui autem contrà in Metu est, hoc est, de rei, quam odit, eventu dubitat, aliquid etiam imaginatur, quod ejusdem rei existentiam secludit; atque adeò (*per Prop. 20. hujus*) lætatur, & consequenter eatenus Spem habet, ne eveniat.

XIV. Securitas est Lætitia, orta ex ideâ rei futuræ, vel præteritæ, de quâ dubitandi causa sublata est.

XV. Desperatio est Tristitia, orta ex ideâ rei futuræ, vel præteritæ, de quâ dubitandi causa sublata est.

EXPLICATIO.

Oritur itaque ex Spe Securitas, & ex Metu Desperatio, quando de rei eventu dubitandi causa tollitur, quod fit, quia homo rem præteritam, vel futuram adesse imaginatur, & ut præsentem contemplatur; vel quia alia imaginatur, quæ existentiam earum rerum secludunt, quæ ipsi dubium injiciebant. Nam tametsi de rerum singularium eventu (*per Coroll. Prop. 31. p. 2.*) nunquam possimus esse certi; fieri tamen potest, ut de earum eventu non dubitemus. Aliud enim esse ostendimus (*vide Schol. Prop. 49. p. 2.*) de re non dubitare, aliud rei certitudinem habere; atque adeò fieri potest, ut ex imagine rei præteritæ, aut futuræ, eodem Lætitiæ, vel Tristitiæ affectu

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

affectu afficiamur, ac ex rei præsentis imagine, ut in Propositione 18. hujus demonstravimus, quam cum ejusdem Scholio vide.

XVI. Gaudium est Lætitia, concomitante ideâ rei præteritæ, quæ præter Spem evenit.

XVII. Conscientiæ morsus est Tristitia, concomitante ideâ rei præteritæ, quæ præter Spem evenit.

XVIII. Commiseratio est Tristitia, concomitante ideâ mali, quod alteri, quem nobis similem esse imaginamur, evenit. *Vid. Schol. Prop.* 22. *& Schol. Prop.* 27. *hujus.*

EXPLICATIO.

Inter Commiserationem & Misericordiam nulla videtur esse differentia, nisi fortè, quòd Commiseratio singularem affectum respiciat, Misericordia autem ejus habitum.

XIX. Favor est Amor erga aliquem, qui alteri benefecit.

XX. Indignatio est Odium erga aliquem, qui alteri malefecit.

EXPLICATIO.

Hæc nomina ex communi usu aliud significare scio. Sed meum institutum non est, verborum significationem; sed rerum naturam explicare, easque iis vocabulis indicare, quorum significatio, quam ex usu habeat, à significatione, quâ eadem usurpare volo, non omnino abhorret, quod semel monuisse sufficiat. Cæterùm horum affectuum causam vide in Corollario 1. Propositionis 27. & Scholiis Propositionis 22. hujus Partis.

XXI. Existimatio est de aliquo præ Amore plùs justo sentire.

XXII. Despectus est de aliquo præ Odio minùs justo sentire.

Ex-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EXPLICATIO.

Est itaque Existimatio Amoris, & Despectus Odii effectus, sive proprietas; atque adeò potest *Existimatio* etiam definiri, quòd sit *Amor, quatenus hominem ita afficit, ut de re amatâ plus justo sentiat*, & contra *Despectus*, quòd sit *Odium, quatenus hominem ita afficit, ut de eo, quem odio habet, minus justo sentiat.* Vide de his Schol. Prop. 26. hujus.

XXIII. Invidia est Odium, quatenus hominem ità afficit, ut ex alterius felicitate contristetur, & contrà, ut ex alterius malo gaudeat.

EXPLICATIO.

Invidiæ opponitur communiter Misericordia, quæ proinde, invitâ vocabuli significatione, sic definiri potest.

XXIV. Misericordia est Amor, quatenus hominem ità afficit, ut ex bono alterius gaudeat, & contrà ut ex alterius malo contristetur.

EXPLICATIO.

Cæterùm de Invidiâ vide Schol. Prop. 24. & Schol. Prop. 32. hujus. Atque hi affectus Lætitiæ & Tristitiæ sunt, quos idea rei externæ comitatur, tanquam causâ per se, vel per accidens. Hinc ad alios transeo, quos idea rei internæ comitatur, tanquam causa.

XXV. Acquiescentia in se ipso est Lætitia, orta ex eo, quòd homo se ipsum, suamque agendi potentiam contemplatur.

XXVI. Humilitas est Tristitia, orta ex eo, quòd homo suam impotentiam, sive imbecillitatem contemplatur.

EXPLICATIO.

Acquiescentia in se ipso Humilitati opponitur, quatenus per eandem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

eandem intelligimus Lætitiam, quæ ex eo oritur, quòd nostram agendi potentiam contemplamur; sed quatenus per ipsam etiam intelligimus Lætitiam, concomitante ideâ alicujus facti, quod nos ex Mentis libero decreto fecisse credimus, tum Pœnitentiæ opponitur, quæ à nobis sic definitur.

XXVII. Pœnitentia est Tristitia, concomitante idea alicujus facti, quod nos ex libero Mentis decreto fecisse credimus.

Explicatio.

Horum affectuum causas ostendimus in Schol. Prop. 51. hujus, & Prop. 53, 54, & 55. hujus, ejusque Schol. De libero autem Mentis decreto vide Schol. Prop. 35. p. 2. Sed hîc præterea notandum venit, mirum non esse, quòd omnes omninò actus, qui ex consuetudine *pravi* vocantur, sequatur Tristitia, & illos, qui *recti* dicuntur, Lætitia. Nam hoc ab educatione potissimùm pendere, facile ex suprà dictis intelligimus. Parentes nimirùm, illos exprobrando, liberosque propter eosdem sæpe objurgando; hos contrà suadendo, & laudando, effecerunt, ut Tristitiæ commotiones illis; Lætitiæ verò his jungerentur. Quod ipsa etiam experientia comprobatur. Nam consuetudo, & Religio non est omnibus eadem; sed contrà, quæ apud alios sacra, apud alios profana, & quæ apud alios honesta, apud alios turpia sunt. Prout igitur unusquisque educatus est, ità facti alicujus pœnitet, vel eodem gloriatur.

XXVIII. Superbia est de se præ amore sui plùs justo sentire.

Explicatio.

Differt igitur Superbia ab Existimatione, quòd hæc ad objectum externum, Superbia autem ad ipsum hominem, de se plùs justo sentientem, referatur. Cæterùm, ut Existimatio Amoris, sic *Superbia* Philautiæ effectus, vel proprietas est, quæ propterea etiam definiri potest, quòd sit *Amor sui, sive Acquiescentia in se ipso, quatenus hominem ità afficit, ut de se plùs justo sentiat* (vid.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Schol. Prop. 26. hujus.) Huic affectui non datur contrarius. Nam nemo de se, præ odio sui, minùs justo sentit; imò nemo de se minùs justo sentit, quatenus imaginatur, se hoc, vel illud non posse. Nam quicquid homo imaginatur se non posse, id necessario imaginatur, & hâc imaginatione ita disponitur, ut id agere revera non possit, quod se non posse imaginatur. Quamdiu enim imaginatur se hoc, vel illud non posse, tamdiu ad agendum non est determinatus; & consequenter tamdiu impossibile ei est, ut id agat. Verumenimverò si ad illa attendamus, quæ à solâ opinione pendent, concipere poterimus fieri posse, ut homo de se minùs justo sentiat; fieri enim potest, ut aliquis, dum tristis imbecillitatem contemplatur suam, imaginetur, se ab omnibus contemni, idque dum reliqui nihil minus cogitant, quàm ipsum contemnere. Potest præterea homo de se minùs justo sentire, si aliquid de se in præsenti neget cum relatione ad futurum tempus, cujus est incertus; ut quòd neget, se nihil certi posse concipere, nihilque nisi prava, vel turpia posse cupere, vel agere, &c. Possumus deinde dicere, aliquem de se minùs justo sentire, cùm videmus, ipsum ex nimio pudoris metu, ea non audere, quæ alii ipsi æquales audent. Hunc igitur affectum possumus Superbiæ opponere, quem Abjectionem vocabo, nam ut ex Acquiescentia in se ipso Superbia, sic ex Humilitate Abjectio oritur, quæ proinde à nobis sic definitur.

XXIX. Abjectio est de se præ Tristitiâ minùs justo sentire.

Explicatio.

Solemus tamen sæpe Superbiæ Humilitatem opponere; sed tum magis ad utriusque effectus, quàm naturam attendimus. Solemus namque illum superbum vocare, qui nimis gloriatur, (*vide Schol. Prop. 30. hujus*) qui non nisi virtutes suas, & aliorum non nisi vitia narrat, qui omnibus præferri vult, & qui denique eâ gravitate, & ornatu incedit, quo solent alii, qui longè supra ipsum sunt positi. Contrà illum humilem vocamus, qui sæpius erubescit, qui sua vitia fatetur, & aliorum virtutes narrat, qui omnibus cedit & qui denique submisso capite ambulat, & se ornare negligit. Cæterùm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

terùm hi affectus, nempe Humilitas, & Abjectio, rarissimi sunt. Nam natura humana, in se considerata, contra eosdem, quantùm potest, nititur; (*vide Prop. 15. & 34. hujus*) & ideò, qui maximè creduntur abjecti, & humiles esse, maximè plerumque ambitiosi, & invidi sunt.

XXX. Gloria est Lætitia, concomitante ideâ alicujus nostræ actionis, quam alios laudare imaginamur.

XXXI. Pudor est Tristitia, concomitante ideâ alicujus actionis, quàm alios vituperare imaginamur.

Explicatio.

De his vide Scholium Propositionis 30. hujus Partis. Sed hîc notanda est differentia, quæ est inter Pudorem, & Verecundiam. Est enim Pudor Tristitia, quæ sequitur factum, cujus pudet. Verecundia autem est Metus, seu Timor Pudoris, quo homo continetur, ne aliquid turpe committat. Verecundiæ opponi solet Impudentia, quæ reverâ affectus non est, ut suo loco ostendam: sed affectuum nomina (ut jam monui) magis eorum usum, quàm naturam respiciunt. Atque hi Lætitiæ, & Tristitiæ affectus, quos explicare proposueram, absolvi. Pergo itaque ad illos, quos ad Cupiditatem refero.

XXXII. Desiderium est Cupiditas, sive Appetitus re aliquâ potiundi, quæ ejusdem rei memoriâ fovetur, & simul aliarum rerum memoriâ, quæ ejusdem rei appetendæ existentiam secludunt, coërcetur.

Explicatio.

Cùm alicujus rei recordamur, ut jam sæpe diximus, eo ipso disponimur, ad eandem eodem affectu contemplandum, ac si res præsens adesset: sed hæc dispositio, seu conatus, dum vigilamus, plerumque cohibetur ab imaginibus rerum, quæ existentiam ejus, cujus recordamur, secludunt. Quando itaque rei meminimus, quæ nos aliquo Lætitiæ genere afficit, eo ipso conamur eandem, cum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

eodem Lætitiæ affectu, ut præsentem contemplari, qui quidem conatus statim cohibetur memoriâ rerum, quæ illius exsistentiam secludunt. Quare desiderium reverâ Tristitia est, quæ Lætitiæ opponitur illi, quæ ex absentia rei, quam odimus, oritur, de quâ vide Scholium Propositionis 47. hujus Partis. Sed quia nomen *desiderium* Cupiditatem respicere videtur, ideo hunc affectum ad Cupiditatis affectus refero.

XXXIII. Æmulatio est alicujus rei Cupiditas, quæ nobis ingeneratur ex eo, quòd alios eandem Cupiditatem habere imaginamur.

EXPLICATIO.

Qui fugit, quia alios fugere; vel qui timet, quia alios timere videt; vel etiam ille, qui ex eo, quòd aliquem manum suam combussisse videt, manum ad se contrahit, corpusque movet, quasi ipsius manus combureretur, eum imitari quidem alterius affectum; sed non eundem æmulari dicemus; non quia aliam æmulationis, aliam imitationis novimus causam; sed quia usu factum est, ut illum tantùm vocemus æmulum, qui id, quod honestum, utile, vel jucundum esse judicamus, imitatur. Cæterùm de Æmulationis causâ vide Propositionem 27. hujus Partis cum ejus Scholio. Cur autem hujus affectui plerumque juncta sit Invidia, de eo vide Propositionem 32. hujus cum ejusdem Scholio.

XXXIV. Gratia, seu Gratitudo est Cupiditas, seu Amoris studium, quo ei benefacere conamur, qui in nos pari amoris affectu beneficium contulit. *Vide Prop.* 39. *cum Schol. Prop.* 41. *hujus.*

XXXV. Benevolentia est Cupiditas benefaciendi ei, cujus nos miseret. *Vide Schol. Prop.* 27. *hujus.*

XXXVI. Ira est Cupiditas, quâ ex Odio incitamur ad illi, quem odimus, malum inferendum. *Vide Prop.* 39. *hujus.*

XXXVII. Vin-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

XXXVII. Vindicta est Cupiditas, quâ ex reciproco Odio concitamur ad malum inferendum ei, qui nobis pari affectu damnum intulit. *Vide* 2. *Coroll. Prop.* 40. *hujus cum ejusdem Schol.*

XXXVIII. Crudelitas, seu Sævitia est Cupiditas, quâ aliquis concitatur ad malum inferendum ei, quem amamus, vel cujus nos miseret.

EXPLICATIO.

Crudelitati opponitur Clementia, quæ passio non est; sed animi potentia, quâ homo iram, & vindictam moderatur.

XXXIX. Timor est Cupiditas majus, quod metuimus, malum minore vitandi. *Vide Schol. Prop.* 39. *hujus.*

XL. Audacia est Cupiditas, quâ aliquis incitatur ad aliquid agendum cum periculo, quod ejus æquales subire metuunt.

XLI. Pusillanimitas dicitur de eo, cujus Cupiditas coërcetur timore periculi, quod ejus æquales subire audent.

EXPLICATIO.

Est igitur Pusillaminitas nihil aliud, quàm Metus alicujus mali, quod plerique non solent metuere; quare ipsam ad Cupiditatis affectus non refero. Eandem tamen hic explicare volui, quia quatenus ad Cupiditatem attendimus affectui Audaciæ revera opponitur.

XLII. Consternatio dicitur de eo, cujus Cupiditas malum vitandi coërcetur admiratione mali, quod timet.

EXPLICATIO.

Est itaque Consternatio Pusillanimitatis species. Sed quia Consternatio ex duplici Timore oritur, ideo commodius definiri potest, quod sit *Metus, qui hominem stupefactum, aut fluctuantem ita*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

continet, ut is malum amovere non possit. Dico *stupefactum*, quatenus ejus Cupiditatem malum amovendi admiratione coërceri intelligimus. *Fluctuantem* autem dico, quatenus concipimus eandem Cupiditatem coërceri Timore alterius mali, quod ipsum æque cruciat: unde fit, ut quodnam ex duobus avertat, nesciat. De his vide Schol. Prop. 39. & Schol. Prop. 52. hujus. Cæterùm de Pusillanimitate, & Audaciâ vide Schol. Prop. 51. hujus.

XLIII. Humanitas, seu Modestia est Cupiditas ea faciendi, quæ hominibus placent, & omittendi, quæ displicent.

XLIV. Ambitio est immodica gloriæ Cupiditas.

EXPLICATIO.

Ambitio est Cupiditas, quâ omnes affectus (*per Prop. 27. & 31. hujus*) foventur, & corroborantur; & ideò hic affectus vix superari potest. Nam quamdiu homo aliquâ Cupiditate tenetur, hâc simul necessariò tenetur. *Optimus quisque*, inquit Cicero, *maximè gloriâ ducitur. Philosophi etiam libris, quos de contemnendâ gloriâ scribunt, nomen suum inscribunt, &c.*

XLV. Luxuria est immoderata convivandi Cupiditas, vel etiam Amor.

XLVI. Ebrietas est immoderata potandi Cupiditas, & Amor.

XLVII. Avaritia est immoderata divitiarum Cupiditas, & Amor.

XLVIII. Libido est etiam Cupiditas, & Amor in commiscendis corporibus.

EXPLICATIO.

Sive hæc coëundi Cupiditas moderata sit, sive non sit, Libido appellari solet. Porrò hi quinque affectus (*ut in Schol. Prop. 56. hujus monui*) contrarios non habent. Nam Modestia species est Ambitionis, de quâ vide Schol. Prop. 29. hujus, Temperantiam deinde, Sobrie-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Sobrietatùm, & Castitatem Mentis potentiam, non autem passionem indicare, jam etiam monui. Et tametsi fieri potest, ut homo avarus, ambitiosus, vel timidus à nimio cibo, potu & coitu abstineat; Avaritia tamen, Ambitio & Timor luxuriæ, ebrietati vel castitati non sunt contrarii. Nam avarus in cibum, & potum, alienum ingurgitare plerumque desiderat. Ambitiosus autem, modò speret fore clàm, in nullâ re sibi temperabit, & si inter ebrios vivat, & libidinosos, ideò quia ambitiosus est, proclivior erit ad eadem vitia. Timidus denique id, quod non vult, facit. Nam quamvis mortis vitandæ causâ divitias in mare projiciat, manet tamen avarus; & si libidinosus tristis est, quod sibi morem gerere nequeat, non desinit propterea libidinosus esse. Et absolutè hi affectus non tam ipsos actus convivandi, potandi &c. respiciunt, quàm ipsum Appetitum & Amorem. Nihil igitur his affectibus opponi potest, præter Generositatem & Animositatem, de quibus in seqq.

Definitiones Zelotypiæ & reliquarum animi fluctuationum silentio prætermitto, tam quia ex compositione affectuum, quos jam definivimus oriuntur, quàm quia pleræque nomina non habent, quod ostendit ad usum vitæ sufficere, easdem in genere tantummodò noscere. Cæterùm ex Definitionibus affectuum, quos explicuimus, liquet, eos omnes à Cupiditate, Lætitiâ, vel Tristitia oriri, seu potiùs nihil præter hos tres esse, quorum unusquisque variis nominibus appellari solet propter varias eorum relationes, & denominationes extrinsecas. Si jam ad hos primitivos, & ad ea, quæ de naturâ Mentis suprà diximus, attendere velimus, affectus, quatenus ad solam Mentem referuntur, sic definire poterimus.

Affectuum Generalis Definitio.

Affectus, qui animi Pathema dicitur, est confusa idea, quâ Mens majorem, vel minorem sui Corporis, vel alicujus ejus partis existendi vim, quàm antea, affirmat, & quâ datâ ipsa Mens ad hoc potiùs, quàm ad illud cogitandum determinatur. Ex-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EXPLICATIO.

Dico primò Affectum, seu passionem animi esse *confusam ideam*. Nam Mentem eatenus tantùm pati, ostendimus, (*vide Prop.* 3. *hujus*) quatenus ideas inadæquatas, sive confusas habet. Dico deinde, *quâ mens majorem, vel minorem sui corporis, vel alicujus ejus partis existendi vim, quàm antea, affirmat.* Omnes enim corporum ideæ, quas habemus, magis nostri Corporis actualem constitutionem, (*per Coroll.* 2. *Prop.* 16. *p.* 2.) quàm corporis externi naturam indicant; at hæc, quæ affectûs formam constituit, Corporis, vel alicujus ejus partis constitutionem indicare, vel exprimere debet, quam ipsum Corpus, vel aliqua ejus pars habet, ex eo, quòd ipsius agendi potentia, sive existendi vis augetur, vel minuitur, juvatur, vel coërcetur. Sed notandum, cùm dico, *majorem, vel minorem existendi vim, quàm antea*, me non intelligere, quòd Mens præsentem Corporis constitutionem cum præteritâ comparat; sed quòd idea, quæ affectus formam constituit, aliquid de corpore affirmat, quod plus, minusve realitatis revera involvit, quàm antea: Et quia essentia Mentis in hoc consistit, (*per Prop.* 11. *&* 13. *p.* 2.) quòd sui Corporis actualem existentiam affirmat, & nos per perfectionem ipsam rei essentiam intelligimus; sequitur ergo, quòd Mens ad majorem, minoremve perfectionem transit, quando ei aliquid de suo corpore, vel aliquâ ejus parte affirmare contingit, quod plus, minusve realitatis involvit, quàm antea. Cùm igitur suprà dixerim, Mentis cogitandi potentiam augeri, vel minui, nihil aliud intelligere volui, quàm quòd Mens ideam sui Corporis, vel alicujus ejus partis formaverit, quæ plus, minusve realitatis exprimit, quàm de suo Corpore affirmaverat. Nam idearum præstantia, & actualis cogitandi potentia ex objecti præstantia æstimatur. Addidi denique, *& quâ datâ ipsâ Mens ad hoc potiùs, quàm ad aliud cogitandum determinatur*, ut præter Lætitiæ, & Tristitiæ naturam, quam prima definitionis pars explicat, Cupiditatis etiam naturam exprimerem.

Finis Tertiæ Partis.

ETHI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ETHICES

Pars Quarta,

DE

Servitute Humanâ, seu de Affectuum VIRIBUS.

PRÆFATIO.

HUmanam impotentiam in moderandis, & coërcendis affectibus Servitutem voco; homo enim affectibus obnoxius sui juris non est, sed fortunæ, in cujus potestate ità est, ut sæpe coactus sit, quanquam meliora sibi videat, deteriora tamen sequi. Hujus rei causam, & quid præterea affectus boni, vel mali habent, in hâc Parte demonstrare proposui. Sed antequam incipiam, pauca de perfectione, & imperfectione, deque bono, & malo præfari lubet.

Qui rem aliquam facere constituit, eamque perfecit, rem suam perfectam esse, non tantùm ipse; sed etiam unusquisque, qui mentem Auctoris illius operis, & scopum rectè noverit, aut se novisse crediderit, dicet. Ex. gr. si quis aliquod opus (quod supponо nondum esse peractum) viderit, noveritque scopum Auctoris illius operis esse domum ædificare, is domum imperfectam esse dicet, & contrà perfectam, simulatque opus ad finem, quem ejus Auctor eidem dare constituerat, perductum viderit. Verùm si quis opus aliquod videt, cujus simile nunquam viderat, nec

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mentem opificis novit, is sanè scire non poterit, opusne illud perfectum, an imperfectum sit. Atque hæc videtur prima fuisse horum vocabulorum significatio. Sed postquam homines ideas universales formare, & domuum, ædificiorum, turrium, &c. exemplaria excogitare, & alia rerum exemplaria aliis præferre inceperunt, factum est, ut unusquisque id perfectum vocaret, quod cum universali ideâ, quam ejusmodi rei formaverat, viderat convenire, & id contrà imperfectum, quod cum concepto suo exemplari minùs convenire videret, quanquam ex opificis sententiâ consummatum planè esset. Nec alia videtur esse ratio, cur res naturales etiam, quæ scilicet humanâ manu non sunt factæ, perfectas, aut imperfectas vulgò appellent; solent namque homines tam rerum naturalium, quàm artificialium ideas formare universales, quas rerum veluti exemplaria habent, & quas naturam (quam nihil nisi alicujus finis causâ agere existimant) intueri credunt, sibique exemplaria proponere. Cùm itaque aliquid in naturâ fieri vident, quod cum concepto exemplari, quod rei ejusmodi habent, minùs convenit, ipsam naturam tum defecisse, vel peccâsse, remque illam imperfectam reliquisse, credunt. Videmus itaque homines consuevisse, res naturales perfectas, aut imperfectas vocare, magis ex præjudicio, quàm ex earum verâ cognitione. Ostendimus enim in Primæ Partis Appendice Naturam propter finem non agere; æternum namque illud, & infinitum Ens, quod Deum, seu Naturam appellamus, eâdem, quâ existit, necessitate agit. Ex quâ enim naturæ necessitate existit, ex eâdem ipsum agere ostendimus. (Prop. 16. p. 1.) Ratio igitur, seu causa, cur Deus, seu Natura agit, & cur existit, una, eademque est. Ut ergo nullius finis causâ existit, nullius etiam finis causâ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

causâ agit; sed ut existendi, sic & agendi principium, vel finem habet nullum. Causa autem, quæ finalis dicitur, nihil est præter ipsum humanum appetitum, quatenus is alicujus rei veluti principium, seu causa primaria consideratur. Ex. gr. cùm dicimus habitationem causam fuisse finalem hujus, aut illius domûs, nihil tùm sanè intelligimus aliud, quàm quòd homo ex eo, quòd vitæ domesticæ commoda imaginatus est, appetitum habuit ædificandi domum. Quare habitatio, quatenus ut finalis causa consideratur, nihil est præter hunc singularem appetitum, qui reverâ causa est efficiens, quæ ut prima consideratur, quia homines suorum appetituum causas communiter ignorant. Sunt namque, ut jam sæpe dixi, suarum quidem actionum, & appetituum conscii; sed ignari causarum, à quibus ad aliquid appetendum determinantur. Quòd præterea vulgò ajunt, Naturam aliquando deficere, vel peccare, resque imperfectas producere, inter commenta numero, de quibus in Appendice Partis primæ egi. Perfectio igitur, & imperfectio reverâ modi solummodò cogitandi sunt, nempe notiones, quas fingere solemus ex eo, quòd ejusdem speciei, aut generis individua ad invicem comparamus: & hâc de causâ suprà (Defin. 6. p. 2.) dixi me per realitatem, & perfectionem idem intelligere; solemus enim omnia Naturæ individua ad unum genus, quod generalissimum appellatur, revocare; nempe ad notionem entis, quæ ad omnia absolutè Naturæ individua pertinet. Quatenus itaque Naturæ individua ad hoc genus revocamus, & ad invicem comparamus, & alia plus entitatis, seu realitatis, quàm alia habere comperimus, eatenus alia aliis perfectiora esse dicimus; & quatenus iisdem aliquid tribuimus, quod negationem involvit, ut terminus, finis, impotentia, &c. eatenus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ipsa imperfecta appellamus, quia nostram Mentem non æquè afficiunt, ac illa, quæ perfecta vocamus, & non quòd ipsis aliquid, quod suum sit, deficiat, vel quòd Natura peccaverit. Nihil enim naturæ alicujus rei competit, nisi id, quod ex necessitate naturæ causæ efficientis sequitur, & quicquid ex necessitate naturæ causæ efficientis sequitur, id necessariò fit.

Bonum, & malum quod attinet, nihil etiam positivum in rebus, in se scilicet consideratis, indicant, nec aliud sunt, præter cogitandi modos, seu notiones, quas formamus ex eo, quòd res ad invicem comparamus. Nam una, eademque res potest eodem tempore bona, & mala, & etiam indifferens esse. Ex. gr. Musica bona est Melancholico, mala lugenti; surdo autem neque bona, neque mala. Verùm, quamvis se res ità habeat, nobis tamen hæc vocabula retinenda sunt. Nam quia ideam hominis, tanquam naturæ humanæ exemplar, quod intueamur, formare cupimus, nobis ex usu erit, hæc eadem vocabula eo, quo dixi, sensu retinere. Per bonum itaque in seqq. intelligam id, quod certò scimus medium esse, ut ad exemplar humanæ naturæ, quod nobis proponimus, magis magisque accedamus. Per malum autem id, quod certò scimus impedire, quò minus idem exemplar referamus. Deinde homines perfectiores, aut imperfectiores dicemus, quatenus ad hoc idem exemplar magis, aut minùs accedunt. Nam apprimè notandum est, cùm dico, aliquem à minore ad majorem perfectionem transire, & contrà, me non intelligere, quòd ex unâ essentiâ, seu formâ in aliam mutatur; Equus namque ex. gr. tàm destruitur, si in hominem, quàm si in insectum mutetur: sed quòd ejus agendi potentiam, quatenus hæc per ipsius naturam intelligitur, augeri, vel minui concipimus. Denique per perfectionem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ctionem in genere realitatem, uti dixi, intelligam, hoc est, rei cujuscunque essentiam, quatenus certo modo existit, & operatur, nullâ ipsius durationis habitâ ratione. Nam nulla res singularis potest ideò dici perfectior, quia plus temporis in existendo perseveravit; quippe rerum duratio ex earum essentiâ determinari nequit; quandoquidem rerum essentia nullum certum, & determinatum existendi tempus involvit; sed res quæcunque, sive ea perfectior sit, sive minùs, eâdem vi, quâ existere incipit, semper in existendo perseverare poterit, ità ut omnes hâc in re æquales sint.

Definitiones.

I. Per bonum id intelligam, quod certò scimus nobis esse utile.

II. Per malum autem id, quod certò scimus impedire, quò minùs boni alicujus simus compotes.

De his præcedentem vide præfationem sub finem.

III. Res singulares voco contingentes, quatenus, dum ad earum solam essentiam attendimus, nihil invenimus, quod earum existentiam necessariò ponat, vel quod ipsam necessariò secludat.

IV. Easdem res singulares voco possibiles, quatenus, dum ad causas, ex quibus produci debent, attendimus, nescimus, an ipsæ determinatæ sint ad easdem producendum.

In Schol. 1. Prop. 33. p. 1. inter possibile, & contingens nullam feci differentiam, quia ibi non opus erat hæc accuratè distinguere.

V. Per contrarios affectus in seqq. intelligam eos, qui

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

hominem diversum trahunt, quamvis ejusdem sint generis, ut luxuries, & avaritia, quæ amoris sunt species; nec naturâ; sed per accidens sunt contrarii.

VI. Quid per affectum erga rem futuram, præsentem, & præteritam intelligam, explicui in Schol. 1. & 2. Prop. 18. p. 3. quod vide.

Sed venit hic præterea notandum, quòd ut loci, sic etiam temporis distantiam non, nisi usque ad certum quendam limitem, possumus distinctè imaginari; hoc est, sicut omnia illa objecta, quæ ultra ducentos pedes à nobis distant, seu quorum distantia à loco, in quo sumus, illam superat, quàm distinctè imaginamur, æquè à nobis distare, & perinde, ac si in eodem plano essent, imaginari solemus; sic etiam objecta, quorum existendi tempus longiore à præsenti intervallo abesse imaginamur, quàm quod distinctè imaginari solemus, omnia æquè longè à præsenti distare imaginamur, & ad unum quasi temporis momentum referimus.

VII. Per finem, cujus causâ aliquid facimus, appetitum intelligo.

VIII. Per virtutem, & potentiam idem intelligo, hoc est *(per Prop. 7. p. 3.)* virtus, quatenus ad hominem refertur, est ipsa hominis essentia, seu natura, quatenus potestatem habet, quædam efficiendi, quæ per solas ipsius naturæ leges possunt intelligi.

AXIOMA.

Nulla res singularis in rerum naturâ datur, quâ potentior, & fortior non detur alia. Sed quâcunque datâ datur alia potentior, â quâ illa data potest destrui.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio I.

Nihil, quod idea falsa positivum habet, tollitur præsentiâ veri, quatenus verum.

Demonstratio.

Falsitas in solâ privatione cognitionis, quam ideæ inadæquatæ involvunt, consistit, (*per Prop. 35. p. 2.*) nec ipsæ aliquid habent positivum, propter quod falsæ dicuntur; (*per Prop. 33. p. 2.*) Sed contrà, quatenus ad Deum referuntur, veræ sunt. (*per Prop. 32. p. 2.*) Si igitur id, quod idea falsa positivum habet, præsentiâ veri, quatenus verum est, tolleretur, tolleretur ergò idea vera à se ipsâ, quod (*per Prop. 4. p. 3.*) est absurdum. Ergo Nihil, quod idea, &c. *Q. E. D.*

Scholium.

Intelligitur hæc Propositio clariùs ex 2. Coroll. Prop. 16. p. 2. Nam imaginatio idea est, quæ magis Corporis humani præsentem constitutionem, quàm corporis externi naturam indicat, non quidem distinctè; sed confusè; unde fit, ut Mens errare dicatur. Ex. gr. Cùm solem intuemur, eundem ducentos circiter pedes à nobis distare imaginamur; in quo tamdiu fallimur, quamdiu veram ejus distantiam ignoramus; sed cognitâ ejusdem distantiâ tollitur quidem error; sed non imaginatio, hoc est, idea solis, quæ ejusdem naturam eatenus tantùm explicat, quatenus Corpus ab eodem afficitur; adeóque, quamvis veram ejusdem distantiam noscamus, ipsum nihilominùs propè nobis adesse imaginabimur. Nam ut in Schol. Prop. 35. p. 2. diximus, non eâ de causâ solem adeò propinquum imaginamur, quia ejus veram distantiam ignoramus; sed quia Mens eatenus magnitudinem solis concipit, quatenus Corpus ab eodem afficitur. Sic cùm solis radii, aquæ superficiei incidentes, ad nostros oculos reflectuntur, eundem perinde, ac si in aquâ esset, imaginamur; tametsi verum ejus locum noverimus, & sic reliquæ imaginationes, quibus Mens fallitur, sive eæ naturalem Corporis constitutionem, sive, quòd ejusdem agendi potentiam augeri, vel minui indicant, vero non sunt

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sunt contrariæ, nec ejusdem præsentiâ evanescunt. Fit quidem cùm falsò aliquod malum timemus, ut timor evanescat, audito vero nuntio; sed contrà etiam fit, cùm malum, quod certè venturum est, timemus, ut timor etiam evanescat, audito falso nuntio; atque adeò imaginationes non præsentiâ veri, quatenus verum, evanescunt; sed quia aliæ occurrunt, iis fortiores, quæ rerum, quas imaginamur, præsentem existentiam secludunt, ut Prop. 17. p. 2. ostendimus.

PROPOSITIO II.

Nos eatenus patimur, quatenus Naturæ sumus pars, quæ per se absque aliis non potest concipi.

DEMONSTRATIO.

Nos tum pati dicimur, cùm aliquid in nobis oritur, cujus non nisi partialis sumus causa, (*per Defin.* 2. *p.* 3.) hoc est, (*per Defin.* 1. *p.* 3.) aliquid, quod ex solis legibus nostræ naturæ deduci nequit. Patimur igitur, quatenus Naturæ sumus pars, quæ per se absque aliis nequit concipi. *Q. E. D.*

PROPOSITIO III.

Vis, quâ homo in existendo perseverat, limitata est, & à potentiâ causarum externarum infinitè superatur.

DEMONSTRATIO

Patet ex Axiomate hujus. Nam dato homine datur aliquid aliud, puta A potentius, & dato A datur deinde aliud, puta B, ipso A potentius, & hoc in infinitum; ac proinde potentia hominis potentiâ alterius rei definitur, & à potentiâ causarum externarum infinitè superatur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO IV.

Fieri non potest, ut homo non sit Naturæ pars, & ut nullas possit pati mutationes, nisi, quæ per solam suam naturam possint intelligi, quarumque adæquata sit causa.

DE-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Potentia, quâ res singulares, & consequenter homo suum esse conservat, est ipsa Dei, sive Naturæ potentia, (*per Coroll. Prop.* 24. *p.* 2.) non quatenus infinita est; sed quatenus per humanam actualem essentiam explicari potest (*per Prop.* 7. *p.* 3.) Potentia itaque hominis, quatenus per ipsius actualem essentiam explicatur, pars est infinitæ Dei, seu Naturæ potentiæ, hoc est, (*per Prop.* 34. *p.* 1.) essentiæ. Quod erat primum. Deinde si fieri posset, ut homo nullas posset pati mutationes, nisi quæ per solam ipsius hominis naturam possint intelligi, sequeretur, (*per Prop.* 4. & 6. *p.* 3.) ut non posset perire; sed ut semper necessariò existeret; atque hoc sequi deberet ex causâ, cujus potentia finita, aut infinita sit, nempe vel ex solâ hominis potentia, qui scilicet potis esset, ut à se removeret reliquas mutationes, quæ à causis externis oriri possent; vel infinita Naturæ potentia, à quâ omnia singularia ità dirigerentur, ut homo nullas alias posset pati mutationes, nisi quæ ipsius conservationi inserviunt. At primum (*per Prop. præced. cujus demonstratio universalis est, & ad omnes res singulares applicari potest*) est absurdum; ergo si fieri potest, ut homo nullas pateretur mutationes, nisi quæ per solam ipsius hominis naturam possent intelligi; & consequenter (*sicut jam ostendimus*) ut semper necessariò existeret, id sequi deberet ex Dei infinita potentia: & consequenter (*per Prop.* 16. *p.* 1.) ex necessitate divinæ naturæ, quatenus alicujus hominis idea affectus consideratur, totius Naturæ ordo, quatenus ipsa sub Extensionis, & Cogitationis attributis concipitur, deduci deberet; atque adeò (*per Prop.* 21. *p.* 2.) sequeretur, ut homo esset infinitus, quod (*per* 1. *part. hujus Demonstrationis*) est absurdum. Fieri itaque nequit, ut homo ullas alias patiatur mutationes, nisi quarum ipse adæquata sit causa. *Q. E. D.*

Corollarium.

Hinc sequitur, hominem necessariò passionibus esse semper obnoxium, communemque Naturæ ordinem sequi, & eidem parere, eséque eidem, quantùm rerum natura exigit, accommodare.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO V.

Vis, & incrementum cujuscunque passionis, ejusque in existendo perseverantia non definitur potentiâ, quâ nos in existendo perseverare conamur; sed causæ externæ potentiâ cum nostrâ comparatâ.

DEMONSTRATIO.

Passionis essentia non potest per solam nostram essentiam explicari, (*per Defin.* 1. & 2. *p.* 3.) hoc est, (*per Prop.* 7. *p.* 3.) passionis potentia definiri nequit potentiâ, quâ in nostro esse perseverare conamur; sed (*ut Prop.* 16. *p.* 2. *ostensum est*) definiri necessariò debet potentiâ causæ externæ cum nostrâ comparatâ. *Q. E. D.*

PROPOSITIO VI.

Vis alicujus passionis, seu affectûs reliquas hominis actiones, seu potentiam superare potest, ità ut affectus pertinaciter homini adhæreat.

DEMONSTRATIO.

Vis, & incrementum cujuscunque passionis, ejusque in existendo perseverantia definitur potentiâ causæ externæ cum nostrâ comparatâ; (*per Prop. præc.*) adeoque (*per Prop.* 3. *hujus*) hominis potentiam superare potest, &c. *Q. E. D.*

PROPOSITIO VII.

Affectus coerceri, nec tolli potest, nisi per affectum contrarium, & fortiorem affectu coercendo.

DEMONSTRATIO.

Affectus, quatenus ad Mentem refertur, est idea, quâ Mens majorem, vel minorem sui corporis existendi vim, quàm antea, affirmat. (*per generalem Affectuum definitionem, quæ reperitur sub finem Tertiæ Partis*) Cùm igitur Mens aliquo affectu conflictatur, Corpus afficitur simul affectione, quâ ejus agendi potentia augetur,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tur, vel minuitur. Porrò hæc Corporis affectio (*per Prop. 5. hujus*) vim à suâ causâ accipit perseverandi in suo esse; quæ proinde nec coërceri, nec tolli potest, nisi à causâ corporeâ, (*per Prop. 6. p. 2.*) quæ Corpus afficiat affectione illi contrariâ, (*per Prop. 5. p. 3.*) & fortiore: (*per Axiom. 1. hujus*) atque adeò (*per Prop. 12. p. 2.*) Mens afficitur ideâ affectionis fortioris, & contrariæ priori, hoc est (*per general. affectuum Defin.*) Mens afficietur affectu fortiori, & contrario priori, qui scilicet prioris existentiam secludet, vel tollet; ac proinde affectus nec tolli, nec coërceri potest, nisi per affectum contrarium, & fortiorem. *Q. E. D.*

Corollarium.

Affectus, quatenus ad Mentem refertur, nec coërceri, nec tolli potest, nisi per ideam Corporis affectionis contrariæ, & fortioris affectiones, quâ patimur. Nam affectus, quo patimur, nec coërceri, nec tolli potest, nisi per affectum eodem fortiorem, eique contrarium, (*per Prop. præc.*) hoc est, (*per gener. affect. Defin.*) nisi per ideam Corporis affectionis fortioris, & contrariæ affectioni, quâ patimur.

Propositio VIII.

Cognitio boni, & mali nihil aliud est, quàm Lætitiæ, vel Tristitiæ affectus, quatenus ejus sumus conscii.

Demonstratio.

Id bonum, aut malum vocamus, quod nostro esse conservando prodest, vel obest, (*per Defin. 1. & 2. hujus*) hoc est, (*per Prop. 7. p. 3.*) quod nostram agendi potentiam auget, vel minuit, juvat, vel coërcet. Quatenus itaque (*per Defin. Lætitiæ, & Tristitiæ, quas vide in Schol. Prop. 11. p. 3.*) rem aliquam nos Lætitiâ, vel Tristitiâ afficere percipimus, eandem bonam, aut malam vocamus; atque adeò boni, & mali cognitio, nihil aliud est, quàm Lætitiæ, vel Tristitiæ idea, quæ ex ipso Lætitiæ, vel Tristitiæ affectu necessariò sequitur. (*per Prop. 22. p. 2.*) At hæc idea eodem modo unita est affectui, ac Mens unita est Corpori, (*per Prop. 21. p. 2.*) hoc est, (*ut in Schol. ejusdem Prop. ostensum*) hæc idea ab ipso affectu,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

fectu, sive *(per gen. affect. Defin.)* ab ideâ Corporis affectionis reverâ non distinguitur; nisi solo conceptu; ergo hæc cognitio boni, & mali nihil est aliud, quàm ipse affectus, quatenus ejusdem sumus conscii. *Q. E. D.*

PROPOSITIO IX.

Affectus, cujus causam in præsenti nobis adesse imaginamur, fortior est, quàm si eandem non adesse imaginaremur.

DEMONSTRATIO.

Imaginatio est idea, quâ Mens rem ut præsentem contemplatur, *(vide ejus Defin. in Schol. Pr. 17. p. 2.)* quæ tamen magis Corporis humani constitutionem, quàm rei externæ naturam indicat. *(per Coroll. 2. Prop. 16. p. 2.)* Est igitur affectus *(per gen. affect. Defin.)* imaginatio, quatenus corporis constitutionem indicat. At imaginatio *(per Prop. 17. p. 2.)* intensior est, quamdiu nihil imaginamur, quod rei externæ præsentem existentiam secludit; ergo etiam affectus, cujus causam in præsenti nobis adesse imaginamur, intensior, seu fortior est, quàm si eandem non adesse imaginaremur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Cùm suprà in Propositione 18. Partis 3. dixerim, nos ex rei futuræ, vel præteritæ imagine eodem affectu affici, ac si res, quam imaginamur, præsens esset, expresse monui id verum esse, quatenus ad solam ipsius rei imaginem attendimus; est enim ejusdem naturæ, sive res imaginati simus, sive non simus: sed non negavi eandem debiliorem reddi, quando alias res nobis præsentes contemplamur, quæ rei futuræ præsentem existentiam secludunt, quod tum monere neglexi, quia in hac Parte de affectuum viribus agere constitueram.

COROLLARIUM.

Imago rei futuræ, vel præteritæ, hoc est, rei, quam cum relatione ad tempus futurum, vel præteritum secluso præsenti contemplamur, cæteris paribus, debilior est imagine rei præsentis, & consequen-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sequenter affectus erga rem futuram, vel præteritam, cæteris paribus, remissior est affectu erga rem præsentem.

Propositio X.

Erga rem futuram, quàm citò affuturam imaginamur, intensiùs afficimur, quàm si ejus existendi tempus longiùs à præsenti distare imaginaremur; & memoriâ rei, quam non diu præteriisse imaginamur, intensiùs etiam afficimur, quàm si eandem diu præteriisse imaginaremur.

Demonstratio.

Quatenus enim rem citò affuturam, vel non diu præteriisse imaginamur, eo ipso aliquid imaginamur, quod rei præsentiam minùs secludit, quàm si ejusdem futurum existendi tempus longiùs à præsenti distare, vel quòd dudum præterierit, imaginaremur; (*ut per se notum*) adeoque (*per præced. Prop.*) eatenus intensiùs erga eandem afficiemur. *Q. E. D.*

Scholium.

Ex iis, quæ ad Definitionem 6. hujus Partis notavimus, sequitur, nos erga objecta, quæ à præsenti longiori temporis intervallo distant, quàm quod imaginando determinare possumus, quamvis ab invicem longo temporis intervallo distare intelligamus, æquè tamen remisse affici.

Propositio XI.

Affectus erga rem, quam ut necessariam imaginamur, cæteris paribus, intensior est, quàm erga possibilem, vel contingentem, sive non necessariam.

Demonstratio.

Quatenus rem aliquam necessariam esse imaginamur, eatenus ejus existentiam affirmamus, & contrà rei existentiam negamus, quatenus eandem non necessariam esse imaginamur; (*per Schol. 1. Prop. 33. p. 1.*) ac proinde (*per Prop. 9. hujus*) affectus erga

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rem necessariam, cæteris paribus, intensior est, quàm erga non necessariam, Q.E.D.

PROPOSITIO XII.

Affectus erga rem, quam scimus in præsenti non existere, & quam ut possibilem imaginamur, cæteris paribus, intensior est, quàm erga contingentem.

DEMONSTRATIO.

Quatenus rem ut contingentem imaginamur, nullâ alterius rei imagine afficimur, quæ rei existentiam ponat: (*per Defin. 3. hujus*) sed contrà (*secundum Hypothesin*) quædam imaginamur, quæ ejusdem præsentem existentiam secludunt. At quatenus rem in futurum possibilem esse imaginamur, eatenus quædam imaginamur, quæ ejusdem existentiam ponunt, (*per Defin. 4. hujus*) hoc est, (*per Prop. 18. p. 3.*) quæ Spem, vel Metum fovent; atque adeò affectus erga rem possibilem vehementior est. Q.E.D.

COROLLARIUM.

Affectus erga rem, quàm scimus in præsenti non existere, & quam ut contingentem imaginamur, multò remissior est, quàm si rem in præsenti nobis adesse imaginaremur.

DEMONSTRATIO.

Affectus erga rem, quam in præsenti existere imaginamur, intensior est, quàm si eandem ut futuram imaginaremur, (*per Coroll. Prop. 9. hujus*) & multò vehementior est, si tempus futurum à præsenti non multùm distare imaginaremur. (*per Prop. 10. hujus*) Est itaque affectus erga rem, cujus existendi tempus longè à præsenti distare imaginamur, multò remissior, quàm si eandem ut præsentem imaginaremur, & nihilominùs (*per Prop. præc.*) intensior est, quàm si eandem rem ut contingentem imaginaremur; atque adeò affectus erga rem contingentem multò remissior erit, quàm si rem in præsenti nobis adesse imaginaremur. Q.E.D.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XIII.

Affectus erga rem contingentem, quam scimus in præsenti non existere, cæteris paribus remissior est, quàm affectus erga rem præteritam.

Demonstratio.

Quatenus rem ut contingentem imaginamur, nullâ alterius rei imagine afficimur, quæ rei existentiam ponat; (*per Defin. 3. hujus*) Sed contrà (*secundum Hypothesin*) quædam imaginamur, quæ ejusdem præsentem existentiam secludunt. Verùm quatenus eandem cum relatione ad tempus præteritum imaginamur, eatenus aliquid imaginari supponimur, quod ipsam ad memoriam redigit, sive quod rei imaginem excitat, (*vide Prop. 18. p. 2. cum ejusdem Schol.*) ac proinde eatenus efficit, ut ipsam, ac si præsens esset, contemplemur: (*per Coroll. Prop. 17. p. 2.*) Atque adeò (*per Prop. 9. hujus*) affectus erga rem contingentem, quam scimus in præsenti non existere, cæteris paribus, remissior erit, quàm affectus erga rem præteritam. *Q. E. D.*

Propositio XIV.

Vera boni, & mali cognitio, quatenus vera, nullum affectum coercere potest; sed tantum, quatenus ut affectus consideratur.

Demonstratio.

Affectus est idea, quâ Mens majorem, vel minorem sui Corporis existendi vim, quàm antea, affirmat; (*per gen. Aff. Defin.*) atque adeò (*per Prop. 1. hujus*) nihil positivum habet, quod præsentiâ veri tolli possit, & consequenter vera boni, & mali cognitio, quatenus vera, nullum affectum coërcere potest. At quatenus affectus est, (*vide Prop. 8. hujus*) si fortior affectu coërcendo sit, eatenus tantùm (*per Prop. 7. hujus*) affectum coërcere poterit. *Q. E. D.*

Pro-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO XV.

Cupiditas, quæ ex verâ boni, & mali cognitione oritur, multis aliis Cupiditatibus, quæ ex affectibus, quibus conflictamur, oriuntur, restingui, vel coërceri potest.

DEMONSTRATIO.

Ex verâ boni, & mali cognitione, quatenus hæc (*per Prop. 8. hujus*) affectus est, oritur necessariò Cupiditas, (*per 1 affect. Def.*) quæ eò est major, quò affectus, ex quo oritur, major est: (*per Prop. 37. p. 3.*) Sed quia hæc Cupiditas (*per Hypothesin*) ex eo, quòd aliquid verè intelligimus, oritur, sequitur ergo ipsa in nobis, quatenus agimus; (*per Prop. 3. p. 3.*) atque adeò per solam nostram essentiam debet intelligi; (*per Defin. 2. p. 3.*) & consequenter (*per Prop. 7. p. 3.*) ejus vis, & incrementum solâ humanâ potentia definiri debet. Porrò Cupiditates, quæ ex affectibus, quibus conflictamur, oriuntur, eò etiam majores sunt, quò hi affectus vehementiores erunt; atque adeò earum vis, & incrementum (*per Prop. 5. hujus*) potentiâ causarum externarum definiri debet, quæ, si cum nostrâ comparetur, nostram potentiam indefinitè superat: (*per Prop. 3. hujus*) atque adeò Cupiditates, quæ ex similibus affectibus oriuntur, vehementiores esse possunt illâ, quæ ex verâ boni, & mali cognitione oritur, ac proinde (*per Prop. 7. hujus*) eandem coërcere, vel restinguere poterunt. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XVI.

Cupiditas, quæ ex cognitione boni, & mali, quatenus hæc cognitio futurum respicit, oritur, facilius rerum Cupiditate, quæ in præsentiâ suaves sunt, coërceri, vel restingui potest.

DEMONSTRATIO.

Affectus erga rem, quam futuram imaginamur, remissior est, quàm erga præsentem. (*per Coroll. Prop. 9. hujus*) At Cupiditas, quæ ex verâ boni, & mali cognitione oritur; tametsi hæc cognitio circa res, quæ in præsentiâ bonæ sunt, versetur, restingui, vel coër-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

coërceri potest aliquâ temerariâ Cupiditate; (*per Prop. præced. cujus dem. universalis est*) ergo Cupiditas, quæ ex eâdem cognitione, quatenus hæc futurum respicit, oritur, facilius coërceri, vel restingui poterit, &c. *Q.E.D.*

Propositio XVII.

Cupiditas, quæ oritur ex verâ boni, & mali cognitione, quatenus hæc circa res contingentes versatur, multò adhuc faciliùs coërceri potest, Cupiditate rerum, quæ præsentes sunt.

Demonstratio.

Propositio hæc eodem modo, ac Prop. præced. demonstratur ex Coroll. Prop. 12. hujus.

Scholium.

His me causam ostendisse credo, cur homines opinione magis, quàm verâ ratione commoveantur, & cur vera boni, & mali cognitio animi commotiones excitet, & sæpe omni libidinis generi cedat; unde illud Poëtæ natum. *Video meliora, proboque, deteriora sequor.* Quod idem etiam Ecclesiastes in mente habuisse videtur, cùm dixit; *Qui auget scientiam, auget dolorem.* Atque hæc non eum in finem dico, ut inde concludam, præstabilius esse ignorare, quàm scire, vel quòd stulto intelligens in moderandis affectibus nihil intersit; sed ideò quia necesse est, nostræ naturæ tam potentiam, quàm impotentiam noscere, ut determinare possimus, quid ratio in moderandis affectibus possit, & quid non possit; & in hâc Parte de solâ humanâ impotentiâ me acturum dixi. Nam de Rationis in affectûs potentiâ separatim agere constitui.

Propositio XVIII.

Cupiditas, quæ ex Lætitiâ oritur, cæteris paribus, fortior est Cupiditate, quæ ex Tristitiâ oritur.

Demonstratio.

Cupiditas est ipsa hominis essentia, (*per 1. affect. Defi.*) hoc est, (*per Prop. 7. p. 3.*) conatus, quo homo in suo esse perseverare conatur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
ac-343
http://diglib.hab.de/drucke/ /start.htm

natur. Quare Cupiditas, quæ ex Lætitiâ oritur, ipso Lætitiæ affectu (*per Defin. Lætitiæ, quam vide in Schol. Prop.* 11. *p.* 3.) juvatur, vel augetur; quæ autem contrà ex Tristitiâ oritur, ipso Tristitiæ affectu (*per idem Schol.*) minuitur, vel coërcetur; atque adeò vis Cupiditatis, quæ ex Lætitiâ oritur, potentiâ humanâ, simul & potentiâ causæ externæ; quæ autem ex Tristitiâ, solâ humanâ potentiâ definiri debet, ac proinde hâc illa fortior est. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

His paucis humanæ impotentiæ, & inconstantiæ causas, & cur homines rationis præcepta non servent, explicui. Superest jam, ut ostendam, quid id sit, quod ratio nobis præscribit, & quinam affectûs cum rationis humanæ regulis conveniant; quinam contrà iisdem contrarii sint. Sed antequam hæc prolixo nostro Geometrico ordine demonstrare incipiam, lubet ipsa rationis dictamina hic priùs breviter ostendere, ut ea, quæ sentio, faciliùs ab unoquoque percipiantur. Cùm ratio nihil contra naturam postulet, postulat ergo ipsa, ut unusquisque seipsum amet, suum utile, quod revera utile est, quærat, & id omne, quod hominem ad majorem perfectionem revera ducit, appetat, & absolutè, ut unusquisque suum esse, quantum in se est, conservare conetur. Quod quidem tam necessariò verum est, quàm, quòd totum sit suâ parte majus. (*Vide Prop.* 4. *p.* 3.) Deinde quandoquidem virtus (*per Defin.* 8. *hujus*) nihil aliud est, quàm ex legibus propriæ naturæ agere, & nemo suum esse (*per Prop.* 7. *p.* 3.) conservare conetur, nisi ex propriæ suæ naturæ legibus; hinc sequitur *primò*, virtutis fundamentum esse ipsum conatum proprium esse conservandi, & felicitatem in eo consistere, quòd homo suum esse conservare potest. *Secundò* sequitur, virtutem propter se esse appetendam, nec quicquam, quod ipsa præstabilius, aut quod utilius nobis sit, dari, cujus causâ deberet appeti. *Tertiò* denique sequitur, eos, qui se interficiunt, animo esse impotentes, eosque à causis externis, suæ naturæ repugnantibus, prorsùs vinci. Porrò ex Postulato 4. Partis 2. sequitur, nos efficere nunquam posse, ut nihil extra nos indigeamus ad nostrum esse conservandum, & ut ità vivamus, ut nullum commercium

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cium cum rebus, quæ extra nos sunt, habeamus; &, si præterea nostram Mentem spectemus, sanè noster intellectus imperfectior esset, si Mens sola esset, nec quicquam præter se ipsam intelligeret. Multa igitur extra nos dantur, quæ nobis utilia, quæque propterea appetenda sunt. Ex his nulla præstantiora excogitari possunt, quàm ea, quæ cum nostrâ naturâ prorsùs conveniunt. Si enim duo ex. gr. ejusdem prorsùs naturæ individua invicem junguntur, individuum componunt singulo duplò potentius. Homini igitur nihil homine utilius; nihil, inquam, homines præstantius ad suum esse conservandum, optare possunt, quàm quòd omnes in omnibus ità conveniant, ut omnium Mentes & Corpora unam quasi Mentem, unumque Corpus componant, & omnes simul, quantùm possunt, suum esse conservare conentur, omnesque simul omnium commune utile sibi quærant; ex quibus sequitur, homines, qui ratione gubernantur, hoc est, homines, qui ex ductu rationis suum utile quærunt, nihil sibi appetere, quod reliquis hominibus non cupiant, atque adeò eosdem justos, fidos, atque honestos esse.

Hæc illa rationis dictamina sunt, quæ hic paucis ostendere proposueram, antequam eadem prolixiori ordine demonstrare inciperem, quod eâ de causâ feci, ut, si fieri posset, eorum attentionem mihi conciliarem, qui credunt, hoc principium, quòd scilicet unusquisque suum utile quærere tenetur, impietatis; non autem virtutis, & pietatis esse fundamentum. Postquam igitur rem sese contrà habere breviter ostenderim, pergo ad eandem eâdem viâ, quâ huc usque progressi sumus, demonstrandum.

Propositio XIX.

Id unusquisque ex legibus suæ naturæ necessariò appetit, vel aversatur, quod bonum, vel malum esse judicat.

Demonstratio.

Boni, & mali cognitio est (*per Prop. 8. hujus*) ipse Lætitiæ, vel Tristitiæ affectus, quatenus ejusdem sumus conscii; ac proinde (*per Prop. 28. p. 3.*) id unusquisque necessariò appetit, quod

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

bonum, & contrà id averſatur, quod malum eſſe judicat. Sed hic appetitus nihil aliud eſt, quàm ipſa hominis eſſentia, ſeu natura (*per Defin. App. quam vide in Schol. Prop. 9. p. 3. & 1. Aff. Defin.*) Ergo unuſquiſque ex ſolis ſuæ naturæ legibus id neceſſario appetit, vel averſatur, &c. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XX.

Quò magis unuſquiſque ſuum utile quærere, hoc eſt, ſuum eſſe conſervare conatur, & poteſt, eò magis virtute præditus eſt; & contrà quatenus unusquiſque ſuum utile, hoc eſt, ſuum eſſe conſervare negligit, eatenus eſt impotens.

DEMONSTRATIO.

Virtus eſt ipſa humana potentia, quæ ſolâ hominis eſſentiâ definitur, (*per Defin. 8. hujus*) hoc eſt, (*per Prop. 7. p. 3.*) quæ ſolo conatu, quo homo in ſuo eſſe perſeverare conatur, definitur. Quò ergo unuſquiſque magis ſuum eſſe conſervare conatur, & poteſt, eò magis virtute præditus eſt, & conſequenter, (*per Prop. 4. & 6. p. 3.*) quatenus aliquis ſuum eſſe conſervare negligit, eatenus eſt impotens. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Nemo igitur, niſi à cauſis externis, & ſuæ naturæ contrariis victus, ſuum utile appetere, ſive ſuum eſſe conſervare negligit. Nemo, inquam, ex neceſſitate ſuæ naturæ; ſed à cauſis externis coactus alimenta averſatur, vel ſe ipſum interficit, quod multis modis fieri poteſt; nempe interficit aliquis ſe ipſum coactus ab alio, qui ejus dexteram, quâ enſem caſu prehenderat, contorquet, & cogit verſus cor ipſum gladium dirigere; vel quòd ex mandato Tyranni, ut Seneca, cogatur venas aperire ſuas, hoc eſt, majus malum minore vitare cupiat; vel denique ex eo, quòd cauſæ latentes externæ ejus imaginationem ità diſponunt, & Corpus ità afficiunt, ut id aliam naturam priori contrariam induat, & cujus idea in Mente dari nequit. (*per Prop. 10. p. 3.*) At quòd homo ex neceſſitate ſuæ naturæ conetur non exiſtere, vel in aliam formam mutari, tam eſt impoſ-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

impossibile, quàm quòd ex nihilo aliquid fiat, ut unusquisque mediocri meditatione videre potest.

Propositio XXI.

Nemo potest cupere beatum esse, bene agere, & bene vivere, qui simul non cupiat, esse, agere, & vivere, hoc est, actu existere.

Demonstratio.

Hujus Propositionis Demonstratio, seu potiùs res ipsa per se patet, & etiam ex Cupiditatis definitione. Est enim Cupiditas (*per 1. Aff. Defin.*) beatè, seu bene vivendi, agendi, &c. ipsa hominis essentia, hoc est, (*per Prop. 7. p. 3.*) conatus, quo unusquisque suum esse conservare conatur. Ergo nemo potest cupere, &c. *Q. E. D.*

Propositio XXII.

Nulla virtus potest prior hâc (nempe conatu sese conservandi) concipi.

Demonstratio.

Conatus sese conservandi est ipsa rei essentia. (*per Prop. 7. p. 3.*) Si igitur aliqua virtus posset hâc, nempe hoc conatu, prior concipi; conciperetur ergo (*per Defin. 8. hujus*) ipsa rei essentia se ipsâ prior, quod (*ut per se notum*) est absurdum. Ergo nulla virtus, &c. *Q. E. D.*

Corollarium.

Conatus sese conservandi primum, & unicum virtutis est fundamentum. Nam hoc principio nullum aliud potest priùs concipi, (*per Prop. præc.*) & absque ipso (*per Prop. 21. hujus*) nulla virtus potest concipi.

Propositio XXIII.

Homo, quatenus ad aliquid agendum determinatur ex eo, quòd ideas habet inadæquatas, non potest absolutè dici, ex virtute agere; sed tantùm, quatenus determinatur ex eo, quòd intelligit.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Quatenus homo ad agendum determinatur ex eo, quòd inadæquatas habet ideas, eatenus (*per Prop. 1. p. 3.*) patitur, hoc est, (*per Defin. 1. & 2. p. 3.*) aliquid agit, quod per solam ejus essentiam non potest percipi, hoc est, (*per Defin. 8. hujus*) quod ex ipsius virtute non sequitur. At quatenus ad aliquid agendum determinatur ex eo, quòd intelligit, eatenus (*per eandem Prop. 1. p. 3.*) agit, hoc est, (*per Defin. 2. p. 3.*) aliquid agit, quod per solam ipsius essentiam percipitur, sive (*per Defin. 8. hujus*) quod ex ipsius virtute adæquatè sequitur. Q. E. D.

PROPOSITIO XXIV.

Ex virtute absolutè agere nihil aliud in nobis est, quàm ex ductu rationis agere, vivere, suum esse conservare (hæc tria idem significant) ex fundamento proprium utile quærendi.

DEMONSTRATIO.

Ex virtute absolutè agere, nihil aliud est, (*per Defin. 8. hujus*) quàm ex legibus propriæ naturæ agere. At nos eatenus tantummodò agimus, quatenus intelligimus; (*per Prop. 3. p. 3.*) Ergo ex virtute agere, nihil aliud in nobis est, quàm ex ductu rationis agere, vivere, suum esse conservare, idque (*per Coroll. Prop. 22. hujus*) ex fundamento suum utile quærendi. Q. E. D.

PROPOSITIO XXV.

Nemo suum esse alterius rei causâ conservare conatur.

DEMONSTRATIO.

Conatus, quo unaquæque res in suo esse perseverare conatur; solâ ipsius rei essentiâ definitur, (*per Prop. 7. p. 3.*) eâque solâ datâ, non autem ex alterius rei essentiâ necessariò sequitur, (*per Prop. 6. p. 3.*) ut unusquisque suum esse conservare conetur. Patet præterea hæc Propositio ex Coroll. Prop. 22. hujus Partis. Nam si homo alterius rei causâ suum esse conservare conaretur, tum res illa primum esset

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

esset virtutis fundamentum, (*ut per se notum*) quod (*per prædictum Coroll.*) est absurdum. Ergo nemo suum esse &c. *Q. E. D.*

Propositio XXVI.

Quicquid ex ratione conamur, nihil aliud est, quàm intelligere; nec Mens, quatenus ratione utitur, aliud sibi utile esse judicat, nisi id, quod ad intelligendum conducit.

Demonstratio.

Conatus sese conservandi nihil est præter ipsius rei essentiam, (*per Prop. 7. p. 3.*) quæ quatenus talis existit, vim habere concipitur ad perseverandum in existendo, (*per Prop. 6. p. 3.*) & ea agendum, quæ ex datâ suâ naturâ necessariò sequuntur. (*vide Defin. Appetitûs in Schol. Prop. 9. p. 3.*) At rationis essentia nihil aliud est, quàm Mens nostra, quatenus clarè, & distinctè intelligit: (*vide ejus Defin. in 2. Schol. Prop. 40. p. 2.*) Ergo (*per Prop. 40. p. 2.*) quicquid ex ratione conamur, nihil aliud est, quàm intelligere. Deinde quoniam hic Mentis conatus, quo Mens, quatenus ratiocinatur, suum esse conatur conservare, nihil aliud est, quàm intelligere; (*per primam partem hujus*) est ergo hic intelligendi conatus (*per Coroll. Prop. 22. hujus*) primum, & unicum virtutis fundamentum, nec alicujus finis causâ (*per Prop. 25. hujus*) res intelligere conabimur; sed contrà Mens, quatenus ratiocinatur, nihil sibi bonum esse concipere poterit, nisi id, quod ad intelligendum conducit, (*per Defin. 1. hujus*) *Q. E. D.*

Propositio XXVII.

Nihil certò scimus bonum, aut malum esse, nisi id, quod ad intelligendum reverâ conducit, vel quod impedire potest, quò minùs intelligamus.

Demonstratio.

Mens, quatenus ratiocinatur nihil aliud appetit, quàm intelligere, nec aliud sibi utile esse judicat, nisi id, quod ad intelligendum conducit. (*per Prop. præc.*) At Mens (*per Prop. 41. & 43. p. 2.*

cujus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cujus etiam Schol. vide) rerum certitudinem non habet, nisi quatenus ideas habet adæquatas, sive (*quod per Schol. Prop.* 40. *p.* 2. *idem est*) quatenus ratiocinatur; ergo nihil certò scimus bonum esse, nisi id, quod ad intelligendum revera conducit; & contrà id malum, quod impedire potest, quò minùs intelligamus. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXVIII.

Summum Mentis bonum est Dei cognitio, & summa Mentis virtus Deum cognoscere.

DEMONSTRATIO.

Summum, quod Mens intelligere potest, Deus est, hoc est, (*per Defin.* 6. *p.* 1.) Ens absolutè infinitum, & sine quo (*per Prop.* 15. *p.* 1.) nihil esse, neque concipi potest; adeóque (*per Prop.* 26. & 27. *hujus*) summum Mentis utile, sive (*per Defin.* 1. *hujus*) bonum est Dei cognitio. Deinde Mens, quatenus intelligit, eatenus tantùm agit, (*per Prop.* 1. & 3. *p.* 3.) & eatenus tantùm (*per Prop.* 23. *hujus*) potest absolutè dici, quòd ex virtute agit. Est igitur Mentis absoluta virtus intelligere. At summum, quod Mens intelligere potest, Deus est: (*ut jam jam Demonstravimus*) Ergo Mentis summa virtus est Deum intelligere, seu cognoscere. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXIX.

Res quæcunque singularis, cujus natura à nostrâ prorsùs est diversa, nostram agendi potentiam nec juvare, nec coërcere potest, & absolutè res nulla potest nobis bona, aut mala esse, nisi commune aliquid nobiscum habeat.

DEMONSTRATIO.

Cujuscunque rei singularis, & consequenter (*per Coroll. Prop.* 10. *p.* 2.) hominis potentia, quâ existit, & operatur, non determinatur nisi ab aliâ re singulari, (*per Prop.* 28. *p.* 1.) cujus natura (*per Prop.* 6. *p.* 2.) per idem attributum debet intelligi, per quod natura

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

natura humana concipitur. Nostra igitur agendi potentia, quomodocunque ea concipiatur, determinari, & consequenter juvari, vel coërceri potest potentiâ alterius rei singularis, quæ aliquid commune nobiscum habet, & non potentiâ rei, cujus natura à nostrâ prorsus est diversa; & quia id bonum, aut malum vocamus, quod causa est Lætitiæ, aut Tristitiæ, (*per Prop. 8. hujus*) hoc est, (*per Schol. Prop. 11. p. 3.*) quod nostram agendi potentiam auget, vel minuit, juvat, vel coërcet; ergo res, cujus natura à nostrâ prorsus est diversa, nobis neque bona, neque mala esse potest. *Q. E. D.*

Propositio XXX.

Res nulla per id, quod cum nostrâ naturâ commune habet, potest esse mala; sed quatenus nobis mala est, eatenus est nobis contraria.

Demonstratio.

Id malum vocamus, quod causa est Tristitiæ, (*per Prop. 8. hujus*) hoc est, (*per ejus Defin. quam vide in Schol. Prop. 11. p. 3.*) quod nostram agendi potentiam minuit, vel coërcet. Si igitur res aliqua per id, quod nobiscum habet commune, nobis esset mala; posset ergo res id ipsum, quod nobiscum commune habet, minuere, vel coërcere, quod (*per Prop. 4. p. 3.*) est absurdum. Nulla igitur res per id, quod nobiscum commune habet, potest nobis esse mala; sed contrà quatenus mala est, hoc est, (*ut jam jam ostendimus*) quatenus nostram agendi potentiam minuere, vel coërcere potest, eatenus (*per Prop. 5. p. 3.*) nobis est contraria. *Q. E. D.*

Propositio XXXI.

Quatenus res aliqua cum nostrâ naturâ convenit, eatenus necessariò bona est.

Demonstratio.

Quatenus enim res aliqua cum nostrâ naturâ convenit, non potest, (*per Prop. præc.*) esse mala. Erit ergo necessariò vel bona, vel

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

indifferens. Si hoc ponatur, nempe, quòd neque bona sit, neque mala; nihil ergo (*per Axiom. 3. hujus*) ex ipsius naturâ sequetur, quod nostræ naturæ conservationi inservit, hoc est, (*per Hypothesin*) quod ipsius rei naturæ conservationi inservit; sed hoc est absurdum; (*per Prop. 6. p. 3.*) erit ergo, quatenus cum nostrâ naturâ convenit, necessariò bona. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, quòd, quò res aliqua magis cum nostrâ naturâ convenit, eò nobis est utilior, seu magis bona, & contrà quò res aliqua nobis est utilior, eatenus cum nostrâ naturâ magis convenit. Nam quatenus cum nostrâ naturâ non convenit, erit necessariò à nostrâ naturâ diversa, vel eidem contraria. Si diversa, tum (*per Prop. 29. hujus*) neque bona, neque mala esse poterit; si autem contraria, erit ergo etiam ei contraria, quæ cum nostrâ naturâ convenit, hoc est, (*per Prop. præced.*) contraria bono, seu mala. Nihil igitur, nisi quatenus cum nostrâ naturâ convenit, potest esse bonum, atque adeò, quò res aliqua magis cum nostrâ naturâ convenit, eò est utilior, & contrà. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXXII.

Quatenus homines passionibus sunt obnoxii, non possunt eatenus dici, quòd naturâ conveniant.

DEMONSTRATIO.

Quæ naturâ convenire dicuntur, potentiâ convenire intelliguntur; (*per Prop. 7. p. 3.*) non autem impotentiâ, seu negatione, & consequenter (*vide Schol. Prop. 3. p. 2.*) neque etiam passione; quare homines, quatenus passionibus sunt obnoxii, non possunt dici, quòd naturâ conveniant. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Res etiam per se patet; qui enim ait, album, & nigrum in eo solummodò convenire, quòd neutrum sit rubrum; is absolutè affirmat album, & nigrum nullâ in re convenire. Sic etiam si quis ait, lapidem, & hominem in hoc tantùm convenire, quòd uterque

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

que sit finitus, impotens, vel quòd ex necessitate suæ naturæ non existit, vel denique quòd à potentiâ causarum externarum indefinitè superatur; is omninò affirmat, lapidem, & hominem nullâ in re convenire; quæ enim in solâ negatione, sive in eo, quod non habent, conveniunt, ea reverâ nullâ in re conveniunt.

Propositio XXXIII.

Homines naturâ discrepare possunt, quatenus affectibus, qui passiones sunt, conflictantur, & eatenus etiam unus, idemque homo varius est, & inconstans.

Demonstratio.

Affectuum natura, seu essentia non potest per solam nostram essentiam, seu naturam explicari; (*per Defin. 1. & 2. p. 3.*) sed potentiâ, hoc est, (*per Prop. 7. p. 3.*) naturâ causarum externarum, cum nostrâ comparatâ, definiri debet; unde fit, ut uniuscujusque affectûs tot species dentur, quot sunt species objectorum, à quibus afficimur; (*vide Prop. 56. p. 3.*) & ut homines ab uno, eodemque objecto diversimodè afficiantur; (*vide Prop. 51. p. 3.*) atque eatenus naturâ discrepent, & denique ut unus, idemque homo (*per eandem Prop. 51. p. 3.*) erga idem objectum diversimodè afficiatur, atque eatenus varius sit, &c. *Q. E. D.*

Propositio XXXIV.

Quatenus homines affectibus, qui passiones sunt, conflictantur, possunt invicem esse contrarii.

Demonstratio.

Homo ex. gr. Petrus potest esse causa, ut Paulus contristetur, propterea quòd aliquid habet simile rei, quam Paulus odit; (*per Prop. 16. p. 3.*) vel propterea quòd Petrus solus re aliquâ potitur, quam ipse Paulus etiam amat, (*vide Prop. 32. p. 3. cum ejusdem Schol.*) vel ob alias causas; (*harum præcipuas vide in Schol. Prop. 55. p. 3.*) atque adeò inde fiet, (*per Defin. 7. affect.*) ut Paulus Petrum odio habeat, & consequenter facilè fiet, (*per Prop. 40. p. 3.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cum ejus Schol.) ut Petrus Paulum contrà odio habeat, atque adeò (*per Prop.* 39. *p.* 3.) ut invicem malum inferre conentur, hoc est, (*per Prop.* 30. *hujus*) ut invicem sint contrarii. At affectus Tristitiæ semper passio est; (*per Prop.* 59. *p.* 3.) ergo homines, quatenus conflictantur affectibus, qui passiones sunt, possunt invicem esse contrarii. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Dixi, quòd Paulus odio Petrum habeat, quia imaginatur, id eundem possidere, quod ipse Paulus etiam amat; unde primâ fronte videtur sequi, quòd hi duo ex eo, quòd idem amant, & consequenter ex eo, quòd naturâ conveniunt, sibi invicem damno sint; atque adeò, si hoc verum est, falsæ essent Propositio 30. & 31. hujus Partis. Sed si rem æquâ lance examinare velimus, hæc omnia convenire omninò videbimus. Nam hi duo non sunt invicem molesti, quatenus naturâ conveniunt, hoc est, quatenus uterque idem amat; sed quatenus ab invicem discrepant. Nam quatenus uterque idem amat, eo ipso utriusque amor fovetur, (*per Prop.* 31. *p.* 3.) hoc est, (*per Defin.* 6. *affect.*) eo ipso utriusque Lætitia fovetur. Quare longè abest, ut quatenus idem amant, & naturâ conveniunt, invicem molesti sint. Sed hujus rei causa, ut dixi, nulla alia est, quàm quia naturâ discrepare supponuntur. Supponimus namque Petrum ideam habere rei amatæ jam possessæ, & Paulum contrà ideam rei amatæ amissæ. Unde fit, ut hic Tristitiâ, & ille contrà Lætitiâ afficiatur; atque eatenus invicem contrarii sint. Et ad hunc modum ostendere facilè possumus reliquas odii causas ab hoc solo pendere, quòd homines naturâ discrepant, & non ab eo, in quo conveniunt.

PROPOSITIO XXXV.

Quatenus homines ex ductu rationis vivunt, eatenus tantùm naturâ semper necessariò conveniunt.

DEMONSTRATIO.

Quatenus homines affectibus, qui passiones sunt, conflictantur, possunt esse naturâ diversi, (*per Prop.* 33. *hujus*) & invicem contrarii.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tratii. (*per Prop. præced.*) Sed eatenus homines tantùm agere dicuntur, quatenus ex ductu rationis vivunt, (*per Prop. 3. p. 3.*) atque adeò quicquid ex humanâ naturâ, quatenus ratione definitur, sequitur, id (*per Defin. 2. p. 3.*) per solam humanam naturam, tanquam per proximam suam causam, debet intelligi. Sed quia unusquisque ex suæ naturæ legibus id appetit, quod bonum, & id amovere conatur, quod malum esse judicat; (*per Prop. 19. hujus*) & cùm præterea id, quod ex dictamine rationis bonum, aut malum esse judicamus, necessariò bonum, aut malum sit; (*per Prop. 41. p. 2.*) Ergo homines, quatenus ex ductu rationis vivunt, eatenus tantùm ea necessariò agunt, quæ humanæ naturæ, & consequenter unicuique homini necessariò bona sunt, hoc est, (*per Coroll. Prop. 31. hujus*) quæ cum naturâ uniuscujusque hominis conveniunt; atque adeò homines etiam inter se, quatenus ex ductu rationis vivunt, necessariò semper conveniunt. Q. E. D.

Corollarium I.

Nihil singulare in rerum naturâ datur, quod homini sit utilius, quàm homo, qui ex ductu rationis vivit. Nam id homini utilissimum est, quod cum suâ naturâ maximè convenit, (*per Coroll. Prop. 31. hujus*) hoc est, (*ut per se notum*) homo. At homo ex legibus suæ naturæ absolutè agit, quando ex ductu rationis vivit, (*per Defin. 2. p. 3.*) & eatenus tantùm cum naturâ alterius hominis necessariò semper convenit; (*per Prop. præced.*) ergo homini nihil inter res singulares utilius datur, quàm homo &c. Q. E. D.

Corollarium II.

Cùm maximè unusquisque homo suum sibi utile quærit, tum maximè homines sunt sibi invicem utiles. Nam quò magis unusquisque suum utile quærit, & se conservare conatur, eò magis virtute præditus est, (*per Prop. 20. hujus*) sive quod idem est, (*per Defin. 8. hujus*) eò majore potentiâ præditus est ad agendum ex suæ naturæ legibus, hoc est, (*per Prop. 3. p. 3.*) ad vivendum ex ductu rationis. At homines tum maximè naturâ conveniunt, cùm ex ductu rationis vivunt; (*per Prop. præced.*) ergo (*per præc. Coroll.*) tum maximè homines erunt sibi invicem utiles, cùm maximè unusquisque suum utile sibi quærit. Q. E. D.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM.

Quæ modò ostendimus, ipsa etiam experientia quotidie tot, tamque luculentis testimoniis testatur, ut omnibus ferè in ore sit: hominem homini Deum esse. Fit tamen rarò, ut homines ex ductu rationis vivant; sed cum iis ità comparatum est, ut plerumque invidi, atque invicem molesti sint. At nihilominùs vitam solitariam vix transigere queunt, ità ut plerisque illa definitio, quòd homo sit animal sociale, valdè arriserit; & reverâ res ità se habet, ut ex hominum communi societate multò plura commoda oriantur, quàm damna. Rideant igitur, quantùm velint, res humanas Satyrici, easque detestentur Theologi, & laudent, quantùm possunt, Melancholici vitam incultam, & agrestem, hominesque contemnant, & admirentur bruta; experientur tamen homines mutuo auxilio ea, quibus indigent, multò faciliùs sibi parare, & non nisi junctis viribus pericula, quæ ubique imminent, vitare posse; ut jam taceam, quòd multò præstabilius sit, & cognitione nostrâ magis dignum, hominum, quàm brutorum facta contemplari. Sed de his aliàs prolixiùs.

PROPOSITIO XXXVI.

Summum bonum eorum, qui virtutem sectantur, omnibus commune est, eoque omnes æquè gaudere possunt.

DEMONSTRATIO.

Ex virtute agere est ex ductu rationis agere, *(per Prop. 24. hujus)* & quicquid ex ratione conamur agere, est intelligere; *(per Prop. 26. hujus)* atque adeò *(per Prop. 28. hujus)* summum bonum eorum, qui virtutem sectantur, est Deum cognoscere, hoc est, *(per Prop. 47 p. 2. & ejusdem Schol.)* bonum, quod omnibus hominibus commune est, & ab omnibus hominibus, quatenus ejusdem sunt naturæ, possideri æquè potest. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Si quis autem roget, quid si summum bonum eorum, qui virtutem sectantur, non esset omnibus commune? an non inde, ut

suprà

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

suprà (*vide Prop. 34. hujus*) sequeretur, quòd homines, qui ex ductu rationis vivunt, hoc est, (*per Prop. 35. hujus*) homines, quatenus naturâ conveniunt, essent invicem contrarii? Is hoc sibi responsum habeat, non ex accidenti; sed ex ipsâ naturâ rationis oriri, ut hominis summum bonum omnibus sit commune, nimirùm, quia ex ipsâ humanâ essentiâ, quatenus ratione definitur, deducitur; & quia homo nec esse, nec concipi posset, si potestatem non haberet gaudendi hoc summo bono. Pertinet namque (*per Prop. 47. p. 2.*) ad Mentis humanæ essentiam, adæquatam habere cognitionem æternæ, & infinitiæ essentiæ Dei.

Propositio XXXVII.

Bonum, quod unusquisque, qui sectatur virtutem, sibi appetit, reliquis hominibus etiam cupiet, & eò magis, quò majorem Dei habuerit cognitionem.

Demonstratio.

Homines, quatenus ex ductu rationis vivunt, sunt homini utilissimi, (*per Coroll. 1. Prop. 35. hujus*) atque adeò (*per Prop. 19. hujus*) ex ductu rationis conabimur necessariò efficere, ut homines ex ductu rationis vivant. At bonum, quod unusquisque, qui ex rationis dictamine vivit, hoc est, (*per Prop. 24. hujus*) qui virtutem sectatur, sibi appetit, est intelligere; (*per Prop. 26. hujus*) ergo bonum, quod unusquisque, qui virtutem sectatur, sibi appetit, reliquis hominibus etiam cupiet. Deinde Cupiditas, quatenus ad Mentem refertur, est ipsa Mentis essentia; (*per 1. Affect. Defin.*) Mentis autem essentia in cognitione consistit, (*per Prop. 11. p. 2.*) quæ Dei cognitionem involvit, (*per Prop. 47. p. 2.*) & sine quâ (*per Prop. 15. p. 1.*) nec esse, nec concipi potest; adeoque quò Mentis essentia majorem Dei cognitionem involvit, eò Cupiditas, quâ is, qui virtutem sectatur, bonum, quod sibi appetit, alteri cupit, etiam major erit. *Q. E. D.*

Aliter.

Bonum, quod homo sibi appetit, & amat, constantiùs amabit, si vi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

si viderit, alios idem amare; (*per Prop.* 31. *p.* 3.) atque adeò (*per Coroll. ejusdem Prop.*) conabitur, ut reliqui idem ament; & quia hoc bonum (*per Prop. præc.*) omnibus commune est, eoque omnes gaudere possunt; conabitur ergo, (*per eandem rationem*) ut omnes eodem gaudeant, & (*per Prop.* 37. *p.* 3.) eò magis, quò hoc bono magis fruetur. Q. E. D.

SCHOLIUM I.

Qui ex solo affectu conatur, ut reliqui ament, quod ipse amat, & ut reliqui ex ipsius ingenio vivant, solo impetu agit, & ideò odiosus est, præcipuè iis, quibus alia placent, quique propterea etiam student, & eodem impetu conantur, ut reliqui contrà ex ipsorum ingenio vivant. Deinde quoniam summum, quod homines ex affectu appetunt, bonum sæpe tale est, ut unus tantùm ejus possit esse compos, hinc fit, ut qui amant, mente sibi non constent, & dum laudes rei, quam amant, narrare gaudent, timeant credi. At qui reliquos conatur ratione ducere, non impetu; sed humaniter, & benignè agit, & sibi mente maximè constat. Porrò quicquid cupimus, & agimus, cujus causâ sumus, quatenus Dei habemus ideam, sive quatenus Deum cognoscimus, ad Religionem refero. Cupiditatem autem bene faciendi, quæ ex eo ingeneratur, quòd ex rationis ductu vivimus, Pietatem voco. Cupiditatem deinde, quâ homo, qui ex ductu rationis vivit, tenetur, ut reliquos sibi amicitiâ jungat, Honestatem voco, & id honestum, quod homines, qui ex ductu rationis vivunt, laudant, & id contrà turpe, quod conciliandæ amicitiæ repugnat. Præter hæc, civitatis etiam quænam sint fundamenta ostendi. Differentia deinde inter veram virtutem, & impotentiam facilè ex suprà dictis percipitur; nempe quòd vera virtus nihil aliud sit, quàm ex solo rationis ductu vivere; atque adeò impotentia in hoc solo consistit, quòd homo à rebus, quæ extra ipsum sunt, duci se patiatur, & ab iis ad ea agendum determinetur, quæ rerum externarum communis constitutio; non autem ea, quæ ipsa ipsius natura, in se solâ considerata, postulat. Atque hæc illa sunt, quæ in Scholio Propositionis 18. hujus Partis demonstrare promisi, ex quibus apparet legem illam de non mactandis brutis, magis vanâ superstitione, & muliebri misericordiâ, quàm sanâ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sanâ ratione fundatam esse. Docet quidem ratio nostrum utile quærendi necessitudinem cum hominibus jungere; sed non cum brutis, aut rebus, quarum natura à naturâ humanâ est diversa; sed idem jus, quod illa in nos habent, nos in ea habere. Imò quia uniuscujusque jus virtute, seu potentiâ uniuscujusque definitur, longè majus homines in bruta, quàm hæc in homines jus habent. Nec tamen nego bruta sentire; sed nego, quòd propterea non liceat nostræ utilitati consulere, & iisdem ad libitum uti, eademque tractare, prout nobis magis convenit; quandoquidem nobiscum naturâ non conveniunt, & eorum affectûs ab affectibus humanis sunt naturâ diversi. (*vide Schol. Prop.* 57. *p.* 3.) Superest, ut explicem, quid justum, quid injustum, quid peccatum, & quid denique meritum sit. Sed de his vide seq. Scholium.

Scholium II.

In Appendice Partis primæ explicare promisi, quid laus, & vituperium, quid meritum, & peccatum, quid justum, & injustum sit. Laudem, & vituperium quod attinet, in Scholio Propositionis 29. Partis 3. explicui; de reliquis autem hic jam erit dicendi locus; Sed priùs pauca de statu hominis naturali, & civili dicenda sunt.

Existit unusquisque summo naturæ jure, & consequenter summo naturæ jure unusquisque ea agit, quæ ex suæ naturæ necessitate sequuntur; atque adeò summo naturæ jure unusquisque judicat, quid bonum, quid malum sit, suæque utilitati ex suo ingenio consulit, (*vide Prop.* 19. *&* 20. *hujus*) seseque vindicat, (*vide Coroll.* 2. *Prop.* 40. *p.* 3.) & id, quod amat, conservare, & id, quod odio habet, destruere conatur. (*vide Prop.* 28. *p.* 3.) Quòd si homines ex ductu rationis viverent, potiretur unusquisque (*per Coroll.* 1. *Prop.* 35. *hujus*) hoc suo jure absque ullo alterius damno. Sed quia affectibus sunt obnoxii, (*per Coroll. Prop.* 4. *hujus*) qui potentiam, seu virtutem humanam longè superant, (*per Prop.* 6. *hujus*) ideò sæpe diversi trahuntur, (*per Prop.* 34. *hujus*) atque sibi invicem sunt contrarii, (*per Prop.* 34. *hujus*) mutuo dum auxilio indigent. (*per Schol. Prop.* 35. *hujus*) Ut igitur homines concorditer vivere, & sibi auxilio esse possint, necesse est, ut jure suo naturali

turali cedant, & se invicem securos reddant, se nihil acturos, quod possit in alterius damnum cedere. Quâ autem ratione hoc fieri possit, ut scilicet homines, qui affectibus necessario sunt obnoxii, (*per Coroll. Prop. 4. hujus*) atque inconstantes, & varii, (*per Prop. 33. hujus*) possint se invicem securos reddere, & fidem invicem habere, patet ex Propositione 7. hujus Partis & Propositione 39. Partis 3. Nempe quòd nullus affectus coërceri potest, nisi affectu fortiore, & contrario affectui coërcendo, & quod unusquisque ab inferendo damno abstinet timore majoris damni. Hâc igitur lege Societas firmari poterit, si modò ipsa sibi vendicet jus, quod unusquisque habet, sese vindicandi, & de bono, & malo judicandi; quæque adeò potestatem habeat communem vivendi rationem præscribendi, legesque ferendi, easque non ratione, quæ affectûs coërcere nequit; (*per Schol. Prop. 17. hujus*) sed minis firmandi. Hæc autem Societas, legibus, & potestate sese conservandi firmata, Civitas appellatur, &, qui ipsius jure defenduntur, Cives; ex quibus facile intelligimus, nihil in statu naturali dari, quod ex omnium consensu bonum, aut malum sit; quandoquidem unusquisque, qui in statu est naturali, suæ tantummodò utilitati consulit, & ex suo ingenio, & quatenus suæ utilitatis tantùm habet rationem, quid bonum, quidve malum sit, decernit, & nemini, nisi sibi soli, obtemperare legi ullâ tenetur; atque adeò in statu naturali peccatum concipi nequit; At quidem in statu Civili, ubi & communi consensu decernitur, quid bonum, quidve malum sit, & unusquisque Civitati obtemperare tenetur. Est itaque peccatum nihil aliud, quàm inobedientia, quæ propterea solo Civitatis jure punitur, & contrà obedientia Civi meritum ducitur, quia eo ipso dignus judicatur, qui Civitatis commodis gaudeat. Deinde in statu naturali nemo ex communi consensu alicujus rei est Dominus, nec in Naturâ aliquid datur, quod possit dici hujus hominis esse, & non illius; sed omnia omnium sunt; ac proinde in statu naturali nulla potest concipi voluntas unicuique suum tribuendi, aut alicui id, quod ejus sit, eripiendi, hoc est, in statu naturali nihil sit, quod justum, aut injustum possit dici; at quidem in statu civili, ubi ex communi consensu decernitur, quid

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quid hujus, quidve illius sit. Ex quibus apparet, justum, & injustum, peccatum, & meritum notiones esse extrinsecas; non autem attributa, quæ Mentis naturam explicent. Sed de his satis.

Propositio XXXVIII.

Id, quod Corpus humanum ità disponit, ut pluribus modis possit affici, vel quod idem aptum reddit ad Corpora externa pluribus modis afficiendum, homini est utile; & eò utilius, quò Corpus ab eo aptius redditur, ut pluribus modis afficiatur, aliaque corpora afficiat, & contrà id noxium est, quod Corpus ad hæc minùs aptum reddit.

Demonstratio.

Quò Corpus ad hæc aptius redditur, eò Mens aptior ad percipiendum redditur; (*per Prop.* 14. *p.* 2.) adeoque id, quod Corpus hâc ratione disponit, aptumque ad hæc reddit, est necessario bonum, seu utile, (*per Prop.* 26. *&* 27. *hujus*) & eò utilius, quò Corpus ad hæc aptius potest reddere, & contrà (*per eandem Prop.* 14. *p.* 2. *inversam, & Prop.* 26. *&* 27. *hujus*) noxium, si corpus ad hæc minus aptum reddat. *Q. E. D.*

Propositio XXXIX.

Quæ efficiunt, ut motûs, & quietis ratio, quam Corporis humani partes ad invicem habent, conservetur, bona sunt; & ea contrà mala, quæ efficiunt, ut Corporis humani partes aliam ad invicem motûs, & quietis habeant rationem.

Demonstratio.

Corpus humanum indiget, ut conservetur, plurimis aliis corporibus. (*per Postul.* 4. *p.* 2.) At id, quod formam humani Corporis constituit, in hoc consistit, quòd ejus Partes motus suos certâ quâdam ratione sibi invicem communicent; (*per Defin. ante Lem.* 4. *quam vide post Prop.* 13. *p.* 2.) Ergo quæ efficiunt, ut motûs, &

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quietis ratio, quam Corporis humani Partes ad invicem habent, conservetur, eadem humani Corporis formam conservant, & consequenter efficiunt, (*per Post.* 3. & 6. *p.* 2.) ut Corpus humanum multis modis affici, & ut idem corpora externa multis modis afficere possit; adeoque (*per Prop. præc.*) bona sunt. Deinde, quæ efficiunt, ut Corporis humani partes aliam motûs, & quietis rationem obtineant, eadem (*per eandem Defin. p.* 2.) efficiunt, ut Corpus humanum aliam formam induat, hoc est, (*ut per se notum, & in fine præfationis, hujus partis monuimus*) ut Corpus humanum destruatur, & consequenter ut omninò ineptum reddatur, ne possit pluribus modis affici, ac proinde (*per Prop. præc.*) mala sunt. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Quantùm hæc Menti obesse, vel prodesse possiunt in Quintâ Parte explicabitur. Sed hic notandum, quòd Corpus tum mortem obire intelligam, quando ejus partes ità disponuntur, ut aliam motûs, & quietis rationem ad invicem obtineant. Nam negare non audeo Corpus humanum, retentâ sanguinis circulatione, & aliis, propter quæ Corpus vivere existimatur, posse nihilominùs in aliam naturam à suâ prorsùs diversam mutari. Nam nulla ratio me cogit, ut statuam Corpus non mori, nisi mutetur in cadaver; quin ipsa experientia aliud suadere videtur. Fit namque aliquando, ut homo tales patiatur mutationes, ut non facilè eundum illum esse dixerim, ut de quodam Hispano Poëtâ narrare audivi, qui morbo correptus fuerat, & quamvis ex eo convaluerit, mansit tamen præteritæ suæ vitæ tam oblitus, ut Fabulas, & Tragœdias, quas fecerat, suas non crediderit esse, & sanè pro infante adulto haberi potuisset, si vernaculæ etiam linguæ fuisset oblitus. Et si hoc incredibile videtur, quid de infantibus dicemus? Quorum naturam homo provectæ ætatis à suâ tam diversam esse credit, ut persuaderi non posset, se unquam infantem fuisse, nisi ex aliis de se conjecturam faceret. Sed ne superstitiosis materiam suppeditem movendi novas quæstiones, malo hæc in medio relinquere.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XL.

Quæ ad hominum communem Societatem conducunt, sive quæ efficiunt, ut homines concorditer vivant, utilia sunt, & illa contrà mala, quæ discordiam in Civitatem inducunt.

Demonstratio.

Nam quæ efficiunt, ut homines concorditer vivant, simul efficiunt, ut ex ductu rationis vivant, (*per Prop. 35. hujus*) atque adeò (*per Prop. 26. & 27. hujus*) bona sunt, & (*per eandem rationem*) illa contrà mala sunt, quæ discordias concitant. *Q. E. D.*

Propositio XLI.

Lætitia directè mala non est, sed bona; Tristitia autem contrà directè est mala.

Demonstratio.

Lætitia (*per Prop. 11. p. 3. cum ejusdem Schol.*) est affectus, quo corporis agendi potentia augetur, vel juvatur; Tristitia autem contrà est affectus, quo corporis agendi potentia minuitur, vel coërcetur; adeoque (*per Prop. 38. hujus*) Lætitia directè bona est, &c. *Q. E. D.*

Propositio XLII.

Hilaritas excessum habere nequit; sed semper bona est, & contrà melancholia semper mala.

Demonstratio.

Hilaritas (*vide ejus Defin. in Schol. Prop. 11. p. 3.*) est Lætitia, quæ, quatenus ad Corpus refertur, in hoc consistit, quòd Corporis omnes partes pariter sint affectæ, hoc est, (*per Prop. 11. p. 3.*) quòd Corporis agendi potentia augetur, vel juvatur, ità ut omnes ejus partes eandem ad invicem motûs, & quietis rationem obtineant; atque adeò (*per Prop. 39. hujus*) Hilaritas semper est bona, nec excessum habere potest. At Melancholia (*cujus etiam*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Defin. vide in eodem Schol. Prop. 11. *p.* 3.) est Tristitia, quæ, quatenus ad Corpus refertur, in hoc consistit, quòd Corporis agendi potentia absolutè minuitur, vel coërcetur; adeoque (*per Prop.* 38. *hujus*) semper est mala. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XLIII.

Titillatio excessum habere potest, & mala esse; Dolor autem eatenus potest esse bonus, quatenus Titillatio, seu Lætitia est mala.

DEMONSTRATIO.

Titillatio est Lætitia, quæ, quatenus ad Corpus refertur, in hoc consistit, quòd una, vel aliquot ejus partes præ reliquis afficiuntur, (*vide ejus Defin. in Schol. Prop.* 11. *p.* 3.) cujus affectûs potentia tanta esse potest, ut reliquas Corporis actiones superet, (*per Prop.* 6. *hujus*) eique pertinaciter adhæreat, atque adeò impediat, quò minùs Corpus aptum sit, ut plurimis aliis modis afficiatur, adeoque (*per Prop.* 38. *hujus*) mala esse potest. Deinde Dolor, qui contrà Tristitia est, in se solo consideratus, non potest esse bonus. (*per Prop.* 41. *hujus*) Verùm quia ejus vis, & incrementum definitur potentiâ causæ externæ cum nostrâ comparatâ, (*per Prop.* 5. *hujus*) possumus ergo hujus affectûs infinitos virium concipere gradus, & modos; (*per Prop.* 3. *hujus*) atque adeò eundem talem concipere, qui Titillationem possit coërcere, ut excessum non habeat, & eatenus (*per primam partem Prop. hujus*) efficere, ne corpus minùs aptum reddatur, ac proinde eatenus erit bonus. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XLIV.

Amor, & Cupiditas excessum habere possunt.

DEMONSTRATIO.

Amor est Lætitia, (*per Defin. 6. Affect.*) concomitante ideâ causæ externæ: Titillatio igitur, (*per Schol. Prop.* 11. *p.* 3.) concomitante ideâ causæ externæ Amor est; atque adeò Amor (*per Prop. præc.*) excessum habere potest. Deinde Cupiditas eò est major, quò affectus,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

affectus, ex quo oritur, major est; (*per Prop.* 37. *p.* 3.) Quare ut affectus (*per Prop.* 6. *hujus*) reliquas hominis actiones superare potest; sic etiam Cupiditas, quæ ex eodem affectu oritur, reliquas Cupiditates superare, ac proinde eundem excessum habere poterit, quem in præcedenti Propositione Titillationem habere ostendimus. *Q. E. D.*

Scholium.

Hilaritas, quam bonam esse dixi, concipitur facilius, quàm observatur. Nam affectûs, quibus quotidie conflictamur, referuntur plerumque ad aliquam Corporis partem, quæ præ reliquis afficitur, ac proinde affectûs ut plurimùm excessum habent, & Mentem in solâ unius objecti contemplatione ità detinent, ut de aliis cogitare nequeat; & quamvis homines pluribus affectibus obnoxii sint, atque adeò rari reperiantur, qui semper uno, eodemque affectu conflictentur, non desunt tamen, quibus unus, idemque affectus pertinaciter adhæreat. Videmus enim homines aliquando ab uno objecto ità affici, ut quamvis præsens non sit, ipsum tamen coram habere credant, quod quando homini non dormienti accidit, eundem delirare dicimus, vel insanire; nec minùs insanire creduntur, qui Amore ardent, quique noctes, atque dies solam amasiam, vel meretricem somniant, quia risum movere solent. At cùm avarus de nullâ aliâ re, quàm de lucro, vel de nummis cogitet, & ambitiosus de gloriâ, &c. hi non creduntur delirare, quia molesti solent esse, & Odio digni æstimantur. Sed reverâ Avaritia, Ambitio, Libido, &c. delirii species sunt, quamvis inter morbos non numerentur.

Propositio XLV.

Odium nunquam potest esse bonum.

Demonstratio.

Hominem, quem odimus, destruere conamur (*per Prop.* 39. *p.* 3.) hoc est, (*per Prop.* 37. *hujus*) aliquid conamur, quod malum est. Ergo &c. *Q. E. D.*

Scho-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM.

Nota, me hîc, & in seqq. per Odium illud tantùm intelligere, quod est erga homines.

COROLLARIUM I.

Invidia, Irrisio, Contemptus, Ira, Vindicta, & reliqui affectûs, qui ad Odium referuntur, vel ex eodem oriuntur, mali sunt, quod etiam ex Prop. 39. p. 3. & Prop. 37. hujus patet.

COROLLARIUM II.

Quicquid ex eo, quòd odio affecti sumus, appetimus, turpe, & in Civitate injustum est. Quod etiam patet ex Prop. 39. p. 3. & ex Defin. turpis, & injusti, quas vide in Schol. Prop. 37. hujus.

SCHOLIUM.

Inter Irrisionem, (quam in 1 Coroll. malam esse dixi) & risum magnam agnosco differentiam. Nam risus, ut & jocus mera est Lætitia; adeóque, modo excessum non habeat, per se bonus est. (*per Prop. 41. hujus*) Nihil profectò nisi torva, & tristis superstitio delectari prohibet. Nam quî magis decet famem, & sitim extinguere, quàm melancholiam expellere? Mea hæc est ratio, & sic animum induxi meum. Nullum numen, nec alius, nisi invidus, meâ impotentiâ, & incommodo delectatur, nec nobis lacrimas, singultûs, metum, & alia hujusmodi, quæ animi impotentis sunt signa, virtuti ducit; sed contrà, quo majori Lætitiâ afficimur, eò ad majorem perfectionem transimus, hoc est, eò nos magis de naturâ divinâ participare necesse est. Rebus itaque uti, & iis, quantùm fieri potest, delectari (non quidem ad nauseam usque. Nam hoc delectari non est) viri est sapientis. Viri, inquam, sapientis est, moderato, & suavi cibo, & potu se reficere, & recreare, ut & odoribus, plantarum virentium amænitate, ornatu, musicâ, ludis exercitatoriis, theatris, & aliis hujusmodi, quibus unusquisque absque ullo alterius damno uti potest. Corpus namque humanum ex plurimis diversæ naturæ partibus componitur, quæ continuò novo alimento indigent, & vario, ut totum Corpus ad omnia, quæ ex ipsius naturâ sequi possunt, æquè aptum sit, & con-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

consequenter ut Mens etiam æquè apta sit ad plura simul intelligendum. Hoc itaque vivendi institutum & cum nostris principiis, & cum communi praxi optimè convenit; quare, si quæ alia, hæc vivendi ratio optima est, & omnibus modis commendanda, nec opus est, de his clariùs, neque prolixiùs agere.

Propositio XLVI.

Qui ex ductu rationis vivit, quantùm potest, conatur alterius in ipsum Odium, Iram, Contemptum, &c. Amore contrà, sive Generositate compensare.

Demonstratio.

Omnes Odii affectûs mali sunt; (*per Coroll. 1. præc. Prop.*) adeóque, qui ex ductu rationis vivit, quantùm potest, conabitur efficere, ne Odii affectibus conflictetur, (*per Prop. 19. hujus*) & consequenter (*per Prop. 37. hujus*) conabitur, ne etiam alius eosdem patiatur affectûs. At Odium Odio reciproco augetur, & Amore contrà extingui potest, (*per Prop. 33. p. 3.*) ità ut Odium in Amorem transeat; (*per Prop. 44. p. 3.*) Ergo qui ex ductu rationis vivit, alterius Odium &c. Amore contrà compensare conabitur, hoc est, Generositate, (*Cujus Defin. vide in Schol. Prop. 59. p. 3.*) *Q. E. D.*

Scholium.

Qui injurias reciproco Odio vindicare vult, miserè profectò vivit. At qui contrà studet Odium Amore expugnare, ille sanè lætus, & securè pugnat; æquè facilè uni homini, ac pluribus resistit, & fortunæ auxilio quàm minimè indiget. Quos verò vincit, ii læti cedunt, non quidem ex defectu; sed ex incremento virium; quæ omnia adeò clarè ex solis Amoris, & intellectûs definitionibus sequuntur, ut opus non sit eadem sigillatim demonstrare.

Propositio XLVII.

Spei, & Metûs affectûs non possunt esse per se boni.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Spei, & Metûs affectûs sine Tristitiâ non dantur. Nam Metus est (*per* 13 *Affect. Defin.*) Tristitia; & Spes (*vide Explicationem* 12 *&* 13. *Affect. Defin.*) non datur sine Metu, ac proinde (*per Prop.* 41. *hujus*) hi affectûs non possunt esse per se boni; sed tantùm quatenus Lætitiæ excessus coërcere possunt (*per Prop.* 43. *hujus*). *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Huc accedit, quòd hi affectûs cognitionis defectum, & Mentis impotentiam indicant; & hâc de causâ etiam Securitas, Desperatio, Gaudium, & Conscientiæ morsus animi impotentis sunt signa. Nam, quamvis Securitas, & Gaudium affectûs sint Lætitiæ, Tristitiam tamen eosdem præcessisse supponunt, nempe Spem, & Metum. Quò itaque magis ex ductu rationis vivere conamur, eò magis Spe minùs pendere, & Metu nosmet liberare, & fortunæ, quantùm possumus, imperare conamur, nostrasque actiones certo rationis consilio dirigere.

PROPOSITIO XLVIII.

Affectûs Existimationis, & Despectûs semper mali sunt.

DEMONSTRATIO.

Hi enim affectus (*per* 21. *&* 22. *Affect. Defin.*) rationi repugnant; adeoque (*per Prop.* 26. *&* 27. *hujus*) mali sunt. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XLIX.

Existimatio facilè hominem, qui existimatur, superbum reddit.

DEMONSTRATIO.

Si videntus, aliquem de nobis plùs justo præ amore sentire, facilè gloriabimur, (*per Schol. Prop.* 41, *p.* 3.) sive Lætitiâ afficiemur; (*per* 29 *Affect. Defin.*) & id boni, quod de nobis prædicari audimus, facilè credemus; (*per Prop.* 25. *p.* 3.) atque adeò de nobis præ amore nostri plùs justo sentiemus, hoc est, (*per Def.* 27. *Affect.*) facilè superbiemus. *Q. E. D.*

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio L.

Commiseratio in homine, qui ex ductu rationis vivit, per se mala, & inutilis est.

Demonstratio.

Commiseratio enim (*per 18. Affect. Defin.*) Tristitia est; ac proinde (*per Prop. 41. hujus*) per se mala; bonum autem, quod ex eâ sequitur, quòd scilicet hominem, cujus nos miseret à miseriâ liberare conamur, (*per Coroll. 3. Prop. 27. p. 3.*) ex solo rationis dictamine facere cupimus, (*per Prop. 37. hujus*) nec nisi ex solo rationis dictamine aliquid, quod certo scimus bonum esse, agere possumus; (*per Prop. 27. hujus*) atque adeò commiseratio in homine, qui ex ductu rationis vivit, per se mala est, & inutilis. *Q. E. D.*

Corollarium.

Hinc sequitur, quod homo, qui ex dictamine rationis vivit, conatur, quantùm potest, efficere, ne commiseratione tangatur.

Scholium.

Qui rectè novit omnia ex naturæ divinæ necessitate sequi, & secundùm æternas naturæ leges, & regulas fieri, is sanè nihil reperiet, quod Odio, Risu, aut Contemptu dignum sit, nec cujusquam miserebitur; sed, quantùm humana fert virtus, conabitur bene agere, ut ajunt, & lætari. Huc accedit, quod is, qui Commiserationis affectu facilè tangitur, & alterius miseriâ, vel lacrimis movetur, sæpe aliquid agit, cujus postea ipsum pœnitet; tam quia ex affectu nihil agimus, quod certò scimus bonum esse, quàm quia facilè falsis lacrimis decipimur. Atque hîc expressè loquor de homine, qui ex ductu rationis vivit. Nam, qui nec ratione, nec commiseratione movetur, ut aliis auxilio sit, is rectè inhumanus appellatur. Nam (*per Prop. 27. p. 3.*) homini dissimilis esse videtur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO LI.

Favor rationi non repugnat; sed cum eâdem convenire, & ab eâdem oriri potest.

DEMONSTRATIO.

Est enim Favor Amor erga illum, qui alteri benefecit, (*per* 19. *Affect. Defin.*) atque adeò ad Mentem referri potest, quatenus hæc agere dicitur, (*per Prop.* 59. *p.* 3.) hoc est, (*per Prop.* 3. *p.* 3.) quatenus intelligit, ac proinde cum ratione convenit, &c. *Q. E. D.*

Aliter.

Qui ex ductu rationis vivit, bonum, quod sibi appetit, alteri etiam cupit; (*per Prop.* 37. *hujus*) quare ex eo, quòd ipse aliquem videt alteri benefacere, ipsius benefaciendi conatus juvatur, hoc est, (*per Prop.* 11. *p.* 3.) lætabitur, idque (*ex Hypothesi*) concomitante ideâ illius, qui alteri benefecit, ac proinde (*per* 19. *Affect. Defin.*) ei favet. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Indignatio, prout ipsa à nobis definitur, (*vide* 20. *Affect. Defin.*) est necessariò mala; (*per Prop.* 45. *hujus*) sed notandum, quòd quando summa potestas desiderio, quo tenetur, tutandæ pacis civem punit, qui alteri injuriam fecit, eandem civi indignari non dico, quia non Odio percita ad perdendum civem, sed pietate mota eundem punit.

PROPOSITIO LII.

Acquiescentia in se ipso ex ratione oriri potest, & ea sola acquiescentia, quæ ex ratione oritur, summa est, quæ potest dari.

DEMONSTRATIO.

Acquiescentia in se ipso est Lætitia orta ex eo, quòd homo se ipsum, suamque agendi potentiam contemplatur. (*per* 25. *Affect. Defin.*) At vera hominis agendi potentia, seu virtus est ipsa ratio, (*per Prop.* 3. *p.* 3.) quam homo clarè, & distinctè contemplatur; (*per*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

(*per Prop.* 40. & 43. *p.* 2.) Ergo acquiescentia in se ipso ex ratione oritur. Deinde nihil homo, dum se ipsum contemplatur, clarè, & distinctè, sive adæquatè percipit, nisi ea, quæ ex ipsius agendi potentiâ sequuntur, (*per Defin.* 2. *p.* 3.) hoc est, (*per Prop.* 3. *p.* 3.) quæ ex ipsius intelligendi potentiâ sequuntur; adeoque ex solâ hâc contemplatione summa, quæ dari potest, acquiescentia oritur. *Q. E. D.*

Scholium.

Est revera Acquiescentia in se ipso summum, quod sperare possumus. Nam (*ut Prop.* 25. *hujus ostendimus*) nemo suum esse alicujus finis causâ conservare conatur, & quia hæc Acquiescentia magis magisque fovetur, & corroboratur laudibus, (*per Coroll. Prop.* 55. *p.* 3.) & contrà (*per Coroll. Prop.* 55. *p.* 3.) vituperio magis magisque turbatur; ideo gloriâ maximè ducimur, & vitam cum probro vix ferre possumus.

Propositio LIII.

Humilitas virtus non est, sive ex ratione non oritur.

Demonstratio.

Humilitas est Tristitia, quæ ex eo oritur, quòd homo suam impotentiam contemplatur. (*per* 26. *Affect. Defin.*) Quatenus autem homo se ipsum verâ ratione cognoscit, eatenus suam essentiam intelligere supponitur, hoc est, (*per Prop.* 7. *p.* 3.) suam potentiam. Quare si homo, dum se ipsum contemplatur, aliquam suam impotentiam percipit, id non ex eo est, quòd se intelligit; sed (*ut Prop.* 55. *p.* 3. *ostendimus*) ex eo, quòd ipsius agendi potentia coërcetur. Quod si supponamus, hominem suam impotentiam concipere ex eo, quòd aliquid se potentius intelligit, cujus cognitione suam agendi potentiam determinat, tum nihil aliud concipimus, quàm quòd homo se ipsum distinctè intelligit, (*per Prop.* 26. *hujus*) quòd ipsius agendi potentia juvatur. Quare Humilitas, seu Tristitia quæ ex eo oritur, quod homo suam impotentiam contemplatur, non ex verâ contemplatione, seu ratione oritur, nec virtus; sed passio est. *Q. E. D.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO LIV.

Pœnitentia virtus non est, sive ex ratione non oritur; sed is, quem facti pœnitet, bis miser, seu impotens est.

DEMONSTRATIO.

Hujus prima pars demonstratur, ut præced. Propositio. Secunda autem ex solâ hujus affectûs Definitione, *(vide 27. Affect. Defin.)* patet. Nam primò prava Cupiditate, dein Tristitiâ vinci se patitur.

SCHOLIUM.

Quia homines rarò ex dictamine rationis vivunt, ideò hi duo affectûs, nempe Humilitas, & Pœnitentia, & præter hos Spes, & Metus plus utilitatis, quàm damni afferunt; atque adeò, quandoquidem peccandum est, in istam partem potiùs peccandum. Nam, si homines animo impotentes æquè omnes superbirent, nullius rei ipsos puderet, nec ipsi quicquam metuerent, quo vinculis conjungi, constringique possent? terret vulgus, nisi metuat; quare non mirum, quòd Prophetæ, qui non paucorum; sed communi utilitati consuluerunt, tantopere Humilitatem, Pœnitentiam, & Reverentiam commendaverint. Et reverâ, qui hisce affectibus sunt obnoxii, multò faciliùs, quàm alii, duci possunt, ut tandem ex ductu rationis vivant, hoc est, ut liberi sint, & beatorum vitâ fruantur.

PROPOSITIO LV.

Maxima Superbia, vel Abjectio est maxima sui ignorantia.

DEMONSTRATIO

Patet ex Defin. 28. & 29. Affect.

PROPOSITIO LVI.

Maxima Superbia, vel Abjectio maximam animi impotentiam indicat.

DEMON-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Primum virtutis fundamentum est suum esse conservare, (*per Coroll. Prop. 22. hujus*) idque ex ductu rationis. (*per Prop. 24. hujus*) Qui igitur se ipsum ignorat, omnium virtutum fundamentum, & consequenter omnes virtutes ignorat. Deinde ex virtute agere nihil aliud est, quàm ex ductu rationis agere, (*per Prop. 24. hujus*) & qui ex ductu rationis agit, scire necessariò debet se ex ductu rationis agere; (*per Prop. 43. p. 2.*) qui itaque se ipsum, & consequenter, (*ut jam jam ostendimus*) omnes virtutes maximè ignorat, is minimè ex virtute agit, hoc est, (*ut ex Defin. 8. hujus patet*) maximè animo est impotens; atque adeò (*per Prop. præc.*) maxima superbia, vel abjectio maximam animi impotentiam indicat. *Q. E. D.*

Corollarium.

Hinc clarissimè sequitur, superbos, & abjectos maximè affectibus esse obnoxios.

Scholium.

Abjectio tamen facilius corrigi potest; quàm superbia, quandoquidem hæc Lætitiæ, illa autem Tristitiæ est affectus; atque adeò (*per Prop. 18. hujus*) hâc illa fortior est.

Propositio LVII.

Superbus parasitorum, seu adulatorum præsentiam amat, generosorum autem odit.

Demonstratio.

Superbia est Lætitia orta ex eo, quòd homo de se plus justo sentit, (*per Defin. 28. & 6. Affect.*) quam opinionem homo superbus, quantùm potest, fovere conabitur; (*vide Schol. Prop. 13. p. 3.*) adeoque parasitorum, vel adulatorum (*horum Definitiones omisi, quia nimis noti sunt*) præsentiam amabunt, & generosorum, qui de ipsis, ut par est, sentiunt, fugient. *Q. E. D.*

Scho-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM.

Nimis longum foret, hîc omnia Superbiæ mala enumerare, quandoquidem omnibus affectibus obnoxii sunt superbi; sed nullis minùs, quàm affectibus Amoris, & Misericordiæ. Sed hîc minimè tacendum est, quòd ille etiam superbus vocetur, qui de reliquis minùs justo sentit, atque adeò hoc sensu Superbia definienda est, quòd sit Lætitia orta ex falsâ opinione, quòd homo se supra reliquos esse putat. Et Abjectio huic Superbiæ contraria definienda esset Tristitia orta ex falsâ opinione, quòd homo se infra reliquos esse credit. At hoc posito facilè concipimus, superbum necessariò esse invidum, (*vide Schol. Prop.* 35. *p.* 3.) & eos maximè odio habere, qui maximè ob virtutes laudantur, nec facilè eorum Odium Amore, aut beneficio vinci, (*vide Schol. Prop.* 41. *p.* 3.) & eorum tantummodò præsentiâ delectari, qui animo ejus impotenti morem gerunt, & ex stulto insanum faciunt. Abjectio, quamvis Superbiæ sit contraria, est tamen abjectus superbo proximus. Nam, quandoquidem ejus Tristitia ex eo oritur, quòd suam impotentiam ex aliorum potentiâ, seu virtute judicat, levabitur ergo ejus Tristitia, hoc est, lætabitur, si ejus imaginatio in alienis vitiis contemplandis occupetur, unde illud proverbium natum: *solamen miseris socios habuisse malorum*, & contrà eò magis contristabitur, quò se magis infra reliquos esse crediderit; unde fit, ut nulli ad Invidiam sint proni, quàm abjecti; & ut isti maximè hominum facta observare conentur ad carpendum magis, quàm ad eadem corrigendum, & ut tandem solam Abjectionem laudent, eâque glorientur; sed ità, ut tamen abjecti videantur. Atque hæc ex hoc affectu tam necessariò sequuntur, quàm ex naturâ trianguli, quòd ejus tres anguli æquales sint duobus rectis; & jam dixi me hos, & similes affectûs malos vocare, quatenus ad solam humanam utilitatem attendo. Sed naturæ leges communem naturæ ordinem, cujus homo pars est, respiciunt; quod hîc in transitu monere volui, ne quis putaret me hîc hominum vitia, & absurda facta narrare; non autem rerum naturam, & proprietates demonstrare voluisse. Nam, ut in Præfatione Partis Tertiæ dixi,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dixi, humanos affectûs, eorumque proprietates perinde considero, ac reliqua naturalia. Et sanè humani affectûs, si non humanam, naturæ saltem potentiam, & artificium non minùs indicant, quàm multa alia, quæ admiramur, quorumque contemplatione delectamur. Sed pergo de affectibus ea notare, quæ hominibus utilitatem adferunt, vel quæ iisdem damnum inferunt.

Propositio LVIII.

Gloria rationi non repugnat, sed ab eâ oriri potest.

Demonstratio.

Patet ex 30 Affect. Defin. & ex definitione Honesti, quam vide in Schol. 1. Prop. 37. hujus.

Scholium.

Vana, quæ dicitur, gloria est acquiescentia in se ipso, quæ solâ vulgi opinione fovetur, eâque cessante, cessat ipsa acquiescentia, hoc est, *(per Schol. Prop. 52. hujus)* summum bonum, quod unusquisque amat; unde fit, ut qui vulgi opinione gloriatur, quotidianâ curâ anxius nitatur, faciat, experiatur, ut famam conservet. Est namque vulgus varius, & inconstans, atque adeò, nisi conservetur fama, citò abolescit; imò quia omnes vulgi captare applausûs cupiunt, facilè unusquisque alterius famam reprimit, ex quo, quandoquidem de summo, quod æstimatur, bono certatur, ingens libido oritur se invicem quocunque modo opprimendi, & qui tandem victor evadit, gloriatur magis, quòd alteri obfuit, quàm quòd sibi profuit. Est igitur hæc gloria, seu acquiescentia revera vana, quia nulla est.

Quæ de Pudore notanda sunt, colliguntur facilè ex iis, quæ de Misericordiâ, & Pœnitentiâ diximus. Hoc tantùm addo, quòd ut Commiseratio, sic etiam Pudor, quamvis non sit virtus, bonus tamen est, quatenus indicat, homini, qui Pudore suffunditur, cupiditatem inesse honestè vivendi, sicut dolor, qui exterius bonus dicitur, quatenus indicat, partem læsam nondum esse putrefactam; quare, quamvis homo, quem facti alicujus pudet, re-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

verâ sit tristis, est tamen perfectior impudenti, qui nullam habet honestè virendi cupiditatem.

Atque hæc sunt, quæ de affectibus Lætitiæ, & Tristitiæ notare susceperam. Ad cupiditates quod attinet, hæ sanè bonæ, aut malæ sunt, quatenus ex bonis, aut malis affectibus oriuntur. Sed omnes reverâ, quatenus ex affectibus, qui passiones sunt, in nobis ingenerantur, cæcæ sunt, (*ut facilè colligitur ex iis, quæ in Schol. Prop. 44. hujus diximus*) nec ullius usus essent, si homines facilè duci possent, ut ex solo rationis dictamine viverent, ut jam paucis ostendam.

PROPOSITIO LIX.

Ad omnes actiones, ad quas ex affectu, qui passio est, determinamur, possumus absque eo à ratione determinari.

DEMONSTRATIO.

Ex ratione agere nihil aliud est, (*per Prop. 3. & Defin. 2. p. 3.*) quàm ea agere, quæ ex necessitate nostræ naturæ, in se solâ consideratæ, sequuntur. At Tristitia eatenus mala est, quatenus hanc agendi potentiam minuit, vel coërcet; (*per Prop. 41. hujus*) ergo ex hoc affectu ad nullam actionem possumus determinari, quam non possemus agere, si ratione duceremur. Præterea Lætitia eatenus tantùm mala est, quatenus impedit, quò minùs homo ad agendum sit aptus; (*per Prop. 41. & 43. hujus*) atque adeò eatenus etiam ad nullam actionem determinari possumus, quam non possemus agere, si ratione duceremur. Denique quatenus Lætitia bona est, eatenus cum ratione convenit, (consistit enim in eo, quòd hominis agendi potentia augetur, vel juvatur) nec passio est, nisi quatenus hominis agendi potentia non eò usque augetur, ut se, suasque actiones adæquatè concipiat. (*per Prop. 3. p. 3. cum ejus Schol.*) Quare si homo Lætitiâ affectus ad tantam perfectionem duceretur, ut se, suasque actiones adæquatè conciperet, ad easdem actiones, ad quas jam ex affectibus, qui passiones sunt, determinatur, aptus, imo aptior esset. At omnes affectûs ad Lætitiam, Tristitiam, vel Cupiditatem referuntur, (*vide explicationem quartæ Aff.*

Aff. Defin.) & Cupiditas (*per* 1. *Affect. Defin.*) nihil aliud est, quàm ipse agendi conatus; ergo ad omnes actiones, ad quas ex affectu, qui passio est, determinamur, possumus absque eo solâ ratione duci. *Q. E. D.*

Aliter.

Actio quæcunque eatenus dicitur mala, quatenus ex eo oritur, quòd Odio, aut aliquo malo affectu affecti sumus. (*vide Coroll.* 1. *Prop.* 45. *hujus*) At nulla actio, in se solâ considerata, bona, aut mala est: (*ut in Præfatione hujus ostendimus*) sed una, eademque actio jam bona, jam mala est; ergo ad eandem actionem, quæ jam mala est, sive quæ ex aliquo malo affectu oritur, ratione duci possumus. (*per Prop.* 19. *hujus*) *Q. E. D.*

Scholium.

Explicantur hæc clariùs exemplo. Nempe verberandi actio, quatenus physicè consideratur, & ad hoc tantùm attendimus, quòd homo brachium tollit, manum claudit, totumque brachium vi deorsum movet, virtus est, quæ ex Corporis humani fabricâ concipitur. Si itaque homo, Irâ, vel Odio commotus, determinatur ad claudendam manum, vel brachium movendum, id, ut in Parte secundâ ostendimus, fit, quia una, eademque actio potest jungi quibuscunque rerum imaginibus; atque adeò tam ex iis imaginibus rerum, quas confusè, quàm quas clarè, & distinctè concipimus, ad unam, eandemque actionem determinari possumus. Apparet itaque, quòd omnis Cupiditas, quæ ex affectu, qui passio est, oritur, nullius esset usus, si homines ratione duci possent. Videamus jam, cur Cupiditas, quæ ex affectu, qui passio est, oritur, cæca à nobis appelletur.

Propositio LX.

Cupiditas, quæ oritur ex Lætitiâ, vel Tristitiâ, quæ ad unam, vel ad aliquot, non autem ad omnes Corporis partes refertur, rationem utilitatis totius hominis non habet.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Ponatur ex. gr. Corporis pars A vi alicujus causæ externæ ità corroborari, ut reliquis prævaleat, (*per Prop. 6. hujus*) hæc pars vires suas amittere propterea non conabitur, ut reliquæ Corporis partes suo fungantur officio. Deberet enim vim, seu potentiam habere vires suas amittendi, quòd (*per Prop. 6. p. 3.*) est absurdum. Conabitur itaque illa pars, & consequenter (*per Prop. 7. & 12. p. 3.*) Mens etiam illum statum conservare; adeóque Cupiditas, quæ ex tali affectu Lætitiæ oritur, rationem totius non habet. Quòd si contrà supponatur pars A coërceri, ut reliquæ prævaleant, eodem modo demonstratur, quòd nec Cupiditas, quæ ex Tristitiâ oritur, rationem totius habeat. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Cùm itaque Lætitia plerumque (*per Schol. Prop. 44. hujus*) ad unam Corporis partem referatur, cupimus ergo plerumque nostrum esse conservare, nullâ habitâ ratione integræ nostræ valetudinis: ad quod accedit, quòd Cupiditates, quibus maximè tenemur, (*per Coroll. Prop. 9. hujus*) temporis tantum præsentis, non autem futuri habent rationem.

PROPOSITIO LXI.

Cupiditas, quæ ex ratione oritur, excessum habere nequit.

DEMONSTRATIO.

Cupiditas, (*per 1. Affect. Def.*) absolutè considerata, est ipsa hominis essentia, quatenus quocumque modo determinata concipitur ad aliquid agendum; adeóque Cupiditas, quæ ex ratione oritur, hoc est, (*per Prop. 3. p. 3.*) quæ in nobis ingeneratur, quatenus agimus, est ipsa hominis essentia, seu natura, quatenus determinata concipitur ad agendum ea, quæ per solam hominis essentiam adæquatè concipiuntur: (*per Defin. 2. p. 3.*) si itaque hæc Cupiditas excessum habere posset, posset ergo humana natura, in se solâ considerata, seipsam excedere, sive plus posset, quàm potest, quod manifesta est contradictio; ac proinde hæc Cupiditas excessum habere nequit. *Q. E. D.*

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio LXII.

Quatenus Mens ex rationis dictamine res concipit, æquè afficitur, sive idea sit rei futuræ, vel præteritæ, sive præsentis.

Demonstratio.

Quicquid Mens ducente ratione concipit, id omne sub eâdem æternitatis, seu necessitatis specie concipit, *(per Coroll. 2. Prop. 44. p. 2.)* eâdemque certitudine afficitur. *(per Prop. 43. & ejus Schol.)* Quare, sive idea sit rei futuræ, vel præteritæ, sive præsentis, Mens eâdem necessitate rem concipit, eâdemque certitudine afficitur, &, sive idea sit rei futuræ, vel præteritæ, sive præsentis, erit nihilominùs æquè vera, *(per Prop. 41. p. 2.)* hoc est, *(per Defin. 4. p. 2.)* habebit nihilominùs semper eâsdem ideæ adæquatæ proprietates; atque adeò quatenus Mens ex rationis dictamine res concipit, eodem modo afficitur, sive idea sit rei futuræ, vel præteritæ, sive præsentis. *Q. E. D.*

Scholium.

Si nos de rerum duratione adæquatam cognitionem habere, earumque existendi tempora ratione determinare possemus; eodem affectu res futuras, ac præsentes contemplaremur, & bonum, quod Mens ut futurum conciperet, perinde, ac præsens, appeteret, & consequenter bonum præsens minus pro majori bono futuro necessariò negligeret, & quod in præsenti bonum esset, sed causa futuri alicujus mali, minimè appeteret, ut mox demonstrabimus. Sed nos de duratione rerum *(per Prop. 31. p. 2.)* non nisi admodùm inadæquatam cognitionem habere possumus, & rerum existendi tempora *(per Schol. Prop. 44. p. 2.)* solâ imaginatione determinamus, quæ non æquè afficitur imagine rei præsentis, ac futuræ; unde fit, ut vera boni, & mali cognitio, quam habemus, non nisi abstracta, sivè universalis sit, & judicium, quod de rerum ordine, & causarum nexu facimus, ut determinare possimus, quid nobis in præsenti bonum, aut malum sit, sit potius imaginarium, quàm reale; atque adeò mirum non est, si Cupiditas, quæ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ex boni, & mali cognitione, quatenus hæc futurum prospicit, oritur, facilius rerum Cupiditate, quæ in præsentiâ suaves sunt, coërceri potest, de quo vide Propositionem 18. hujus Partis.

PROPOSITIO LXIII.

Qui Metu ducitur, & bonum, ut malum vitet, agit, is ratione non ducitur.

DEMONSTRATIO.

Omnes affectûs, qui ad Mentem, quatenus agit, hoc est, (*per Prop.* 3. *p.* 3.) qui ad rationem referuntur, nulli alii sunt, quàm affectûs Lætitiæ, & Cupiditatis; (*per Prop.* 59. *p.* 3.) atque adeò (*per* 13. *Affect. Defin.*) qui Metu ducitur, & bonum timore mali agit, is ratione non ducitur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Superstitiosi, qui vitia exprobrare magis, quàm virtutes docere nôrunt; & qui homines non ratione ducere, sed Metu ità continere student, ut malum potiùs fugiant, quàm virtutes ament, nil aliud intendunt, quàm ut reliqui æquè, ac ipsi, fiant miseri, & ideò non mirum, si plerumque molesti, & odiosi sint hominibus.

COROLLARIUM.

Cupiditate, quæ ex ratione oritur, bonum directè sequimur, & malum indirectè fugimus.

DEMONSTRATIO.

Nam Cupiditas, quæ ex ratione oritur, ex solo Lætitiæ affectu, quæ passio non est, oriri potest, (*per Prop.* 59. *p.* 3.) hoc est, ex Lætitiâ, quæ excessum habere nequit; (*per Prop.* 61. *hujus*) non autem ex Tristitiâ, ac proinde hæc Cupiditas (*per Prop.* 8. *hujus*) ex cognitione boni; non autem mali oritur; atque adeò ex ductu rationis bonum directè appetimus, & eatenus tantùm malum fugimus. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Explicatur hoc Corollarium exemplo ægri, & sani. Comedit æger id, quod aversatur, timore mortis; sanus autem cibo gaudet,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

det, & vitâ sic meliùs fruitur, quàm si mortem timeret, eamque directè vitare cuperet. Sic judex, qui non Odio, aut Irâ, &c. sed solo Amore salutis publicæ reum mortis damnat, solâ ratione ducitur.

Propositio LXIV.

Cognitio mali cognitio est inadæquata.

Demonstratio.

Cognitio mali (*per Prop.* 8. *hujus*) est ipsa Tristitia, quatenus ejusdem sumus conscii. Tristitia autem est transitio ad minorem perfectionem, (*per* 3. *Affect. Defin.*) quæ propterea per ipsam hominis essentiam intelligi nequit; (*per Prop.* 6. & 7. *p.* 3.) ac proinde (*per Defin.* 2. *p.* 3.) passio est, quæ (*per Prop.* 3. *p.* 3.) ab ideis inadæquatis pendet, & consequenter (*per Prop.* 29. *p.* 2.) ejus cognitio, nempe mali cognitio, est inadæquata. *Q. E. D.*

Corollarium.

Hinc sequitur, quòd si Mens humana non, nisi adæquatas, haberet ideas, nullam mali formaret notionem.

Propositio LXV.

De duobus bonis majus, & de duobus malis minus ex rationis ductu sequemur.

Demonstratio.

Bonum, quod impedit, quò minùs majore bono fruamur, est reverâ malum; malum enim, & bonum (*ut in Præfat. hujus ostendimus*) de rebus dicitur, quatenus easdem ad invicem comparamus, & (*per eandem rationem*) malum minus reverâ bonum est, quare (*per Coroll. Prop. præc.*) ex rationis ductu bonum tantùm majus, & malum minus appetemus, seu sequemur. *Q. E. D.*

Corollarium.

Malum minus pro majore bono ex rationis ductu sequemur, & bonum minus, quod causa est majoris mali, negligemus. Nam malum, quod hic dicitur minus, reverâ bonum est, & bonum contrà

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

contrà malum, quare (*per Coroll. Prop. præc.*) illud appetemus, & hoc negligemus. *Q. E. D.*

PROPOSITIO LXVI.

Bonum majus futurum præ minore præsenti, & malum præsens minus, quod causa est futuri alicujus mali, ex rationis ductu appetemus.

DEMONSTRATIO.

Si Mens rei futuræ adæquatam posset habere cognitionem, eodem affectu erga rem futuram, ac erga præsentem afficeretur; (*per Prop. 62. hujus*) quare quatenus ad ipsam rationem attendimus, ut in hâc Propositione nos facere supponimus, res eadem est, sive majus bonum, vel malum futurum, sive præsens supponatur; ac proinde (*per Prop. 65. hujus*) bonum futurum majus præ minore præsenti &c. appetemus. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Malum præsens minus, quod est causa majoris futuri boni ex rationis ductu appetemus, & bonum præsens minus, quod causa est majoris futuri mali negligemus. Hoc Coroll. se habet ad præced. Prop. ut Coroll. Prop. 65. ad ipsam Prop. 65.

SCHOLIUM.

Si igitur hæc cum iis conferantur, quæ in hâc parte usque ad Propositionem 18. de affectuum viribus ostendimus, facilè videbimus, quid homo, qui solo affectu, seu opinione, homini, qui ratione ducitur, interfit. Ille enim, velit nolit, ea, quæ maximè ignorat, agit; hic autem nemini, nisi sibi, morem gerit, & ea tantùm agit, quæ in vitâ prima esse novit, quæque propterea maximè cupit, & ideò illum servum, hunc autem liberum voco, de cujus ingenio, & vivendi ratione pauca adhuc notare libet.

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio LXVII.

Homo liber de nullâ re minùs, quàm de morte cogitat, & ejus sapientia non mortis, sed vitæ meditatio est.

Demonstratio.

Homo liber, hoc est, qui ex solo rationis dictamine vivit, mortis Metu non ducitur; (*per Prop. 63. hujus*) sed bonum directè cupit, (*per Coroll. ejusdem Prop.*) hoc est, (*per Prop. 24. hujus*) agere, vivere, suum esse conservare ex fundamento proprium utile quærendi; atque adeò nihil minùs, quàm de morte cogitat; sed ejus sapientia vitæ est meditatio. Q. E. D.

Propositio LXVIII.

Si homines liberi nascerentur, nullum boni, & mali formarent conceptum, quamdiu liberi essent.

Demonstratio.

Illum liberum esse dixi, qui solâ ducitur ratione; qui itaque liber nascitur, & liber manet, non nisi adæquatas ideas habet, ac proinde mali conceptum habet nullum, (*per Coroll. Prop. 64. hujus*) & consequenter (nam bonum, & malum correlata sunt) neque boni. Q. E. D.

Scholium.

Hujus Propositionis hypothesin falsam esse, nec posse concipi, nisi quatenus ad solam naturam humanam, seu potiùs ad Deum attendimus, non quatenus infinitus; sed quatenus tantummodò causa est, cur homo existat, patet ex 4 Propositione hujus Partis. Atque hoc, & alia, quæ jam demonstravimus, videntur à Mose significari in illâ primi hominis historiâ. In eâ enim nulla alia Dei potentia concipitur, quàm illa, quâ hominem creavit, hoc est, potentia, quâ hominis solummodò utilitati consuluit, atque eatenus narratur, quòd Deus homini libero prohibuerit, ne de arbore cognitionis boni, & mali comederet, & quòd, simulac de eâ comederet, statim mortem metueret potiùs, quàm viveré cuperet.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Deinde, quòd inventâ ab homine uxore, quæ cum suâ naturâ prorsùs conveniebat, cognovit nihil posse in naturâ dari, quod ipsi posset illâ esse utilius; sed quòd, postquam bruta sibi similia esse credidit, statim eorum affectûs imitari inceperit, (*vide Prop.* 27. *p.* 3.) & libertatem suam amittere, quam Patriarchæ postea recuperaverunt, ducti Spiritu Christi, hoc est, Dei ideâ, à quâ solâ pendet, ut homo liber sit, & ut bonum, quod sibi cupit, reliquis hominibus cupiat, ut suprà (*per Prop.* 37. *hujus*) demonstravimus.

PROPOSITIO LXIX.

Hominis liberi virtus æquè magna cernitur in declinandis, quàm in superandis periculis.

DEMONSTRATIO.

Affectus coërceri, nec tolli potest, nisi affectu contrario, & fortiore affectu coërcendo. (*per Prop.* 9. *hujus*) At cæca Audacia & Metus affectûs sunt, qui æquè magni possunt concipi: (*per Prop.* 5. *&* 3. *hujus*) Ergo æquè magna animi virtus, seu fortitudo (*hujus Definitionem vide in Schol. Prop.* 59. *p.* 3.) requiritur ad Audaciam, quàm ad Metum coërcendum, hoc est, (*per Defin.* 40. *&* 41. *Affect.*) homo liber eâdem animi virtute pericula declinat, quâ eadem superare tentat. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Homini igitur libero æquè magnæ Animositati fuga in tempore, ac pugna ducitur: sive homo liber eâdem Animositate, seu animi præsentiâ, quâ certamen, fugam eligit.

SCHOLIUM.

Quid Animositas sit, vel quid per ipsam intelligam in Scholio Prop. 59. p. 3. explicui. Per periculum autem id omne intelligo, quod potest esse causa alicujus mali, nempe Tristitiæ, Odii, Discordiæ, &c.

PROPOSITIO LXX.

Homo liber, qui inter ignaros vivit, eorum, quantum potest, beneficia declinare studet.

De-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Unusquisque ex suo ingenio judicat, quid bonum sit *(vide Schol. Prop. 39. p. 3.)* ignarus igitur, qui in aliquem beneficium contulit, id ex suo ingenio æstimabit, & si minoris ab eo, cui datum est, æstimari videt, contristabitur. *(per Prop. 42. p. 3.)* At homo liber reliquos homines amicitiâ sibi jungere, *(per Prop. 37. hujus)* nec paria hominibus beneficia ex eorum affectu referre; sed se, & reliquos libero rationis judicio ducere, & ea tantùm agere studet, quæ ipse prima esse novit: ergo homo liber, ne ignaris odio sit, & ne eorum appetitui; sed soli rationi obsequatur, eorum beneficia, quantum potest, declinare conabitur. *Q. E. D.*

Scholium.

Dico *quantum potest*. Nam quamvis homines ignari sint, sunt tamen homines, qui in necessitatibus humanum auxilium, quo nullum præstabilius est, adferre queunt; atque adeò sæpe fit, ut necesse sit ab iisdem beneficium accipere, & consequenter iisdem contrà ex eorum ingenio congratulari; ad quod accedit, quòd etiam in declinandis beneficiis cautio esse debet, ne videamur eosdem contemnere, vel præ Avaritiâ remunerationem timere, atque ità dum eorum Odium fugimus, eo ipso in eorum offensionem incurramus. Quare in declinandis beneficiis ratio utilis, & honesti habenda est.

Propositio LXXI.

Soli homines liberi erga se invicem gratissimi sunt.

Demonstratio.

Soli homines liberi sibi invicem utilissimi sunt, & maximâ amicitiæ necessitudine invicem junguntur, *(per Prop. 35. hujus, & 1. ejus Coroll.)* pariquè amoris studio sibi invicem benefacere conantur; *(per Prop. 37. hujus)* adeóque *(per 34. Affect. Defin.)* soli homines liberi erga se invicem gratissimi sunt. *Q. E. D.*

Scholium.

Gratia, quam homines, qui cæcâ Cupiditate ducuntur, invi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cem habent, mercatura, seu aucupium potiùs, quàm gratia plerumque est. Porrò ingratitudo affectus non est. Est tamen ingratitudo turpis, quia plerumque hominem nimio Odio, Irâ, vel Superbiâ, vel Avaritiâ &c. affectum esse indicat. Nam qui præstultitiâ dona compensare nescit, ingratus non est, & multò minùs ille, qui donis non movetur meretricis, ut ipsius libidini inserviat, nec furis, ut ipsius furta celet, vel alterius similis. Nam hic contrà animum habere constantem ostendit, qui scilicet se nullis donis ad suam, vel communem perniciem patitur corrumpi.

PROPOSITIO LXXII.

Homo liber nunquam dolo malo; sed semper cum fide agit.

DEMONSTRATIO.

Si liber homo quicquam dolo malo, quatenus liber est, ageret, id ex dictamine rationis ageret: (nam eatenus tantùm liber à nobis appellatur) atque adeò dolo malo agere virtus esset, (*per Prop.* 24. *hujus*) & consequenter (*per eandem Prop.*) unicuique ad suum esse conservandum consultius esset, dolo malo agere, hoc est, (*ut per se notum*) hominibus consultius esset verbis solummodò convenire, re autem invicem esse contrarios, quod (*per Coroll. Prop.* 31. *hujus*) est absurdum. Ergo homo liber &c. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Si jam quæratur, quid si homo se perfidiâ à præsenti mortis periculo posset liberare, an non ratio suum esse conservandi omninò suadet, ut perfidus sit? Respondebitur eodem modo, quòd si ratio id suadeat, suadet ergo id omnibus hominibus, atque adeò ratio omninò suadet hominibus, ne nisi dolo malo paciscantur, vires conjungere, & jura habere communia, hoc est, ne revera jura habeant communia, quod est absurdum.

PROPOSITIO LXXIII.

Homo, qui ratione ducitur, magis in civitate, ubi ex communi decreto vivit, quàm in solitudine, ubi sibi soli obtemperat, liber est.

De-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Homo, qui ratione ducitur, non ducitur Metu ad obtemperandum; (*per Prop.* 63. *hujus*) sed quatenus suum esse ex rationis dictamine conservare conatur, hoc est, (*per Schol. Prop.* 66. *hujus*) quatenus liberè vivere conatur, communis vitæ, & utilitatis rationem tenere, (*per Prop.* 37. *hujus*) & consequenter (*ut in Schol.* 2. *Prop.* 37. *hujus ostendimus*) ex communi civitatis decreto vivere cupit. Cupit ergo homo, qui ratione ducitur, ut liberius vivat, communia civitatis jura tenere. *Q. E. D.*

Scholium.

Hæc, & similia, quæ de verâ hominis libertate ostendimus, ad Fortitudinem, hoc est (*per Schol. Prop.* 59. *p.* 3.) ad Animositatem, & Generositatem referuntur. Nec operæ pretium duco, omnes Fortitudinis proprietates hîc seperatim demonstrare, & multò minùs, quòd vir fortis neminem odio habeat, nemini irascatur, invideat, indignetur, neminem despiciat, miniméque superbiat. Nam hæc, & omnia, quæ ad veram vitam, & Religionem spectant, facilè ex Propositione 37. & 46. hujus Partis convincuntur; nempe quòd Odium Amore contrà vincendum sit, & quòd unusquisque, qui ratione ducitur, bonum, quod sibi appetit, reliquis etiam ut sit, cupiat. Ad quod accedit id, quod in Scholio Propositionis 50. hujus Partis, & aliis in locis notavimus, quòd scilicet vir fortis hoc apprimè consideret, nempe quòd omnia ex necessitate divinæ naturæ sequantur, ac proinde quicquid molestum, & malum esse cogitat, & quicquid præterea impium, horrendum, injustum, & turpe videtur, ex eo oritur, quod res ipsas perturbatè, mutilatè, & confusè concipit; & hâc de causâ apprimè conatur res, ut in se sunt, concipere, & veræ cognitionis impedimenta amovere, ut sunt Odium, Ira, Invidia, Irrisio, Superbia, & reliqua hujusmodi, quæ in præcedentibus notavimus; atque adeò, quantùm potest, conatur, uti diximus, benè agere, & lætari. Quousque autem humana virtus ad hæc consequenda se extendat, & quid possit in sequenti Parte demonstrabo.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

APPENDIX.

Quæ in hâc parte de rectâ vivendi ratione tradidi non sunt ità dispositа, ut uno aspectu videri possint; sed dispersè à me demonstrata sunt, prout scilicet unum ex alio faciliùs deducere potuerim. Eadem igitur hic recolligere, & ad summa capita redigere propositi.

CAPUT I.

Omnes nostri conatûs, seu Cupiditates ex necessitate nostræ naturæ ità sequuntur, ut vel per ipsam solam, tanquam per proximam suam causam, possint intelligi, vel quatenus naturæ sumus pars, quæ per se absque aliis individuis non potest adæquatè concipi.

CAPUT II.

Cupiditates, quæ ex nostrâ naturâ ita sequuntur, ut per ipsam solam possint intelligi, sunt illæ, quæ ad Mentem referuntur, quatenus hæc ideis adæquatis constare concipitur; reliquæ verò Cupiditates ad Mentem non referuntur, nisi quatenus res inadæquatè concipit, & quarum vis, & incrementum non humanâ; sed rerum, quæ extra nos sunt, potentiâ definiri debet; & ideò illæ rectè actiones, hæ autem passiones vocantur; illæ namque nostram potentiam semper indicant, & hæ contra nostram impotentiam, & mutilatam cognitionem.

CAPUT III.

Nostræ actiones, hoc est, Cupiditates illæ, quæ hominis potentiâ, seu ratione definiuntur, semper bonæ sunt, reliquæ autem tam bonæ, quàm malæ possunt esse. CA-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Caput IV.

In vitâ itaque apprimè utile est, intellectum, seu rationem, quantùm possumus, perficere, & in hoc uno summa hominis felicitas, seu beatitudo consistit; quippe beatitudo nihil aliud est, quàm ipsa animi acquiescentia, quæ ex Dei intuitivâ cognitione oritur: at intellectum perficere nihil etiam aliud est, quàm Deum, Deique attributa, & actiones, quæ ex ipsius naturæ necessitate consequuntur, intelligere. Quare hominis, qui ratione ducitur, finis ultimus, hoc est, summa Cupiditas, quâ reliquas omnes moderari studet, est illa, quâ fertur ad se, resque omnes, quæ sub ipsius intelligentiam cadere possunt, adæquatè concipiendum.

Caput V.

Nulla igitur vita rationalis est sine intelligentiâ, & res eatenus tantùm bonæ sunt, quatenus hominem juvant, ut Mentis vitâ fruatur, quæ intelligentiâ definitur. Quæ autem contrà impediunt, quò minùs homo rationem perficere, & rationali vitâ frui possit, eas solummodo malas esse dicimus.

Caput VI.

Sed quia omnia illa, quorum homo efficiens est causa, necessariò bona sunt; nihil ergo mali homini evenire potest, nisi à causis externis; nempe quatenus pars est totius naturæ, cujus legibus humana natura obtemperare, & cui infinitis modis penè sese accommodare cogitur.

Ca-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

CAPUT VII.

Nec fieri potest, ut homo non sit naturæ pars, & communem ejus ordinem non sequatur; sed si inter talia individua versetur, quæ cum ipsius hominis naturâ conveniunt, eo ipso hominis agendi potentia juvabitur, & fovebitur. At si contrà inter talia sit, quæ cum ipsius naturâ minimè conveniunt, vix absque magnâ ipsius mutatione iisdem sese accommodare poterit.

CAPUT VIII.

Quicquid in rerum naturâ datur, quod judicamus malum esse, sive posse impedire, quò minùs existere, & vitâ rationali frui queamus, id à nobis removere eâ viâ, quæ securior videtur, licet, & quicquid contrà datur, quod judicamus bonum, sive utile esse ad nostrum esse conservandum, & vitâ rationali fruendum, id ad nostrum usum capere, & eo quocumque modo uti nobis licet; & absolutè id unicuique summo naturæ jure facere licet, quod ad ipsius utilitatem conferre judicat.

CAPUT IX.

Nihil magis cum naturâ alicujus rei convenire potest, quàm reliqua ejusdem speciei individua; adeoque *(per Caput 7.)* nihil homini ad suum esse conservandum, & vitâ rationali fruendum utilius datur, quàm homo, qui ratione ducitur. Deinde quia inter res singulares nihil novimus, quòd homine, qui ratione ducitur, sit præstantius, nullâ ergo re magis potest unusquisque ostendere, quan-

tùm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tùm arte, & ingenio valeat, quàm in hominibus ità educandis, ut tandem ex proprio rationis imperio vivant.

Caput X.

Quatenus homines Invidiâ, aut aliquo Odii affectu in se invicem feruntur, eatenus invicem contrarii sunt, & consequenter eò magis timendi, quò plùs possunt, quàm reliqua naturæ individua.

Caput XI.

Animi tamen non armis, sed Amore, & Generositate vincuntur.

Caput XII.

Hominibus apprimè utile est, consuetudines jungere, seseque iis vinculis astringere, quibus aptiùs de se omnibus unum efficiant, & absolutè ea agere, quæ firmandis amicitiis inserviunt.

Caput XIII.

Sed ad hæc ars, & vigilantia requiritur. Sunt enim homines varii, (nam rari sunt, qui ex rationis præscripto vivunt) & tamen plerumque invidi, & magis ad vindictam, quàm ad Misericordiam proclives. Unumquemque igitur ex ipsius ingenio ferre, & sese continere, ne eorum affectùs imitetur, singularis animi potentiæ opus est. At qui contrà homines carpere, & vitia potiùs exprobrare, quàm virtutes docere, & hominum animos non firmare; sed frangere nòrunt, ii & sibi, & reliquis molesti sunt; unde multi præ nimiâ scilicet animi impatientiâ, falsoque

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

religionis studio, inter bruta potiùs, quàm inter homines vivere maluerunt; ut pueri, vel adolescentes, qui parentum jurgia æquo animo ferre nequeunt, militatum confugiunt, & incommoda belli, & imperium tyrannidis præ domesticis commodis, & paternis admonitionibus eligunt, & quidvis oneris sibi imponi patiuntur, dummodò parentes ulciscantur.

CAPUT XIV.

Quamvis igitur homines omnia plerumque ex suâ libidine moderentur, ex eorum tamen communi societate multò plura commoda, quàm damna sequuntur. Quare satiùs est eorum injurias æquo animo ferre, & studium iis adhibere, quæ concordiæ, & amicitiæ conciliandæ inserviunt.

CAPUT XV.

Quæ concordiam gignunt sunt illa, quæ ad justitiam, æquitatem, & honestatem referuntur. Nam homines præter id, quod injustum, & iniquum est, etiam ægrè ferunt, quod turpe habetur, sive quod aliquis receptos civitatis mores aspernatur. Amori autem conciliando illa apprimè necessaria sunt, quæ ad Religionem, & Pietatem spectant. De quibus vide Schol. 1. & 2. Prop. 37. & Schol. Prop. 46. & Schol. Prop. 73. P. 4.

CAPUT XVI.

Solet præterea concordia ex Metu plerumque gigni; sed sine fide. Adde, quòd Metus ex animi impotentiâ oritur,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tur, & propterea ad rationis usum non pertinet; ut nec Commiseratio, quamvis Pietatis speciem præ se ferre videatur.

Caput XVII.

Vincuntur præterea homines etiam largitate, præcipuè ii, qui non habent, unde comparare possint illa, quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt. Attamen unicuique indigenti auxilium ferre, vires & utilitatem viri privati longè superat. Divitiæ namque viri privati longè impares sunt ad id suppeditandum. Unius præterea viri facultas ingenii limitatior est, quàm ut omnes sibi possit amicitiâ jungere; quare pauperum cura integræ societati incumbit, & ad communem tantùm utilitatem spectat.

Caput XVIII.

In beneficiis accipiendis & gratiâ referendâ alia prorsus debet esse cura, de quâ vide Schol. Pr. 70. & Sch. Pr. 71. p. 4.

Caput XIX.

Amor præterea meretricius, hoc est, generandi libido, quæ ex formâ oritur, & absolutè omnis Amor, qui aliam causam præter animi libertatem agnoscit, facilè in Odium transit, nisi, quod pejus est, species delirii sit, atque tum magis discordiâ, quam concordiâ fovetur. Vid. Coroll. Prop. 31. p. 3.

Caput XX.

Ad matrimonium quod attinet, certum est, ipsum cum ratione convenire, si Cupiditas miscendi corpora non ex

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

solâ formâ; sed etiam ex Amore liberos procreandi, & sapienter educandi, ingeneretur; & præterea, si utriusque, viri scilicet & fœminæ, Amor, non solam formam; sed animi præcipuè libertatem pro causâ habeat.

CAPUT XXI.

Gignit præterea adulatio concordiam; sed fœdo servitutis crimine, vel perfidiâ; nulli quippe magis adulatione capiuntur, quàm superbi, qui primi esse volunt, nec sunt.

CAPUT XXII.

Abjectioni falsa pietatis, & religionis species inest. Et quamvis Abjectio Superbiæ sit contraria, est tamen abjectus superbo proximus. Vide Schol. Prop. 57. p. 4.

CAPUT XXIII.

Confert præterea concordiæ Pudor in iis tantùm, quæ celari non possunt. Deinde, quia ipse Pudor species est Tristitiæ ad rationis usum non spectat.

CAPUT XXIV.

Cæteri Tristitiæ erga homines affectûs directè justitiæ, æquitati, honestati, pietati & religioni opponuntur, &, quamvis Indignatio æquitatis speciem præ se ferre videatur, ibi tamen sine lege vivitur, ubi unicuique de factis alterius judicium ferre, & suum, vel alterius jus vindicare licet.

CAPUT XXV.

Modestia, hoc est, Cupiditas hominibus placendi, quæ ex

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ex ratione determinatur, ad Pietatem (ut in Schol. Prop. 37. p. 4. diximus) refertur. Sed, si ex affectu oriatur, Ambitio est, sive Cupiditas, quâ homines falsâ Pietatis imagine plerumque discordias, & seditiones concitant. Nam qui reliquos consilio, aut re juvare cupit, ut simul summo fruantur bono, is apprimè studebit, eorum sibi Amorem conciliare; non autem eos in admirationem traducere, ut disciplina ex ipso habeat vocabulum, nec ullas absolutè Invidiæ causas dare. In communibus deinde colloquiis cavebit hominum vitia referre, & de humanâ impotentiâ non nisi parcè loqui curabit: at largiter de humanâ virtute, seu potentiâ, & quâ viâ possit perfici, ut sic homines, non ex Metu, aut aversione, sed solo Lætitiæ affectu moti, ex rationis præscripto, quantùm in se est, conentur vivere.

Caput XXVI.

Præter homines nihil singulare in naturâ novimus, cujus Mente gaudere, & quod nobis amicitiâ, aut aliquo consuetudinis genere jungere possumus; adeoque quicquid in rerum naturâ extra homines datur, id nostræ utilitatis ratio conservare non postulat; sed pro ejus vario usu conservare, destruere, vel quocunque modo ad nostrum usum adaptare nos docet.

Caput XXVII.

Utilitas, quam ex rebus, quæ extra nos sunt, capimus, est præter experientiam, & cognitionem, quam acquirimus ex eo, quòd easdem observamus, & ex

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

his formis in alias mutamus, præcipua corporis conservatio; & hâc ratione res illæ imprimis utiles sunt, quæ Corpus ità alere, & nutrire possunt, ut ejus omnes partes officio rectè fungi queant. Nam quò Corpus aptius est, ut pluribus modis possit affici; & corpora externa pluribus modis afficere, eò Mens ad cogitandum est aptior. (vide Prop. 38. & 39. p. 4.) At hujus notæ perpauca in naturâ esse videntur, quare ad Corpus, ut requiritur, nutriendum necesse est multis naturæ diversæ alimentis uti. Quippe humanum Corpus ex plurimis diversæ naturæ partibus componitur, quæ continuo alimento indigent, & vario, ut totum Corpus ad omnia, quæ ex ipsius naturâ sequi possunt, æquè aptum sit, & consequenter ut Mens etiam æquè apta sit ad plura concipiendum.

CAPUT XXVIII.

Ad hæc autem comparandum vix uniuscujusque vires sufficerent, nisi homines operas mutuas traderent. Verùm omnium rerum compendium pecunia attulit, unde factum, ut ejus imago Mentem vulgi maximè occupare soleat; quia vix ullam Lætitiæ speciem imaginari possunt, nisi concomitante nummorum ideâ, tanquam causâ.

CAPUT XXIX.

Sed hoc vitium eorum tantùm est, qui non ex indigentiâ, nec propter necessitates nummos quærunt; sed quia lucri artes didicerunt, quibus se magnificè efferunt. Cæterum corpus ex consuetudine pascunt; sed parcè, quia tantùm

tum de suis bonis se perdere credunt, quantum sui Corporis conservationi impendunt. At qui verum nummorum usum nôrunt, & divitiarum modum ex solâ indigentiâ moderantur, paucis contenti vivunt.

Caput XXX.

Cùm igitur res illæ sint bonæ, quæ Corporis partes juvant, ut suo officio fungantur, & Lætitia in eo consistat, quòd hominis potentia, quatenus Mente & Corpore constat, juvatur, vel augetur; sunt ergo illa omnia, quæ Lætitiam afferunt, bona. Attamen, quoniam contrà non eum in finem res agunt, ut nos Lætitiâ afficiant, nec earum agendi potentia ex nostrâ utilitate temperatur, & denique, quoniam Lætitia plerumque ad unam Corporis partem potissimùm refertur; habent ergo plerumque Lætitiæ affectûs, (nisi ratio, & vigilantia adsit) & consequenter Cupiditates etiam, quæ ex iisdem generantur, excessum; ad quod accedit, quòd ex affectu id primum habeamus, quod in præsenti suave est, nec futurâ æquali animi affectu æstimare possumus. Vide Schol. Pr. 44. & Schol. Pr. 60. p. 3.

Caput XXXI.

At superstitio id contrà videtur statuere bonum esse, quod Tristitiam, & id contrà malum, quod Lætitiam affert. Sed, ut jam diximus, (vide Schol. Prop. 45. p. 4.) nemo, nisi invidus, meâ impotentiâ, & incommodo delectatur. Nam quò majori Lætitiâ afficimur, eò ad majorem perfectionem transimus; & consequenter eò magis de naturâ divinâ participamus, nec Lætitia unquam mala esse

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

esse potest, quam nostræ utilitatis vera ratio moderatur. At qui contrà Metu ducitur, & bonum, ut malum vitet, agit, is ratione non ducitur.

Caput XXXII.

Sed humana potentia admodùm limitata est, & à potentiâ causarum externarum infinitè superatur; atque adeò potestatem absolutam non habemus, res quæ extra nos sunt ad nostrum usum aptandi. Attamen ea, quæ nobis eveniunt contra id, quod nostræ utilitatis ratio postulat, æquo animo feremus, si conscii simus nos functos nostro officio fuisse, & potentiam, quam habemus, non potuisse se eò usque extendere, ut eadem vitare possemus, nosque partem totius naturæ esse, cujus ordinem sequimur. Quod si clarè, & distinctè intelligamus, pars illa nostri, quæ intelligentiâ definitur, hoc est, pars melior nostri in eo planè acquiesceret, & in eâ acquiescentiâ perseverare conabitur. Nam, quatenus intelligimus, nihil appetere, nisi id, quod necessarium est, nec absolutè, nisi in veris acquiescere possumus; adeóque quatenus hæc rectè intelligimus, eatenus conatus melioris partis nostri cum ordine totius naturæ convenit.

Finis Quartæ Partis.

ETHI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ETHICES

Pars Quinta,

DE

Potentiâ Intellectûs, seu de Libertate Humanâ.

PRÆFATIO.

TRanseo tandem ad alteram Ethices partem, quæ est de modo, sive viâ, quæ ad Libertatem ducit. In hâc ergo de potentiâ rationis agam, ostendens, quid ipsa ratio in affectûs possit, & deinde, quid Mentis Libertas seu beatitudo sit, ex quibus videbimus, quantùm sapiens potior sit ignaro. Quomodò autem, & quâ viâ debeat intellectus perfici, & quâ deinde arte Corpus sit curandum, ut possit suo officio rectè fungi, huc non pertinet; hoc enim ad Medicinam, illud autem ad Logicam spectat. Hîc igitur, ut dixi de solâ Mentis, seu rationis potentiâ agam, & ante omnia, quantum, & quale imperium in affectûs habeat, ad eosdem coërcendum, & moderandum, ostendam. Nam nos in ipsos imperium absolutum non habere, jam suprà demonstravimus. Stoici tamen putârunt, eosdem à nostrâ voluntate absolutè pendêre, nosque iis absolutè imperare posse. Attamen ab experientiâ reclamante, non verò ex suis principiis coacti sunt fateri, usum, & studium non parvum requiri ad eosdem coërcendum, & moderandum; quod quidam exemplo duorum canum (si rectè memini)

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

unius scilicet domestici, alterius venatici, conatus est ostendere; nempe quia usu efficere tandem potuit, ut domesticus venari, venaticus contrà à leporibus sectandis abstinere assueseeret. Huic opinioni non parùm favet Cartesius. Nam statuit Animam, seu Mentem unitam præcipuè esse cuidam parti cerebri, glandulæ scilicet pinealis dictæ, cujus ope Mens motûs omnes, qui in corpore excitantur, & objecta externa sentit, quamquæ Mens eo solo, quòd vult, variè movere potest. Hanc glandulam in medio cerebri ità suspensam esse statuit, ut minimo spirituum animalium motu possit moveri. Deinde statuit, quòd hæc glans tot variis modis in medio cerebro suspendatur, quot variis modis spiritûs animales in eandem impingunt, & quòd præterea tot varia vestigia in eâdem imprimantur, quot varia objecta externa ipsos spiritûs animales versûs eandem propellunt, unde fit, ut si glans postea ab Animæ voluntate, illam diversimodè movente, hoc, aut illo modo suspendatur, quo semel fuit suspensa à spiritibus, hoc, aut illo modo agitatis, tum ipsa glans ipsos spiritûs animales eodem modo propellet, & determinabit, ac antea à simili glandulæ suspensione repulsi fuerant. Præterea statuit, unamquamque Mentis voluntatem naturâ esse unitam certo cuidam glandis motui. Ex. gr. Si quis voluntatem habet objectum remotum intuendi, hæc voluntas efficiet, ut pupilla dilatetur; sed si de solâ dilatandâ pupilla cogitet, nihil proderit ejus rei habere voluntatem, quia natura non junxit motum glandis, qui inservit impellendis spiritibus versûs nervum Opticum modo conveniente dilatandæ, vel contrahendæ pupillæ cum voluntate eandem dilatandi, vel contrahendi; sed demum cum voluntate intuendi objecta remota, vel proxima. Denique statuit, quòd, etsi unusquisque motus hujus glandulæ videatur con-

connexus esse per naturam singulis ex nostris cogitationibus ab initio nostræ vitæ, aliis tamen per habitum possunt jungi, quod probare conatur art. 50. p. 1. de Pass. Animæ. Ex his concludit, nullam esse tam imbecillem Animam, quæ non possit, cum bene dirigitur, acquirere potestatem absolutam in suas Passiones. Nam hæ, ut ab eo definiuntur, sunt perceptiones, aut sensus, aut commotiones animæ, quæ ad eam speciatim referuntur, quæque producuntur, conservantur, & corroborantur, per aliquem motum spirituum. *(vide art. 27. p. 1. Pass. Anim.) At quandoquidem cuilibet voluntati possumus jungere motum quemcunque glandis, & consequenter spirituum; & determinatio voluntatis à solâ nostrâ potestate pendet; si igitur nostram voluntatem certis, & firmis judiciis, secundùm quæ nostræ vitæ actiones dirigere volumus, determinemus, & motûs passionum, quas habere volumus, hisce judiciis jungamus, imperium acquiremus absolutum in nostras Passiones. Hæc est clarissimi hujus Viri sententia, (quantum ex ipsius verbis conjicio) quam ego vix credidissem à tanto Viro prolatam esse, si minùs acuta fuisset. Profectò mirari satis non possum, quòd vir Philosophus, qui firmiter statuerat, nihil deducere, nisi ex principiis per se notis, & nihil affirmare, nisi quod clarè, & distinctè perciperet, & qui toties Scholasticos reprehenderat, quòd per occultas qualitates res obscuras voluerint explicare, Hypothesin sumat omnî occultâ qualitate occultiorem. Quid quæso? per Mentis, & Corporis unionem intelligit? quem, inquam, clarum, & distinctum conceptum habet cogitationis arctissimè unitæ cuidam quantitatis portiunculæ? vellem sanè, ut hanc unionem per proximam suam causam explicuisset. Sed ille Mentem à Corpore adeò distinctam*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

conceperat, ut nec hujus unionis, nec ipsius Mentis ullam singularem causam assignare potuerit; sed necesse ipsi fuerit, ad causam totius Universi, hoc est, ad Deum recurrere. Deinde pervelim scire, quot motûs gradûs potest glandulæ isti pineali Mens tribuere, & quantâ cum vi eandem suspensam tenere potest. Nam nescio an hæc glans tardiùs, vel celeriùs à Mente circumagatur, quàm à spiritibus animalibus, & an motûs Passionum, quos firmis judiciis arctè junximus, non possint ab iisdem iterùm à causis corporeis disjungi, ex quo sequeretur, ut, quamvis Mens firmiter proposuerit contra pericula ire, atque huic decreto motûs audaciæ junxerit, viso tamen periculo, glans ità suspendatur, ut Mens non, nisi de fugâ, possit cogitare; & sanè, cùm nulla detur ratio voluntatis ad motum, nulla etiam datur comparatio inter Mentis, & Corporis potentiam, seu vires; & consequenter hujus vires nequaquam viribus illius determinari possunt. His adde, quòd nec hæc glans ità in medio cerebro sita reperiatur, ut tam facile, totâque modis circumagi possit, & quòd non omnes nervi ad cavitates usque cerebri protendantur. Denique omnia, quæ de voluntate, ejusque libertate asserit, omitto, quandoquidem hæc falsa esse, satis superque ostenderim. Igitur quia Mentis potentia, ut suprà ostendi, solâ intelligentiâ definitur, affectuum remedia, quæ omnes experiri quidem; sed non accuratè observare, nec distinctè videre credo, solâ Mentis cognitione determinabus, & ex eâdem illa omnia, quæ ad ipsius beatudinem spectant, deducemus.

AXIO-

Axiomata.

I. Si in eodem subjecto duæ contrariæ actiones excitentur, debebit necessariò vel in utràque, vel in unà sola mutatio fieri, donec desinant contrariæ esse.

II. Effectûs potentia definitur potentiâ ipsius causæ, quatenus ejus essentia per ipsius causæ essentiam explicatur, vel definitur.

Patet hoc Axioma ex Prop. 7. Part. 3.

Propositio I.

Prout cogitationes, rerumque ideæ ordinantur, & concatenantur in Mente, ità corporis affectiones, seu rerum imagines ad amussim ordinantur, & concatenantur in Corpore.

Demonstratio.

Ordo, & connexio idearum idem est, (*per Prop. 7. p. 2.*) ac ordo, & connexio rerum, & vice versâ, ordo, & connexio rerum idem est, (*per Coroll. Prop. 6. & 7. p. 2.*) ac ordo, & connexio idearum. Quare sicuti ordo, & connexio idearum in Mente fit secundùm ordinem, & concatenationem affectionum Corporis, (*per Prop. 18. p. 2.*) sic vice versâ (*per Prop. 2. p. 3.*) ordo, & connexio affectionum Corporis fit, prout cogitationes, rerumque ideæ ordinantur, & concatenantur in Mente. *Q. E. D.*

Propositio II.

Si animi commotionem, seu affectum à causæ externæ cogitatione amoveamus, & aliis jungamus cogitationibus, tum Amor, seu Odium erga causam externam, ut & animi fluctuationes, quæ ex his affectibus oriuntur, destruentur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

DEMONSTRATIO.

Id enim, quod formam Amoris, vel Odii constituit, est Lætitia, vel Tristitia, concomitante ideâ causæ externæ; (*per Defin.* 6. & 7. *Affect.*) hâc igitur sublatâ, Amoris, vel Odii forma simul tollitur; adeoque hi affectûs, & qui ex his oriuntur, destruuntur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO III.

Affectus, qui passio est, desinit esse passio, simulatque ejus claram, & distinctam formamus ideam.

DEMONSTRATIO.

Affectus, qui passio est, idea est confusa. (*per gener. Affect. Defin.*) Si itaque ipsius affectûs claram, & distinctam formemus ideam, hæc idea ab ipso affectu, quatenus ad solam Mentem refertur, non nisi ratione distinguetur; (*per Prop.* 22. *p.* 2. *cum ejusdem Schol.*) adeoque (*per Prop.* 3. *p.* 3.) affectus desinet esse passio. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Affectus igitur eò magis in nostrâ potestate est, & Mens ab eo minùs patitur, quò nobis est notior.

PROPOSITIO IV.

Nulla est Corporis affectio, cujus aliquem clarum, & distinctum non possumus formare conceptum.

DEMONSTRATIO.

Quæ omnibus communia sunt, non possunt concipi nisi adæquatè; (*per Prop.* 38. *p.* 2.) adeoque (*per Prop.* 12. *& Lemma* 2. *quod habetur post Schol. Prop.* 13. *p.* 2.) nulla est Corporis affectio, cujus aliquem clarum, & distinctum non possumus formare conceptum. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, nullum esse affectum, cujus non possumus aliquem clarum, & distinctum formare conceptum. Est namque affectus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

fectus Corporis affectionis ideæ, (*per gen. Affect. Defin.*) quæ propterea (*per Prop. præc.*) aliquem clarum, & distinctum involvere debet conceptum.

Scholium.

Quandoquidem nihil datur, ex quo aliquis effectus non sequatur, (*per Prop.* 36. *p.* 3.) & quicquid ex ideâ, quæ in nobis est adæquata, sequitur, id omne clarè, & distinctè intelligimus; (*per Prop.* 40. *p.* 2.) hinc sequitur, unumquemque potestatem habere se, suosque affectûs, si non absolutè, ex parte saltem clarè, & distinctè intelligendi, & consequenter efficiendi, ut ab iisdem minùs patiatur. Huic igitur rei præcipuè danda est opera, ut unumquemque affectum, quantùm fieri potest, clarè, & distinctè cognoscamus, ut sic Mens ex affectu ad illa cogitandum determinetur, quæ clarè, & distinctè percipit, & in quibus planè acquiescit; atque adeò, ut ipse affectus à cogitatione causæ externæ separetur, & veris jungatur cogitationibus; ex quo fiet, ut non tantùm Amor, Odium, &c. destruantur; (*per Prop.* 2. *hujus*) sed ut etiam appetitûs, seu Cupiditates, quæ ex tali affectu oriri solent, excessum habere nequeant. (*per Prop.* 62. *p.* 4.) Nam apprimè notandum est, unum, eundemque esse appetitum, per quem homo tam agere, quàm pati dicitur. Ex. gr. cum naturâ humanâ ità comparatum esse ostendimus, ut unusquisque appetat, ut reliqui ex ipsius ingenio vivant; (*vide Schol. Prop.* 31. *p.* 3.) qui quidem appetitus in homine, qui ratione non ducitur, passio est, quæ Ambitio vocatur, nec multùm à Superbiâ discrepat; & contrà in homine, qui ex rationis dictamine vivit, actio, seu virtus est, quæ Pietas appellatur. (*Vide Schol.* 1. *Prop.* 37. *p.* 4. *&* 2 *Demonstrat. ejusdem Prop.*) Et hoc modo omnes appetitûs, seu Cupiditates eatenus tantùm passiones sunt, quatenus ex ideis inadæquatis oriuntur; atque eædem virtuti accensentur, quando ab ideis adæquatis excitantur, vel generantur. Nam omnes Cupiditates, quibus ad aliquid agendum determinamur, tam oriri possunt ab adæquatis, quàm ab inadæquatis ideis. (*vide Prop.* 59. *p.* 4.) Atque hôc (ut eò, unde digressus sum, revertar) affectuum remedio, quod scilicet in eorum verâ cognitione consistit, nullum præstantius aliud, quod à nostrâ pote-

potestate pendeat, excogitari potest, quandoquidem nulla alia Mentis potentia datur, quàm cogitandi, & adæquatas ideas formandi, ut suprà (*per Prop.* 3. *p.* 3.) ostendimus.

PROPOSITIO V.

Affectus erga rem, quam simpliciter, & non ut necessariam, neque ut possibilem, neque ut contingentem imaginamur, cæteris paribus, omnium est maximus.

DEMONSTRATIO.

Affectus erga rem, quàm liberam esse imaginamur, major est, quàm erga necessariam, (*per Prop.* 49. *p.* 3.) & consequenter adhuc major, quàm erga illam, quam ut possibilem, vel contingentem imaginamur. (*per Prop.* 11. *p.* 4.) At rem aliquam ut liberam imaginari nihil aliud esse potest, quàm quòd rem simpliciter imaginamur, dum causas, à quibus ipsa ad agendum determinata fuit, ignoramus; (*per illa, quæ in Schol. Prop.* 35. *p.* 2. *ostendimus*) ergo affectus erga rem, quam simpliciter imaginamur, cæteris paribus major est, quàm erga necessariam, possibilem, vel contingentem, & consequenter maximus. *Q. E. D.*

PROPOSITIO VI.

Quatenus Mens res omnes, ut necessarias intelligit, eatenus majorem in affectûs potentiam habet, seu minùs ab iisdem patitur.

DEMONSTRATIO.

Mens res omnes necessarias esse intelligit, (*per Prop.* 29. *p.* 1.) & infinito causarum nexu determinari ad existendum, & operandum; (*per Prop.* 28. *p.* 1.) adeoque (*per Prop. præc.*) eatenus efficit, ut ab affectibus, qui ex iis oriuntur, minùs patiatur, & (*per Prop.* 48. *p.* 3.) minùs erga ipsas afficiatur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Quò hæc cognitio, quòd scilicet res necessariæ sint, magis circa res

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

res singulares, quas distinctius, & magis vividè imaginamur, versatur, eò hæc Mentis in affectûs potentia major est, quòd ipsa etiam experientia testatur. Videmus enim Tristitiam boni alicujus, quod periit, mitigari, simulac homo, qui id perdidit, considerat bonum illud servari nullâ ratione potuisse. Sic etiam videmus, quòd nemo miseretur infantis, propterea quòd nescit loqui, ambulare, ratiocinari, & quòd denique tot annos quasi sui inscius vivat. At si plerique adulti, & unus, aut alter infans nascerentur, tum unumquemque misereret infantum; quia tum ipsam infantiam, non ut rem naturalem, & necessariam, sed ut naturæ vitium, seu peccatum consideraret; & ad hunc modum plura alia notare possemus.

Propositio VII.

Affectûs, qui ex ratione oriuntur, vel excitantur, si ratio temporis habeatur, potentiores sunt iis, qui ad res singulares referuntur, quas ut absentes contemplamur.

Demonstratio.

Rem aliquam absentem non contemplamur ex affectu, quo eandem imaginamur; sed ex eo, quòd Corpus alio afficitur affectu, qui ejusdem rei existentiam secludit. (*per Prop.* 17. *p.* 2.) Quare affectus, qui ad rem, quam ut absentem contemplamur, refertur, ejus naturæ non est, ut reliquas hominis actiones, & potentiam superet; (*de quibus vide Prop.* 6. *p.* 4.) sed contrà ejus naturæ est, ut ab iis affectionibus, quæ existentiam externæ ejus causæ secludunt, coërceri aliquo modo possit. (*per Prop.* 9. *p.* 4.) At affectus, qui ex ratione oritur, refertur necessariò ad communes rerum proprietates, (*vide rationis Defin. in* 2 *Schol. Prop.* 40. *p.* 2.) quas semper ut præsentes contemplamur, (Nam nihil dari potest, quod earum præsentem existentiam secludat) & quas semper eodem modo imaginamur: (*per Prop.* 38. *p.* 2.) Quare talis affectus idem semper manet, & consequenter (*per Ax.* 1. *hujus*) affectûs, qui eidem sunt contrarii, quique à suis causis externis non foventur, eidem magis magisque sese accommodare debebunt,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

donec non ampliùs sint contrarii, & eatenus affectus, qui ex ratione oritur, est potentior. *Q. E. D.*

PROPOSITIO VIII.

Quò affectus aliquis à pluribus causis simul concurrentibus excitatur, eò major est.

DEMONSTRATIO.

Plures causæ simul plùs possunt, quàm si pauciores essent: (*per Prop.* 7. *p.* 3.) adeoque, (*per Prop.* 5. *p.* 4.) quò affectus aliquis à pluribus causis simul excitatur, eò fortior est. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hæc Propositio patet etiam ex Axiomate 2. hujus Partis.

PROPOSITIO IX.

Affectus, qui ad plures, & diversas causas refertur, quas Mens cum ipso affectu simul contemplatur, minùs noxius est, & minùs per ipsum patimur, & erga unamquamque causam minùs afficimur, quàm alius æquè magnus affectus, qui ad unam solam, vel pauciores causas refertur.

DEMONSTRATIO.

Affectus eatenus tantùm malus, seu noxius est, quatenus Mens ab eo impeditur, quò minùs possit cogitare: (*per Prop.* 26. *&* 27. *p.* 4.) adeoque ille affectus, à quo Mens ad plura simul objecta contemplandum determinatur, minùs noxius est, quàm alius æque magnus affectus, qui Mentem vi solâ unius, aut pauciorum objectorum contemplatione ità detinet, ut de aliis cogitare nequeat, quod erat primum. Deinde, quia Mentis essentia, hoc est, (*per Prop.* 7. *p.* 3.) potentia in solâ cogitatione consistit; (*per Prop.* 11. *p.* 3.) ergo Mens per affectum, à quo ad plura simul contemplandum determinatur, minùs patitur, quàm per æquè magnum affectum, qui Mentem in solâ unius, aut pauciorum objectorum contemplatione occupatam tenet, quod erat secundum. Denique hic

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

hic affectus, (*per Prop.* 48. *p.* 3.) quatenus ad plures causas externas refertur, est etiam erga unamquamque minor. *Q. E. D.*

Propositio X.

Quamdiu affectibus, qui nostræ naturæ sunt contrarii, non conflictamur, tamdiu potestatem habemus ordinandi, & concatenandi Corporis affectiones secundùm ordinem ad intellectum.

Demonstratio.

Affectûs, qui nostræ naturæ sunt contrarii, hoc est, (*per Prop.* 30. *p.* 4.) qui mali sunt, eatenus mali sunt, quatenus impediunt, quò minùs Mens intelligat. (*per Prop.* 37. *p.* 4.) Quamdiu igitur affectibus, qui nostræ naturæ contrarii sunt, non conflictamur, tamdiu Mentis potentia, quâ res intelligere conatur, (*per Prop.* 26. *p.* 4.) non impeditur, atque adeò tamdiu potestatem habet claras, & distinctas ideas formandi, & alias ex aliis deducendi; (*vide* 2. *Schol. Prop.* 40. *& Schol. Prop.* 47. *p.* 2.) & consequenter, (*per Prop.* 1. *hujus*) tamdiu potestatem habemus ordinandi, & concatenandi affectiones Corporis secundùm ordinem ad intellectum. *Q. E. D.*

Scholium.

Hâc potestate rectè ordinandi, & concatenandi Corporis affectiones efficere possumus, ut non facilè malis affectibus afficiamur. Nam (*per Prop.* 7. *hujus*) major vis requiritur ad Affectûs, secundùm ordinem ad intellectum ordinatos, & concatenatos coërcendum, quàm incertos, & vagos. Optimum igitur, quod efficere possumus, quamdiu nostrorum affectuum perfectam cognitionem non habemus, est rectam vivendi rationem, seu certa vitæ dogmata concipere, eaque memoriæ mandare, & rebus particularibus, in vitâ frequenter obviis, continuò applicare, ut sic nostra imaginatio latè iisdem afficiatur, & nobis in promptu sint semper. Ex. gr. inter vitæ dogmata posuimus, (*vide Prop.* 46. *p.* 4. *cum ejusdem Schol.*) Odium Amore, seu Generositate vincendum, non autem reciproco Odio compensandum. Ut autem hoc rationis præscri-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ptum semper in promptu habeamus, ubi usus erit, cogitandæ, & sæpe meditandæ sunt communes hominum injuriæ, & quomodò, & quâ viâ Generositate optimè propulsentur; sic enim imaginem injuriæ imaginationi hujus dogmatis jungemus, & nobis (*per Prop.* 18. *p.* 2.) in promptu semper erit, ubi nobis injuria afferetur. Quod si etiam in promptu habuerimus rationem nostri veri utilis, ac etiam boni, quod ex mutuâ amicitiâ, & communi societate sequitur, & præterea quòd ex rectâ vivendi ratione summa animi acquiescentia oriatur, (*per Prop.* 52. *p.* 4.) & quòd homines, ut reliqua, ex naturæ necessitate agant: tum injuria, sive Odium, quod ex eâdem oriri solet, minimam imaginationis partem occupabit, & facilè superabitur; vel si Ira, quæ ex maximis injuriis oriri solet, non adeò facilè superetur, superabitur tamen, quamvis non sine animi fluctuatione, longè minore temporis spatio, quàm si hæc non ità præmeditata habuissemus, ut patet ex Propositione 6. 7. & 8. hujus Partis. De Animositate ad Metum deponendum eodem modo cogitandum est; enumeranda scilicet sunt, & sæpe imaginanda communia vitæ pericula, & quomodo animi præsentiâ, & fortitudine optimè vitari, & superari possunt. Sed notandum, quòd nobis in ordinandis nostris cogitationibus, & imaginibus semper attendendum est, (*per Coroll. Prop.* 63. *p.* 4. *& Prop.* 59. *p.* 3.) ad illa, quæ in unâquâque re bona sunt, ut sic semper ex Lætitiæ affectu ad agendum determinemur. Ex. gr. si quis videt, se nimis gloriam sectari, de ejus recto usu cogitet, & in quem finem sectanda sit, & quibus mediis acquiri possit; sed non de ipsius abusu, & vanitate, & hominum inconstantiâ, vel aliis hujusmodi, de quibus nemo, nisi ex animi ægritudine, cogitat; talibus enim cogitationibus maximè ambitiosi se maximè afflictant, quando de assequendo honore, quem ambiunt, desperant; &, dum Iram evomunt, sapientes videri volunt. Quare certum est, eos gloriæ maximè esse cupidos, qui de ipsius abusu, & mundi vanitate maximè clamant. Nec hoc ambitiosis proprium, sed omnibus commune est, quibus fortuna est adversa, & animo impotentes sunt. Nam pauper etiam avarus de abusu pecuniæ, & divitum vitiis non cessat loqui; quo nihil aliud efficit, quàm se afflictare, & aliis offendere, se non tantùm pau-

perta-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

pertatem suam; sed etiam aliorum divitias iniquo animo ferre. Sic etiam, qui malè ab amasia excepti sunt, nihil cogitant, quàm de mulierum inconstantiâ, & fallaci animo, & reliquis earundem decantatis vitiis, quæ omnia statim oblivioni tradunt, simulac ab amasiâ iterum recipiuntur. Qui itaque suos affectûs, & appetitûs ex solo Libertatis amore moderari studet, is, quantùm potest, nitetur, virtutes, earumque causas noscere, & animum gaudio, quod ex earum verâ cognitione oritur, implere; at minimè hominum vitia contemplari, hominesque obtrectare, & falsâ libertatis specie gaudere. Atque hæc qui diligenter observavit, (neque enim difficilia sunt) & exercebit, næ ille brevi temporis spatio actiones suas ex rationis imperio plerumque dirigere poterit.

Propositio XI.

Quò imago aliqua ad plures res refertur, eò frequentior est, seu sæpius viget, & Mentem magis occupat.

Demonstratio.

Quò enim imago, seu affectus ad plures res refertur, eò plures dantur causæ, à quibus excitari, & foveri potest, quas omnes Mens (*per Hypothesin*) ex ipso affectu simul contemplatur; atque adeò affectus eo frequentior est, seu sæpius viget, & (*per Prop. 8. hujus*) Mentem magis occupat. *Q. E. D.*

Propositio XII.

Rerum imagines faciliùs imaginibus, quæ ad res referuntur, quas clarè, & distinctè intelligimus, junguntur, quàm aliis.

Demonstratio.

Res, quas clarè, & distinctè intelligimus, vel rerum communes proprietates sunt, vel quæ ex iis deducuntur, (*vide rationis Defin. in 2. Schol. Prop. 40. p. 2.*) & consequenter sæpius, (*per Prop. præc.*) in nobis excitantur; adeoque faciliùs fieri potest, ut res alias simul cum his, quàm cum aliis contemplemur, & conse-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quenter (*per Prop.* 18. *p.* 2.) ut faciliùs cum his, quàm cum aliis, jungantur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XIII.

Quò imago aliqua pluribus aliis juncta est, sæpius viget.

DEMONSTRATIO.

Nam, quò imago aliqua pluribus aliis juncta est, eò (*per Prop.* 18. *p.* 2.) plures causæ dantur, à quibus excitari potest. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XIV.

Mens efficere potest, ut omnes Corporis affectiones, seu rerum imagines ad Dei ideam referantur.

DEMONSTRATIO.

Nulla est Corporis affectio, cujus aliquod clarum, & distinctum non possit Mens formare conceptum; (*per Prop.* 4. *hujus*) adeoque efficere potest, (*per Prop.* 15. *p.* 1.) ut omnes ad Dei ideam referuntur. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XV.

Qui se, suosque affectûs clarè, & distinctè intelligit, Deum amat, & eò magis, quò se, suosque affectûs magis intelligit.

DEMONSTRATIO.

Qui se, suosque affectûs clarè, & distinctè intelligit, lætatur, (*per Prop.* 53. *p.* 3.) idque concomitante ideâ Dei; (*per Prop. præced.*) atque adeò (*per* 6. *Affect. Defin.*) Deum amat, & (*per eandem rationem*) eò magis, quò se, suosque affectûs magis intelligit. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XVI.

Hic erga Deum Amor Mentem maximè occupare debet.

DEMONSTRATIO.

Est enim hic Amor junctus omnibus Corporis affectionibus, (*per*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

(*per Prop.* 14. *hujus*) quibus omnibus fovetur; (*per Prop.* 15. *hujus*) atque adeò (*per Prop.* 11. *hujus*) Mentem maximè occupare debet. *Q. E. D.*

Propositio XVII.

Deus expers est passionum, nec ullo Lætitiæ, aut Tristitiæ affectu afficitur.

Demonstratio.

Ideæ omnes, quatenus ad Deum referuntur, veræ sunt, (*per Prop.* 32. *p.* 2.) hoc est, (*per Defin.* 4. *p.* 2.) adæquatæ; atque adeò (*per Affect. gen. Defin.*) Deus expers est passionum. Deinde Deus neque ad majorem, neque ad minorem perfectionem transire potest; (*per* 2 *Coroll. Prop.* 20. *p.* 1.) adeóque (*per* 2 *&* 3. *Affect. Defin.*) nullo Lætitiæ, neque Tristitiæ affectu afficitur. *Q. E. D.*

Corollarium.

Deus propriè loquendo neminem amat, neque odio habet. Nam Deus (*per Prop. præc.*) nullo Lætitiæ, neque Tristitiæ affectu afficitur, & consequenter (*per* 6 *&* 7. *Affect. Defin.*) neminem etiam amat, neque odio habet.

Propositio XVIII.

Nemo potest Deum odio habere.

Demonstratio.

Idea Dei, quæ in nobis est, est adæquata, & perfecta; (*per Prop.* 46 *&* 47. *p.* 2.) adeóque quatenus Deum contemplamur, eatenus agimus, (*per Prop.* 3. *p.* 3.) & consequenter (*per Prop.* 59. *p.* 3.) nulla potest dari Tristitia concomitante ideâ Dei, hoc est, (*per* 7 *Affect. Defin.*) nemo Deum odio habere potest. *Q. E. D.*

Corollarium.

Amor erga Deum in odium verti nequit.

Scholium.

At objici potest, quòd dum Deum omnium rerum causam intelli-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

telligimus, eo ipso Deum Tristitiæ causam considéramus. Sed ad hoc respondeo, quòd quatenus Tristitiæ causas intelligimus, eatenus (*per Prop. 3. hujus*) ipsa desinit esse passio, hoc est, (*per Prop. 59. p. 3.*) eatenus desinit esse Tristitia; atque adeò, quatenus Deum Tristitiæ causam esse intelligimus, eatenus lætamur.

PROPOSITIO XIX.

Qui Deum amat, conari non potest, ut Deus ipsum contrà amet.

DEMONSTRATIO.

Si homo id conaretur, cuperet ergo, (*per Coroll. Prop. 17. hujus*) ut Deus, quem amat, non esset Deus, & consequenter, (*per Prop. 19. p. 3.*) contristari cuperet, quod (*per Prop. 28. p. 3.*) est absurdum. Ergo, qui Deum amat, &c. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XX.

Hic erga Deum Amor, neque Invidiæ, neque Zelotypiæ affectu inquinari potest; sed eò magis fovetur, quò plures homines eodem Amoris vinculo cum Deo junctos imaginamur.

DEMONSTRATIO.

Hic erga Deum Amor summum bonum est, quod ex dictamine rationis appetere possumus, (*per Prop. 28. p. 4.*) & omnibus hominibus commune est, (*per Prop. 36. p. 4.*) & omnes, ut eodem gaudeant, cupimus; (*per Prop. 37. p. 4.*) atque adeò (*per 23. Aff. Defin.*) Invidiæ affectu maculari nequit, neque etiam (*per Prop. 18. hujus, & Defin. Zelotypiæ, quam vide in Schol. Prop. 35. p. 3.*) Zelotypiæ affectu; sed contrà (*per Prop. 31. p. 3.*) eò magis foveri debet, quò plures homines eodem gaudere imaginamur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Possumus hôc eodem modo ostendere, nullum dari affectum, qui huic Amori directè sit contrarius, à quo hic ipse Amor possit destrui; atque adeò concludere possumus, hunc erga Deum Amorem

rem omnium affectuum esse constantissimum, nec, quatenus ad Corpus refertur, posse destrui, nisi cum ipso Corpore. Cujus autem naturæ sit, quatenus ad solam Mentem refertur, postea videbimus. Atque his omnia affectuum remedia, sive id omne, quod Mens, in se solâ considerata, adversus affectûs potest, comprehendi; ex quibus apparet, Mentis in affectûs potentiam consistere. I°. In ipsâ affectuum cognitione. (*vide Schol. Prop. 4. hujus*) II°. In eo, quod affectûs à cogitatione causæ externæ, quam confuse imaginamur, separat. (*vide Prop. 2. cum eodem Schol. & Prop. 4. hujus*) III°. In tempore, quo affectiones, quæ ad res, quas intelligimus, referuntur, illas superant, quæ ad res referuntur, quas confuse, seu mutilatè concipimus. (*vide Prop. 7. hujus*) IV°. In multitudine causarum, à quibus affectiones, quæ ad rerum communes proprietates, vel ad Deum referuntur, foventur. (*vide Prop. 9 & 11. hujus*) V°. Denique in ordine, quo Mens suos affectûs ordinare, & invicem concatenare potest. (*vide Schol. Prop. 10 & insuper Prop. 12. 13. & 14. hujus*) Sed ut hæc Mentis in affectûs potentia melius intelligatur, venit apprimè notandum, quòd affectûs à nobis magni appellantur, quando unius hominis affectum cum affectu alterius comparamus, & unum magis, quàm alium eodem affectu conflictari videmus; vel quando unius, ejusdemque hominis affectûs ad invicem comparamus, eundemque uno affectu magis, quàm alio affici, sive moveri comperimus. Nam (*per Prop. 5. p. 4.*) vis cujuscunque affectûs definitur potentiâ causæ externæ cum nostrâ comparatâ. At Mentis potentia solâ cognitione definitur; impotentia autem, seu passio à solâ cognitionis privatione, hoc est, ab eo, per quod ideæ dicuntur inadæquatæ, æstimatur; ex quo sequitur, Mentem illam maximè pati, cujus maximam partem ideæ inadæquatæ constituunt, ità ut magis per id, quod patitur, quàm per id, quod agit, dignoscatur; & illam contrà maximè agere, cujus maximam partem ideæ adæquatæ constituunt, ità ut, quamvis huic tot inadæquatæ ideæ, quàm illi insint, magis tamen per illas, quæ humanæ virtuti tribuuntur, quàm per has, quæ humanam impotentiam arguunt, dignoscatur. Deinde notandum, animi ægritudines, & infortunia

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

potissimùm originem trahere ex nimio Amore erga rem, quæ multis variationibus est obnoxia, & cujus nunquam compotes esse possumus. Nam nemo de re ullâ, nisi quam amat, sollicitus, anxiusve est, neque injuriæ, suspiciones, inimicitiæ, &c. oriuntur, nisi ex Amore erga res, quarum nemo potest revera esse compos. Ex his itaque facilè concipimus, quid clara, & distincta cognitio, & præcipuè tertium illud cognitionis genus, (*de quo vide Schol. Prop.* 47. *p.* 2.) cujus fundamentum est ipsa Dei cognitio, in affectûs potest, quos nempe, quatenus passiones sunt, si non absolutè tollit, (*vide Prop.* 3. *cum Schol. Prop.* 4. *hujus*) saltem efficit, ut minimam Mentis partem constituant. (*vide Prop.* 14. *hujus*) Deinde Amorem gignit erga rem immutabilem, & æternam, (*vide Prop.* 15. *hujus*) & cujus revera sumus compotes, (*vide Prop.* 45. *p.* 2.) & propterea nullis vitiis, quæ in communi Amore insunt, inquinari; sed qui semper major, ac major esse potest, (*per Prop.* 15. *hujus*) & Mentis maximam partem occupare, (*per Prop.* 16. *hujus*) lateque afficere. Atque his omnia, quæ præsentem hanc vitam spectant, absolvi. Nam quod in hujus Scholii principio dixi, me his paucis omnia affectuum remedia amplexum esse, facilè posse unusquisque videre, qui ad hæc, quæ in hoc Scholio diximus, & simul ad Mentis, ejusque affectuum definitiones, & denique ad Propositiones 1. & 3. Partis 3. attenderit. Tempus igitur jam est, ut ad illa transeam, quæ ad Mentis durationem sine relatione ad Corpus pertinent.

PROPOSITIO XXI.

Mens nihil imaginari potest, neque rerum præteritarum recordari, nisi durante Corpore.

DEMONSTRATIO.

Mens actualem sui Corporis existentiam non exprimit, neque etiam Corporis affectiones, ut actuales, concipit, nisi durante Corpore, (*per Coroll. Prop.* 8. *p.* 2.) & consequenter (*per Prop.* 26. *p.* 2.) nullum corpus, ut actu existens, concipit, nisi durante suo Corpore, ac proinde nihil imaginari, (*vide Imaginat. Defin. in Schol. Prop.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Pr.17 p.2.) neque rerum præteritarum recordari poteſt, niſi durante Corpore. (*Vide Defin. Memoriæ in Schol. Prop. 18 p.2.*) *Q.E.D.*

Propositio XXII.

In Deo tamen datur neceſſariò idea, quæ hujus, & illius Corporis humani eſſentiam ſub æternitatis ſpecie exprimit.

Demonstratio.

Deus non tantùm eſt cauſa hujus, & illius Corporis humani exiſtentiæ; ſed etiam eſſentiæ, (*per Prop. 25. p. 1.*) quæ propterea per ipſam Dei eſſentiam neceſſariò debet concipi, (*per Axiom. 4. p. 1.*) idque æternâ quâdam neceſſitate, (*per Prop. 16 p. 1.*) qui quidem conceptus neceſſariò in Deo dari debet, (*per Prop. 3. p. 2.*) *Q.E.D.*

Propositio XXIII.

Mens humana non poteſt cum Corpore abſolutè deſtrui; ſed ejus aliquid remanet, quod æternum eſt.

Demonstratio.

In Deo datur neceſſariò conceptus, ſeu idea, quæ Corporis humani eſſentiam exprimit, (*per Prop. præc.*) quæ propterea aliquid neceſſariò eſt, quod ad eſſentiam Mentis humanæ pertinet. (*per Prop. 13. p. 2.*) Sed Menti humanæ nullam durationem, quæ tempore definiri poteſt, tribuimus, niſi quatenus Corporis actualem exiſtentiam, quæ per durationem explicatur, & tempore definiri poteſt, exprimit, hoc eſt, (*per Coroll. Prop. 8. p. 2.*) ipſi durationem non tribuimus, niſi durante Corpore. Cum tamen aliquid nihilominus ſit id, quod æternâ quâdam neceſſitate per ipſam Dei eſſentiam concipitur, (*per Prop. præc.*) erit neceſſariò hoc aliquid, quod ad Mentis eſſentiam pertinet, æternum. *Q.E.D.*

Scholium.

Eſt, uti diximus, hæc idea, quæ Corporis eſſentiam ſub ſpecie æternitatis exprimit, certus cogitandi modus, qui ad Mentis eſſentiam pertinet, quique neceſſariò æternus eſt. Nec tamen fieri

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

potest, ut recordemur nos ante Corpus exstitisse, quandoquidem nec in corpore ulla ejus vestigia dari, nec æternitas tempore definiri, nec ullam ad tempus relationem habere potest. At nihilominùs sentimus, experimurque, nos æternos esse. Nam Mens non minùs res illas sentit, quas intelligendo concipit, quàm quas in memoriâ habet. Mentis enim oculi, quibus res videt, observatque, sunt ipsæ demonstrationes, Quamvis itaque non recordemur nos ante Corpus exstitisse, sentimus tamen Mentem nostram, quatenus Corporis essentiam sub æternitatis specie involvit, æternam esse, & hanc ejus existentiam tempore definiri, sive per durationem explicari non posse. Mens igitur nostra eatenus tantùm potest dici durare, ejusque existentia certo tempore definiri potest, quatenus actualem Corporis existentiam involvit, & eatenus tantùm potentiam habet rerum existentiam tempore determinandi, easque sub duratione concipiendi.

PROPOSITIO XXIV.

Quò magis res singulares intelligimus, eò magis Deum intelligimus.

DEMONSTRATIO

Patet ex Coroll. Prop. 25. p. 1.

PROPOSITIO XXV.

Summus Mentis conatus, summaque virtus est res intelligere tertio cognitionis genere.

DEMONSTRATIO.

Tertium cognitionis genus procedit ab adæquatâ ideâ quorumdam Dei attributorum ad adæquatam cognitionem essentiæ rerum; (*vide hujus Defin. in 2. Schol. Prop. 40. p. 2.*) & quò magis hoc modo res intelligimus, eò magis (*per Prop. præc.*) Deum intelligimus, ac proinde (*per Prop. 28. p. 4.*) summa Mentis virtus, hoc est, (*per Defin. 8. p. 4.*) Mentis potentia, seu natura, sive (*per Prop. 7. p. 3.*) summus conatus est res intelligere tertio cognitionis genere. *Q. E. D.*

PRO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Propositio XXVI.

Quò Mens aptior est ad res tertio cognitionis genere intelligendum, eò magis cupit, res eodem hoc cognitionis genere intelligere.

Demonstratio

Patet. Nam quatenus concipimus Mentem aptam esse ad res hoc cognitionis genere intelligendum, eatenus eandem determinatam concipimus ad res eodem cognitionis genere intelligendum, & consequenter, (*per* 1. *Affect. Defin*) quò Mens ad hoc aptior est, eò magis hoc cupit. *Q. E. D.*

Propositio XXVII.

Ex hoc tertio cognitionis genere summa, quæ dari potest, Mentis acquiescentia oritur.

Demonstratio.

Summa Mentis virtus est Deum cognoscere, (*per Prop.* 28. *p.* 4.) sive res tertio cognitionis genere intelligere; (*per Prop.* 25. *hujus*) quæ quidem virtus eò major est, quò Mens hoc cognitionis genere magis res cognoscit; (*per Prop.* 24. *hujus*) adeoque qui res hoc cognitionis genere cognoscit, is ad summam humanam perfectionem transit, & consequenter, (*per* 2. *Affect. Defin.*) summâ Lætitiâ afficitur, idque (*per Prop.* 43. *p.* 2.) concomitante idea sui, suæque virtutis, ac proinde (*per* 25. *Affect. Defin.*) ex hoc cognitionis genere summa, quæ dari potest, oritur acquiescentia. *Q. E. D.*

Propositio XXVIII.

Conatus, seu Cupiditas cognoscendi res tertio cognitionis genere, oriri non potest ex primo; at quidem ex secundo cognitionis genere.

Demonstratio.

Hæc Propositio per se patet. Nam quicquid clarè, & distinctè

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

intelligimus, id vel per se, vel per aliud, quod per se concipitur, intelligimus, hoc est, ideæ, quæ in nobis claræ, & distinctæ sunt, sive quæ ad tertium cognitionis genus referuntur, (*vide 2. Schol. Prop. 40. p. 2.*) non possunt sequi ex ideis mutilatis, & confusis, quæ (*per idem Schol.*) ad primum cognitionis genus referuntur; sed ex ideis adæquatis, sive (*per idem Schol.*) ex secundo, & tertio cognitionis genere; ac proinde (*per 1. Affect. Defin.*) Cupiditas cognoscendi res tertio cognitionis genere non potest oriri ex primo; at quidem ex secundo. *Q. E. D.*

PROPOSITIO XXIX.

Quicquid Mens sub specie æternitatis intelligit, id ex eo non intelligit, quòd Corporis præsentem actualem existentiam concipit; sed ex eo, quòd Corporis essentiam concipit sub specie æternitatis.

DEMONSTRATIO.

Quatenus Mens præsentem sui Corporis existentiam concipit, eatenus durationem concipit, quæ tempore determinari potest, & eatenus tantùm potentiam habet concipiendi res cum relatione ad tempus. (*per Prop. 21. hujus & Prop. 26. p. 2.*) At æternitas per durationem explicari nequit. (*per Defin. 8. p. 1. & ipsius explication.*) Ergo Mens eatenus potestatem non habet concipiendi res sub specie æternitatis; sed quia de naturâ rationis est res sub specie æternitatis concipere, (*per 2. Coroll. Prop. 44. p. 2.*) & ad Mentis naturam etiam pertinet Corporis essentiam sub specie æternitatis concipere, (*per Prop. 23. hujus*) & præter hæc duo nihil aliud ad Mentis essentiam pertinet. (*per Prop. 13. p. 2.*) Ergo hæc potentia concipiendi res sub specie æternitatis ad Mentem non pertinet, nisi quatenus Corporis essentiam sub specie æternitatis concipit. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Res duobus modis à nobis ut actuales concipiuntur, vel quatenus easdem cum relatione ad certum tempus, & locum existere, vel quatenus ipsas in Deo contineri, & ex naturæ divinæ necessitate con-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

consequi concipimus. Quæ autem hóc secundo modo ut veræ, seu reales concipiuntur, eas sub æternitatis specie concipimus, & earum ideæ æternam, & infinitam Dei essentiam involvunt, ut Propositione 45. Partis 2. ostendimus, cujus etiam Scholium vide.

Propositio XXX.

Mens nostra, quatenus se, & Corpus sub æternitatis specie cognoscit, eatenus Dei cognitionem necessariò habet, scitque se in Deo esse, & per Deum concipi.

Demonstratio.

Æternitas est ipsa Dei essentia, quatenus hæc necessariam involvit existentiam. (*per Defin. 8. p. 1.*) Res igitur sub specie æternitatis concipere, est res concipere, quatenus per Dei essentiam, ut entia realia, concipiuntur, sive quatenus per Dei essentiam involvunt existentiam; adeoque Mens nostra, quatenus se, & Corpus sub specie æternitatis concipit, eatenus Dei cognitionem necessariò habet, scitque &c. *Q. E. D.*

Propositio XXXI.

Tertium cognitionis genus pendet à Mente, tanquam à formali causâ, quatenus Mens ipsa æterna est.

Demonstratio.

Mens nihil sub æternitatis specie concipit, nisi quatenus sui Corporis essentiam sub æternitatis specie concipit, (*per Prop. 29. hujus*) hoc est, (*per Prop. 21. & 23. hujus*) nisi quatenus æterna est; adeoque (*per Prop. præc.*) quatenus æterna est, Dei habet cognitionem, quæ quidem cognitio est necessariò adæquata, (*per Prop. 46. p. 2.*) ac proinde Mens, quatenus æterna est, ad illa omnia cognoscendum est apta, quæ ex datâ hâc Dei cognitione consequi possunt, (*per Prop. 40. p. 2.*) hoc est, ad res tertio cognitionis genere cognoscendum, (*vide hujus Defin. in 2. Schol. Prop. 40. p. 2.*) cujus propterea Mens, (*per Defin. 1. p. 3.*) quatenus æterna est, causa est adæquata, seu formalis. *Q. E. D.*

Scho-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

SCHOLIUM.

Quòd igitur unusquisque hoc cognitionis genere plùs pollet, eò melius sui, & Dei conscius est, hoc est, eò est perfectior, & beatior, quod adhuc clarius ex seqq. patebit. Sed hic notandum, quòd, tametsi jam certi simus, Mentem æternam esse, quatenus res sub æternitatis specie concipit, nos tamen, ut ea, quæ ostendere volumus, facilius explicentur, & melius intelligantur, ipsam, tanquam jam inciperet esse, & res sub æternitatis specie intelligere jam inciperet, considerabimus, ut huc usque fecimus; quod nobis absque ullo erroris periculo facere licet, modò nobis cautio sit nihil concludere, nisi ex perspicuis præmissis.

PROPOSITIO XXXII.

Quicquid intelligimus tertio cognitionis genere, eo delectamur, & quidem concomitante ideâ Dei, tanquam causâ.

DEMONSTRATIO.

Ex hôc cognitionis genere summa, quæ dari potest, Mentis acquiescentia, hoc est, (*per 25. Affect. Defin.*) Lætitia oritur, eaque concomitante ideâ sui, (*per Prop. 27. hujus*) & consequenter (*per Prop. 30. hujus*) concomitante etiam ideâ Dei, tanquam causâ. *Q.E.D.*

COROLLARIUM.

Ex tertio cognitionis genere oritur necessariò Amor Dei intellectualis. Nam ex hoc cognitionis genere oritur (*per Prop. præc.*) Lætitia concomitante ideâ Dei, tanquam causâ, hoc est, (*per 6. Affect. Defin.*) Amor Dei, non quatenus ipsum ut præsentem imaginamur; (*per Prop. 29. hujus*) sed quatenus Deum æternum esse intelligimus, & hoc est, quod amorem Dei intellectualem voco.

PROPOSITIO XXXIII.

Amor Dei intellectualis, qui ex tertio cognitionis genere oritur, est æternus.

DE-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Tertium enim cognitionis genus, *(per Prop. 31. hujus, & Axiom. 3. p. 1.)* est æternum; adeóque *(per idem Axiom. p. 1.)* Amor, qui ex eodem oritur, est etiam necessariò æternus. *Q. E. D.*

Scholium.

Quamvis hic erga Deum Amor principium non habuerit, *(per Prop. præc.)* habet tamen omnes Amoris perfectiones, perinde ac si ortus fuisset, sicut in Coroll. Prop. præc. finximus. Nec ulla hîc est differentia, nisi quòd Mens easdem has perfectiones, quas eidem jam accedere finximus, æternas habuerit, idque concomitante ideâ Dei tanquam causâ æternâ. Quòd si Lætitia in transitione ad majorem perfectionem consistit, beatitudo sanè in eo consistere debet, quòd Mens ipsâ perfectione sit prædita.

Propositio XXXIV.

Mens non nisi durante corpore obnoxia est affectibus, qui ad passiones referuntur.

Demonstratio.

Imaginatio est idea, quâ Mens rem aliquam ut præsentem contemplatur, *(vide ejus Defin. in Schol. Prop. 17. p. 2.)* quæ tamen magis Corporis humani præsentem constitutionem, quàm rei externæ naturam indicat. *(per 2 Coroll. Prop. 16. p. 2.)* Est igitur affectus *(per gen. Affect. Defin.)* imaginatio, quatenus Corporis præsentem constitutionem indicat; atque adeò *(per Prop. 21. hujus)* Mens non nisi durante corpore obnoxia est affectibus, qui ad passiones referuntur. *Q. E. D.*

Corollarium.

Hinc sequitur nullum Amorem præter Amorem intellectualem esse æternum.

Scholium.

Si ad hominum communem opinionem attendamus, videbimus, eos suæ Mentis æternitatis esse quidem conscios; sed ipsos eandem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cum duratione confundere, eamque imaginationi, seu memoriæ tribuere, quam post mortem remanere credunt.

PROPOSITIO XXXV.

Deus se ipsum Amore intellectuali infinito amat.

DEMONSTRATIO.

Deus est absolutè infinitus, (*per Defin.* 6. *p.* 1.) hoc est, (*per Defin.* 6. *p.* 2.) Dei natura gaudet infinitâ perfectione, idque (*per Prop.* 3. *p.* 2.) concomitante ideâ sui, hoc est, (*per Prop.* 11. *& Axiom.* 1. *p.* 1.) ideâ suæ causæ, & hoc est, quod in Coroll. Prop. 32. hujus Amorem intellectualem esse diximus.

PROPOSITIO XXXVI.

Mentis Amor intellectualis erga Deum est ipse Dei Amor, quo Deus se ipsum amat, non quatenus infinitus est; sed quatenus per essentiam humanæ Mentis, sub specie æternitatis consideratam, explicari potest, hoc est, Mentis erga Deum Amor intellectualis pars est infiniti amoris, quo Deus se ipsum amat.

DEMONSTRATIO.

Hic Mentis Amor ad Mentis actiones referri debet, (*per Coroll. Prop.* 32. *hujus, & per Prop.* 3. *p.* 3.) qui proinde actio est, quâ Mens se ipsam contemplatur, concomitante ideâ Dei tanquam causâ, (*per Prop.* 32. *hujus, & ejus Coroll.*) hoc est, (*per Coroll. Prop.* 25. *p.* 1. *& Coroll. Prop.* 11. *p.* 2.) actio, quâ Deus, quatenus per Mentem humanam explicari potest, seipsum contemplatur, concomitante ideâ sui; atque adeo (*per Prop. præc.*) hic Mentis Amor pars est infiniti amoris, quo Deus seipsum amat. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, quòd Deus, quatenus seipsum amat, homines amat, & consequenter quòd amor Dei erga homines, & Mentis erga Deum Amor intellectualis unum, & idem sit.

SCHO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Scholium.

Ex his clarè intelligimus, quâ in re nostra salus, seu beatitudo, seu Libertas consistit, nempe in constanti, & æterno erga Deum Amore, sive in Amore Dei erga homines. Atque hic Amor, seu beatitudo in Sacris codicibus Gloria appellatur, nec immeritò. Nam sive hic Amor ad Deum referatur, sive ad Mentem, rectè animi acquiescentia, quæ reverâ à Glorià, (*per 25. & 30. Aff. Defin.*) non distinguitur, appellari potest. Nam quatenus ad Deum refertur, est (*per Prop. 35. hujus*) Lætitia, liceat hôc adhuc vocabulo uti, concomitante ideâ sui, ut & quatenus ad Mentem refertur. (*per Prop. 27. hujus*) Deinde quia nostræ Mentis essentia in solâ cognitione consistit, cujus principium, & fundamentum Deus est: (*per Prop. 15. p. 1. & Schol. Prop. 47. p. 2.*) hinc perspicuum nobis fit, quomodo, & quâ ratione Mens nostra secundùm essentiam, & existentiam ex naturâ divinâ sequatur, & continuò à Deo pendeat; quod hîc notare operæ pretium duxi, ut hôc exemplo ostenderem, quantùm rerum singularium cognitio, quam intuitivam, sive tertii generis appellavi, (*vide 2. Schol. Prop. 40. p. 2.*) polleat, potiorque sit cognitione universali, quam secundi generis esse dixi. Nam quamvis in primâ Parte generaliter ostenderim, omnia (& consequenter Mentem etiam humanam) à Deo secundùm essentiam, & existentiam pendere; illa tamen demonstratio, tametsi legitima sit, & extra dubitationis aleam posita, non ità tamen Mentem nostram afficit, quàm quando id ipsum ex ipsâ essentiâ rei cujuscunque singularis, quam à Deo pendere dicimus, concluditur.

Propositio XXXVII.

Nihil in naturâ datur, quod huic Amori intellectuali sit contrarium, sive quod ipsum possit tollere.

Demonstratio.

Hic intellectualis Amor ex Mentis naturâ necessariò sequitur, quatenus ipsa, ut æterna veritas, per Dei naturam consideratur; (*per Prop. 33. & 29. hujus.*) Si quid ergo daretur, quod huic Amori esset contrarium, id contrarium esset vero, & consequenter id,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quod hunc Amorem posset tollere, efficeret, ut id, quod verum est, falsum esset, quod (*ut per se notum*) est absurdum. Ergo nihil in natura datur, &c. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Partis Quartæ Axioma res singulares respicit, quatenus cum relatione ad certum tempus, & locum considerantur, de quo neminem dubitare credo.

PROPOSITIO XXXVIII.

Quò plures res secundo, & tertio cognitionis genere Mens intelligit, eò minùs ipsa ab affectibus, qui mali sunt patitur, & mortem minùs timet.

DEMONSTRATIO.

Mentis essentia in cognitione consistit; (*per Prop.* 11. *p.* 2.) quò igitur Mens plures res cognoscit secundo, & tertio cognitionis genere, eò major ejus pars remanet, (*per Prop.* 29. & 23. *hujus*) & consequenter (*per Prop. præc.*) eò major ejus pars non tangitur ab affectibus, qui nostræ naturæ sunt contrarii, hoc est, (*per Prop.* 30. *p.* 4.) qui mali sunt. Quò itaque Mens plures res secundo, & tertio cognitionis genere intelligit, eò major ejus pars illæsa manet, & consequenter minus ab affectibus patitur, &c. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hinc intelligimus id, quod in Schol. Prop. 39. p. 4. attigi, & quod in hâc Parte explicare promisi; nempe, quòd mors eò minùs est noxia, quò Mentis clara, & distincta cognitio major est, & consequenter, quò Mens magis Deum amat. Deinde, quia (*per Prop.* 27. *hujus*) ex tertio cognitionis genere summa, quæ dari potest, oritur acquiescentia, hinc sequitur Mentem humanam posse ejus naturæ esse, ut id, quod ejus cum corpore perire ostendimus, (*vide Prop.* 21. *hujus*) in respectu ad id, quod ipsius remanet, nullius sit momenti. Sed de his mox prolixiùs.

PROPOSITIO XXXIX.

Qui Corpus ad plurima aptum habet, is Mentem habet, cujus maxima pars est æterna.

De-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Demonstratio.

Qui Corpus ad plurima agendum aptum habet, is minimè affectibus, qui mali sunt, conflictatur, (*per Prop.* 38. *p.* 4.) hoc est, (*per Prop.* 30. *p.* 4.) affectibus, qui naturæ nostræ sunt contrarii, atque adeò (*per Prop.* 10. *hujus*) potestatem habet ordinandi, & concatenandi Corporis affectiones secundùm ordinem ad intellectum, & consequenter efficiendi, (*per Prop.* 14. *hujus*) ut omnes Corporis affectiones ad Dei ideam referantur, ex quo fiet (*per Prop.* 15. *hujus*) ut erga Deum afficiatur Amore, qui (*per Prop.* 16. *hujus*) Mentis maximam partem occupare, sive constituere debet, ac proinde (*per Prop.* 33. *hujus*) Mentem habet, cujus maxima pars est æterna. *Q. E. D.*

Scholium.

Quia Corpora humana ad plurima apta sunt, non dubium est, quin ejus naturæ possint esse, ut ad Mentes referantur, quæ magnam sui, & Dei habeant cognitionem, & quarum maxima, seu præcipua pars est æterna, atque adeò ut mortem vix timeant. Sed ut hæc clariùs intelligantur animadvertendum hic est, quòd nos in continuâ vivimus variatione, & prout in melius, sive in pejus mutamur, eò felices, aut infelices dicimur. Qui enim ex infante, vel puero in cadaver transiit, infelix dicitur, & contrà id felicitati tribuitur, quod totum vitæ spatium Mente sanâ in Corpore sano percurrere potuerimus. Et reverâ qui Corpus habet, ut infans, vel puer, ad pauciſſima aptum, & maximè pendens à causis externis, Mentem habet, quæ in se solâ considerata nihil ferè sui, nec Dei, nec rerum sit conscia; & contrà, qui Corpus habet ad plurima aptum, Mentem habet, quæ in se solâ considerata multum sui, & Dei, & rerum sit conscia. In hâc vitâ igitur apprimè conamur, ut Corpus infantiæ in aliud, quantùm ejus natura patitur, eique conducit mutetur, quod ad plurima aptum sit, quodque ad Mentem referatur, quæ sui, & Dei, & rerum plurimùm sit conscia; atque ità ut id omne, quod ad ipsius memoriam, vel imaginationem refertur, in respectu ad intellectum vix alicujus sit momenti, ut in Schol. Prop. Præced. jam dixi.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

PROPOSITIO XL.

Quò unaquæque res plus perfectionis habet, eò magis agit, & minùs patitur, & contrà, quò magis agit, eò perfectior est.

DEMONSTRATIO.

Quò unaquæque res perfectior est, eò plus habet realitatis, (*per Axiom. 6. p. 2.*) & consequenter (*per Prop. 3. p. 3. cum ejus Schol.*) eò magis agit, & minùs patitur; quæ quidem Demonstratio inverso ordine eodem modo procedit, ex quo sequitur, ut res contrà eò sit perfectior, quò magis agit. *Q. E. D.*

COROLLARIUM.

Hinc sequitur partem Mentis, quæ remanet, quantacunque ea sit, perfectiorem esse reliqua. Nam pars Mentis æterna, (*per Prop. 23. & 29. hujus*) est intellectus, per quem solum nos agere dicimur; (*per Prop. 3. p. 3.*) illa autem, quam perire ostendimus, est ipsa imaginatio, (*per Prop. 21. hujus*) per quam solam dicimur pati; (*per Prop. 3. p. 3. & gen. Affect. Defin.*) atque adeò (*per Prop. præc.*) illa, quantacunque ea sit, hâc est perfectior. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

Hæc sunt, quæ de Mente, quatenus sine relatione ad Corporis existentiam consideratur, ostendere constitueram: ex quibus, & simul ex Prop. 21. p. 1. & aliis apparet, quòd Mens nostra, quatenus intelligit, æternus cogitandi modus sit, qui alio æterno cogitandi modo determinatur, & hic iterum ab alio, & sic in infinitum; ità ut omnes simul Dei æternum, & infinitum intellectum constituant.

PROPOSITIO XLI.

Quamvis nesciremus, Mentem nostram æternam esse, Pietatem tamen, & Religionem, & absolutè omnia, quæ ad Animositatem, & Generositatem referri ostendimus in quartâ parte, prima haberemus.

DEMONSTRATIO.

Primum, & unicum virtutis, seu rectè vivendi rationis fundamentum, (*per Coroll. Prop. 22. & per Prop. 24. p. 4.*) est suum utile quærere. Ad illa autem determinandum, quæ ratio utilia esse dictat, nullam rationem habuimus Mentis æternitatis, quam demum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mum in hâc Quintâ Parte novimus. Quamvis igitur tum temporis ignoraverimus, Mentem esse æternam, illa tamen, quæ ad Animositatem, & Generositatem referri ostendimus, prima habuimus; atque adeò, quamvis etiam nunc hoc ipsum ignoraremus, eadem tamen rationis præscripta prima haberemus. *Q. E. D.*

Scholium.

Communis vulgi persuasio alia videtur esse. Nam plerique videntur credere, se eatenus liberos esse, quatenus libidini parere licet, & eatenus de suo jure cedere, quatenus ex legis divinæ præscripto vivere tenentur. Pietas igitur, & Religio, & absolutè omnia, quæ ad animi Fortitudinem referuntur, onera esse credunt, quæ post mortem deponere, & pretium servitutis, nempe Pietatis, & Religionis accipere sperant, nec hâc spe solâ; sed etiam, & præcipuè metu, ne diris scilicet suppliciis post mortem puniantur, inducuntur, ut ex legis divinæ præscripto, quantùm eorum fert tenuitas, & impotens animus, vivant; & nisi hæc Spes, & Metus hominibus inesset; at contrà si crederent, mentes cum corpore interire, nec restare miseris, Pietatis onere confectis, vivere longiùs, ad ingenium redirent, & ex libidine omnia moderari, & fortunæ potiùs, quàm sibi parere, vellent. Quæ mihi non minùs absurda videntur, quàm si quis propterea, quòd non credit, se posse bonis alimentis corpus in æternum nutrire, venenis potiùs, & lethiferis se exsaturare vellet; vel quia videt Mentem non esse æternam, seu immortalem, ideò amens mavult esse, & sine ratione vivere: quæ adeò absurda sunt, ut vix recenseri mereantur.

Propositio XLII.

Beatitudo non est virtutis præmium; sed ipsa virtus; nec eâdem gaudemus, quia libidines coercemus; sed contrà quia eâdem gaudemus, ideò libidines coercere possumus.

Demonstratio.

Beatitudo in Amore erga Deum consistit, (*per Prop. 36. hujus, & ejus Schol.*) qui quidem Amor ex tertio cognitionis genere oritur;

(per

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

(*per Coroll. Prop.* 32. *hujus*) atque adeò hic Amor (*per Prop.* 59. & 3. *p.* 3.) ad Mentem, quatenus agit, referri debet; ac proinde (*per Defin.* 8. *p.* 4.) ipsa virtus est, quod erat primum. Deinde quò Mens hoc Amore divino, seu beatitudine magis gaudet, eò plus intelligit, (*per Prop.* 32. *hujus*) hoc est, (*per Coroll. p.* 3. *hujus*) eò majorem in affectûs habet potentiam, & (*per Prop.* 38. *hujus*) eo minùs ab affectibus, qui mali sunt, patitur; atque adeò ex eo, quòd Mens hoc Amore divino, seu beatitudine gaudet, potestatem habet libidines coërcendi; & quia humana potentia ad coërcendos affectûs in solo intellectu consistit; ergo nemo beatitudine gaudet, quia affectûs coërcuit; sed contrà potestas libidines coërcendi ex ipsâ beatitudine oritur. *Q. E. D.*

SCHOLIUM.

His omnia, quæ de Mentis in affectûs potentiâ, quæque de Mentis Libertate ostendere volueram, absolvi. Ex quibus apparet, quantum Sapiens polleat, potiorque sit ignaro, qui solâ libidine agitur. Ignarus enim, præterquam à causis externis, multis modis agitatur, nec unquam verâ animi acquiescentiâ potitur, vivit præterea sui, & Dei, & rerum quasi inscius, & simulac pati desinit, simul etiam esse desinit. Cùm contrà sapiens, quatenus ut talis consideratur, vix animo movetur; sed sui, & Dei, & rerum æternâ quâdam necessitate conscius, nunquam esse desinit; sed semper verâ animi acquiescentiâ potitur. Si jam via, quam ad hæc ducere ostendi perardua videatur, inveniri tamen potest. Et sanè arduum debet esse, quod adeò rarò reperitur. Qui enim posset fieri, si salus in promptu esset, & sine magno labore reperiri posset, ut ab omnibus ferè negligeretur? Sed omnia præclara tam difficilia, quàm rara sunt.

FINIS.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

TRACTATUS POLITICUS;

In quo demonstratur, quomodò Societas, ubi Imperium Monarchicum locum habet, sicut & ea, ubi Optimi imperant, debet institui, ne in Tyrannidem labatur, & ut Pax, Libertasque civium inviolata maneat.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Auctoris epistola ad Amicum, quæ Præfationis loco huic Tractatui Politico aptè præfigi, & inservire poterit.

AMice dilecte, Grata tua mihi heri tradita est. Gratias pro curâ tam diligenti, quam pro me geris, ex animo ago. Hanc occasionem, &c. non prætermitterem, nisi in quâdam re essem occupatus, quam utiliorem judico, quæque tibi, ut credo, magis arridebit, nempe in Tractatu Politico concinnando, quem ante aliquod tempus, te auctore, inchoavi. Hujus Tractatus Capita sex jam sunt absoluta. Primum *ad ipsum opus Introductionem quasi continet:* secundum *tractat de Jure naturali:* tertium *de Jure Summarum Potestatum:* quartum, *quænam Negotia Politica à Summarum Potestatum gubernatione pendeant:* quintum, *quidnam sit illud extremum, & summum, quod Societas potest considerare; &* sextum, *quâ ratione Imperium Monarchicum debeat institui, ne in Tyrannidem labatur. Impræsentiarum caput* septimum *tracto, in quo omnia præcedentis sexti capitis membra, ordinem benè ordinatæ Monarchiæ concernentia, Methodicè demonstro. Postea ad* Aristocraticum & Popular Imperium, *denique ad Leges, aliasque particulares Quæstiones, Politicam spectantes, transibo. Hisce vale, &c.*

Patet hinc Auctoris Scopus; sed morbo impeditus, & morte abreptus hoc opus non ulteriùs, quàm ad finem Aristocratiæ, perducere valuit, quemadmodum Lector ipse experietur.

TRAC-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

TRACTATUS POLITICUS;

In quo demonstratur, quomodò Societas, ubi Imperium Monarchicum locum habet, sicut & ea, ubi Optimi imperant, debet institui, ne in Tyrannidem labatur, & ut Pax, Libertasque civium inviolata maneat.

CAPUT I.

§. I. AFfectûs, quibus conflictamur, concipiunt Philosophi veluti vitia, in quæ homines suâ culpâ labuntur; quos propterea ridere, flere, carpere, vel (qui sanctiores videri volunt) detestari solent. Sic ergo se rem divinam facere, & sapientiæ culmen attingere credunt, quando humanam naturam, quæ nullibi est, multis modis laudare, & eam, quæ revera est, dictis lacessere nôrunt. Homines namque, non ut sunt; sed, ut eosdem esse vellent, concipiunt: unde factum est, ut plerumque pro Ethicâ Satyram scripserint, & ut nunquam Politicam conceperint, quæ possit ad usum revocari; sed quæ pro Chimærâ haberetur, vel quæ in Utopiâ, vel in illo Poëtarum aureo seculo, ubi scilicet minimè necesse erat, institui potuisset. Cùm igitur omnium scientiarum, quæ usum habent, tum maximè Politices Theoria ab ipsius Praxi discrepare creditur, & regendæ Reipublicæ nulli minùs idonei æstimantur, quàm Theoretici, seu Philosophi.

§. II. At Politici contrà hominibus magis insidiari, quàm consulere creduntur, & potiùs callidi, quàm sapientes æstimantur. Docuit nimirùm eosdem experientia, vitia fore, donec homines. Huma-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nam igitur malitiam prævenire dum student, idque iis artibus, quas experentia longo usu docuit, & quas homines, magis metu, quàm ratione ducti, exercere solent, Religioni adversari videntur, Theologis præcipuè, qui credunt summas potestates debere negotia publica tractare secundùm eaſdem Pietatis regulas, quibus vir privatus tenetur. Ipſos tamen Politicos multò feliciùs de rebus Politicis ſcripſiſſe, quàm Philoſophos dubitari non poteſt. Nam quoniam experientiam magiſtram habuerunt, nihil docuerunt, quod ab uſu remotum eſſet.

§. III. Et ſanè mihi planè perſuadeo, experientiam omnia Civitatum genera, quæ concipi poſſunt, ut homines concorditer vivant, & ſimul media, quibus multitudo dirigi, ſeu quibus intra certos limites contineri debeat, oſtendiſſe: ità ut non credam, nos poſſe aliquid, quod ab experientiâ, ſive praxi non abhorreat, cogitatione de hâc re aſſequi, quòd nondum expertum, compertumque ſit. Nam homines ità comparati ſunt, ut extra commune aliquod jus vivere nequeant; jura autem communia, & negotia publica à viris acutiſſimis, ſive aſtutis, ſive callidis inſtituta, & tractata ſunt; adeoque vix credibile eſt, nos aliquid, quod communi Societati ex uſu eſſe queat, poſſe concipere, quod occaſio, ſeu caſus non obtulerit, quodque homines, communibus negotiis intenti, ſuæque ſecuritati conſulentes, non viderint.

§. IV. Cùm igitur animum ad Politicam applicuerim, nihil quòd novum, vel inauditum eſt; ſed tantùm ea, quæ cum praxi optimè conveniunt, certâ, & indubitatâ ratione demonſtrare, aut ex ipſâ humanæ naturæ conditione deducere, intendi; & ut ea, quæ ad hanc ſcientiam ſpectant, eâdem animi libertate, quâ res Mathematicas ſolemus, inquirerem, ſeduiò curavi, humanas actiones non ridere, non lugere, neque deteſtari; ſed intelligere: atque adeò humanos affectûs, ut ſunt amor, odium, ira, invidia, gloria, miſericordia, & reliquæ animi commotiones, non ut humanæ naturæ vitia; ſed ut proprietates contemplatus ſum, quæ ad ipſam ità pertinent, ut ad naturam aëris æſtus, frigus, tempeſtas, tonitru, & alia hujusmodi, quæ, tametſi incommoda ſunt, neceſſaria tamen ſunt, certaſque habent cauſas, per quas eorum naturam intelligere conamur, &

Mens

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Mens eorum verâ contemplatione æquè gaudet, ac earum rerum cognitione, quæ sensibus gratæ sunt.

§. V. Est enim hoc certum, & in nostrâ Ethicâ verum esse demonstravimus, homines necessariò affectibus esse obnoxios, & ità constitutos esse, ut eorum, quibus malè est, misereantur & quibus benè est, invideant, & ut ad vindictam magis, quàm ad misericordiam sint proni, & præterea unumquemque appetere, ut reliqui ex ipsius ingenio vivant, & ut probent, quod ipse probat, & quod ipse repudiat, repudient; unde fit, ut cùm omnes pariter appetant primi esse, in contentiones veniant, &, quantùm possunt, nitantur se invicem opprimere, &, qui victor evadit, magis glorietur, quòd alteri obfuit, quàm quòd sibi profuit. Et quamvis omnes persuasi sint, Religionem contrà docere, ut unusquisque proximum, tanquam se ipsum amet, hoc est, ut jus alterius perinde, ac suum, defendat, hanc tamen persuasionem in affectûs parùm posse ostendimus. Valet quidem in articulo mortis, quando scilicet morbus ipsos affectûs vicit, & homo segnis jacet, vel in templis, ubi homines nullum exercent commercium: at minimè in foro, vel in aulâ, ubi maximè necesse esset. Ostendimus præterea, rationem multùm quidem posse affectûs coërcere, & moderari; sed simul vidimus viam, quam ipsa ratio docet, perarduam esse; ità ut, qui sibi persuadent posse multitudinem, vel qui publicis negotiis distrahuntur, induci, ut ex solo rationis præscripto vivant, seculum Poëtarum aureum, seu fabulam somnient.

§. VI. Imperium igitur, cujus salus ab alicujus fide pendet, & cujus negotia non possunt rectè curari, nisi ii, qui eadem tractant, fide velint agere, minimè stabile erit; sed, ut permanere possit, res ejus publicæ ità ordinandæ sunt, ut qui easdem administrant, sive ratione ducantur, sive affectu, induci nequeant, ut malè fidi sint, ceu pravè agant. Nec ad imperii securitatem refert, quo animo homines inducantur, ad res rectè administrandum, modò res rectè administrentur; animi enim libertas, seu fortitudo privata virtus est; at imperii virtus securitas.

§. VII. Denique quia omnes homines, sive Barbari, sive culti

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sint, consuetudines ubique jungunt, & statum aliquem civilem formant, ideò imperii causas, & fundamenta naturalia non ex rationis documentis petenda; sed ex hominum communi naturâ, seu conditione deducenda sunt, quod in sequenti capite facere constituti.

CAPUT II.

§. I. IN nostro Tractatu Theologico-politico de Jure Naturali, & Civili egimus, & in nostrâ Ethicâ explicuimus, quid peccatum, quid meritum, quid justitia, quid injustitia, & quid denique humana libertas sit. Sed ne ii, qui hunc tractatum legunt, opus habeant ea, quæ ad hunc ipsum tractatum maximè spectant, in aliis quærere, ea hic iterùm explicare, & apodictice demonstrare constituti.

§. II. Res quæcunque naturalis potest adæquatè concipi, sive existat, sive non existat; ut igitur rerum naturalium existendi principium, sic earum in existendo perseverantia ex earum definitione non potest concludi. Nam earum essentia idealis eadem est, postquam existere inceperunt, quàm antequam existerent. Ut ergo earum existendi principium ex earum essentiâ sequi nequit, sic nec earum in existendo perseverantia: sed eâdem potentiâ, quâ indigent, ut existere incipiant, indigent, ut existere pergant. Ex quo sequitur, rerum naturalium potentiam, quâ existunt, & consequenter quâ operantur, nullam aliam esse posse, quàm ipsam Dei æternam potentiam. Nam si quæ alia creata esset, non posset seipsam, & consequenter neque res naturales conservare; sed ipsa etiam eâdem potentiâ, quâ indigeret, ut crearetur, indigeret, ut in existendo perseveraret.

§. III. Hinc igitur, quòd scilicet rerum naturalium potentia, quâ existunt, & operantur, ipsissima Dei sit potentia, facilè intelligimus, quid jus naturæ sit. Nam quoniam Deus jus ad omnia habet, & jus Dei nihil aliud est, quàm ipsa Dei potentia, quatenus hæc absolutè libera consideratur, hinc sequitur, unamquamque rem naturalem tantum juris ex naturâ habere, quantum potentiæ habet ad existendum, & operandum: quandoquidem unius-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

niuscujusque rei naturalis potentia, quâ existit, & operatur, nulla alia est, quàm ipsa Dei potentia, quæ absolutè libera est.

§. IV. Per Jus itaque naturæ intelligo ipsas naturæ leges, seu regulas, secundùm quas omnia fiunt, hoc est, ipsam naturæ potentiam; atque adeò totius naturæ, & consequenter uniuscujusque individui naturale Jus eò usque se extendit, quò ejus potentia; & consequenter quicquid unusquisque homo ex legibus suæ naturæ agit, id summo naturæ jure agit, tantumque in naturam habet juris, quantum potentiâ valet.

§. V. Si igitur cum humanâ naturâ ità comparatum esset, ut homines ex solo rationis præscripto viverent, nec aliud conarentur; tum naturæ Jus, quatenus humani generis proprium esse consideratur, solâ rationis potentiâ determinaretur. Sed homines magis cæcâ cupiditate, quàm ratione ducuntur, ac proinde hominum naturalis potentia, sive Jus non ratione; sed quocunque appetitu, quo ad agendum determinantur, quoque se conservare conantur, definiri debet. Equidem fateor, cupiditates illas, quæ ex ratione non oriuntur, non tam actiones, quàm passiones esse humanas. Verùm quia hîc de naturæ universali potentiâ, seu Jure agimus, nullam hîc agnoscere possumus differentiam inter cupiditates, quæ ex ratione, & inter illas, quæ ex aliis causis in nobis ingenerantur: quandoquidem tam hæ, quàm illæ effectûs naturæ sunt, vimque naturalem explicant, quâ homo in suo esse perseverare conatur. Est enim homo, sive sapiens, sive ignarus sit, naturæ pars, & id omne, ex quo unusquisque ad agendum determinatur, ad naturæ potentiam referri debet, nempe quatenus hæc per naturam hujus, aut illius hominis definiri potest. Nihil namque homo, seu ratione, seu solâ cupiditate ductus, agit, nisi secundùm leges, & regulas naturæ, hoc est, (*per Art. 4. hujus Cap.*) ex naturæ jure.

§. VI. At plerique, ignaros naturæ ordinem magis perturbare, quàm sequi, credunt, & homines in naturâ veluti imperium in imperio concipiunt. Nam Mentem humanam à nullis causis naturalibus statuunt produci; sed à Deo immediatè creari, à reliquis rebus adeò independentem, ut absolutam habeat potestatem seseque deter-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

determinandi, & ratione rectè utendi. Sed experientia satis superque docet, quòd in nostrâ potestate non magis sit, Mentem sanam, quàm Corpus sanum habere. Deinde quandoquidem unaquæque res, quantùm in se est, suum esse conservare conatur, dubitare nequaquam possumus, quin, si æquè in nostrâ potestate esset, tam ex rationis præscripto vivere, quàm cæcâ cupiditate duci, omnes ratione ducerentur, & vitam sapienter instituerent, quod minimè fit. Nam trahit sua quemque voluptas. Nec Theologi hanc difficultatem tollunt, qui scilicet statuunt hujus impotentiæ causam humanæ naturæ vitium, seu peccatum esse, quod originem à primi parentis lapsu traxerit. Nam si etiam in primi hominis potestate fuit tam stare, quàm labi, & mentis compos erat, & naturâ integrâ, quî fieri potuit, ut sciens, prudensque lapsus fuerit? At dicunt, eum à Diabolo deceptum fuisse. Verùm quis ille fuit, qui ipsum Diabolum decepit? quis, inquam, ipsum omnium creaturarum intelligentium præstantissimum adeò amentem reddidit, ut Deo major esse voluerit? Nonne enim se ipsum, qui Mentem sanam habebat, suumque esse, quantum in se erat, conservare conabatur? Deinde quî fieri potuit, ut ipse primus homo, qui mentis compos erat, & suæ voluntatis dominus, seduceretur, & mente patereturque capi? Nam, si potestatem habuit ratione rectè utendi, decipi non potuit: nam, quantum in se fuit, conatus est necessariò suum esse, Mentemque suam sanam conservare. Atqui supponitur eum hoc in potestate habuisse: ergo Mentem suam sanam necessariò conservavit, nec decipi potuit. Quod ex ipsius historiâ falsum esse constat; ac proinde fatendum est, quòd in primi hominis potestate non fuerit ratione rectè uti; sed quòd, sicuti nos, affectibus fuerit obnoxius.

§. VII. Quòd autem homo, ut reliqua individua, suum esse, quantum in se est, conservare conetur, negare nemo potest. Nam si hîc aliqua concipi posset differentia, inde oriri deberet, quòd homo voluntatem haberet liberam. Sed quò homo à nobis magis liber conciperetur, eò magis cogeremur statuere, ipsum sese necessariò debere conservare, & mentis compotem esse, quòd facile unusquisque, qui libertatem cum contingentiâ non confundit, mihi

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mihi concedet. Est namque libertas virtus, seu perfectio: quicquid igitur hominem impotentiæ arguit, id ad ipsius libertatem referri nequit. Quare homo minimè potest dici liber, propterea quòd potest non existere, vel quòd potest non uti ratione; sed tantùm quatenus potestatem habet existendi, & operandi secundum humanæ naturæ leges. Quò igitur hominem magis liberum esse consideramus, eò minùs dicere possumus, quòd possit ratione non uti, & mala præ bonis eligere; & ideò Deus, qui absolutè liber existit, intelligit, & operatur necessariò etiam, nempe ex suæ naturæ necessitate existit, intelligit, & operatur. Nam non dubium est, quin Deus eâdem, quâ existit, libertate operetur: ut igitur ex ipsius naturæ necessitate existit, ex ipsius etiam naturæ necessitate agit, hoc est, liberè absolutè agit.

§. VIII. Concludimus itaque, in potestate uniuscujusque hominis non esse ratione semper uti, & in summo humanæ libertatis fastigio esse; & tamen unumquemque semper, quantum in se est, conari suum esse conservare, & (quia unusquisque tantum juris habet, quantum potentiâ valet) quicquid unusquisque, sive sapiens, sive ignarus conatur, & agit, id summo naturæ jure conari, & agere. Ex quibus sequitur Jus, & institutum naturæ, sub quo omnes nascuntur homines, & maximâ ex parte vivunt, nihil, nisi quod nemo cupit, & quod nemo potest, prohibere, non contentiones, non odia, non iram, non dolos, nec absolutè aliquid, quod appetitus suadet, averfari. Nec mirum; Nam natura non legibus humanæ rationis, quæ non nisi hominum verum utile, & conservationem intendunt, continetur; sed infinitis aliis, quæ totius naturæ, cujus homo particula est, æternum ordinem respiciunt, ex cujus solâ necessitate omnia individua certo modo determinantur ad existendum, & operandum: Quicquid ergo nobis in naturâ ridiculum, absurdum, aut malum videtur, id inde est, quòd res tantùm ex parte novimus, totiusque naturæ ordinem, & cohærentiam maximâ ex parte ignoramus, & quòd, omnia ex præscripto nostræ rationis ut dirigerentur, volumus: cùm tamen id, quod ratio malum esse dictat, non malum sit respectu ordinis, & legum universæ naturæ; sed tantùm solius nostræ naturæ legum respectu.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

§. IX. Præterea sequitur, unumquemque tamdiu alterius esse juris, quamdiu sub alterius potestate est, & eatenus sui juris, quatenus vim omnem repellere, damnumque sibi illatum ex sui animi sententiâ vindicare, & absolutè, quatenus ex suo ingenio vivere potest.

§. X. Is alterum sub potestate habet, quem ligatum tenet, vel cui arma, & media sese defendendi, aut evadendi ademit, vel cui metum injecit, vel quem sibi beneficio ità devinxit, ut ei potiùs, quàm sibi morem gerere, & potiùs ex ipsius, quàm ex sui animi sententiâ vivere velit. Qui primo, vel secundo modo alterum in potestate habet, ejus tantùm Corpus, non Mentem tenet; tertio autem, vel quarto, tam ipsius Mentem, quàm Corpus sui juris fecit; sed non nisi durante metu, vel spe; hâc verò, aut illo adempto manet alter sui juris.

§. XI. Judicandi facultas eatenus etiam alterius juris esse potest, quatenus Mens potest ab altero decipi: ex quo sequitur, Mentem eatenus sui juris omnino esse, quatenus rectè uti potest ratione. Imò quia humana potentia non tam ex Corporis robore, quàm ex Mentis fortitudine æstimanda est; hinc sequitur, illos maximè sui juris esse, qui maximè ratione pollent, quique maximè eâdem ducuntur; atque adeò hominem eatenus liberum omnino voco, quatenus ratione ducitur; quia eatenus ex causis, quæ per solam ejus naturam possunt adæquatè intelligi, ad agendum determinatur, tametsi ex iis necessariò ad agendum determinetur. Nam libertas (*ut Art. 7. hujus Cap. ostendimus*) agendi necessitatem non tollit; sed ponit.

§. XII. Fides alicui data, quâ aliquis solis verbis pollicitus est, se hoc, aut illud facturum, quod pro suo jure omittere poterat, vel contrà, tamdiu rata manet, quamdiu ejus, qui fidem dedit, non mutatur voluntas. Nam qui potestatem habet solvendi fidem, is reverâ suo jure non cessit; sed verba tantùm dedit. Si igitur ipse, qui naturæ Jure sui judex est, judicaverit, seu rectè, seu pravè (nam errare humanum est) ex fide datâ plus damni, quàm utilitatis sequi, ex suæ mentis sententiâ fidem solvendam esse censet, & naturæ Jure (*per Art. 9. hujus Cap.*) eandem solvet.

§. XIII. Si

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

§. XIII. Si duo simul conveniant, & vires jungant, plus simul possunt, & consequenter plus juris in naturam simul habent, quàm uterque solus, & quò plures necessitudines sic junxerint suas, eò omnes simul plus juris habebunt.

§. XIV. Quatenus homines irâ, invidiâ, aut aliquo odii affectu conflictantur, eatenus diverse trahuntur, & invicem contrarii sunt, & propterea eò plus timendi, quò plus possunt, magisque callidi, & astuti sunt, quàm reliqua animalia; & quia homines ut plurimum, (*ut in Art. 5. prac. Cap. diximus*) his affectibus naturâ sunt obnoxii; sunt ergo homines ex naturâ hostes. Nam is mihi maximus hostis, qui mihi maximè timendus, & à quo mihi maximè cavendum est.

§. XV. Cùm autem (*per Art. 9. hujus Cap.*) in statu naturali tamdiu unusquisque sui juris sit, quamdiu sibi cavere potest, ne ab alio opprimatur, & unus solus frustrà ab omnibus sibi cavere conetur; hinc sequitur, quamdiu jus humanum naturale uniuscujusque potentiâ determinatur, & uniuscujusque est, tamdiu nullum esse; sed magis opinione, quàm re constare, quandoquidem nulla ejus obtinendi est securitas. Et certum est, unumquemque tantò minùs posse, & consequenter tantò minus juris habere, quantò majorem timendi causam habet. His accedit, quòd homines vix absque mutuo auxilio vitam sustentare, & mentem colere possint; atque adeò concludimus Jus naturæ, quod humani generis proprium est, vix posse concipi, nisi ubi homines jura habent communia, qui simul terras, quas habitare, & colere possunt, sibi vindicare, seseque munire, vimque omnem repellere, & ex communi omnium sententiâ vivere possunt. Nam (*per Art. 13. hujus Cap.*) quò plures in unum sic conveniunt, eò omnes simul plus juris habent; & si Scholastici hâc de causâ, quòd scilicet homines in statu naturali vix sui juris esse possunt, velint hominem animal sociale dicere, nihil habeo, quod ipsis contradicam.

§. XVI. Ubi homines jura communia habent, omnesque unâ veluti mente ducuntur, certum est (*per Art. 13. hujus Cap.*) eorum unumquemque tantò minus habere juris, quantò reliqui simul ipso potentiores sunt, hoc est, illum reverâ jus nullum in naturam ha-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

bere præter id, quod ipsi commune concedit jus. Cæterùm quicquid ex communi consensu ipsi imperatur, teneri exequi, vel (*per Art. 4. hujus Cap.*) jure ad id cogi.

XVII. Hoc jus, quod multitudinis potentiâ definitur, Imperium appellari solet. Atque hoc is absolutè tenet, qui curam Reipublicæ ex communi consensu habet, nempe jura statuendi, interpretandi, & abolendi, urbes muniendi, de bello, & pace decernendi, &c. Quòd si hæc cura ad Concilium pertineat, quod ex communi multitudine compouitur, tum Imperium Democratia appellatur; si autem ex quibusdam tantùm selectis, Aristocratia, & si denique Reipublicæ cura, & consequenter imperium penes unum sit, tum Monarchia appellatur.

§. XVIII. Ex his, quæ in hoc Capite ostendimus, perspicuum nobis fit, in statu naturali non dari peccatum, vel si quis peccat, is sibi non alteri peccat: quandoquidem nemo Jure naturæ alteri, nisi velit, morem gerere tenetur, nec aliquid bonum, aut malum habere, nisi quod ipse ex suo ingenio bonum, aut malum esse, decernit; & nihil absolutè naturæ Jure prohibetur, nisi quod nemo potest. (*vid. Art. 5. & 8. hujus Cap.*) At peccatum actio est, quæ jure fieri nequit. Quòd si homines ex naturæ instituto tenerentur ratione duci, tum omnes necessariò ratione ducerentur. Nam naturæ instituta Dei instituta sunt, (*per Art. 2. & 3. hujus Cap.*) quæ Deus eàdem, quâ existit, libertate instituit, quæque adeò ex naturæ divinæ necessitate consequuntur, (*vide Art. 7. hujus Cap.*) & consequenter æterna sunt, nec violari possunt. Sed homines maximè appetitu sine ratione ducuntur, nec tamen naturæ ordinem perturbant; sed necessariò sequuntur; ac proinde ignarus, & animo impotens non magis ex naturæ Jure tenetur, vitam sapienter instituere, quàm æger tenetur sano Corpore esse.

§. XIX. Peccatum itaque non nisi in Imperio concipi potest, ubi scilicet quid bonum, & quid malum sit ex communi totius imperii jure decernitur, & ubi nemo (*per Art. 6. hujus Cap.*) jure quicquam agit, nisi quod ex communi decreto, vel consensu agit. Id enim (*ut in præc. Art. diximus*) peccatum est, quod jure fieri nequit, sive quod jure prohibetur; obsequium autem est constans voluntas, id exequen-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

exequendi, quod jure bonum est, & ex communi decreto fieri debet.

§. XX. Solemus tamen id etiam peccatum appellare, quod contra sanæ rationis dictamen fit, & obsequium constantem voluntatem moderandi appetitûs ex rationis præscripto; quod omnino probarem, si humana libertas in appetitûs licentiâ, & servitus in rationis imperio consisterer. Sed quia humana libertas eò major est, quo homo magis ratione duci, & appetitûs moderari potest, non possumus, nisi admodùm impropriè, vitam rationalem vocare obsequium, & peccatum id, quod revera Mentis impotentia; non autem contra se ipsam licentia est, & per quod homo servus potiùs, quam liber potest dici. *Vide Art. 7. & 11. hujus Cap.*

§. XXI. Verumenimverò, quia ratio pietatem exercere, & animo tranquillo, & bono esse docet, quod non nisi in imperio fieri potest, & præterea quia fieri nequit, ut multitudo unâ veluti mente ducatur, sicut in imperio requiritur, nisi jura habeat, quæ ex rationis præscripto instituta sint; non ergo adeò impropriè homines, qui in imperio vivere consueverunt, id peccatum vocant, quod contra rationis dictamen fit, quandoquidem optimi imperii jura, (*vide Art. 18. hujus Cap.*) ex rationis dictamine institui debent. Cur autem dixerim, (*Art. 18. hujus Cap.*) hominem in statu naturali sibi peccare, si quid peccat, de hoc vide Cap. 4. Art. 4. & 5. ubi ostenditur, quo sensu dicere possumus, eum, qui imperium tenet, & Jure naturæ potitur, legibus adstrictum esse, & peccare posse.

§. XXII. Ad Religionem quod attinet, certum etiam est, hominem eò magis esse liberum, & sibi maximè obsequentem, quò Deum magis amat, & animo magis integro colit. Verùm quatenus non ad naturæ ordinem, quem ignoramus; sed ad sola rationis dictamina, quæ Religionem concernunt, attendimus, & simul consideramus, eadem nobis à Deo, quasi in nobis ipsis loquente, revelari, vel etiam hæc eadem Prophetis veluti jura fuisse revelata, eatenus, more humano loquendo, dicimus hominem Deo obsequi, qui ipsum integro animo amat, & contrà peccare, qui cæcâ cupiditate ducitur; sed interim memores esse debemus, quòd in

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Dei potestate sumus, sicut lutum in potestate figuli, qui ex eâdem massâ alia vasa ad decus, alia ad dedecus facit, atque adeò quòd homo contra hæc Dei decreta quidem, quatenus in nostrâ, vel in Prophetarum Mente tanquam jura inscripta fuerunt; at non contra æternum Dei decretum, quod in universâ naturâ inscriptum est, quodque totius naturæ ordinem respicit, quidquam agere potest.

§. XXIII. Ut itaque peccatum, & obsequium strictè sumptum, sic etiam justitia, & injustitia non nisi in imperio possunt concipi. Nam nihil in naturâ datur, quod jure posset dici hujus esse, & non alterius; sed omnia omnium sunt, qui scilicet potestatem habent sibi eadem vendicandi. At in imperio ubi communi Jure decernitur, quid hujus, quidque illius sit, ille justus vocatur, cui constans est voluntas tribuendi unicuique suum; injustus autem, qui contrà, conatur id, quod alterius est suum facere.

§. XXIV. Cæterùm laudem, & virtuperium affectûs esse lætitiæ, & tristitiæ, quos comitatur idea virtutis, aut impotentiæ humanæ tanquam causa, explicuimus in nostrâ Ethicâ.

CAPUT III.

§. I. IMperii cujuscunque status dicitur Civilis; imperii autem integrum corpus Civitas appellatur, & communia imperii negotia, quæ ab ejus, qui imperium tenet, directione pendent, Respublica. Deinde homines, quatenus ex jure civili omnibus Civitatis commodis gaudent, cives appellamus, & subditos, quatenus civitatis institutis, seu legibus parere tenentur. Denique status Civilis tria dari genera, nempe Democraticum, Aristocraticum & Monarchicum, in Art. 17. Cap. præced. diximus. Jam antequam de unoquoque seorsim agere incipiam, illa priùs demonstrabo, quæ ad statum civilem in genere pertinent; quorum ante omnia considerandum venit summum Civitatis, seu summarum potestatum jus.

§. II. Ex Art. 15. præced. Cap. patet imperii, seu summarum potestatum jus nihil esse præter ipsum naturæ jus, quod potentiâ, non quidem uniuscujusque; sed multitudinis, quæ unâ veluti mente

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mente ducitur, determinatur, hoc est, quòd unusquisque in statu naturali, sic etiam totius imperii corpus, & mens tantum juris habet, quantùm potentiâ valet; atque adeò unusquisque civis, seu subditus tantò minus juris habet, quantò ipsa Civitas ipso potentior est, (*vid. Art. 16. præced. Cap.*) & consequenter unusquisque civis nihil jure agit, nec habet præter id, quod communi Civitatis decreto defendere potest.

§. III. Si Civitas alicui concedat Jus, & consequenter potestatem (nam aliàs per Art. 12. præced. Cap. verba tantùm dedit) vivendi ex suo ingenio, eo ipso suo jure cedit, & in eum transfert, cui talem potestatem dedit. Si autem duobus, aut pluribus hanc potestatem dedit, ut scilicet unusquisque ex suo ingenio vivat, eo ipso imperium divisit, & si denique unicuique civium hanc eandem potestatem dedit, eo ipso sese destruxit, nec manet amplius Civitas; sed redeunt omnia ad statum naturalem, quæ omnia ex præcedentibus manifestissima fiunt; atque adeò sequitur, nullâ ratione posse concipi, quòd unicuique civi ex Civitatis instituto liceat ex suo ingenio vivere, & consequenter hoc Jus naturale, quòd scilicet unusquisque sui judex est, in statu civili necessariò cessat. Dico expresse *ex Civitatis instituto*; nam Jus naturæ uniuscujusque (si rectè rem perpendamus) in statu civili non cessat. Homo namque tam in statu naturali, quàm civili ex legibus suæ naturæ agit, suæque utilitati consulit. Homo, inquam, in utroque statu spe, aut metu ducitur ad hoc, aut illud agendum, vel omittendum; sed præcipua inter utrumque statum differentia est, quòd in statu civili omnes eadem metuant, & omnibus una, eademque securitatis sit causa, & vivendi ratio, quod sanè judicandi facultatem uniuscujusque non tollit. Qui enim omnibus Civitatis mandatis obtemperare constituit, sive ejus potentiam metuit, vel quia tranquillitatem amat, is profectò suæ securitati, suæque utilitati ex suo ingenio consulit.

§. IV. Præterea concipere etiam non possumus, quòd unicuique civi liceat Civitatis decreta, seu jura interpretari. Nam si hoc unicuique liceret, eo ipso sui judex esset; quandoquidem unusquisque facta sua specie juris nullo negotio excusare, seu adornare posset,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

posset, & consequenter ex suo ingenio vitam instituere t, quod (*per Art. præced.*) est absurdum.

§. V. Videmus itaque, unumquemque civem non sui; sed Civitatis juris esse, cujus omnia mandata tenetur exequi, nec ullum habere jus decernendi, quid æquum, quid iniquum, quid pium, quidve impium sit; sed contrà, quia imperii corpus unâ veluti mente duci debet, & consequenter Civitatis voluntas pro omnium voluntate habenda est, id quod Civitas justum, & bonum esse decernit, tanquam ab unoquoque decretum esse, censendum est; atque adeò, quamvis subditus Civitatis decreta iniqua esse censeat, tenetur nihilominùs eadem exequi.

§. VI. At objici potest, an non contra rationis dictamen est, se alterius judicio omninò subjicere, & consequenter, an status civilis rationi non repugnat; ex quo sequeretur statum civilem irrationalem esse, nec posse creari nisi ab hominibus ratione destitutis; at minimè ab iis, qui ratione ducuntur. Sed quoniam ratio nihil contra naturam docet, non potest ergo sana ratio dictare, ut unusquisque sui juris maneat, quamdiu homines affectibus sunt obnoxii (*per Art.* 15. *præced. Cap.*) hoc est, (*per Art.* 5. *Cap.* 1.) ratio hoc posse fieri negat. Adde, quòd ratio omninò docet pacem quærere, quæ quidem obtineri nequit, nisi communia Civitatis jura inviolata serventur, atque adeò quò homo ratione magis ducitur, hoc est, (*per Art.* 11. *præced. Cap.*) quò magis liber est, eò constantiùs Civitatis jura servabit, & summæ potestatis, cujus subditus est, mandata exequetur. Ad quod accedit, quòd status civilis naturaliter instituitur ad metum communem adimendum, & communes miserias propellendum, ac proinde id maximè intendit, quòd unusquisque, qui ratione ducitur, in statu naturali conaretur; sed frustrà: (*per Art.* 15. *præced. Cap.*) quapropter si homini, qui ratione ducitur, id aliquando ex civitatis mandato faciendum est, quod rationi repugnare novit, id damnum longè compensatur bono, quod ex ipso statu civili haurit: nam rationis etiam lex est, ut ex duobus malis minus eligatur, ac proinde concludere possumus, neminem quicquam contra suæ rationis præscriptum agere, quatenus id agit, quod jure Civitatis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tatis faciendum est: quod nobis faciliùs unusquisque concedet, postquam explicuerimus, quò usque Civitatis potentia, & consequenter Jus se extendit.

§. VII. Nam considerandum primùm venit, quòd sicuti in statu naturali *(per Art. 11. præced. Cap.)* ille homo maximè potens, maximeque sui juris est, qui ratione ducitur; sic etiam illa Civitas maximè erit potens, & maximè sui juris, quæ ratione fundatur, & dirigitur. Nam Civitatis Jus potentiâ multitudinis, quæ unâ veluti mente ducitur, determinatur. Adhæc animorum unio concipi nullâ ratione posset, nisi Civitas id ipsum maximè intendat, quod sana ratio omnibus hominibus utile esse docet.

§. VIII. Secundò venit etiam considerandum, quòd subditi eatenus non sui; sed Civitatis juris sint, quatenus ejus potentiam, seu minas metuunt, vel quatenus statum civilem amant. *(per Art. 10. præced. Cap.)* Ex quo sequitur, quòd ea omnia, ad quæ agenda nemo præmiis, aut minis induci potest, ad jura Civitatis non pertineant. Ex. gr. judicandi facultate nemo cedere potest: quibus enim præmiis, aut minis induci potest homo, ut credat, totum non esse suâ parte majus, aut quòd Deus non existat, aut quòd corpus, quod videt finitum, Ens infinitum esse credat, & absolutè ut aliquid contra id, quod sentit, vel cogitat, credat? Sic etiam quibus præmiis, aut minis induci potest homo, ut amet, quem odit, vel ut odio habeat, quem amat? Atque huc etiam illa referenda sunt, à quibus humana natura ità abhorret, ut ipsa omni malo pejora habeat, ut quòd homo testem contra se agat, ut se cruciet, ut parentes interficiat suos, ut mortem vitare non conetur, & similia, ad quæ nemo præmiis, nec minis induci potest. Quòd si tamen dicere velimus, Civitatem jus, sive potestatem habere talia imperandi, id nullo alio sensu poterimus concipere, nisi quo quis diceret, hominem jure posse insanire, & delirare: quid enim aliud nisi delirium jus illud esset, cui nemo adstrictus esse potest? Atque hîc de iis expressè loquor, quæ Juris Civitatis esse nequeunt, & à quibus natura humana plerumque abhorret. Nam quòd stultus, aut vesanus nullis præmiis, neque minis induci possit ad exequenda mandata, & quòd unus, aut alter ex eo,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quòd huic, aut illi Religioni addictus sit, imperii jura omni malo pejora judicat; jura tamen Civitatis irrita non sunt, quandoquidem iisdem plerique cives continentur; ac proinde, quia ii, qui nihil timent, neque sperant, eatenus sui juris sunt; (*per Art.* 10. *præced. Cap.*) sunt ergo (*per Art.* 14. *præced. Cap.*) imperii hostes, quos jure cohibere licet.

§. IX. Tertiò denique considerandum venit, ad Civitatis Jus ea minùs pertinere, quæ plurimi indignantur. Nam certum est, homines naturæ ductu in unum conspirare, vel propter communem metum, vel desiderio damnum aliquod commune ulciscendi; &, quia Jus Civitatis communi multitudinis potentiâ definitur, certum est, potentiam Civitatis, & Jus eatenus minui, quatenus ipsa causas præbet, ut plures in unum conspirent. Habet certè Civitas quædam sibi metuenda, & sicut unusquisque civis, sive homo in statu naturali, sic Civitas eò minùs sui juris est, quò majorem timendi causam habet. Atque hæc de Jure summarum potestatum in subditos; jam antequam de earundem in alios jure agam, solvenda videtur quæstio, quæ de Religione moveri solet.

§. X. Nam objici nobis potest, an Status civilis, & subditorum obedientia, qualis in statu civili requiri ostendimus, non tollat Religionem, quâ Deum colere tenemur. Sed si rem ipsam perpendamus, nihil reperiemus, quod possit scrupulum injicere. Mens enim, quatenus ratione utitur, non summarum potestatum; sed sui juris est. (*per Art.* 11. *Cap. præced.*) Atque adeò vera Dei cognitio, & amor nullius imperio subjici potest, ut nec erga proximum charitas; (*per Art.* 8. *hujus Cap.*) & si præterea consideremus summum charitatis exercitium esse illud, quod ad pacem tuendam, & concordiam conciliandam fit, non dubitabimus, illum revera suo officio functum esse, qui unicuique tantum auxilii fert, quantum jura Civitatis, hoc est, concordia, & tranquillitas concedunt. Ad externos cultûs quod attinet, certum est, illos ad veram Dei cognitionem, & amorem, qui ex eâ necessariò sequitur, nihil prorsus juvare, nec nocere posse; atque adeò non tanti faciendi sunt, ut propter ipsos pax, & tranquillitas publica perturbari

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

bari merentur. Cæterùm certum est, me jure naturæ, hoc est, (*per Art. 3. præc. Cap.*) ex divino decreto, non esse religionis vindicem; nam nulla mihi est, ut olim Christi Discipulis potestas fuit, ejiciendi spiritûs immundos & faciendi miracula, quæ sanè potestas adeò necessaria est ad propagandam Religionem in locis, ubi interdicta est, ut sine ipsâ non tantùm oleum, & opera, ut ajunt, perdatur; sed plurimæ insuper creentur molestiæ, cujus rei funestissima exempla omnia viderunt sæcula. Unusquisque igitur, ubicunque sit, Deum potest verâ Religione colere, sibique prospicere, quod viri privati officium est. Cæterùm cura Religionis propagandæ Deo, vel summis potestatibus, quibus solis incumbit Reipublicæ habere curam, committenda est. Sed ad propositum revertor.

§. XI. Jure summarum potestatum in cives, & subditorum officio explicato, superest, ut earum jus in reliqua consideremus, quod jam ex dictis facilè cognoscitur. Nam, quandoquidem (*per Art. 2. hujus Cap.*) Jus summæ potestatis nihil est præter ipsum naturæ Jus, sequitur duo imperia ad invicem sese habere, ut duo homines in statu naturali, excepto hoc, quòd Civitas sibi cavere potest, ne ab aliâ opprimatur, quòd homo in statu naturali non potest, nimirùm qui quotidie somno, sæpe morbo, aut animi ægritudine & tandem senectute gravatur, & præter hæc aliis incommodis est obnoxius, à quibus Civitas securam se reddere potest.

§. XII. Civitas igitur eatenus sui juris est, quatenus sibi consulere, & cavere potest, ne ab aliâ opprimatur, (*per Art. 9. & 15. præc. Cap.*) & (*per Art. 10. & 15. præc. Cap.*) eatenus alterius juris, quatenus alterius Civitatis potentiam timet, vel quatenus ab eâ impeditur, quò minùs id, quod vult, exequatur, vel denique quatenus ipsius auxilio ad sui conservationem, vel incrementum indiget; nam dubitare nequaquam possumus, quin, si duæ Civitates invicem mutuum auxilium præstare volunt, ambæ simul plus possint, & consequenter plus juris simul habeant, quàm alterutra sola. Vid. Art. 13. Cap. præc.

§. XIII. Hæc autem clariùs intelligi possunt, si consideremus, quòd duæ Civitates naturâ hostes sunt: homines enim (*per Art. 14.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

præc. Cap.) in ſtatu naturali hoſtes ſunt; qui igitur Jus naturæ extra Civitatem retinent, hoſtes manent. Si itaque altera Civitas alteri bellum inferre, & extrema adhibere media velit, quò eam ſui juris faciat, id ei jure tentare licet, quandoquidem, ut bellum geratur, ei ſufficit ejus rei habere voluntatem. At de pace nihil ſtatuere poteſt, niſi connivente alterius Civitatis voluntate. Ex quo ſequitur Jura belli uniuscujuſque Civitatis eſſe; pacis autem non unius, ſed duarum ad minimum Civitatum eſſe Jura, quæ propterea confœderatæ dicuntur.

§. XIV. Hoc fœdus tamdiu fixum manet, quamdiu cauſa fœderis pangendi, nempe metus damni, ſeu lucri ſpes in medio eſt; hâc autem, aut illo Civitatum alterutri adempto, manet ipſa ſui juris, (*per Art.* 10 *præc. Cap.*) & vinculum, quo Civitates invicem adſtrictæ erant, ſponte ſolvitur, ac proinde unicuique Civitati jus integrum eſt ſolvendi fœdus, quandocunque vult, nec dici poteſt, quòd dolo, vel perfidiâ agat, propterea quòd fidem ſolvit, ſimulatque metûs, vel ſpei cauſa ſublata eſt, quia hæc conditio unicuique contrahentium æqualis fuit, ut ſcilicet quæ prima extra metum eſſe poſſet, ſui juris eſſet, eoque ex ſui animi ſententiâ uteretur, & præterea quia nemo in futurum contrahit, niſi poſitis præcedentibus circumſtantiis: his autem mutatis totius ſtatûs etiam mutatur ratio, & hâc de cauſâ unaquæque confœderatarum Civitatum jus retinet ſibi conſulendi, & unaquæque propterea, quantum poteſt, conatur extra metum, & conſequenter ſui juris eſſe, & impedire, quò minùs altera potentior evadat. Si quæ ergo Civitas, ſe deceptam eſſe, quæritur, ea ſanè non confœderatæ Civitatis fidem; ſed ſuam tantummodò ſtultitiam damnare poteſt, quòd ſcilicet ſalutem ſuam alteri, qui ſui juris, & cui ſui imperii ſalus ſumma lex eſt, crediderit.

§. XV. Civitatibus, quæ unà pacem contraxerunt, jus competit dirimendi quæſtiones, quæ moveri poſſunt de pacis conditionibus, ſeu legibus, quibus ſibi invicem fidem adſtrinxerunt, quandoquidem pacis jura non unius Civitatis; ſed contrahentium ſimul ſunt; (*per Art.* 13. *hujus Cap.*) quod ſi de iis convenire inter ipſas non poteſt, eo ipſo ad belli ſtatum redeunt.

§. XVI. Quò

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

§. XVI. Quò plures Civitates simul pacem contrahunt, eò unaquæque reliquis minùs timenda, sive unicuique minor est potestas bellum inferendi; sed eò magis pacis tenetur conditiones servare, hoc est, (*per Art.* 13. *hujus Cap.*) eò minus sui juris est; sed eò magis communi fœderatorum voluntati sese accommodare tenetur.

§. XVII. Cæterùm fides, quam sana ratio, & Religio servandam docet, hic minimè tollitur: nam nec ratio, nec Scriptura omnem datam fidem servare docet. Cui enim pollicitus sum, argentum ex.gr. quod mihi secreto servandum dedit, custodire, fidem præstare non teneor, simulac noverim, aut scire crediderim, furtum esse, quod mihi servandum dedit; sed rectiùs agam, si dem operam, ut suis restituatur. Sic etiam si summa potestas aliquid alteri se facturam promisit, quod postea tempus, seu ratio docuit, aut docere videbatur communi subditorum saluti obesse, fidem sanè solvere tenetur. Cùm itaque Scriptura non nisi in genere doceat fidem servare, & casus singulares, qui excipiendi sunt, uniuscujusque judicio relinquat, nihil ergo docet, quod iis, quæ modo ostendimus, repugnat.

§. XVIII. Sed ne toties opus sit sermonis filum interrumpere, & similes posthac objectiones solvere, monere volo, me hæc omnia ex naturæ humanæ quomodocunque consideratæ necessitate demonstrâsse, nempe ex universali omnium hominum conatu sese conservandi, qui conatus omnibus hominibus ineat, sive ignari, sivi sapientes sint, ac proinde quomodocunque homines, sive affectu, sive ratione duci considerentur, res eadem erit, quia demonstratio, ut diximus, universalis est.

CAPUT IV.

§. I. JUs summarum potestatum, quod earum potentiâ determinatur, in præc. Cap. ostendimus, idque in hoc potissimùm consistere vidimus, nempe quòd imperii veluti mens sit, quâ omnes duci debeut; adeoque solas jus habere decernendi, quid bonum, quid malum, quid æquum, quid iniquum, hoc est, quid singulis,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vel omnibus simul agendum, vel omittendum sit, ac proinde vidimus iis solis jus competere leges condendi, easque, quando de iis quæstio est, in quocunque singulari casu interpretandi, & decernendi, an datus casus contra, vel secundùm jus factus sit; (*vide Art.* 3, 4, 5. *præc. Cap.*) deinde bellum inferendi, vel pacis conditiones statuendi, & offerendi, vel oblatas acceptandi. *Vide Art.* 12. *&* 13. *præc. Cap.*

§. II. Cùm hæc omnia, ac etiam media, quæ ad eadem exequenda requiruntur, omnia negotia sint, quæ ad integrum imperii corpus, hoc est, quæ ad Rempublicam spectant, hinc sequitur, Reampublicam ab ejus solummodo directione pendere, qui summum habet imperium; ac proinde sequitur solius summæ potestatis jus esse de factis uniuscujusque judicandi, de factis cujuscunque rationem exigendi, delinquentes pænâ mulctandi, & quæstiones inter cives de jure dirimendi, vel legum latarum peritos statuendi, qui hæc ejus loco administrent. Deinde omnia ad bellum, & pacem media adhibendi, & ordinandi, nempe urbes condendi, & muniendi, milites ducendi, officia militaria distribuendi, & quid factum velit imperandi, & pacis causâ legatos mittendi, & audiendi, & denique sumptûs ad hæc omnia exigendi.

III. Quoniam itaque solius summæ potestatis jus sit negotia publica tractandi, vel ministros ad eadem eligendi, sequitur, subditum imperium affectare, qui suo solo arbitrio, supremo Concilio inscio, negotium aliquod publicum aggressus est, tametsi id, quod intenderat agere, Civitati optimum fore crediderit.

§. IV. Sed quæri solet, an summa potestas legibus adstricta sit, & consequenter an peccare possit? Verùm quoniam legis, & peccati nomina non tantùm Civitatis Jura, sed etiam omnium rerum naturalium, & apprimè rationis communes regulas respicere solent, non possumus absolutè dicere, Civitatem nullis adstrictam esse legibus, seu peccare non posse. Nam si Civitas nullis legibus, seu regulis, sine quibus Civitas non esset Civitas, adstricta esset, tum Civitas non ut res naturalis, sed ut chimæra esset contemplanda. Peccat ergo Civitas, quando ea agit, vel fieri patitur, quæ causa esse possunt ipsius ruinæ, atque tum can-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

eandem eo sensu peccare dicimus, quo Philosophi, vel Medici naturam peccare dicunt, & hoc sensu dicere possumus, Civitatem peccare, quando contra rationis dictamen aliquid agit. Est enim Civitas tum maximè sui juris, quando ex dictamine rationis agit; (*per Art. 7. præced. Cap.*) quatenus igitur contra rationem agit, eatenus sibi deficit, seu peccat. Atque hæc clariùs intelligi poterunt, si consideremus, quòd, cùm dicimus unumquemque posse de re, quæ sui juris est, statuere, quicquid velit, hæc potestas non solâ agentis potentiâ; sed etiam ipsius patientis aptitudine definiri debet. Si enim ex. gr. dico, me jure posse de hâc mensâ, quicquid velim, facere, non hercle intelligo, quòd jus habeam efficiendi, ut hæc mensâ herbam comedat; sic etiam, tametsi dicimus homines non sui; sed Civitatis juris esse, non intelligimus, quòd homines naturam humanam amittant, & aliam induant; atque adeò quòd Civitas jus habeat efficiendi, ut homines volent, vel quòd æquè impossibile est, ut homines cum honore adspiciant ea, quæ risum movent, vel nauseam; sed quòd quædam circumstantiæ occurrant, quibus positis ponitur subditorum erga Civitatem reverentia, & metus; & quibus sublatis metus, & reverentia, & cum his Civitas unà tollitur. Civitas itaque, utsui juris sit, metûs, & reverentiæ causas servare tenetur, aliàs Civitas esse desinit. Nam iis, vel ei, qui imperium tenet, æquè impossibile est, ebrium, aut nudum cum scortis per plateas currere, histrionem agere, leges ab ipso latas apertè violare, seu contemnere, & cum his majestatem servare, ac impossibile est, simul esse, & non esse; subditos deinde trucidare, spoliare, virgines rapere, & similia, metum in indignationem, & consequenter statum civilem in statum hostilitatis vertunt.

§. V. Videmus itaque, quo sensu dicere possumus, Civitatem legibus teneri, & peccare posse. Verùm si per legem intelligamus Jus civile, quod ipso Jure civili vindicari potest, & peccatum id, quod Jure civili fieri prohibetur, hoc est, si hæc nomina genuino sensu sumantur, nullâ ratione dicere possumus, Civitatem legibus adstrictam esse, aut posse peccare. Nam regulæ, & causæ metûs, & reverentiæ, quas Civitas sui causâ servare tenetur, non ad Ju-

ra ci-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ra civilia; sed ad Jus naturale spectant, quandoquidem (*per Art. præced.*) non Jure civili; sed Jure belli vindicari possunt, & Civitas nulla aliâ ratione iisdem tenetur, quàm homo in statu naturali, ut sui juris esse possit, sive ne sibi hostis sit, cavere tenetur, ne se ipsum interficiat, quæ sanè cautio non obsequium, sed humanæ naturæ libertas est: at Jura civilia pendent à solo Civitatis decreto, acque hæc nemini, nisi sibi, ut scilicet libera maneat, morem gerere tenetur, nec aliud bonum, aut malum habere, nisi quòd ipsa sibi bonum, aut malum esse decernit; ac proinde non tantùm jus habet sese vindicandi, leges condendi, & interpretandi; sed etiam easdem abrogandi, & reum quemcunque ex plenitudine potentiæ condonandi.

§. VI. Contractûs, seu leges, quibus multitudo jus suum in unum Concilium, vel hominem transferunt, non dubium est, quin violari debeant, quando communis salutis interest easdem violare. At judicium de hâc re, an scilicet communis salutis intersit, easdem violare, an secus, nemo privatus; sed is tantùm, qui imperium tenet, jure ferre potest; (*per Art. 3. hujus Cap.*) ergo Jure civili is solus, qui imperium tenet, earum legum interpres manet. Ad quod accedit, quòd nullus privatus easdem jure vindicare possit, atque adeò eum, qui imperium tenet, reverâ non obligant. Quòd si tamen ejus naturæ sint, ut violari nequeant, nisi simul Civitatis robur debilitetur, hoc est, nisi simul plerorumque civium communis metus in indignationem vertatur, eo ipso Civitas dissolvitur, & contractus cessat, qui propterea non Jure civili; sed Jure belli vindicatur. Atque adeò is, qui imperium tenet, nullâ etiam aliâ de causâ hujus contractûs conditiones servare tenetur, quàm homo in statu naturali, ne sibi hostis sit, tenetur cavere, ne se ipsum interficiat, ut in præced. Art. diximus.

CAPUT V.

§. I. IN Art. 11. Cap. 2. ostendimus hominem tum maximè sui juris esse, quando maximè ratione ducitur, & consequenter

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ter (*vid. Art. 7. Cap. 3.*) Civitatem illam, maximè potentem, maximeque sui juris esse, quæ ratione fundatur, & dirigitur. Cùm autem optima vivendi ratio ad se, quantum fieri potest, conservandum ea sit, quæ ex præscripto rationis instituitur; sequitur ergo id omne optimum esse, quod homo, vel Civitas agit, quatenus maximè sui juris est. Nam non id omne, quod jure fieri dicimus, optimè fieri affirmamus: aliud namque est agrum jure colere, aliud agrum optimè colere; aliud, inquam, est se se jure defendere, conservare, judicium ferre, &c. aliud se se optimè defendere, conservare, atque optimum judicium ferre; & consequenter aliud est jure imperare, & Reipublicæ curam habere, aliud optimè imperare, & Rempublicam optimè gubernare. Postquam itaque de jure cujuscunque Civitatis in genere egimus, tempus est, ut de optimo cujuscunque imperii statu agamus.

§. II. Qualis autem cujuscunque imperii sit status, facilè ex fine statûs civilis cognoscitur: qui scilicet nullus alius est, quàm pax, vitæque securitas. Ac proinde illud imperium optimum est, ubi homines concorditer vitam transigunt, & cujus jura inviolata servantur. Nam certum est, quòd seditiones, bella, legumque contemptio, sive violatio non tam subditorum malitiæ, quàm pravo imperii statui imputanda sunt. Homines enim civiles non nascuntur, sed fiunt. Hominum præterea naturales affectûs ubique iidem sunt; si itaque in unâ Civitate malitia magis regnat, pluraque peccata committuntur, quàm in aliâ, certum est, id ex eo oriri, quòd talis Civitas non satis concordiæ providerit, nec jura satis prudenter instituerit, & consequenter neque Jus Civitatis absolutum obtinuerit. Status enim civilis, qui seditionum causas non abstulit, & ubi bellum continuò timendum, & ubi denique leges frequenter violantur, non multùm ab ipso naturali statu differt, ubi unusquisque ex suo ingenio magno vitæ periculo vivit.

§. III. At sicut subditorum vitia, nimiaque licentia, & contumacia Civitati imputanda sunt, ità contrà eorum virtus, & constans legum observantia maximè Civitatis virtuti, & juri absoluto tribuenda est, ut patet ex Art. 15. Cap. 2. Unde Hannibali meri-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tò eximiæ virtuti ducitur, quòd in ipsius exercitu nulla unquam seditio orta fuerit.

§. IV. Civitas, cujus subditi metu territi, arma non capiunt, potiùs dicenda est, quòd sine bello sit, quàm quòd pacem habeat. Pax enim non belli privatio; sed virtus est, quæ ex animi fortitudine oritur: est namque obsequium (*per Art.* 19. *Cap.* 2.) constans voluntas id exequendi, quod ex communi Civitatis decreto fieri debet. Illa præterea Civitas, cujus pax à subditorum inertiâ pendet, qui scilicet veluti pecora ducuntur, ut tantùm servire discant, rectiùs solitudo, quàm Civitas dici potest.

§. V. Cùm ergo dicimus, illud imperium optimum esse, ubi homines concorditer vitam transigunt, vitam humanam intelligo, quæ non solâ sanguinis circulatione, & aliis, quæ omnibus animalibus sunt communia; sed quæ maximè ratione, verâ Mentis virtute, & vitâ definitur.

§. VI. Sed notandum, imperium, quod in hunc finem institui dixi, à me intelligi id, quod multitudo libera instituit, non autem id, quod in multitudinem jure belli acquiritur. Libera enim multitudo majori spe, quàm metu; subacta autem majori metu, quàm spe ducitur: quippe illa vitam colere; hæc autem mortem tantummodò vitare studet; illa inquam, sibi vivere studet, hæc victoris esse cogitur, unde hanc servire, illam liberam esse dicimus. Finis itaque imperii, quod aliquis jure belli adipiscitur, est dominari, & servos potiùs, quàm subditos habere. Et quamvis inter imperium, quod à liberâ multitudine creatur, & illud, quod jure belli acquiritur, si ad utriusque jus in genere attendamus, nulla essentialis detur differentia, finem tamen, ut jam ostendimus, & præterea media, quibus unumquodque conservari debeat, admodùm diversa habent.

§. VII. Quibus autem mediis Princeps, qui solâ dominandi libidine fertur, uti debet, ut imperium stabilire, & conservare possit, acutissimus Machiavellus prolixè ostendit; quem autem in finem, non satis constare videtur. Si quem tamen bonum habuit, ut de viro sapiente credendum est, fuisse videtur, ut ostenderet, quàm imprudenter multi Tyrannum è medio tollere conantur, cùm tamen

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tamen causæ, cur princeps sit Tyrannus, tolli nequeant; sed contrà eò magis ponantur, quò principi major timendi causa præbetur: quod sit, quando multitudo exempla in principem edidit, & parricidio, quasi re bene gestâ, gloriatur. Præterea ostendere forsan voluit, quantum libera multitudo cavere debet, ne salutem suam uni absolutè credat, equi nili vanus sit, & omnibus se posse placere existimet, quotidie insidias timere debet; atque adeò sibi potiùs cavere, & multitudini contrà insidiari magis, quàm consulere cogitur; & ad hoc de prudentissimo isto viro credendum magis adducor, quia pro libertate fuisse constat, ad quam etiam tuendam saluberrima consilia dedit.

CAPUT VI.

§. I. QUia homines, uti diximus, magis affectu, quam ratione ducuntur, sequitur multitudinem non ex rationis ductu; sed ex communi aliquo affectu naturaliter convenire, & unâ veluti mente duci velle, nempe (*ut Art. 9. Cap. 3. diximus*) vel ex communi spe, vel metu, vel desiderio commune aliquod damnum ulciscendi. Cùm autem solitudinis metus omnibus hominibus insit, quia nemo in solitudine vires habet, ut sese defendere, & quæ ad vitam necessaria sunt, comparare possit, sequitur statum civilem homines naturâ appetere, nec fieri posse, ut homines eundem unquam penitùs dissolvant.

§. II. Ex discordiis igitur, & seditionibus, quæ in Civitate sæpe concitantur, nunquam fit, ut cives Civitatem dissolvant; (ut in reliquis societatibus sæpe evenit) sed ut ejusdem formam in aliam mutent; si nimirum contentiones sedari nequeunt servatâ Civitatis facie. Quare media, quæ ad imperium conservandum requiri dixi, ea intelligo, quæ ad imperii formam absque ullâ ejus notabili mutatione conservandam necessaria sunt.

§. III. Quòd si cum humanâ naturâ ità comparatum esset, ut homines id, quod maximè utile est, maximè cuperent, nullâ esset opus arte ad concordiam, & fidem; sed quia longè aliter cum naturâ humanâ constitutum esse constat, imperium necessariò ità insti-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tuendum est, ut omnes, tam qui regunt, quàm qui reguntur, velint nolint, id tamen agant, quod communis salutis interest, hoc est, ut omnes sponte, vel vi, vel necessitate coacti sint ex rationis præscripto vivere; quod fit, si imperii res ità ordinentur, ut nihil, quod ad communem salutem spectat, ullius fidei absolutè committatur. Nemo enim tam vigilans est, qui aliquando non dormitet, & nemo tam potenti, tamque integro animo fuit, qui aliquando, & præsertim quando maximè animi fortitudine opus est, non frangeretur, ac pateretur vinci. Et sanè stultitia est ab alio id exigere, quod nemo à se ipso impetrare potest, nempe, ut alteri potius, quam sibi vigiler, ut avarus non sit, neque invidus, neque ambitiosus, &c. præsertim is, qui omnium affectuum incitamenta maxima quotidie habet.

§. IV. At experientia contrà docere videtur, pacis, & concordiæ interesse, ut omnis potestas ad unum conferatur. Nam nullum imperium tamdiu absque ullâ notabili mutatione stetit, quàm Turcarum, & contrà nulla minùs diuturna, quàm popularia, seu Democratica fuerunt, nec ulla, ubi tot seditiones moverentur. Sed si servitium, barbaries & solitudo pax appellanda sit, nihil hominibus pace miserius. Plures sanè, & acerbiores contentiones inter parentes, & liberos, quàm inter dominos, & servos moveri solent, nec tamen OEconomiæ interest Jus paternum in dominium mutare, & liberos perinde, ac servos habere. Servitutis igitur, non pacis, interest, omnem potestatem ad unum transferre: nam pax, ut jam diximus, non in belli privatione; sed in animorum unione, sive concordiâ consistit.

§. V. Et sanè, qui credunt posse fieri, ut unius solus summum Civitatis Jus obtineat, longè errant. Jus enim solâ potentiâ determinatur, ut Capite 2. ostendimus: at unius hominis potentia longè impar est tantæ moli sustinendæ. Unde fit, ut, quem multitudo Regem elegit, is sibi Imperatores quærat, seu Consiliarios, seu amicos, quibus suam, & omnium salutem committit, ita ut imperium, quod absolutè Monarchicum esse creditur, sit reverâ in praxi Aristocraticum, non quidem manifestum; sed latens, & propterea pessimum. Ad quod accedit, quòd Rex, puer, æger, aut senectute

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ctute gravatus, precariò rex sit; sed ii reverâ summam potestatem habeant, qui summa imperii negotia administrant, vel qui Regi sunt proximi; ut jam taceam, quòd Rex, libidini obnoxius, omnia sæpe moderetur ex libidine unius, aut alterius pellicis, aut cinædi. Audieram, inquit Orsines, in Asiâ olim regnâsse fœminas: hoc verò novum est, regnare castratum, Curtius lib. X. Cap. 1.

§. VI. Est præterea hoc certum, quòd Civitas semper magis propter cives, quàm propter hostes periclitetur: rari quippe boni. Ex quo sequitur, quòd is, in quem totum imperii Jus delatum est, magis cives, quàm hostes semper timebit, & consequenter sibi cavere, & subditis non consulere; sed insidiari conabitur, iis præcipuè, qui sapientiâ clari, vel divitiis potentiores sunt.

§. VII. Accedit præterea, quòd Reges filios etiam plùs timent, quàm amant, & eò magis, quò pacis, belliquè artes magis callent, & subditis ob virtutes dilectiores sunt. Unde fit, ut eos ità educare studeant, ut causa timendi absit. Quâ in re officiarii promptissimè Regi obsequuntur, & studium adhibebunt summum, ut Regem successorem rudem habeant, quem arte tractare possint.

§. VIII. Ex quibus omnibus sequitur, Regem eò minùs sui Juris, & subditorum conditionem eò miseriorem esse, quò magis absolutè Civitatis Jus in eundem transfertur: atque adeo necesse est, ad imperium Monarchicum ritè stabiliendum, fundamenta jacere firma, quibus superstruatur: ex quibus Monarchæ securitas, & multitudini pax sequatur; ac proinde, ut Monarcha tum maximè sui juris sit, cùm maximè multitudinis saluti consulit. Quænam autem hæc Imperii Monarchi fundamenta sint, primùm breviter proponam, & deinde ordine ea ostendam.

§. IX. Urbs una, aut plures condendæ, & muniendæ sunt, quarum omnes cives, sive ii intra mœnia, sive extra propter agriculturam habitent, eodem Civitatis jure gaudeant; eâ tamen conditione, ut unaquæque certum civium numerum ad sui, & communem defensionem habeat; quæ autem id præstare nequit, aliis conditionibus in ditione habenda.

§. X. Militia ex solis civibus, nullo excepto, formanda est, & ex nullis aliis; atque adeo omnes arma habere teneantur, & nullus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

in civium numerum recipiatur, nisi postquam exercitium militare didicerit, illudque signatis anni temporibus exercere pollicitus fuerit. Deinde, uniuscujusque familiæ militiâ in cohortes, & legiones divisâ, nullius cohortis dux eligendus, nisi qui Architecturam militarem noverit. Porrò cohortium, & legionum duces ad vitam quidem; sed qui unius familiæ integræ militiæ imperet in bello tantummodo eligendus, qui annum ad summum imperium habeat, nec continuari in imperio, nec postea eligi possit. Atque hi eligendi sunt ex Regis Consiliariis, (*de quibus Art.* 15. *& seqq. dicendum*) vel qui officio Consiliarii functi sunt.

§. XI. Omnium urbium incolæ, & agricolæ, hoc est, omnes Cives in familias dividendi sunt, quæ nomine, & insigni aliquo distinguantur, & omnes ex aliquâ harum familiarum geniti in civium numerum recipiantur, corumque nomina in catalogum eorum familiæ redigantur, simulac eò ætatis pervenerint, ut arma ferre, & officium suum noscere possint; iis tamen exceptis, qui ob scelus aliquod infames, vel qui muti, vesani, & stupuli sunt, qui servili aliquo officio vitam sustentant.

§. XII. Agri, & omne solum, &, si fieri potest, domûs etiam publici juris sint, nempe ejus, qui Jus Civitatis habet, à quo annuo pretio civibus, sive urbanis, & agricolis locentur; & præterea omnes ab omni exactione tempore pacis liberi, sive immunes sint. Atque hujus pretii alia pars ad Civitatis munimenta, alia ad usum domesticum Regis referenda est. Nam tempore pacis urbes tanquam ad bellum munire, & præterea naves, & reliqua instrumenta bellica parata necesse est habere.

§. XIII. Electo Rege ex aliquâ familiâ, nulli Nobiles censendi, nisi à Rege oriundi, qui propterea insignibus Regiis à suâ, & à reliquis familiis distinguantur.

§. XIV. Regis consanguinei nobiles masculi, qui ei, qui regnat, gradu consanguinitatis tertio, aut quarto propinqui sunt, uxorem ducere prohibeantur, & si quos liberos procreaverint, illegitimi habeantur, & omni dignitate indigni, nec parentum hæredes agnoscantur; sed eorum bona ad Regem redeant.

§. XV. Regis præterea Consiliarii, qui ei proximi, vel dignitate

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tate secundi sunt, plures esse debent, & non, nisi ex civibus, eligendi; nempe, ex unâquâque familiâ tres, aut quatuor, aut quinque, (si familiæ non plures, quàm sexcentæ, fuerint) qui simul unum hujus Concilii membrum constituent, non ad vitam; sed in tres, aut quatuor, aut quinque annos, ita ut singulis annis eorum tertia, quarta, aut quinta pars nova eligatur; in quâ electione tamen apprimè observandum, ut ex unâquâque familiâ unus ad minimum juris peritus Consiliarius eligatur.

§. XVI. Hæc electio ab ipso Rege fieri debet, cui constituto anni tempore, quo scilicet novi Consiliarii eligendi sunt, unaquæque familia omnium suorum civium nomina, qui ad annum quinquagesimum ætatis pervenerunt, & qui hujus officii candidati ritè promoti fuerunt, Regi tradere debet, ex quibus, quem velit, Rex eliget; at eo anno, quo alicujus familiæ juris peritus alteri succedere debet, juris peritorum tantùm nomina sunt Regi tradenda. Qui statuto tempore officio hoc Consiliarii functi sunt, in eodem continuari nequeant, nec ad catalogum eligendorum quinquennio, aut ampliùs referri. Causa autem, cur necesse sit singulis annis ex unâquâque familiâ unum eligere, est, ne Concilium jam ex inexpertis Novitiis, jam ex Veteratis, & rerum expertis componeretur, quod necessariò fiet, si omnes simul recederent, & novi succederent. Sed si singulis annis ex unâquâque familiâ unus eligatur, tum non nisi quinta, quarta, aut ad summum tertia Concilii pars ex Novitiis erit. Præterea si Rex aliis negotiis impeditus, aut aliâ de causâ huic electioni vacare aliquamdiu non possit, tum ipsi Consiliarii alios pro tempore eligant, donec ipse Rex, vel alios eligat, vel, quos Concilium elegit, probet.

§. XVII. Hujus Concilii primarium officium sit, imperii fundamentalia jura defendere, consilia de rebus agendis dare, ut Rex, quid in bonum publicum decernendum sit, sciat, atque adeò, ut Regi nihil de aliquâ re statuere liceat, nisi intellectâ priùs hujus Concilii sententiâ; sed si Concilio, ut plerumque fiet, non una mens fuerit; sed diversas habuerit sententias, etiam postquam bis, aut ter quæstionem de eâdem re habuerint, res in longius trahenda

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

da non est; sed discrepantes sententiæ ad Regem deferendæ, ut Art. 25. hujus Capitis docebimus.

§. XVIII. Hujus præterea Concilii officium etiam sit, Regis instituta, seu decreta promulgare, &, quid in Rempublicam decretum est, curare, totiusque administrationis imperii curam habere, tanquam Regis vicarii.

§. XIX. Civibus nulli ad Regem aditûs pateant, nisi per hoc Concilium, cui omnes postulationes, seu libelli supplices tradendi sunt, ut Regi offerantur. Legatis etiam aliarum Civitatum non, nisi intercedente hoc Concilio, veniam Regem alloquendi impetrare liceat; Epistolæ præterea, quæ ex aliis locis Regi mittuntur, ei ab hoc Concilio tradi debent, & absolutè Rex censendus est veluti Civitatis mens; hoc autem Concilium mentis sensus externi, ceu Civitatis corpus, per quod mens Civitatis statum concipit, & per quod mens id agit, quod sibi optimum esse decernit.

§. XX. Cura filios Regis educandi huic etiam Concilio incumbat, & etiam tutela, si Rex, successore infante, seu puero relicto, obiit. Sed ne tamen Concilium interea temporis sine Rege sit, ex Nobilibus Civitatis Senior eligendus, qui Regis locum suppleat, donec legitimus successor eo ætatis pervenerit, quò imperii onus sustinere possit.

§. XXI. Hujus Concilii Candidati ii sint, qui regimen, fundamenta, & statum, seu conditionem Civitatis, cujus subditi sunt, norint; at qui jurisperiti locum occupare vult, is præter regimen, & conditionem Civitatis, cujus subditus est, aliarum etiam, cum quibus commercium aliquod intercedit, scire debet; sed nulli, nisi qui ad quinquagesimum ætatis annum, nullo convicti crimine, pervenerint, in catalogum eligendorum referendi sunt.

§. XXII. In hoc Concilio nihil de rebus imperii concludendum, nisi præsentibus omnibus membris: quòd si aliquis morbi, aut aliâ de causâ adesse nequeat, aliquem ex eâdem familiâ, qui eodem officio functus, vel qui in catalogum eligendorum relatus est, in ipsius locum mittere debet. Quòd si nec hoc fecerit; sed quod Concilium propter ejus absentiam rem aliquam consulendam in diem differre coactus fuerit, summâ aliqua pecuniæ sensibili mul-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mul ætetur. Sed hoc intelligendum, quando quæstio est de re, quæ integrum imperium spectat, videlicet de bello, & pace, de jure aliquo abrogando, vel instituendo, de commercio, &c. Sed si quæstio sit de re, quæ unam, aut alteram urbem spectet, de libellis supplicibus, &c. satis erit, si major Concilii pars adsit.

§. XXIII. Ut inter familias æqualitas in omnibus, & ordo sedendi, proponendi, & dicendi habeatur, vices servandæ sunt, ut singulæ singulis sessionibus præsideant, & quæ hâc sessione prima, sequenti ultima sit. Sed eorum, qui ejusdem familiæ sunt, is primus sit, qui prior electus fuerit.

§. XXIV. Hoc Concilium quater ad minimum in anno convocetur, ut rationem administrationis imperii à ministris exigant, ut rerum statum noscant, & si quid præterea statuendum sit, videant. Nam adeò magnum civium numerum negotiis publicis continuò vacare impossibile videtur; sed, quia negotia publica interim exerceri nihilominùs debent, ideò ex hoc Concilio quinquaginta, aut plures eligendi sunt, qui soluto Concilio, ejus vicem suppleant, quique quotidiè congregari debeant in cubiculo, quod Regio sit proximum, atque adeo quotidiè curam habeant ærarii, urbium, munimentorum, educationis filii Regis, & absolutè eorum omnium magni Concilii officiorum, quæ modò enumeravimus, præterquam illud, quòd de rebus novis, de quibus nihil decretum est, consulere non possint.

§. XXV. Congregato Concilio, antequam aliquid in eo proponatur, quinque, aut sex, aut plures Jurisperiti ex familiis, quæ illâ sessione ordine loci priores sunt, Regem adeant, ut libellos supplices, vel epistolas, si quas habent, tradant, ut rerum statum indicent, & denique ut ex ipso intelligant, quid in suo Concilio proponere jubeat; quo accepto Concilium repetant, &, qui ordine loci prior est, rem consulendam aperiat. Nec de re suffragia statim colligenda, quæ aliquibus videtur alicujus esse momenti; sed in id tempus differenda, quod rei necessitas concedit. Concilio igitur ad id statutum tempus soluto, poterunt interea uniuscujusque familiæ Consiliarii de ipsâ seorsum quæstionem habere, &, si res iis magni momenti videbitur, alios, qui eodem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

officio functi, vel qui ejusdem Concilii Candidati sunt, consulere, &, si intra constitutum tempus inter ipsos convenire non poterit, illa familia extra suffragium erit; (nam unaquæque familia unum tantùm ferre suffragium poterit) aliàs ejus familiæ Jurisperitus instructus sententiam, quam optimam judicaverint esse, in ipso Concilio ferat, & sic reliqui; & si majori parti visum fuerit post auditas cujusque sententiæ rationes, rem iterum perpendere, Concilium iterum in tempus solvatur, ad quod unaquæque familia, quænam ultima ejus sit sententia, pronunciabit, & tum demum præsente integro Concilio suffragiis collectis ex irrita habeatur, quæ centum ad minimum suffragia non habuerit, reliquæ autem ad Regem deferantur à Jurisperitis omnibus, qui Concilio interfuerunt, ut ex iis, postquam uniuscujusque partis rationes intellexerit, quam velit, eligat, atque inde digressi ad Concilium revertantur, ubi omnes Regem ad constitutum ab ipso tempus exspectent, ut, quam sententiam ex latis eligendam censet, omnes audiant, & quid faciendum, ipse decernat.

§. XXVI. Ad justitiam administrandam Concilium aliud ex solis Jurisperitis est formandum, quorum officium sit lites dirimere, & pœnas ex deliquentibus sumere; sed ità ut omnes sententiæ, quas tulerint, ab iis, qui Concilii magni vicem supplent, probari debeant, num scilicet, servato ritè in judicando ordine, prolatæ fuerint, & absque partium studio; Quod si quæ pars, quæ causâ cecidit, ostendere poterit, aliquem ex judicibus munere aliquo corruptum fuisse ab adversario, vel aliam communem causam amicitiæ erga eundem, vel odii erga ipsum habere, vel denique quod communis judicandi ordo non fuerit servatus, ea in integrum restituatur. Sed hæc forsan observari non possent ab iis, qui, quando quæstio de crimine est, non tam argumentis, quàm tormentis reum convincere solent. Verùm nec ego hic alium in judicando ordinem concipio præter eum, qui cum optimo Civitatis regimine convenit.

§. XXVII. Hi judices magno etiam, & impari numero esse debent; nempe sexaginta & unus, aut quinquaginta & unus ad minimum, & ex unâ familiâ non nisi unus eligendus, nec tamen ad vitam;

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vitam; sed ut quotannis etiam aliqua ejus pars cedat, & alii totidem eligantur, qui ex aliis sint familiis, quique ad quadragesimum ætatis annum pervenerint.

§. XXVIII. In hoc Concilio nulla sententia pronuncianda, nisi præsentibus omnibus judicibus. Quòd si aliquis morbi, aut alterius rei causâ diu Concilio interesse non poterit, alius ad id tempus eligendus, qui ipsius locum suppleat. In suffragiis autem ferendis debebit unusquisque sententiam suam non palam dicere, sed calculis indicare.

§. XXIX. Hujus, & præcedentis Concilii vicariorum emolumenta sint primò eorum, qui mortis damnati sunt ab ipsis, & etiam eorum, qui summâ quâdam argenti plectuntur. Deinde ex unâquâque sententiâ, quam de rebus civilibus tulerint, ab eo qui causâ cecidit, pro ratione totius summæ partem aliquotam accipiant, quâ utrumque Concilium gaudeat.

§. XXX. His Conciliis alia subordinentur in unâquâque urbe, quorum etiam membra ad vitam eligi non debent; sed etiam quotannis pars aliqua eligenda ex solis familiis, quæ in eâdem habitant: sed opus non est hæc latiùs persequi.

§. XXXI. Militiæ stipendia nulla solvenda tempore pacis, tempore autem belli iis tantummodò quotidiana stipendia danda, qui quotidiano opere vitam sustentant. At duces, & reliqui officiarii cohortium nulla alia emolumenta ex bello exspectanda habeant præter hostium prædam.

§. XXXII. Si quis peregrinus alicujus civis filiam in uxorem duxerit, ejus liberi sunt cives censendi, & in catalogo familiæ matris inscribendi. Qui autem ex peregrinis parentibus in ipso imperio nati, & educati sunt, iis constituto aliquo pretio Jus civis ex Chiliarchis alicujus familiæ emere liceat, & in catalogum ejusdem familiæ referantur: nec imperio, tametsi Chiliarchæ lucri causâ aliquem peregrinum infra constitutum pretium in numerum suorum civium receperint, aliquod inde detrimentum oriri potest; sed contrà media excogitanda, quibus facilius civium augeri possit numerus, & magna hominum detur confluentia. At, qui in catalogum civium non referuntur, æquum est, ut tempore

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

saltem belli otium suum labore, aut exactione aliquâ compensent.

§. XXXIII. Legati, qui tempore pacis ad alias Civitates pacis contrahendæ, vel conservandæ causâ mitti debent, ex solis Nobilibus eligendi sunt, & ex Civitatis ærario sumptûs iisdem suppeditandi, non autem ex Regis domestico ærario.

§. XXXIV. Qui aulam frequentant, & Regis domestici sunt, quibusque ex suo ærario domestico stipendia solvit, ab omni Civitatis ministerio, seu officio secludendi sunt. Dico expresse, *quibus Rex ex ærario suo domestico stipendia solvit*, ut corporis custodes ab iisdem secludam. Nam corporis custodes nulli præter cives ejusdem urbis in aulâ, servatis vicibus, vigilare pro Rege ante fores debent.

§. XXXV. Bellum non nisi pacis causâ inferendum, ut eo finito arma cessent. Urbibus igitur jure belli captis, & hoste subacto pacis conditiones instituendæ sunt, ut captæ urbes nullo præsidio servari debeant; sed vel ut hosti, pacis fœdere accepto, potestas concedatur easdem pretio redimendi, vel (si eâ ratione timor semper à tergo maneat formidine loci) prorsus delendæ sunt, & incolæ aliò locorum ducendi.

§. XXXVI. Regi nullam extraneam matrimonio sibi jungere, sed tantùm ex consanguineis, vel civibus aliquam in uxorem ducere liceat, ea tamen conditione, si scilicet civem aliquam duxerit, ut qui uxori sanguine sint proximi, nullum Civitatis officium administrare possint.

§. XXXVII. Imperium indivisibile esse debet. Si igitur Rex plures liberos procreaverit, illorum major natu jure succedat, minimè autem concedendum, ut imperium inter ipsos dividatur, nec ut indivisum omnibus, vel aliquibus tradatur, & multò minùs, ut partem imperii dotem filiæ dare liceat. Nam, filias in hæreditatem imperii venire, nullâ ratione concedendum.

§. XXXVIII. Si Rex liberis masculis orbus obierit, ille, qui ipsi sanguine proximus, hæres imperii habendus, nisi fortè uxorem extraneam duxerit, quam repudiare nolit.

§. XXXIX. Ad Cives quod attinet, patet ex Art. 5. Cap. 3. eorum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

eorum unumquemque ad omnia Regis mandata, sive edicta à Concilio magno promulgata, (*vide de hâc conditione Art.* 18. *&* 19. *hujus Capitis*) obtemperare debere, tametsi eadem absurdissima credat, vel jure ad id cogi. Atque hæc Imperii Monarchici fundamenta sunt, quibus superstrui debet, ut stabile sit, quemadmodum in seq. Cap. demonstrabimus.

§. XL. Ad Religionem quod attinet, nulla planè templa urbium sumptibus ædificanda, nec jura de opinionibus statuenda, nisi seditiosæ sint, & Civitatis fundamenta evertant. Ii igitur, quibus Religionem publicè exercere conceditur, templum si velint, suis sumptibus ædificent. At Rex ad Religionem, cui addictus est, exercendam templum in aulâ sibi proprium habeat.

CAPUT VII.

§. I. IMperii Monarchici fundamentis explicatis, eadem hîc ordine demonstrare susceptis; ad quod apprimè notandum est, praxi nullo modo repugnare, quòd jura adeò firma constituantur, quæ nec ab ipso Rege aboleri queant. Persæ enim Reges suos inter Deos colere solebant, & tamen ipsi Reges potestatem non habebant jura semel instituta revocandi, ut ex Dan. Cap. 5. patet; & nullibi, quod sciam, Monarcha absolutè eligitur, nullis expressis conditionibus. Imò nec rationi, nec obedientiæ absolutæ, quæ Regi debetur, repugnat; nam fundamenta imperii veluti Regis æterna decreta habenda sunt, adeò ut ejus ministri ei omninò obediant, si, quando aliquid imperat, quod imperii fundamentis repugnat, mandata exequi velle negent. Quòd exemplo Ulissis clarè explicare possumus. Socii enim Ulissis ipsius mandatum exequebantur, quando navis malo alligatum, & cantu Syrenum mente captum, religare noluerunt; tametsi id modis multis minitando imperabat, & prudentiæ ejusdem imputatur, quòd postea sociis gratias egerit, quòd ex primâ ipsius mente ipsi obtemperaverint. Et ad hoc Ulissis exemplum solent etiam Reges judices instruere, ut scilicet insitiam exerceant, nec quenquam respiciant, nec ipsum Regem, si quid singulari aliquo casu imperaverit, quod contra

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

institutum, jus esse noverint. Reges enim non Dii; sed homines sunt, qui Syrenum capiuntur sæpe cantu. Si igitur omnia ab inconstanti unius voluntate penderent, nihil fixum esset. Atque adeò imperium Monarchicum, ut stabile sit, instituendum est, ut omnia quidem ex solo Regis decreto fiant, hoc est, ut omne jus sit Regis explicata voluntas; at non ut omnis Regis voluntas jus sit, de quo vide Art. 3. 5. & 6. præc. Cap.

§. II. Deinde notandum, quòd in jaciendis fundamentis maximè humanos affectûs observare necesse est, nec ostendisse sufficit, quid oporteat fieri; sed apprimè, quî fieri possit, ut homines, sive affectu, sive ratione ducantur, jura tamen rata, fixaque habeant. Nam si imperii jura, sive libertas publica solo invalido legum auxilio nitatur, non tantùm nulla ejus obtinendæ erit civibus securitas, ut Art. 3. Cap. præc. ostendimus; sed etiam exitio erit. Nam hoc certum est, nullam Civitatis conditionem miseriorem esse, quàm optimæ, quæ labascere incipit, nisi uno actu, & ictu cadat, & in servitutem ruat, (quod sanè impossibile videtur esse) ac proinde subditis multò satius esset suum jus absolutè in unum transferre, quàm incertas, & vanas, sive irritas libertatis conditiones stipulari, atque ità posteris iter ad servitutem crudelissimam parare. At si imperii Monarchici fundamenta, quæ in præc. Cap. retuli, firma esse ostendero, nec divelli posse, nisi cum indignatione maximæ partis armatæ multitudinis, & ex iis Regi, & multitudini pacem, & securitatem sequi, atque hæc ex communi naturâ deduxero, dubitare nemo poterit eadem optima esse, & vera, ut patet ex Art. 9. Cap. 3. & Art. 3. & 8. præc. Cap. Quod autem hujus illa naturæ sint, quàm paucis potero, ostendam.

§. III. Quòd officium ejus, qui imperium tenet, sit Imperii statum, & conditionem semper noscere, & communi omnium saluti vigilare, & id omne, quod majori subditorum parti utile est, efficere, apud omnes in confesso est. Cùm autem unus solus omnia perlustrare nequeat, nec semper animum præsentem habere, & ad cogitandum instituere & sæpe morbo, aut senectute, aut aliis de causis rebus vocare publicis prohibeatur; necesse ergo est, ut Monarcha Consiliarios habeat, qui rerum statum noscant, & Regem

Regem consilio juvent, & ipsius locum sæpè suppleant; atque adeò fiat, ut imperium, seu Civitas unâ semper, eâdemque mente constet.

§. IV. Sed quia cum humanâ naturâ ità comparatum est, ut unusquisque suum privatum utile summo cum affectu quærat, & illa jura æquissima esse judicet, quæ rei suæ conservandæ, & augendæ, necessaria esse, & alterius causam eatenus defendat, quatenus rem suam eo ipso stabilire credit, hinc sequitur Consiliarios necessariò debere eligi, quorum privatæ res, & utilitas à communi omnium salute, & pace pendeant; atque adeò patet, quòd, si ex unoquoque civium genere, sive classe aliquot eligantur, id majori subditorum parti utile erit, quod in hoc Concilio plurima habuerit suffragia. Et quamvis hoc Concilium, quod ex adeò magno civium numero componitur, frequentari necessariò debeat à multis rudi admodum ingenio; hoc tamen certum est, unumquemque in negotiis, quæ diu magno cum affectu exercuit, satis callidum, atque astutum esse. Quapropter si nulli alii eligantur, nisi ii, qui ad quinquagesimum ætatis annum usque negotia sua sine ignominiâ exercuerunt, satis apti erunt, ut consilia res suas concernentia dare possint, præsertim si in rebus majoris ponderis tempus ad meditandum concedatur. Adde quòd longè absit, ut Concilium, quod paucis constat, à similibus non frequentetur. Nam contrà maxima ejus pars ex hominibus ejusmodi constat: quandoquidem unusquisque ibi maximè conatur socios habere bardos, qui ab ipsius ore pendeant, quòd in magnis Conciliis locum non habet.

§. V. Præterea certum est, unumquemque malle regere, quàm regi. Nemo enim volens imperium alteri concedit, ut habet Sallustius in primâ ad Cæsarem oratione. Ac proinde patet, quòd multitudo integra nunquam jus suum in paucos, aut unum transferet, si inter ipsam convenire possit, nec ex controversiis, quæ plerumque in magnis Conciliis excitantur, in seditiones ire; atque adeò multitudo id liberè tantummodò in Regem transfert, quod absolutè in potestate ipsa habere nequit, hoc est, controversiarum diremptionem, & in decernendo expeditionem. Nam quòd sæpè etiam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

etiam fit, ut Rex belli causâ eligatur, quia scilicet bellum à Regibus multò felicius geritur, inscitia sanè est, nimirùm quòd, ut bellum felicius gerant, in pace servire velint; si quidem pax eo in imperio potest concipi, cujus summa potestas solâ belli causâ in unum translata est, qui propterea virtutem suam, & quid omnes in ipso uno habeant, maximè in bello, ostendere potest; cùm contrà imperium Democraticum hoc præcipuum habeat, quòd ejus virtus multò magis in pace, quàm in bello valet. Sed quâcunque de causâ Rex eligatur, ipse solus, ut jam diximus, quid imperio utile sit, scire nequit; sed ad hoc, ut in præc. Art. ostendimus necesse est, ut plures cives Consiliarios habeat, & quia concipere nequaquam possumus, quòd aliquid de re consulendâ potest concipi, quod tam magnum hominum numerum effugerit, sequitur quòd præter omnes hujus Concilii sententias, quæ ad Regem deferuntur, nulla poterit concipi ad populi salutem idonea. Atque adeò, quia populi salus suprema lex, seu Regis summum jus est, sequitur jus Regis esse unam ex latis Concilii sententiis eligere, non autem contra totius Concilii mentem quicquam decernere, vel sententiam ferre. (*vide Art. 25. præced. Cap.*) Sed si omnes sententiæ in Concilio latæ ad Regem deferendæ essent, fieri posset, ut Rex parvis urbibus, quæ pauciora habent suffragia, semper faveret. Nam quamvis ex lege Concilii statutum sit, ut sententiæ non indicatis earum authoribus deferantur, nunquam tamen tam bene cavere poterunt, ut non aliqua effluat, ac proinde necessariò statuendum est, ut illa sententia, quæ centum ad minimum suffragia non habuerit, irrita habeatur, quod quidem jus majores urbes summâ vi defendere debebunt.

§. VI. Atque hîc, nisi brevitati studerem, magnas hujus Concilii utilitates alias ostenderem; unam tamen, quæ maximi videtur esse momenti, adducam. Nempe, quòd nullum majus ad virtutem incitamentum dari potest, hâc communi spe summum hunc honorem adipiscendi: nam glorià maximè ducimur omnes, ut in nostrâ Ethica fusè ostendimus.

§. VII. Quin majori hujus Concilii parti nunquam animus gerendi bellum; sed magnum pacis studium, & amor semper futurus sit,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sit, dubitari non potest. Nam, præterquam quòd ex bello ipsis timor semper erit bona sua cum libertate amittendi, accedit, quòd ad bellum novi sumptûs requirantur, quos suppeditare debent, ac etiam quòd ipsorum liberi, & affines curis domesticis intenti, studium ad arma in bello applicare, & militatum ire cogentur; unde domum nihil præter gratuitas cicatrices referre poterunt. Nam, uti Art. 30. præced. Cap. diximus, militiæ stipendia nulla solvenda, & Art. 11. ejusdem Cap. ipsa ex solis civibus, & ex nullis aliis formanda.

§. VIII. Ad pacem, & concordiam aliud præterea, quod etiam magni est momenti, accedit; nempe quòd nullus civis bona fixa habeat. (*vid. Art. 12. præced. Cap.*) Unde omnibus ex bello par propemodùm periculum est: nam omnes lucri causâ mercaturam exercere, vel argentum suum invicem credere, si, ut olim ab Athenienſibus, lex lata sit, quâ prohibeatur unicuique argentum suum fœnere aliis, quàm incolis dare; atque adeò negotia tractare debebunt, quæ vel invicem intricata sunt, vel quæ eadem media, ut promoveantur, requirunt; atque adeò hujus Concilii maximæ parti circa res communes, & pacis artes una plerumque, eademque erit mens; nam, ut Art. 4. hujus Cap. diximus, unusquisque alterius causam eatenus defendit, quatenus eo ipso rem suam stabilire credit.

§. IX. Quòd nemo unquam in animum inducet hoc Concilium muneribus corrumpere, dubitari non potest. Si enim aliquis ex tam magno hominum numero unum, aut alterum ad se trahat, sanè nihil promovebit: nam, uti diximus, sententia, quæ ad summum centum ad minimum suffragia non habuerit, irrita est.

§. X. Quòd præterea hujus Concilii semel stabiliti membra ad minorem numerum redigi non poterunt, facilè videbimus, si hominum communes affectûs consideremus. Omnes enim gloriâ maximè ducuntur, & nullus est, qui sano corpore vivit, qui non speret in longam senecturem vitam trahere. Si itaque calculum ineamus eorum, qui reverâ annum quinquagesimum, aut sexagesimum ætatis attigerunt, & rationem præterea habeamus magni istius Concilii numeri, qui quotannis eligitur, videbimus vix

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

aliquem eorum, qui arma ferunt, dari posse, qui non magnâ spe teneatur, huc dignitatis ascendere; atque adeò omnes hoc Concilii jus, quantum poterunt, defendent. Nam notandum, quòd corruptio, nisi paulatim irrepat, facilè prævenitur; at quia faciliùs concipi potest, & minori invidiâ fieri, ut ex unâquâque familiâ, quàm ut ex paucis minor numerus eligatur, aut ut una, aut alia secludatur; ergo (*per Art. 14. præced. Cap.*) Consiliariorum numerus non potest ad alium minorem redigi, nisi simùl ab eo una tertia, quarta, aut quinta pars auferatur, quæ sanè mutatio admodùm magna est, & consequenter à communi praxi omninò abhorrens. Nec mora præterea, sive in eligendo negligentia timenda est, quia hæc ab ipso Concilio suppletur. *Vid. Art. 16. præced. Cap.*

§. XI. Rex igitur, sive multitudinis metu ductus, vel ut sibi armatæ multitudinis majorem partem devinciat, sive animi generositate ductus, ut scilicet utilitati publicæ consulat, illam semper sententiam, quæ plurima suffragia habuerit, hoc est, (*per Art. 5. hujus Cap.*) quæ imperii majori parti est utilior, firmabit, & discrepantes sententias, quæ ad ipsum delatæ sunt, si fieri potest, conciliare studebit, ut omnes ad se trahat, quâ in re nervos intendet suos, & ut tam in pace, quàm in bello experiantur, quid in ipso uno habeant; atque adeò tum maximè sui juris erit, & imperium maximè habebit, quando maximè communi multitudinis saluti consulit.

§. XII. Nam Rex solus omnes metu continere nequit; sed ipsius potentia, ut diximus, nititur militum numero, & præcipuè eorundem virtute, & fide, quæ semper inter homines tamdiu constans erit, quamdiu indigentiâ, sive hæc honesta, sive turpis sit, copulantur; unde fit, ut Reges incitare fæpius milites, quàm coërcere, & magis eorum vitia, quàm virtutes dissimulare soleant, & plerumque, ut optimos premant, inertes, & luxu perditos inquirere, agnoscere, pecuniâ, aut gratiâ juvare, prehensare manus, jacere oscula, & omnia servilia pro dominatione agere. Ut itaque cives à Rege præ omnibus agnoscantur, & quantum status civilis, sive æquitas concedit, sui juris maneant, necesse

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cesse est, ut militia ex solis civibus componatur, & ut ipsi à Consiliis sint; & contra eos omnino subactos esse, & æterni belli fundamenta jacere, simulatque milites auxiliares duci patiuntur, quorum mercatura bellum est, & quibus in discordiis, & seditionibus plurima vis.

§. XIII. Quòd Regis Consiliarii ad vitam eligi non debeant; sed in tres, quatuor, vel quinque ad summum annos, patet tam ex Art. 10. hujus Capitis, quàm ex iis, quæ in Art. 9. hujus etiam Capitis diximus. Nam, si ad vitam eligerentur, præterquam quòd maxima civium Pars vix ullam spem posset concipere cum honorem adipiscendi; atque adeò magna inde inter cives inæqualitas, unde invidia & continui rumores, & tandem seditiones orientur, quæ sanè Regibus dominandi avidis non ingratæ essent; magnam præterea ad omnia licentiam (sublato scilicet succedentium metu) sument, Rege minimè adversante. Nam, quò civibus magis invisi, eò magis Regi adhærebunt, eique ad adulandum magis proni erunt. Imò quinque annorum intervallum nimium adhuc videtur, quia eo temporis spatio non adeò impossibile factu videtur, ut magna admodùm Concilii (quàm etiam magnum sit) pars muneribus, aut gratiâ corrumpatur; atque adeò longè securiùs res sese habebit, si quotannis ex unâquâque familiâ duo cedant, & totidem iisdem succedant, (si nimirum ex unâquâque familiâ quinque consiliarii habendi sunt) præterquam eo anno, quo juris prudens alicujus familiæ cedit, & novus ejus loco eligitur.

§. XIV. Rex præterea nullus majorem sibi securitatem polliceri potest, quàm qui in hujusmodi Civitate regnat. Nam, præterquam quòd citò perit, quem sui milites salvum esse nolunt, certum est Regibus summum semper periculum esse ab iis, qui eis proximi sunt. Quò igitur Consiliarii numero pauciores, & consequenter potentiores sunt, eò Regi majus ab ipsis periculum est, ne imperium in alium transferant. Nihil sanè Davidem magis terruit, quàm quòd ipsius Consiliarius Achitophel partes Absolomi elegerat. Huc accedit, si omnis potestas in unum absolutè translata fuerit, quæ tum longè faciliùs ex uno in alium transferri potest. Suscepère enim duo Manipulares imperium Romanum transferre, & transtule-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tulerunt. (Tacit. Hist. lib. 1.) Omitto artes, & astûs callidos Consiliariorum, quibus sibi cavere debent, ne invidiæ immolentur, quia nimis noti sunt, & nemo, qui Historias legit, ignorare potest, Consiliariis fidem plerumque exitio fuisse; atque adeo, ut sibi caveant, eosdem callidos, non fidos esse oportet. Sed si Consiliarii plures numero, quàm ut in eodem scelere convenire possint, & omnes inter se æquales sint, nec ultra quadriennium eo officio fungantur, Regi nequaquam formidolosi esse queunt, nisi libertatem iis adimere tentet, quo omnes cives pariter offendet. Nam, (ut Ant. Perezius optimè notat) imperio absoluto uti Principi admodùm periculosum, subditis admodùm odiosum, & institutis tam divinis, quàm humanis adversum, ut innumera ostendunt exempla.

§. XV. Præter hæc, alia fundamenta in præc. Cap. jecimus, ex quibus Regi magna imperii, & civibus libertatis, ac pacis obtinendæ securitas oritur, quæ suis locis ostendemus. Nam quæ ad supremum Concilium spectant, quæque maximi ponderis sunt, ante omnia demonstrare volui, jam reliqua eo, quo ipsa proposui, ordine persequar.

§. XVI. Quòd cives eò potentiores, & consequenter magis sui juris sint, quò majores urbes, & magis munitas habent, dubio caret: quò enim locus, in quo sunt, tutior est, eò libertatem suam meliùs tueri, sive hostem externum, vel internum minùs timere possunt, & certum est, homines naturaliter securitati suæ eò magis consulere, quò divitiis potentiores sunt. Quæ autem urbes alterius potentiâ, ut conserventur, indigent, æquale jus cum eo non habent; sed eatenus alterius sunt juris, quatenus alterius potentiâ indigent. Jus enim solâ potentiâ definiri in 2. Cap. ostendimus.

§. XVII. Hâc eâdem etiam de causâ, ut cives scilicet sui juris maneant, & libertatem tueantur, militiâ ex solis civibus nullo excepto constare debet. Etenim homo armatus magis, quàm inermis sui juris, (*vide Art. 12. hujus Cap.*) & ii cives suum jus in alterum absolutè transferunt, ejusdemque fidei omninò committunt, cui arma dederunt, & urbium munimenta crediderunt. Huc accedit humana avaritia, quâ plerique maximè ducuntur: fieri enim non

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

non potest, ut auxiliarius miles sine magnis sumptibus conducatur, & cives vix pati possint exactiones, quæ sustentandæ otiosæ militiæ requiruntur. Quòd autem nullus, qui integræ militiæ, vel magnæ ejus parti imperet, nisi, cogente necessitate, in annum ad summum eligendus sit, nôrunt omnes, qui historias, tam sacras, quas profanas legerunt. Ratio autem nihil hoc clarius docet. Nam sanè imperii robur ei omninò creditur, cui satis temporis conceditur, ut militarem gloriam occupet, ipsiusque nomen supra Regis attollatur, vel fidum sibi exercitum faciat obsequio, liberalitate, & reliquis artibus, ducibus assuetis, quibus alienum servitium, & sibi dominationem quærunt. Denique ad majorem totius imperii securitatem addidi, quòd hi militiæ imperatores eligendi sunt ex Regis Consiliariis, vel qui eodem officio functi sunt, hoc est, viris, qui eò ætatis pervenerunt, quâ homines plerumque vetera, & tuta, quàm nova, & periculosa malint.

§. XVIII. Cives inter se familiis distinguendos esse dixi, & ex unâquâque æqualem Consiliariorum numerum eligendum, ut majores urbes plures haberent pro numero civium Consiliarios, & plura, ut æquum est, adferre possent suffragia. Nam imperii potentia & consequenter jus ex civium numero æstimanda est; nec credo, quòd ad hanc inter cives æqualitatem servandam aliud medium aptius excogitari potest, qui omnes naturâ ità comparati sunt, ut unusquisque generi suo adscribi velit, & stirpe à reliquis internosci.

§. XIX. Præterea in statu naturali unusquisque nihil minus sibi vendicare, & sui juris facere potest, quàm solum, & quicquid solo ità adhæret, ut id nusquam abscondere, nec portare, quò velit, potest. Solum igitur, & quicquid ei eâ, quâ diximus, conditione adhæret, apprimè communis Civitatis juris est, nempe eorum omnium, qui junctis viribus, vel ejus, cui omnes potestatem dederunt, quâ id sibi vendicare possit, & consequenter solum, & quicquid ei adhæret, tanti valere apud cives debet, quantum necesse est, ut pedem eo in loco figere, & commune jus, seu libertatem tueri possint. Cæterùm utilitates, quas Civitas hinc necesse est, ut capia, ostendimus Art. 8. hujus Capitis.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

§. XX. Ut cives, quantum fieri potest, æquales sint, quod in Civitate apprimè necessarium est, nulli, nisi à Rege oriundi, Nobiles censendi sunt. At si omnibus ex Rege oriundis uxorem ducere, seu liberos procreare liceret, successu temporis in magnum admodùm numerum crescerent, & Regi, & omnibus non tantùm oneri; sed formidolosissimi insuper essent. Homines enim, qui otio abundant, scelera plerumque meditantur; unde fit, ut Reges maximè Nobilium causâ inducantur bellum gerere, quia Regibus, Nobilibus stipatis, major ex bello, quàm ex pace securitas, & quies. Sed hæc, utpote satis nota, relinquo, ut & quæ ex Art. 15. usque ad 27. in præc. Capite dixi: nam præcipua in hoc Cap. demonstrata, & reliqua per se manifesta sunt.

§. XXI. Quòd Judices plures numero esse debeant, quàm ut à viro privato magna ejus pars possit muneribus corrumpi, ut & quòd suffragia non palam, sed clàm ferre debeant, & quòd vacationis præmium mereantur, omnibus etiam notum. Sed solent ubique annuum habere stipendium; unde fit, ut non admodùm festinent lites dirimere, & sæpe, ut quæstionibus nullus sit finis. Deinde ubi bonorum publicatio Regum emolumenta sunt, ibi sæpe, *non jus, aut verum in cognitionibus, sed magnitudo opum spectatur; passim delationes, & locupletissimus quisque in prædam correptus, quæ gravia, & intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace manent.* At Judicum avaritia, qui scilicet in duos, aut tres annos ad summum constituuntur, metu succedentium temperatur, ut jam taceam, quòd Judices bona fixa nulla habere possunt; sed quòd argentum suum lucri causâ concivibus credere debeant; atque adeo iis magis consulere, quàm insidiari coguntur, præsertim si ipsi judices magno, uti diximus, numero sint.

§. XXII. At militiæ nullum decernendum esse stipendium diximus: nam summum militiæ præmium libertas est. In statu enim naturali nititur unusquisque solâ libertatis causâ sese, quantum potest, defendere, nec aliud belliæ virtutis præmium exspectat, quàm ut suus sit; in statu autem civili omnes simul cives considerandi perinde, ac homo in statu naturali, qui propterea, dum omnes pro eo statu militant, sibi cavent, sibique vacant. At Consiliarii, Judices,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Judices, Prætores, &c. plus aliis, quàm sibi vacant, quare iis vacationis præmium decerni æquum est. Accedit, quòd in bello nullum honestius, nec majus victoriæ incitamentum esse potest, quàm libertatis imago; sed si contrà civium aliqua pars militiæ designetur, quâ de causâ necesse etiam erit iisdem certum stipendium decernere, Rex necessariò eosdem præ reliquis agnoscet, (ut Art. 12. hujus Cap. ostendimus) homines scilicet, qui belli artes tantummodò nôrunt, & in pace propter nimium otium luxu corrumpuntur, & tandem propter inopiam rei familiaris nihil præter rapinas, discordias civiles, & bella meditantur; atque adeò affirmare possumus imperium Monarchicum hujusmodi reverâ statum belli esse, & solam militiam libertate gaudere, reliquos autem servire.

§. XXIII. Quæ de peregrinis in civium numerum recipiendis Art. 32. præced. Cap. diximus, per se nota esse credo. Præterea neminem dubitari existimo, quod ii, qui Regi sanguine propinqui sunt, procul ab eo esse debeant, & non belli; sed pacis negotiis distrahi, ex quibus ipsis decus, & imperio quies sequatur. Quamvis nec hoc quidem Turcarum Tyrannis satis tutum visum fuerit, quibus propterea Religio est fratres omnes necare. Nec mirum; nam quò magis absolutè imperii jus in unum translatum est, eò faciliùs ipsum (ut Art. 14. hujus Cap. exemplo ostendimus) ex uno in alium transferri potest. At imperium Monarchicum, quale hîc concipimus, in quo scilicet mercenarius miles nullus est, satis hoc, quo diximus, modo Regis saluti cautum fore, extra dubium est.

§. XXIV. De iis etiam, quæ Art. 34. & 35. præced. Cap. diximus, ambigere nemo potest. Quòd autem Rex extraneam in uxorem ducere non debet, facilè demonstratur. Nam præterquam quòd duæ Civitates, quamquam fœdere inter se sociatæ, in statu tamen hostilitatis sunt; (*per Art. 14. Cap. 3.*) apprimè cavendum est, ne bellum propter Regis res domesticas concitetur, & quia controversiæ, & dissensiones ex societate præcipuè, quæ ex matrimonio fit, oriuntur, & quæ inter duas Civitates quæstiones sunt, jure belli plerumque dirimuntur; hinc sequitur imperio exitiale esse

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

esse arctam societatem cum alio inire. Hujus rei fatale exemplum in Scripturâ legimus: mortuo enim Salomone, qui filiam Regis Ægypti sibi matrimonio junxerat, filius ejus Rehabeam bellum cum Susano Ægyptiorum Rege infelicissimè gessit, à quo omninò subactus est. Matrimonium præterea Ludovici 14. Regis Galliarum cum filiâ Philippi quarti novi belli semen fuit, & præter hæc plurima exempla in historiis leguntur.

§. XXV. Imperii facies una, eademque servari, & consequenter Rex unus, & ejusdem sexûs, & imperium indivisibile esse debet. Quòd autem dixerim, ut filius Regis natu major patri jure succedat, vel (si nulli sint liberi) qui Regi sanguine proximus est, patet tam ex Artic. 13. præced. Cap. quàm quia Regis electio, quæ à multitudine fit, æterna, si fieri potest esse debet; aliàs necessariò fiet, ut summa imperii potestas sæpe ad multitudinem transeat, quæ mutatio summa est, & consequenter periculosissima. Qui autem statuunt, Regem ex eo, quòd imperii Dominus est, idque jure absoluto tenet, posse, cui vellet, idem tradere, & successorem, quem velit, eligere, atque adeò Regis filium imperii hæredem jure esse, falluntur sanè. Nam Regis voluntas tam diu vim juris habet, quamdiu Civitatis gladium tenet; imperii namque jus solâ potentiâ definitur. Rex igitur regno cedere quidem potest; sed non imperium alteri tradere, nisi connivente multitudine; vel parte ejus validiore. Quod ut clariùs intelligatur, venit notandum, quòd liberi non jure naturali; sed civili parentum hæredes sunt: nam solâ Civitatis potentiâ fit, ut unusquisque quorundam bonorum sit dominus; quare eâdem potentiâ, sive jure, quo fit, ut voluntas alicujus, quâ de suis bonis statuit, rata sit, eodem fit, ut eadem voluntas etiam post ipsius mortem rata maneat, quamdiu Civitas permanet, & hâc ratione unusquisque in statu civili idem jus, quod dum in vivis est, etiam post mortem obtinet, quia, uti diximus, non tam suâ, quàm Civitatis potentiâ, quæ æterna est, de suis bonis quicquam statuere potest. At Regis alia prorsus est ratio: nam Regis voluntas ipsum jus Civile est, & rex ipsa Civitas; mortuo igitur Rege obiit quodammodò Civitas, & status Civilis ad naturalem, & consequenter summa potestas ad mul-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

multitudinem naturaliter redit, quæ propterea jure potest leges novas condere, & veteres abrogare. Atque adeò apparet, neminem Regi jure succedere; nisi quem multitudo successorem vult, vel in Theocratiâ, qualis Hebræorum Civitas olim fuit, quem Deus per Prophetam elegerit. Possemus præterea hæc inde deducere, quòd Regis gladius, sive jus sit reverâ ipsius multitudinis, sive validioris ejus partis voluntas, vel etiam ex eo, quòd homines ratione præditi nunquam suo jure ità cedunt, ut homines esse desinant, & perinde ac pecudes habeantur. Sed hæc ulteriùs persequi non est opus.

§. XXVI. Cæterùm Religionis, sive Deum colendi jus nemo in alium transferre potest. Sed de hoc in duobus ultimis capitibus Tractatûs Theologico-Politici prolixè egimus, quæ hîc repetere superfluum est. Atque his me optimi imperii Monarchici fundamenta satis clarè, quamvis breviter, demonstrâsse autumo. Eorum autem cohærentiam, sive imperii analogiam facilè unusquisque observabit, qui eadem simul aliquâ cum attentione contemplari velit. Superest tantùm monere, me hîc imperium Monarchicum concipere, quod à liberâ multitudine instituitur, cui solummodò hæc ex usu esse possunt; nam multitudo, quæ alii imperii formæ assuevit, non poterit sine magno evertionis periculo totius imperii recepta fundamenta evellere, & totius imperii fabricam mutare.

§. XXVII. Atque hæc, quæ scripsimus risu forsan excipientur ab iis, qui vitia, quæ omnibus mortalibus insunt, ad solam plebem restringunt; nempe quòd in vulgo nihil modicum terrere, ni paveant, & quòd plebs aut humiliter servit, aut superbè dominatur, nec ei veritas, aut judicium, &c. At natura una, & communis omnium est. Sed potentiâ, & cultu decipimur, unde est, ut duo cùm idem faciunt, sæpè dicamus, hoc licet impunè facere huic, illi non licet, non quod dissimilis res sit, sed qui facit. Dominantibus propria est superbia. Superbiunt homines annuâ designatione: quid nobiles, qui honores in æternum agitant. Sed eorum arrogantia, fastu, luxu, prodigalitate, certoque vitiorum concentu, & doctâ quâdam insipientia & turpitudinis ele-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

gantiâ adornatur, ita ut vitia, quorum singula seorsim spectata, quia tum maximè eminent, fœda & turpia sunt, honesta, & decora imperitis, & ignaris videantur. Nihil præterea in vulgo modicum terrere, nisi paveant: nam libertas, & servitium haud facilè miscentur. Denique quòd plebi nulla veritas, neque judicium sit, mirum non est, quando præcipua imperii negotia clam ipsâ agitantur, & non nisi ex paucis, quæ celari nequeunt, conjecturam facit. Judicium enim suspendere rara est virtus. Velle igitur clam civibus omnia agere, & ne de iisdem prava judicia ferant, neque ut res omnes sinistrè interpretentur, summa est insciti. Nam si plebs sese temperare, & de rebus parùm cognitis judicium suspendere, vel ex paucis præcognitis rectè de rebus judicare posset, dignior sanè esset, ut regeret; quàm ut regeretur. Sed, uti diximus, natura omnibus eadem est; superbiunt omnes dominatione: terrent, nisi paveant, & ubique veritas plerumque infringitur ab insensis, vel obnoxiis; præsertim ubi unus, vel pauci dominantur, qui non jus, aut verum in cognitionibus; sed magnitudinem opum spectant.

§. XXVIII. Milites deinde stipendiarii, militari scilicet disciplinæ assueti, algoris, & inediæ patientes, civium turbam contemnere solent, utpote ad expugnationes, vel aperto Marte dimicandum longè inferiorem. Sed quòd imperium eâ de causâ infelicius sit, aut minùs constans, nullus cui mens sana est, affirmabit. Sed contrà unusquisque æquus rerum æstimator illud imperium omnium constantius esse non negabit, quod parta tantùm tueri, nec aliena appetere potest, quodque propterea bellum omnibus modis declinare, & pacem tueri summo studio conatur.

§. XXIX. Cæterùm fateor hujus imperii consilia celari vix posse. Sed unusquisque mecum etiam fatebitur multò satius esse, ut recta imperii consilia hostibus pateant, quàm ut prava tyrannorum arcana clam civibus habeantur. Qui imperii negotia secretò agitare possunt, idem absolutè in potestate habent, & ut hosti in bello, ita civibus in pace insidiantur. Quòd silentium imperio sæpe ex usu sit, negare nemo potest, sed quod absque eodem idem imperium subsistere nequeat, nemo unquam probabit. At contrà Rem-

Rempublicam alicui absolutè credere, & simul libertatem obtinere, fieri nequaquam potest; atque adeò insciti est, parvum dannum summo malo vitare velle. Verùm eorum, qui sibi imperium absolutum concupiscunt, hæc unica fuit cantilena, civitatis omnino interesse, ut ipsius negotia secretò agitentur, & alia hujusmodi, quæ quantò magis utilitatis imagine teguntur, tantò ad insensius servitium erumpunt.

§. XXX. Denique quamvis nullum, quod sciam, imperium his omibus, quas diximus, conditionibus institutum fuerit, poterimus tamen ipsâ etiam experientiâ ostendere, hanc Monarchici imperii formam optimam esse, si causas conservationis cujuscunque imperii non barbari, & ejusdem eversionis considerare velimus. Sed hoc non sine magno lectoris tædio hîc facere possem; attamen unum exemplum, quod memoriâ dignum videtur, silentio prætereire nolo; nempe Arragonensium imperium, qui singulari erga suos reges fide affecti, & pari constantiâ regni instituta inviolata servaverunt. Nam hi simulatque servile Maurorum jugum à cervicibus dejecerant, Regem sibi eligere statuerunt; quibus autem conditionibus non satis inter eosdem conveniebat, & hâc de causa summum Pontificem Romanum de eâ re consulere constituerunt. Hic, Christi profectò vicarium hac in re se gerens, eos castigavit, quòd non satis Hebræorum exemplo moniti Regem adeò obfirmato animo petere voluerint; sed si sententiam mutare nollent, suasit, ne Regem eligerent, nisi institutis priùs ritibus satis æquis, & ingenio gentis consentaneis, & apprimè ut supremum aliquod Concilium crearent, quod regibus, ut Lacedæmoniorum Ephori, opponeretur, & jus absolutum haberet lites dirimendi, quæ inter Regem, & cives orirentur. Hoc igitur consilium sequuti, jura, quæ ipsis omnium æquissima visa sunt, instituerunt, quorum summus interpres, & consequenter supremus judex non Rex; sed Concilium esset, quòd septendecim vocant, & cujus præses Justitia appellatur. Hic igitur Justitia & hi septendecim nullis suffragiis, sed sorte ad vitam electi, jus absolutum habent omnes sententias in civem quemcunque ab aliis Conciliis tam Politicis, quàm Ecclesiasticis, vel ab ipso Rege latas revocandi, & damnandi, ità ut quilibet

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

libet civis jus haberet ipsum etiam Regem coram hoc judicio vocandi. Præterea olim jus etiam habuerunt Regem eligendi, & potestate privandi; sed multis post elapsis annis Rex Don Pedro, qui dicitur Pugio, ambiendo, largiendo, pollicitando, omniumque officiorum genere tandem effecit, ut hoc jus rescinderetur, (quòd simulac obtinuit, manum pugione coram omnibus amputavit, vel, quòd faciliùs crediderim, lælit, addens, non sine sanguinis Regii impendio licere subditis Regem eligere) eâ tamen conditione: *ut potuerint, & possint arma capere contra vim quamcunque, quâ aliquis imperium ingredi in ipsorum damnum velit, imò contra ipsum Regem & principem futurum hæredem, si hoc modo (imperium) ingrediatur.* Quâ sanè conditione præcedens illud jus non tam abo-leverunt, quàm correxerunt. Nam ut Art. 5. & 6. Cap. 4. ostendimus, Rex non jure civili; sed jure belli dominandi potentiâ privari potest, vel ipsius vim vi solummodò repellere subditis licet. Præter hanc aliàs stipulati sunt conditiones, quæ ad nostrum scopum non faciunt. His ritibus ex omnium sententiâ instructi incredibili temporis spatio inviolati manserunt, pari semper fide Regum erga subditos, ac subditorum erga Regem. Sed postquam regnum Castellæ Ferdinando, qui omnium primus Catholicus nuncupatus fuit, hæreditate cessit, incepit hæc Arragonensium libertas Castellanis esse invisa, qui propterea ipsum Ferdinandum suadere non cessabant, ut jura illa rescinderet. At ille, nondum imperio absoluto assuetus, nihil tentare ausus, Consiliariis hæc respondit: *præterquam quòd Arragonensium Regnum iis, quas noverant, conditionibus acceperit, quòdque easdem servare sanctissimè juraverit, & præterquam quòd inhumanum sit fidem datam solvere, se in animum induxisse, suum Regnum stabile fore, quamdiu securitatis ratio non major Regi, quàm subditis esset, ità ut nec Rex subditis, nec contrà subditi Regi præponderarent; nam si alterutra pars potentior evadat, pars debilior non tantum pristinam æqualitatem recuperare, sed dolore accepti damni in alteram contrà referre conabitur, undè vel alterutrius, vel utriusque ruina sequeretur.* Quæ sanè sapientia verba non satis mirari possem, si prolata fuissent à Rege, qui servis, non liberis hominibus imperare consuevisset. Retinuerunt igitur Arra-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Arragonenses post Ferdinandum libertatem, non jam jure; sed Regum potentiorum gratiâ usque ad Philippum secundum, qui eosdem feliciori quidem fato; sed non minori sævitiâ, quàm Confœderatorum Provincias oppressit. Et quamvis Philippus tertius omnia in integrum restituisse videatur; Arragonenses tamen, quorum plerique cupidine potentioribus assentandi, (nam inscitia est contra stimulos calces mittere) & reliqui metu territi, nihil præter libertatis speciosa vocabula, & inanes ritûs retinuerunt.

§. XXXI. Concludimus itaque multitudinem satis amplam libertatem sub Rege servare posse, modò efficiat, ut Regis potentia solâ ipsius multitudinis potentiâ determinetur, & ipsius multitudinis præsidio servetur. Atque hæc unica fuit Regula, quam in faciendis imperii Monarchici fundamentis sequutus sum.

CAPUT VIII.

Quòd imperium Aristocraticum magno Patriciorum numero constare debet: de ejus præstantiâ, & quòd ad absolutum magis, quàm Monarchicum accedat, & hâc de causâ Libertati conservandæ aptius sit.

§. I. HUc usque de Imperio Monarchico. Quâ autem ratione Aristocraticum instituendum sit, ut permanere possit, hîc jam dicemus. Aristocraticum imperium illud esse diximus, quod non unus; sed quidam ex multitudine selecti tenent, quos imposterum Patricios appellabimus. Dico expresse, *quod quidam selecti tenent.* Nam hæc præcipua est differentia inter hoc, & Democraticum imperium, quòd scilicet in Imperio Aristocratico gubernandi jus à solâ electione pendeat: in Democratico autem maximè à jure quodam innato, vel fortunâ adepto; (ut suo loco dicemus) atque adeò, tametsi imperii alicujus integra multitudo in numerum Patriciorum recipiatur, modò illud jus hæreditarium non sit, nec lege aliquâ communi ad alios descendat, imperium tamen Aristocraticum omnino erit. Quandoquidem nulli, nisi ex-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

pressè electi, in numerum Patriciorum recipiuntur. At si hi duo tantummodò fuerint, alter altero potior esse conabitur, & imperium facilè, ob nimiam unicujusque potentiam, in duas partes dividetur & in tres, aut quatuor, aut quinque, si tres, aut quatuor, aut quinque id tenuerint: sed partes eò debiliores erunt, quò in plures ipsum imperium delatum fuerit: ex quo sequitur, in imperio Aristocratico, ut stabile sit, ad minimum Patriciorum numerum determinandum, necessariò habendam esse rationem magnitudinis ipsius imperii.

§. II. Ponatur itaque pro mediocris imperii magnitudine satis esse, ut centum optimi viri dentur, in quos summa imperii potestas delata sit, & quibus consequenter jus competat Collegas Patricios eligendi, quando eorum aliquis vitâ excessit. Hi sanè omni modo conabuntur, ut eorum liberi, vel qui iis sanguine proximi sunt, sibi succedant: unde fiet, ut summa imperii potestas semper penes eos erit, quos fortuna Patriciis liberos, aut consanguineos dedit, & quia ex centum hominibus, qui fortunæ causâ ad honores ascendunt, vix tres reperiuntur, qui arte, & Consilio pollent, vigentque: Fiet ergo, ut imperii potestas non penes centum; sed penes duos tantummodò, aut tres sit, qui animi virtute pollent, quique facilè omnia ad se trahere; & unusquisque more humanæ cupidinis viam ad Monarchiam sternere poterit: atque adeò, si rectè calculum ineamus, necesse est, ut summa potestas imperii, cujus magnitudinis ratio centum optimatum ad minimum exigit, in quinquies mille ad minimum Parricios deferatur. Hac enim ratione nunquam deërit, quin centum reperiantur animi virtute excellentes, posito scilicet, quòd ex quinquaginta, qui honores ambiunt, eosque adipiscuntur, unus semper reperiatur optimis non inferior, præter alios, qui optimorum virtutes æmulantur; quique propterea digni etiam sunt, qui regant.

§. III. Solent frequentiùs Patricii cives esse unius urbis, quæ caput totius imperii est, ità ut Civitas, sive Respublica ex eâdem habeat vocabulum, ut olim Romana, hodie Veneta, Genuensis, &c. At Hollandorum Respublica nomen ex integrâ Provinciâ habet, ex quo oritur, ut hujus imperii subditi majori libertate gau-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

gaudeant. Jam antequam fundamenta, quibus hoc imperium Aristocraticum niti debet, determinare possimus, notanda est differentia inter imperium, quod in unum, & in id, quòd in satis magnum Concilium transfertur, quæ sanè permagna est. Nam primò unius hominis potentia integro imperio sustinendo *(ut Art. 5. Cap. 6. diximus)* longè impar est, quod sine manifesto aliquo absurdo de Concilio satis magno enunciare nemo potest: qui enim Concilium satis magnum esse affirmat, simul negat idem imperio sustinendo esse impar. Rex igitur Consiliariis omninò indiget, Concilium autem hujusmodi minimè. Deinde Reges mortales sunt, Concilia contrà æterna: atque adeò imperii potentia, quæ semel in Concilium satis magnum translata est, nunquam ad multitudinem redit, quod in imperio Monarchico locum non habet, ut Art. 25. Cap. præced. ostendimus. Tertiò Regis imperium vel ob ejus pueritiam, ægritudinem, senectutem, vel aliis de causis sæpè precarium est; hujusmodi autem Concilii potentia è contra una, eademque semper manet. Quartò unius hominis voluntas varia admodùm, & inconstans est: & hâc de causâ imperii Monarchici omne quidem jus est Regis explicata voluntas: *(ut in Art. 1. Cap. præced. diximus)* at non omnis Regis voluntas jus esse debet, quòd de voluntate Concilii satis magni dici nequit. Nam quandoquidem ipsum Concilium *(ut modò ostendimus)* nullis Consiliariis indiget, debet necessariò omnis ejus explicata voluntas jus esse. Ac proinde concludimus, imperium, quòd in Concilium satis magnum transfertur, absolutum esse, vel ad absolutum maximè accedere. Nam si quod imperium absolutum datur, illud reverâ est, quod integra multitudo tenet.

§. IV. Attamen quatenus hoc imperium Aristocraticum nunquam *(ut modò ostensum)* ad multitudinem redit, nec ulla in eo multitudini consultatio; sed absolutè omnis ejusdem Concilii voluntas jus est, debet omninò ut absolutum considerari, & consequenter ejus fundamenta sola ejusdem Concilii voluntate, & judicio niti debent; non autem multitudinis vigilantiâ, quandoquidem ipsa tam à consiliis, quàm suffragiis ferendis arcetur. Causa igitur, cur in praxi imperium absolutum non sit, nulla alia esse potest,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

test, quàm quia multitudo imperantibus formidolosa est, quæ propterea aliquam sibi libertatem obtinet, quam, si non expressa lege, tacitè tamen sibi vendicat, obtinetque.

§. V. Apparet itaque hujus imperii conditionem optimam fore, si ità institutum fuerit, ut ad absolutum maximè accedat, hoc est, ut multitudo, quantum fieri potest, minùs timenda sit, nullamque libertatem obtineat, nisi quæ ex ipsius imperii constitutione ipsi necessariò tribui debet, quæque adeò non tam multitudinis, quàm totius imperii jus sit, quod soli Optimates ut suum vendicant, conservantque; hoc enim modo praxis cum theoriâ maximè conveniet, ut ex Art. præced. patet, & per se etiam manifestum est: nam dubitare non possumus, imperium eò minùs penes Patricios esse, quò plura sibi plebs jura vendicat, qualia solent in inferiori Germania opificum Collegia, *Gilden* vulgò dicta, habere.

§. VI. Neque hinc, quòd scilicet imperium in Concilium absolutè delatum est, ullum ab eodem infensi servitii periculum plebi metuendum. Nam Concilii adeò magni voluntas, non tam à libidine, quàm à ratione determinari potest; quippe homines ex malo affectu diversi trahuntur, nec unâ veluti mente duci possunt, nisi quatenus honesta appetunt, vel saltem quæ speciem honesti habent.

§. VII. In determinandis igitur imperii Aristocratici fundamentis apprimè observandum est, ut eadem solâ voluntate, & potentiâ supremi ejusdem Concilii nitantur, determinandum, fundamenta pacis, quæ imperii Monarchici propria, & ab hoc imperio aliena sunt, videamus. Nam si his aliâ æquipollentia fundamenta imperio Aristocratico idonea substituerimus, & reliqua, ut jam jacta sunt, reliquerimus, omnes absque dubio seditionum causæ sublatæ erunt, vel saltem hoc imperium non minùs securum, quàm Monarchicum; sed contrà eò magis securum, & ipsius conditio eò melior erit, quò magis quam Monarchicum absque pacis, & libertatis detrimento (*vid. Art. 3. & 6. hujus Cap.*) ad absolutum acce-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

accedit; nam quò jus summæ potestatis majus est, eò imperii forma cum rationis dictamine magis convenit, (*per Art.* 5. *Cap.* 3.) & consequenter paci, & libertati conservandæ aptior est. Percurramus igitur, quæ Cap. 6. Art. 9. diximus, ut illa, quæ ab hoc aliena sunt, rejiciamus, & quæ ei congrua sunt, videamus.

§. VIII. Quòd primò necesse sit, urbem unam, aut plures condere, & munire, nemo dubitare potest. Sed illa præcipuè munienda est, quæ totius imperii est caput, & præterea illæ, quæ in limitibus imperii sunt. Illa enim quæ totius imperii caput est, jusque summum habet, omnibus potentior esse debet. Cæterùm in hoc imperio superfluum omninò est, ut incolæ omnes in familias dividantur.

§. IX. Ad militiam quod attinet; quoniam in hoc imperio non inter omnes; sed tantùm inter Patricios æqualitas quærenda est, & præcipuè Patriciorum potentia major est, quàm plebis; certum est, ad leges, seu jura fundamentalia hujus imperii non pertinere, ut militia ex ullis aliis, quàm ex subditis, formetur. Sed hoc apprimè necesse est, ut nullus in Patriciorum numerum recipiatur, nisi qui artem militarem rectè noverit. Subditos autem extra militiam esse, ut quidam volunt, insicitia sanè est. Nam præterquam quòd militiæ stipendium, quod subditis solvitur, in ipso regno manet, cùm contrà id, quod militi extraneo solvitur, omne pereat: accedit, quòd maximum imperii robur debilitaretur. Nam certum est, illos singulari animi virtute certare, qui pro aris, & focis certant. Unde etiam apparet, illos etiam non minùs errare, qui belli duces, tribunos, centuriones &c. ex solis Patriciis eligendos statuunt. Nam quâ virtute ii milites certabunt, quibus omnis gloriæ, & honores adipiscendi spes adimitur. Verùm contrà legem stabilire, ne Patriciis militem extraneum liceat conducere, quando res postulat, vel ad sui defensionem, & seditiones coërcendas, vel ob alias quascunque causas, præterquam quòd inconsultum est, repugnaret etiam summo Patriciorum juri, de quo vide Art. 3. 4. & 5. huj. Cap. Cæterùm unius exercitûs, vel totius militiæ dux in bello tantummodò, & ex solis Patriciis eligendus, qui annum ad summum imperium habeat,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nec continuari in imperio, nec postea eligi possit; quod jus cum in Monarchico, tum maximè in hoc imperio necessarium est. Nam, quamvis multò facilius, ut suprà jam diximus, imperium ex uno in alium, quàm ex libero Concilio in unum hominem transferri possit; fit tamen sæpe, ut Patricii à suis Ducibus opprimantur, idque multò majori Reipublicæ damno; quippe quando Monarcha è medio tollitur, non imperii; sed tantummodò Tyranni mutatio fit. At in imperio Aristocratico fieri id nequit absque eversione imperii, & maximorum virorum clade. Cujus rei funestissima exempla Roma dedit. Cæterùm ratio, cur in imperio Monarchico diximus, quòd Militia sine stipendio servire debeat, locum in hujusmodi imperio non habet. Nam, quandoquidem subditi tam à Consiliis, quàm suffragiis ferendis arcentur, perinde ac peregrini censendi sunt, qui propterea non iniquiore conditione, ac peregrini, ad militandum conducendi sunt. Neque hîc periculum est, ut à Concilio præ reliquis agnoscantur. Quinimo ne unusquisque suorum factorum iniquus, ut fit, æstimator sit, consultius est, ut Patricii certum præmium militibus pro servitio decernant.

§. X. Præterea hâc etiam de causâ, quòd omnes præter Patricios peregrini sunt, fieri non potest absque totius imperii periculo, ut agri, & domûs, & omne solum publici juris maneant, & ut incolis annuo pretio locentur. Nam subditi, qui nullam in imperio partem habent, facilè omnes in adversis urbes deserent, si bona, quæ possident, portare quò vellent, liceret. Quare agri, & fundi hujus imperii subditis non locandi; sed vendendi sunt, eâ tamen conditione, ut etiam ex annuo proventu partem aliquotam singulis annis numerent, &c. ut in Hollandiâ fit.

§. XI. His consideratis, ad fundamenta, quibus supremum Concilium niti, & firmari debet, pergo. Hujus Concilii membra in mediocri imperio quinque circiter millia esse debere ostendimus Art. 2. hujus Cap. atque adeò ratio quærenda est, quâ fiat, ne paulatim ad pauciores deveniat imperium; sed contrà, ut pro ratione incrementi ipsius imperii eorum augeatur numerus; deinde

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

deinde ut inter Patricios æqualitas, quantum fieri potest, servetur: ut præterea in Conciliis celeris detur expeditio; ut communi bono consulatur; & denique ut Patriciorum, seu Concilii major sit, quàm multitudinis, potentia; sed ità, ut nihil inde multitudo detrimenti patiatur.

§. XII. Ad primum autem obtinendum maxima oritur difficultas ex invidiâ. Sunt enim homines, ut diximus, naturâ hostes, ità ut, quamvis legibus copulentur, adstringanturque, retineant tamen naturam. Atque hinc fieri existimo, ut imperia Democratica in Aristocratica, & hæc tandem in Monarchica mutentur. Nam planè mihi persuadeo, pleraque Aristocratica imperia, Democratica priùs fuisse, quòd scilicet quædam multitudo novas sedes quærens, iisque inventis, & cultis, imperandi æquale jus integra retinuit, quia nemo imperium alteri dat volens. Sed, quamvis eorum unusquisque æquum esse censeat, ut idem jus, quòd alteri in ipsum est, ipsi etiam in alterum sit, iniquum tamen esse putat, ut peregrinis, qui ad ipsos confluunt, æquale cum ipsis jus sit in imperio, quòd sibi labore quæsierant, & sui sanguinis impendio occupaverant. Quod nec ipsi peregrini renuunt, qui nimirùm non ad imperandum, sed ad res suas privatas curandum eò migrant, & satis sibi concedi putant, si modò ipsis libertas concedatur res suas cum securitate agendi. Sed interim multitudo ex peregrinorum confluentiâ augetur, qui paulatim illius gentis mores induunt, donec demum nulla aliâ diversitate dignoscuntur, quàm hoc solo, quòd adipiscendorum honorum jure careant; & dum horum numerus quotidie crescit, civium contrà multis de causis minuitur. Quippe sæpe familiæ extinguuntur: alii ob scelera exclusi, & plerique ob rei domesticæ angustiam Rempublicam negligunt, dum interea potentiores nihil studeant, quàm soli regnare; & sic paulatim imperium ad paucos, & tandem ob factionem ad unum redigitur. Atque his alias causas, quæ hujusmodi imperia destruunt, adjungere possemus; sed, quia satis nota sunt, iisdem supersedeo, & leges, quibus hoc imperium, de quo agimus, conservari debet, ordine jam ostendam.

§. XIII. Primaria hujus imperii Lex esse debet, quâ determi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

natur ratio numeri Patriciorum ad multitudinem. Ratio enim (*per Art. 1. hujus Cap.*) inter hanc, & illos habenda est, ita ut pro incremento multitudinis Patriciorum numerus augeatur. Atque hæc (*per illa quæ Art. 2. hujus Cap. diximus*) debet esse circiter ut 1. ad 50, hoc est, ut inæqualitas numeri Patriciorum ad multitudinem nunquam major sit. Nam (*per Art. 1. hujus Cap.*) servatâ imperii formâ, numerus Patriciorum multò major esse potest numero multitudinis. Sed in solâ eorum paucitate periculum est. Quâ autem ratione cavendum sit, ut hæc lex inviolata servetur, suo loco mox ostendam.

§. XIV. Patricii ex quibusdam tantummodò familiis aliquibus in locis eliguntur. Sed hoc expresso jure statuere perniciosum est. Nam, præterquam quòd familiæ sæpe extinguuntur, & quòd nunquam reliquæ absque ignominiâ excluduntur, accedit, quod hujus imperii formæ repugnat, ut patricia dignitas hæreditaria sit. (*per Art. 1. hujus Cap.*) Sed imperium hâc ratione Democraticum potiùs videtur, quale in Art. 12. hujus Cap. descripsimus, quod scilicet paucissimi tenent cives. Attamen contrà cavere, ne Patricii filios suos, & consanguineos eligant, & consequenter ne imperandi jus in quibusdam familiis maneat, impossibile est, imò absurdum, ut Art. 39. hujus Cap. ostendam. Verùm, modò id nullo expresso jure obtineant, nec reliqui (qui scilicet in imperio nati sunt, & patrio sermone utuntur, nec uxorem peregrinam habent, nec infames sunt, nunc serviunt, nec denique servili aliquo officio vitam sustentant; inter quos etiam OEnopolæ & Cerevisiarii numerandi sunt) excludantur, retinebitur nihilominùs imperii forma, & ratio inter Patricios, & multitudinem servari semper poterit.

§. XV. Quòd si præterea lege statuatur, ut nulli juniores eligantur, nunquam fiet, ut paucæ familiæ jus imperandi retineant; atque adeò lege statuendum, ut nullus, nisi qui ad annum ætatis trigesimum pervenit, in catalogum eligendorum referri possit.

§. XVI. Tertiò deinde statuendum est, ut Patricii omnes in quodam urbis loco statutis certis temporibus congregari debeant, & qui, nisi morbo, aut publico aliquo negotio impeditus, Concilio non

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

non interfuerit, sensibili aliquâ pecuniæ pœnâ mulctetur. Nam ni hoc fieret, plurimi ob rei domesticæ curam publicam negligerent.

§. XVII. Hujus Concilii officium sit leges condere, & abrogare, Collegas Patricios, & omnes imperii ministros eligere. Non enim fieri potest, ut is, qui supremum jus habet, ut hoc Concilium habere statuimus, alicui potestatem de leges condendi, & abrogandi, quin simul jure suo cedat, & in illum id transferat, cui illam potestatem dedit; quippe, qui vel uno solo die potestatem habet leges condendi, & abrogandi, ille totam imperii formam mutare potest. At quotidiana imperii negotia aliis ad tempus secundùm constituta jura administranda tradere, retento supremo suo jure, potest. Præterea, si imperii ministri ab alio, quàm ab hoc Concilio eligerentur, tum hujus Concilii membra pupilli potiùs, quàm Patricii, appellandi essent.

§. XVIII. Huic Concilio solent quidam Rectorem, seu Principem creare, vel ad vitam, ut Veneti, vel ad tempus, ut Genuenses; sed tantâ cum cautione, ut satis appareat, id non sine magno imperii periculo fieri. Et sanè dubitare non possumus, quin imperium hâc ratione ad Monarchicum accedat, & quantum ex eorum historiis conjicere possumus, nullâ aliâ de causâ id factum est, quàm quia ante constituta hæc Concilia sub Rectore, vel Duce, veluti sub Rege, fuerant; atque adeò Rectoris creatio Gentis quidem; sed non imperii Aristocratici absolutè considerati, requisitum necessarium est.

§. XIX. Attamen, quia summa hujus imperii potestas penes universum hoc Concilium, non autem penes unumquodque ejusdem membrum est; (nam aliàs cœtus esset inordinatæ multitudinis) necesse ergo est, ut Patricii omnes Legibus ità astringantur, ut unum veluti corpus, quod unâ regitur mente, componant. At leges per se solæ invalidæ sunt, & facilè franguntur, ubi earum vindices ii ipsi sunt, qui peccare possunt, quique soli exemplum ex supplicio capere debent, & collegas eâ de causâ punire, ut suum appetitum ejusdem supplicii metu frenent, quòd magnum est absurdum; atque adeò medium quærendum est, quo supremi hujus Concilii ordo, & imperii jura inviolata serventur; ità tamen, ut inter Patricios æqualitas, quanta dari potest, sit.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

§. XX. Cùm autem ex uno Rectore, vel Principe, qui etiam in Conciliis suffragium ferre potest, magna necessariò oriri debeat inæqualitas, præsertim ob potentiam, quæ ipsi necessariò concedi debet, ut suo officio securiùs fungi possit; Nihil ergo, si omnia rectè perpendamus, communi saluti utilius institui potest, quàm quòd huic supremo Concilio aliud subordinetur ex quibusdam Patriciis, quorum officium solummodò sit observare, ut imperii jura, quæ Concilia, & imperii Ministros concernunt, inviolata serventur, qui propterea potestatem habeant delinquentem quemcunque imperii Ministrum, qui scilicet contra jura, quæ ipsius ministerium concernunt, peccavit, coram suo judicio vocandi, & secundùm constituta jura damnandi; atque hos impostorum Syndicos appellabimus.

§. XXI. Atque hi ad vitam eligendi sunt. Nam si ad tempus eligerentur, ità ut postea ad alia imperii officia vocari possint, inabsurdum, quòd Art. 19. hujus Cap. modò ostendimus, incideremus. Sed, ne longâ admodùm dominatione nimirùm superbiant, nulli ad hoc ministerium eligendi sunt, nisi qui ad annum ætatis sexagesimum, aut ultrà pervenerunt, & Senatorio officio (de quo infrà) functi sunt.

§. XXII. Horum præterea numerum facilè determinabimus, si consideremus hos Syndicos ad Patricios sese habere, ut omnes simul Patricii ad multitudinem, quàm regere nequeunt, si justo numero pauciores sunt; ac proinde Syndicorum numerus ad Patriciorum numerum debet esse, ut horum numerus ad numerum multitudinis, hoc est, (*per Art. 13. hujus Cap.*) ut 1. ad 50.

§. XXIII. Præterea ut hoc Concilium securè suo officio fungi possit, militiæ pars aliqua eidem decernenda est, cui imperare, quid velit, possit.

§. XXIV. Syndicis, vel cuicunque statûs ministro stipendium nullum; sed emolumenta decernenda sunt talia, ut non possint, sine magno suo damno Rempublicam pravè administrare. Nam, quòd hujus imperii ministris æquum sit vocationis præmium decerni, dubitare non possumus, quia major hujus imperii pars plebs est, cujus securitati Patricii invigilant, dum ipsa, nullam Reip. sed tantum privatæ curam habet. Verùm quia contrà nemo

(ut

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

(*ut Art. 4. Cap. 7. diximus*) alterius causam defendit, nisi quatenus rem suam eo ipso stabilire credit, res necessariò ità ordinandæ sunt, ut ministri, qui Reipublicæ curam habeant, tum maximè sibi consulant, cùm maximè communi bono invigilant.

§. XXV. Syndicis igitur, quorum officium, uti diximus, est observare, ut imperii jura inviolata serventur, hæc emolumenta decernenda sunt, videlicet ut unusquisque Paterfamilias, qui in aliquo imperii loco habitat quotannis nummum parvi valoris, nempe argenti unciæ quartam partem solvere teneatur Syndicis, ut inde numerum inhabitantium cognoscere possint, atque adeò observare, quotam ejus partem Patricii efficiant. Deinde ut unusquisque Patricius tyro, ut electus est, Syndicis numerare debeat summam aliquam magnam, Ex. gr. viginti, aut viginti quinque argenti libras. Præterea pecunia illa, quâ absentes Patricii (qui scilicet convocato Concilio non interfuerunt) condemnantur, Syndicis etiam decernenda est, & insuper ut pars bonorum delinquentium Ministrorum, qui eorum judicio stare tenentur, & qui certâ pecuniæ summâ mulctantur, vel quorum bona proscribuntur, iisdem dedicetur, non quidem omnibus; sed iis tantummodò, qui quotidiè sedent, & quorum officium est Syndicorum Concilium convocare, de quibus vide Art. 28. hujus Cap. Ut autem Syndicorum Concilium suo semper numero constet, ante omnia in supremo Concilio, solito tempore convocato, de eo quæstio habenda est. Quòd si à Syndicis neglectum fuerit, ut tum ei, qui Senatui (de quo mox erit nobis dicendi locus) præest, supremum Concilium eâ de re monere incumbat, & à Syndicorum præside silentii habiti causam exigere, &, quid de eâ supremi Concilii sententia sit, inquirere. Quòd si is etiam tacuerit, ut causa ab eo, qui supremo judicio præest, vel eo etiam tacente ab alio quocunque Patricio suscipiatur, qui tam à Syndicorum, quàm Senatus, & Judicum præside silentii rationem exigat. Denique ut lex illa, quâ juniores secluduntur strictè etiam observetur, statuendum est, ut omnes, qui ad annum ætatis trigesimum pervenerunt, quique expresso jure à Regimine non secluduntur, suum nomen in catalogo coram Syndicis inscribi curent, & accepti honoris

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

noris signum quoddam, statuto aliquo pretio, ab iisdem accipere, ut ipsis liceat certum ornatum, iis tantummodò concessum, induere, quo dignoscantur, & in honore à reliquis habeantur; & interim jure constitutum sit, ut in electionibus nulli Patricio quenquam nominare liceat, nisi cujus nomen in communi catalogo inscriptum est, idque sub gravi pœnâ. Et præterea ne cuiquam liceat officium, sive munus, ad quod subeundum eligitur, recusare. Denique, ut omnia absolutè fundamentalia imperii jura æterna sint, statuendum est, si quis in Supremo Concilio quæstionem de jure aliquo fundamentali moverit, utpote de prolongandâ alicujus Ducis exercitûs dominatione, vel de numero Patriciorum minuendo, & similibus, ut reus Majestatis sit, & non tantùm mortis damnetur, ejusque bona proscribantur; sed ut supplicii aliquod signum in æternam rei memoriam in publico emineat. Ad reliqua verò communia imperii jura stabiliendum sufficit, si modò statuatur, ut Lex nulla abrogari, nec nova condi possit, nisi priùs Syndicorum Concilium, & deinde supremi Concilii tres quartæ, aut quatuor quintæ partes in eo convenerint.

§. XXVI. Jus præterea supremum Concilium convocandi, resque decernendas in eodem proponendi penes Syndicos sit, quibus etiam primus locus in Concilio concedatur; sed sine jure suffragii. Verùm, antequam sedeant, jurare debent per salutem supremi illius Concilii, perque libertatem publicam, se summo studio conaturos, ut jura patria inviolata serventur, & communi bono consulatur; quo facto res proponendas ordine aperiant per ministrum, qui ipsis à Secretis est.

§. XXVII. Ut autem in decernendo, & in eligendis imperii ministris omnibus Patriciis æqua sit potestas, & celeris expeditio in omnibus detur, omninò probandus est ordo, quem Veneti observant, qui scilicet ad nominandos imperii ministros aliquot è Concilio sorte eligunt, & ab his ordine ministris eligendis nominatis, unusquisque Patricius sententiam suam, quâ propositum ministrum eligendum probat, vel reprobat, indicat calculis, ita ut postea ignoretur, quisnam hujus, aut illius sententiæ fuerit auctor: quo fit non tantùm, ut omnium Patriciorum in decernendo

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

auctoritas æqualis sit, & ut negotia citò expediantur; sed etiam ut unusquisque absolutam libertatem, quod in Conciliis apprimè necessarium est, habeat suam sententiam absque ullo invidiæ periculo proferendi.

§. XXVIII. In Syndicorum etiam, & reliquis Conciliis idem ordo observandus est, ut scilicet suffragia calculis ferantur. Jus autem Syndicorum Concilium convocandi, resque in eodem decernendas proponendi penes eorundem præsidem esse oportet, qui cum aliis decem, aut pluribus Syndicis quotidie sedeat, ad plebis de ministris querelas, & secretas accusationes audiendum, & accusatores, si res postulat, asservandos, & Concilium convocandum, etiam ante constitutum tempus, quo congregari solet, si in morâ periculum esse eorum aliquis judicaverit. At hic præses, & qui cum ipso quotidie congregantur, à supremo Concilio eligi, & quidem ex Syndicorum numero debent, non quidem ad vitam; sed in sex menses, nec continuari, nisi post tres, aut quatuor annos: atque his, ut suprà diximus, proscripta bona, & pecuniarum mulctæ, vel eorum pars aliqua decernenda est. Reliqua quæ Syndicos spectant suis in locis dicemus.

§. XXIX. Secundum Concilium, quod supremo subordinandum est, Senatum appellabimus, cujus officium sit publica negotia agere, ex. gr. imperii jura promulgare, urbium munimenta secundum jura ordinare, diplomata militiæ dare, tributa subditis imponere, eaque collocare, externis legatis respondere, &, quò legati mittendi sunt, decernere; Sed ipsos legatos eligere supremi Concilii officium sit. Nam id apprimè observandum est, ne Patricius ad aliquod imperii ministerium vocari possit, nisi ab ipso supremo Concilio, ne ipsi Patricii Senatûs gratiam aucupari studeant. Deinde illa omnia ad supremum Concilium deferenda sunt, quæ præsentem rerum statum aliquâ ratione mutant, uti sunt belli, & pacis decreta; quare Senatûs decreta de bello, & pace ut rata sint, supremi Concilii auctoritate firmanda sunt: & hâc de causâ judicarem, ad solum supremum Concilium, non ad Senatum pertinere, nova tributa imponere.

§. XXX. Ad Senatorum numerum determinandum hæc consi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

deranda veniunt: primò ut omnibus Patriciis spes æquè magna sit ordinem Senatorium recipiendi; deinde ut nihilominùs iidem Senatores, quorum tempus, in quod electi fuerant, elapsum est, non magno post intervallo continuari possint, ut sic imperium à viris peritis, & expertis semper regatur, & denique ut inter Senatores plures reperiantur sapientiâ, & virtute clari. Ad has autem omnes conditiones obtinendas, nihil aliud excogitari potest, quàm quòd lege institutum sit, ut nullus, nisi qui ad annum ætatis quinquagesimum pervenit, in ordinem Senatorium recipiatur, & ut quadringenti, hoc est, ut Patriciorum una circiter duodecima pars in annum eligatur, quo elapso post bienniumr iidem continuari iterùm possint; hoc namque modo semper Patriciorum una circiter duodecima pars, brevibus tantummodò interpositis intervallis, munus Senatorium subibit; qui sanè numerus unà cum illo, quem Syndici conficiunt, non multùm superabitur à numero Patriciorum, qui annum ætatis quinquagesimum attigerunt, atque adeò omnibus Patriciis magna semper erit spes Senatorum, aut Syndicorum ordinem adipiscendi, & nihilominùs iidem Patricii, interpositis tantummodò, uti diximus, brevibus intervallis, Senatorium ordinem semper tenebunt, & (*per illa quæ Art. 2. hujus Cap. diximus*) nunquam in Senatu deerunt viri præstantissimi, qui consilio, & arte polleant. Et, quia hæc lex frangi non potest absque magnâ multorum Patriciorum invidiâ, nullâ aliâ cautione, ut valida semper sit, opus est, quàm ut unusquisque Patricius, qui eò, quò diximus, ætatis pervenit, Syndicis ejus rei testimonium ostendat, qui ipsius nomen in catalogum eorum, qui Senatoriis muneribus adipiscendis destinantur, reponent, & in supremo Concilio legent, ut locum in hoc supremo Concilio similibus dicatum, & qui Senatorum loco proximus sit cum reliquis ejusdem ordinis occupet.

§. XXXI. Senatorum emolumenta talia esse debent, ut iis major utilitas ex pace, quàm ex bello sit; atque adeò ex mercibus, quæ ex imperio in alias regiones, vel quæ ex aliis regionibus in imperium portantur, una centesima, aut quinquagesima pars ipsis decernatur. Nam dubitare non possumus, quin hâc ratione pacem, quan-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quantum poterunt, tuebuntur, & bellum nunquam protrahere studebunt. Nec ab hoc vectigali solvendo ipsi Senatores, si eorum aliqui mercatores fuerint, immunes esse debent: nam talisim munitas non sine magnâ commercii jacturâ concedi potest, quod neminem ignorare credo. Porrò contrà statuendum lege est, ut Senator, vel qui Senatoris officio functus est, nullo militiæ munere fungi possit, & præterea ut nullum ducem, vel prætorem, quòs tempore belli tantummodò exercitui præbendos diximus Art. 9. hujus Capitis, renunciare liceat ex iis, quorum Pater, vel avus Senator est, vel Senatoriam dignitatem intra biennium habuit. Nec dubitare possumus, quin Patricii, qui extra Senatum sunt, hæc jura summâ vi defendant, atque adeò fiet, ut Senatoribus majus semper emolumentum ex pace, quàm ex bello sit, qui propterea bellum nunquam, nisi summâ imperii necessitate cogente, suadebunt. At objici nobis potest, quòd hâc ratione, si scilicet Syndicis, & Senatoribus adeò magna emolumenta decernenda sunt, imperium Aristocraticum non minùs oneroſum subditis erit, quàm quodcunque Monarchicum. Sed, præterquam quòd Regiæ aulæ majores sumptûs requirunt, quæ tamen ad pacem tutandam non præbentur, & quòd pax nunquam nimis caro pretio emi possit; accedit primò, quòd id omne, quod in Monarchico imperio in unum, aut paucos, in hoc in plurimos confertur. Deinde Reges, eorumque ministri onera imperii cum subditis non ferunt, quod in hoc contrà accidit; nam Patricii, qui semper ex ditioribus eliguntur, maximam partem Reip. conferunt. Denique imperii Monarchici onera non tam ex Regiis sumptibus, quàm ex ejusdem arcanis oriuntur. Onera enim imperii, quæ pacis, & libertatis tutandæ causâ civibus imponuntur, quamvis magna sint, sustinentur tamen, & pacis utilitate feruntur. Quæ gens unquam tot, tamque gravia vectigalia pendere debuit, ut Hollandica? atque hæc non tantùm non exhausta, quin contrà opibus adeò potens fuit, ut ejus fortunam omnes inviderent. Si itaque imperii Monarchici onera pacis causâ imponerentur, cives non premerent; sed, uti dixi, ex hujusmodi imperii arcanis fit, ut subditi oneri succumbant. Nempe quia Regum virtus magis in bello, quàm in pace valet, &

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quòd ii, qui soli regnare volunt, summoperè conari debent, ut subditos inopes habeant, ut jam alia taceam, quæ prudentissimus Belga V. H. olim notavit, quia ad meum institutum, quod solummodo est imperii cujuscunque optimum statum describere, non spectant.

§. XXXII. In Senatu aliqui ex Syndicis, à supremo Concilio electis, sedere debent; sed sine suffragii jure: nempe ut observent, num jura, quæ illud Concilium spectant, rectè serventur, & ut supremum Concilium convocari curent, quando ex Senatu ad ipsum supremum Concilium aliquid deferendum est. Nam jus supremum hoc concilium convocandi, resque in eo decernendas proponendi penes Syndicos, ut jam diximus, est. Sed, antequam de similibus suffragia colligantur, qui Senatui tum præsidet, rerum statum, & quænam de re proposità ipsius Senatûs sit sententia, & quibus de causis, docebit, quo facto, suffragia solito ordine colligenda erunt.

§. XXXIII. Integer Senatus non quotidie; sed, ut omnia magna Concilia, statuto quodam tempore congregari debet. Sed quia interim imperii negotia exercenda sunt, opus est ergo, ut Senatorum aliqua pars eligatur, quæ dimisso Senatu ejus vicem suppleat, cujus officium sit, ipsum Senatum, quando eo opus est, convocare, ejusque decreta de Republicâ exsequi, Epistolas Senatui, supremoque Concilio scriptas legere, & denique de rebus in Senatu proponendis consulere. Sed, ut hæc omnia, & universi hujus Concilii ordo facilius concipiatur, rem totam accuratiùs describam.

§. XXXIV. Senatores in annum, ut jam diximus, eligendi, in quatuor, aut sex ordines dividendi sunt, quorum primus primis tribus, vel duobus mensibus in Senatu sedeat, quibus elapsis secundus ordo locum primi occupet, & sic porrò, servatis vicibus, unusquisque ordo eodem temporis intervallo primum locum in Senatu teneat, ita ut, qui primis mensibus primus, is secundis ultimus sit. Præterea quot ordines, totidem Præsides, totidemque eorundem Vicarii, qui ipsorum vicem, quando opus est, suppleant, eligendi sunt, hoc est, ex quocunque ordine duo eligendi sunt, quorum alter Præses, alter Vicarius ejusdem ordinis sit, & qui primi ordinis Præses est, primis etiam mensibus Senatui præsideat, vel

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vel si absit, ejus Vicarius ipsius vicem gerat, & sic porrò reliqui, servato ut suprà ordine. Deinde ex primo ordine aliqui sorte, vel suffragio eligendi sunt, qui cum Præside, & Vicario ejusdem ordinis Senatûs vicem, postquam dimissus est, suppleant; idque eodem temporis intervallo, quo idem eorum ordo primum locum in Senatu tenet: quippe eo elapso ex secundo ordine totidem iterum sorte, vel suffragio eligendi sunt, qui cum suo Præside, & Vicario primi ordinis locum occupent, vicemque Senatûs suppleant; & sic porrò reliqui, nec opus est, ut horum electio, quos scilicet sorte, vel suffragio singulis tribus, vel duobus mensibus eligendos dixi, & quos imposterum Consules appellabimus, à supremo Concilio fiat. Nam ratio, quam in Art. 29. hujus Cap. dedimus, locum hîc non habet, & multò minùs illa Art. 17. Sufficiet igitur, si à Senatu, & Syndicis, qui præsentes adsunt, eligantur.

§. XXXV. Horum autem numerum determinare non ità accuratè possum. At tamen hoc certum est, plures esse debere, quàm ut facilè corrumpi possint: nam, tametsi de Rep. nihil soli decernant, possunt tamen Senatum protrahere, vel quod pessimum esset, ipsum deludere proponendo illa, quæ nullius, & illa reticendo, quæ majoris momenti essent: ut jam taceam, quòd si nimis pauci essent, sola unius, aut alterius absentia moram publicis negotiis adferre posset. Sed, quoniam contrà hi Consules ideò creantur, quia magna Concilia publicis negotiis quotidie vacare nequeunt, medium necessariò hîc quærendum est; & defectus numeri temporis brevitate supplendus. Atque adeò, si modò triginta, aut circiter in duos, aut tres menses eligantur, plures erunt, quàm ut hoc brevi tempore corrumpi possint, & hâc de causâ etiam monui, ut ii, qui in eorum locum succedunt, nullo modo eligendi sint, nisi eo tempore, quo ipsi succedunt, & alii discedunt.

§. XXXVI. Horum præterea officium esse diximus, Senatum, quando eorum aliqui, licet pauci sint, opus esse judicaverint, convocare, resque in eodem decernendas proponere, Senatum dimittere, ejusque de negotiis publicis decreta exequi. Quo autem id fieri ordine debeat, ne res inutilibus quæstionibus diu protrahantur,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

paucis jam dicam. Nempe Consules de re in Senatu proponendâ, &, quid factu opus sit, consulant, &, si de eo omnibus una fuerit mens, tum convocato Senatu, & quæstione ordine expositâ, quænam eorum sit sententia, doceant, nec alterius sententiâ exspectatâ suffragia ordine colligant. Sed si Consules plures, quàm unam sententiam foverint, tum in Senatu illa de quæstione propositâ sententia prior dicenda erit, quæ à majori Consulum numero defendebatur, & si eadem à majori Senatûs, & Consulum parte non fuerit probata; sed quòd numerus dubitantium, & negantium simul major fuerit, quod ex calculis, ut jam monuimus, constare debet, tùm alteram sententiam, quæ pauciora, quàm prior, habuerit inter Consules suffragia, doceant, & sic porrò reliquas; quòd si nulla à majori totius Senatûs parte probata fuerit, Senatus in sequentem diem, aut in tempus breve dimittendus, ut Consules interim videant, num alia media, quæ magis possint placere, queant invenire; quòd si nulla alia invenerint, vel si, quæ invenerint, Senatûs major pars non probaverit, tum Senatoris cujusque sententia audienda est, in quam si etiam major Senatus pars non iverit, tum de unaquâque sententiâ iterùm suffragia ferenda, & non tantùm affirmantium, ut huc usque factum, sed dubitantium etiam, & negantium calculi numerandi sunt, & si plures reperientur affirmantes, quàm dubitantes, aut negantes, ut tum sententia rata maneat, & contrà irrita, si plures invenientur negantes, quàm dubitantes, aut affirmantes; sed si de omnibus sententiis major dubitantium quàm negantium, aut affirmantium fuerit numerus, ut tum Syndicorum Concilium Senatui adjungatur, qui simul cum Senatoribus suffragia ferant, calculis solummodò affirmantibus, aut negantibus, omissis iis, qui animum ambiguum indicant. Circa res, quæ ad supremum Concilium à Senatu deferuntur, idem ordo tenendus est. Hæc de Senatu.

§. XXXVII. Ad forum quod attinet, sive tribunal, non potest iisdem fundamentis niti, quibus illud, quod sub Monarchâ est, ut illud in Cap. 6. Art. 26. & seq. descripsimus. Nam (*per Art. 14. hujus Cap.*) cum fundamentis hujus imperii non convenit, ut ulla ratio stirpium, sive familiarum habeatur. Deinde quia Judices

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Judices ex solis Patriciis electi, metu quidem succedentium Patriciorum contineri possent, ne in eorum aliquem iniquam aliquam sententiam pronuncient, & forte ut neque eos secundùm merita punire sustineant; sed contrà in plebeios omnia auderent, & locupletes quotidie in prædam raperent. Scio hâc de causâ Genuenses consilium à multis probari, quòd scilicet non ex Patriciis, sed ex Peregrinis Judices eligant; sed hoc mihi rem abstractè consideranti absurdè institutum videtur, ut Peregrini, & non Patricii ad Leges interpretandas vocentur. Nam quid aliud Judices sunt, nisi Legum interpretes; quare mihi persuadeo, Genuenses in hoc etiam negotio magis suæ gentis ingenium, quàm ipsam hujus imperii naturam respexisse. Nobis igitur rem abstractè considerantibus media excogitanda sunt, quæ cum hujus regiminis forma optimè conveniunt.

§. XXXVIII. Sed ad Judicum numerum quod attinet, nullum singularem hujus statûs ratio exigit; sed, ut in imperio Monarchico, ità etiam in hoc apprimè observari debet, ut plures sint, quàm ut à viro privato corrumpi possint. Nam eorum officium solummodò est providere, ne quisquam privatus alteri injuriam faciat; atque adeò quæstiones inter privatos tam Patricios, quàm plebeios dirimere, & pœnas delinquentibus, etiam ex Patriciis, Syndicis, & Senatoribus, quatenus contra jura, quibus omnes tenentur, deliquerunt, sumere. Cæterùm quæstiones, quæ inter urbes, quæ sub imperio sunt moveri possunt, in supremo Concilio dirimendæ sunt.

§. XXXIX. Temporis præterea, in quod eligendi sunt, ratio est eadem in quocunque imperio, & etiam ut quotannis aliqua eorum pars cedat, & denique, quamvis non opus sit, ut unusquisque ex diversâ sit familiâ, necesse tamen est, ne duo sanguine propinqui simul in subselliis locum occupent: quod in reliquis Conciliis observandum est, præterquam in supremo, in quo sufficit, si modò in electionibus lege cautum sit, ne cuiquam propinquum nominare, nec de eo, si ab alio nominatus sit, suffragium ferre liceat, & præterea ne ad imperii ministrum quemcunque nominandum duo propinqui sortem ex urnâ tollant: hoc, inquam sufficit

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cit in Concilio, quod ex tam magno hominum numero componitur, & cui nulla singularia emolumenta decernuntur. Atque adeò imperio inde nihil erit detrimenti, ut absurdum sit, legem ferre, quâ omnium Patriciorum propinqui à supremo Concilio secludantur, ut Art. 14. hujus Cap. diximus. Quòd autem id absurdum sit, patet. Nam jus illud ab ipsis Patriciis institui non posset, quin eo ipso omnes absolutè suo jure eatenus cederent, ac proinde ejusdem juris vindices non ipsi Patricii; sed plebs esset, quod iis directè repugnat, quæ in Art. 5. & 6. hujus Cap. ostendimus. Lex autem illa imperii, quâ statuitur, ut una, eademque ratio inter numerum Patriciorum, & multitudinis servetur, id maximè respicit, ut Patriciorum jus, & potentia conservetur, ne scilicet pauciores sint, quàm ut multitudinem possint regere.

§. XL. Cæterùm Judices à supremo Concilio ex ipsis Patriciis, hoc est, (*per Art. 17. hujus Cap.*) ex ipsis legum conditoribus eligendi sunt, & sententiæ, quas tulerunt tam de rebus civilibus, quàm criminalibus, ratæ erunt, si servato ordine, & absque partium studio prolatæ fuerint, de quâ re Syndicis lege permissum erit cognoscere, judicare, & statuere.

§. XLI. Judicum emolumenta eadem esse debent, quæ Art. 29. Cap. 6. diximus; nempe ut ex unâquâque sententiâ, quam de rebus civilibus tulerint, ab eo, qui causâ cecidit, pro ratione totius summæ partem aliquotam accipiant. At circa sententias de rebus criminalibus hæc sola hic differentia sit, ut bona ab ipsis proscripta, & quæcunque summa, quâ minora crimina mulctantur, ipsis solis designetur, eâ tamen conditione, ut nunquam iis liceat quenquam tormentis cogere quippiam confiteri, & hoc modo satis cautum erit, ne iniqui in plebeios sint, & ne metus causâ nimium Patriciis faveant. Nam, præterquam quòd hic metus solâ avaritiâ, eâque speciosò justitiæ nomine adumbratâ, temperetur, accedit, quòd plures sint numero, & quòd suffragia non palàm; sed calculis ferantur, ità ut si quis ob damnatam suam causam stomachetur, nihil tamen habeat, quod uni imputare possit. Porrò ne iniquam, aut saltem ne absurdam aliquam sententiam pronuncient, & ne eorum quispiam dolo quicquam faciat, Syndicorum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dicorum reverentia prohibebit, præterquam quòd in tam magno Judicum numero unus semper, aut alter reperietur, quem iniqui formident. Ad plebeios denique quod attinet, satis iis etiam cavebitur, si ad Syndicos iisdem appellare liceat, quibus, uti dixi, jure permissum sit de Judicum rebus cognoscere, judicare, & statuere. Nam certum est, quòd Syndici multorum Patriciorum odium vitare non poterunt, & plebi contrà gratissimi semper erunt, cujus applausum, quantum ipsi etiam poterunt, captare studebunt: quem in finem datâ occasione non omittent sententias contra leges fori prolatas revocare, & quemcunque judicem examinare, & pœnas ex iniquis sumere; nihil enim hoc magis multitudinis animos movet. Nec obstat, quòd similia exempla rarò contingere possint; sed contrà maximè prodest. Nam, præterquam quòd illa Civitas pravè constituta sit, ubi quotidie exempla in delinquentes eduntur, (ut Cap. 5. Art. 2. ostendimus) illa profectò rarissima esse debent, famâ quæ maximè celebrantur.

§. XLII. Qui in urbes, vel provincias Proconsules mittuntur, ex ordine Senatorio eligendi essent, quia Senatorum officium est de urbium munimentis, ærario, militiâ, &c. curam habere. Sed, qui in regiones aliquantulùm remotas mitterentur, Senatum frequentare non possent, & hâc de causâ ii tantummodò ex ipso Senatu vocandi sunt, qui urbibus in patrio solo conditis destinantur; at quos ad magis remota loca mittere volunt, ex iis eligendi sunt, quorum ætas à Senatorio gradu non absit. Sed neque hâc ratione paci totius imperii satis cautum fore existimo, si nimirùm urbes circumvicinæ jure suffragii omninò prohibeantur, nisi adeò impotentes omnes sint, ut palàm contemni possint, quòd sanè concipi nequit: atque adeò necesse est, ut urbes circumvicinæ jure Civitatis donentur, & ex unâquâque viginti, triginta, aut quadraginta (nam numerus pro magnitudine urbis major, aut minor esse debet) cives electi in numerum Patriciorum adscribantur, ex quibus tres, quatuor, aut quinque quotannis eligi debent, qui ex Senatu sint, & unus ad vitam Syndicus. Atque hi, qui ex Senatu sunt, Proconsules in urbem, ex quâ electi sunt, mittantur unà cum Syndico.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

§. XLIII. Cæterùm Judices, in unâquâque urbe constituendi, ex Patriciis ejusdem urbis eligendi sunt. Sed de his non necesse judico prolixiùs agere, quia ad singularis hujus imperii fundamenta non pertinent.

§. XLIV. Qui in quocunque Concilio à Secretis sunt, & alii ejusmodi ministri, quia suffragii jus non habent, eligendi sunt ex plebe. Sed, quia hi diuturnâ negotiorum tractatione maximam rerum agendarum notitiam habent, fit sæpe, ut eorum consilio plus, quàm par est, deferatur, & ut status totius imperii ab eorum directione maximè pendeat; quæ res Hollandis exitio fuit. Nam id sine magnâ multorum optimorum invidiâ fieri nequit. Et sanè dubitare non possumus, quin Senatus, cujus prudentia non à Senatorum, sed ab administrorum consilio derivatur, maximè ab inertibus frequentetur, & hujus imperii conditio non multò melior erit, quàm imperii Monarchici, quod pauci Regis Consiliarii regunt, de quo vide Cap. 6. Art. 5. 6. & 7. Verumenimverò imperium, prout rectè, vel pravè institutum fuerit, eò minùs, aut magis erit huic malo obnoxium. Nam imperii libertas, quæ non satis firma habet fundamenta, nunquam sine periculo defenditur; quod Patricii ne subeant, ministros gloriæ cupidos ex plebe eligunt, qui postea vertentibus rebus, veluti hostiæ, cœduntur ad placandam eorum iram, qui libertati insidiantur. At ubi libertatis fundamenta satis firma sunt, ibi Patricii ipsi ejusdem tutandæ gloriam sibi expetunt, studentque, ut rerum agendarum prudentia ab eorum tantummodò consilio derivetur: quæ duo in jaciendis hujus imperii fundamentis apprimè observavimus, nempe ut plebs tam à consiliis, quàm à suffragiis ferendis arceretur: (*vid. Art. 3. & 4. hujus Cap.*) Atque adeò ut suprema imperii potestas penes omnes Patricios; auctoritas autem penes Syndicos, & Senatum, & jus denique Senatum convocandi, resque, ad communem salutem pertinentes, penes Consules, ex ipso Senatu electos, esset. Quòd si præterea statuatur, ut qui à Secretis in Senatu, vel in aliis Conciliis est, in quatuor, aut quinque ad summum annos eligatur, atque ei secundus, qui à Secretis in idem tempus designatus sit, adjungatur, qui interim laboris partem ferat; vel si in Senatu non unus, sed

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sed plures à Secretis sint, quorum alius his, alius aliis negotiis detinetur, nunquam fiet, ut administrorum potentia alicujus sit momenti.

§. XLV. Ærarii Tribuni ex plebe etiam eligendi sunt, qui ejus rationem non tantùm Senatui, sed etiam Syndicis reddere teneantur.

§. XLVI. Ad Religionem quæ spectant, satis prolixè ostendimus in Tract. Theologico-Politico. Quædam tamen tum omisimus, de quibus ibi non erat agendi locus. Nempe quòd omnes Patricii ejusdem Religionis, simplicissimæ scilicet, & maximè Catholicæ, qualem in eodem Tractatu descripsimus, esse debeant. Nam apprimè cavendum est, ne ipsi Patricii in sectas dividantur, & ne alii his, alii aliis plus faveant, & deinde, ne superstitione capti libertatem subditis dicendi ea, quæ sentiunt, adimere studeant. Deinde quamvis unicuique libertas dicendi ea, quæ sentit, danda est, magni tamen conventûs prohibendi sunt: atque adeò iis, qui alii Religioni addicti sunt, concedendum quidem est, tot, quot velint, templa ædificare; sed parva, & certæ cujusdam mensuræ, & in locis aliquantulum ab invicem dissitis. At templa, quæ patriæ Religioni dicantur, multum refert, ut magna, & sumptuosa sint, & ut præcipuo ipsius cultui solis Patriciis, vel Senatoribus manûs admovere liceat, atque adeò ut solis Patriciis liceat baptizare, matrimonium conficere, manûs imponere, & absolutè ut templorum veluti Sacerdotes, patriæque Religionis vindices, & interpretes agnoscantur. Ad concionandum autem, & ecclesiæ ærario, ejusque quotidianis negotiis administrandis aliqui ex plebe ab ipso Senatu eligendi sunt, qui Senatûs quasi vicarii sint, cui propterea rationem omnium reddere teneantur.

§. XLVII. Atque hæc illa sunt, quæ hujus imperii fundamenta spectant, quibus pauca alia minùs quidem principalia; sed magni tamen momenti addam; nempe ut Patricii veste quâdam, seu habitu singulari, quo dignoscantur, incedant, & ut singulari quodam titulo salutentur, & unusquisque ex plebe iis loco cedat, & si aliquis Patricius bona sua aliquo infortunio, quod vitari nequit, amiserit, idque liquidò docere poterit, ut in integrum ex publicis bo-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nis restituatur. Sed si contrà constet, eundem largitate, fastu, ludo, scortis, &c. eadem consumpsisse, vel quòd absolutè plus debet, quàm est solvendo, ut dignitate cedat, & omni honore, officioque indignus habeatur. Qui enim seipsum, resque suas privatas regere nequit, multò minùs publicis consulere poterit.

§. XLVIII. Quos lex jurare cogit, à perjurio multò magis cavebunt, si per salutem patriæ, & libertatem, perque supremum Concilium, quam si per Deum jurare jubeantur. Nam, qui per Deum jurat, privatum bonum interponit, cujus ille æstimator est: at qui jurejurando libertatem, patriæque salutem interponit, is per commune omnium bonum, cujus ille æstimator non est, jurat, &, si pejerat, eo ipse se patriæ hostem declarat.

§. XLIX. Academiæ, quæ sumptibus Reip. fundantur, non tam ad ingenia colenda, quàm ad eadem coërcenda instituuntur. Sed in liberâ Rep.tum scientiæ, & artes optimè excolentur, si unicuique veniam petenti concedatur publicè docere, idque suis sumptibus, suæque famæ periculo. Sed hæc, & similia ad alium locum reservo. Nam hîc de iis solummodò agere constitueram, quæ ad solum imperium Aristocraticum pertinent.

CAPUT IX.

§. I. HUc usque hoc imperium consideravimus, quatenus ab unâ solâ urbe, quæ totius imperii caput est, nomen habet. Tempus jam est, ut de eo agamus, quod plures urbes tenent, quodque ego præcedenti præferendum existimo. Sed ut utriusque differentiam, & præstantiam noscamus, singula præcedentis imperii fundamenta perlustrabimus, &, quæ ab hoc aliena sunt, rejiciemus, & alia, quibus niti debeat, eorum loco jaciemus.

§. II. Urbes itaque, quæ Civitatis jure gaudent, ità conditæ, & munitæ esse debent, ut unaquæque sola sine reliquis subsistere quidem non possit; sed contrà etiam, ut à reliquis deficere nequeat absque magno totius imperii detrimento; hoc enim modo semper unitæ manebunt. At quæ ità constitutæ sunt, ut nec se conservare, nec

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nec reliquis formidini esse queant, eæ sanè non sui; sed reliquarum juris absolutè sunt.

§. III. Quæ autem Art. 9. & 10. præc. Cap. ostendimus, ex communi imperii Aristocratici naturâ deducuntur, ut & ratio numeri Patriciorum ad numerum multitudinis, & qualis eorum ætas, & conditio esse debeat, qui Patricii sunt creandi, ità ut nulla circa hæc oriri possit differentia, sive imperium una, sive plures urbes teneant. At supremi Concilii alia hic debet esse ratio. Nam, si quæ imperii Urbs supremo huic Concilio congregando destinaretur, illa reverâ ipsius imperii caput esset; atque adeò vel vices servandæ essent, vel talis locus huic Concilio esset designandus, qui Civitatis jus non habeat, quique ad omnes æquè pertineat. Sed tam hoc, quàm illud, ut dictu facilè, ità factu difficile est, ut scilicet tot hominum millia extra Urbes sæpe ire, vel ut jam hoc, jam alio in loco convenire debeant.

§. IV. Verùm ut rectè, quid in hâc re fieri oporteat, & quâ ratione hujus imperii Concilia instituenda sint, ex ipsius naturâ, & conditione concludere possimus, hæc consideranda sunt, nempe quòd unaquæque Urbs tantò plus juris, quàm vir privatus habeat, quantò viro privato potentior est; (*per Art. 4. Cap. 2.*) & consequenter unaquæque hujus imperii Urbs, (*vide Art. 2. hujus Cap.*) tantum juris intra mœnia, seu suæ jurisdictionis limites habeat, quantum potest. Deinde quòd omnes urbes non ut confœderatæ; sed ut unum imperium constituentes invicem sociatæ, & unitæ sint; sed ità, ut unaquæque urbs tantò plus juris in imperium, quàm reliquæ obtineat, quantò reliquis est potentior; nam qui inter inæquales æqualitatem quærit, absurdum quid quærit. Cives quidem æquales meritò æstimantur, quia uniuscujusque potentia cum potentia totius imperii comparata nullius est considerationis. At urbis cujuscunque potentia magnam partem potentiæ ipsius imperii constituit, & eò majorem, quò ipsa urbs major est; ac proinde omnes urbes æquales haberi nequeunt. Sed ut uniuscujusque potentia, ità etiam ejusdem jus ex ipsius magnitudine æstimari debet. Vincula verò, quibus adstringi debent, ut unum imperium componant,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

apprimè sunt (*per Art.* 1. *Cap.* 4.) Senatus, & forum. Quomodò autem eæ omnes his vinculis ità copulandæ sunt, ut earum tamen unaquæque sui juris, quantum fieri potest, maneat, breviter hîc ostendam.

§. V. Nempe uniuscujusque urbis Patricios, qui pro magnitudine urbis (*per Art.* 3. *hujus Cap.*) plures, aut pauciores esse debent, summum in suam urbem jus habere concipio, eosque in Concilio, quod illius urbis supremum est, summam habere potestatem urbem muniendi, ejusque mœnia dilatandi, vectigalia imponendi, leges condendi, & abrogandi, & omnia absolutè agendi, quæ ad suæ urbis conservationem, & incrementum necessaria esse judicant. Ad communia autem imperii negotia tractanda Senatus creandus est iis omninò conditionibus, quas in præced. Cap. diximus; ità ut inter hunc Senatum, & illum nulla alia sit differentia, quàm quòd hic authoritatem etiam habeat dirimendi quæstiones, quæ inter urbes oriri possunt. Nam hoc in hoc imperio, cujus nulla urbs caput est, non potest, ut in illo, à supremo Concilio fieri. (*vide Art.* 38. *præc. Cap.*)

§. VI. Cæterùm in hoc imperio supremum Concilium convocandum non est, nisi opus sit ipsum imperium reformare, vel in arduo aliquo negotio, ad quod peragendum Senatores se impares esse credent, atque adeò raro admodum fiet, ut omnes Patricii in Concilium vocentur. Nam præcipuum supremi Concilii officium esse diximus (Art. 17. præc. Cap.) leges condere, & abrogare, & deinde imperii ministros eligere. At leges, sive communia totius imperii jura, simulatque instituta sunt, immutari non debent. Quod si tamen tempus, & occasio ferat, ut novum aliquod jus instituendum sit, aut jam statutum mutandum, potest priùs de eodem Quæstio in Senatu haberi, & postquam Senatus in eo convenerit, tum deinde legati ad urbes ab ipso Senatu mittantur, qui uniuscujusque urbis Patricios Senatûs sententiam doceant, & si denique major urbium pars in sententiam Senatûs iverit, ut tum ipsa rata maneat, aliàs irrita. Atque hic idem ordo in eligendis ducibus exercituûs, & legatis in alia regna mittendis, ut circa decreta de bello inferendo, & pa-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

& pacis conditionibus acceptandis, teneri potest. Sed in reliquis imperii ministris eligendis, quia (ut in Art. 4. hujus Cap. ostendimus) unaquæque urbs, quantum fieri potest, sui juris manere debet, & in imperio tantò plus juris obtinere, quantò reliquis est potentior, hic ordo necessariò servandus est. Nempe, Senatores à Patriciis uniuscujusque urbis eligendi sunt; videlicet unius urbis Patricii in suo Concilio certum Senatorum numerum ex suis Civibus collegis eligent, qui ad numerum Patriciorum ejusdem urbis se habeat, (*vide Art. 30. præced. Cap.*) ut 1 ad 12. Et quos primi, secundi, tertii, &c. ordinis esse volunt, designabunt; & sic reliquarum urbium Patricii pro magnitudine sui numeri plures, paucioresve Senatores eligent, & in ordines distribuent, in quot Senatum dividendum esse diximus: (*vid. Art. 34. præced. Cap.*) quo fiet, ut in unoquoque Senatorum ordine pro magnitudine cujuscunque urbis plures, paucioresve ejusdem Senatores reperiantur. At ordinum præsides, eorumque Vicarii, quorum numerus minor est, urbium numero à Senatu ex Consulibus electis sorte eligendi sunt. In Judicibus præterea supremis imperii eligendis idem ordo retinendus est, scilicet ut uniuscujusque urbis Patricii ex suis collegis pro magnitudine sui numeri plures, aut pauciores Judices eligant. Atque adeò fiet, ut unaquæque urbs in eligendis ministris sui juris, quantum fieri potest, sit, & ut unaquæque quò potentior est, eò etiam plus juris tam in Senatu, quàm in foro obtineat, posito scilicet, quòd Senatûs, & fori ordo in decernendis imperii rebus, & quæstionibus derimendis talis omninò sit, qualem Art. 33. & 34. præc. Cap. descripsimus.

§. VII. Cohortium deinde Duces, & militiæ Tribuni è Patriciis etiam eligendi sunt. Nam quia æquum est, ut unaquæque urbs pro ratione suæ magnitudinis certum militum numerum ad communem totius imperii securitatem conducere teneatur, æquum etiam est, ut è Patriciis uniuscujusque urbis pro numero legionum, quas alere tenentur, tot tribunos, duces, signiferos &c. eligere liceat, quot ad illam militiæ partem, quam imperio suppeditant, ordinandam requiruntur.

§. VIII. Vectigalia nulla etiam à Senatu subditis imponenda; sed

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sed ad sumptûs, qui ad negotia publica peragenda ex Senatûs decreto requiruntur, non subditi; sed urbes ipsæ ab ipso Senatu ad censum vocandæ sunt, ità ut unaquæque urbs pro ratione suæ magnitudinis sumptuum partem majorem, vel minorem ferre debeat; quam quidem partem ejûsdem urbis Patricii à suis Urbanis eâ, quâ velint, viâ exigent, eos scilicet vel ad censum trahendo, vel, quod multò æquius est, iisdem vectigalia imponendo.

§. IX. Porrò quamvis omnes hujus imperii urbes maritimæ non sint, nec Senatores ex solis urbibus maritimis vocentur, possunt tamen iisdem eadem emolumenta decerni, quæ Art. 31. præc. Cap. diximus; quem in finem pro imperii constitutione media excogitari poterunt, quibus urbes invicem arctiùs copulentur. Cæterùm reliqua ad Senatum, & forum, & absolutè ad universum imperium spectantia, quæ in præc. Cap. tradidi, huic etiam imperio applicanda sunt. Atque adeò videmus, quòd in imperio, quod plures urbes tenent, non necesse sit supremo Concilio convocando certum tempus, aut locum designare. At Senatui, & foro locus dicendus est in pago, vel in urbe, quæ suffragii jus non habet. Sed ad illa, quæ ad singulas urbes spectant, revertor.

§. X. Ordo supremi Concilii unius urbis in eligendis urbis, & imperii ministris, & in rebus decernendis idem ille, quem Art. 27. & 36. præc. Cap. tradidi, esse debet. Nam eadem hîc, quàm illic, est ratio. Deinde Syndicorum Concilium huic subordinandum est, quod ad urbis Concilium se habeat, ut illud Syndicorum præced. Cap. ad Concilium totius imperii, & cujus officium intra limites jurisdictionis urbis idem etiam sit, iisdemque emolumentis gaudeat. Quòd si urbs, & consequenter Patriciorum numerus adeò exiguus fuerit, ut non nisi unum, aut duos Syndicos creare possit, qui duo Concilium facere nequeunt, tum Syndicis in cognitionibus pro re natâ Judices à supremo urbis Concilio designandi sunt, vel quæstio ad supremum Syndicorum Concilium deferenda. Nam ex unâquâque urbe aliqui etiam ex Syndicis in locum, ubi Senatus residet, mittendi sunt, qui prospiciant, ut jura universi imperii inviolata serventur, quique in Senatu absque jure suffragii sedeant.

§. XI. Urbium Consules à Patriciis etiam ejusdem urbis eligendi

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

di sunt, qui veluti Senatum illius urbis constituant. Horum autem numerum determinare non possum, nec etiam necesse esse existimo, quandoquidem ejusdem urbis negotia, quæ magni ponderis sunt, à supremo ejusdem Concilio, &, quæ ad universum imperium spectant, à magno Senatu peraguntur. Cæterùm si pauci fuerint, necesse erit, ut in suo Concilio palàm suffragia ferant, non autem calculis, ut in magnis Conciliis. In parvis enim Conciliis, ubi suffragia clam indicantur, qui aliquantò callidior est, facilè cujusque suffragii auctorem noscere, & minùs attentiores multis modis eludere potest.

§. XII. In unâquâque præterea urbe Judices à supremo ejusdem Concilio constituendi sunt, à quorum tamen sententiâ supremum imperii judicium appellare liceat, præterquam reo palàm convicto, & confitenti debitori. Sed hæc ulteriùs persequi non est opus.

§. XIII. Superest igitur, ut de urbibus, quæ sui juris non sunt, loquamur. Hæ si in ipsâ imperii provinciâ, vel regione conditæ, & earum incolæ ejusdem nationis & linguæ sint, debent necessariò, sicuti pagi, veluti urbium vicinarum partes censeri, ità ut earum unaquæque sub regimine hujus, aut illius urbis, quæ sui juris est, esse debeat. Cujus rei ratio est, quòd Patricii non à supremo hujus imperii; sed à supremo uniuscujusque urbis Concilio eligantur, qui in unâquâque urbe pro numero incolarum intra limites jurisdictionis ejusdem urbis plures, pauciores ve sunt. (*per Art. 5. hujus Cap.*) Atque adeò necesse est, ut multitudo urbis, quæ sui juris non est, ad censum multitudinis alterius, quæ sui juris sit, referatur, & ab ejus directione pendeat. At urbes jure belli captæ, & quæ imperio accesserunt, veluti imperii Sociæ habendæ, & beneficio victæ obligandæ, vel Coloniæ, quæ jure Civitatis gaudeant, eò mittendæ, & gens aliò ducenda, vel omninò delenda est.

§. XIV. Atque hæc sunt, quæ ad hujus imperii fundamenta spectant. Quòd autem ejus conditio melior sit, quàm illius, quod nomen ab unâ urbe solâ habet, hinc concludo: quòd scilicet uniuscujusque urbis Patricii, more humanæ cupidinis, suum jus tam in urbe, quàm in Senatu retinere, &, si fieri potest, augere studebunt; atque adeò, quantum poterunt, conabuntur multitudinem ad se trahere, & consequenter imperium beneficiis magis, quàm metu agi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tare, suumque numerum augere: quippe quò plures numero fuerint, eò plures (*per Art.* 16. *hujus Cap.*) ex suo Concilio Senatores eligent, & consequenter (*per Art. eundem*) plus juris in imperio obtinebunt. Nec obstat, quòd, dum unaquæque urbs sibi consulit, reliquisque invidet, sæpius inter se discordent, & tempus dispurando consumant. Nam, si, dum Romani deliberant, perit Sagunthus; dum contrà pauci ex solo suo affectu omnia decernunt, perit libertas, communeque bonum; sunt namque humana ingenia hebetiora, quàm ut omnia statim penetrare possint; sed consulendo, audiendo, & dispurando acuuntur, &, dum omnia tentant media, ea, quæ volunt, tandem inveniunt, quæ omnes probant, & de quibus nemo antea cogitâsset. Quòd si quis regerat, hoc Hollandorum imperium non diu absque Comite, vel Vicario, qui vicem Comitis suppleret, stetisse, hoc sibi responsum habeat; quòd Hollandi ad obtinendam libertatem satis sibi putaverunt Comitem deferere, & imperii corpus capite obtruncare, nec de eodem reformando cogitârunt; sed omnia ejus membra, uti antea constituta fuerant, reliquerunt, ità ut Hollandiæ comitatus sine Comite, veluti corpus sine capite, ipsumque imperium sine nomine manserit. Atque adeò minimè mirum, quòd subditi plerique ignoraverint, penes quos summa esset imperii potestas. Et quamvis hoc non esset, ii tamen, qui imperium revera tenebant, longè pauciores erant, quàm ut multitudinem regere, & potentes adversarios opprimere possent. Unde factum, ut hi sæpe impune iis insidiari, & tandem evertere potuerint. Subitâ itaque ejusdem Reipublicæ eversio non ex eo orta est, quòd tempus in deliberationibus inutiliter consumeretur, sed ex deformi ejusdem imperii statu, & paucitate regentium

§. XV. Est præterea hoc Aristocraticum imperium, quod plures urbes tenent, alteri præferendum, quia non opus est, ut in præcedenti cavere, ne universum supremum ejus Concilium subito imperu opprimatur, quandoquidem (*per Art.* 9. *hujus Cap.*) eidem convocando nullum tempus, nec locus designatur. Sunt præterea potentes cives in hoc imperio minùs timendi. Nam, ubi plures urbes libertate gaudent, non sufficit ei, qui viam ad imperium affectat, urbem unam occupare, ut imperium in reliquas obtineat. Est denique

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nique in hoc imperio libertas pluribus communis. Nam ubi una sola urbs regnat, eatenus reliquarum bono consulitur, quatenus regnanti huic urbi expedit.

CAPUT X.

§. I. IMperii utriusque Aristocratici fundamentis explicatis, & ostensis, superest ut inquiramus, an aliquâ causâ culpabili possint dissolvi, aut in aliam formam mutari. Primaria causa, unde hujusmodi imperia dissolvuntur, illa est, quam acutissimus Florentinus Disc. 1. lib. 3. in Tit. Livium observat, videlicet quòd *imperio, sicuti humano corpori quotidie aggregatur aliquid, quod quandoque indiget curatione*; atque adeò necesse esse, ait, ut aliquando aliquid accidat, quo imperium ad suum principium, quo stabiliri incepit, redigatur. Quod si intra debitum tempus non acciderit, vitia eò usque crescent, ut tolli nequeant, nisi cum ipso imperio. Atque hoc, inquit, vel casu contingere potest, vel consilio, & prudentiâ legum, aut viri eximiæ virtutis. Nec dubitare possumus, quin hæc res maximi sit ponderis, & quòd, ubi huic incommodo provisum non sit, non poterit imperium suâ virtute; sed solâ fortunâ permanere, & contrà ubi huic malo remedium idoneum adhibitum fuerit, non poterit ipsum suo vitio; sed solummodò inevitabili aliquo fato cadere, ut mox clariùs docebimus. Primum quod huic malo remedium occurrebat, hoc fuit, ut scilicet singulis lustris supremus aliquis Dictator in mensem unum, aut duos creetur, cui jus esset de Senatorum, & cujuscunque ministri factis cognoscendi, judicandi, & statuendi & consequenter imperium ad suum principium restituendi. Sed qui imperii incommoda vitare studet, remedia adhibere debet, quæ cum imperii naturâ conveniant, & quæ ex ipsius fundamentis deduci queant, aliàs in Scyllam incidet, cupiens vitare Charybdin. Est quidem hoc verum, quòd omnes, tam qui regunt, quàm qui reguntur, metu supplicii, aut damni contineri debeant, ne impunè, vel cum lucro peccare liceat; sed contrà certum etiam est, quòd si hic metus bonis, & malis hominibus communis fuerit, versetur necessariò imperium in summo periculo. Cùm igitur Dictatoria potestas absoluta sit, non potest non esse omnibus formida-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

bilis, præsertim si statuto tempore, ut requiritur, Dictator crearetur, quia tum unusquisque gloriæ cupidus eum honorem summo studio ambiret, & certum est, quod in pace non tam virtus, quàm opulentia spectatur, ità ut quò quisque superbior, eò faciliùs honores adipiscatur: & fortè hâc de causâ Romani nullo constituto tempore; sed fortuitâ quâdam necessitate coacti Dictatorem facere consueverant. At nihilominùs tumor Dictatoris, ut Ciceronis verba referam, bonis injucundus fuit. Et sanè, quandoquidem hæc Dictatoria potestas Regia absolutè est, potest non absque magno Reip. periculo imperium aliquando in Monarchicum mutari, tametsi in tempus, quantumvis breve, id fiat. Adde quòd, si ad creandum Dictatorem nullum certum tempus designatum sit, ratio tum nulla temporis intercedentis ab uno ad alium, quam maximè servandam esse, diximus, haberetur, & quòd res etiam vaga admodùm esset, ut facilè negligeretur. Nisi itaque hæc Dictatoria potestas æterna sit, & stabilis, quæ servatâ imperii formâ in unum deferri nequit; erit ergo ipsa, & consequenter Reip. salus, & conservatio admodùm incerta.

§. II. At contrà dubitare nequaquam possumus, (*per Art. 3. Cap. 6.*) quòd si possit servatâ imperii formâ Dictatoris gladius perpetuus, & malis tantummodò formidini esse, nunquam eousque vitia invalescere poterunt, ut tolli, aut emendari nequeant. Ut igitur has omnes conditiones obtineamus, Syndicorum Concilium Concilio supremo subordinandum diximus, ut scilicet dictatorius ille gladius perpetuus esset non penes personam aliquam naturalem; sed civilem, cujus membra plura sint, quàm ut imperium inter se possint dividere, (*per Art. 1. & 2. prac. Cap.*) vel in scelere aliquo convenire: ad quod accedit, quòd à reliquis imperii muneribus subeundis prohibeantur, quòd militiæ stipendia non solvant, & quòd denique ejus ætatis sint, ut præsentia, ac tuta, quàm nova, & periculosa malint. Quare imperio nullum ab iis periculum, & consequenter non bonis; sed malis tantummodò formidini esse queunt, & reverâ erunt. Nam, ut ad scelera peragenda debiliores, ità ad malitiam coërcendam potentiores sunt. Nam præterquam quòd principiis obstare possunt; (quia Concilium æternum est) sunt præterea numero

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

numero satis magno, ut sine invidiæ timore potentem unum, aut alterum accusare, & damnare audeant; præsertim quia suffragia calculis feruntur, & sententia nomine totius Concilii pronunciatur.

§. III. At Romæ plebis Tribuni perpetui etiam erant; verùm impares, ut Scipionis alicujus potentiam premerent: & præterea id, quod salutare esse judicabant, ad ipsum Senatum deferre debebant, à quo etiam sæpe eludebantur, efficiendo scilicet, ut plebs ei magis faveret, quem ipsi Senatores minùs timebant. Ad quod accedit, quòd Tribunorum contrà Patricios auctoritas plebis favore defenderetur, & quotiescunque ipsi plebem vocabant, seditionem potiùs movere, quàm Concilium convocare viderentur. Quæ sanè incommoda in imperio, quod in præcedd. duob. Capp. descripsimus, locum non habet.

§. IV. Verùm enim verò hæc Syndicorum auctoritas hoc solummodò præstare poterit, ut imperii forma servetur; atque adeò prohibere, ne leges infringantur, & ne cuiquam cum lucro peccare liceat; sed nequaquam efficere poterit, ne vitia, quæ lege prohiberi nequeunt, glisçant, ut sunt illa, in quæ homines otio abundantes incidunt, & ex quibus imperii ruina non rarò sequitur. Homines enim in pace depositò metu paulatim ex ferocibus barbaris civiles, seu humani, & ex humanis molles, & inertes fiunt, nec alius alium virtute; sed fastu, & luxu excellere studet; unde patrios mores fastidire, alienos induere, hoc est, servire incipiunt.

§. V. Ad hæc mala vitandum multi conati sunt leges sumptuarias condere; sed frustrà. Nam omnia jura, quæ absque ullâ alterius injuriâ violari possunt, ludibrio habentur, & tantum abest, ut hominum cupiditates, & libidinem frenent, quin contrà easdem intendant: nam nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Nec unquam hominibus otiosis ingenium deest ad eludenda jura, quæ instituuntur de rebus, quæ absolutè prohiberi nequeunt, ut sunt convivia, ludi, ornatûs, & alia hujusmodi, quorum tantummodò excessus malus, & ex uniuscujusque fortunâ æstimandus est, ità ut lege nullâ universali determinari queat.

§. VI. Concludo itaque, communia illa pacis vitia, de quibus hîc loquimur, nunquam directè; sed indirectè prohibenda esse,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

talia scilicet imperii fundamenta jaciendo, quibus fiat, ut plerique, non quidem sapienter vivere studeant; (nam hoc impossibile est,) sed ut iis ducantur affectibus, ex quibus Reip. major sit utilitas. Atque adeò huic rei maximè studendum, ut divites si non parci, avari tamen sint. Nam non dubium est, quin, si hic avaritiæ affectus, qui universalis est, & constans, gloriæ cupidine foveatur, plerique rei suæ sine ignominiâ augendæ summum ponant studium, quo honores adipiscantur, & summum dedecus vitent. Si itaque ad fundamenta utriusque imperii Aristocratici, quæ præced. duobus Capp. explicui, attendamus, hoc ipsum ex iisdem sequi videbimus. Numerus enim regentium in utroque adeò magnus est, ut divitum maximæ parti aditus ad regimen pateat, & ad imperii honores adipiscendos. Quòd si præterea (uti diximus Art. 47. Cap. 8.) statuatur, ut Patricii, qui plus debent, quàm sunt solvendo, ordine Patricio deturbentur, & qui bona sua infortunio perdiderunt, ut in integrum restituantur, non dubium est, quin omnes, quantum poterunt, conabuntur bona sua conservare. Peregrinos præterea habitûs nunquam concupiscent, nec patrios fastidient, si lege constituatur, ut Patricii, & qui honores ambiunt singulari veste dignoscantur: de quo vide Art. 25. & 47. Cap. 8. Et præter hæc alia in quocunque imperio cum naturâ loci, & gentis ingenio consentanea excogitari possunt, & in eo apprimè vigilari, ut subditi magis sponte, quàm lege coacti suum officium faciant.

§. VIII. Nam imperium, quod nihil aliud prospicit, quàm ut homines metu ducantur, magis sine vitiis erit, quàm cum virtute. Sed homines ità ducendi sunt, ut non duci, sed ex suo ingenio, & libero suo decreto vivere sibi videantur; atque adeò ut solo libertatis amore, & rei augendæ studio, speque imperii honores adipiscendi retineantur. Cæterùm imagines, triumphi, & alia virtutis incitamenta magis servitutis, quàm libertatis sunt signa. Servis enim non liberis virtutis præmia decernuntur. Fateor quidem homines his stimulis maximè incitari; sed ut hæc in initio viris magnis, ità postea crescente invidiâ ignavis, & opum magnitudine tumidis decernuntur, magnâ omnium bonorum indignatione. Deinde qui parentum triumphos, & imagines ostentant, injuriam sibi fieri credunt, ni

reliquis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

reliquis præferantur. Denique, ut alia taceam, hoc certum est, quòd æqualitas, quâ semel exutâ communis libertas necessariò perit, conservari nullo modo possit, simulatque alicui Viro virtute claro singulares honores jure publico decernuntur.

§. IX. His positis, videamus jam, an hujusmodi imperia culpabili aliquâ causâ possint destrui. Verùm, si quod imperium æternum esse potest, illud necessariò erit, cujus semel rectè institutа jura inviolata manent. Anima enim imperii jura sunt. His igitur servatis servatur necessariò imperium. At jura invicta esse nequeunt, nisi & ratione, & communi hominum affectu defendantur, aliàs si scilicet solo rationis auxilio nituntur, invalidæ sanè sunt, facileque vincuntur. Cùm itaque utriusque imperii Aristocratici jura fundamentalia cum ratione, & communi hominum affectu convenire ostenderimus, possumus ergo affirmare, si quæ ulla imperia, hæc necessariò æterna fore, vel nullâ culpabili causâ; sed fato tantummodò aliquo inevitabili posse destrui.

§. X. At objici nobis adhuc potest, quòd, quamvis imperii jura in præced. ostensa ratione, & communi hominum affectu defendantur, possint nihilominùs aliquando vinci. Nam nullus affectus est, qui aliquando à fortiori, & contrario affectu non vincatur; timorem namque mortis à cupidine rei alienæ sæpe vinci videmus. Qui hostem metu territi fugiunt, nullo alterius rei metu detineri possunt; sed sese in flumina præcipitant, vel in ignem ruunt, ut hostium ferrum fugiant. Quantumvis igitur civitas rectè ordinata, & jura optimè institutа sint, in maximis tamen imperii angustiis, quando omnes, ut fit, terrore quodam panico capiuntur, tum omnes id solùm, quod præsens metus suadet, nullâ futuri, neque legum habitâ ratione, probant, omnium ora in Virum victoriis clarum vertuntur, eundemque legibus solvunt, atque ipsi imperium (pessimo exemplo) continuant, totamque Rempublicam ipsius fidei committunt, quæ res sanè Romani imperii exitii fuit causa. Sed ut huic Objectioni respondeam, dico primò, quòd in rectè constitutâ Republicâ similis terror non oritur, nisi ex justâ causâ; atque adeò is terror, & confusio ex eo orta nulli causæ, quæ prudentiâ humanâ vitari poterat, adscribi potest. Deinde notandum, quòd in Repub. qualem

qualem in præced. descripsimus, fieri non potest, *(per Art. 9. & 25. Cap. 8.)* ut unus, aut alter virtutis famâ ità excellat, ut omnium ora in se vertat. Sed necesse est, ut plures habeat æmulos, quibus plures alii faveant. Quamvis itaque ex terrore confusio aliqua in Republicâ oriatur, leges tamen fraudare, atque aliquem contra jus ad imperium militare renunciare nemo poterit, quin statim contentio alios petentium oriatur, quæ ut dirimatur, necesse tandem erit ad semel statuta, & ab omnibus probata jura recurrere, atque res imperii secundum leges latas ordinare. Possum igitur absolutè affirmare, cùm imperium, quod una sola Urbs, tùm præcipuè illud, quod plures Urbes tenent, æternum esse, sive nullâ internâ causâ posse dissolvi, aut in aliam formam mutari.

CAPUT XI.

1. TRanseo tandem ad tertium, & omninò absolutum imperium, quod Democraticum appellamus. Hujus ab Aristocratico differentiam in hoc potissimùm consistere diximus, quod in eo à solâ supremi Concilii voluntate, & liberâ Electione pendeat, ut hic, aut ille Patricius creëtur, ità ut nemo jus suffragii, & munera imperii subeundi hæreditarium habeat, nemoque id jus sibi poscere jure possit, ut in hoc, de quo jam agimus, imperio fit. Nam omnes, qui ex parentibus civibus, vel qui in patrio illo solo nati, vel qui de Republicâ benè meriti sunt, vel ob alias causas, ob quas Lex alicui jus civis dare jubet, ii, inquam, omnes jus suffragii in supremo Concilio, muneraque imperii subeunda jure sibi poscunt, nec denegare iis licet, nisi ob crimen, aut infamiam.

§. II. Si igitur jure institutum sit, ut Seniores tantummodò, qui ad certum ætatis annum pervenerunt, vel ut soli primogeniti, simularque per ætatem licet, vel qui certam pecuniæ summam Reipublicæ contribuunt, jus suffragii in supremo Concilio, & imperii negotia tractandi habeant, quamvis hâc ratione fieri posset, ut supremum Concilium ex paucioribus civibus componeretur, quàm illud imperii Aristocratici, de quo suprà egimus, erunt nihilominùs hujusmodi imperia Democratica appellanda, quoniam eorum cives, qui ad regendam Rempublicam destinantur, non à supremo Con-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Concilio, ut optimi, eliguntur; sed lege ad id destinantur. Et, quamvis hâc ratione hujusmodi imperia, ubi scilicet non qui optimi, sed qui fortè fortunâ divites, vel qui primi nati sunt, ad regimen destinantur, imperio Aristocratico cedere videantur, tamen si praxin, seu communem hominum conditionem spectemus, res eodem redibit. Nam Patriciis ii semper optimi videbantur, qui divites, vel ipsis sanguine proximi, vel amicitiâ conjuncti sunt. Et sanè, si cum Patriciis ità comparatum esset, ut liberi ab omni affectu, & solo studio publicæ salutis ducti, collegas Patricios eligerent, nullum esset imperium cum Aristocratico comparandum. Sed rem contrà omninò sese habere, satis superque ipsa experientia docuit, præsertim in oligarchiis, ubi Patriciorum voluntas ob defectum æmulantium maximè lege soluta est. Ibi enim studio optimos à Concilio arcent Patricii, & eos sibi socios in Concilio quærunt, qui ab eorum ore pendent, ità ut in simili imperio multò infeliciùs res ejus sese habeant, propterea quòd Patriciorum Electio ab absolutâ quorundam liberâ, sive omni lege solutâ voluntate pendeat. Sed ad inceptum redeo.

III. Ex dictis in præced. Art. patet, nos posse imperii Democratici diversa genera concipere, sed meum institutum non est de unoquoque; sed de eo solummodò agere, in quo omnes absolutè, qui solis legibus patriis tenentur, & præterea sui juris sunt, honestèque vivunt, jus suffragii in suppremo Concilio habent, muneraque imperii subeundi. Dico expresse, qui *solis legibus patriis tenentur*, ut peregrinos secludam, qui sub alterius imperio esse censentur. Addidi præterea, *quòd, præterquam quòd legibus imperii teneantur, in reliquis sui juris sint*, ut mulieres, & servos secluderem, qui in potestate virorum, & dominorum, ac etiam liberos & pupillos quamdiu sub potestate parentum, & tutorum sunt. Dixi denique, *honestèque vivunt*, ut ii apprimè secluderentur, qui ob crimen, aut aliquod turpe vitæ genus infames sunt.

IV. Sed forsan rogabit aliquis, num fœminæ ex naturâ, an ex instituto sub potestate virorum sint? Nam, si ex solo instituto id factum est, nulla ergo ratio nos coëgit fœminas à regimine secludere. Sed si ipsam experientiam consulamus, id ex earum imbecil-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

litate otiri videbimus. Nam nullibi factum est, ut viri, & fœminæ simul regnarent, sed ubicunque terrarum viri, & fœminæ reperiuntur, ibi viros regnare, & fœminas regi videmus, & hâc ratione utrumque sexum concorditer vivere. Sed contrà Amazonæ, quas olim regnasse famâ proditum est, viros in patrio solo morari non patiebantur; sed fœminas tantummodò alebant, mares autem, quos pepererant, necabant. Quòd si ex naturâ fœminæ viris æquales essent, & animi fortitudine, & ingenio, in quo maximè humana potentia, & consequenter jus consistit, æquè pollerent, sanè inter tot, tamque diversas nationes quædam reperirentur, ubi uterque sexus pariter regeret, & aliæ ubi à fœminis viri regerentur, atque ità educarentur, ut ingenio minùs possent: quod cum nullibi factum sit, affirmare omninò licet, fœminas ex naturâ non æquale cum viris habere jus; sed eas viris necessariò cedere, atque adeò fieri non posse, ut uterque sexus pariter regat, & multò minus, ut viri à fœminis regantur. Quòd si præterea humanos affectûs consideremus, quòd scilicet viri plerumque ex solo libidinis affectu fœminas ament, & earum ingenium, & sapientiam tanti æstiment, quantùm ipsæ pulchritudine pollent, & præterea quòd viri ægerrimè ferant, ut fœminæ, quas amant, aliis aliquo modo faveant, & id genus alia, levi negotio videbimus, non posse absque magno pacis detrimento fieri, ut viri, & fœminæ pariter regant. Sed de his satis.

Reliqua desiderantur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

TRACTATUS
De
INTELLECTUS
EMENDATIONE,

Et de viâ, quâ optimè in veram rerum
Cognitionem dirigitur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ADMONITIO
Ad
LECTOREM.

Tractatus, quem de Intellectûs Emendatione, &c. imperfectum hîc tibi damus, Benevole Lector, jam multos ante annos ab Auctore fuit conscriptus. In animo semper habuit eum perficere: At, aliis negotiis præpeditus, & tandem morte abreptus, ad optatum finem perducere non potuit. Cùm verò multa præclara, atque utilia contineat, quæ Veritatis sincero indagatori non parùm è re futura esse, haudquaquam dubitamus, te iis privare noluimus; &, ut etiam multa obscura, rudia adhuc, & impolita, quæ in eo hinc inde occurrunt, condonare non graveris, horum ne inscius esses, admonitum te quoque esse voluimus. Vale.

TRAC-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

TRACTATUS

De

INTELLECTUS EMENDATIONE,

Et de viâ, quâ optimè in veram rerum Cognitionem dirigitur.

POstquam me Experientia docuit, omnia, quæ in communi vitâ frequenter occurrunt, vana, & futilia esse: cùm viderem omnia, à quibus, & quæ timebam, nihil neque boni, neque, mali in se habere, nisi quatenus ab iis animus movebatur; constitui tandem inquirere, an aliquid daretur, quod verum bonum, & sui communicabile esset, & à quo solo, rejectis cæteris omnibus, animus afficeretur; imò an aliquid daretur, quo invento, & acquisito, continuâ, ac summâ in æternum fruerer lætitiâ. Dico, *me tandem constituisse*: primò enim intuitu inconsultum videbatur, propter rem tunc incertam certam amittere velle: videbam nimirùm commoda, quæ ex honore, ac divitiis acquiruntur, & quòd ab iis quærendis cogebar abstinere, si feriam rei alii novæ operam dare vellem: & si fortè summa felicitas in iis esset sita, perspiciebam, me eâ debere carere; si verò in iis non esset sita, eisque tantùm darem operam, tum etiam summâ carerem felicitate. Volvebam igitur animo, an fortè esset possibile ad novum institutum, aut saltem ad ipsius certitudinem pervenire, licet ordo, & commune vitæ meæ institutum non mutaretur, quod sæpe frustrà tentavi. Nam quæ plerumque in vitâ occurrunt, & apud homines; ut ex eorum operibus colligere licet, tanquam summum bonum æstimantur, ad hæc tria rediguntur; divitias scilicet,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

honorem, atque libidinem. His tribus adeò destrahitur mens, ut minimè possit de alio aliquo bono cogitare. Nam quod ad libidinem attinet, eâ adeò suspenditur animus, ac si in aliquo bono quiesceret; quo maximè impeditur, ne de alio cogitet; sed post illius fruitionem summa sequitur tristitia, quæ, si non suspendit mentem, tamen perturbat, & hebetat. Honores, ac divitias prosequendo non parùm etiam distrahitur mens, præsertim, ubi [a] hæ non nisi propter se quæruntur, quia, tum supponuntur summum esse bonum; honore verò multò adhuc magis mens distrahitur: supponitur enim semper bonum esse per se, & tanquam finis ultimus, ad quem omnia diriguntur. Deinde in his non datur, sicut in libidine, pœnitentia; sed quò plus utriusque possidetur, eò magis augetur lætitia; & consequenter magis ac magis incitamur ad utrumque augendum: si autem spe in aliquo casu frustremur, tum summa oritur tristitia. Est denique honor magno impedimento, eò quòd, ut ipsum assequamur, vita necessario ad captum hominum est dirigenda, fugiendo scilicet, quod vulgò fugiunt, & quærendo, quod vulgo quærunt homines.

Cùm itaque viderem, hæc omnia adeò obstare, quò minùs operam novo alicui instituto darem; imò adeò esse opposita, ut ab uno, aut altero necessariò esset abstinendum, cogebar inquirere, quid mihi esset utilius; nempe, ut dixi, videbar bonum certum pro incerto amittere velle. Sed postquam aliquantulùm huic rei incubueram, inveni primò, si, hisce omissis, ad novum institutum accingerer, me bonum suâ naturâ incertum, ut clarè ex dictis possumus colligere, omissurum pro incerto, non quidem suâ naturâ; (fixum enim bonum quærebam) sed, tantùm quoad ipsius consecutionem: Assiduâ autem meditatione eò perveni, ut viderem, quòd tum, modo possim penitùs deliberare, mala certa pro bono certo omitterem. Videbam enim me in summo versari periculo, &

[a] *Possem hæc latius, & distinctius explicari, distinguendo scilicet divitias, quæ quærantur vel propter se, vel propter honorem, vel propter libidinem, vel propter valetudinem, & augmentum scientiarum & artium; sed hoc ad suum locum reservatur, quia hujus loci non est, hæc adeò accurate inquirere.*

me

me cogi, remedium, quamvis incertum, summis viribus quærere; veluti æger lethali morbo laborans, qui ubi mortem certam prævidet, si adhibeatur remedium, illud ipsum, quamvis incertum, summis viribus cogitur quærere, nempe in eo tota ejus spes est sita; illa autem omnia, quæ vulgus sequitur, non tantùm nullum conferunt remedium ad nostrum esse conservandum; sed etiam id impediunt, & frequenter sunt causa interitûs eorum, qui ea possident, [b] & semper causa interitûs eorum, qui ab iis possidentur.

Permulta enim exstant exempla eorum, qui persecutionem ad necem usque passi sunt propter ipsorum divitias, & etiam eorum, qui, ut opes compararent, tot periculis sese exposuerunt, ut tandem vitâ pœnam luerent suæ stultitiæ. Neque eorum pauciora sunt exempla, qui, ut honorem assequerentur, aut defenderent, miserrimè passi sunt. Innumeranda denique extant exempla eorum, qui præ nimiâ libidine mortem sibi acceleraverunt. Videbantur porrò ex eo hæc orta esse mala, quòd tota felicitas, aut infelicitas in hoc solo sita est; videlicet, in qualitate objecti, cui adhæremus amore. Nam propter illud, quod non amatur, nunquam orientur lites, nulla erit tristitia, si pereat, nulla invidia, si ab alio possideatur, nullus timor, nullum odium, &, ut verbo dicam, nullæ commotiones animi; quæ quidem omnia contingunt in amore eorum, quæ perire possunt, uti hæc omnia, de quibus modò locuti sumus. Sed amor erga rem æternam, & infinitam solâ lætitiâ pascit animum, ipsaque omnis tristitiæ est expers; quod valdè est desiderandum, totisque viribus quærendum. Verùm non absque ratione usus sum his verbis: *modò possim seriò deliberare.* Nam quamvis hæc mente adeò clarè perciperem, non poteram tamen ideò omnem avaritiam, libidinem, atque gloriam deponere.

Hoc unum videbam, quòd, quamdiu mens circa has cogitationes versabatur, tamdiu illa avertebatur & seriò de novo cogitabat instituto; quod magno mihi fuit solatio. Nam videbam illa mala non esse talis conditionis, ut remediis nollent cedere. Et

[b] *Hæc accuratius sunt demonstranda.*

quam-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quamvis in initio hæc intervalla essent rara, & per admodùm exiguum temporis spatium durarent, postquam tamen verum bonum magis ac magis mihi innotuit, intervalla ista frequentiora & longiora fuerunt; præsertim postquam vidi nummorum acquisitionem, aut libidinem, & gloriam tamdiu obesse, quamdiu propter se, & non, tanquam media ad alia, quæruntur; si verò tanquam media quæruntur, modum tunc habebunt, & minimè oberunt; sed contrà ad finem, propter quem quæruntur, multùm conducent, ut suo loco ostendemus.

Hic tantùm breviter dicam, quid per verum bonum intelligam, & simul quid sit summum bonum. Quod ut rectè intelligatur, notandum est, quòd bonum, & malum non, nisi respectivè, dicantur; adeò ut una, eademque res possit dici bona, & mala secundum diversos respectus, eodem modo ac perfectum, & imperfectum. Nihil enim, in suâ naturâ spectatum, perfectum dicetur, vel imperfectum; præsertim postquam noverimus, omnia, quæ fiunt, secundùm æternum ordinem, & secundùm certas Naturæ leges fieri. Cùm autem humana imbecillitas illum ordinem cogitatione suâ non assequatur, & interim homo concipiat naturam aliquam humanam suâ multò firmiorem, & simul nihil obstare videat, quò minùs talem naturam acquirat, incitatur ad media quærendum, quæ ipsum ad talem ducant perfectionem: & omne illud, quod potest esse medium, ut eò perveniat, vocatur verum bonum; summum autem bonum est eò pervenire, ut ille cum aliis individuis, si fieri potest, tali naturâ fruatur. Quænam autem illa sit natura ostendemus suo loco, nimirùm esse [c] cognitionem unionis, quam mens cum totâ Naturâ habet. Hic est itaque finis, ad quem tendo, talem scilicet Naturam acquirere, &, ut multi mecum eam acquirant, conari, hoc est, de meâ felicitate etiam est operam dare, ut alii multi idem, atque ego intelligant, ut eorum intellectus, & cupiditas prorsus cum meo intellectu, & cupiditate conveniant; utque hoc fiat, [d] necesse est tantum de Naturâ intelligere,

[c] *Hæc fusiùs suo loco explicantur.*

[d] *Nota, quòd hic tantùm curo enumerare scientias ad nostrum scopum necessarias, licet ad earum seriem non attendam.*

quan-

quantum sufficit, ad talem naturam acquirendam; deinde formare talem societatem, qualis est desideranda, ut quamplurimi quàm facillimè, & securè eò perveniant. Porrò danda est opera Morali Philosophiæ, ut & Doctrinæ de puerorum Educatione; &, quia Valetudo non parvum est medium ad hunc finem assequendum, concinnanda est integra Medicina; & quia arte multa, quæ difficilia sunt, facilia redduntur, multumque temporis, & commoditatis in vitâ eâ lucrari possumus, ideò Mechanica nullo modo est contemnenda. Sed ante omnia excogitandus est modus medendi intellectûs, ipsumque, quantum initio licet, expurgandi, ut feliciter res absque errore, & quàm optimè intelligat. Unde quisque jam poterit videre, me omnes scientias ad unum finem & scopum velle dirigere, scilicet, ut ad summam humanam, quam diximus, perfectionem perveniatur; & sic omne illud, quod in scientiis nihil ad finem nostrum nos promovet, tanquam inutile erit rejiciendum, hoc est, ut uno verbo dicam, omnes nostræ operationes, simul & cogitationes ad hunc sunt dirigendæ finem. Sed quia, dum curamus eum consequi, & operam damus, ut intellectum in rectam viam redigamus, necesse est vivere; propterea ante omnia cogimur quasdam vivendi regulas, tanquam bonas, supponere, has scilicet.

I. Ad captum vulgi loqui, & illa omnia operari, quæ nihil impedimenti adferunt, quo minùs nostrum scopum attingamus. Nam non parum emolumenti ab eo possumus acquirere, modò ipsius captui, quantum fieri potest, concedamus; adde, quòd tali modo amicas præbebunt aures ad veritatem audiendam.

II. Deliciis in tantum frui, in quantum ad tuendam valetudinem sufficit.

III. Denique tantum nummorum, aut cujuscunque alterius rei quærere, quantum sufficit ad vitam, & valetudinem sustentandam, & ad mores civitatis, qui nostrum scopum non oppugnant, imitandos.

Hisce sic positis, ad primum, quod ante omnia faciendum est, ne accingam, ad emendandum scilicet intellectum, eumque

Finis in scientiis est unicus, ad quem omnes sunt dirigendæ.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

aptum reddendum ad res tali modo intelligendas, quo opus est, ut nostrum finem assequamur. Quod ut fiat, exigit ordo, quem naturaliter habemus, ut hic resumam omnes modos percipiendi, quos huc usque habui ad aliquid indubiè affirmandum, vel negandum, quò omnium optimum eligam, & simul meas vires, & naturam, quam perficere cupio, noscere incipiam.

Si accuratè attendo, possunt omnes ad quatuor potissimùm reduci.

I. Est Perceptio, quam ex auditu, aut ex aliquo signo, quod vocant ad placitum, habemus.

II. Est Perceptio, quam habemus ab experientiâ vagâ, hoc est, ab experientiâ, quæ non determinatur ab intellectu; sed tantùm ità dicitur, quia casu sic occurrit, & nullum aliud habemus experimentum, quod hoc oppugnat, & ideò tanquam inconcussum apud nos manet.

III. Est Perceptio, ubi essentia rei ex aliâ re concluditur, sed non adæquatè; quod fit, [f] cum vel ab aliquo effectu causam colligimus, vel cùm concluditur ab aliquo universali, quod semper aliqua proprietas concomitatur.

IV. Denique Perceptio est, ubi res percipitur per solam suam essentiam, vel per cognitionem suæ proximæ causæ.

Quæ omnia exemplis illustrabo. Ex auditu tantùm scio meum natalem diem, & quòd tales parentes habui, & similia; de quibus nunquam dubitavi. Per experientiam vagam scio me moriturum: hoc enim ideò affirmo, quia vidi alios mei similes obiisse mortem, quamvis neque omnes per idem temporis spatium vixerint, neque ex eodem morbo obierint. Deinde per experientiam vagam etiam scio, quòd oleum sit aptum alimentum ad nutrien-

[f] *Hoc cum fit, nihil de causâ intelligimus propter id, quod in effectu consideramus: quod satis apparet ex eo, quòd tum causa non nisi generalissimis terminis explicetur, nempe hic,* Ergo datur aliquid, Ergo datur aliqua potentia &c. *Vel etiam ex eo, quod ipsum negative exprimant,* Ergo non est hoc, vel illud &c. *In secundo casu aliquid causæ tribuitur propter effectum, quod clarè concipitur, ut in exemplo ostendemus; verum nihil præter propria, non vero rei essentia particularis.*

dam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dam flammam, quòdque aqua ad eam extinguendam apta sit; scio etiam, quòd canis sit animal latrans, & homo animal rationale, & sic ferè omnia novi, quæ ad usum vitæ faciunt. Ex aliâ verò re hoc modo concludimus: postquam clarè percipimus, nos tale corpus sentire, & nullum aliud; inde, inquam, clarè concludimus animam unitam [g] esse corpori, quæ unio est causa talis sensationis; sed [h] quænam sit illa sensatio, & unio, non absolutè inde possumus intelligere. Vel postquam novi naturam visûs, & simul, eum habere talem proprietatem, ut unam, eandemque rem ad magnam distantiam minorem videamus, quàm si eam cominus intueamur; inde concludimus Solem majorem esse, quàm apparet, & alia his similia. Per solam denique rei essentiam res percipitur; quando ex eo, quòd aliquid novi, scio, quid hoc sit aliquid nosse, vel ex eo, quòd novi essentiam animæ, scio eam corpori esse unitam. Eâdem *cognitione* novimus duo & tria esse quinque, &, si dentur duæ lineæ uni tertiæ parallelæ, eas etiam inter sese parallelas, &c. Ea tamen, quæ hucusque tali cognitione potui intelligere, perpauca fuerunt.

Ut autem hæc omnia meliùs intelligantur, unico tantum utar exemplo, hoc scilicet. Dantur tres numeri: quærit quis, quartum, qui sit ad tertium, ut secundus ad primum. Dicunt hic passim mercatores, se scire, quid sit agendum, ut quartus inveniatur, quia nempe eam operationem nondum oblivioni tradiderunt, quam nudam sine demonstratione à suis magistris audiverunt; alii

[g] *Ex hoc exemplo clarè videre id est, quod modò notavi. Nam per illam unionem nihil intelligimus præter sensationem ipsam, effectus scilicet, ex quo causam, de qua nihil intelligimus, concludebamus.*

[h] *Talis conclusio, quamvis certa sit, non tamen satis tuta est, nisi maximè caventibus. Nam nisi optimè caveant sibi, in errores flatim incident: ubi enim res ità abstractè concipiunt, non autem per veram essentiam, flatim ab imaginatione confunduntur. Nam id, quod in se unum est, multiplex esse imaginantur homines. Nam iis, quæ abstractè, seorsim, & confuse concipiunt, nomina imponunt, quæ ab ipsis ad alia magis familiaria significandum usurpantur; quo fit, ut hæc imaginentur eodem modo, ac eas res imaginari solent, quibus primum hæc nomina imposuerunt.*

verò ab experientiâ simplicium faciunt axioma universale, scilicet ubi quartus numerus per se patet, ut in his 2, 4, 3, 6. ubi experiuntur, quòd ducto secundo in tertium, & producto deinde per primum diviso fiat quotiens 6; & cùm vident eundem numerum produci, quem sine hac operatione noverant esse proportionalem, inde concludunt operationem esse bonam ad quartum numerum proportionalem semper inveniendum. Sed Mathematici vi demonstrationis Prop. 19. lib. 7. Euclidis sciunt, quales numeri inter se sint proportionales, scilicet ex naturâ proportionis, ejusque proprietate, quòd nempe numerus, qui fit ex primo, & quarto æqualis sit numero, qui fit ex secundo, & tertio; attamen adæquatam proportionalitatem datorum numerorum non vident, & si videant, non vident eam vi illius Propositionis; sed intuitivè, nullam operationem facientes. Ut autem ex his optimus eligatur modus percipiendi, requiritur, ut breviter enumeremus, quæ sint necessaria media, ut nostrum finem assequamur, hæc scilicet.

I. Nostram naturam, quam cupimus perficere, exactè nosse, & simul tantum de rerum naturâ, quantum sit necesse.

II. Ut inde rerum differentias, convenientias, & oppugnantias rectè colligamus.

III. Ut rectè concipiatur, quid possint pati, quid non.

IV. Ut hoc conferatur cum naturâ, & potentiâ hominis. Et ex istis facilè apparebit summa, ad quam homo potest pervenire, perfectio.

His sic consideratis videamus, quis modus percipiendi nobis sit eligendus.

Quod ad primum attinet. Per se patet, quòd ex auditu, præterquam quòd sit res admodùm incerta, nullam percipiamus essentiam rei, sicuti ex nostro exemplo apparet; & cùm singularis existentia alicujus rei non noscatur, nisi cognitâ essentiâ, uti postea videbitur: hinc clarè concludimus omnem certitudinem, quam ex auditu habemus, à scientiis esse secludendam. Nam à simplici auditu, ubi non præcessit proprius intellectus, nunquam quis poterit assici.

Quoad

Quoad secundum. Nullus etiam dicendus est, quòd habeat ideam illius proportionis, quam quærit. Præterquam quòd sit res admodùm incerta, & sine fine, nihil tamen unquam tali modo quis in rebus naturalibus percipiet præter accidentia, quæ nunquam clarè intelliguntur, nisi præcognitis essentiis. Unde etiam & ille secludendus est.

De tertio autem aliquo modo dicendum, quòd habeamus ideam rei, deinde quòd etiam absque periculo erroris concludamus; sed tamen per se non erit medium, ut nostram perfectionem acquiramus.

Solus quartus modus comprehendit essentiam rei adæquatam, & absque erroris periculo; ideoque maximè erit usurpandus. Quomodo ergo sit adhibendus, ut res incognitæ tali cognitione à nobis intelligantur, simulque, ut hoc quàm compendiosè fiat, curabimus explicare. Postquam novimus, quænam Cognitio nobis sit necessaria, tradenda est Via & Methodus, quâ res, quæ sunt cognoscendæ, tali cognitione cognoscamus. Quod ut fiat, venit prius considerandum, quòd hic non dabitur inquisitio in infinitum; scilicet, ut inveniatur optima Methodus verum investigandi, non opus est aliâ Methodo, ut Methodus veri investigandi investigetur; &, ut secunda Methodus investigetur, non opus est aliâ tertiâ, & sic in infinitum: tali enim modo nunquam ad veri cognitionem, imò ad nullam cognitionem perveniretur. Hoc verò eodem modo se habet, ac se habent instrumenta corporea, ubi eodem modo liceret argumentari. Nam, ut ferrum cudatur, malleo opus est, & ut malleus habeatur, eum fieri necessùm est; ad quod alio malleo, aliisque instrumentis opus est, quæ etiam ut habeantur, aliis opus erit instrumentis, &, sic in infinitum; & hoc modo frustrà aliquis probare conaretur, homines nullam habere potestatem ferrum cudendi. Sed quemadmodum homines initio innatis instrumentis quædam facillima, quamvis laboriosè, & imperfectè, facere quiverunt, iisque confectis alia difficiliora minori labore, & perfectiùs confe-

[1] *Hic aliquantò prolixiùs agam de experientiâ; & Empiricorum & recentium Philosophorum procedendi Methodum examinabo.*

cerunt, & sic gradatim ab operibus simplicissimis ad instrumenta, & ab instrumentis ad alia opera, & instrumenta pergendo, eò pervenerunt, ut tot, & tam difficilia parvo labore perficiant; sic etiam intellectus [k] vi suâ nativâ facit sibi instrumenta intellectualia, quibus alias vires acquirit ad alia opera [l] intellectualia, & ex iis operibus alia instrumenta, seu potestatem ulteriùs investigandi, & sic gradatim pergit, donec sapientiæ culmen attingat. Quòd autem intellectus ita sese habeat facile erit videre, modo intelligatur, quid sit Methodus verum investigandi, & quænam sint illa innata instrumenta, quibus tantùm eget ad alia ex iis instrumenta conficienda, ut ulterius procedat. Ad quod ostendendum sic procedo.

Idea [m] vera (habemus enim ideam veram) est diversum quid à suo ideato: Nam aliud est circulus, aliud idea circuli. Idea enim circuli non est aliquid, habens peripheriam, & centrum, uti circulus, nec idea corporis est ipsum corpus: & cùm sit quid diversum à suo ideato, erit etiam per se aliquid intelligibile; hoc est, idea, quoad suam essentiam formalem, potest esse objectum alterius essentiæ objectivæ, & rursus hæc altera essentia objectiva erit etiam in se spectata quid reale, & intelligibile, & sic indefinitè. Petrus ex. gr. est quid reale; vera autem idea Petri est essentia Petri objectiva, & in se quid reale, & omninò diversum ab ipso Petro. Cùm itaque idea Petri sit quid reale, habens suam essentiam peculiarem, erit etiam quid intelligibile, id est, objectum alterius ideæ, quæ idea habebit in se objectivè omne id, quod idea Petri habet formaliter, & rursus idea, quæ est ideæ Petri, habet iterum suam essentiam, quæ etiam potest esse objectum alterius ideæ, & sic indefinitè. Quod quisque potest experiri, dum videt se scire, quid sit Petrus, & etiam scire se scire, & rursus scit se scire, quod scit, &c. Unde constat, quod, ut intelligatur essentia Petri, non sit necesse

[k] *Per vim nativam intelligo illud, quod in nobis à causis externis causatur, quodque postea in meâ Philosophiâ explicabimus.*

[l] *Hic vocantur opera: in meâ Philosophiâ, quid sint, explicabitur.*

[m] *Nota, Quod hic non tantùm curabimus ostendere id, quod modò dixi, sed etiam nos hac usque rectè processisse, & simul alia scitu valdè necessaria.*

ipsam

ipsam ideam Petri intelligere, & multò minùs ideam ideæ Petri; quod idem est, ac si dicerem, non esse opus, ut sciam, quod sciam me scire, & multò minùs esse opus scire, quòd sciam me scire; non magis, quàm ad intelligendam essentiam trianguli, opus sit essentiam circuli [n] intelligere. Sed contrarium datur in his ideis. Nam ut sciam me scire, necessariò debeo prius scire. Hinc patet, quòd certitudo nihil sit præter ipsam essentiam objectivam; id est, modus, quo sentimus essentiam formalem, est ipsa certitudo. Unde iterùm patet, quòd ad certitudinem veritatis nullo alio signo sit opus, quàm veram habere ideam: Nam, uti ostendimus, non opus est, ut sciam, quòd sciam me scire. Ex quibus rursùm patet, neminem posse scire, quid sit summa certitudo, nisi qui habet adæquatam ideam, aut essentiam objectivam alicujus rei; nimirùm, quia idem est certitudo, & essentia objectiva. Cùm itaque veritas nullo egeat signo; sed sufficiat habere essentias rerum objectivas, aut, quod idem est, ideas, ut omne tollatur dubium; hinc sequitur, quòd vera non est Methodus signum veritatis quærere post acquisitionem idearum; sed quòd vera Methodus est via, ut ipsa veritas, aut essentiæ objectivæ rerum, aut ideæ (omnia illa idem significant) debito ordine [o] quærantur. Rursùs Methodus necessariò debet loqui de Ratiocinatione, aut de intellectione; id est, Methodus non est ipsum ratiocinari ad intelligendum causas rerum, & multò minùs est [n] intelligere causas rerum; sed est intelligere, quid sit vera idea, eam à cæteris perceptionibus distinguendo, ejusque naturam investigando, ut inde nostram intelligendi potentiam noscamus, & mentem ità cohibeamus, ut ad illam normam omnia intelligat, quæ sunt intelligenda; tradendo, tanquam auxilia, certas regulas, & etiam faciendo, ne mens inutilibus defatigetur. Unde colligitur, Methodum nihil aliud esse, nisi cognitionem reflexivam,

[n] *Nota, quòd hic non inquirimus, quomodò prima essentia objectiva nobis innata sit. Nam id pertinet ad investigationem naturæ, ubi hæc fusiùs explicantur, & simul ostenditur, quòd præter ideam nulla datur affirmatio, neque negatio, neque ulla voluntas.*

[o] *Quid quærere in animâ sit, explicatur in meâ Philosophiâ.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

xivam, aut ideam ideæ; & quia non datur idea ideæ, nisi priùs detur idea; ergo Methodus non dabitur, nisi priùs detur idea. Unde illa bona erit Methodus, quæ ostendit, quomodò mens dirigenda sit ad datæ veræ ideæ normam. Porrò cùm ratio, quæ est inter duas ideas, sit eadem cum ratione, quæ est inter essentias formales idearum illarum; inde sequitur, quòd cognitio reflexiva, quæ est ideæ Entis perfectissimi, præstantior erit cognitione reflexiva cæterarum idearum; hoc est, perfectissima ea erit Methodus, quæ ad datæ ideæ Entis perfectissimi normam ostendit, quomodò mens sit dirigenda. Ex his facilè intelligitur, quomodo mens, plura intelligendo, alia simul acquirat instrumenta, quibus facilius pergat intelligere. Nam, ut ex dictis licet colligere, debet ante omnia in nobis existere vera idea, tanquam innatum instrumentum, quâ intellectâ intelligatur simul differentia, quæ est inter talem perceptionem, & cæteras omnes. Quâ in re consistit una Methodi pars. Et cùm per se clarum sit, mentem eò melius se intelligere, quò plura de naturâ intelligit; inde constat, hanc Methodi partem eò perfectiorem fore, quò mens plura intelligit, & tum fore perfectissimam, cùm mens ad cognitionem Entis perfectissimi attendit, sive reflectit. Deinde, quò plura mens novit, eò melius & suas vires, & ordinem Naturæ intelligit: quò autem melius suas vires intelligit, eò facilius potest seipsam dirigere, & regulas sibi proponere; & quò melius ordinem Naturæ intelligit, eò facilius potest se ab inutilibus cohibere; in quibus tota consistit Methodus, uti diximus. Adde quòd idea eodem modo se habet objectivè, ac ipsius ideatum se habet realiter. Si ergo daretur aliquid in Naturâ, nihil commercii habens cum aliis rebus, ejus etiam si datur esset idea objectiva, quæ convenire omninò deberet cum formali, nihil enim [p] commercii haberet cum aliis ideis, id est, nihil de ipsâ poterimus concludere; & contrà, quæ habent commercium cum aliis rebus, uti sunt omnia, quæ in naturâ existunt, intelligentur, & ipsorum etiam essentiæ objectivæ idem habebunt commercium, id est, aliæ ideæ ex eis deducentur, quæ

[p] *Commercium habere cum aliis rebus est produci ab aliis, aut alia producere.*

iterum

iterum habebunt commercium cum aliis, & sic instrumenta, ad procedendum ulteriùs, crescent. Quod conabamur demonstrare. Porrò ex hoc ultimò, quod diximus, scilicet quòd idea omninò cum suâ essentiâ formali debeat convenire, patet iterum, ex eo quòd, ut mens nostra omninò referat naturæ exemplar, debeat omnes suas ideas producere ab eâ, quæ refert originem, & fontem totius naturæ, ut ipsa etiam sit fons cæterarum idearum.

Hic fortè aliquis mirabitur, quòd nos, ubi diximus, bonam Methodum eam esse, quæ ostendit, quomodò mens sit dirigenda ad datæ veræ ideæ normam, hoc ratiocinando probemus: id quod ostendere videtur, hoc per se non esse notum. Atque adeò quæri potest, utrùm nos bene ratiocinemur? Si bene ratiocinamur, debemus incipere à datâ idea, & cùm incipere à datâ ideâ egeat demonstratione, deberemus iterum nostrum ratiocinium probare, & tum iterum illud alterum, & sic in infinitum. Sed ad hoc respondeo: quòd si quis fato quodam sic processisset, naturam investigando, scilicet ad datæ veræ ideæ normam alias acquirendo ideas debito ordine, nunquam de suâ veritate ¶ dubitasset, eò quòd veritas, uti ostendimus, se ipsam patefacit, & etiam sponte omnia ipsi affluxissent. Sed quia hoc nunquam, aut rarò contingit, ideò coactus fui illa sic ponere, ut illud, quod non possumus fato, præmeditato tamen consilio acquiramus, & simul, ut appareret, ad probandam veritatem, & bonum ratiocinium, nullis nos egere instrumentis, nisi ipsâ veritate, & bono ratiocinio: Nam bonum ratiocinium bene ratiocinando comprobavi, & adhuc probare conor. Adde, quòd etiam hoc modo homines assuefiant meditationibus suis internis. Ratio autem, cur in Naturæ inquisitione rarò contingat, ut debito ordine ea investigetur, est propter præjudicia, quorum causas postea in nostrâ Philosophia explicabimus. Deinde quia opus est magnâ, & accuratâ distinctione, sicut postea ostendemus; id quod valdè est laboriosum. Denique propter statum rerum humanarum, qui, ut jam ostensum est, prorsùs est mutabilis. Sunt adhuc aliæ rationes, quas non inquirimus.

¶ *Sicut etiam hîc non dubitamus de nostrâ veritate.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Si quis fortè quærat, cur ipse statim ante omnia veritates naturæ isto ordine ostenderim: nam veritas se ipsam patefacit? Ei respondeo, simulque moneo, ne propter Paradoxa, quæ fortè passim occurrent, ea velit tanquam falsa rejicere; sed prius dignetur ordinem considerare, quo ea probemus, & tum certus evadet, nos verum assequutos fuisse, & hæc fuit causa, cur hæc præmiserim.

Si postea fortè quis Scepticus & de ipsâ primâ veritate, & de omnibus, quas ad normam primæ deducemus, dubius adhuc maneret, ille profectò aut contra conscientiam loquetur, aut nos fatebimur, dari homines penitùs etiam animo occæcatos à nativitate, aut à præjudiciorum causâ, id est, aliquo externo casu. Nam neque seipsos sentiunt; si aliquid affirmant, vel dubitant, nesciunt se dubitare, aut affirmare: dicunt se nihil scire; & hoc ipsum, quod nihil sciunt, dicunt se ignorare; neque hoc absolutè dicunt: nam metuunt fateri, se existere, quamdiu nihil sciunt; adeò ut tandem debeant obmutescere, ne fortè aliquid supponant, quod veritatem redoleat. Denique cum ipsis non est loquendum de scientiis: nam quod ad vitæ, & societatis usum attinet, necessitas eos coegit, ut supponerent, se esse, & ut suum utile quærerent, & jurejurando multa affirmarent, & negarent. Nam, si aliquid ipsis probetur, nesciunt, an probet, aut deficiat argumentatio. Si negant, concedunt, aut opponunt; nesciunt se negare, concedere, aut opponere; adeoque habendi sunt tanquam automata, quæ mente omninò carent.

Resumamus jam nostrum propositum. Habuimus hucusque primò finem, ad quem omnes nostras cogitationes dirigere studemus. Cognovimus secundò, quænam sit optima perceptio, cujus ope ad nostram perfectionem pervenire possimus. Cognovimus tertiò, quænam sit prima via, cui mens insistere debeat, ut bene incipiat; quæ est, ut ad normam datæ cujuscunque veræ ideæ pergat, certis legibus inquirere. Quod ut rectè fiat, hæc debet Methodus præstare: Primò veram ideam à cæteris omnibus perceptionibus distinguere, & mentem à cæteris perceptionibus cohibere. Secundò tradere regulas, ut res incognitæ ad talem normam percipiantur,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

piantur. Tertiò ordinem constituere, ne inutilibus defatigemur. Postquam hanc Methodum novimus, videmus quartò hanc Methodum perfectissimam futuram, ubi habuerimus ideam Entis perfectissimi. Unde initio illud erit maximè observandum, ut quanto ocius ad cognitionem talis Entis perveniamus.

Incipiamus itaque à primâ parte Methodi, quæ est, uti diximus, distinguere, & separare ideam veram à cæteris perceptionibus, & cohibere mentem, ne falsas, fictas, & dubias cum veris confundat: quod utcunque fuse hic explicare animus est, ut Lectores detineam in cogitatione rei adeò necessariæ, & etiam, quia multi sunt, qui vel de veris dubitant ex eo, quòd non attenderunt ad distinctionem, quæ est inter veram perceptionem, & alias omnes. Adeò ut sint veluti homines, qui, cum vigilarent, non dubitabant se vigilare; sed postquam semel in somniis, ut sæpe fit, putârunt se certo vigilare, quod postea falsum esse reperiebant, etiam de suis vigiliis dubitârunt: quod contingit, quia nunquam distinxerunt inter somnum, & vigiliam. Interim moneo, me hic essentiam uniuscujusque perceptionis, eamque per proximam suam causam non explicaturum; quia hoc ad Philosophiam pertinet; sed tantùm traditurum id, quod Methodus postulat, id est, circa quæ perceptio ficta, falsa, & dubia versetur, & quomodò ab unaquâque liberabimur. Sit itaque prima inquisitio circa ideam fictam.

Cùm omnis perceptio sit vel rei, tanquam existentis consideratæ, vel solius essentiæ, & frequentiores fictiones contingant circa res, tanquam existentes, consideratas; ideò priùs de hâc loquar; scilicet ubi sola existentia fingitur, & res, quæ in tali actu fingitur, intelligitur, sive supponitur intelligi. Ex. gr. Fingo Petrum, quem novi, ire domum, eum me invisere, & [r] similia. Hic quæro, circa quæ talis idea versetur? Video eam tantùm versari circa possibilia; non verò circa necessaria, neque circa impossibilia. Rem impossibilem voco, cujus natura implicat contradictionem, ut ea existat: necessariam, cujus natura implicat contradictionem, ut

[r] *Vide ulteriùs id, quod de hypothesibus notabimus, quæ à nobis clarè intelliguntur; sed in eo est fictio, quòd dicamus, eas tales in corporibus cœlestibus existere.*

ea non existat: possibilem, cujus quidem existentia, ipsâ suâ naturâ, non implicat contradictionem, ut existat, aut non existat; sed cujus existentiæ necessitas, aut impossibilitas pendet à causis nobis ignotis, quamdiu ipsius existentiam fingimus; ideoque si ipsius necessitas, aut impossibilitas, quæ à causis externis pendet, nobis esset nota, nihil etiam de eâ potuissemus fingere. Unde sequitur, si detur aliquis Deus, aut omniscium quid, nihil prorsus nos posse fingere. Nam, quod ad Nos attinet, postquam [t] novi me existere, non possum fingere me existere, aut non existere; nec etiam possum fingere elephantem, qui transeat per acûs foramen; nec possum, postquam [t] naturam Dei novi, fingere eum existentem, aut non existentem: idem intelligendum est de Chimærâ, cujus natura existere implicat. Ex quibus patet id, quod dixi, scilicet quòd fictio, de quâ hic loquimur, non contingit circà æternas [u] veritates. Sed antequam ulteriùs pergam, hic obiter notandum est, quòd illa differentia, quæ est inter essentiam unius rei, & essentiam alterius, ea ipsa sit inter actualitatem, aut existentiam ejusdem rei, & inter actualitatem, aut existentiam alterius rei. Adeò ut si existentiam ex. gr. Adami tantùm per generalem existentiam concipere velimus, idem futurum sit, ac si, ad concipiendam ipsius essentiam, ad naturam entis attendamus, ut tandem definiamus, Adamum esse ens. Itaque quò existentia generaliùs concipitur, eò etiam confusiùs concipitur, faciliusque unicuique rei potest affingi: econtra, ubi particulariùs concipitur,

[s] *Quia res, modò ea intelligatur, se ipsam manifestat, ideò tantùm egemus exemplo sine aliâ demonstratione. Idemque erit hujus contradictoria, quæ ut appareat esse falsa, tantùm opus recenseri, ut statim apparebit, quum de fictione circa essentiam loquemur.*

[t] *Nota. Quamvis multi dicant se dubitare, an Deus existat, illos tamen nihil præter nomen habere, vel aliquid fingere, quod Deum vocant: id quod cum Dei naturâ non convenit, ut postea suo loco ostendam.*

[u] *Statim etiam ostendam, quod nulla fictio versetur circa æternas veritates. Per æternam veritatem talem intelligo, quæ, si est affirmativa, nunquam poterit esse negativa. Sic prima, & æterna veritas est, Deum esse, non autem est æterna veritas, Adamum cogitare. Chimæram non esse, est æterna veritas, non autem, Adamum non cogitare.*

cla-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

clariùs tum intelligitur, & difficiliùs alicui, nisi rei ipsi, ubi non attendimus ad naturæ ordinem, affingitur. Quod notatu dignum est.

Veniunt jam hic ea consideranda, quæ vulgò dicuntur fingi, quamvis clarè intelligamus, rem ità sese non habere, uti eam fingimus. Ex. gr. quamvis sciam terram esse rotundam, nihil tamen vetat, quominùs alicui dicam terram medium globum esse, & tanquam medium ponum auriacum in scutellâ, aut solem circùm terram moveri, & similia. Ad hæc si attendamus, nihil videbimus, quod non cohæreat cum jam dictis, modò prius advertamus, nos aliquando potuisse errare, & jam errorum nostrorum esse conscios; deinde quòd possumus fingere, aut ad minimum putare, alios homines in eodem esse errore, aut in eum, ut nos antehac, posse incidere. Hoc, inquam, fingere possumus, quamdiu nullam videmus impossibilitatem, nullamque necessitatem: Quando itaque alicui dico, terram non esse rotundam, &c. nihil aliud ago, quàm in memoriam revoco errorem, quem fortè habui, aut in quem labi potui, & postea fingo, aut puto eum, cui hoc dico, adhuc esse, aut posse labi in eundem errorem. Quod, ut dixi, fingo, quamdiu nullam video impossibilitatem, nullamque necessitatem: hanc verò si intellexissem, nihil prorsùs fingere potuissem, & tantùm dicendum fuisset, me aliquid operatum esse.

Superest jam, ut ea etiam notemus, quæ in Quæstionibus supponuntur; id quod passim etiam contingit circa impossibilia. Ex. gr. Quum dicimus: supponamus hanc candelam ardentem jam non ardere, aut supponamus eam ardere in aliquo spatio imaginario, sive ubi nulla dantur corpora: Quorũ similia passim supponuntur, quamvis hoc ultimum clarè intelligatur impossibile esse; sed quando hoc fit, nil prorsus fingitur. Nam primò nihil aliud egi, quam quòd [x] in

[x] *Postea cùm de fictione, quæ versatur circa essentias, loquemur, clarè apparebit, quòd fictio nunquam aliquid novi facit, aut menti præbet; sed quòd tantùm ea, quæ sunt in cerebro, aut in imaginatione, revocantur ad memoriam, & quòd confusè ad omnia simul mens attendit. Revocantur ex. gr. in memoriam loquela, & arbor; & cum mens confusè attendit sine distinctione, putat arborem loqui: Idem de existentiâ intelligitur, præsertim, uti diximus, cùm adeò generaliter, ac ens, concipitur: quia tum facile applicatur omnibus, quæ simul in memoriâ occurrunt. Quod notatu valdè dignum est.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

memoriam revocavi aliam candelam non ardentem, (aut hanc eandem concepi sine flammâ) &, quod cogito de eâ candelâ, id ipsum de hâc intelligo, quamdiu ad flammam non attendo. In secundo nihil aliud fit, quàm abstrahere cogitationes à corporibus circumjacentibus, ut mens se convertat ad solam candelæ, in se solâ spectatæ, contemplationem; ut postea concludat candelam nullam habere causam ad sui ipsius destructionem. Adeò ut si nulla essent corpora circumjacentia, candela hæc, ac etiam flamma manerent immutabiles, aut similia: Nulla igitur datur hic fictio; sed [y] veræ, ac meræ assertiones.

Transeamus jam ad fictiones, quæ versantur circa essentias solas, vel cum aliquâ actualitate, sive existentiâ simul. Circa quas, hoc maximè venit considerandum: quòd, quò mens minùs intelligit, & tamen plura percipit, eò majorem habeat potentiam fingendi, & quò plura intelligit, eò magis illa potentia diminuatur. Eodem ex. gr. modo, quo suprà vidimus, nos non posse fingere, quamdiu cogitamus, nos cogitare, & non cogitare; sic etiam, postquam novimus naturam corporis, non possumus fingere muscam infinitam; sive postquam novimus naturam [z] animæ, non possumus fingere eam esse quadratam, quamvis omnia verbis possimus effari. Sed, uti diximus, quò minùs homines nôrunt naturam, eò faciliùs multa possunt fingere; veluti, arbores loqui, homines in momento mutari in lapides, in fontes, apparere in speculis spectra, nihil fieri aliquid, etiam Deos in bestias, & homines mutari, ac infinita ejus generis alia.

[y] *Idem etiam de hypothesibus intelligendum, quæ fiunt ad certos motûs explicandum, qui conveniunt cum cælorum phænomenis, nisi quod ex iis, si motibus cæleſtibus applicentur, naturam cælorum concludant, quæ tamen alia poteſt eſſe, præſertim cum ad explicandum tales motûs multa aliæ cauſæ poſſint concipi.*

[z] *Sæpe contingit, hominem hanc vocem* anima *ad ſuam memoriam revocare, & ſimul aliquam corpoream imaginem formare. Cum vero hæc duo ſimul repræſentantur, facile putat ſe imaginari, & fingere animam corpoream: quia nomen à re ipſa non diſtinguit. Hic poſtulo, ut lectores non ſint præcipites ad hoc refutandum, quod, ut ſpero, non facient, modò ad exempla quàm accurate attendant, & ſimul ad ea, quæ ſequuntur.*

Ali-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Aliquis fortè putabit, quòd fictio fictionem terminat; sed non intellectio; hoc est, postquam finxi aliquid, & quâdam libertate volui assentiri, id sic in rerum naturâ existere, hoc efficit, ut postea non possimus id alio modo cogitare. Ex. gr. postquam finxi (ut cum iis loquar) naturam corporis talem, mihique ex meâ libertate persuadere volui, eam sic realiter existere, non ampliùs licet musicam v. g. infinitam fingere, & postquam finxi essentiam animæ, eam quadrare non possum, &c. Sed hoc examinandum. Primò: vel negant, vel concedunt nos aliquid posse intelligere. Si concedunt, necessariò id ipsum, quod de fictione dicunt, etiam de intellectione dicendum erit. Si verò hoc negant, videamus nos, qui scimus, nos aliquid scire, quid dicant. Hoc scilicet dicunt, animam posse sentire, & multis modis percipere non se ipsam, neque res, quæ existunt; sed tantùm ea, quæ nec in se, nec ullibi sunt, hoc est, animam posse solâ suâ vi creare sensationes, aut ideas, quæ non sunt rerum; adeò ut ex parte eam, tanquam Deum, considerent. Porrò dicunt, nos, aut animam nostram talem habere libertatem, ut nosmet, aut se, imò suam ipsam libertatem cogat: Nam postquam ea aliquid finxit, & assensum ei præbuit, non potest id alio modo cogitare, aut fingere, & etiam eâ fictione cogitur, ut etiam tali modo cogitentur, ut prima fictio non oppugnetur; sicut hîc etiam coguntur absurda, quæ hic recenseo, admittere propter suam fictionem; ad quæ explodenda non defatigabimur ullis [a] demonstrationibus. Sed eos in suis deliriis linquendo, curabimus, ut ex verbis, quæ cum ipsis fecimus, aliquid veri ad nostram rem hauriamus, nempe hoc; Mens, cùm ad rem fictam, & suâ naturâ falsam attendit, ut eam pensitet, & intelligat, bonoque ordine ex eâ deducat, quæ sunt deducenda, facilè fallitatem patefaciet; & si res ficta suâ naturâ sit

[a] *Quamvis hoc experientiâ videar concludere, & quis dicat id nil esse, quia deficit demonstratio, eam, si qui desiderat, sic habeat. Cum in naturâ nihil possit dari, quod ejus leges oppugnet; sed cum omnia secundum certas ejus leges fiant, ut certos, certis legibus, suos producant effectus irrefragabili concatenatione: hinc sequitur, quod anima, ubi rem vere concipit, perget objective eosdem effectus formare. Vide infrà, ubi de ideâ falsâ loquor.*

vera ,,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vera, cùm mens ad eam attendit, ut eam intelligat, & ex eâ bono ordine incipit deducere, quæ inde sequuntur, feliciter perget sine ullâ interruptione, sicut vidimus, quòd ex falsâ fictione, modò allatâ, statim ad ostendendam ejus absurditatem, & alias inde deductas, præbuit se intellectus.

Nullo ergo modo timendum erit, nos aliquid fingere, si modò clarè & distinctè rem percipiamus: nam si fortè dicamus homines in momento mutari in bestias, id valdè generaliter dicitur; adeò ut nullus detur conceptus, id est, idea, sive cohærentia subjecti, & prædicati in mente: si enim daretur, simul videret medium, & causas, quo, & cur tale quid factum sit. Deinde nec ad naturam subjecti, & prædicati attenditur. Porrò, modò prima idea non sit ficta, & ex eâ cæteræ omnes ideæ deducantur, paulatim præcipitantia fingendi evanescet; deinde cùm idea ficta non possit esse clara, & distincta; sed solummodò confusa, & omnis confusio inde procedat, quòd mens rem integram, aut ex multis compositam, tantùm ex parte noscat, & notum ab ignoto non distinguat: prætereà quòd ad multa, quæ continentur in unâquâque re, simul attendat sine ullâ distinctione, inde sequitur primò, quòd si idea sit alicujus rei simplicissimæ, ea non nisi clara, & distincta poterit esse: Nam res illa non ex parte; sed tota, aut nihil ejus innotescere debebit. Sequitur secundò, quòd si res, quæ componitur ex multis, in partes omnes simplicissimas cogitatione dividatur, & ad unamquamque seorsim attendatur, omnis tum confusio evanescet. Sequitur tertiò, quòd fictio non possit esse simplex; sed quòd fiat ex compositione diversarum idearum confusarum, quæ sunt diversarum rerum, atque actionum, in naturâ existentium; vel meliùs ex attentione [b] simul sine assensu ad tales diversas ideas: Nam si esset simplex, esset clara, & distincta, & per consequens vera. Si ex compositione idearum distinctarum, esset etiam earum

[b] NB. *Quod fictio in se spectata non multum differat à somnio, nisi quòd in somniis non offerantur causæ, quæ vigilantibus ope sensuum offeruntur: ex quibus colligunt illa repræsentamina illo tempore non repræsentari à rebus extra se constitutis. Error autem, ut statim apparebit, est vigilando somniare; &, si sit admodum manifestus, delirium vocatur.*

com-

compositio clara, & distincta, ac proinde vera. Ex. gr. postquam novimus naturam circuli, ac etiam naturam quadrati, jam non possumus ea duo componere, & circulum facere quadratum, aut animam quadratam, & similia. Concludamus iterum breviter, & videamus, quomodò fictio nullo modo sit timenda, ut ea cum veris ideis confundatur. Nam quoad primam, de quâ priùs locuti sumus, ubi scilicet res clarè concipitur, vidimus, quòd si ea res, quæ clarè concipitur, & etiam ipsius existentia sit per se æterna veritas, nihil circa talem rem poterimus fingere; sed si existentia rei conceptæ non sit æterna veritas, tantùm est curandum, ut existentia rei cum ejus essentiâ conferatur, & simul ad ordinem naturæ attendatur. Quoad secundam fictionem, quam diximus esse simul attentionem sine assensu ad diversas ideas confusas, quæ sunt diversarum rerum, atque actionum, in naturâ existentium; vidimus etiam rem simplicissimam non posse fingi; sed intelligi, & etiam rem compositam, modo ad partes simplicissimas, ex quibus componitur, attendamus; imò nec ex ipsis ullas actiones, quæ veræ non sunt, nos posse fingere: Nam simul cogemur contemplari, quomodò, & cur tale quid fiat.

His sic intellectis, transeamus jam ad inquisitionem ideæ falsæ, ut videamus, circa quæ versetur, & quomodò nobis possimus cavere, ne in falsas perceptiones incidamus. Quod utrumque non erit nobis jam difficile post inquisitionem ideæ fictæ: Nam inter ipsas nulla alia datur differentia, nisi quòd hæc supponat assensum, hoc est, (uti jam notavimus) quòd nullæ offeruntur causæ, dum repræsentamina ipsi offeruntur, quibus, sicut fingens, possit colligere, ea non oriri à rebus extra se, & quòd ferè nihil aliud sit, quàm oculis apertis, sive dum vigilamus, somniare. Versatur itaque idea falsa, vel (ut meliùs loquar) refertur ad existentiam rei, cujus essentia cognoscitur, sive circa essentiam eodem modo, ac idea ficta. Quæ ad existentiam refertur, emendatur eodem modo, ac fictio: nam si natura rei notæ supponat existentiam necessariam, impossibile est, ut circa existentiam illius rei fallamur; sed si existentia rei non sit æterna veritas, uti est ejus essentia; sed quòd necessitas, aut impossibilitas existendi pendeat à causis externis, tum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cape omnia eodem modo, quo diximus, cùm de fictione sermo esset: nam eodem modo emendatur. Quod attinet ad alteram, quæ ad essentias refertur, vel etiam ad actiones, tales perceptiones necessariò semper sunt confusæ, compositæ ex diversis confusis perceptionibus rerum in naturâ existentium, ut cùm hominibus persuadetur, in silvis, in imaginibus, in brutis, & cæteris adesse numina; dari corpora, ex quorum solâ compositione fiat intellectus; cadavera ratiocinari, ambulare, loqui; Deum decipi, & similia; sed ideæ, quæ sunt claræ, & distinctæ nunquam possunt esse falsæ: Nam ideæ rerum, quæ clarè, & distinctè concipiuntur, sunt vel simplicissimæ, vel compositæ ex ideis simplicissimis, id est, à simplicissimis ideis deductæ. Quòd verò idea simplicissima non queat esse falsa, poterit unusquisque videre, modò sciat, quid sit verum, sive intellectus, & simul quid falsum.

Nam, quod id spectat, quod formam veri constituit, certum est, cogitationem veram à falsâ non tantùm per denominationem extrinsecam; sed maximè per intrinsecam distingui. Nam si quis faber ordine concepit fabricam aliquam, quamvis talis fabrica nunquam exstiterit, nec etiam unquam exstitura sit, ejus nihilominùs cogitatio vera est, & cogitatio eadem est, sive fabrica existat, sive minùs; & contrà si aliquis dicit, Petrum ex. gr. existere, nec tamen scit, Petrum existere, illa cogitatio respectu illius falsa est, vel, si mavis, non est vera; quamvis Petrus reverâ existat. Nec hæc enunciatio, Petrus existit, vera est, nisi respectu illius, qui certò scit, Petrum existere. Unde sequitur in ideis dari aliquid reale, per quod veræ à falsis distinguuntur: quod quidem jam investigandum erit, ut optimam veritatis normam habeamus, (ex datâ enim veræ ideæ normâ nos nostras cogitationes debere determinare diximus, methodumque cognitionem esse reflexivam.) & proprietates intellectûs noscamus; nec dicendum hanc differentiam ex eo oriri, quòd cogitatio vera est res cognoscere per primas suas causas, in quo quidem à falsâ valdè differret, prout eandem suprà explicui: Cogitatio enim vera etiam dicitur, quæ essentiam alicujus principii objectivè involvit, quod causam non habet, & per se, & in se cognoscitur. Quare forma veræ cogitationis in eâdem

ipsâ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ipsâ cogitatione sine relatione ad alias debet esse sita; nec objectum tanquam causam agnoscit; sed ab ipsâ intellectûs potentiâ, & naturâ pendere debet. Nam si supponamus, intellectum ens aliquod novum percepisse, quod nunquam exstitit, sicut aliqui Dei intellectum concipiunt, antequam res crearet, (quæ sanè perceptio à nullo objecto oriri potuit) & ex tali perceptione alias legitimè deduceret, omnes illæ cogitationes veræ essent, & à nullo objecto externo determinatæ; sed à solâ intellectûs potentiâ, & naturâ dependerent. Quare id, quod formam veræ cogitationis constituit, in ipsâ eâdem cogitatione est quærendum, & ab intellectûs naturâ deducendum. Hoc igitur ut investigetur, ideam aliquam veram ob oculos ponamus, cujus objectum maximè certo scimus à vi nostrâ cogitandi pendere, nec objectum aliquod in naturâ habere: in tali enim ideâ, ut ex jam dictis patet, facilius id, quod volumus, investigare poterimus. Ex. gr. ad formandum conceptum globi fingo ad libitum causam, nempe semicirculum circa centrum rotari, & ex rotatione globum quasi oriri. Hæc sanè idea vera est, & quamvis sciamus nullum in naturâ globum sic unquam ortum fuisse, est hæc tamen vera perceptio, & facillimus modus formandi globi conceptum. Jam notandum hanc perceptionem affirmare semicirculum rotari, quæ affirmatio falsa esset, si non esset juncta conceptui globi, vel causæ talem motum determinantis, sive absolutè, si hæc affirmatio nuda esset. Nam tum mens tantum tenderet ad affirmandum solum semicirculi motum, qui nec in semicirculi conceptu continetur, nec ex conceptu causæ motum determinantis oritur. Quare falsitas in hoc solo consistit, quod aliquid de aliquâ re affirmetur, quod in ipsius, quem formavimus conceptu, non continetur, ut motus, vel quies de semicirculo. Unde sequitur simplices cogitationes non posse non esse veras, ut simplex semicirculi, motûs, quantitatis, &c. idea. Quicquid hæ affirmationis continent, earum adæquat conceptum, nec ultra se extendit; quare nobis licet ad libitum sine ullo erroris scrupulo ideas simplices formare. Superest igitur tantùm quærere, quâ potentiâ mens nostra eas formare possit, & quousque ea potentia se extendat: hoc enim invento facilè videbimus summam, ad quam possumus pervenire, cogni-

tionem. Certum enim est hanc ejus potentiam se non extendere in infinitum: Nam cùm aliquid de aliquâ re affirmamus, quod in conceptu, quem de eâ formamus, non continetur, id defectum nostræ perceptionis indicat, sive quòd mutilatas quasi, & truncatas habemus cogitationes, sive ideas. Motum enim semirculi falsum esse vidimus, ubi nudus in mente est, cum ipsum autem verum, si conceptui globi jungatur, vel conceptui alicujus causæ talem motum determinantis. Quod si de naturâ entis cogitantis sit, uti primâ fronte videtur, cogitationes veras, sive adæquatas formare, certum est, ideas inadæquatas ex eo tantùm in nobis oriri, quòd pars fumus alicujus entis cogitantis, cujus quædam cogitationes ex toto, quædam ex parte tantùm nostram mentem constituunt.

Sed quod adhuc venit considerandum, & quod circa fictionem non fuit operæ pretium notare, & ubi maxima datur deceptio, est, quando contingit, ut quædam, quæ in imaginatione offeruntur, sint etiam in intellectu, hoc est, quòd clarè, & distinctè concipiantur, quòd tum, quamdiu distinctum à confuso non distinguitur, certitudo, hoc est, idea vera cum non distinctis commiscetur. Ex. gr. quidam Stoicorum fortè audiverunt nomen animæ, & etiam quòd sit immortalis, quæ tantùm confusè imaginabantur; imaginabantur etiam, & simul intelligebant corpora subtilissima cætera omnia penetrare, & à nullis penetrari. Cùm hæc omnia simul imaginabantur, concomitante certudine hujus axiomatis, statim certi reddebantur, mentem esse subtilissima illa corpora, & subtilissima illa corpora non dividi, &c. sed ab hoc etiam liberamur, dum conamur ad normam datæ veræ ideæ omnes nostras perceptiones examinare cavendo, uti initio diximus, ab iis, quas ex auditu, aut ab experientiâ vagâ habemus. Adde quòd talis deceptio ex eo oritur, quòd res nimis abstractè concipiunt: nam per se satis clarum est, me illud, quod in suo vero objecto concipio, alteri non posse applicare. Oritur denique etiam ex eo, quòd prima elementa totius naturæ non intelligunt; unde sine ordine procedendo, & naturam cum abstractis, quamvis sint vera axiomata, confundendo, se ipsos confundunt, ordinemque naturæ pervertunt.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tunt. Nobis autem, si quàm minimè abstractè procedamus, & à primis elementis, hoc est, à fonte, & origine naturæ, quàm primùm fieri potest, incipiamus, nullo modo talis deceptio erit metuenda. Quod autem attinet ad cognitionem originis naturæ, minimè est timendum, ne eam cum abstractis confundamus: nam cùm aliquid abstractè concipitur, uti sunt omnia universalia, semper latiùs comprehenduntur in intellectu, quàm reverâ in naturâ existere possunt eorum particularia. Deinde cùm in naturâ dentur multa, quorum differentia adeò est exigua, ut ferè intellectum effugiat, tum facilè (si abstractè concipiantur) potest contingere, ut confundamur; at cùm origo naturæ, ut postea videbimus, nec abstractè, sive universaliter concipi possit, nec latiùs possit extendi in intellectu, quàm reverâ est, nec ullam habeat similitudinem cum mutabilibus, nulla circa ejus ideam metuenda est confusio, modò normam veritatis (quam jam ostendimus) habeamus: est nimirum hoc ens, unicum, [z] infinitum, hoc est, est omne [a] esse, & præter quod nullum datur esse.

Hucusque de ideâ falsâ, superest, ut de ideâ dubiâ inquiramus, hoc est, ut inquiramus, quænam sint ea, quæ nos possunt in dubium pertrahere, & simul quomodo dubitatio tollatur. Loquor de verâ dubitatione in mente, & non de eâ, quam passim videmus contingere, ubi scilicet verbis, quamvis animus non dubitet, dicit quis se dubitare: non est enim Methodi hoc emendare; sed potiùs pertinet ad inquisitionem pertinaciæ, & ejus emendationem. Dubitatio itaque in animâ nulla datur per rem ipsam, de quâ dubitatur, hoc est, si tantùm unica sit idea in animâ, sive ea sit vera, sive falsa, nulla dabitur dubitatio, neque etiam certitudo: Sed tantùm talis sensatio. Est enim in se nihil aliud nisi talis sensatio; sed dabitur per aliam ideam, quæ non adeò clara, ac distincta est, ut possimus ex eâ aliquid certi circa rem, de quâ dubitatur, concludere,

[z] *Hæc non sunt attributa Dei, quæ ostendunt ipsius essentiam, ut in Philosophiâ ostendam.*

[a] *Hoc suprà jam demonstratum est. Si enim tale ens non existeret, nunquam posset produci; adeóque mens plus posset intelligere, quàm natura præstare, quod suprà falsum esse constitit.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

hoc est, idea, quæ nos in dubium conjicit, non est clara & distincta. Ex. gr. si quis nunquam cogitaverit de sensuum fallaciâ, sive experientiâ, sive quomodocunque sit, nunquam dubitabit, an sol major, aut minor sit, quàm apparet. Inde Rustici passim mirantur, cùm audiunt solem multò majorem esse, quàm globum terræ, sed [b] cogitando de fallaciâ sensuum oritur dubitatio, & si quis post dubitationem acquisiverit veram cognitionem sensuum, & quomodò per eorum instrumenta res ad distantiam repræsententur, tum dubitatio iterum tollitur. Unde sequitur, nos non posse veras ideas in dubium vocare ex eo, quòd forte aliquis Deus deceptor existat, qui vel in maximè certis nos fallit, nisi quamdiu nullam habemus claram, & distinctam ideam, hoc est, si attendamus ad cognitionem, quam de origine omnium rerum habemus, & nihil inveniamus, quod nos doceat, eum non esse deceptorem eâdem illâ cognitione, quâ, cum attendimus ad naturam trianguli, invenimus ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; sed si talem cognitionem Dei habemus, qualem habemus trianguli, tum omnis dubitatio tollitur. Et eodem modo, quo possumus pervenire ad talem cognitionem trianguli, quamvis non certò sciamus, an aliquis summus deceptor nos fallat, eodem etiam modo possumus pervenire ad talem Dei cognitionem, quamvis non certò sciamus, an detur quis summus deceptor, &, modò eam habeamus, sufficiet ad tollendam, uti dixi, omnem dubitationem, quam de ideis claris, & distinctis habere possumus. Porrò si quis rectè procedat investigando, quæ priùs sunt investiganda, nullâ interruptâ concatenatione rerum, & sciat, quomodò quæstiones sint determinandæ, antequam ad earum cognitionem accingamur, nunquam nisi certissimas ideas, id est, claras, & distinctas habebit: Nam dubitatio nihil aliud est, quàm suspensio animi circa aliquam affirmationem, aut negationem, quam affirmaret, aut negaret, nisi occurreret aliquid, quo ignoto cognitio ejus rei debet esse imperfecta. Unde colligitur, quòd dubitatio semper oritur ex eo, quòd res absque ordine investigentur.

Hæc sunt, quæ promisi tradere in hâc primâ parte Methodi. Sed

[b] *Id est, scit sensûs aliquando se decepisse; sed hoc tantum confuse scit: Nam nescit quomodo sensus fallant.*

ut

ut nihil omittam eorum, quæ ad cognitionem intellectûs, & ejus vires possunt conducere, tradam etiam pauca de memoriâ, & oblivione; ubi hoc maximè venit considerandum, quòd memoria corroboretur ope intellectûs, & etiam absque ope intellectûs. Nam quoad primum, quò res magis est intelligibilis, eò facilius retinetur, & contrà, quò minùs, eò faciliùs eam obliviscimur. Ex. gr. si tradam alicui copiam verborum solutorum, ea multò difficiliùs retinebit, quàm si eadem verba in formâ narrationis tradam. Corroboratur etiam absque ope intellectûs, scilicet à vi, quâ imaginatio, aut sensus, quem vocant communem, afficitur ab aliquâ re singulari corporeâ. Dico *singularem*: imaginatio enim tantùm à singularibus afficitur: Nam si quis legerit ex.gr. unam tantùm Fabulam amatoriam, eam optimè retinebit, quamdiu non legerit plures alias ejus generis, quia tum sola viget in imaginatione; sed si plures sint ejusdem generis, simul omnes imaginamur, & facilè confunduntur. Dico etiam *corpoream*: nam à solis corporibus afficitur imaginatio. Cùm itaque memoria ab intellectu corroboretur, & etiam sine intellectu, inde concluditur, eam quid diversum esse ab intellectu, & circa intellectum in se spectatum nullam dari memoriam, neque oblivionem Quid ergo erit memoria? Nihil aliud, quàm sensatio impressionum cerebri, simul cum cogitatione ad determinatam durationem [d] sensationis; quod etiam ostendit reminiscentia. Nam ibi anima cogitat de illâ sensatione; sed non sub continuâ duratione; & sic idea istius sensationis non est ipsa duratio sensationis, id est, ipsa memoria. An verò ideæ ipsæ aliquam patiantur corruptionem, videbimus in Philosophiâ. Et si hoc alicui valdè absurdum videatur, sufficiet ad nostrum propositum, ut cogitet, quòd, quo res est singularior, eò faciliùs retineatur, sicut ex exemplo Comœdiæ modò allato patet. Porrò quò res in-

[d] *Si verò duratio sit indeterminata, memoria ejus rei est imperfecta, quod quisque etiam videtur à naturâ didicisse. Sæpe enim, ut alicui melius credamus in eo, quod dicit, rogamus, quando, & ubi id contigerit. Quamvis etiam ideæ ipsæ suam habeant durationem in mente, tamen cum assueti simus durationem determinare ope alicujus mensuræ motûs, quod etiam ope imaginationi fit, ideò nullam adhuc memoriam observamus, quæ sit puræ mentis.*

telli-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

telligibilior, eò etiam faciliùs retinetur. Unde maximè singularem, & tantummodò intelligibilem non poterimus non retinere.

Sic itaque distinximus inter ideam veram, & cæteras perceptiones, ostendimusque, quòd ideæ fictæ, falsæ, & cæteræ habeant suam originem ab imaginatione, hoc est, à quibusdam sensationibus fortuitis, (ut sic loquar) atque solutis, quæ non oriuntur ab ipsâ mentis potentiâ; sed à causis externis, prout corpus, sive somniando, sive vigilando varios accipit motûs. Vel si placet, hic per imaginationem, quicquid velis, cape, modò sit quid diversum ab intellectu, & unde anima habeat rationem patientis; perinde enim est quicquid capias, postquam novimus eandem quid vagum esse, & à quo anima patitur, & simul etiam novimus, quomodò ope intellectûs ab eâdem liberamur. Quare etiam nemo miretur, me hic nondum probare, dari corpus & alia necessaria, & tamen loqui de imaginatione, de corpore, & ejus constitutione. Nempe, ut dixi, est perinde quid capiam, postquam novi esse quid vagum, &c.

At ideam veram simplicem esse ostendimus, aut ex simplicibus compositam, & quæ ostendit, quomodo, & cur aliquid sit, aut factum sit, & quòd ipsius effectûs objectivi in animâ procedunt ad rationem formalitatis ipsius objecti; id, quod idem est, quod veteres dixerunt, nempe veram scientiam procedere à causâ ad effectûs; nisi quod nunquam, quod sciam, conceperunt, uti nos hic, animam secundùm certas leges agentem, & quasi aliquod automa spirituale. Unde, quantum in initio licuit, acquisivimus notitiam nostri intellectûs, & talem normam veræ ideæ, ut jam non vereamur, ne vera cum falsis, aut fictis confundamus; nec etiam mirabimur, cur quædam intelligamus, quæ nullo modo sub imaginationem cadunt, & alia sint in imaginatione, quæ prorsùs oppugnant intellectum; alia denique cum intellectu conveniant. Quandoquidem novimus operationes illas, à quibus imaginationes producuntur, fieri secundùm alias leges, prorsùs diversas à legibus intellectûs, & animam circa imaginationem tantùm habere rationem patientis. Ex quo etiam constat, quàm facilè ii in magnos

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

magnos errores possunt delabi, qui non accuratè distinxerunt inter imaginationem, & intellectionem. In hos ex. gr. quòd extensio debeat esse in loco, debeat esse finita, cujus partes ab invicem distinguuntur realiter, quòd sit primum, & unicum fundamentum omnium rerum, & uno tempore majus spatium occupet, quàm alio, multaque ejusmodi alia, quæ omnia prorsus oppugnant veritatem, ut suo loco ostendemus.

Deinde cùm verba sint pars imaginationis, hoc est, quòd, prout vagè ex aliquâ dispositione corporis componuntur in memoria, multos conceptûs fingamus, ideò non dubitandum, quin etiam verba æquè, ac imaginatio, possint esse causa multorum, magnorumque errorum, nisi magnopere ab ipsis caveamus. Adde quòd sint constituta ad libitum, & captum vulgi; adeò ut non sint nisi signa rerum, prout sunt in imaginatione, non autem prout sunt in intellectu; quod clarè patet ex eo, quòd omnibus iis, quæ tantùm sunt in intellectu; & non in imaginatione, nomina imposuerunt fæpe negativa, uti sunt, incorporeum, infinitum, &c. & etiam multa, quæ sunt reverà affirmativa, negativè exprimunt, & contrà, uti sunt increatum, independens, infinitum, immortale, &c. quia nimirùm horum contraria multò faciliùs imaginamur; ideoque priùs primis hominibus occurrerunt, & nomina positiva usurpârunt. Multa affirmamus & negamus, quia natura verborum id affirmare, & negare paritur, non verò rerum natura, adeoque hâc ignoratâ facilè aliquid falsum pro vero sumeremus.

Vitamus præterea aliam magnam causam confusionis, & quæ facit, quò minùs intellectus ad se reflectat: nempe, cùm non distinguimus inter imaginationem, & intellectionem, putamus ea, quæ faciliùs imaginamur, nobis esse clariora, & id, quod imaginamur, putamus intelligere. Unde quæ sunt postponenda anteponimus, & sic verus ordo progrediendi pervertitur, nec aliquid legitimè concluditur.

Porrò, ut tandem ad secundam partem hujus Methodi perve-

c *Præcipua hujus partis Regula est, ut ex primâ parte sequitur, recensere omnes ideas, quas ex puro intellectu in nobis invenimus, ut ea ab iis, quas imaginamur, distinguantur; quod ex proprietatibus uniuscujusque, nempe imaginationis & intellectionis, erit elucidandum.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

niamus, proponam primò noſtrum ſcopum in hâc Methodo, ac deinde media, ut eum attingamus. Scopus itaque eſt claras, & diſtinctas habere ideas, tales videlicet, quæ ex purâ mente, & non ex fortuitis motibus corporis factæ ſint. Deinde, omnes ideæ ad unam ut redigantur, conabimur eas tali modo concatenare, & ordinare, ut mens noſtra, quoad ejus fieri poteſt, referat objectivè formalitatem naturæ, quoad totam, & quoad ejus partes.

Quoad primum, ut jam tradidimus, requiritur ad noſtrum ultimum finem, ut res concipiatur vel per ſolâm ſuâm eſſentiam, vel per proximâm ſuam cauſâm. Scilicet ſi res ſit in ſe, ſive, ut vulgò dicitur, cauſa ſui, tum per ſolam ſuam eſſentiam debebit intelligi; ſi verò res non ſit in ſe, ſed requirat cauſam, ut exiſtat, tum per proximam ſuam cauſam debet intelligi: Nam reverâ cognitio effectûs nihil aliud eſt, quàm perfectiorem cauſæ cognitionem acquirere. Unde nunquam nobis licebit, quamdiu de Inquiſitione rerum agimus, ex abſtractis aliquid concludere, & magnopere cavebimus, ne miſceamus ea, quæ tantùm ſunt in intellectu, cum iis, quæ ſunt in re; Sed optima concluſio erit depromenda ab eſſentiâ aliquâ particulari affirmativâ, ſive à verâ & legitimâ definitione. Nam ab axiomatis ſolis univerſalibus non poteſt intellectus ad ſingularia deſcendere, quandoquidem axiomata ad infinita ſe extendunt, nec intellectum magis ad unum, quàm ad aliud ſingulare contemplandum, determinant. Quare recta inveniendi via eſt ex datâ aliquâ definitione cogitationes formare: quòd eò feliciùs & faciliùs procedet, quò rem aliquam meliùs definiverimus; Quare cardo totius hujus ſecundæ Methodi partis in hoc ſolo verſatur, nempe in conditionibus bonæ definitionis cognoſcendis, & deinde in modo eas inveniendi. Primò itaque de conditionibus definitionis agam.

Definitio ut dicatur perfecta, debebit intimam eſſentiam rei explicare, & cavere, ne ejus loco propria quædam uſurpemus; ad quod explicandum, ut alia exempla omittam, ne videar aliorum errores velle detegere, adferam tantùm exemplum alicujus rei abſtractæ, quæ perinde eſt, quomodocunque definiatur,

[a] *Nota, quòd hinc appareat nihil nos de Naturâ poſſe intelligere, quin ſimul cognitionem primæ cauſæ, ſive Dei amplioremreddamus.*

circuli

circuli scilicet: quòd si definiatur, esse figuram aliquam, cujus lineæ, à centro ad circumferentiam ductæ, sunt æquales, nemo non videt talem definitionem minimè explicare essentiam circuli; sed tantùm ejus aliquam proprietatem. Et quamvis, ut dixi, circa figuras, & cætera entia rationis hoc parùm referat; multùm tamen refert circa entia Physica, & realia: nimirùm, quia proprietates rerum non intelliguntur, quamdiu earum essentiæ ignorantur; si autem has prætermittimus, necessariò concatenationem intellectûs, quæ naturæ concatenationem referre debet, pervertemus, & à nostro scopo prorsùs aberrabimus. Ut itaque hoc vitio liberemur, erunt hæc observanda in Definitione.

I. Si res sit creata, definitio debebit, uti diximus, comprehendere causam proximam. Ex. gr. Circulus secundum hanc legem sic esset definiendus: eum esse figuram, quæ describitur à lineâ quâcunque, cujus alia extremitas est fixa, alia mobilis, quæ definitio clarè comprehendit causam proximam.

II. Talis requiritur conceptus rei, sive definitio, ut omnes proprietates rei, dum sola, non autem cum aliis conjuncta, spectatur, ex eâ concludi possint, uti in hâc definitione circuli videre est. Nam ex eâ clarè concluditur omnes lineas à centro ad circumferentiam ductas æquales esse; quodque hoc sit necessarium requisitum definitionis, adeò per se est attendenti manifestum, ut non videatur operæ pretium in ipsius demonstratione morari, nec etiam ostendere ex hoc secundo requisito omnem definitionem debere esse affirmativam. Loquor de affirmatione intellectivâ, parùm curando verbalem, quæ propter verborum penuriam poterit fortasse aliquando negativè exprimi, quamvis affirmativè intelligatur.

Definitionis verò rei increatæ hæc sunt requisita.

I. Ut omnem causam secludat, hoc est, objectum nullo alio præter suum esse egeat ad sui explicationem.

II. Ut datâ ejus rei definitione nullus maneat locus Quæstioni, An sit?

III. Ut nulla, quoad mentem, habeat substantiva, quæ possint adjectivari, hoc est, ne per aliqua abstracta explicetur.

IV. Et ultimò (quamvis hoc notare non sit valdè necessarium)

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

requiritur, ut ab ejus definitione omnes ejus proprietates concludantur. Quæ etiam omnia attendenti accuratè fiunt manifesta.

Dixi etiam, quod optima conclusio erit depromenda ab essentiâ aliquâ particulari affirmativâ: Quò enim specialior est idea, eò distinctior, ac proinde clarior est. Unde cognitio particularium quàm maximè nobis quærenda est.

Quoad ordinem verò, & ut omnes nostræ perceptiones ordinentur, & uniantur, requiritur, ut, quàmprimum fieri potest, & ratio postulat, inquiramus, an detur quoddam ens, & simul quale, quod sit omnium rerum causa, ut ejus essentia objectiva sit etiam causa omnium nostrarum idearum, & tum mens nostra, uti diximus, quàm maximè referet Naturam: Nam & ipsius essentiam, & ordinem, & unionem habebit objectivè. Unde possumus videre, apprimè nobis esse necessarium, ut semper à rebus physicis, sive ab entibus realibus omnes nostras ideas deducamus, progrediendo, quoad ejus fieri potest, secundum seriem causarum ab uno ente reali ad aliud ens reale, & ità quidem, ut ad abstracta, & universalia non transeamus, sive ut ab iis aliquid reale non concludamus, sive ut ea ab aliquo reali non concludantur: Utrumque enim verum progressum intellectûs interrumpit. Sed notandum, me hîc per seriem causarum, & realium entium non intelligere seriem rerum singularium mutabilium; sed tantummodò seriem rerum fixarum, æternarumque. Seriem enim rerum singularium mutabilium impossibile foret humanæ imbecillitati assequi, cùm propter earum omnem numerum superantem multitudinem, tum propter infinitas circumstantias in unâ & eâdem re, quarum unaquæque potest esse causa, ut res existat, aut non existat. Quandoquidem earum existentia nullam habet connexionem cum earundem essentia, sive (ut jam diximus) non est æterna veritas. Verumenimverò neque etiam opus est, ut earum seriem intelligamus: siquidem rerum singularium mutabilium essentiæ non sunt depromendæ ab earum serie, sive ordine existendi; cùm hic nihil aliud nobis præbeat præter denominationes extrinsecas, relationes, aut ad summum circumstantias; quæ omnia longè absunt ab intimâ essentiâ rerum. Hæc verò tantùm est petenda à fixis, atque æternis rebus,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

bus, & simul à legibus in iis rebus, tanquam in suis veris codicibus, inscriptis, secundùm quas omnia singularia, & siunt, & ordinantur; imò hæc mutabilia singularia adeò intimè, atque essentialiter (ut sic dicam) ab iis fixis pendent, ut sine iis nec esse, nec concipi possint. Unde hæc fixa, & æterna, quamvis sint singularia, tamen ob eorum ubique præsentiam, ac latissimam potentiam erunt nobis, tanquam universalia, sive genera definitionum rerum singularium mutabilium, & causæ proximæ omnium rerum.

Sed, cùm hoc ità sit, non parùm difficultatis videtur subesse, ut ad horum singularium cognitionem pervenire possimus: nam omnia simul concipere res est longè supra humani intellectûs vires. Ordo autem, ut unum ante aliud intelligatur, uti diximus, non est petendus ab eorum existendi serie, neque etiam à rebus æternis. Ibi enim omnia hæc sunt simul naturâ. Unde alia auxilia necessariò sunt quærenda præter illa, quibus utimur ad res æternas, earumque leges intelligendum; attamen non est hujus loci ea tradere, neque etiam opus est, nisi postquam rerum æternarum, earumque infallibilium legum sufficientem acquisiverimus cognitionem, sensuumque nostrorum natura nobis innotuerit.

Antequam ad rerum singularium cognitionem accingamur, tempus erit, ut ea auxilia tradamus, quæ omnia eò tendent, ut nostris sensibus sciamus uti, & experimenta certis legibus, & ordine facere, quæ sufficient ad rem, quæ inquiritur, determinandam, ut tandem ex iis concludamus, secundùm quasnam rerum æternarum leges facta sit, & intima ejus natura nobis innotescat, ut suo loco ostendam. Hic, ut ad propositum revertar, tantùm enitar tradere, quæ videntur necessaria, ut ad cognitionem rerum æternarum pervenire possimus, earumque definitiones formemus conditionibus suprà traditis.

Quod ut fiat, revocandum in memoriam id, quod suprà diximus, nempe quòd, ubi mens ad aliquam cogitationem attendit, ut ipsam perpendat, bonoque ordine ex eâ deducat, quæ legitimè sunt deducenda, si ea falsa fuerit, falsitatem deteget; sin autem vera, tum feciliter perget sine ullâ interruptione res veras inde de-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ducere; hoc, inquam, ad nostram rem requiritur. Nam ex nullo fundamento cogitationes nostræ terminari queunt. Si igitur rem omnium primam investigare velimus, necesse est dari aliquod fundamentum, quod nostras cogitationes eo dirigat. Deinde quia methodus est ipsa cognitio reflexiva, hoc fundamentum, quod nostras cogitationes dirigere debet, nullum aliud potest esse, quàm cognitio ejus, quod formam veritatis constituit, & cognitio intellectûs, ejusque proprietatum, & virium: hâc enim acquisitâ fundamentum habebimus, à quo nostras cogitationes deducemus, & viam, quâ intellectus, prout ejus fert capacitas, pervenire poterit ad rerum æternarum cognitionem, habitâ nimirûm ratione virium intellectûs.

Quòd si verò ad naturam cogitationis pertineat veras formare ideas, ut in primâ parte ostensum, hic jam inquirendum, quid per vires & potentiam intellectûs intelligamus. Quoniam verò præcipua nostræ Methodi pars est vires intellectûs, ejusque naturam optimè intelligere, cogimur necessariò (per ea, quæ in hâc secundâ parte Methodi tradidi) hæc deducere ex ipsâ cogitationis, & intellectûs definitione. Sed hue usque nullas regulas inveniendi definitiones habuimus, & quia eas tradere non possumus, nisi cognitâ naturâ, sive definitione intellectûs, ejusque potentiâ, hinc sequitur, quòd vel definitio intellectûs per se debet esse clara, vel nihil intelligere possumus. Illa tamen per se absolutè clara non est; attamen quia ejus proprietates, ut omnia, quæ ex intellectu habemus, clarè, & distinctè percipi nequeunt, nisi cognitâ earum naturâ: ergo definitio intellectûs per se innotescet, si ad ejus proprietates, quas clarè & distinctè intelligimus, attendamus. Intellectûs igitur proprietates hic enumeremus, easque perpendamus, deque nostris innatis & instrumentis agere incipiamus.

Intellectûs proprietates, quas præcipuè notavi, & clarè intelligo hæ sunt.

I. Quòd certitudinem involvat, hoc est, quòd sciat res ità esse formaliter, ut in ipso objectivè continentur.

II. Quòd quædam percipiat, sive quasdam formet ideas absolutè,

& *Vide supra pag. 365. 366. & seqq.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sutè, quasdam ex aliis. Nempe quantitatis ideam format absolutè, nec ad alias attendit cogitationes; motûs verò ideas non, nisi attendendo ad ideam quantitatis.

III. Quas absolutè format, infinitatem exprimunt; at determinatas ex aliis format. Ideam enim quantitatis, si eam per causam percipit, tum quantitatem determinat, ut cùm ex motu alicujus plani corpus, ex motu lineæ verò planum, ex motu denique puncti lineam oriri percipit; quæ quidem perceptiones non inserviunt ad intelligendam, sed tantùm ad determinandam quantitatem. Quod inde apparet, quia eas quasi ex motu oriri concipimus, cùm tamen motus non percipiatur, nisi perceptâ quantitate, & motum etiam ad formandam lineam in infinitum continuare possumus, quod minimè posſemus facere, si non haberemus ideam infinitæ quantitatis.

IV. Ideas positivas priùs format, quàm negativas.

V. Res non tam sub duratione, quàm sub quâdam specie æternitatis percipit, & numero infinito; vel potiùs ad res percipiendas, nec ad numerum, nec ad durationem attendit: cùm autem res imaginatur, eas sub certo numero, determinata duratione, & quantitate percipit.

VI. Ideæ, quas claras & distinctas formamus, ità ex solâ necessitate nostræ naturæ sequi videntur, ut absolutè à solâ nostrâ potentiâ pendère videantur; confusæ autem contrà. Nobis enim invitis sæpe formantur.

VII. Ideas rerum, quas intellectus ex aliis format, multis modis mens determinare potest: ut ad determinandum ex. gr. planum ellipseos, fingit stylum chordæ adhærentem circa duo centra moveri, vel concipit infinita puncta eandem semper, & certam rationem ad datam aliquam rectam lineam habentia, vel conum plano aliquo obliquo sectum, ita ut angulus inclinationis major sit angulo verticis coni, vel aliis infinitis modis.

VIII. Ideæ, quò plus perfectionis alicujus objecti exprimunt, eò perfectiores sunt. Nam fabrum, qui fanum aliquod excogitavit, non ità admiramur, ac illum, qui templum aliquod insigne excogitavit.

Reli-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Reliqua, quæ ad cogitationem referuntur, ut amor, lætitia, &c. nihil moror: nam nec ad noſtrum inſtitutum præſens faciunt, nec etiam poſſunt concipi, niſi percepto intellectu. Nam perceptione omninò ſublatâ ea omnia tolluntur.

Ideæ falſæ, & fictæ nihil poſitivum habent, (ut abunde oſtendimus) per quod falſæ, aut fictæ dicuntur; ſed ex ſolo defectu cognitionis, ut tales, conſiderantur. Ideæ ergo falſæ, & fictæ, quatenus tales, nihil nos de eſſentia cogitationis docere poſſunt; ſed hæc petenda ex modò recenſitis proprietatibus poſitivis, hoc eſt, jam aliquid commune ſtatuendum eſt, ex quo hæ proprietates neceſſariò ſequantur, ſive quo dato hæ neceſſariò dentur, & quo ſublato hæc omnia tollantur.

Reliqua deſiderantur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLÆ

Doctorum Quorundam Virorum

Ad

B. D. S.

Et Auctoris

RESPONSIONES;

Ad aliorum ejus Operum elucidationem non parùm facientes.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLÆ

Doctorum Quorundam Virorum

Ad

B. D. S.

Cum Auctoris Responsionibus:

Epistola I.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENR. OLDENBURGIUS.

Clarissime Domine, Amice colende.

TAm ægrè nuper, cùm tibi in secessu tuo Rhenoburgi, adessem, à latere tuo divellebar, ut quamprimùm in Angliam factus sum redux, tecum rursus uniri, quantum fieri potest, commercio saltem epistolico annitar. Rerum solidarum scientia, conjuncta cum humanitate, & morum elegantiâ, (quibus omnibus Natura, & Industria amplissimè te locupletârunt) eas habent in semetipsis illecebras, ut viros quosvis ingenuos, & liberaliter educatos, in sui amorem rapiant. Age itaque, Vir Præstantissime, amicitiæ non fucatæ dextras jungamus, eamque omni studiorum, & officiorum genere sedulò colamus. Quod quidem à tenuitate meâ proficisci potest, tuum judica. Quas tu possides ingenii dotes, earum partem, cùm sine tuo id fieri detrimento possit, me mihi vendicare sinas. Habebamus Rhenoburgi sermonem de Deo, de Extensione, & Cogitatione infinitâ, de horum attribu-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

torum discrimine, & convenientiâ, de ratione unionis animæ humanæ cum corpore; postrò de Principiis Philosophiæ Cartesianæ, & Baconianæ. Verùm cùm quasi per transennam, & in transcursu duntaxat de tanti momenti argumentis tunc loquerémur, atque interim ista omnia menti meæ crucem figant, ex amicitiæ inter nos initæ jure tecum agere nunc aggrediar, ac peramanter rogare, ut circa subjecta præmemorata tuos conceptus nonnihil fusiùs mihi exponere; imprimis verò in hisce duobus me edocere non graveris, videlicet, primò, quâ in re Extensionis, & Cogitationis verum discrimen ponas; secundò, quos in Cartesii, & Baconis Philosophiâ defectus observes, quâque ratione eos è medio tolli, ac solidiora substitui posse judices. Quò liberaliùs de hisce, & similibus ad me scripseris, eò arctiùs me tibi devincies, & ad paria, si modò possim, præstanda vehementer obstringes. Sub prælo hîc jam sudant Exercitationes quædam Physiologicæ à Nobili quodam Anglo, egregiæ eruditionis viro, perscriptæ. Tractant illæ de aëris indole, & proprietate Elasticâ, quadraginta tribus experimentis comprobatâ: de Fluiditate item, & Firmitudine, & similibus. Quamprimùm excusæ fuerint, curabo, ut per Amicum, mare fortassis trajicientem, tibi exhibeantur. Tu interim longùm vale, & amici tui memor vive, qui est

Tuus omni affectu, & studio

HENRICUS OLDENBURG.

Londini 24 Augusti. 1661.

Epi-

Epistola II.

Viro Nobilissimo, ac Doctissimo,

H. OLDENBURGIO

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Vir Clarissime,

Quàm grata sit mihi tua amicitia, ipse judicare poteris, modò simul à tuâ humanitate impetrare possis, ut tibi ad virtutes, quibus abundas, reflectere liceat, & quamvis, quamdiu ipsas contemplor, non parùm mihi videar superbire, nempe quòd eam tecum inire audeam, præsertim dum cogito amicorum omnia, præcipuè spiritualia, debere esse communia; tamen hoc tuæ humanitati potiùs, simul & benevolentiæ, quàm mihi erit tribuendum. Summitate enim illius te deprimere, & copiâ hujus adeò me locupletare voluisti, ut arctam amicitiam, quam mihi constanter polliceris, & à me reciprocam dignatus es petere, inire non verear, eaque ut sedulò colatur, enixè sim curaturus. Ingenii mei dotes quod attinet, si quas possiderem, eas te tibi vendicare libentissimè sinerem, quanquam scirem, id non sine meo magno detrimento futurum. Sed ne videar hoc modo tibi, quod à me jure amicitiæ petis, velle denegare, quid circa illa, de quibus loquebamur, sentiam, conabor explicare, quanquam non putem, nisi tua benignitas interfit, hoc medium futurum, ut mihi arctiùs devinciaris. De Deo itaque incipiam breviter dicere; quem definio esse Ens, constans infinitis attributis, quorum unumquodque est infinitum, sive summè perfectum in suo genere. Ubi notandum, me per attributum intelligere omne id, quod concipitur per se, & in se; adeò ut ipsius conceptus non involvat conceptum alterius rei. Ut ex. gr. Extensio per se, & in se concipitur; at motus non item. Nam concipitur in alio,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

& ipsius conceptus involvit Extensionem. Verùm, quòd hæc sit vera Dei definitio, constat ex hoc, quòd per Deum intelligamus Ens summè perfectum, & absolutè infinitum. Quòd autem tale ens existat, facile est ex hâc definitione demonstrare; sed, quia non est hujus loci, demonstratione supersedebo. Sed quod hîc demonstrare debeo, ut primæ quæstioni V. Clar. satisfaciam, sunt hæc sequentia. Primò, quòd in rerum natura non possunt existere duæ substantiæ, quin totâ essentiâ differant. Secundò, substantiam non posse produci; sed quòd sit de ipsius essentiâ existere. Tertiò, quòd omnis substantia debeat esse infinita, sive summè perfecta in suo genere; quibus demonstratis facilè poterit videre Vir. Clar. quò tendam, modò simul attendat ad definitionem Dei, adeò ut non sit opus apertiùs de his loqui. Ut autem hæc clarè, & breviter demonstrarem, nihil meliùs potui excogitare, nisi ut ea more Geometrico probata examini tui ingenii subjicerem, ea * itaque hic separatim mitto, tuumque circa ipsa judicium exspectabo. Petis à me secundò, quosnam errores in Cartesii, & Baconis Philosophiâ observem. Quâ in re, quamvis meus mos non sit aliorum errores detegere, volo etiam tibi morem gerere. Primus itaque, & maximus est, quòd tam longè à cognitione primæ causæ, & originis omnium rerum aberrârint. Secundus, quòd veram naturam humanæ Mentis non cognoverint. Tertius, quòd veram causam erroris nunquam assecuti sint; quorum trium quàm maximè necessaria sit vera cognitio, tantùm ab iis ignoratur, qui omni studio, & disciplinâ prorsùs destituti sunt. Quòd autem à cognitione primæ causæ, & humanæ Mentis aberraverint, facilè colligitur ex veritate trium propositionum suprà memoratarum: quare ad solum tertium errorem ostendendum me converto. De Bacone parùm dicam, qui de hâc re admodùm confusè loquitur, & ferè nihil probat; sed tantùm narrat. Nam primò supponit, quòd intellectus humanus præter fallaciam sensuum suâ solâ naturâ fallitur, omniaque fingit ex analogiâ suæ naturæ, & non ex analogiâ universi, adeò ut sit instar speculi inæqualis ad radios rerum, qui suam naturam naturæ rerum immi-

* *Vide Ethices partem* 1. *ab initio usque ad Prop.* 4.

scet,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

scet, &c. Secundò, quòd intellectus humanus fertur ad abstracta propter naturam propriam, atque ea, quæ fluxa sunt, fingit esse constantia, &c. Tertiò, quòd intellectus humanus gliscat, neque consistere, aut acquiescere possit; & quas adhuc alias causas adsignat, facilè omnes ad unicam Cartesii reduci possunt; scilicet quia voluntas humana est libera, & latior intellectu, sive ut ipse Verulamius (Aph. 49.) magis confuse loquitur, quia intellectus * luminis sicci non est; sed recipit infusionem à voluntate. (Notandum hîc, quòd Verulamius sæpe capiat intellectum pro Mente, in quo à Cartesio differt) Hanc ergo causam, cæteras ut nullius momenti parùm curando, ostendam esse falsam, quòd & ipsi facilè videssent, modò attendissent ad hoc, quòd scilicet voluntas differt ab hâc, & illâ volitione, eodem modo ac albedo ab hoc, & illo albo, sive humanitas ab hoc, & illo homine; adeò ut æquè impossibile sit concipere, voluntatem causam esse hujus, ac illius volitionis, atque humanitatem esse causam Petri, & Pauli. Cùm igitur voluntas non sit, nisi ens rationis, & nequaquam dicenda causa hujus, & illius volitionis; & particulares volitiones, quia, ut existant, egent causâ, non possint dici liberæ; sed necessariò sint tales, quales à suis causis determinantur; & denique secundum Cartesium, ipsissimi errores sint particulares volitiones, inde necessariò sequitur, errores, id est, particulares volitiones, non esse liberas, sed determinari à causis externis, & nullo modo à voluntate, quod demonstrare promisi. &c.

* *Vide Verulamii Novum Organum lib.* 1. *Aphorismo* 49.

Ept

EPISTOLA III.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENRICUS OLDENBURGIUS.

Vir præstantissime, & Amicissime.

REdditæ mihi sunt perdoctæ tuæ literæ, & magnâ cum voluptate perlectæ. Geometricum tuum probandi morem valdè probo; sed meam simul hebetudinem incuso, quòd, quæ tam accuratè doces, ego haud ità promptè assequar. Patiaris igitur, oro, ut documenta istius meæ tarditatis tibi prodam, dum sequentes Quæstiones moveo, earumque solutiones à te peto. Prima est, an clarè, & indubitanter intelligas ex solâ illâ definitione, quam de Deo tradis, demonstrari, tale Ens existere? Ego sanè, cùm mecum perpendo, definitiones non nisi conceptûs Mentis nostræ continere; Mentem autem nostram multa concipere, quæ non existunt, & fœcundissimum esse in rerum semel conceptarum multiplicatione, & augmentatione, necdum video, quomodò ex eo conceptu, quem de Deo habeo, inferre possim Dei existentiam. Possum quippe ex mentali congerie omnium perfectionum, quas in hominibus, animalibus, vegetabilibus, mineralibus, &c. deprehendo, concipere, & formare substantiam aliquam unam, quæ omnes illas virtutes solidè possideat, quin imò Mens mea valet easdem in infinitum multiplicare, & augere; adeóque Ens quoddam perfectissimum, & excellentissimum apud sese effigiare, cùm tamen nullatenus inde concludi possit hujusmodi Entis existentia. Secunda Quæstio est, an tibi sit indubitatum, Corpus non terminari Cogitatione, nec Cogitationem Corpore? cùm adhuc sub judice lis sit, quid sit Cogitatio, sitne motus corporeus, an actus quidam spiritualis, corporeo planè contradistinctus? Tertia est, an axiomata illa, quæ mihi communicâsti, habeas pro Principiis indemonstrabilibus, & Naturæ luce cognitis, nullâque probatio-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

batione egentibus? Fortasse primum Axioma tale est; sed non video, quomodò tria reliqua in talium numerum referri queant. Secundum quippe supponit, nihil existere in rerum Naturâ præter Substantias, & Accidentia, cùm tamen multi statuant, tempus, & locum rationem habere neutrius. Tertium tuum Axioma, *Res* nempe, *quæ diversa habent attributa, nihil habere inter se commune*, tantùm abest, ut clarè à me concipiatur, ut potiùs contrarium ejus tota Rerum universitas videatur evincere; Res enim omnes nobis cognitæ, tum in nonnullis inter se differunt, tum in quibusdam conveniunt. Quartum denique, *Res scilicet, quæ nihil commune habent inter se, unam alterius causam esse non posse*, non ità perspicuum est intellectui meo caliginoso, quin luce aliquâ perfundi egeat. Deus quippe nihil formaliter commune habet cum rebus creatis, earum tamen causa à nobis ferè omnibus habetur. Hæc igitur Axiomata, cùm apud me non videantur extrà omnem dubitationis aleam posita, facilè conjicis Propositiones tuas iis superstructas non posse non vacillare. Et quò magis eas considero, eò pluribus super eas dubitationibus obruor. Ad primam quippe expendo, duos homines esse duas Substantias, & ejusdem attributi, cùm & unus, & alter ratione valeant; inde concludo, dari duas Substantias ejusdem attributi. Circa secundam considero, cùm nihil possit esse causa sui ipsius, vix cadere sub captum nostrum, quomodò verum esse possit, *Substantiam non posse produci, neque ab aliâ quâcunque Substantiâ*. Hæc enim Propositio omnes Substantias causas sui statuit, easdemque omnes, & singulas à se invicem independentes, totidemque Deos facit, & hâc ratione primam omnium Rerum causam negat: quod ipsum lubens fateor me non capere, nisi hanc mihi gratiam facias, ut Sententiam tuam de sublimi hoc argumento nonnihil enucliatiùs, & plenius mihi aperias, docesasque, quænam sit Substantiarum origo, & productio, rerumque à se invicem dependentia, & mutua subordinatio. Ut hâc in re liberè, & fidenter mecum agas, per eam, quam inivimus, amicitiam te conjuro, rogoque enixissimè, ut persuasum tibi habeas quàm maximè, omnia ista, quæ mihi impertiri dignaberis, integra, & salva fore, neque nullatenus commissu-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rum, ut eorum quippiam in tui noxam, aut fraudem à me evulgetur. In Collegio nostro Philosophico experimentis, & observationibus faciendis gnaviter, quantum per facultates licet, indulgemus, & concinnandæ Artium Mechanicarum Historiæ immoramur, ratum habentes ex Principiis Mechanicis formas, & qualitates rerum optimè posse explicari, & per motum, figuram, atque texturam, & varias eorum complicationes omnia Naturæ effecta produci, nec opus esse, ut ad formas inexplicabiles, & qualitates occultas, ceu ignorantiæ asylum, recurramus. Librum, quem promisi, tibi transmittam, quàm primùm Legati vestri Belgici, qui hîc agunt, nuncium aliquem, (ut sæpe facere solent) Hagam Comitis expedient, aut quamprimùm Amicus quidam alius, cui tutò eum committere possim, ad vos excurret. Veniam peto meæ prolixitati, & libertati, atque unicè rogo, ut quæ sine ullis involucris, & elegantiis aulicis liberè ad tuas reposui, in bonam partem, ut amici solent, accipias, meque credas sine fuco, & arte

Tibi Addictissimum

HENR. OLDENBURG.

Londini, Die 27. Septemb. 1661.

EPISTOLA IV.

Viro Nobilissimo ac Doctissimo,

HENRICO OLDENBURGIO

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Vir Clarissime,

DUm paro ire Amstelædamum, ut ibi hebdomadam, unam ac alteram commorer, tuam perquàm gratam epistolam accipi,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

pi, tuasque objectiones in tres, quas misi, Propositiones vidi; quibus solis, cæteris propter temporis brevitatem, omissis conabor satisfacere. Ad primam itaque dico, quòd non ex definitione cujuscunque rei sequitur existentia rei definitæ: sed tantummodò (ut in Scholio, quod tribus Propositionibus adjunxi, demonstravi) sequitur ex definitione, sive ideâ alicujus attributi, id est, (uti apertè circa definitionem Dei explicui) rei, quæ per se, & in se concipitur. Rationem verò hujus differentiæ etiam in memorato Scholio satis clarè, ni fallor, proposui, præcipuè Philosopho. Supponitur enim non ignorare differentiam, quæ est inter fictionem, & inter clarum, & distinctum conceptum; neque etiam veritatem hujus Axiomatis, scilicet, quòd omnis definitio, sive clara, & distincta idea sit vera. Quibus notatis non video, quid ad primæ quæstionis solutionem ultrà desideretur. Quare ad solutionem secundæ pergo. Ubi videris concedere, quod si Cogitatio non pertineat ad Extensionis naturam, quòd tum Extensio non terminaretur Cogitatione, nimirum cùm de exemplo tantùm dubites. Sed nota, amabo, si quis dicat Extensionem non Extensione terminari, sed Cogitatione, annon idem dicer, Extensionem non esse absolutè infinitam, sed tantùm quoad Extensionem? Hoc est, non absolutè mihi concedit Extensionem, sed quoad Extensionem, id est, in suo genere esse infinitam? At ais, forte Cogitatio est actus corporeus. Sit, quamvis nullus concedam; sed hoc unum non negabis, Extensionem, quoad Extensionem, non esse Cogitationem, quod ad meam definitionem explicandam, & ad tertiam Propositionem demonstrandam sufficit. Pergis tertiò in ea, quæ proposui, objicere, quòd Axiomata non sunt inter Notiones communes numeranda. Sed de hâc re non disputo. Verùm etiam de ipsorum veritate dubitas, imò quasi videris velle ostendere eorum contrarium magis esse vero simile. Sed attende, quæso, ad definitionem, quam Substantiæ, & Accidentis dedi, ex quâ hæc omnia concluduntur. Nam cùm per Substantiam intelligam id, quod perse, & in se concipitur, hoc est, cujus conceptûs non involvit conceptum alterius rei: per modificationem autem, sive per Accidens id, quod in alio est, & per id, in quo est, concipitur. Hinc clarè constat

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Primò, quòd Substantia sit prior naturâ suis Accidentibus. Nam hæc sine illâ nec existere, nec concipi possunt. Secundò quòd præter Substantias, & Accidentia nihil detur realiter, sive extra intellectum. Nam quicquid datur, vel per se, vel per aliud concipitur, & ipsius conceptus vel involvit conceptum alterius rei, vel non involvit. Tertiò, quod res, quæ diversa habent attributa, nihil habent inter se commune. Per attributum enim explicui id, cujus conceptus non involvit conceptum alterius rei. Quartò denique, quòd rerum, quæ nihil commune habent inter se, una alterius causa esse non potest. Nam cùm nihil sit in effectu commune cum causâ, totum, quod haberet, haberet à nihilo. Quòd autem adfers, quòd Deus nihil formaliter commune habeat cum rebus creatis, &c. ego prorsus contrarium statui in meâ definitione. Dixi enim, Deum esse Ens constans infinitis attributis, quorum unumquodque est infinitum, sive summè perfectum in suo genere. Quòd autem adfers, in primam Propositionem; quæso, mi amice, ut consideres homines non creari; sed tantùm generari, & quòd eorum corpora jam antea existebant, quamvis alio modo formata. Verùm hoc concluditur, quod libenter etiam fateor, scilicet quòd si una pars materiæ annihilaretur, simul etiam tota Extensio evaneseeret. Secunda autem Propositio non multos Deos facit; sed tantùm unum, scilicet constantem infinitis attributis, &c.

EPISTOLA V.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENR. OLDENBURGIUS.

Amice plurimùm colende,

LIbellum, quem promiseram, en accipe, mihique tuum de eo judicium, imprimis circa ea, quæ de Nitro, deque Fluiditate, ac Firmitudine inserit Specimina, reseribe. Gratias tibi maximas

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mas ago pro eruditis tuis literis secundis, quas heri accepi. Doleo tamen magnopere, quòd iter tuum Amstelædamense obfuerit, quò minus ad omnia mea dubia responderis. Quod tum prætermissum, quamprimùm per otium licuerit, expedias, oro. Multum quidem mihi lucis in posteriori hâc epistolâ affudisti, non tamen tantum, ut omnem caliginem dispulerit; quod tum, credo, fiet feliciter, quando distinctè, & clarè de verâ, & primâ rerum origine me instruxeris. Quamdiu enim perspicuum mihi non est, à quâ causâ, & quomodo res cœperint esse, & quo nexu à primâ causâ, si qua talis sit, dependeant; omnia, quæ audio, quæque lego, scopæ mihi dissolutæ videntur. Tu igitur, Doctissime Domine, ut facem hâc in re mihi præcas, deque meâ fide, & gratitudine non dubites, enixè rogo, qui sum

Tibi addictissimus

Henr. Oldenburg.

Londini ;; Octob. 1661.

Epistola VI.

Continens Annotationes in librum

Nobilissimi Viri ROBERTI BOYLE,

De Nitro, Fluiditate, & Firmitate.

Viro Nobilissimo, ac Doctissimo

HENR. OLDENBURGIO

B. d. S.

Responsio ad Præcedentem.

Vir Clarissime,

Librum ingeniosissimi Boylii accepi, eumque, quantum per otium licuit, evolvi. Maximas tibi ago gratias pro munere

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

hoc. Video me non malam antehac, cùm primum hunc mihi librum promiseras, fecisse conjecturam, nempe, te non nisi de re magni momenti sollicitum fore. Vis interim, Doctissime Domine, ut tibi meum tenue de iis, quæ scripsit, judicium mittam, quod, ut mea fert tenuitas, faciam notando scilicet quædam, quæ mihi obscura, sive minus demonstrata videntur, neque adhuc omnia propter occupationes, percurrere, multò minùs examinare potui. Quæ igitur circa Nitrum, &c. notanda reperio, sequentibus accipe.

DE NITRO.

PRimò colligit ex suo experimento de redintegratione Nitri, Nitrum esse quid heterogeneum, constans ex partibus fixis, & volatilibus, cujus tamen natura (saltem quoad Phænomena) valdè differt à naturâ partium, ex quibus componitur, quamvis ex solâ merâ mixturâ harum partium oriatur. Hæc, inquam, conclusio, ut diceretur bona, videtur mihi adhuc requiri aliquod experimentum, quo ostendatur Spiritum Nitri non esse reverâ Nitrum, neque absque ope salis lixivioli posse ad consistentiam reduci, neque crystallisari; vel ad minimum requirebatur inquirere, an salis fixi, quæ in crucibulo manet quantitas, semper eadem ex eâdem quantitate Nitri, & ex majore secundum proportionem reperiatur. Et quod ad id attinet, quòd Clarissimus Vir ait Sect. 9. se ope libellæ deprehendisse, & etiam quòd Phænomena spiritûs Nitri adeò sint diversa, imò quædam contraria Phænomenis ipsius Nitri, nihil, meo quidem judicio, faciunt ad confirmandam ejus conclusionem. Quod ut appareat, id, quod simplicissimum occurrit ad hoc de redintegratione Nitri explicandum, paucis exponam; simulque duo, aut tria experimenta admodùm facilia adjungam, quibus hæc explicatio aliquo modo confirmatur. Ut itaque hoc Phænomenon quàm simplicissimè explicem, nullam aliam differentiam inter spiritum Nitri, & ipsum Nitrum ponam, præterquam eam, quæ satis est manifesta; hanc scilicet, quòd particulæ hujus quiescant,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

scant, illius verò non parùm concitatæ inter sese agitentur. Et fixum sal quod attinet, id nihil facere ad constituendam essentiam Nitri supponam; sed ipsum, ut fœces Nitri, considerabo, à quibus neque ipse spiritus Nitri (ut reperio) liberatur; sed ipsi, quamvis conflictæ, satis copiosè innatant. Hoc sal, sive hæ fœces poros, sive meatûs habent excavatos ad mensuram particularum Nitri. Sed vi ignis, dum particulæ nitrosæ ex ipsis expellebantur, quidam anguſtiores evaſerunt, & per consequens alii dilatari cogebantur, & ipsa substantia, sive parietes horum meatuum rigidæ, & simul admodùm fragiles reddebantur; ideóque cum spiritus Nitri ipsi instillaretur, quædam ipsius particulæ per anguſtiores illos meatûs impetu se insinuare inceperunt, & cùm ipsarum crassities (ut à Carteſio non malè demonstratur) sit inæqualis, eorum rigidos parietes priùs flectebant, instar arcûs, antequam eos frangerent; cùm autem ipsos frangerent, illa fragmenta resilire cogebant, & suum, quem habebant motum, retinendo æquè ac antea ineptæ manebant ad consistendum, atque cryſtallisandum; partes verò Nitri per latiores meatûs se insinuantes, quoniam ipsorum parietes non tangebant, necessariò ab aliquâ materiâ subtiliſſimâ cingebantur, & ab eâdem eodem modo, ac à flammâ, vel calore partes ligni, sursum expellebantur & in fumum avolabant; at si satis copiosæ erant, sive quòd cum fragmentis parietum, & cum particulis per anguſtiores meatûs ingredientibus congregarentur, guttulas componebant sursum volitantes. Sed si sal fixum ope [a] aquæ, vel aëris laxetur, languidiusque reddatur, tum satis aptum fit ad cohibendum impetum particularum Nitri, & eas cogendum, ut, quem habebant, motum amittant, atque iterum consistant, eodem modo, ac globus tormentarius, cùm arenæ, aut luto impingit. In solâ hâc consistentiâ particularum Spiritûs Nitri, Nitri redintegratio consistit, ad quam efficiendum sal fixum, ut ex hâc explicatione apparet, tanquam instrumentum adhibetur. Huc usque de redintegratione.

Videamus jam, si placet, primò, cur spiritus Nitri, & ipsum

[a] *Si quæris cur ex instillatione spiritûs Nitri in sal fixum dissolutum ebullitio oriretur, lege notam in.* §. 24.

Nitrum

Nitrum sapore adeò inter se differant; secundò, cur Nitrum sit inflammabile, spiritus verò Nitri nullo modo. Ut primum intelligamus, advertendum est, quòd corpora, quæ sunt in motu, nunquam aliis corporibus occurrant latissimis suis superficiebus; quiescentia verò aliis incumbunt latissimis suis superficiebus: particulæ itaque Nitri, si, cum quiescunt, linguæ imponantur, ei incumbent latissimis suis superficiebus, & hoc modo ipsius poros obstruent, quæ causa est frigoris; adde quòd salivâ non potest Nitrum dissolvi in particulas adeò minutas. Sed si, cùm hæ particulæ concitatè moventur, linguæ imponantur, occurrent ipli acutioribus superficiebus, & per ejus poros se insinuabunt, & quò concitatiùs moveantur, eò acriùs linguam pungent; eo modo ac acus, quæ si linguæ occurrat cuspide, aut suâ longitudine ipsi incumbat, diversas oriri faciet sensationes.

Causa verò, cur Nitrum sit inflammabile, spiritus autem non item, est, quia, cùm particulæ Nitri quiescunt, difficiliùs ab igne sursum ferri possunt, quàm cùm proprium versùs omnes partes habeant motum, ideóque, cùm quiescunt, tamdiu igni resistunt, donec ignis eas ab invicem separet, atque undequaque cingat; cùm verò ipsas cingit, huc illuc ipsas secum rapit, donec proprium acquirant motum, & sursum in fumum abeant. Sed particulæ spiritûs Nitri, cùm jam sint in motu, & ab invicem separatæ, à parvo calore ignis in majori sphæra undequaque dilatantur, & hoc modo quædam in fumum abeunt, aliæ per materiam, ignem suppeditantem, se insinuant, antequam flamma undiquaque cingantur; ideóque ignem potiùs extinguunt, quàm alunt.

Pergam jam ad experimenta, quæ hanc explicationem comprobare videntur. Primum est, quòd reperi particulas Nitri, quæ inter detonandum in fumum abeunt, merum esse nitrum: nam, cùm semel atque iterum Nitrum liquefacerem, donec crucibulum satis incanduerit, atque prunâ micante inceaderem, ejus fumum calice vitreo frigido excepi, donec ab ipso irroraretur, & postea halitu oris calicem etiam ultra madefeci, & tandem [b] aëri eum frigido exposui, ut ficcaretur. Quo facto hic illic in calice stirpiolæ

[b] *Cum hæc experiebar, aër erat serenissimus.*

Nitri

Nitri apparuerunt, & ut minùs suspicarer, id non ex solis particulis volatilibus fieri; sed quòd fortè flamma partes integras Nitri secum raperet, (ut secundùm Clarissimi Viri sententiam loquar) & fixas simul cum volatilibus, antequam dissolverentur, ex se expelleret: hoc, inquam, ut minùs suspicarer, fumum per tubum ultra pedem

longum, ut A, quasi per caminum adscendere feci, ut partes ponderosiores tubo adhærerent, & solas volatiliores, per angustius foraminulum B transeuntes, exciperem; & res, uti dixi, successit. Verùm neque hic subsistere volui; sed, ut rem ulteriùs examinarem, majorem quantitatem Nitri accepi, liquefeci, & prunâ micante incendi; atque, uti antea, tubum A crucibulo imposui, & juxta foramen B, quamdiu flamma duravit, frustulum speculi tenebam, cui materia quædam adhæsit, quæ aëri exposita liquescebat, &, quamvis aliquot dies exspectaverim, nullum Nitri effectum observare potui; sed, postquam spiritum Nitri affundebam, in Nitrum mutabatur. Ex quo videor posse conclud ere, primò quòd partes fixæ inter liquandum à volatilibus separantur, & quòd flamma ipsas ab invicem dissociatas sursum pellit. Secundò quòd, postquam partes fixæ à volatilibus inter detonandum dissociantur, iterum consociari non possunt: ex quo concluditur tertiò, quòd partes, quæ calici adhæserunt, & in striolas coaluerunt, non fixæ; sed tantùm volatiles fuerunt.

Secundum experimentum, & quod ostendere videtur partes fixas, non nisi fæces Nitri esse, est; quòd Nitrum, quò magis est defæcatum, eò volatilius, & magis aptum ad crystallisandum reperio. Nam cùm crystallos Nitri defæcati, sive filtrati, poculo vitreo, qualis est A imponerem, & parum aquæ frigidæ infunderem, simul cum aquâ illâ frigidâ partim evaporabat, & sursum circa vitri labra particulæ illæ fugitivæ hærebant, & in striolas coalescebant.

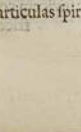

Tertium experimentum, quod indicare videtur particulas spiritûs Nitri, ubi suum motum amittunt, inflammâ-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

biles reddi, est. Guttulas spiritûs Nitri involucro chartaceo humido instillavi, ac deinde arenam injeci, per cujus meatus spiritus Nitri continuò se insinuabat, & postquam arena totum, aut ferè totum spiritum Nitri imbiberat, eam in eodem involucro super ignem probè exsiccavi; quo facto arenam deposui, & chartam prunæ micanti appositi, quæ statim, atque ignem apprehendebat, eodem modo scintillabat, ac facere solet, cùm ipsum Nitrum imbiberit. Alia, si mihi fuisset commoditas ulteriùs experiundi, his adjunxissem, quæ fortassis rem prorsus indicarent; sed quia aliis rebus prorsus sum distractus in aliam occasionem, tuâ venia, differam, & ad alia notanda pergam.

§. 5. Ubi Vir Clarissimus de figurâ particularum Nitri obiter agit, culpat Modernos Scriptores, quòd ipsam perperam exhibuerint, inter quos nescio, an etiam Cartesium intelligat: Eum si intelligit, forte ex aliorum dictis ipsum culpat. Nam Cartesius non loquitur de talibus particulis, quæ oculis conspici queunt. Neque puto Clarissimum Virum intelligere, quòd si stiriolæ Nitri abraderentur, donec in parallelipipeda, aut in aliam quamcunque figuram mutarentur, Nitrum esse desinerent; sed fortè Chymicos aliquos notat, qui nihil aliud admittunt, nisi quod oculis videre, & manibus palpare possunt.

§. 9. Si hoc experimentum accuratè potuisset fieri, prorsus confirmaret id, quod concludere volebam ex primo suprà memorato experimento.

§. 13. Usque ad 18. conatur Vir Clarissimus ostendere, omnes tactiles qualitates pendere à solo motu, figurâ, & cæteris mechanicis affectionibus, quas demonstrationes, quandoquidem à Clarissimo viro non tanquam Mathematicæ proferuntur, non opus est examinare, an prorsus convincant. Sed interim nescio, cur Clarissimus Vir hoc adeò sollicitè conetur colligere ex hoc suo experimento; cùm jam hoc à Verulamio, & postea à Carteso satis superque demonstratum sit. Neque video, hoc experimentum luculentiora nobis præbere indicia, quàm alia satis obvia experimenta. Nam quod calorem attinet; an idem non æquè clarè apparet ex eo, quòd si duo ligna, quamvis frigida contra se invicem confricen-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

fricentur, flammam ex solo illo motu concipiant? quòd calx inspersâ aquâ incalescat? Ad sonum quod attinet, non video, quid in hoc experimento magis notabile reperiatur, quàm reperitur in aquæ communis ebullitione, & in aliis multis. De Colore autem, ut tantùm probabilia adferam, nihil aliud dicam, nisi quòd videmus omnia virentia in tot, tamque diversos colores mutari. Porrò corpora, tetrum odorem spirantia, si agitentur, tetriorem spargunt odorem, & præcipuè si modicè incalescant. Denique vinum dulce in acetum mutatur, & sic multa alia. Quare hæc omnia (*si libertate Philosophicâ uti liceat*) supervacanea judicarem? *Hoc dico, quia vereor, ne alii, qui Clarissimum Virum minùs, quàm par est, amant, perperam de ipso judicent.*

§. 24. De hujus Phænomeni causâ jam locutus sum: hîc tantùm addo, me etiam experientiâ inveniſſe, guttulis illis salinis particulas salis fixi innatare. Nam cùm ipsæ sursùm volitabant, vitro plano, quod paratum ad id habebam, occurrebant, quod utcunque calefeci, ut, quod volatile vitro adhærebat, evolaret; quo facto materiam crassam albicantem vitro hic illic adhærentem conspiciebam.

§. 25. In hâc §. videtur Clarissimus Vir velle demonstrare, partes alcalisatas, per impulsum particularum salinarum, huc illuc ferri; particulas verò salinas proprio impulsu se ipsas in aërem tollere. Et ego in explicatione Phænomeni dixi, quòd particulæ Spiritûs Nitri concitatiorem motum acquirunt, eò quòd, cùm latiores meatus ingrediuntur, necessariò à materiâ aliquâ subtilissimâ cingi debent, & ab eâdem, ut ab igne particulæ ligni, sursùm pelli; particulæ verò alcalisatæ suum motum acceperunt ab impulsu particularum Spiritûs Nitri per angustiores meatus se insinuantium. Hic addo, aquam puram non adeò facilè solvere, atque laxare posse partes fixas: Quare non mirum est, quòd ex affusione Spiritûs Nitri in solutionem salis istius fixi in aquâ dissoluti talis ebullitio, qualem Vir Clarissimus §. 24. recitat, oriatur; imò puto hanc ebullitionem fervidiorem fore, quàm si Spiritus Nitri sali fixo adhuc intacto instillaretur. Nam in aquâ in minutissimas mole-

* *in Epistolâ à me missâ hæc consultò omisi.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

culas dissolvitur, quæ faciliùs dirimi, atque liberiùs moveri possunt, quàm cùm omnes partes salis sibi invicem incumbunt, atque firmiter adhærent.

§. 26. De sapore Spiritûs acidi jam locutus sum; quare de solo alcali dicendum restat. Id, cùm imponerem linguæ, calorem, quem punctio sequebatur, sentiebam. Quod mihi indicat, quoddam genus calcis esse: eodem enim modo atque calx ope aquæ, ità hoc sal ope salivæ, sudoris, Spiritûs Nitri, & fortè etiam aëris humidi incalescit.

§. 27. Non statim sequitur, particulam aliquam materiæ ex eo, quòd alii jungitur, novam acquirere figuram; sed tantùm sequitur ipsam majorem fieri, & id sufficit ad efficiendum id, quod in hac §. ab Clar. Viro quæritur.

§. 33. Quid de ratione Philosophandi Clarissimi Viri sentiam, dicam, postquam videro eam Dissertationem, de quâ hîc, & in Commentatione Proæmiali pag. 23. mentio fit.

De FLUIDITATE.

§. 1. *Satis constat, annumerandas esse maximè generalibus affectionibus*, &c. Notiones ex vulgi usu factas, vel quæ Naturam explicant, non ut in se est, sed prout ad sensum humanum refertur, nullo modo inter summa genera numerandas censerem, neque miscendas, (ne dicam confundendas) cum notionibus castis, & quæ Naturam, ut in se est, explicant. Hujus generis sunt motus, quies, & eorum leges; illius verò visibile, invisibile, calidum, frigidum, & ut statim dicam, fluidum etiam, & consistens, &c.

§. 5. *Prima est corporum componentium parvitas, in grandioribus quippe &c.* Quamvis corpora sint parva, superficies tamen habent (aut habere possunt) inæquales, asperitatesque. Quare si corpora magna tali proportione moveantur, ut eorum motus ad eorum molem sit, ut motus minutorum corporum ad eorundem molem, fluida etiam esse dicenda, si nomen fluidi quid extrinsecum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

secum non significaret, & non ex vulgi usu tantùm usurparetur ad significanda ea corpora mota, quorum minutiæ, atque interstitia humanum sensum effugiunt. Quare idem erit corpora dividere in fluida, & consistentia, ac in visibilia, & invisibilia.

Ibidem. *Nisi Chymicis experimentis id comprobare possemus.* Nunquam Chymicis, neque aliis experimentis, nisi demonstratione, & computatione, aliquis id comprobare poterit. Ratione enim, & calculo corpora in infinitum dividimus; & per consequens etiam Vires, quæ ad eadem movendum requiruntur; sed experimentis nunquam id comprobare poterimus.

§. 6. *Grandia corpora inepta nimis esse constituendis fluidis*, &c. Sive per fluidum intelligatur id, quòd modò dixi, sive non, res tamen per se est manifesta. Sed non video, quomodò Vir Clar. experimentis in hàc §. allatis id comprobet. Nam (quando de re incertâ dubitare volumus) quamvis ossa ad componendum Chylum, & similia fluida, sint inepta, fortè satis erunt apta ad novum quoddam genus fluidi componendum.

§. 10. *Idque dum eas minus, quàm antea reddit flexiles, &c.* Sine ullâ partium mutatione, sed ex eo tantùm, quòd partes in Recipiens propulsæ à reliquis separabantur, in aliud corpus oleo solidius coagulari potuerant. Corpora enim vel leviora, vel ponderosiora sunt pro ratione fluidorum, quibus immerguntur. Sic particulæ butyri, dum lacti innatant, partem liquoris componunt; sed postquam lac novum motum propter agitationem acquirit, cui omnes partes lac componentes non æquè se accommodare possunt, hoc solum facit, ut quædam ponderosiores evadant, quæ partes leviores sursum pellunt. Sed, quia hæ leviores aëre ponderosiores sunt, ut cum ipso liquorem componant, ab ipso deorsum pelluntur, & quia ad motum ineptæ sunt, ideo etiam solæ liquorem componere non possunt, sed sibi invicem incumbunt, & adhærent. Vapores etiam, cùm ab aëre separantur, in aquam mutantur, quæ respectu aëris consistens potest dici.

§. 13. *Atque exemplum peto à Vesicâ, per aquam distentâ, quam à vesicâ aere plenâ*, &c. Cùm aquæ particulæ semper quaquaversum indesinenter moveantur, perspicuum est, si à corpo-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ribus circumjacentibus non cohibentur, eam quaquaversum dilaratum iri; porrò quid vesicæ aquâ plenæ distentio juvet ad sententiam de spatiolis confirmandam, fateor me nondum posse percipere: ratio enim, cur particulæ aquæ lateribus vesicæ digito pressis non cedant, quod aliàs, si liberæ essent, facerent, est; quia non datur æquilibrium, sive circulatio, uti datur, cùm corpus aliquod, putà digitus noster à fluido, sive aquâ cingitur. Sed quantumvis aqua à vesicâ prematur, ejus tamen particulæ lapidi, vesicæ etiam incluso, cedent eodem modo, ac extra vesicam facere solent.

§. Eâdem. *Daturne aliqua materiæ portio?* Affirmativa statuenda, nisi malumus progressum in infinitum quærere, aut (quo nil absurdius) concedere dari vacuum.

§. 19. *Ut liquoris particulæ ingressum in poros illos reperiant, ibique detineantur (quâ ratione*, &c.) Hoc non est absolutè affirmandum de omnibus liquoribus ingressum in poros aliorum invenientibus. Particulæ enim Spiritûs Nitri, si poros albæ chartæ ingrediantur, eam rigidam, ac friabilem reddunt; quod experiri licebit, si capsulæ ferreæ candenti, ut A, guttulæ aliquot infundantur, & fumus per involucrum chartaceum, ut B propellatur. Porrò ipse Spiritus Nitri corium madefacit, non verò humectat; sed contrà ipsum, sicuti etiam ignis, contrahit.

§. Eâdem. *Quæ cum natura & volatui, & natatui, &c.* Causam à fine petit.

§. 23. *Quamvis eorundem motus rarò à nobis concipiatur, cape igitur*, &c. Sine hoc experimento, & sine ullo dispendio res satis apparet ex eo, quòd halitus oris, qui tempore hyemali satis conspicitur moveri, tempore tamen æstatis, aut in hypocaustis conspici à nobis non potest. Porrò si tempore æstatis aura subitò frigescat, vapores ex aquâ adscendentes, cùm propter novam densitatem aëris non possint, uti antequam frigesceret, per ipsum adeò

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

adeò facilè dissergi, denuò super aquæ superficiem tantâ copiâ congregantur, ut à nobis satis conspici queant. Porrò motus sæpe tardior est, ut à nobis conspiciatur, ut ex gnomonè, & umbrâ Solis colligere possumus, & sæpissime celerior est, quàm ut à nobis conspiciatur, ut videre est in fomento ignito, dum aliquâ celeritate circulariter movetur; ibi nempe imaginamur, partem ignitam in omnibus locis peripheriæ, quam motu suo describit, quiescere: quorum causas hîc redderem, nisi id supervacaneum judicarem. Denique, ut hoc obiter dicam, sufficit, ad naturam fluidi in genere intelligendum, scire, quòd possumus manum nostram motu fluido proportionato versus omnes partes sine ullâ resistentiâ movere, ut satis manifestum est iis, qui ad Notiones illas, quæ Naturam, ut in se est, non verò ut ad sensum humanum relatam, explicant, satis attendunt. Neque ideò hanc historiam tanquam inutilem despicio; sed contrà si de unoquoque liquore quàm accuratissimè, & summâ cum fide fieret, ipsam utilissimam judicarem ad eorum peculiares differentias intelligendum, quæ res, ut summè necessaria, omnibus Philosophis maximè desiderarda.

De FIRMITATE.

§. 7. *Catholicis Naturæ legibus.* Est demonstratio Cartesii; nec video Cl. Virum aliquam genuinam demonstrationem ab experimentis, vel observationibus desumptam in medium adferre.

Multa hîc, & in sequentibus notaveram; sed postea vidi Cl. Virum se ipsum corrigere.

§. 16. *Et semel quadringentas & triginta duas.* Si cum pondere argenti vivi tubo incluso conferatur, proximè ad verum pondus accedit. Verùm hæc examinare, ut simul habeatur, quoad fieri potest, ratio inter impulsionem aëris ad latera, sive secundùm lineam Horizonti parallelam, & inter illam, quæ sit secundùm lineam Horizonti perpendicularem, operæ pretium ducerem, & puto hoc modo posse fieri.

Sit

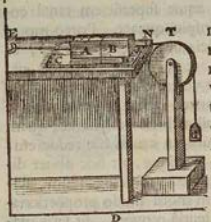

Sit in Fig. 1. C D speculum planum probissimè levigatum. A B duo marmora se immediatè tangentia; marmor A alligatum sit denti E, B verò chordæ N alligatum, T est trochlea, G pondus, quod ostendet vim, quæ requiritur ad divellendum marmor B à marmore A secundùm lineam Horizonti parallelam.

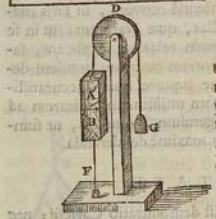

In Fig. 2. F sit filum sericum satis robustum, quo marmor B pavimento alligatur, D trochlea, G pondus, quod ostender vim, quæ requiritur ad divellendum marmor A ab marmore B secundùm lineam horizonti perpendicularem.

Reliqua desiderantur.

EPISTOLA VII.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENRICUS OLDENBURGIUS.

ANte septimanas sat multas, Vir Clarissime, gratissimam tuam epistolam, in Boylii librum doctè animadvertentem, accepi. Ipse

Ipse Auctor unà mecum maximas tibi pro meditationibus communicatis gratias agit, idque citiùs, significâsset, nisi eum spes tenuisset, se negotiorum, quibus oneratur, mole tam brevi temporis spatio potuisse levari, & unà cum gratiis etiam responsionem suam eâdem operâ potuisset remittere. Verùm enim verò spe suâ se hactenus frustratum sentit, negotiis tum publicis tum privatis eum ità distrahentibus, ut hâc vice non nisi gratum suum animum tibi testari queat; suam verò de Notis tuis sententiam in aliud tempus differre cogatur. Accedit, quòd duo Adversarii scriptis excusis eum sunt adorti, quibus, ut primo quoque tempore respondeat, obstrictum se arbitratur. Ea verò Scripta non in Commentationem de Nitro, sed in libellum ejus alium, Experimenta Pneumatica, Aërisque Elaterem probantia, continentem, vibrantur. Quàmprimùm laboribus hisce se expediverit, de tuis etiam Exceptionibus mentem suam tibi aperiet; at interea temporis rogat, ne moram hanc siniſtrè interpreteris.

Collegium illud Philosophantium, de quo coram apud te mentionem injeceram, jam Regis nostri gratiâ in Societatem Regiam conversum est, publicoque Diplomate munitum, quo ipsi insignia Privilegia conceduntur, spesque egregia suppeditatur reditibus necessariis id ipsum locupletandi.

Omninò consulerem tibi, ut, quæ pro ingenii tui sagacitate doctè, tum in Philosophicis, tum Theologicis concinnasti, Doctis non invideas; sed in publicum prodire sinas, quicquid Theologastri oggannire poterint. Liberrima est Respublica vestra, liberrimè in eâ philosophandum: tua interim ipsius prudentia tibi suggeret, ut conceptûs tuos, tuamque sententiam, quàm poteris modestissimè, prodas, de reliquo eventum Fato committas. Age igitur, Vir optime, metum omnem expectora nostri temporis homunciones irritandi; satis diu ignorantiæ, & nugis litatum; vela pandamus veræ scientiæ, & Naturæ adyta penitiùs, quàm hactenus factum, scrutemur. Innoxiè, putem, meditationes tuæ apud vos excudi poterunt, nec ullum earum inter Sapientes offendiculum verendum. Hos igitur si Patronos & Fautores inveneris, (ut omninò te inventurum spondeo) quid Momum ignorantem

rantem reformides. Non te missum faciam, Amice honorande, quin te exoravero, nec unquam, quantum quidem in me est, concedam, ut Cogitata tua, quæ tanti sunt ponderis, æterno silentio premantur. Magnopere rogo, ut quid super hâc re consilii capies, mihi significare, quàm primùm commodè potes, non graveris. Occurrent hîc forte talia, quæ cognitione tuâ non indigna erunt. Prædicta quippe Societas institutum suum nunc acriùs urgebit, & forsan, dummodo Pax in hisce oris perennet, Rempublicam Literariam non vulgariter ornabit. Vale, Vir eximie, meque crede

Tui Studiosissimum, & Amicissimum

HENR. OLDENBURG.

EPISTOLA VIII.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENRICUS OLDENBURGIUS.

Responsio ad Epistolam. VI.

Præstantissime Vir, Amice Charissime,

MUlta equidem afferre possem, quæ diuturnum meum silentium apud te excusarent; sed ad duo capita causas illius reducam, invaletudinem scilicet Nobilissimi Boylii, & meorum negotiorum turbam. Illa impedimento fuit, quò minùs ad tuas in Nitrum Animadversiones citiùs respondere valuerit Boylius; hæc adeò me districtum tenuere per plurimos menses, ut mei vix juris fuerim, proindeque nec officio illo defungi potuerim, ad quod me tibi obstrictum profiteor. Gestit animus, amotum esse (pro tempore saltem) utrumque obstaculum, ut meum cum tanto Amico

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4 Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mico commercium instaurare liceat. Id equidem nunc facio maximâ cum lubentiâ; statque animus (favente Numine) omni modo cavere, ne deinceps consuetudo nostra litteraria tamdiu interrumpatur.

Cæterùm priusquam de iis tecum agam, quæ tibi & mihi privatim intercedunt, expediam illa, quæ D. Boylii nomine tibi debentur. Notas, quas in Chymico-Physicum illius Tractatulum concinnaveras, suetâ sibi humanitate excepit, tibique maximas pro Examine tuo gratias rependit. Interim moneri te cupit, propositum sibi non tam fuisse ostendere, verè Philosophicam, perfectamque hanc esse Nitri Analysin, quàm explicare vulgarem, & in Scholis receptam de Formis Substantialibus, & Qualitatibus doctrinam infirmo talo niti, specificasque rerum differentias, quas vocant, ad partium magnitudinem, motum, quietum, & situm posse revocari. Quo prænotato, Auctor porrò ait, Experimentum suum de Nitro satis superque docere, Nitri corpus universum in partes, à se invicem, & ab ipso toto discrepantes, per Analysin Chymicam abiisse; postea verò ità rursum ex iisdem coaluisse, & redintegratas fuisse, ut parùm fuerit de pristino pondere desideratum. Addit verò se ostendisse, rem ipsam ità se habere; de rei autem modo, quem tu conjectari videris, non egisse, nec de eo quicquam, cum præter institutum ejus fuerit, determinâsse. Quæ tu interim de modo supponis, quodque sal Nitri fixum, tanquam fæces ejus, consideras, cæteraque talia, ea à te gratis dicta, nec probata arbitratur: quodque à te affertur, has fæces, sive hoc sal fixum meatûs habere ad mensuram particularum Nitri excavatos, circa id notat Auctor noster, salem cinerum clavellatorum, (*Belgicè potasch*) cum spiritu Nitri Nitrum æquè constituere, ac Spiritum Nitri cum proprio suo sale fixo: Unde liquere putat, similes reperiri poros in ejusmodi corporibus, unde Nitrosi Spiritûs non extruduntur. Nec videt Auctor illum materiæ subtilissimæ, quam adstruis, necessitatem ex ullis Phænomenis probatam; sed ex solâ vacui impossibilitatis Hypothesi assumptam.

Quæ de causis differentiæ saporis inter Spiritum Nitri, & Nitrum ipsum disseris, ferire se Auctor negat: quòd verò de Nitri

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

inflammabilitate, & Spiritûs Nitri ἀφλογίστου tradis, Carteſii de Igne doctrinam ſupponere ait, quam ſibi necdum ſatisfeciſſe teſtatur.

Quod ad Experimenta ſpectat, quibus tuam Phænomeni explicationem comprobari putas; reſpondet Auctor, primò Spiritum Nitri, Nitrum quidem eſſe materialiter, formaliter nequaquam, cùm qualitatibus, & virtutibus quam maximè differant, ſapore ſcilicet, odore, volatilitate, potentiâ ſolvendi metalla, colores vegetabilium mutandi, &c. Secundò, quòd coire ais particulas quaſdam ſurſum latas in Cryſtallos Nitri, id ex eo fieri ſtatuit, quòd partes nitroſæ unà cum Spiritu Nitri per ignem protruduntur, quemadmodum in fuligine contingit. Tertio, quod de defæcationis effectu affers, ei reſpondet Auctor, iſtâ defæcatione ut plurimum liberari Nitrum à ſale quodam, ſal commune referente: aſcenſum verò in ſtiriolas communem illi eſſe cum aliis ſalibus, & ab aëris preſſione, aliiſque quibuſdam cauſis, aliàs dicendis, nilque ad præſentem Quæſtionem facientibus, dependere. Quartò, quod dicis de Experimento tuo tertio, idem fieri ait Auctor etiam cum aliis quibuſdam ſalibus; aſſerens, chartam actu inflammatam particulas rigidas, & ſolidas, quæ componebant ſalem, vibrare, iiſdemque hoc pacto ſcintillationem conciliare.

Quod porro putas Sect. 5. Auctorem Nobilem culpare Carteſium, in hoc teipſum culpandum credit; dicitque, ſe nullatenus indigitaſſe Carteſium; ſed Gaſſendum, & alios, qui figuram Cylindricam particulis Nitri tribuunt, cùm reverâ ſit priſmica; nec de figuris aliis ſe loqui, quàm viſibilibus.

Ad ea, quæ in Sect. 13 --- 18 animadvertis, hoc tantùm reponit, ſe hæc ſcripſiſſe imprimis, ut Chymiæ uſum ad confirmanda principia Philoſophiæ Mechanica oſtenderet, aſſereretque; nec ſe invenifſe hæc apud alios tam clarè tradita, & tractata. Eſt noſter Boylius ex eorum numero, qui non adeò ſuæ rationi confidant, ut non velint cum ratione convenire Phænomena. Magnum præterea diſcrimen ait intercedere inter obvia experimenta, circa quæ quid adferat Natura, quæque interveniant, ignoramus; & inter ea, de quibus certo conſtat, quænam ad ea afferantur. Ligna ſunt cor-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

corpora multò magis compolita, quàm subjectum, de quo Auctor tractat. Et in aquæ communis ebullitione ignis externus additur, qui in procreatione soni nostri non adhibetur. Porrò, quòd virentia in tot, tamque diversos colores mutantur, de ejus causâ quæritur, illud vero ex mutatione partium oriri, hoc experimento declaratur, quo apparet, colorem ex Spiritûs Nitri affusione mutatum fuisse. Denique neque tetrum, neque suavem habere odorem Nitrum ait; sed ex solâ dissolutione tetrum acquirere, quem in reconjunctione amittit.

Quæ ad Sect. 25. notas (cætera enim se non tangere ait) iis respondet usum se fuisse principiis Epicuræis, quæ volunt, motum particulis inesse connatum; opus enim fuisse aliquâ uti Hypothesi ad Phænomeni explicationem; quam tamen propterea suam non faciat; sed adhibeat, ad sententiam suam contra Chymicos, & Scholas sustinendum, duntaxat ostendens ex Hypothesi memoratâ rem posse bene explicari. Quòd ibidem subjicis de aquæ puræ ineptitudine solvendi partes fixas, ei Boylius noster respondet, Chymicos passim observare, & asserere, aquam puram salia alcalizata citiùs, quàm alia solvere.

Quæ circa Fluiditatem, & Firmitudinem annotasti, ea necdum vacavit Auctori expendere. Hæc quæ consignavi, tibi transmitto, ne diutiùs commercio, & colloquio tuo literario destituerer.

Peto autem enixissimè, ut boni ea consulas, quæadeò subsultim, & mutilatè tibi repono, idque meæ potiùs festinationi, quàm illustris Boylii ingenio tribuas. Ea quippe magis ex familiari cum eo circa hoc subjectum sermone collegi, quàm ex præscriptâ, & Methodicâ aliquâ ejus responsione: unde sine dubio factum, ut multa ab ipso dicta me effugerint, forte & solidiora, & elegantiora, quàm quæ hic à me commemorata sunt. Culpam igitur omnem in me rejicio, penitusque ab eâ Auctorem libero.

Jam ad ea progrediar, quæ mihi tecum intercedunt: Et hîc in ipso limine rogare mihi fas sit, confeceriſne illud tanti momenti opusculum tuum, in quo de rerum primordio, earumque dependentiâ à primâ causâ, ut & de intellectûs nostri Emendatione tractas. Certè, Vir Amicissime, nil credo in publicum prodire posse,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quod Viris reverâ doctis, & sagacibus futurum sit istiusmodi Tractatu gratius, vel acceptius. Id tui genii & ingenii Vir spectare potiùs debet, quàm quæ nostri seculi, & motis Theologis arridentur: non tam illi veritatem, quàm commoditates spectant. Te igitur per amicitiæ nostræ fœdus, per omnia veritatis augendæ, & evulgandæ jura contestor, ne tua de argumentis iis scripta nobis invideas, vel neges. Si tamen quid sit majoris momenti, quàm ego prævideo, quod ab operis publicatione te arceat, summopere oro, ut epitomen ejus per litteras mihi impertire ne graveris; & amicum me senties pro hoc officio, & gratum. Alia brevi prodibunt ab Eruditissimo Boylio edenda, quæ redhostimenti loco tibi transmittam, ea quoque adjuncturus, quæ totum tibi Institutum Regiæ nostræ Societatis, cui sum cum aliis viginti à Consilio, & cum uno altero à Secretis, depingent. Hâc vice temporis angustiâ præcludor, quò minùs evagari ad alia queam. Omnem tibi fidem, quæ ab honestâ mente proficisci potest, omnemque ad quævis officia, quæ à tenuitate meâ præstari queunt, promptitudinem tibi spondeo, sumque ex animo,

Vir Optime, tuus ex asse

HENR. OLDENBURG.

Londini die 3. April. 1663.

EPISTOLA IX.

Viro Nobilissimo, ac Doctissimo

HENR. OLDENBURGIO

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Vir Nobilissime,

LIteras tuas, mihi dudum desideratas, tandem accepi, iisque etiam respondere licuit. Verùm, priusquam id aggrediar, ea, quæ

quæ impediverunt, quò minùs antehac rescribere potuerim, paucis dicam. Cùm mense Aprili meam supellectilem huc transtuli, Amstelædamum profectus sum. Ibi quidam me Amici rogârunt, ut sibi copiam facerem cujusdam Tractatûs, secundam Partem Principiorum Cartesii, more Geometrico demonstratam, & præcipua, quæ in Metaphysicis tractantur, breviter continentis, quem ego cuidam juveni, quem meas opiniones aperte docere nolebam, antehac dictaveram. Deinde rogârunt, ut quàm primùm possem, primam etiam Partem eâdem Methodo concinnarem. Ego, ne amicis adversarer, statim me ad eam conficiendam accinxi, eamque intra duas hebdomadas confeci, atque amicis tradidi, qui tandem me rogârunt, ut sibi illa omnia edere liceret, quod facilè impetrare potuerunt, hâc quidem lege, ut eorum aliquis, me præsente, ea stylo elegantiori ornaret, ac Præfatiunculam adderet, in quâ Lectores moneret, me non omnia, quæ in eo Tractatu continentur, pro meis agnoscere, cùm non pauca in eo scripserim, quorum contrarium prorsùs amplector, hocque uno, aut altero exemplo ostenderet. Quæ omnia amicus quidam, cui editio hujus libelli curæ est, pollicitus est facere, & hâc de causâ aliquod tempus Amstelædami moratus sum. Et à quo in hunc pagum, in quo jam habito, reversus fui, vix mei juris esse potui propter amicos, qui me dignati sunt invisere. Jam tandem, Amice suavissime, aliquid superest temporis, quo hæc tibi communicare, simulque rationem, cur ego hunc Tractatum in lucem prodire sino, reddere possum. Hâc nempe occasione fortè aliqui, qui in meâ patriâ primas partes tenent, reperientur, qui cætera, quæ scripsi, atque pro meis agnosco, desiderabunt videre; adeóque curabunt, ut ea extra omne incommodi periculum communis juris facere possim: hoc verò si contingat, non dubito, quin statim quædam in publicum edam; sin minùs, filebo potiùs, quàm meas opiniones hominibus invitâ patriâ obtrudam, eosque mihi infensos reddam. Precor igitur, Amice honorande, ut eò usque exspectare non graveris: tum enim aut ipsum Tractatum impressum, aut ejus compendium, ut à me petis, habebis. Et si interim ejus, qui sub prælo jam sudat, unum, aut alterum exem-

exemplar habere velis, ubi id resciveró, & simul medium, quo ipsum commodè mittere potero, tuæ voluntati obsequar.

Revertor jam ad tuam Epistolam, Magnas tibi, uti debeo, Nobilissimoque Boylio ago gratias pro perspectissimâ tuâ erga me benevolentiâ, proque beneficâ tuâ voluntate: tot enim, tantique momenti, & ponderis negotia, in quibus versaris, non potuerunt efficere, ut tui Amici oblivisceretis, quin imò benignè polliceris, te omni modo curare, ne in posterum consuetudo nostra literaria tamdiu interrumpatur. Eruditissimo Domino Boylio magnas etiam ago gratias, quòd ad meas Notas dignatus fuerit respondere, quamvis obiter, & quasi aliud agendo. Equidem fateor, eas non tanti esse momenti, ut Eruditissimus Vir in iis respondendo tempus, quod altioribus cogitationibus impendere potest, consumat. Ego quidem non putavi, immò mihi persuadere non potuissem, quòd Vir Eruditissimus nihil aliud sibi proposuerit in suo Tractatu de Nitro, quàm tantùm ostendere doctrinam illam puerilem, & nugatoriam de Formis Substantialibus, Qualitatibus, &c. infirmo talo niti; sed, cùm mihi persuasissem, Clarissimum Virum naturam Nitri nobis explicare voluisse: quòd nempe esset corpus heterogeneum, constans partibus fixis, & volatilibus, volui meâ explicatione ostendere, (quod puto me satis superque ostendisse) nos posse omnia, quæ ego saltem novi Nitri Phænomena facillimè explicare, quamvis non concedamus Nitrum esse corpus heterogeneum; sed homogeneum. Quocirca meum non erat ostendere sal fixum fæces esse Nitri; sed tantùm supponere; ut viderem, quomodò mihi Vir Clarissimus ostendere posset, illud sal non esse fæces; sed prorsùs necessarium ad essentiam Nitri constituendam, sine quo non posset concipi; quia, ut dico, putabam, Virum Clarissimum id ostendere voluisse. Quòd verò dixi, sal fixum meatûs habere ad mensuram particularum Nitri excavatos, eo non egebam ad redintegrationem Nitri explicandam: nam ut ex eo, quod dixi, nempe quòd in solâ consistentiâ spiritûs Nitri ejus redintegratio consistit, clarè apparet omnem calcem, cujus meatûs angustiores sunt, quàm ut particulas Nitri continere queant, quorumque parietes lan-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
0 1 2 3 4 Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

languidi sunt, aptam esse ad motum particularum Nitri sistendum, ac proinde ex meâ Hypothesi ad ipsum Nitrum redintegrandum; adeóque non mirum esse, alia salia, tartari scilicet, & cinerum clavellatorum, reperiri, quorum ope Nitrum redintegrari potest. Sed ideò tantùm dixi, sal Nitri fixum meatûs habere ad mensuram particularum Nitri excavatos, ut causam redderem, cur sal fixum Nitri magis aptum sit ad Nitrum ità redintegrandum, ut parùm absit de pristino suo pondere; immò ex eo, quòd alia salia reperiantur, quibus Nitrum redintegrari potest, putabam ostendere, calcem Nitri ad essentiam Nitri constituendam non requiri, nisi Vir Clarissimus dixisset, nullum sal esse, quod sit (Nitro scilicet) magis catholicum: adeóque id in tartaro, & cineribus clavellatorum latere potuisse. Quòd porrò dixi, particulas Nitri in majoribus meatibus à materiâ subtiliori cingi, id ex vacui impossibilitate, ut Clarissimus Vir notat, concluси; sed nescio, cur vacui impossibilitatem Hypothesin vocat, cùm clarè sequatur ex eo, quòd nihili nullæ sint proprietates. Et miror, Virum Clarissimum de hoc dubitare, cùm videatur statuere, nulla dari accidentia realia: an quæso non daretur accidens reale, si daretur Quantitas absque Substantiâ?

Quod ad causas differentiæ saporis spiritûs Nitri, & Nitri ipsius attinet, eas proponere debui, ut ostenderem, quomodò poteram ex solâ differentiâ, quam inter Spiritum Nitri, & Nitrum ipsum admittere tantùm volui, nullâ salis fixi habitâ ratione, ejus Phænomena facillimè explicare.

Quæ autem tradidi de Nitri inflammabilitate, & Spiritûs Nitri ἀφλογία, nihil aliud supponunt, quàm quòd ad excitandam in aliquo corpore flammam requiratur materia, quæ ejus corporis partes disjungat, agitetque; quæ duo quotidianam experientiam, & rationem satis docere puto.

Transeo ad experimenta, quæ attuli, non ut absolutè; sed, ut expressè dixi, *aliquo modo*, meam explicationem confirmarem. In primum itaque experimentum, quod attuli, nihil Vir Clarissimus adfert, præter quod ipse expressimis verbis notavi; de cæteris verò, quæ etiam tentavi, ut id, quod Vir Clarissimus mecum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

notat, minùs suspicarer, nihil prorsùs ait. Quod deinde in secundum experimentum adfert, nempe defæcatione ut plurimùm liberari Nitrum à sale quodam, sal commune referente, id tantùm dicit; sed non probat: ego enim, ut expressè dixi, hæc experimenta non attuli, ut iis ea, quæ dixi, prorsùs confirmarem; sed tantùm quia ea experimenta, quæ dixeram, & ratione convenire ostenderam, illa aliquo modo confirmare viderentur. Quòd autem ait, adsensum in stiriolas communem illi esse cum aliis salibus, nescio quid id ad rem faciat: concedo enim alia etiam salia fæces habere, atque volatiliora reddi, si ab iis liberentur. In tertium etiam experimentum nihil video adferri, quod me tangat. In sectione quintâ auctorem Nobilem culpare Cartesium putavi, quod etiam in aliis locis pro libertate Philosophandi, cuivis concessâ, utriusque Nobilitate illæsâ fecit; quòd fortè etiam alii, qui Cl. Viri scripta, & Cartesii principia legerunt, idem, nisi expressè moneantur, mecum putabunt. Necdum video Cl. Virum suam mentem apertè explicare: nondum enim ait, an Nitrum Nitrum esse desinet, si ejus stiriolæ visibiles, de quibus tantùm loqui ait, raderentur, donec in parallelipeda, aut aliam figuram mutarentur.

Sed hæc relinquo, & ad id, quod Cl. Vir ad ea, quæ in Sectione 13 ----- 18. ponit, transeo, atque dico, me libenter fateri, hanc Nitri redintegrationem præclarum quidem experimentum esse ad ipsam Nitri naturam investigandam, nempe ubi prius principia Philosophiæ Mechanica noverimus, & quòd omnes corporum variationes secundùm Leges Mechanicæ fiant; sed nego, hæc ex modò dicto experimento clariùs, atque evidentiùs sequi, quàm ex aliis multis obviis experimentis, ex quibus tamen hoc non evincitur. Quòd verò Vir Cl. ait, se hæc sua apud alios tam clarè tradita, & tractata non invenisse, fortè aliquid in rationes Verulamii, & Cartesii, quod ego videre non possum, habet, quo ipsas se refutare posse arbitratur: eas hîc non adfero, quia non puto Cl. Virum ipsas ignorare; hoc tamen dicam, ipsos etiam voluisse, ut cum eorum ratione convenirent Phænomena; si nihilominùs in quibusdam erraverunt, homines fuerunt, humani nihil ab ipsis alienum puto. Ait porrò magnum discrimen intercedere inter

ea

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ea (obvia scilicet, & dubia, quæ attuli, experimenta) circa quæ, quid adferat Natura, quæque interveniant, ignoramus, & inter ea, de quibus certò constat, quænam ad ea adferantur. Verùm nondum video, quòd Clarissimus Vir nobis explicuerit Naturam eorum, quæ in hoc subjecto adhibentur, nempe calcis Nitri, hujusque Spiritûs; adeò ut hæc duo non minùs obscura videantur, quàm quæ attuli, calcem nempe communem, & aquam. Ad lignum quod attinet, concedo id corpus esse magis compositum, quàm Nitrum; sed quamdiu utriusque Naturam, & modum, quo in utroque calor oritur, ignoro, quid id quæso ad rem facit? Deinde nescio, quâ ratione Clar. Vir affirmare audet, se scire, quæ in hoc subjecto, de quo loquimur, Natura adferat. Quâ quæso ratione nobis ostendere poterit, illum calorem non ortum fuisse à materiâ aliquâ subtilissimâ? An fortè propterea, quòd parùm fuerit de pristino pondere desideratum? quamvis nihil desideratum fuisset, nihil meo quidem judicio concludere posset: Videmus enim, quàm facilè res ex parvâ admodùm quantitate materiæ colore aliquo imbui possunt, neque ideò ponderosiora, quoad sensum, neque leviora fieri. Quare non sine ratione dubitare possum, an fortè quædam non concurrerint, quæ nullo sensu observari potuissent; præsertim, quamdiu ignoratur, quomodò omnes illæ Variationes, quas Vir Clar. inter experiundum observavit, ex dictis corporibus fieri potuerunt; imò pro certo habeo, calorem, & illam effervescentiam, quam Clar. Vir recitat, à materiâ adventitiâ ortas fuisse. Deinde puto me faciliùs ex aquæ ebullitione, (taceo jam agitationem) posse concludere aëris concitationem causam esse, à quâ sonus oritur, quàm ex hoc experimento, ubi eorum, quæ concurrunt, natura planè ignoratur, & in quo calor etiam observatur, qui quomodò, sive à quibus causis ortus fuerit, nescitur. Denique multa sunt, quæ nullum prorsus spirant odorem, quorum tamen partes, si utcunque concitentur, atque incalescant, odor statim persentitur, & si iterum frigescant, nullum iterum odorem habent, (saltem quoad humanum sensum) ut exempli gratiâ, succinum, & alia, quæ etiam nescio, an magis composita sint, quàm Nitrum.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Quæ ad Sectionem vigesimam quartam notavi, ostendunt, spiritum Nitri non esse purum Spiritum; sed calce Nitri, aliisque abundare; adeoque me dubitare, an id, quod Vir Clarissimus ope libellæ deprehendisse ait, quòd nempe pondus Spiritûs Nitri, quem instillavit, pondus illius, quod inter detonandum perierat, ferè exæquabat, satis cautè observare potuit.

Denique, quamvis aqua pura, quoad oculum, salia alcalisata citiùs solvere possit; tamen cùm ea corpus magis homogeneum, quàm aër sit, non potest, sicuti aër, tot genera corpusculorum habere, quæ per omnis generis calcis poros se insinuare possint: Quare cùm aqua certis particulis unius generis maximè constet, quæ calcem ad certum terminum usque dissolvere possunt, aër verò non item, inde sequitur, aquam usque ad illum terminum longè citiùs calcem dissoluturam, quàm aërem; sed cùm contrà aër constet etiam crassioribus, & longè subtilioribus, & omnis generis particulis, quæ per poros longè angustiores, quàm quos particulæ aquæ penetrare possunt, multis modis se insinuare possint; inde sequitur aërem, quamvis non tam citò, atque aquam, nempe, quia non tot particulis uniuscujusque generis constare potest, longè tamen meliùs, atque subtiliùs dissolvere calcem Nitri posse, eamque languidiorem, ac proinde aptiorem ad motum particularum Spiritûs Nitri sistendum reddere. Nam nullam aliam differentiam inter Spiritum Nitri, & Nitrum ipsum adhuc agnoscere cogor ab experimentis, quàm quòd particulæ hujus quiescant, illius verò valdè concitatæ inter sese agitentur; adeò ut eadem differentia, quæ est inter glaciem, & aquam, sit inter Nitrum, & ejus Spiritum.

Verùm te circà hæc diutiùs detinere non audeo: vereor, ne nimis prolixus fuerim, quamvis, quantùm quidem potui, brevitati studuerim: si nihilominùs molestus fui, id, ut ignoscas, oro, simulque ut ea, quæ ab Amico liberè, & sincerè dicta sunt, in meliorem partem interpreteris. Nam ego de his prorsùs tacere, ut tibi rescriberem, inconsultum judicavi. Ea tamen apud te laudare, quæ minùs placebant, mera esset adulatio, quâ nihil in Amicitiis pernicioſius, & damnoſius censeo. Constitui igitur, men-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mentem meam apertissimè explicare; & nihil hôc viris Philosophis gratius fore judicavi. Interim si tibi videbitur consultius, hæc cogitata igni potiùs, quàm Eruditissimo Domino Boylio tradere, in tuâ manu sunt, fac ut lubet, modò me tibi, Nobilissimoque Boylio addictissimum, atque amantissimum credas. Doleo, quòd propter tenuitatem meam hoc non, nisi verbis, ostendere valeam; attamen, &c.

EPISTOLA X.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENR. OLDENBURGIUS.

Clarissime Vir, Amice plurimùm colende.

COmmercii nostri literarii instaurationem in magnâ pono parte felicitatis. Scias itaque, me tuas, 11 Julii ad me datas, accepisse insigni cum gaudio, duplici imprimis nomine, tum quòd salutem tuam testarentur, tum quòd de tuæ erga me amicitiæ constantiâ certiorem me redderent. Accedit ad cumulum, quòd mihi nuncias, te primam, & secundam Principiorum Cartesii partem, more Geometrico demonstratam, prælo commisisse, ejusdem unum, alterumve exemplar liberalissimè mihi offerens. Accipio munus perlubenti animo, rogoque, ut istum sub prælo jam sudantem Tractatum, si placuerit, Domino Petro Serrario, Amstelædami degenti, pro me transmittas. In mandatis quippe ipsi dedi, ut ejusmodi fasciculum recipiat, & ad me per amicum trajicientem expediat.

Cæterùm permittas tibi dicam, me impatienter ferre, te etiamnum supprimere ea scripta, quæ pro tuis agnoscis, in Republicâ imprimis tam liberâ, ut sentire ibi, quæ velis, & quæ sentias dicere liceat. Perrumpere te velim ista repagula, imprimis cùm subticere nomen tuum possis, & hâc ratione extra omnem periculi aleam te collocare.

Nobilissimus Boylius peregrè abiit: quamprimùm redux fuerit

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

factus in Urbem, communicabo ipsi eam Epistolæ tuæ doctissimæ partem, quæ illum spectat, ejusque de conceptibus tuis sententiam, quàm primùm eam nactus fuerio, rescribam. Puto, te jam vidisse ipsius Chymistam Scepticum, qui jamdudum latinè editus, inque exterorum oris dispersus fuit, multa continens Paradoxa Chymico-Physica, & Spagyricorum principia Hypostatica, (ut vocant) sub examen severum revocans.

Alium nuper edidit libellum, qui fortè necdum ad Bibliopolas vestros pervenit: quare eum hoc involucro tibi mitto, rogoque peramanter, ut hoc munusculum boni consulas. Continet libellus, ut videbis, defensionem virtutis Elasticæ Aëris contra quendam Franciscum Linum, qui funiculo quodam, intellectum juxtà, ac sensum omnem fugiente, Phænomena, in Experimentis novis Physico-Mechanicis Domini Boylii recitata, explicare satagit. Evolve, & expende libellum, & tua de eo animi sensa mihi deprome.

Societas nostra Regia institutum suum gnaviter pro viribus prosequitur, intra experimentorum, observationumque cancellos sese continens, omnesque Disputationum anfractus devitans.

Egregium nuper captum fuit experimentum, quod valdè torquet Vacuistas, Plenistis verò vehementer placet. Est verò tale. Phiala vitrea A, repleta ad summitatem aquâ, orificio ejus in vas vitreum B, aquam continens, inverso, imponatur Recipienti Novæ Machinæ Pneumaticæ Domini Boylii; exhauriatur mox aër ex Recipiente: conspicientur bullæ magnâ copiâ ex aquâ in Phialam A adscendere, & omnem inde aquam in vas B, infra superficiem aquæ ibi contentæ, depellere. Relinquantur in hoc statu duo vascula ad tempus unius, alterius-ve

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4
Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ve diei, aëre identidem ex dicto Recipiente crebris exantlationibus evacuato. Tum eximantur è Recipiente, & Phiala A repleatur hâc aquâ, aëre privatâ, rursumque invertatur in vas B, ac Recipienti denuo utrumque vas includatur. Exhausto iterum Recipiente per debitas exantlationes, conspicietur fortè bullula quædam ex collo Phialæ A adscendere, quæ ad summitatem emergens, & continuatâ exantlatione seipsam expandens, rursum omnem depellet aquam ex Phiala, ut prius. Tum Phiala iterum ex Recipiente eximatur, & exhausta aëre aquâ ad summum repleatur, invertaturque, ut priùs, & Recipienti immittatur. Tum aëre probè evacuetur Recipiens, eoque ritè, & omninò evacuato, remanebit aqua in Phiala sic suspensa, ut nullatenus descendat. In hoc experimento causa, quæ juxta Boylium sustinere aquam in experimento Torricelliano statuitur, (aër nempe, aquæ in vasculo B incumbens) ablata planè videtur, nec tamen aqua in Phialâ descendit. Plura statueram hîc subjungere, sed amici, & occupationes me avocant.

Non possum claudere literas, quin iterum iterumque tibi inculcem publicationem eorum, quæ tu ipse es meditatus. Nunquam desistam te hortari, donec petitioni meæ satisfeceris. Interea temporis, si quædam contentorum illorum capita mihi impertiri velles, oh! quàm te deperirem, quantâque necessitudine me tibi obstrictum judicarem! Valeas florentissimè, meque ut facis, amare pergas,

Tui Studiosissimum, & Amicissimum

HENR. OLDENBURG.

Londini, 31. Julii, 1665.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA XI.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENRICUS OLDENBURGIUS.

Præstantissime Vir, & Amice Colendissime,

VIx tres quatuorve dies sunt elapsi, ex quo Epistolam per tabellionem ordinarium ad te dabam. Memineram ibi cujusdam libelli à Domino Boylio conscripti, & tibi transmittendi. Non tum affulgebat spes tam citò nanciscendi amicum, qui eum perferret. Ex eo tempore se obtulit quidam opinione meâ celeriùs. Accipias igitur nunc, quod tunc mitti non poterat, unàque Domini Boylii, qui nunc rure in Urbem reversus est, salutem officiosissimam. Rogat ille, ut Præfationem in Experimenta ipsius circa Nitrum factam consulas, intellecturus inde verum, quem sibi præstituerat in eo Opere, scopum; ostendere videlicet resurgenti Philosophiæ solidioris placita claris experimentis illustrari, & hæc ipsâ sine Scholarum formis, qualitatibus, elementis nugatoriis optimè explicari posse; neutiquam autem in se suscepisse naturam Nitri docere, vel etiam improbare ea, quæ de materiæ homogeneitate, deque corporum differentiis, ex motu, & figurâ, &c. duntaxat exorientibus, à quoquam tradi possunt. Hoc duntaxat se voluisse ait, texturas corporum varias, varia eorum discrimina inducere, ab iisque diversa admodùm effecta proficisci, riteque inde, quamdiu ad primam materiam resolutio facta non fuerit, heterogeneitatem aliquam à Philosophis, & aliis concludi. Nec putem, in rei fundo inter te, & Dominum Boylium dissensum esse. Quòd verò ais, omnem calcem, cujus meatûs angustiores sunt, quàm ut particulas Nitri continere queant, quorumque parietes languidi sunt, aptam esse ad motum particularum Nitri

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tri sistendum, proindeque ad ipsum Nitrum redintegrandum; respondet Boylius, si cum aliis calcibus spiritus Nitri misceatur, non tamen cum ipsis verum Nitrum compositum iri.

Quoad Ratiocinationem, quâ ad evertendum vacuum uteris, attinet, ait Boylius, se eam nôsse, & prævidisse; at in ipsâ nequaquam acquiescere: quâ de re alibi dicendi locum fore asserit.

Petiit, ut te rogarem, an suppeditare ipsi exemplum possis, in quo duo corpora odora in unum conflata, corpus planè inodorum (Nitrum scilicet) componant. Tales ait esse partes Nitri, Spiritum quippe ipsius teterrimum spargere odorem, Nitrumque fixum odore non destitui.

Rogat porrò, ut probè consideres, an probam institueris inter glaciem, aquamque cum Nitro, ejusque Spiritu comparationem: cùm tota glacies non nisi in aquam resolvatur, glacieque inodora, in aquam relapsa, inodora permaneat: discrepantes verò qualitates inter Nitri spiritum, ejusque salem fixum reperiantur, uti Tractatus impressus abundè docet.

Hæc, & similia inter differendum de hoc argumento, ab Illustri Authore nostro accipiebam; quæ per memoriæ meæ imbecillitatem, cum multâ ejus fraude potiùs, quàm existimatione, me repetere certus sum. Cùm de rei summâ consentiatis, nolim hæc ulteriùs exaggerare: potiùs author essem, ut ingenia jungatis uterque ad Philosophiam genuinam, solidamque certatim excolendam. Te imprimis monere mihi fas sit, ut principia rerum, pro Mathematici tui ingenii acumine consolidare pergas: uti Nobilem meum amicum Boylium sine morâ pellicio, ut eandem experimentis, & observationibus, pluries, & accuratè factis, confirmet, illustretque. Vides Amice Charissime, quid moliar, quid ambiam: Novi nostrates hoc in Regno Philosophos suo muneri experimentali nequaquam defuturos; nec minùs persuasum mihi habeo, te quoque Provinciâ tuâ gnaviter perfuncturum, quicquid ogganniat, vel crimietur sive Philosophorum, sive Theologorum vulgus. Cùm literis prægressis jam te fuerim pluribus ad hoc ipsum hortatus, nunc me reprimo, ne fastidium tibi creem. Hoc saltem peto ulteriùs, ut quæcunque eorum typis jam man-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

data sunt, quæ vel in Carteſium ex commentatus, vel ex intelle-ctûs tui ſcriniis propriis depromſiſti, quantò ociùs mihi transmittere per Dominum Serrarium digneris. Habebis me tantò arctiùs tibi devinctum, intelligeſque quâvis datâ occaſione, me eſſe

Tui Studioſiſſimum

HENR. OLDENBURG.

Londini, 4. Auguſt. 1663.

EPISTOLA XII.

Clariſſimo Viro

B. D. S.

HENRICUS OLDENBURGIUS.

Vir Clariſſime, mihique Amiciſſime,

GAudebam magnopere, cùm ex nuperis Domini Serrarii literis intelligerem, te vivere, & valere, & Oldenburgii tui memorem eſſe: ſed ſimul graviter fortunam meam (ſi fas eſt tali vocabulo uti) accuſabam, quâ factum eſt, ut per tot menſium ſpatium, commercio illo ſuaviſſimo, quo antehac tecum utebar, privatus fuerim. Tum occupationum turba, tum calamitatum domeſticarum immanitas culpandæ ſunt; meum quippe erga te ſtudium ampliſſimum, fidaque amicitia firmo ſemper ſtabunt talo, & inconcuſſa perennabunt. Dominus Boylius, & ego non rarò de te, tuâ Eruditione, & profundis meditationibus confabulamur. Vellemus ingenii tui fœtus excludi, & doctorum amplexibus commendari, teque hâc in re exſpectationi noſtræ facturum ſatis confidimus. Non eſt quòd Domini Boylii diatriba de Nitro, deque Firmitate & Fluiditate apud vos imprimatur: hîc quippe Latino ſermone jam excuſa eſt, nec niſi commoditas deeſt exemplaria ad vos transvehendi. Rogo igitur, ne permittas, ut quis typographus veſtras tale quid aggrediatur. Idem Boylius Tractatum inſignem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

signem de Coloribus in lucem emisit, & Anglicè, & Latinè, simul & Historiam Experimentalem de Frigore, Thermometris, &c. ubi multa præclara, multa nova. Nil nisi bellum hoc infaustum obstat, quò minùs libri ad vos transmittantur. Prodiit etiam Tractatus quidam insignis de sexaginta observationibus Microscopicis, ubi multa audacter; sed Philosophicè (juxta tamen principia Mechanica) disseruntur. Spero Bibliopolas nostros viam inventuros, horum omnium exemplaria ad Vos expediendi. Ego quid tu nuper egeris, vel sub manu habeas, accipere à manu tuâ propriâ aveo, qui sum

Tui Studiosissimus, & Amantissimus

Henr. Oldenburg.

Londini die 28. April. 1665.

Epistola XIII.

Viro Nobilissimo, ac Doctissimo

HENR. OLDENBURGIO

B. d. S.

Amice integerrime,

Paucis ante diebus amicus quidam epistolam tuam 28. Aprilis, quam à Bibliopolâ Amstelædamensi, qui eam sine dubio à D. Ser. acceperat, sibi traditam ajebat. Gavisus sum summoperè, quod tandem ex te ipso intelligere licuit, te bene valere, tuumque erga me animum benevolum eundem atque olim esse. Ego sanè, quotiescunque data fuit occasio, D. Ser. & Christian. Hugenium Z. D. qui etiam te novisse mihi dixerat, de te, tuâque valetudine rogare non desii. Ab eodem D. Hugenio etiam intellexi eruditissimum D. Boylium vivere, & in lucem emisisse Tractatum illum insignem de Coloribus Anglicè, quem ille mihi commodato daret,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

si linguam Anglicam callerem. Gaudeo igitur ex te scire, hunc Tractatum simul cum illo altero de frigore, & Thermometris, de quo nondum audiveram Latinâ civitate donatos, & publici juris factos. Liber de observationibus microscopicis etiam penes D. Hugenium est, sed ni fallor Anglicè. Mira quidem mihi de hisce microscopiis narravit, & simul de Telescopiis quibusdam in Italiâ elaboratis, quibus Eclypses in Jove ab interpositione Satellitum observare potuerunt, ac etiam umbram quandam in Saturno, tanquam ab annulo factam. Quorum occasione non satis possum mirari Carteſii præcipitantiam, qui ait causam, cur Planetæ juxta Saturnum (ejus enim ansas Planetas esse putavit, fortè quia eas Saturnum tangere nunquam observavit) non moventur, posse esse, quòd Saturnus circa proprium axem non gyret, cùm hoc cum suis principiis parùm conveniat, tum quia ex suis principiis facillimè ansarum causam explicare potuerat, nisi præjudicio laboraret, &c.

EPISTOLA XIV.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENR. OLDENBURGIUS.

Vir præstantissimè, Amice colende,

FAcis, ut Virum cordatum, & Philosophum decet, quòd Viros bonos amas; nec est, quòd dubites, quin illi te redament, & merita tua, prout par est, æstiment. Dominus Boylius unà mecum salutem plurimam tibi nunciat, utque strenuè, & ἀκριβῶς Philosophari pergas, te hortatur. Imprimis, si quid tibi lucis affulserit in arduâ illâ indagine, quæ in eo versatur, ut cognoscamus, quomodo unaquæque pars Naturæ cum suo toto conveniat, & quâ ratione cum reliquis cohæreat, ut illud nobis communices, peramanter rogamus. Causas, quas memoras, tanquam incita-

menta

menta ad Tractatum de Scripturâ concinnandum, omninò probo, inque votis efflictim habeo, me usurpare jam oculis posse, quæ in argumentum istud es commentatus. Dominus Serrarius fortè fasciculum aliquem brevi ad me transmittet, cui, si visum ità fuerit, committere tutò poteris, quæ eâ de re jam composuisti, & reciprocam officiorum nostrorum promptitudinem polliceri.

Kircheri *Mundum Subterraneum* quadantenus evolvi, & quamvis ratiocinia ejus, & theoriæ non commendent ingenium, Observationes tamen, & Experimenta, nobis ibi tradita, collaudant diligentiam Auctoris, ejusque de Republicâ Philosophicâ benè merendi voluntatem. Vides igitur, me plusculum illi tribuere, quàm pietatem, facileque dignoscis eorum animum, qui Benedictam hanc aquam illi adspergunt. Quando verba facis de Tractatu Hugeniano de Motu, innuis Cartesii Regulas motûs falsas ferè omnes esse. Non jam ad manum est libellus, quem antehac edidisti de Cartesii principiis Geometricè Demonstratis: non subit animum, num ibi falsitatem istam ostenderis, an verò Cartesium, in aliorum gratiam, κατὰ πόδα fueris secutus. Utinam tandem proprii ingenii fœtum excluderes, & orbi Philosophico fovendum, & educandum committeres! Memini te alicubi indigitâsse multa ex iis, quæ Cartesius ipse captum humanum superare ajebat, quin & multò sublimiora, & subtiliora evidenter posse ab hominibus intelligi & clarissimè explicari. Quid hæres, mi Amice, quid metuis? Tenta, aggredere, perfice tanti momenti provinciam, & videbis totum verè Philosophantium Chorum tibi patrocinari. Fidem meam obstringere audeo, quòd non facerem, si liberare me eam posse dubitarem. Nullatenus crediderim: in animo tibi esse, quicquam contra Existentiam, & Providentiam Dei moliri; & fulcris hisce incoluminibus, firmo talo stat Religio, facileque etiam quævis Contemplationes Philosophicæ vel defenduntur, vel excusantur. Rumpe igitur moras, nec scindi tibi penulam patiaris.

Brevi putem te accepturum, quid de Cometis nuperis sit statuendum. Disceptant inter se de factis Observationibus Hevelius Dantiscanus, & Auroutus Gallus; ambo Viri docti, & Mathematici.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Dispicitur hoc tempore controversia, & quando judicata lis fuerit, mihi, credo, res tota communicabitur, & à me tibi. Hoc asserere jam possum, omnes, qui quidem mihi cogniti sunt, Astronomos judicare, non unum, sed duos Cometas fuisse, nec in quenquam hactenus incidi, qui ex Hypothesi Cartesianâ, ipsorum Phænomena conatus fuerit explicare.

Rogo, si quid porrò acceperis de studiis, & laboribus Domini Hugenii, deque successu pendulorum, ut & de ipsius transmigratione in Galliam, mihi quàmprimum significare non graveris. Adjungas ea, rogo, quæ apud Vos forte dicuntur de Tractatu pacis, de Suecici exercitûs, in Germaniam transvecti, consiliis, deque Episcopi Monasterienſis progressu. Totam credo Europam sequenti ætate bellis involutum iri, & omnia videntur ad mutationem inusitatam vergere. Serviamus nos summo Numini castâ mente, & Philosophiam veram, solidam, & utilem excolamus. Nonnulli ex Philosophis nostris, Regem Oxonium secuti, non raros ibi cœtus agitant, & de promovendis studiis Physicis consulunt. Inter alia in Sonorum naturam inquirere nuper cœperunt. Experimenta, credo, facient, ut explorent, quâ proportione augenda sint pondera ad extendendam chordam absque ullâ vi aliâ, ut intendatur eadem ad Notam ejusmodi acutiorem, quæ facit assignatam consonantiam cum sono priori. De his plura aliàs. Optimè Vale, & vive memor

Tui Studiosissimi

HENR. OLDENBURG.

Londini 12. Octob. 1665.

EPI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XV.

Nobilissimo, ac Doctissimo Viro,

HENRICO OLDENBURGIO.

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Vir Nobilissime,

QUòd me ad Philosophandum tu, & Nobilissimus D. Boylius benignè hortamini, maximas habeo gratias; ego quidem pro tenuitate mei ingenii, quantum queo, pergo, non dubitans interim de vestro auxilio, & benevolentiâ. Ubi quæris, quid sentiam circa quæstionem, quæ in eo versatur, *ut cognoscamus, quomodò unaquæque pars Naturæ cum suo toto conveniat, & quâ ratione cum reliquis cohæreat*, puto te rogare rationes, quibus persuadeamur unamquamque Naturæ partem cum suo toto convenire, & cum reliquis cohærere. Nam cognoscere, quomodò reverâ cohæreant, & unaquæque pars cum suo toto conveniat, id me ignorare dixi in antecedenti meâ Epistola; quia ad hoc cognoscendum requireretur totam Naturam, omnesque ejus partes cognoscere. Conabor igitur rationem ostendere, quæ me id affirmare cogit; attamen priùs monere velim, me Naturæ non tribuere pulchritudinem, deformitatem, ordinem, neque confusionem. Nam res non, nisi respectivè ad nostram imaginationem, possunt dici pulchræ, aut deformes, ordinatæ, aut confusæ.

Per partium igitur cohærentiam nihil aliud intelligo, quàm quòd leges, sive natura unius partis ità sese accommodat legibus, sive naturæ alterius, ut quàm minimè sibi contrarientur. Circa totum, & partes considero res eatenus, ut partes alicujus totius, quatenus earum natura invicem se accommodat, ut, quoad fieri potest, inter se consentiant, quatenus verò inter se discrepant, eate-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

catenus unaquæque ideam ab aliis distinctam in nostrâ Mente formar, ac proinde, ut totum, non ut pars, consideratur. Ex. gr. cum motûs particularum lymphæ, chyli, &c. invicem pro ratione magnitudinis, & figuræ ità se accommodant, ut planè inter se consentiant, unumque fluidum simul omnes constituant, catenus tantùm chylus, lympha, &c. ut partes sanguinis considerantur: quatenus verò concipimus particulas lymphaticas ratione figuræ, & motûs, à particulis chyli discrepare, catenus eas, ut totum, non ut partem, consideramus.

Fingamus jam, si placet vermiculum in sanguine vivere, qui visu ad discernendas particulas sanguinis, lymphæ, &c. valeret, & ratione ad observandum, quomodò unaquæque particula ex alterius occursu, vel resilit, vel partem sui motûs communicat, &c. Ille quidem in hoc sanguine, ut nos in hâc parte universi, viveret, & unamquamque sanguinis particulam, ut totum, non verò ut partem, consideraret, nec scire posset, quomodò partes omnes ab universali naturâ sanguinis moderantur, & invicem, prout universalis natura sanguinis exigit, se accommodare coguntur, ut certâ ratione inter se consentiant. Nam si fingamus, nullas dari causas extra sanguinem, quæ novos motûs sanguini communicarent, nec ullum dari spatium extra sanguinem, nec alia corpora, in quæ particulæ sanguinis suum motum transferre possent, certum est, sanguinem in suo statu semper mansurum, & ejus particulas nullas alias variationes passuras, quàm eas, quæ possunt concipi ex datâ ratione motûs sanguinis ad lympham, chylum, &c. & sic sanguis semper, ut totum, non verò ut pars, considerari deberet. Verùm quia plurimæ aliæ causæ dantur, quæ leges naturæ sanguinis certo modo moderantur, & vicissim illæ à sanguine, hinc fit, ut alii motûs, aliæque variationes in sanguine oriantur, quæ consequuntur non à solâ ratione motûs ejus partium ad invicem, sed à ratione motûs, sanguinis, & causarum externarum simul ad invicem: hoc modo sanguis rationem partis, non verò totius habet. De toto, & parte modò dixi.

Jam cùm omnia naturæ corpora eodem modo possint, & debeant concipi, ac nos hic sanguinem concepimus: omnia enim corpora

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

corpora ab aliis circumcinguntur, & ab invicem determinantur ad existendum, & operandum certâ, ac determinatâ ratione, servatâ semper in omnibus simul, hoc est, in toto universo eâdem ratione motûs ad quietem; hinc sequitur omne corpus, quatenus certo modo modificatum existit, ut partem totius universi, considerari debere, cum suo toto convenire, & cum reliquis cohærere; & quoniam natura universi non est, ut natura sanguinis, limitata; sed absolutè infinita, ideò ab hâc infinitæ potentiæ naturâ ejus partes infinitis modis moderantur, & infinitas variationes pati coguntur. Verùm ratione substantiæ unamquamque partem affectionem unionem cum suo toto habere concipio. Nam ut antehac in primâ meâ Epistolâ, quam Rhenoburgi adhuc habitans tibi scripsi, conatus sum demonstrare, cùm de naturâ substantiæ sit esse infinitam, sequitur ad naturam substantiæ corporeæ unamquamque partem pertinere, nec sine eâ esse, aut concipi posse.

Vides igitur, quâ ratione, & rationem, cur sentiam Corpus humanum partem esse Naturæ: quòd autem ad Mentem humanam attinet, eam etiam partem Naturæ esse censeo; nempe quia statuo, dari etiam in naturâ potentiam infinitam cogitandi, quæ, quatenus infinita, in se continet totam Naturam objectivè, & cujus cogitationes procedunt eodem modo, ac Natura, ejus nimirùm ideatum.

Deinde Mentem humanam hanc eandem potentiam statuo, non quatenus infinitam, & totam Naturam percipientem; sed finitam, nempe quatenus tantùm humanum Corpus percipit, & hâc ratione Mentem humanam partem cujusdam infiniti intellectûs statuo.

Verùm hæc omnia, & quæ huic rei annexa sunt, hic accuratè explicare, & demonstrare, res esset nimis prolixa, nec puto tè id impræsentiarum à me exspectare. Imò dubito, an mentem tuam satis percepturim, atque aliud responderim, ac rogaveris, quod ex te scire desidero.

Quòd deinde scribis, me innuisse Cartesii Regulas motûs falsas ferè omnes esse, si rectè memini, D. Hugenium id sentire dixi, nec ullam aliam falsam esse affirmavi, quàm Regulam sextam Cartesii,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

circa quam D. Hugenium etiam errare me putare dixi; quâ occasione petii, ut mihi communicares experimentum, quod secundùm eam hypothesin experti estis in vestrâ Regiâ Societate; sed tibi id non licere judico, quia de hoc nihil respondes.

Dictus Hugenius totus occupatus fuit, & adhuc est in expoliendis vitris dioptricis; in quem finem fabricam adornavit, in quâ & patinas tornare potest, satis quidem nitidam: quid autem eâ promoverit, adhuc nescio, nec, ut verum fateor, valdè scire desidero. Nam me experientia satis docuit in patinis sphæricis liberâ manu tutiùs, & meliùs expoliri, quàm quâvis machinâ. De pendulorum successu, & tempore transmigrationis in Galliam nondum aliquid certi possum scribere. &c.

EPISTOLA XVI.

Viro Clarissimo

B. D. S.

HENRICUS OLDENBURGIUS.

Vir Præstantissime, Amice plurimùm colende,

PErplacent, quæ de partium Naturæ cum toto consensu, nexuque philosopharis; quanquam non satis assequar, quomodò possimus ordinem, & symmetriam à naturâ, ut tu facere videris, profligare; imprimis cùm ipse agnoscas, omnia ejus corpora ab aliis ambiri, & ab invicem certâ, & constanti ratione, tum ad existendum, tum ad operandum determinari, eâdem semper in omnibus simul motûs ad quietem ratione servatâ: quæ ipsissima veri ordinis ratio formalis esse videtur. At nec hîc fortè te satis capio, non magis, quàm in eo, quòd de Regulis Cartesii antehac scripseras. Utinam subire laborem velles, me edocendi, quâ in re tam Cartesium, quàm Hugenium in regulis motûs errasse judices. Pergratum mihi sanè hoc officio defungendo præstiteris, quod quidem pro viribus demereri studerem. Præ-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Præsens non fui, quando D. Hugenius Experimenta, Hypothesin suam comprobantia, hîc Londini fecit. Intelligo interim quendam inter alia pilam unius libræ, penduli in modum suspendisse, quæ delapsa percusserit aliam, eodem modo suspensam; sed libræ dimidiæ, ex angulo quadraginta graduum, & Hugenium prædixisse, pauculâ factâ Computatione Algebraicâ, quis foret effectus, & hunc ipsum prædictioni ad amussim respondisse. Abest Vir quidam insignis, qui multa talia Experimenta proposuerat, quæ solvisse dicitur Hugenius. Quàmprimum dabitur ipsum, qui abest, convenire, uberiùs, & enucleatiùs forsan hanc rem tibi exposuero. Tu interim superiori petito me ne refrageris, iterum atque iterum rogo; & si quid præterea de Hugenii successu in poliendis Vitris Telescopicis cognoveris, impertiri quoque ne graveris. Spero Societatem nostram Regiam, pestе jam insigniter per Dei gratiam desæviente, brevi Londinum reversuram, cœtusque suos hebdomadicos instauraturam: quæ ibi transigentur scitu digna, eorum communicationem certò tibi poteris polliceri.

Mentionem antehac feceram de Observatis Anatomicis. Scripsit ad me non ità pridem Dom. Boylius (qui te perhumaniter salutat) eximios Anatomicos Oxonii se certum reddidisse, quòd Asperam Arteriam, tum quarundam Ovium, tum Boum, gramine refertam invenerint; & quòd ante paucas septimanas dicti Anatomici invitati fuerint ad videndum Bovem, qui per duos tresve dies collum ferè continuò obstipum, erectumque tenuerat, & ex morbo, quem possessores planè non cognoverint, mortuus fuerit: in quo, dissectis partibus, ad collum & jugulum spectantibus, ipsi repererint cum admiratione, Asperam ejus arteriam in ipso trunco penitùs gramine refertam fuisse, ac si quis illud vi intrò adegisset. Id quod justam suggerit inquirendi causam, tum quâ ratione tanta graminis quantitas illuc pervenerit; tum, cùm ibi esset, quomodò ejusmodi animal tamdiu supervivere potuerit? Præterea idem Amicus mihi significavit, curiosum quendam Medicum, itidem Oxoniensem, Lac in sanguine humano inveniisse. Narrat enim puellam, sumpto largiori jentaculo horâ septimâ matutinâ, sanguinem misisse in pede horâ ejusdem diei undecimâ: & primum sanguinem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

immissum fuisse Scutellæ, eumque pauco exinde temporis spatio elapso, alborem induisse; postremum verò sanguinem in vasculum minus, quod acetabulum, ni fallor, vocant (Anglicè à Sawcer) influxisse, eumque protinùs in placentæ lacteæ formam abiisse: interjectis quinque, aut sex horis Medicum reversum sanguinem utrumque inspexisse, eumque, qui in Scutellâ erat, dimidium fuisse sanguinem, dimidium vero chyliformem, qui chylus sanguini, ut serum lacti, innataverit: at eum, qui erat in *acetabulo*, totum fuisse chylum, sine ullâ sanguinis specie; eumque utrumque super igne seorsim calefaceret, ambos liquores induruisse; puellam verò bene valuisse, nec sanguinem misisse, nisi quòd nunquam passa fuisset menstrua, quamquam colore florido vigeret.

Sed transeo ad Politica. In omnium ore hîc est rumor de Israëlitarum, per plusquam bis mille annos dispersorum, reditu in Patriam. Pauci id hoc loco credunt; at multi optant. Tu, quid hâc de re audias, statuasque, amico tuo significabis. Me quod attinet, quamdiu Nova hæc à Viris fide dignis non perscribuntur ex Urbe Constantinopolitanâ, cui hujus rei maximè omnium interest, fidem iis adhibere non possum. Scire aveo, quid Judæi Amstelædamenses eâ de re inaudiverint, & quomodo tanto nuncio afficiantur, qui, verus si fuerit, rerum omnium in Mundo Catastrophen indueturus sanè videtur.

Quid Suecus nunc moliatur, & Brandiburgicus, si potes, explica; & crede me esse

Tui Studiosissimum

HENR. OLDENBURG.

Londini die 8. Decemb. 1665.

P. S. Quid de nuperis Cometis nostri Philosophi statuant, brevi tibi indicabo, Deo volente.

EPI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XVII.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENR. OLDENBURGIUS.

S. P.

NOlui dimittere commodam hanc occasionem, quam Doctissimus Dom. Bourgeois, Medicinæ Doctor Cadomensis, & Reformatæ Religionis addictus, jam in Belgium abituriens, mihi offert; ut hâc ratione tibi significarem, me ante aliquot septimanas tibi gratum meum animum pro Tractatu tuo mihi transmisso, licet nunquam tradito, expossuisse; at dubium fovere, num literæ illæ meæ ad manus ritè pervenerint. *Indicaveram in iis me de Tractatu illo sententiam; quam utique, dehinc re propius inspectâ, & perpensâ, nimis immaturam fuisse nunc existimo.* Quædam mihi videbantur tunc temporis vergere in fraudem Religionis, dum eam ex eo pede metiebar, quam Theologorum vulgus, & receptæ Confessionum Formulæ (quæ nimium spirare videntur partium studia) suppeditant. At totum negotium intimiùs recogitanti multa occurrunt, quæ mihi persuasum eunt, te tantùm abesse, ut quicquam in Veræ Religionis, solidæve Philosophiæ damnum moliaris, ut contrà genuinum Christianæ Religionis finem, nec non divinam fructuosæ Philosophiæ sublimitatem, & excellentiam commendare, & stabilire allabores. Cùm igitur hoc ipsum animo tuo sedere nunc credam, rogatum te enixè velim, ut quid eum in finem nunc pares, & mediteris, veteri, & candido Amico, qui instituti tam divini successum felicissimum totus anhelat, frequentibus literis exponere digneris. Sanctè tibi polliceor, me nihil eorum ulli mortalium propalaturum, siquidem tu mihi silentium injunxeris; hoc me solummodò enixurum, ut bonorum, & sagacium Viro-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rum mentes ad amplexandas illas veritates, quas tu aliquando in ampliorem lucem depromes, sensim disponam, & præjudicia adversus Meditationes tuas concepta è medio tollam. Ni fallor, admodùm penitiùs mihi perspicere videris Mentis humanæ naturam, & vires, ejusque cum Corpore nostro Unionem. De quo argumento ut tua cogitata edocere me velis, impensè oro. Vale, Vir Præstantissime, & Doctrinæ, ac virtutis tuæ Cultori Studiosissimo favere perge

HENR. OLDENBURG.

Londini 8. Octob. 1665.

EPISTOLA XVIII.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENR. OLDENBURGIUS.

COmmercio Nostro literario sic feliciter instaurato, Vir Clarissime, nolim amici officio deesse literarum intermissione. Cum ex responsione tuâ 5. Julii ad me datâ, intellexerim, animo fedare tuo, Tractatum illum tuum Quinque-partitum publici juris facere, permittas, quæso, te moneam ex affectûs in me tui sinceritate, ne quicquam misceas, quòd Religiosæ virtutis praxin labefactare ullatenus videatur, maximè cùm degener, & flagitiosa hæc ætas nil venetur avidiùs, quàm dogmata ejusmodi, quorum conclusiones grassantibus vitiis patrocinari videantur.

De cætero, non renuam aliquot dicti Tractatus exemplaria recipere. Hoc duntaxat rogatum te velim, ut suo tempore mercatori cuidam Belgico, Londini commoranti, inscribantur, qui mihi postmodùm tradenda curet. Nec opus fuerit verba de eo facere, libros scilicet istiusmodi ad me fuisse transmissos: dummodò enim in

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

in potestatem meam tutò pervenerint, nullus dubito, quin commodum mihi futurum sit, eos amicis meis hinc inde distribuendi, justumque pro iis precium consequendi. Vale, &, quando vacaverit, rescribe

Tui Studiosissimo

HENR. OLDENBURG.

Londini, 22 Julii 1675.

EPISTOLA XIX.

Viro Nobilissimo, ac Doctissimo,

HENRICO OLDENBURGIO

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Nobilissime, & Clarissime Domine,

EO tempore, quo literas tuas 22 Julii accepi, Amstelædamum profectus sum eo consilio, ut librum de quo tibi scripseram, typis mandarem. Quod dum agito; rumor ubique spargebatur librum quendam meum de Deo sub prælo sudare, meque in eo conari ostendere, nullum dari Deum: qui quidem rumor à plurimis accipiebatur. Unde quidam Theologi (hujus fortè rumoris auctores) occasionem cepere de me coram Principe, & Magistratibus conquerendi; stolidi præterea Cartesiani, quia mihi favere creduntur, ut à se hanc amoverent suspicionem, meas ubique opiniones, & scripta detestari non cessabant, nec etiamnum cessant. Hæc cum à Viris quibusdam fide dignis intellexissem, qui simul affirmabant, Theologos mihi ubique insidiari, editionem, quam parabam, differre statui, donec, quo res evaderet, viderem, &, quod tum consilium sequerer, tibi significare proposui. Verùm negotium quotidie in pejus vergere videtur, &, quod tamen agam, incertus sum. Interim meam ad tuas literas responsionem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nem diutiùs intermittere nolui, & primò tibi maximas ago gratias pro amicissimâ tuâ admonitione, cujus tamen ampliorem explicationem delidero, ut sciam, quænam ea dogmata esse credas, quæ religiosæ virtutis praxin labefactare viderentur. Nam quæ mihi cum ratione convenire videntur, eadem ad virtutem maximè esse utilia credo. Deinde, nisi tibi molestum sit, velim, ut loca Tractatûs Theologico-politici, quæ viris doctis scrupulum injecerunt, mihi indicares. Cupio namque istum Tractatum notis quibusdam illustrare, & concepta de eo præjudicia, si fieri possit, tollere. Vale.

EPISTOLA XX.

Clarissimo Viro

B. D. S.

HENRICUS OLDENBURGIUS.

P. S.

QUantum video ex tuis Novissimis, in periculo versatur Libri à te publico destinati Editio. Non possum non probare institutum tuum, quo illustrare, & mollire te velle significas, quæ in Tractatu Theologico-Politico crucem Lectoribus fixere. Ea imprimis esse putem, quæ ambiguè ibi tradita videntur de Deo, & Naturâ; quæ duo à te confundi, quamplurimi arbitrantur. Adhæc multis tollere videris miraculorum authoritatem, & valorem, quibus solis Divinæ Revelationis certitudinem adstrui posse, omnibus ferè Christianis est persuasum. Insuper, de Jesu Christo, Mundi Redemptore, & unico hominum Mediatore, deque ejus Incarnatione, & Satisfactione sententiam tuam celare te ajunt; postulantque, ut de tribus hisce capitibus mentem tuam dilucidè aperias. Quod si feceris, in eoque Christianis cordatis, & ratione valentibus placueris, in tuto res tuas fore opinor. Hæc paucis te scire volui, qui sum tui studiosissimus. Vale.

Dab. die 15. Novemb. 1675.

P. S. *Fac, quæso, brevi sciam, hæ meæ lineolæ tibi rite traditæ fuisse.*

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XXI.

Viro Nobilissimo, ac Doctissimo

HENRICO OLDENBURGIO

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Nobilissime Domine,

PErbreves tuas literas, 15. Nov. ad me datas, die Saturni elapsâ accepi: in iis ea tantummodò indicas, quæ in Tractatu Theologico-Politico crucem lectoribus fixere. Cum tamen ex iis etiam cognoscere speraverim, quænam eæ opiniones essent, quæ religiosæ virtutis praxin labefactare viderentur, de quibus antea monueras. Sed, ut de tribus illis capitibus, quæ notas, mentem meam tibi aperiam, dico, & quidem ad primum, me de Deo, & Naturâ sententiam fovere longè diversam ab eâ, quam Neoterici Christiani defendere solent. Deum enim rerum omnium causam immanentem, ut ajunt, non verò transeuntem statuo. Omnia, inquam, in Deo esse, & in Deo moveri cum Paulo affirmo, & fortè etiam cum omnibus antiquis Philosophis, licet alio modo; & auderem etiam dicere, cum antiquis omnibus Hebræis, quantum ex quibusdam traditionibus, tametsi multis modis adulteratis, conjicere licet. Attamen quòd quidam putant, Tractatum Theologico-Politicum eo niti, quòd Deus, & Natura (per quam massam quandam, sive materiam corpoream intelligunt) unum, & idem sint, totâ errant viâ. Ad miracula deinde quod attinet, mihi contrà persuasum est, divinæ revelationis certitudinem solâ doctrinæ sapientiâ, non autem miraculis, hoc est, ignorantiâ adstrui posse, quod satis prolixè Cap. VI. de miraculis ostendi. Hoc tantùm hic addo, me inter Religionem, & Superstitionem hanc præcipuam agnoscere differentiam, quòd hæc ignorantiam,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

illa autem sapientiam pro fundamento habeat, & hanc causam esse credo, cur Christiani non fide, neque charitate, neque reliquis Spiritûs Sancti fructibus; sed solâ opinione inter reliquos dignoscuntur; nempe, quia, ut omnes, solis miraculis, hoc est ignorantiâ, quæ omnis malitiæ fons est, se defendunt; atque adeò fidem, licet veram, in superstitionem vertunt. Verùm an huic malo remedium adhibere reges unquam concedent, valdè dubito. Denique, ut de tertio etiam capite mentem meam clariùs aperiam, dico ad salutem non esse omninò necesse, Christum secundùm carnem noscere; sed de æterno illo filio Dei, hoc est, Dei æternâ sapientiâ, quæ sese in omnibus rebus, & maxime in Mente humanâ, & omnium maximè in Christo Jesu manifestavit, longè aliter sentiendum. Nam nemo absque hâc ad statum beatitudinis potest pervenire, utpote quæ sola docet, quid verum & falsum, bonum & malum sit. Et quia, uti dixi, hæc sapientia per Jesum Christum maximè manifestata fuit, ideò ipsius discipuli eandem, quatenus ab ipso ipsis fuit revelata, prædicaverunt, seseque spiritu illo Christi supra reliquos gloriari posse ostenderunt. Cæterùm quòd quædam Ecclesiæ his addunt, quòd Deus naturam humanam assumpserit, monui expresse, me, quid dicant, nescire; imò, ut verum fatear, non minùs absurdè mihi loqui videntur, quàm si quis mihi diceret, quòd circulus naturam quadrati inducrit. Atque hæc sufficere arbitror ad explicandum, quid de tribus illis capitibus sentiam. An eadem Christianis, quos nosti, placitura sint, id tu meliùs scire poteris. Vale.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XXII.

Clarissimo, Doctissimoque Viro,

B. D. S.

HENR. OLDENBURGIUS

S. P.

Responsio ad Præcedentem.

QUandoquidem accusare me videris nimiæ brevitatis, culpam illam hâc vice nimiâ prolixitate eluam. Exspectaveras, ut video, earum in Scriptis tuis opinionum enarrationem, quæ Religiosæ virtutis praxin convellere Lectoribus tuis videantur. Dicam quid sit rei, quod potissimùm eos excruciet. Fatalem videris rerum, & actionum omnium necessitatem adstruere: atqui illâ concessâ, assertâque, legum omnium, omnis virtutis, & religionis incidi nervos, omnesque remunerationes, & pœnas inanes esse, autumant. Quicquid cogit, vel necessitatem infert, excusare iidem arbitrantur; proindeque neminem inexcusabilem in Dei conspectu fore censent. Si fatis agamur, durâque revolutâ manu omnia certo, & inevitabili tramite vadunt, quis culpæ, pœnarumque sit locus, illi equidem non assequuntur. Quis huic nodo adhiberi possit cuneus, perquam ardua res dictu est. Tu quid opis hanc in rem suppeditare possis, scire & discere pervelim.

Ad sententiam illam tuam, quam de tribus capitibus, à me notatis, aperire mihi dignaris, hæc inquirenda subeunt. Primò, quonam sensu *Miracula*, *& Ignorantiam* pro Synonymis, & æquipollentibus habeas, ut in Novissimis tuis sentire videris; cùm Lazari à mortuis resuscitatio, & Jesu Christi à morte resurrectio omnem Naturæ creatæ vim superare, & soli potentiæ divinæ competere videatur; neque id ignorantiam culpabilem arguat, quod intelligentiæ finitæ, certisque repagulis constrictæ limites excedat necessum est. An non convenire censes creatæ Menti & scientiæ, increatæ Mentis, ac supremi Numinis talem scientiam,

potentiamque agnoscere, quæ penetrare, ac præstare ea possit, quorum ratio, ac modus à nobis homuncionibus reddi, & explicari nequeat? Homines sumus, humani nihil à Nobis alienum ducendum videtur. Deinde, cum capere te nequire fatearis, Deum reverâ naturam humanam assumpsisse, quærere ex te fas sit, quomodò illa Euangelii nostri, & Epistolæ ad Hebræos scitiptæ locos intelligas, quorum prior affirmat, *verbum carnem factum esse*; posterior, *Filium Dei non Angelos, sed semen Abrahæ assumpsisse*. Et totius Euangelii tenorem id inferre putem Filium Dei unigenitum λόγον, (qui & Deus, & apud Deum erat) in naturâ humanâ se ostendisse, & pro nobis peccatoribus ἀντίλυτρον, redemptionis precium, passione, & morte suâ exsolvisse. Quid de his, & similibus dicendum, ut sua constet Euangelio, & Christianæ Religioni, cui te favere opinor, veritas, lubens edoceri vellem.

Plura scribere statueram, sed interpellant amici invisentes, quibus negare humanitatis officia nefas duco. Sed & hæc, quæ congessi hâc Epistolâ, sufficerint, & fortasse tædium tibi Philosophanti creaverint. Vale igitur, & me jugem Eruditionis & Scientiæ tuæ cultorem crede.

Dab. Londini die 16. Decemb. 1675.

EPISTOLA XXIII.

Viro Nobilissimo, ac Doctissimo

HENR. OLDENBURGIO

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Nobilissime Domine,

VIdeo tandem, quid id fuerit, quod à me postulabas ne evulgarem; sed quia id ipsum præcipuum est fundamentum eorum omnium, quæ in Tractatu, quem edere destinaveram, habentur,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tur, volo hic paucis explicare, quâ ratione ego fatalem omnium rerum, & actionum necessitatem statuam. Nam Deum nullo modo fato subjicio, sed omnia inevitabili necessitate ex Dei naturâ sequi concipio eodem modo, ac omnes concipiunt, ex ipsius Dei naturâ sequi, ut Deus se ipsum intelligat; quod sanè nemo negat ex divinâ naturâ necessariò sequi, & tamen nemo concipit, Deum fato aliquo coactum, sed omninò liberè, tametsi necessariò se ipsum intelligere.

Deinde hæc inevitabilis rerum necessitas nec jura divina, nec humana tollit. Nam ipsa moralia documenta, sive formam legis, seu juris ab ipso Deo accipiant, sive non, divina tamen sunt, & salutaria, & si bonum, quod ex virtute, & amore divino sequitur, à Deo tanquam Judice accipiamus, vel ex necessitate Divinæ naturæ emanet, non erit propterea magis, aut minùs optabile, ut nec contrà mala, quæ ex pravis actionibus, & affectibus sequuntur, ideò, quia necessariò ex iisdem sequuntur, minùs timenda sunt, & denique sive ea, quæ agimus, necessariò, vel contingenter agamus, spe tamen, & metu ducimur.

Porrò homines coram Deo nullâ aliâ de causâ sunt inexcusabiles, quàm quia in ipsius Dei potestate sunt, ut lutum in potestate figuli, qui ex eâdem massâ vasa facit, alia ad decus, alia ad dedecus. Ad hæc pauca si attendere velis aliquantulùm, non dubito, quin facili negotio ad omnia argumenta, quæ in hanc sententiam objici solent, respondere possis, ut multi jam mecum experti sunt.

Miracula, & ignorantiam pro æquipollentibus sumpsi, quia ii, qui Dei existentiam, & Religionem miraculis adstruere conantur, rem obscuram per aliam magis obscuram, & quam maximè ignorant, ostendere volunt, atque ità novum argumentandi genus adferunt, redigendo scilicet non ad impossibile, ut ajunt, sed ignorantiam. Cæterùm meam de miraculis sententiam satis, ni fallor, explicui in Tractatu Theologico-Politico. Hoc tantùm hic addo, quòd si ad hæc attendas, quòd scilicet Christus non Senatui, nec Pilato, nec cuiquam infidelium; sed sanctis tantummodò apparuerit, & quòd Deus neque dextram, neque sinistram habeat, nec in loco; sed ubique secundùm essen-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tiam sit, & quòd materia ubique sit eadem, & quòd Deus extra Mundum in spatio, quod fingunt, imaginario, sese non manifestet, & quòd denique Corporis humani compages intra debitos limites solo aëris pondere coërceatur, facilè videbis, hanc Christi apparitionem non absimilem esse illi, quâ Deus Abrahamo apparuit, quando hic vidit homines, quos ad secum prandendum invitavit. At dices, Apostolos omnes omninò credidisse, quòd Christus à morte resurrexerit, & ad cœlum reverâ ascenderit: quod ego non nego. Nam ipse etiam Abrahamus credidit, quòd Deus apud ipsum pransus fuerit, & omnes Israëlitæ, quòd Deus è cœlo igne circumdatus ad montem Sinai descenderit, & cum iis immediatè locutus fuerit, cum tamen hæc, & plura alia hujusmodi apparitiones, seu revelationes fuerint, captui, & opinionibus eorum hominum accommodatæ, quibus Deus mentem suam iisdem revelare voluit. Concludo itaque Christi à mortuis resurrectionem reverâ spiritualem, & solis fidelibus ad eorum captum revelatam fuisse, nempe quòd Christus æternitate donatus fuit, & à mortuis, (mortuos hic intelligo eo sensu, quo Christus dixit: *finite mortuos mortuos suos sepelire*) surrexit, simulatque vitâ & morte singularis sanctitatis exemplum dedit, & eatenus discipulos suos à mortuis suscitat, quatenus ipsi hoc vitæ ejus, & mortis exemplum sequuntur. Nec difficilè esset totam Euangelii doctrinam secundùm hanc hypothesin explicare. Imo Caput 15. Ep. 1. ad Corinthios ex solâ hâc hypothesi explicari potest, & Pauli argumenta intelligi, cum aliàs communem hypothesin sequendo infirma appareant, & facili negotio refelli possint, ut jam taceam, quòd Christiani omnia, quæ Judæi carnaliter, Spiritualiter interpretati sunt. Humanam imbecillitatem tecum agnosco. Sed te contrà rogare mihi liceat, an nos homunciones tantam Naturæ cognitionem habeamus, ut determinare possimus, quousque ejus vis, & potentia se extendit, & quid ejus vim superat? quod quia nemo sine arrogantiâ præsumere potest, licet ergo absque jactantiâ miracula per causas naturales, quantum fieri potest, explicare, & quæ explicare non possumus, nec etiam demonstrare, quòd absurda sint, satiùs erit judicium de iis suspendere, & Religionem, uti dixi, solâ Doctri-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Doctrinæ sapientiâ adstruere. Loca denique Euangelii Johannis & Epistolæ ad Hebræos iis, quæ dixi, repugnare credis, quia Linguarum orientalium phrases Europæis loquendi modis metiris, & quamvis Johannes suum Euangelium Græcè scripserit, hebraizat tamen. Quicquid sit, an credis, quando Scriptura ait, quòd Deus in Nube sese manifestaverit, aut quòd in Tabernaculo, & in Templo habitaverit, quòd ipse Deus naturam Nubis, Tabernaculi, & templi assumpserit? atqui hoc summum est, quod Christus de se ipso dixit, se scilicet templum Dei esse, nimirùm quia, ut in meis præcedentibus dixi, Deus sese maximè in Christo manifestavit, quod Johannes ut efficaciùs exprimeret, dixit verbum factum esse carnem. Sed de his satis.

Epistola XXIV.

Viro Clarissimo

B. D. S.

HENRICUS OLDENBURGIUS

τὸν πρῶτον.

Responsio ad præcedentem.

REm acu tetigisti, dum percipis causam, quare fatalem illam rerum omnium necessitatem vulgari nollem, ne scilicet virtutis exercitium inde sufflaminaretur, nec præmia, ac pœnæ vilescerent. Quæ in eam rem novissimæ tuæ litteræ suggerunt, necdum conficere hoc negotium, Mentemque humanam tranquillare videntur. Etenim si nos homines in omnibus actionibus nostris, moralibus æquè, ac naturalibus, ità in potestate Dei sumus, ut lutum in manu figuli, quâ fronte quæso accusari ullus nostrûm potest, quòd hoc, vel illo modo egerit, cùm secus agere ipsi omninò fuerit impossibile? An non ad unum omnes regerere Deo poteri-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

terimus, inflexibile fatum tuum, ac irresistibilis tua potestas nos eò adegit, ut sic operaremur, nec operari aliter potuimus; cur igitur, & quo jure nos dirissimis pœnis mancipabis, quas nullatenus evitare potuimus, te omnia per supremam necessitatem pro arbitrio, & beneplacito tuo operante, & dirigente? Cùm tu dicis, Homines coram Deo nullâ aliâ de causa esse inexcusabiles, quàm quia sunt in potestate Dei; Ego argumentum illud planè inverterem, diceremque majori, ut videtur, ratione; Homines ideo planè esse excusabiles, quia in potestate Dei sunt. In promptu enim est omnibus objicere; Ineluctabilis est potestas tua, ô Deus; Quare meritò, quod aliter non egi, excusandus videor.

Deinde, quòd Miracula, & Ignorantiam pro æquipollentibus etiamnum capis, videris potentiam Dei, & Hominum, etiam acutissimorum, scientiam iisdem finibus concludere; quasi nihil agere, vel producere Deus queat, cujus rationem reddere homines non possint; si omnes ingenii vires intendant. Adhæc Historia illa de Christi Passione, Morte, Sepulturâ, Resurrectione vivis adeò coloribus, genuinisque descripta videtur, ut vel appellare conscientiam tuam ausim, credasne illa Allegoricè potiùs, quàm literaliter esse accipienda, dummodò de Historiæ veritate fueris persuasus? Circumstantiæ illæ, quæ ab Evangelistis eâ de re adeò dilucidè sunt consignatæ, urgere penitùs videntur, historiam illam ad literam esse capiendam. Hæc paucis ad argumentum illud notare porrò volui, quibus ut ignoscas, & pro candore tuo amicè respondeas, enixè rogo. Dom. Boylius te officiosè resalutat. Quid Regia Societas nunc agat aliâ vice exponam. Vale & me amare perge.

Londini, 14. Januar. 1676.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XXV.

Viro Nobilissimo, ac Doctissimo,

HENRICO OLDENBURGIO

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Nobilissime Domine,

Quòd in præcedentibus meis dixi, nos ideò esse inexcusabiles, quia in Dei potestate sumus, ut lutum in manu figuli, hoc sensu intelligi volui, videlicet quòd nemo Deum redarguere potest, quòd ipsi naturam infirmam, seu animum impotentem dederit. Sicut enim absurdè circulus conquereretur, quòd Deus ipsi globi proprietates, vel infans, qui calculo cruciatur, quòd ei corpus sanum non dederit, sic etiam homo animo impotens quæri posset, quòd Deus ipsi fortitudinem, veramque ipsius Dei cognitionem, & amorem negaverit, quodque ipsi naturam adeò infirmam dederit, ut cupiditates suas nec coërcere, nec moderari possit. Nam naturæ cujuscunque rei nihil aliud competit, quàm id, quòd ex datâ ipsius causâ necessariò sequitur. Quod autem naturæ uniuscujusque hominis non competat, ut animo forti sit, & quòd in nostrâ potestate non magis sit Corpus sanum, quàm Mentem sanam habere, negare nemo potest, nisi qui tam experientiam, quàm rationem negare velit. At instas, si homines ex naturæ necessitate peccant, sunt ergo excusabiles, nec quòd inde concludere velis, explicas, an scilicet quòd Deus in eos irasci nequeat, an verò quòd beatitudine, hoc est, Dei cognitione & amore digni sint. Sed, si primum putas, omninò concedo, Deum non irasci, sed omnia ex ipsius sententiâ fieri; at nego, quòd propterea omnes beati esse debeant: possunt quippe homines excusabiles esse, & nihilominùs beatitudine carere, & multis modis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cruciari. Est enim equus excusabilis, quòd equus, & non homo sit; at nihilominùs equus, & non homo esse debet. Qui ex morsu canis furit, excusandus quidem est, & tamen jure suffocatur, & qui denique cupiditates suas regere, & metu legum easdem coërcere nequit, quamvis etiam ob infirmitatem excusandus sit, non potest tamen animi acquiescentiâ, Deique cognitione, & amore frui; sed necessariò perit. Neque hîc necesse esse puto monere, quòd Scriptura, quando ait, Deum in peccatores irasci, eumque judicem esse, qui de hominum actionibus cognoscit, statuit, & judicat, more humano, & secundùm receptas vulgi opiniones loquatur, quia ipsius intentum non est Philosophiam docere, nec homines doctos, sed obtemperantes reddere.

Quo præterea pacto videar, ex eo, quòd miracula, & ignorantiam pro æquipollentibus sumpserim, potentiam Dei, & hominum scientiam iisdem finibus concludere, non video.

Cæterùm Christi passionem, mortem, & sepulturam tecum literaliter accipio, ejus autem resurrectionem allegoricè. Fateor quidem hanc etiam ab Euangelistis iis narrari circumstantiis, ut negare non possimus, ipsos Euangelistas credidisse, Christi corpus resurrexisse, & ad cœlum adscendisse, ut ad Dei dextram sederet; & quòd ab infidelibus etiam potuisset videri, si unà in iis locis adfuissent, in quibus ipse Christus discipulis apparuit; in quo tamen, salvâ Euangelii doctrinâ, potuerunt decipi, ut aliis etiam Prophetis contigit, cujus rei exempla in præcedentibus dedi. At Paulus, cui etiam Christus postea apparuit, gloriatur, quòd Christum non secundùm carnem; sed secundùm spiritum noverit. Vale, Vir amplissime, & me omni studio, atque affectu tuum esse crede.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA XXVI.

Clarissimo Viro

B. D. S.

SIMON de VRIES.

Amice Integerrime,

JAmdudum exoptavi tibi adesse; sed tempus, asperaque hyems non satis mihi fuerunt propitiæ. Quamvis autem corpore abs te tam longè sim remotus, animo tamen sæpissime es præsens meo, præsertim in tuis scriptis cùm versor, eaque manibus tracto. Sed quum non omnia, circa Definitiones, mihi sint clara, tui memor ad hasce literas scribendas animum appuli. Consului subtilis ingenii Mathematicum, Borellum, qui de his rebus sic scribit. *Definitiones*, inquit, *adhibentur in Demonstratione, ut præmissæ. Quare necesse est, ut sint evidenter cognitæ, aliàs cognitio scientifica, seu evidentissima ex iis acquiri non potest.* Et alibi. *Non temerè, sed maximâ cautione eligi debet ratio structuræ, aut essentialis passio prima, & notissima alicujus subjecti. Nam si Constructio, & passio nominata sit impossibilis, tunc non efficietur Definitio scientifica, ut si quis diceret: Duæ rectæ lineæ, spatium comprehendentes, vocentur Figurales, essent Definitiones non Entium, & Impossibiles; & propterea potius ignorantia, quàm Scientia ex eis deduceretur. Deinde si Constructio, aut passio nominata sit quidem possibilis, & vera, sed nobis ignota, aut dubia, tunc bona Definitio non erit. Nam conclusiones ab ignoto, & dubio ortæ, incertæ quoque, & dubiæ erunt; & ideò suspicionem, aut opinionem, non autem scientiam certam afferent.* A cujus opinione dissentire videtur Tacquet, qui autumat ex falso pronunciato directè ad veram Conclusionem procedi posse, uti tibi notum. Clavius verò, cujus etiam sententiam introducit, sic sentit. *Definitiones* (inquit) *sunt artis vocabula, neque opus*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

est, ut ratio afferatur, cur res aliqua hoc, aut illo definiatur modo; sed satis est, ut nunquam res definita afferatur alicui convenire, nisi prius Definitionem traditam eidem convenire demonstretur.

Ità ut Borellus velit, quòd Definitio alicujus subjecti debeat constare ex passione, sive structurâ primâ, essentiali, nobis notissimâ, & verâ. Clavius contrà statuat, nihil referre, sive prima, sive notissima, sive vera passio sit, nec ne, dummodò Definitionem, quam tradidimus, alicui convenire, non asseratur, nisi priùs demonstretur.

Præ Clavii sententiâ Borelli sententiam eligerem ego: utri verò tu, an eorum neutri assentiaris, nescio. Cùm igitur tales, de Definitionis Naturâ, quæ inter principia Demonstrationis numeratur, difficultates mihi sint obortæ, nec animus ab istis se queat expedire, magnopere desidero, & obnixè peto, ut, si per negotium, perque otium liceat, tuam hâc de re sententiam perscribere non graveris, & simul addere distinctionem inter Axiomata & Definitiones. Borellus nullam veram admittit, nisi quoad Nomen; sed te aliam ponere credo. Porrò definitionem tertiam non intelligo. Memini te Hagæ Comitis mihi dixisse, quòd Res duobus modis potest considerari, vel prout in se est, vel prout respectum habet ad aliud; uti *Intellectus*: is enim vel potest considerari sub cogitatione, vel ut constans ideis. Sed quænam hîc sit distinctio, non assequor: nam existimo, quòd, si cogitationem rectè concipio, eam oportet comprehendere sub ideis, quia remotis ab eâ omnibus ideis cogitationem destrui necessum est. Cujus rei cum exemplum satis clarum non habeam, res ipsa aliquo modo obscura remanet, ulteriore que explicatione indiget. Denique etiam in Scholio Prop. 10. lib. 1. sub initium ipse hæc habes. *Ex his apparet, quòd, quamvis duo attributa realiter distincta concipiantur, hoc est, unum sine altero ope, non possumus tamen inde concludere ipsa duo entia, sive duas diversas substantias constituere. Id enim est de naturâ substantiæ, ut unumquodque ejus attributorum, per se concipiatur; quandoquidem omnia, quæ habet, attributa simul in ipsâ fuerunt.* In quibus videris supponere, Substantiæ naturam ità esse constitutam, ut plura possit habere attributa, quòd nondum est demonstratum, nisi ad sex-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sextam Definitionem Substantiæ absolutè infinitæ, sive Dei respicias; aliàs, si statuatur unamquamque Substantiam tantùm habere unum attributum, & ego haberem duas ideas duorum attributorum, rectè concludere possem, quòd, ubi duo diversa attributa, ibi duæ diversæ sint substantiæ. Hujus etiam clariorem explicationem rogo. Desino Vir Clar. & ad has tuam responsionem primâ quâvis occasione exspecto

Tibi Addictissimus

S. J. de Vries.

Amstelædami die 24. Febr. 1663.

Epistola XXVII.

Doctissimo Juveni

SIMONI de VRIES

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Amice colende,

Quòd ad quæstiones à te propositas attinet. Video te in iis hærere, propterea quòd non destinguis inter genera Definitionum. Nempe inter definitionem, quæ inservit ad rem, cujus essentia tantùm quæritur, & de quâ solâ dubitatur, explicandum, & inter definitionem, quæ ut solùm examinetur, proponitur. Illa enim, quia determinatum habet objectum, vera debet esse; hæc verò id non requirit. Ex. gr. si quis templi Solomonis descriptionem me roget, ipsi veram templi descriptionem tradere debeo, nisi cum ipso cupiam garrire. Sed si ego templum aliquod in mente concinnavi, quod ædificare cupio: ex cujus descriptione concludo

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

me talem fundum, totque millia lapidum, aliorumque materialium emere debere. Aliquisne sanæ mentis mihi dicet, me malè concluſiſſe, ex eo quòd fortè falſam adhibui definitionem? vel an aliquis à me exiget, ut meam definitionem probem? Is sanè nihil aliud mihi dicet, quàm quòd id, quod conceperam, non conceperim, vel à me exiget, ut id, quod conceperam, probem, me conceperiſſe, quod sanè eſt nugari. Quare definitio vel explicat rem, prout eſt extra intellectum, & tum vera debet eſſe, & à Propoſitione, vel Axiomate non differre, niſi quòd illa tantùm circa rerum, rerumve affectionum eſſentias verſatur; hoc verò latiùs, nempe ad æternas veritates etiam ſe extendit: Vel explicat rem, prout à nobis concipitur, vel concipi poteſt, tumque in eo etiam differt ab Axiomate & Propoſitione, quòd non exigit, niſi ut concipiatur abſolutè, non ut Axioma ſub ratione veri. Quare mala definitio illa eſt, quæ non concipitur. Quod ut intelligatur, Borelli exemplum capiam. Nempe ſi quis diceret, duæ rectæ lineæ, ſpatium comprehentes, vocentur figurales. Si is per lineam rectam intelligit id, quod omnes per lineam curvam, tum bona eſt definitio, (per illam enim definitionem intelligeretur figura, ut ( ), aut ſimiles) modò quadrata, & alias poſtea non intelligat figuras. Verùm ſi per lineam intelligat id, quod communiter intelligimus, res eſt planè inconceptibilis, ideoque nulla eſt definitio. Quæ omnia à Borello, in cujus ſententiâ amplectendâ proinus es, planè confunduntur. Aliud exemplum addo, id nempe, quod in fine adfers. Si dicam unamquamque ſubſtantiam unum tantùm habere attributum, mera eſt Propoſitio, & eget Demonſtratione. Si verò dicam per ſubſtantiam intelligo id, quòd uno tantùm attributo conſtat, bona erit Definitio, modò poſtea entia pluribus attributis conſtantia alio nomine à ſubſtantia diverſo inſigniantur. Quòd autem dicis, me non demonſtrare ſubſtantiam (ſive ens) plura habere poſſe attributa, fortè ad Demonſtrationes noluiſti attendere. Duas enim adhibui, prima quòd nihil nobis evidentiùs, quàm quòd unumquodque ens ſub aliquo attributo à nobis concipiatur, & quò plus realitatis, aut eſſe aliquod ens habet, eò plura attributa ei ſunt tribuenda. Unde ens abſolutè infinitum definiendum, &c. Secunda, & quam

ego

ego palmariam judico, est, quòd quò plura attributa alicui enti tribuo, eò magis cogor, ipsi existentiam tribuere, hoc est, eò magis sub ratione veri ipsum concipio, quod planè contrarium esset, si ego Chymæram, aut quid simile finxissem. Quòd autem dicis, te non concipere cogitationem, nisi sub ideis, quia remotis ideis cogitationem destruis, credo id tibi contingere propterea, quòd dum tu, res scilicet cogitans, id facis, omnes tuas cogitationes & conceptûs seponis. Quare non mirum est, quòd ubi omnes tuas cogitationes seposuisti, nihil postea tibi cogitandum supersit. Quod autem ad rem attinet, puto me satis clarè, & evidenter demonstrâsse, intellectum, quamvis infinitum, ad Naturam naturatam, non verò ad naturantem pertinere. Porrò quid hoc ad tertiam Definitionem intelligendam faciat, nondum video, nec etiam cur ea moram injiciat. Ipsa enim Definitio, ut ipsam, ni fallor, tibi tradidi, sic sonat, *Per substantiam intelligo id, quod in se est, & per se concipitur, hoc est, cujus conceptus non involvit conceptum alterius rei. Idem per attributum intelligo, nisi quod attributum dicatur respectu intellectûs, substantiæ certam talem naturam tribuentis.* Hæc, inquam, Definitio satis clarè, quid per substantiam, sive attributum intelligere volo, explicat. Vis tamen, quod minimè opus est, ut exemplo explicem, quomodò una, eademque res duobus nominibus insigniri possit. Sed ne parcus videar duo adhibebo. Primò dico per Israëlem intelligi tertium Patriarcham, idem per Jacobum intelligo, quod nomen Jacobi ipsi imponebatur propterea, quòd calcem fratris apprehenderat. Secundò per planum intelligo id, quod omnes radios lucis sine ullâ mutatione reflectit, idem per album intelligo, nisi quòd album dicatur respectu hominis planum intuentis. &c.

Episto-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA XXVIII.

Doctissimo Juveni,

SIMONI de VRIES

B. D. S.

Amice colende,

PEtis à me, an egeamus experientiâ ad sciendum, utrum Definitio alicujus Attributi sit vera? Ad hoc respondeo, nos nunquam egere experientiâ, nisi ad illa, quæ ex rei definitione non possunt concludi, ut, ex. gr. existentia Modorum: hæc enim à rei definitione non potest concludi. Non verò ad illa, quorum existentia ab eorundem essentia non distinguitur, ac proinde ab eorum definitione concluditur. Imò nulla experientia id unquam nos edocere poterit: nam experientia nullas rerum essentias docet; sed summum, quod efficere potest, est mentem nostram determinare, ut circa certas tantùm rerum essentias cogitet. Quare, cùm existentia attributorum ab eorum essentiâ non differat, eam nullâ experientiâ poterimus assequi.

Quòd porrò petis, anne res etiam, rerumve affectiones sint æternæ veritates? Dico omninò. Si regeris, cur eas æternas veritates non voco? respondeo, ut eas distinguam, uti omnes solent, ab iis, quæ nullam rem, reive affectionem explicant, ut, ex. gr. *à nihilo nihil fit*; hæc, inquam, similesque Propositiones vocantur absolutè æternæ veritates, sub quo nihil aliud significare volunt, quàm quòd talia nullam sedem habent extra mentem &c.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XXIX.

Viro Doctissimo, atque Expertissimo,

L. M. P. M. Q. D.

B. D. S.

Amice singularis,

Duas abs te accepi Epistolas, unam die 11 Januarii datam, & ab amico N. N. mihi traditam; alteram verò 26 die Martii, & ab amico, nescio quo, Leidâ missam. Pergratæ mihi ambæ fuerunt; præcipuè, ubi ex iis, omnia tua optimè se habere, teque mei sæpe memorem intellexi. Porrò pro tuâ erga me humanitate, & honore, quo semper me dignatus es afficere, maximas, quas debeo, ago gratias; simulque precor, ut me tibi non minùs addictum credas, quod semper datâ occasione, quantùm mea ferre poterit tenuitas, ostendere conabor. Atque hoc ut incipiam, ad id, quod in tuis Epistolis ex me quæris, respondere curabo. Petis autem, ut, quæ de Infinito excogitata habeam, tibi communicem, quod libentissimè faciam.

Quæstio de Infinito omnibus semper difficillima, imò inextricabilis visa fuit, propterea quòd non distinxerunt inter id, quod suâ naturâ, sive vi suæ definitionis sequitur esse infinitum; & id, quod nullos fines habet, non quidem vi suæ essentiæ; sed vi suæ causæ. Ac etiam, quia non distinxerunt inter id, quod infinitum dicitur, quia nullos habet fines; & id, cujus partes, quamvis ejus maximum & minimum habeamus, nullo tamen numero adæquare, & explicare possumus. Denique quia non distinxerunt inter id, quod solummodo intelligere, non verò imaginari; & inter id, quod etiam imaginari possumus. Ad hæc, inquam, si attendissent, nunquam tam ingenti difficultatum turbâ obruti fuissent.

sent. Clarè enim tum intellexissent, quale Infinitum in nullas partes dividi, seu nullas partes habere potest; quale verò contrà, idque sine contradictione. Porrò etiam intellexissent, quale Infinitum majus alio Infinito sine ullâ implicantiâ; quale vero non item concipi potest; quod ex mox dicendis clarè apparebit.

Verùm priùs hæc quatuor paucis exponam, videlicet Substantiam, Modum, Æternitatem, & Durationem. Quæ circa Substantiam considerari velim, sunt. Primò, Quòd ad ejus essentiam pertinet existentia, hoc est, quòd ex solâ ejus essentiâ, & definitione sequatur eam existere; quod, nisi me mea fallit memoria, antehac tibi vivâ voce absque ope aliarum Propositionum demonstravi. Secundum, & quod ex hoc primo sequitur, est, quòd Substantia non multiplex; sed unica duntaxat ejusdem naturæ existat. Tertium denique, quòd omnis Substantia non nisi infinita possit intelligi. Substantiæ verò Affectiones Modos voco, quorum definitio, quatenus non est ipsa Substantiæ definitio, nullam existentiam involvere potest. Quapropter, quamvis existant, eos ut non existentes concipere possumus: ex quo porrò sequitur, nos, ubi ad solam modorum essentiam; non verò ad ordinem totius Naturæ attendimus, non posse concludere ex eo, quòd jam existant, ipsos postea exstituros, aut non exstituros, vel antea exstitisse, aut non exstitisse. Unde clarè apparet, nos existentiam Substantiæ toto genere à Modorum existentiâ diversam concipere. Ex quo oritur differentia inter Æternitatem, & Durationem; per Durationem enim Modorum tantùm existentiam explicare possumus; Substantiæ verò per Æternitatem, hoc est, infinitam existendi, sive, invitâ latinitate, essendi fruitionem.

Ex quibus omnibus clarè constat, nos Modorum existentiam & Durationem, ubi, ut sæpissime fit, ad solam eorum essentiam; non verò ad ordinem Naturæ attendimus, ad libitum, & quidem propterea nullatenus, quem eorum habemus conceptum, destruendo, determinare, majorem minoremque concipere, atque in partes dividere posse: Æternitatem verò, & Substantiam, quandoquidem non nisi infinitæ concipi possunt, nihil eorum pati posse; nisi simul eorum conceptum destruamus. Quare ii prorsus gar-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

garriunt, ne dicam insaniunt, qui Substantiam Extensam ex partibus, sive corporibus ab invicem realiter distinctis conflatam esse putant. Perinde enim est, ac si quis ex solâ additione, & coacervatione multorum circulorum quadratum, aut triangulum, aut quid aliud, totâ essentiâ diversum, conflare studeat. Quare omnis illa farrago argumentorum, quibus Substantiam Extensam finitam esse ostendere Philosophi vulgò moliuntur, suâ sponte ruit: Omnia enim illa Substantiam corpoream ex partibus conflatam supponunt. Ad eundem etiam modum alii, qui postquam sibi persuaserunt, lineam ex punctis componi, multa invenire potuerunt argumenta, quibus ostenderent lineam non esse in infinitum divisibilem.

Si tamen quæras, cur naturæ impulsu adeò propensi simus ad dividendam substantiam extensam: ad id respondeo, quòd quantitas duobus modis à nobis concipiatur; abstractè scilicet, sive superficialiter, prout ope sensuum eam in imaginatione habemus; vel ut substantia, quod non nisi à solo intellectu fit. Itaque si ad quantitatem, prout est in imaginatione, attendimus, quod sæpissime, & facilius fit, ea divisibilis, finita, ex partibus composita, & multiplex reperietur. Sin ad eandem, prout est in intellectu, attendamus, & res, ut in se est, percipiatur, quod difficillime fit, tum, ut satis antehac tibi demonstravi, infinita, indivisibilis, & unica reperietur.

Porrò ex eò, quòd Durationem, & Quantitatem pro libitu determinare possumus, ubi scilicet hanc à Substantiâ abstractam concipimus, & illam à modo, quo à rebus æternis fluit, separamus, oritur Tempus, & Mensura; Tempus nempe ad Durationem; Mensura ad Quantitatem tali modo determinandam, ut, quoad fieri potest, eas facilè imaginemur. Deinde ex eò, quòd Affectiones Substantiæ ab ipsâ Substantiâ separamus, & ad classes, ut eas quoad fieri potest, facilè imaginemur, redigimus, oritur Numerus, quo ipsas determinamus. Ex quibus clarè videre est, Mensuram, Tempus, & Numerum nihil esse præter cogitandi, seu potiùs imaginandi Modos. Quare non mirum est, quòd omnes, qui similibus Notionibus, & quidem præterea malè intellectis, pro-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

gressum Naturæ intelligere conati sunt, adeò mirificè se intricârint, ut tandem se extricare nequiverint, nisi omnia perrumpendo, & absurda etiam absurdissima admittendo. Nam cùm multa sint, quæ nequaquam imaginatione; sed solo intellectu assequi possumus, qualia sunt Substantia, Æternitas, & alia. Si quis talia ejusmodi Notionibus, quæ duntaxat auxilia Imaginationis sunt, explicare conatur: nihilo plus agit, quàm si det operam, ut suâ imaginatione insaniat. Neque etiam ipsi Substantiæ Modi, si cum ejusmodi Entibus rationis, seu imaginationis auxiliis confundantur, unquam rectè intelligi poterunt. Nam cùm id facimus, eos à Substantiâ, & modo, quo ab æternitate fluunt, separamus; sine quibus tamen rectè intelligi nequeunt.

Quod ut adhuc clariùs videas, cape hoc exemplum: nempe, ubi quis Durationem abstractè conceperit, eamque cum Tempore confundendo in partes dividere inceperit, nunquam poterit intelligere, quâ ratione hora ex. grat. transire possit. Nam ut hora transeat, necesse erit, ejus dimidium priùs transire, & postea dimidium reliqui, & deinde dimidium, quod hujus reliqui superest; & si sic porrò infinitè dimidium à reliquo subtrahas, nunquam ad finem horæ pervenire poteris. Quare multi, qui Entia rationis à realibus distinguere assueti non sunt, Durationem ex momentis componi, ausi sunt asseverare, & sic in Scyllam inciderunt cupientes vitare Charybdim. Idem enim est Durationem ex momentis componere, quàm Numerum ex solâ nullitatum additione.

Porrò cùm ex modò dictis satis pateat, nec Numerum, nec Mensuram, nec Tempus, quandoquidem non nisi auxilia imaginationis sunt, posse esse infinitos: Nam aliàs Numerus non esset numerus, nec Mensura mensura, nec Tempus tempus. Hinc clarè videre est, cur multi, qui hæc tria cum rebus ipsis confundebant, propterea quòd veram rerum naturam ignorabant, Infinitum actu negârunt. Sed quàm miserè ratiocinati sint, judicent Mathematici, quibus hujus farinæ Argumenta nullam moram injicere potuerunt in rebus, ab ipsis clarè, distinctèque perceptis. Nam præterquam quòd multa invenerunt, quæ nullo Numero explicari possunt; quòd

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quòd satis numerorum defectum ad omnia determinandum patefacit: multa etiam habent, quæ nullo numero adæquari possunt; sed omnem, qui dari potest, numerum superant. Nec tamen concludunt, talia omnem numerum superare ex partium multitudine: sed ex eo, quod rei natura non sine manifestâ contradictione numerum pati potest, ut ex. grat. omnes inæqualitates spatii duobus

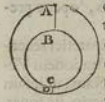

circulis A B, & C D, interpositi, omnesque variationes, quas materia, in eo mota, pati debeat, omnem numerum superant. Idque non concluditur, ex nimiâ spatii interpositi magnitudine: Nam quantumvis parvam ejus portionem capiamus, hujus tamen parvæ portionis inæqualitates omnem numerum superabunt. Neque etiam idcircò concluditur, ut in aliis contingit, quòd ejus maximum, & minimum non habeamus: utrumque enim in hoc nostro exemplo habemus, maximum nempe A B, minimum verò C D: Sed ex eo tantùm concluditur, quòd natura spatii inter duos circulos, diversa centra habentes, interpositi nihil tale pati possit. Ideoque siquis omnes illas inæqualitates certo aliquo numero determinare velit, simul efficere debebit, ut circulus non sit circulus.

Sic etiam, ut ad nostrum propositum revertar, si quis omnes materiæ motûs, qui hucusque fuerunt, determinare volet, eos scilicet, eorumque Durationem ad certum numerum, & tempus redigendo; is certè nihil aliud conabitur, quàm Substantiam corpoream, quam non nisi existentem concipere possumus, suis Affectionibus privare, &, ut naturam, quam habet, non habeat, efficere. Quæ clarè demonstrare hic possem, ut & alia multa, quæ in hâc Epistolâ attigi, nisi id superfluum judicarem.

Ex omnibus jam dictis clarè videre est, quædam suâ naturâ esse infinita, nec ullo modo finita concipi posse; quædam verò vi caûsæ, cui inhærent, quæ tamen, ubi abstractè concipiuntur, in partes possunt dividi, & ut finita spectari; quædam denique infinita, vel, si mavis, indefinita dici, propterea quòd nullo numero adæquari queant, quæ tamen majora, & minora possunt concipi; quia non sequitur, illa necessariò debere esse æqualia, quæ numero

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

adæquari nequeunt, ut ex allato exemplo, & aliis multis satis est manifestum.

Denique causas errorum, & confusionum, quæ circa Quæstionem de Infinito ortæ sunt, breviter ob oculos posui, easque, ni fallor, ità explicui omnes, ut non putem ullam superesse circa Infinitum Quæstionem, quam hic non attigi, aut quæ ex dictis facillimè solvi non queat. Quare in his te detinere diutiùs, operæ pretium esse non judico.

Verùm hîc obiter adhuc notari velim, quòd Peripatetici recentiores, ut quidem puto, malè intellexerunt demonstrationem Veterum, quâ ostendere nitebantur Dei existentiam. Nam, ut ipsam apud Judæum quendam Rab Ghasdaj vocatum, reperio, sic sonat. Si datur progressus causarum in infinitum, erunt omnia, quæ sunt, etiam causata: Atque nulli, quod causatum est, competit, vi suæ naturæ necessariò existere: Ergo nihil est in naturâ ad cujus essentiam pertinet necessariò existere. Sed hoc est absurdum: ergo & illud. Quare vis argumenti non in eo sita est, quòd impossibile sit, dari actu Infinitum, aut progressus causarum in infinitum: Sed tantùm in eo, quòd supponatur, res, quæ suâ naturâ non necessariò existunt, non determinari ad existendum à re suâ naturâ necessariò existenti.

Transirem jam, quia tempus me festinare cogit, ad secundam tuam Epistolam: sed ad ea, quæ ifthâc continentur, commodiùs, cum dignatus fueris me invisere, respondere potero. Quæso itaque, si fieri potest, ut quàmprimùm venias; nam tempus migrandi festinanter accedit. Tantum est. Vale, meique memor vive, qui sum, &c.

EPI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XXX.

Viro Doctissimo ac Prudentissimo

PETRO BALLING

B. D. S.

Versio.

Dilecte Amice,

POstrema tua, 26. elapsi mensis, ni fallor, scripta, rectè ad meas manus pervenit. Non exigua me ea tristitiâ, ac sollicitudine affecit, licet eadem valdè decreverit, ubi tuam prudentiam, & animi fortitudinem perpendo, quibus fortunæ, vel potiùs opinionis incommoda eo tempore, quo validissimis te oppugnant armis, contemnere nôsti. Mea tamen indies accrescit sollicitudo; & propterea per nostram ego te amicitiam oro, atque obsecro, ne multis ad me scribere tibi grave sit. Quantum omina, quorum mentionem facis, attinet, nempe quòd infante tuo adhuc sano, & valente tales gemitûs audiveris, quales edebat quum ægrotabat, & paulò post fatis concedebat; Existimarem ego, hanc verum non fuisse gemitum, sed non nisi tuam imaginationem; quia ais, quòd, quum te levabas, &, ut audires, te componebas, tam clarè eos non audiveris, quàm antea, vel postea, quum in somnum relapsus fueris. Profectò hoc ostendit, eos gemitûs non nisi meram fuisse imaginationem, quæ soluta, & libera certos gemitûs efficaciùs, & vividiùs imaginari potuit, quàm eo tempore, quo te erigebas, ut ad certum locum auditum dirigeres. Quod hîc dico, alio casu, qui mihi elapsâ hieme Rhenoburgi accidit, confirmare, simulque explicare possum. Quum quodam mane, lucescente jam cœlo, ex somnio gravissimo evigilarem, imagines, quæ mihi in somnio occurrerant, tam vividè ob oculos versabantur, ac si res fuissent veræ, & præsertim cujusdam nigri, & scabiosi Brasiliani, quem nun-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nunquam antea videram. Hæc imago partem maximam disparebat, quando, ut me aliâ re oblectarem, oculos in librum, vel aliud quid defigebam: quamprimùm verò oculos à tali objecto rursus avertebam, sine attentione in aliquid oculos defigendo, mihi eadem ejusdem Æthiopis imago eâdem vividitate, & per vices, apparebat, donec paulatim circa caput dispareret. Dico, idem, quod mihi in sensu meo interno visus occurrit, in tuo occurrisse auditu. Sed quoniam causa longè diversa fuit, casus tuus, non verò meus omen fuit. Ex eo, quod jam narrabo, res clarè deprehendetur. Effectûs imaginationis ex constitutione vel Corporis, vel Mentis oriuntur. Hoc, ut omnem evitem prolixitatem, in præsentiarum solâ experientiâ probo. Experimur febres, aliasque corporeas alterationes deliriorum causas esse, & eos, qui tenacem habent sanguinem, nihil aliud, quàm rixas, molestias, cædes, hisque similia imaginari. Videmus etiam imaginationem tantummodo ab animæ constitutione determinari; quandoquidem, ut experimur, intellectûs vestigia in omnibus sequitur, & suas imagines, ac verba ex ordine, sicuti suas demonstrationes intellectus, concatenat, & invicem connectit; adeò ut ferè nihil possimus intelligere, de quo imaginatio non aliquam è vestigio formet imaginem. Hoc cùm ita sit, dico, omnes imaginationis effectûs, quæ à corporeis causis procedunt, nunquam rerum futurarum posse esse *omina*; quia eorundem causæ nullas res futuras involvunt. Sed verò imaginationis effectûs, vel imagines, quæ originem suam ab Mentis constitutione ducunt, possunt alicujus rei futuræ esse *omina*; quia Mens aliquid, quod futurum est, confuse potest præsentire. Quare id adeò firmiter, & vividè potest sibi imaginari, ac si ejusmodi res esset præsens; nempe, pater (ut rui simile adducam exemplum) adeò filium suum amat, ut is, & dilectus filius quasi unus, idemque sint. Et quoniam (juxta id, quod aliâ occasione demonstravi) filii essentiæ affectionum, & quæ inde sequuntur, necessario in Cogitatione dari debet idea, & pater, ob unionem, quam cum filio suo habet, pars memorati filii est, etiam necessariò patris anima de essentiâ ideali filii, & ejusdem affectionibus, & iis, quæ inde sequuntur, participare debet, ut alibi pro-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

prolixiùs demonstravi. Porrò, quoniam patris anima idealiter de iis, quæ essentiam filii consequuntur, participat, ille (ut dixi) potest interdum aliquid ex iis, quæ ejus essentiam consequuntur, tam vivide imaginari, ac si id coram se haberet, si nimirum sequentes concurrunt conditiones. I. Si casus, qui filio in vitæ decursu accidet, notabilis erit. II. Si talis erit, quem facillimè imaginari possumus. III. Si tempus, quo hic continget casus, non admodùm remotum est. IV. Denique si corpus bene constitutum est, non tantùm quod sanitatem spectat; sed etiam si liberum, & omnibus curis & negotiis vacuum est, quæ externè sensûs turbant. Huic rei inservire quoque potest, quòd ea cogitemus, quæ ut plurimum his similes excitant ideas. Exempli gratiâ; si, interea dum cum hoc, illove loquimur, gemitûs audimus, plerumque fiet, ut, ubi de eodem homine iterum cogitamus, ii gemitus, quos auribus percipiebamus, quum cum ipso loquebamur, in memoriam sint venturi. Hæc, amice dilecte, mea de tuâ Quæstione est sententia. Brevissimus, fateor, fui; sed deditâ operâ, ut materiam primâ quâvis occasione ad me scribendi tibi suppeditarem. &c.

Voorburgi, 20 Julii 1664.

EPISTOLA XXXI.

Clarissimo Viro

B. D. S.

GUILIELMUS de BLYENBERGH.

Versio.

Mi Domine, & Amice ignote,

JAm sæpiusculè tuum Tractatum, unà cum ejus Appendice, nuper in lucem editum, attentè evolvi. Magis me decebit, ut

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

aliis, quam tibi narrem summam, quam in eo reperi, soliditatem, & quam inde percepi voluptatem: id tamen reticere nequeo, quòd, quò frequentius cum attentione eum percurro, eò magis mihi placeat, & continuò aliquid observem, quod antea non animadverteram. Verumenimverò (ne hâc in Epistolâ Adulator videar) nolo ejus Auctorem nimiùm admirari: Novi, Deos omnia laboribus vendere. Ne autem te in admiratione nimis diu detineam, quis sit, & qui fiat, ut tibi ignotus tantâ ad te scribendi libertate utatur, dicam tibi, eum esse, qui desiderio puræ, & sinceræ veritatis impulsus, in brevi hâc & fragili vitâ pedes suos in scientiâ, quantum humanum nostrum patitur ingenium, figere studet: quique nullum alium, ad indagandum veritatem, scopum sibi præfixit, quàm ipsam veritatem: quique scientiâ nec honores, nec divitias; sed meram veritatem, tranquillitatemque, tanquam veritatis effectum, sibi acquirere conatur: & qui ex omnibus veritatibus, ac scientiis, nullis magis, quam Metaphysicis, si non omnibus, saltem aliquâ earum parte se oblectat: & qui omnem suam vitæ delectationem in eo collocat, ut horas otiosas, & subsecivas in iis transigat. Verùm nec quivis adeò beatus est, nec tantum adhibet studium, quantum mihi persuadeo, te adhibuisse, & propterea quivis eò perfectionis non pervenit, quò te jam perveniisse, ex opere tuo perspicio. Verbo ut absolvam, is ipse est, quem familiariùs cognoscere tibi licebit, si eum tibi tantopere devincire placeat, ut aperias, & quasi persores hærentes ejus cogitationes.

Sed ad Tractatum tuum redeo. Quemadmodum inibi multa inveni, quæ summoperè palato arridebant, ità etiam quædam obtulerunt sese, concoctu difficilia, quæque mihi tibi ignoto ità objicere haud æquum foret, eóque magis, quòd grata, nec ne hæc sint futura, me latet: & hæc est causa, cur hæc præmittam, & rogem, an liceat, si his vesperis Hiemalibus tempus superfuerit, tibique placuerit, ad meas difficultates, quæ mihi in libro tuo adhuc restant, respondere, nonnullas earum transmittere; hâc tamen lege, & obtestatione, ne ego rei magis necessariæ, tibique magis acceptæ impedimento sim: quoniam nihil intensius, juxta promissa in libro tuo facta, quàm latiorem opinionum tuarum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rum explicationem, ac editionem desidero. Ipse id, quod tandem calamo, & chartæ credo, coram salute impertitâ, præstitissem; quia verò primò tuum hospitium mihi ignotum erat, dein morbus contagiosus, & denique munus meum impediebant, hoc ipsum in aliud, ac aliud tempus dilatum est.

Ne verò hæc epistola planè sit vacua, & quia simul spe ducor, non tibi fore ingratum, unicum tantùm tibi proponam: nempe, te passim tam in Principiis, quàm in Cogitatis Metaphysicis statuere, sive ut propriam sententiam, sive ut Cartesium, cujus Philosophiam docebas, explicares, creare, & conservare unum & idem esse, (quod per se adeò clarum est iis, qui eò suas cogitationes direxerunt, ut etiam prima sit notio) & Deum non modò Substantias; sed etiam motum in Substantiis creâsse, hoc est, Deum non solùm Substantias in statu suo continuâ creatione; verùm etiam earundem motum, ac conatum conservare. Deus, verbi causâ, non tantùm efficit, ut anima, immediatâ Dei voluntate, atque operatione (perinde est, quomodò id nomines) diutiùs existat, inque suo perseveret statu; verùm etiam causa est, ut tali modo sese ad animæ motum habeat: hoc est, quemadmodum continua Dei creatio efficit, ut res diutiùs existant, ità quoque conatus, vel rerum motus per eandem causam sit in rebus; quandoquidem extra Deum nulla motûs datur causa. Sequitur igitur, Deum non tantùm causam esse Substantiæ Mentis, sed etiam cujuscunque conatûs, vel motûs Mentis, quem voluntatem nuncupamus, veluti passim statuis: ex quâ assertione etiam necessariò sequi videtur, vel nil mali in motu, sive mentis voluntate esse, vel Deum ipsum illud malum immediatè operari. Nam ea quoque, quæ mala appellamus, per animam, & consequenter per ejusmodi immediatum influxum, & Dei concursum fiunt. Exempli gratiâ, Anima Adami vult edere de fructu prohibito, efficitur ergo, juxta superiùs tradita; non tantùm ut illa Adami voluntas per Dei influxum velit; sed etiam, quemadmodùm statim ostendetur, ut tali modo velit; adeò ut ille Adami prohibitus actus, quatenus Deus non modò voluntatem ejus movebat, sed & quatenus eam tali modo movebat, vel in se non sit malus, vel ut Deus ipse illud operari videatur, quod nos malum vocamus.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Nec aut tu aut D. Carteſius hunc nodum ſolvere videris, dicendo malum eſſe *Non Ens*, cum quo Deus non concurrit: unde enim voluntas edendi, aut voluntas Diabolorum ad ſuperbiam procedebat? Nam quoniam voluntas (ut rectè animadvertis) non ſit diverſum quid ab ipſâ Mente; ſed ſit hic, aut ille motus, vel Mentis conatus, tam ad hanc, quàm ad illam motionem concurſu Dei ei opus erit; jam verò Dei concurſus, ut ex ſcriptis tuis intelligo, nihil aliud eſt, quàm rem per ſuam voluntatem hoc, vel illo pacto determinare: ſequitur, ergo Deum æquè cum malâ voluntate, quatenus mala eſt, ac cum bonâ, quatenus bona eſt, concurrere, hoc eſt, eam determinare. Nam voluntas Dei, quæ cauſa abſoluta eſt omnium, quæ exiſtunt tam in ſubſtantiâ, quàm in conatu, videtur etiam prima cauſa eſſe malæ voluntatis, quatenus mala eſt. Deinde nulla in nobis ſit voluntatis determinatio, quin Deus eam ab æterno ſciverit; alioquin, ſi neſciverit, in Deo imperfectionem ſtatuimus; ſed qui Deus illam aliter ſciverit, quàm ex ſuis Decretis? Sunt igitur ejus Decreta noſtrarum determinationum cauſa; & ità rurſum ſequi videtur, malam voluntatem vel non eſſe malum quid, vel Deum illius mali cauſam eſſe immediatam, & id operari. Neque hic Diſtinctio Theologorum de differentiâ inter actum, & malum actui adhærens locum habere poteſt: nam Deus cum actum, tum modum actûs decrevit, hoc eſt, Deus non ſolummodò decrevit, ut Adamus ederet, verùm etiam ut neceſſariò contrà mandatum ederet. Adeo ut iterum ſequi videatur, vel τὸ edere Adami adverſus præceptum non eſſe malum, vel Deum ipſum illud operari.

Hæc ſunt, Vir Clariſſime, quæ in præſentiâ in Tractatu tuo percipere nequeo: extrema namque utrinque ſtatuere durum eſt. Tale autem reſponſum à perſpicaci tuo judicio & induſtriâ, quod mihi faciat ſatis, exſpecto, & ſpero me ſequentibus meis oſtenſurum, quantum tibi propterea debeam. Certò tibi, Vir Clar. perſuadeas, me hæc nullâ aliâ de cauſâ, quàm ſtudio veritatis quærere: liber ſum, nulli adſtrictus profeſſioni, honeſtis mercaturis me alo, & tempus, quod mihi reliquum eſt, hiſce rebus impendo. Submiſſe quoque rogo, ut meæ difficultates tibi non ſint ingratæ; ſi ad

hiaſce

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

hasce respondere animus est, id quod ardentissimè cupio, scribe ad, &c.

Guil. de Blyenbergh.

Dordraci 12. Decemb. 1664.

Epistola XXXII.

Viro Doctissimo, ac Prudentissimo

GUILIELMO de BLYENBERGH

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Versio.

Amice Ignote,

Epistolam tuam 12. Decembris datam, & in aliâ inclusam, scriptâ 24. ejusdem mensis, 26. Schiedami demum accepi; unde intensum tuum veritatis amorem, eamque solummodò omnium studiorum tuorum scopum esse, intelligebam: quod me, qui etiam in nihil aliud animum intendo, ut concluderem coëgit, non tantùm tuam petitionem, nempe ut ad tuas, quas jam mittis, & imposterum mittes Quæstiones, pro viribus mei intellectûs responderem, plenè concedere; verùm omnia quoque pro meâ parte conferre, quæ ulteriori notitiæ, sinceræque amicitiæ inservire queunt. Quantum enim ad me attinet: Nullas ex omnibus rebus, quæ in potestate meâ non sunt, pluris facio, quàm cum Viris veritatem sincerè amantibus fœdus inire amicitiæ; quia credo, nos nihil omninò in mundo, quod nostræ potestatis non est, tranquilliùs, quàm istiusmodi homines, posse amare; quoniam tam impossibile est amorem dissolvere, quem ii erga invicem habent, eò

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quòd amore, quem unusquisque erga veritatis cognitionem habet, fundatus est, quàm ipsam veritatem semel perceptam non amplecti. Est insuper summus, ac gratissimus, quæ in rebus, quæ nostri arbitrii non sunt, dari potest; quandoquidem nulla res, præter veritatem, diversos sensus, & animos penitus unire valet. Taceo maximas utilitates, quæ inde fluunt, ut rebus, quas procul dubio ipse nôsti, diutiùs te non detineam, quod tamen huc usque feci, quò eò meliùs offenderem, quàm gratum mihi, & imposterum futurum sit, occasionem nanciscendi ad meum tibi officium præstandum.

Ut autem præsentem captem, propiùs accedam, & ad Quæstionem tuam respondebo, quæ in eo vertitur cardine, nimirùm; Quòd clarè videatur sequi, tam ex Dei Providentiâ, quæ ab ejus Voluntate non differt, quàm ex Dei Concursu, rerumque Creatione continuâ, vel nulla dari peccata, nullumve malum, vel Deum ea peccata, atque illud malum efficere. Verùm non explicas, quid per malum intelligas, & quantum ex exemplo de determinatâ voluntate Adami perspicere liceat, videris per malum intelligere ipsam voluntatem, quatenus tali modo determinata conciperetur, vel quatenus Dei mandato repugnaret, & propterea ais, magnam esse absurditatem (ut & ego, si se ità res haberet) alterutrum horum statuere, nempe, Deum ipsum res, quæ contra suam voluntatem sunt, operari, vel eas bonas fore, licet voluntati Dei repugnarent. Quoad me, non possum concedere peccata, & malum quid positivum esse, multò minùs, aliquid esse, aut fieri contra Dei voluntatem. Econtrà dico, non solùm peccata non esse quid positivum; verùm etiam affirmo, nos non nisi impropriè, vel humano more loquendo dicere posse, nos erga Deum peccare, ut cum dicimus, homines Deum offendere.

Nam, primum quod spectat, novimus quicquid est, in se consideratum sine respectu ad aliud quid, perfectionem includere, quæ sese eò usque in quâcunque re extendit, quò se extendit ipsa rei essentia: nam essentia etiam nihil aliud est. Sumo, exempli gratiâ, consilium, sive determinatam Adami voluntatem ad edendum de fructu prohibito: hoc consilium, sive illa determinata

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nata voluntas in se solâ considerată tantum perfectionis includit, quantum realitatis exprimit; & hoc inde intelligi potest, nempe, quòd in rebus nullam imperfectionem possimus concipere, nisi ad alias res attendamus, quæ plus habent realitatis; & propterea in Adami decreto, quando illud in se consideramus, nec cum aliis perfectioribus, perfectioremve statum ostendentibus, comparamus, nullam poterimus invenire imperfectionem; imò cum infinitis aliis comparare respectu illius longè perfectioribus, uti lapidibus, truncis, &c. licet. Et hoc quivis reverâ quoque concedit: nam quilibet res, quas in hominibus detestatur, cumque aversione contemplatur, in animalibus cum admiratione intuetur, uti apum bella, atque columbarum zelotypiam, &c. quæ in hominibus spernuntur, & nihilominùs ob ea animalia perfectiora judicamus. Hæc cùm ita sint, clarè sequitur, peccata, quandoquidem ea nil nisi imperfectionem indicant, non posse in aliquo consistere, quod realitatem exprimit, sicuti Adami decreto, ejusque executione.

Præterea, neque dicere valemus, Adami voluntatem cum Lege Dei pugnare, ac ideò illam esse malam, quia Deo displiceret: nam, præterquam quòd magnam in Deo poneret imperfectionem, si quicquam contra ejus Voluntatem fieret, sique quid desideraret, cujus compos non fieret, ejusque natura tali modo determinata esset, ut, quemadmodum creaturæ, cum his Sympathiam, cum illis Antipathiam haberet; etiam omninò cum voluntate Divinæ naturæ pugnaret, quia enim illa ab ejus intellectu non discrepat, impossibile æquè est, aliquid fieri contra ejus Voluntatem, ac contra ejus Intellectum, hoc est, id, quod contra ejus Voluntatem fieret, talis deberet esse naturæ, ut ejus etiam intellectui repugnaret, ut Quadratum Rotundum. Quandoquidem ergo voluntas, decretumve Adami, in se spectatum, nec malum, nec quoque propriè loquendo contra Dei Voluntatem erat; sequitur Deum ejus causam posse, immò, juxta eam rationem, quam animadvertis, debere esse; non verò quatenus malum erat: nam malum, quod in eo erat, non erat aliud, quàm privationis status, quem propter illud opus Adamus amittere debebat, & certum est,

Pri-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale 0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Privationem non esse quid positivum, eamque respectu nostri, non verò Dei intellectûs ita nominari. Hoc autem hinc oritur, quia cuncta ejusdem generis singularia, ea omnia, verbi gratiâ, quæ externam hominum figuram habent, unâ eâdemque Definitione exprimimus, & ideircò judicamus, ea omnia æquè apta esse ad summam perfectionem, quam ex ejusmodi Definitione deducere possumus; quando autem unum invenimus, cujus opera cum istâ pugnant perfectione, tunc id eâ privatum esse judicamus, & à suâ naturâ aberrare, quod haud faceremus, si id ad ejusmodi definitionem non retulissemus, talemque ei naturam affinxissemus. Quoniam verò Deus res nec abstractè novit, nec id genus generales format definitiones, nec plus realitatis rebus competit, quàm iis Divinus intellectus, & potentia immisit, & reverâ tribuit, manifestò sequitur, privationem istam solummodò respectu nostri intellectûs, non verò respectu Dei dici posse.

Hisce, mihi ut videtur, Quæstio penitùs soluta est. Ut verò viam magis planam reddam, omnemque scrupulum evellam, necesse habeo, ad has duas sequentes Quæstiones respondere, nempe primò, quare S. Scriptura dicat Deum flagitare, ut se improbi convertant, & etiam quare Adamo prohibuerit ex arbore non edere, cùm tamen contrarium concluisset. Secundò, quòd ex dictis meis sequi videatur, improbos superbiâ, avaritiâ, desperatione, &c. æquè Deum colere, ac probos generositate, patientiâ, amore, &c. propterea quòd Dei voluntatem exsequuntur.

Ad primum ut respondeam, dico Scripturam, quia plebi præcipuè convenit, & inservit, continuò humano more loqui: plebs etenim rebus sublimibus percipiendis inepta est; & hæc est ratio, cur mihi persuadeam ea omnia, quæ Deus Prophetis revelavit ad salutem esse necessaria, legum modo scribi; & hoc pacto integras Parabolas Prophetæ finxerunt, nempe primò Deum, quia salutis, & perditionis media revelârat, quorumque erat causa, instar Regis, ac Legislatoris adumbrârunt; media, quæ nil nisi causæ sunt, Leges appellârunt, & ad modum Legum conscripserunt; salutem, perditionemque, quæ nil nisi effectûs sunt, qui necessariò

ex

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ex illis mediis fluunt, tanquam præmium, & pœnam proposuerunt, atque juxta hanc Parabolam magis, quàm juxta veritatem omnia sua verba ordinârunt, Deumque ad instar hominis passim expresserunt, modò iratum, modò misericordem, jam futura desiderantem, jam zelo, & suspicione captum, quin ab ipso Diabolo deceptum; adeò ut Philosophi, & simul omnes, qui sunt supra Legem, hoc est, qui Virtutem, non ut Legem; sed ex amore, quia præstantissima est, sequuntur, ejusmodi verbis non debeant offendi.

Edictum ergo Adamo factum in hôc solummodò consistebat, nempe quòd Deus Adamo revelavit, τὸ edere ex illâ arbore mortem operari, quemadmodum & nobis per naturalem intellectum revelat, venenum esse mortiferum. Si verò roges, in quem finem hoc ei revelaret? responsum do, ut eum tantò scientiâ perfectiorem redderet. Deum ergo interrogare, quamobrem ipsi perfectiorem non dederit voluntatem, est æquè absurdum, ac interrogare, cur circulo omnes globi proprietates non fuerit largitus, uti ex suprà dictis perspicuè sequitur, & ego Scholio Prop. 15. Partis primæ Princip. Cartes. more Geometrico demonstrat. demonstravi.

Secundam difficultatem quod attinet, verum quidem est, impios Dei voluntatem suo modo exprimere; ideo tamen cum probis nullatenus sunt comparandi: quò enim Res aliqua plus perfectionis habet, eò etiam magis de Deitate participat, Deique perfectionem exprimit magis. Quum ergo probi inæstimabiliter plus perfectionis, quàm improbi habeant, virtus eorum cum improborum virtute comparari nequit, eò quòd improbi amore Divino, qui ex Dei profluit cognitione, & quo solo nos pro humano nostro intellectu Dei servi dicimur, careant. Imò, quia Deum non cognoscunt, non sunt nisi instrumentum in manu Artificis, quod inscium servit, & serviendo consumitur; probi contrà conscii serviunt, & serviendo perfectiores evadunt.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA XXXIII.

Clarissimo Viro

B. D. S.

GUILIELMUS de BLYENBERGH.

Responsio ad præcedentem.

Versio.

Mi Domine, & Charissime Amice,

UBi tua mihi primùm tradebatur epistola, eaque à me cursim evolvebatur, non tantùm statim respondere, sed & multa refutare animus erat. Verùm quò eam magis volvebam, eò minorem objectionum materiam inveniebam, & quantum desiderium legendi me ceperat, tantam legendo percepi voluptatem. Antequam verò ad postulatum accedam, ut nimirum quasdam difficultates solveres, imprimis sciendum est; me duas Generales habere Regulas, juxta quas semper studeo philosophari, prior Regula est clarus, & distinctus mei intellectûs conceptus, posterior est Verbum Dei revelatum, vel Dei voluntas. Juxta priorem amator veritatis, juxta utramque verò Christianus ut sim Philosophus conor; & siquando post longum accideret examen, ut naturalis mea cognitio vel videretur cum hoc Verbo pugnare, vel minùs benè cum eo convenire, tantum hoc Verbum apud me habet auctoritatis, ut conceptûs, quos claros esse mihi imaginor, mihi sint potiùs suspecti, quàm ut eos supra & contra illam veritatem, quam in illo libro mihi præscriptam puto, collocarem. Et quid mirum? nam constanter credere volo, illud Verbum esse Dei Verbum, hoc est, id provenisse à summo, & perfectissimo Deo, qui plures perfectiones includit, quàm ego capere possum; & fortè de se ipso, suisque operibus plures voluit perfectiones prædicare, quàm ego finito meo intellectu hodiè, hodie inquam, percipere queo: fieri enim

enim potest, ut memet operibus meis majoribus perfectionibus privârim; & ideò, si fortè eâ præditus essem perfectione, quâ actionibus propriis privatus sum, percipere possem omne id, quod in eo Verbo nobis proponitur, & docetur, cum sanissimis meæ Mentis conceptibus congruere; verùm quia mihi ipsi suspectus sum, annon continuò errore memet meliore privaverim conditione, &, ut statuis, Princ. Part. 1. Prop. 15. nostra cognitione, licet clarissima, adhuc imperfectionem includat; potiùs, etiam sine ratione, ad illud Verbum inclino, hoc nisus fundamento, quòd à perfectissimo prodiit, (hoc quippe jam præsuppono, quia ejus probatio hìc non haberet locum, vel nimis longa foret) & propterea à me credi debet. Si jam solo ductu Regulæ meæ primæ, exclusâ secundâ, quasi eam non haberem, aut ea non extaret, de tuâ Epistolâ judicarem, multa mihi essent concedenda, ut & concedo, subtilesque conceptûs tui essent suspiciendi; secunda verò Regula longiùs à te me dissentire cogit. Verùm pro Epistolæ modo ductu & hujus & illius regulæ aliquantò latius eos examinabo.

Primò, juxta primò positum Regulam, rogaveram, quia, secundum tuam positionem, creare, & conservare unum, idemque erant, & quia Deus non tantùm res; sed motûs quoque, & rerum modos in statu suo perseverare faciebat, hoc est, cum iis concurrebat; annon videretur sequi, *nullum esse malum*, aut, *ipsum Deum malum operari*; hâc nixus regulâ, quòd nihil contra Dei voluntatem potest fieri, alioquin involveret imperfectionem, aut res, quas Deus operatur, (quibus etiam res, quas malas dicimus, comprehensæ videntur) etiam deberent malæ esse. Verùm quia & hoc contradictionem includit, &, quocunque eam verterem modo, me à contradictione statuendâ liberare non possem, propterea me ad te recipiebam, utpote optimum tuorum conceptuum interpretem. In responsione dicis, te persistere in primâ sententiâ, nempe nihil contra Dei voluntatem vel fieri, vel posse fieri: Verùm quum huic difficultati respondendum esset, annon igitur Deus nullum faciat malum, *negas peccatum quid positivum esse, addisque, non nisi valde improprie dici posse nos in Deum, peccare*; & Appendicis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Parte I. Cap. 6. dicis, *Malum absolutum nullum dari, ut per se est manifestum: Nam quicquid existit, in se consideratum, sive respectu ad aliud quid, perfectionem includit, quæ sese semper eò usque in quàcunque re extendit, quò se extendit ipsa rei essentia, & propterea evidenter sequitur, peccata, quia ea nihil nisi imperfectionem denotant, non posse in aliquo, quod essentiam exprimit, consistere.* Si peccatum, malum, error, vel quocunque id appelles nomine, nihil aliud est, quam perfectiorem statum amittere, aut eo privari, utique sequi videtur, τὸ *existere* non quidem malum, aut imperfectionem esse; sed aliquod malum in re existente posse oriri. Nam perfectum per æquè perfectam actionem perfectiore statu non privabitur; sed quidem per id, quod ad aliquod imperfectum, quia concessis nobis viribus abutimur, inclinamus. Hoc videris *non malum: sed bonum minus appellare, quia res in se consideratæ perfectionem includunt: deinde, quia rebus, ut ais, non plus essentiæ competit, quàm divinus intellectus, & potentia eis tribuit, & reverà conferè; & propterea non plus etiam existentiæ in actionibus suis ostendere, quam essentia acceperè, possunt.* Nam si nec plures, nec pauciores possum edere operationes, quàm quantum essentiæ accepi, nulla perfectioris statûs privatio fingi potest: si enim nihil contra Dei voluntatem fit, & si solummodo tantum sit, quantum essentiæ collatum est, quâ viâ malum, quod melioris conditionis privationem nuncupas, excogitari potest? Quomodo quis per statutum adeo, & dependens opus perfectiorem statum amittere potis est? Adeo ut mihi persuadeam, Virum Clarissimum alteruttum debere statuere, vel aliquod esse malum, vel si minus, nullam esse posse melioris statûs privationem: Nam nullum esse malum, & meliori conditione orbari contradictorium mihi videtur.

At dices, per perfectioris statûs privationem ad minus quidem bonum; sed non ad absolutum malum recidimus; sed (Append. Part. 1. Cap. 3.) me docuisti, non esse de verbis litigandum. Quare, an id absolutum, nec ne dicendum sit, jam non disputo; sed solum, annon à meliori in pejorem statum delabi apud nos jure pejor status, aut status malus dicatur, & dici debeat. At regeres, malus

ille

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ille status multum adhuc boni continet; ego verò interrogo, annon ille homo, qui per imprudentiam suam in culpâ fuit, quòd perfectiore statu orbatus est, & per consequens nunc minor est, quàm antea fuit, malus vocari queat.

Ut autem antecedens ratiocinium, quia nonnullæ circa id superfunt tibi difficultates, declines, affirmas *malum quidem esse, & in Adamo fuisse, verùm id non esse positivum quid, & respectu nostri, non autem Dei intellectûs tale dici, nostrique respectu* Privationem, (*sed tantum quatenus eo optimâ libertate, quæ ad nostram naturam spectat, & in nostrâ potestate est, nosmet ipsos privamus*) *Dei verò respectu* Negationem *esse*. Hic autem examinemus, an illud, quod malum vocas, siquidem duntaxat nostri respectu malum foret, malum non esset; deinde an malum, ut tu vis, acceptum, Dei respectu tantùm *Negatio* dici debeat.

Ad primum suprà aliquo modo videor respondisse: & quamvis concederem, minùs alio ente perfectum esse in me nullum ponere posse malum, eò quòd meliorem statum à creatore flagitare nequeo, & tantùm efficere, ut meus status gradibus differat; non tamen ideò potero concedere, & fateri, si jam imperfectior sum, quàm ante fui, eamque imperfectionem meâ culpâ mihi creavi, me eatenus tanto pejorem esse; si, inquam, meipsum, antequam in imperfectionem unquam incideram, considero, & me cum aliis tunc majore, quàm ego præditus perfectione, comparo, minor illa perfectio non malum; sed secundum gradûs minus bonum erit: Si verò me ipsum, postquam perfectiore statu excidi, eoque propriâ orbatus imprudentiâ, cum primâ meâ formâ, quâ ex manu mei Creatoris prodii, & perfectior eram, comparo, me esse deteriorem, quàm antea judicare debeo: nam non creator; sed ego me ipsum eò redegi; vires enim mihi me ab errore præservandi, uti & tu fateris, supperebant.

Quod secundum spectat, nempe an malum, quod statuis consistere in melioris statûs privatione, quem non tantùm Adamus; sed & nos omnes subitâ, & inordinatâ nimis actione amisimus, an illud, inquam, respectu Dei mera sit *Negatio*. Ut hoc verò sanâ mente examinemus, videndum nobis est, quomodò hominem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

constituas & à Deo ante omnem errorem dependentem facias, & quomodò post errorem eundem hominem constituas. Ante errorem eum describis, quòd non plus ipsi essentiæ competit, quàm quantum ei Divinus intellectus, & potentia tribuit, & reverâ confert, hoc est, (nisi à mente tuâ aberrem) quòd homo nec plus, nec minus perfectionis potest habere, quàm quantum essentiæ Deus in ipso posuit: hoc verò est hominem tali modo à Deo dependentem facere, quemadmodum elementa, lapides, herbas, &c. Si autem hæc tua sit sententia, quid sibi velint verba Princip. P. 1. Prop. 15. non percipio. *Cum autem voluntas*, inquis, *libera sit ad se determinandum: sequitur nos posse facultatem assentiendi intra limites intellectûs continendi, ac proinde efficienti, ne in errorem incidamus.* Annon videtur contradictio, voluntatem tam liberam, ut se ab errore possit præservare, & unà à Deo dependentem facere, ut nec plus, nec minus perfectionis queat proferre, quàm quantum essentiæ Deus ipsi dedit? Ad secundum, nempe quomodò hominem constituis post errorem, dicis, hominem subitâ nimis actione, nimirum voluntatem non continendo intra intellectûs limites, seipsum perfectiore conditione privare: verùm mihi videtur, tibi & hic, & in Principiis utraque hujus Privationis extrema propiùs fuisse explicanda, quid ante privationem posset, quidque post amissionem perfecti istius statûs (ut eum appellas) sibi servaret. Dicitur quidem quid perdiderimus; sed non quid retinuerimus Princ. Part. 1. Prop. 15. *Tota igitur imperfectio erroris in solâ optimæ libertatis privatione consistet, quæ error vocatur.* Examinemus utcumque hoc ea ratione, quâ à te statuitur. Statuis non solùm tam diversos cogitandi modos in nobis dari, quorum alios volendi, aliosque intelligendi nuncupamus; sed etiam inter eos talem esse ordinem, ut res non debeamus velle, antequam eas clarè intelligamus; affirmas etiam, quòd, si voluntatem nostram intra limites intellectûs continemus, nunquam errabimus, & quòd denique in nostrâ potestate est voluntatem intra limites intellectûs continere. Cùm hæc seriò mente agito, alterutrum ut verum sit, necessum est; vel omne id, quod ponitur, est fictum, vel Deus eundem ordinem nobis impressit. Si impressit, annon

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

non absurdum esset affirmare id sine fine factum esse, Deumque, ut ullum ordinem observemus, & sequamur, non exigere: nam illud in Deo contradictionem poneret. Et si ordinem in nobis positum debemus observare, quomodo adeò à Deo dependentes possumus & esse, & manere: si enim nemo nec plus, nec minus perfectionis habet, quàm quantum essentiæ accepit, & si hæc vis ex effectibus debeat cognosci, ille, qui voluntatem suam ultra limites intellectus extendit, non tantum virium à Deo accepit, alioquin eas in effectum deduceret; & per consequens is, qui errat, perfectionem non errandi à Deo non accepit, aliàs nunquam erraret. Nam secundùm te tantum essentiæ datum est, quantum perfectionis efficitur. Deinde si Deus nobis tantum essentiæ tribuit, ut eum observare queamus ordinem, ut tu nos eum posse servare affirmas, & si tantum perfectionis producimus, quantum essentiæ nacti sumus, qui fit, ut eum transgrediamur, qui, ut eum possimus transgredi ordinem, utque voluntatem non semper intra limites intellectûs contineamus. Tertiò, si à Deo tantopere dependeo, ut suprà te statuere ostendi, ut nec intra, nec extra limites intellectûs voluntatem continere possim, nisi mihi Deus in antecessum tantum dederit essentiæ, & suâ voluntate priùs alterutrum determinaverit: quomodò ergo mihi, si hoc penitiùs consideremus, voluntatis libertas usu venire potest. Nonne in Deo contradictionem ponere videtur, nobis præscribere ordinem nostram voluntatem intra limites nostri intellectûs continendi, & non præbere tantum essentiæ, vel perfectionum, ut eum observemus; & si, juxta tuam sententiam, tantum perfectionis nobis concessit, nunquam profectò errare possemus: quantum enim essentiæ possidemus, tantum perfectionis producere oportet, semperque concessas vires in nostris operationibus ostendere: nostri autem errores sunt argumentum, nos ejusmodi potentiam à Deo ità dependentem (ut statuis) non possidere; adeò ut alterutrum verum esse debeat, vel nos non adeò à Deo dependere, vel nos in nobis potentiam non errandi non habere; at potentiam errandi habemus, prout statuis. Ergo à Deo non adeò dependemus.

Ex dictis jam clarè patere videtur, impossibile esse, ut malum, aut

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

aut meliori statu privari respectu Dei esset Negatio. Quid enim significat privari, aut perfectiorem statum amittere? nonne est à majori ad minorem perfectionem, & per consequens à majori ad minorem essentiam transire; & à Deo in certâ mensurâ perfectionis, & essentiæ collocari? nonne est velle, nos alium, præter sui perfectam notitiam, non posse acquirere statum, nisi aliter decrevisset, ac voluisset? Fierine potest, ut illa creatura ab omniscio, & summè perfecto Ente producta, quod voluit, ut talem essentiæ statum retineret, imò, cum quâ Deus, ut eam in eo statu retineret, continuò concurrit; ut, inquam, in essentiâ declinaret, hoc est, in perfectione præter Dei notitiam minor fieret? Hæc res absurditatem involvere videtur. Annon absurdum est dicere, Adamum perfectiorem amisisse conditionem, & consequenter ineptum fuisse ad eum ordinem, quem Deus in animâ ejus posuerat, Deumque nullam habere notitiam, qualis, quantæque perfectionis Adamus jacturam fecerat? Potestne comprehendi, Deum Ens aliquod constituere ità dependens, ut non nisi ejusmodi opus produceret, & tum propter illud opus perfectiorem perderet statum: (præterquam quòd ejus absoluta esset causa) & tamen nullam ejus haberet notitiam? Concedo inter actum, & malum actui adhærens dari discrimen; sed verò *Malum respectu Dei esse Negationem* superat meum captum. Deum actum scire, eundem determinare, & cum eo concurrere, & tamen malum, quod in illo actu est, ejusque exitum non cognoscere, mihi in Deo impossibile videtur. Adverte mecum, Deum in actu meo progignendi cum uxore meâ concurrere: est enim positivum quid, & per consequens claram ejus habet Deus scientiam; verùm quatenus eo actu abutor, & cum alterius uxore contra datam fidem, & jusjurandum meum rem habeo, illum actum malum comitatur. Quid jam hîc respectu Dei esset Negativum? non quòd actum progignendi faciam: quatenus etenim is positivus est, cum eodem Deus concurrit. Debet ergo istud malum, quod illum actum comitatur, tantummodò esse, quòd ego contra proprium fœdus, vel Dei mandatum cum alienâ congredior, cum quâ non licet. Jam verò, potestne capi, Deum nostras scire actiones, cum iis concurrere, & tamen ignorare, quâcum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cum illam actionem producimus, eò magis quòd Deus etiam cum illius fœminæ actione, cum quâ rem habebam, concurrit? Id de Deo sentire durum videtur. Attende occidendi actum; quatenus est actus positivus, cum eo Deus concurrit; sed verò ipsius actionis effectum, nempe alicujus Entis destructionem, & Dei creaturæ dissolutionem anne ignoraret? quasi proprium opus Deo foret incognitum. (Metuo ne mentem tuam benè percipiam: Conceptus quippe tui, quàm ut tam fœdum committas errorem, perspicaciores sunt) Fortasse instabis, eos actûs, prout eos pono, merè esse bonos, & nullum eos comitari malum; sed tum, quid malum nuncupes, capere nequeo, quod perfectionis conditionis privationem sequitur; & tum Mundus in æternâ, & perpetuâ poneretur confusione, nosque bestiis similes redderemur. Vide quæso, quam utilitatem ea sententia mundo conferret.

Vulgarem hominis descriptionem rejicis, & unicuique homini tantum tribuis perfectionis, quantum Deus ipsi, ut operetur, largitus est. Sed eâ ratione mihi videris statuere impios Deum æquè, ac pios, suis operibus colere: Quare? quia utrique perfectiora nequeunt producere opera, quàm quantum utrisque essentiæ datum est, & suis demonstrant effectibus. Nec mihi Quæstioni satisfacere in secundâ responsione videris, dicendo, *Quò res aliqua plùs perfectionis habet, eò etiam magis de Deitate participat, Deique perfectionem exprimit magis. Quum ergo probi inæstimabiliter plus perfectionis, quàm improbi habeant, virtus eorum cum improborum virtute comparari nequit. Improbi, quia Deum non cognoscunt, non sunt nisi instrumentum in manu artificis, quod inscium servit & serviendo consumitur: Probi contrà conscii serviunt, & serviendo perfectiores evadunt.* In utrisque tamen hoc verum est, eos amplius non posse operari; quantò etenim plus perfectionis hic præ illo efficit, tantò plus essentiæ unus præ alio accepit. Annon igitur exiguâ suâ perfectione impii æquè, ac pii, Deum colunt? Nam, secundùm tuam sententiam, nihil amplius ab impiis Deus flagitat, alioquin plus essentiæ in eos contulisset; sed verò plus essentiæ non dedit, uti ex effectibus liquet. Ergo amplius ab eis non petit. Et siquando unusquisque in specie, nec plus, nec minus, quàm Deus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vult, facit, cur is, qui parum operatur, ſed tamen tantum, quantum Deus ab ipſo exigit, Deo æquè, ac probus, non eſſet acceptus? Inſuper, quemadmodum per malum, quod actum comitatur, noſtrâ imprudentiâ, ex tuâ ſententiâ, perfectiorem perdimus ſtatum, ità & hîc videris ſtatuere, quòd, continendo voluntatem intra limites intellectûs, non tantùm adeò perfecti manemus, ac ſumus; ſed quòd præterea ſerviendo perfectiores evadimus; quod contradictionem involvere mihi perſuadeo, ſi modò tantopere à Deo dependemus, ut nec plus, nec minus perfectionis queamus efficere, quàm quantum eſſentiæ accepimus, hoc eſt, quàm Deus voluit, ut tunc per imprudentiam pejores, aut per prudentiam meliores fiamus. Adeò ut nihil aliud ſtatuere videris, quàm, ſi homo talis ſit, ac eum deſcribis, impios ſuis operibus, æquè, ac pios ſuis, Deum colere, & hac ratione ità, ut elementa, herbæ, lapides &c. à Deo dependentes reddimur. Cui rei igitur inſerviet noſter intellectus? cui voluntatem intra limites intellectûs continendi poteſtas? quâ de cauſâ ordo ille nobis infixus eſt? Et vide, quæſo ab aliâ parte, quâ re nos privemus, nempe anxiâ, & ſeriâ meditatione ad nos ipſos ſecundùm regulam perfectionis Dei, & ordinem nobis impreſſum perfectos reddendum: nosmet precatione, & ad Deum ſuſpiriis, quibus tam ſæpe extraordinariam confortationem accepiſſe percepimus, orbamus: nosmet totâ Religione, ac omni illâ ſpe, & acquieſcentiâ, quam ex precibus, & Religione ſperamus, orbamus. Enimverò, ſi nullam mali habet Deus cognitionem, multò minùs credibile eſt, eum malum puniturum. Quænam ergo ſuperſunt rationes, quò minùs facinora quævis (ſi modò judicem effugio) avidè perpetrem? cur non deteſtandis mediis divitias mihi acquiro? cur abſque diſcrimine, &, quò caro nos trahit, id, quod lubet, non perpetro? Dices, quia virtus propter ſe eſt amanda. Quî verò virtutem amare poſſum? mihi tantum eſſentiæ, ac perfectionis non eſt tributum; & ſi tantum acquieſcentiæ, & ex hoc & ex illo habere licet, cur mihi vim, ut voluntatem intra limites intellectûs contineam, infero? cur id non facio, quò me affectus trahunt? cur non hominem, qui mihi alicubi obeſt, clam occido? &c. Ecce quam cunctis impiis, & impietati

tati demus occasionem? nos truncis, omnesque nostras actiones motibus horologiorum similes reddimus.

Ex dictis valdè durum mihi videtur, quòd impropriè tantùm in Deum peccare possimus dici: cui enim rei data nobis voluntatem intra limites intellectûs continendi potentia inservit, si, ubi eam transgredimur, contra eum peccamus ordinem? Regeres fortè, id non esse peccatum in Deum; sed in nos ipsos: nam si propriè erga Deum peccare diceremur, etiam dicendum esset, aliquid contra Dei voluntatem fieri; quod juxta te est impossibile: Ergo etiam peccatum. Interim alterutrum verum sit necesse est, Deum vel velle, vel nolle. Si vult, quomodò nostri respectu malum esse potest? Si non vult, id, ex tuâ opinione, non fieret. Quamvis autem hoc aliquam, ut tua fert sententia, involveret absurditatem, prædictas tamen absurditates admittere periculosissimum videtur. Quis novit, si anxiè inquirerem, annon remedium posset inveniri his aliquo modo conciliandis.

Atque sic tuæ epistolæ examen juxta Regulam meam primam generalem finiam: antequam verò ad examen juxta secundam Regulam accedam, duo adhuc proponam, quæ epistolam tuam spectant, quæque scripsisti Princ. Part. 1. Prop. 15. Prius est, *quòd affirmas, nos potestatem volendi, & judicandi intra limites intellectûs retinere posse*: quod absolutè concedere nequeo. Nam hoc si foret verum, certè ex innumerabilibus vel unus reperiretur homo, qui se eâ præditum potestate ostenderet: etiam quivis apud se experiri potest, se quantas etiam impendat vires, eum scopum attingere non posse. Et si quis de hoc negotio dubitat, seipsum examinet, quoties invito intellectu passiones rationem suam vincant, etiam tum quum summis obnititur viribus. At dices, quòd hoc minùs præstamus, non est, quia nobis impossibile est; sed quia sufficientem non adhibemus diligentiam; regero, quòd, si hoc possibile esset, saltem ex tot millibus vel unus inveniretur; sed ne unus omnium hominum exstitit, vel exsistit, qui auderet gloriari, se in errores haud incidisse. Quænam verò hujus rei certiora, quàm ipsa exempla, possunt adduci argumenta? Si pauci essent, unus esset; jam verò quum nullus sit, nulla ejus quoque datur proba-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tio. Instabis & dices; si fieri potest, ut judicium suspendendo, & voluntatem intra terminos intellectûs continendo, semel, ne errem, efficere queo, quare, ubi eandem adhibeo diligentiâm, semper id efficere non possem? Respondeo, me videre non posse, nos hodie tantum virium habere, ut in eo semper perseveremus; semel unâ horâ, quando omnes intendo nervos, iter duorum milliarium conficere potis sum, verùm semper id præstare non possum; ità me summo studio ab errore semel præservare possum, sed vires ad id semper præstandum deficiunt. Clarum mihi videtur, primum hominem, è manu perfecti illius artificis prodeuntem, iis præditum fuisse viribus; sed (ut in hoc tecum sentio) eum, illis viribus non satis utendo, vel abutendo, statum suum amisisse perfectum ad præstandum, quod antea sui erat arbitrii. Hæcque multis rationibus, ni nimius essem, firmarem. Et hoc in negotio omnem Sacræ Scripturæ essentiam, quæ propterea apud nos in honore esse debet, sitam esse opinor, quoniam nos id, quod tam clarè intellectus noster naturaliis confirmat, docet: nempe, lapsum ex nostrâ primâ perfectione nostrâ imprudentiâ factum esse. Quid igitur istius lapsûs emendatione magis necessarium? Atque hominem lapsum ad Deum reducere Sacræ Scripturæ unicus quoque est scopus.

Posterius est, Princip. Part. 1. Prop. 15. *quòd affirmas, Res clarè, & distinctè intelligere repugnare Naturæ hominis*, unde tandem concludis, *longè melius esse rebus, quamvis confusis assentiri, & libertatem exercere, quàm semper indifferentem, hoc est, in infimo gradu libertatis manere.* Quam ut concedam conclusionem, impedit in me obscuritas: nam suspensum judicium nos in eo statu, in quo à Creatore sumus creati, conservat; verùm rebus confuse est rebus non intellectis assentiri, & ità æquè facilè vero ac falso assentiri. Et si (ut D. Des Cartes alicubi docet) eum ordinem in assentiendo non usurpamus, quem Deus inter nostrum intellectum, nostramque voluntatem constituit, nempe ut non nisi clarè perceptis assentiamur: quamvis tunc casu in veritatem incidamus, tamen quia verum non eo, quo Deus voluit ordine, amplectimur, peccamus; & per consequens, ut assensûs cohibitio nos in statu, in quo à Deo con-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

constituti sumus, conservat, ità confusus assensus nostrum statum pejorem reddit: erroris quippe ponit fundamentum, quo perfectum deinceps amittimus statum. Sed te dicentem audio: nonne præstat, ut nos perfectiores reddamus, rebus licet confusis assentiendo, quàm ut non assentiendo semper in infimo perfectionis, & libertatis gradu maneamus? At præterquam quòd hoc negaverimus, & aliquo modo ostenderimus, nos nosmet non meliores; sed deteriores reddidisse; nobis etiam impossibile, & quasi contradictio videtur, Deum cognitionem rerum, ab ipso determinarum, longiùs extendere, ac eam, quam nobis dedit; imò Deum tunc absolutam nostrorum errorum causam involvere. Nec huic contrarium est, quòd nos Deum, ut plura in nos conferret, quàm contulit, non possumus accusare; quia ad id non tenebatur. Verum quidem est, Deum non teneri, ut plura, quàm dedit, daret; sed summa Dei etiam infert perfectio, ut creatura ab ipso procedens nullam contradictionem involveret, prout tum videretur sequi. Nullibi namque in creatâ naturâ, præterquam in nostro intellectu, deprehendimus scientiam. In quem alium finem ille nobis concessus esset, nisi ut Dei opera contemplaremur & cognosceremus? Et quidnam evidentiùs sequi videtur, quàm quòd harmonia inter res cognoscendas, nostrumque intellectum dari debet?

Si tuam Epistolam circa ea, quæ modò diximus, ad meam secundam Regulam generalem examinarem, magis, quàm in primâ, discreparemus. Mihi namque videtur, (aberranti commonstra viam) te Sacræ Scripturæ eam infallibilem veritatem & divinitatem non adscribere, quam ego in eâ esse mihi persuadeo. Verum quidem est, quòd te credere ais, Deum res Sacræ Scripturæ Prophetis revelâsse; sed modo adeò imperfecto, ut, si factum est, prout tu statuis, in Deo contradictionem involverer. Si enim Deus suum Verbum, ac voluntatem hominibus manifestavit, certum in finem, idque clarè iis manifestavit. Si jam Prophetæ ex illo verbo, quod acceperant, Parabolam finxissent, id Deus vel voluisset, vel noluisset. Si voluisset, ut exin Parabolam fingerent, hoc est, ut ab ejus mente aberrarent; Deus istius erroris esset causa, aliquidque quod contrariaretur sibi, vellet. Si noluisset, impossibile

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

erat, ut Prophetæ inde Parabolam effingerent. Præterea credibile est, si supponitur, Deum Verbum suum Prophetis dedisse, quòd ità eis dedit, ut illud accipiendo non erraverint: nam Deus in Verbo suo revelando certum finem habere debebat; At sibi finem, ut homines in errorem duceret, proponere nequit: Id enim in Deo esset contradictio. Etiam homo contra Dei voluntatem errare non poterat; nam id, secundùm te, fieri nequit. Præter hæc omnia, de illo summè perfecto Deo credi non potest, eum permittere, ut suo Verbo, Prophetis dato, ad illud populo explicandum, alius à Prophetis tribueretur sensus, quàm Deus voluit: Si enim statuimus, Deum Prophetis suum concessisse Verbum, simul asserimus, Deum modo extraordinario Prophetis apparuisse, vel eum iis loquutum fuisse. Si jam Prophetæ de hoc tradito Verbo Parabolam singunt, hoc est, alium ei sensum tribuunt, quàm, ut tribuerent, voluit, Deus hanc rem eos edocuisset. Est etiam tam respectu Prophetarum impossibile, quàm respectu Dei contradictio, Prophetas alium sensum potuisse habere, quàm eos habere voluit Deus.

Deum suum ità revelasse Verbum, uti tu vis, parùm probas, nempe eum salutem, & perditionem tantùm revelâsse, certa eum in finem decreviisse media, atque salutem, ac perditionem non nisi decretorum mediorum effectùs esse. Nam profectò, si Prophetæ Dei Verbum isthoc sensu acceperant, quas rationes, ad alium illi adscribendum sensum, habuissent? Sed & nullam adducis probationem, quâ nos, ut hanc tuam supra Prophetarum sententiam poneremus, convinceres. Si verò existimas, hanc esse probationem, quòd alioquin illud Verbum multas imperfectiones, & contrarietates includeret, dico, hoc duntaxat dici, non verò probari. Et quis novit, si uterque sensus produceretur, uter minores includeret imperfectiones? Denique Enti summè perfecto benè perspectum erat, quid populus caperet, quæque optima esset methodus, juxta quam populus institui deberet.

Quantum ad secundum primæ tuæ Quæstionis membrum attinet, quæris ex te ipso, quare Deus Adamo, ne ex arbore ederet, cùm tamen contrarium decreviisset, edixit; respondes verò, edictum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ctum Adamo factum in hoc solo consistere, quòd nimirùm Deus Adamo revelavit non edere ex arbore mortis esse causam, quemadmodum nobis per naturalem rationem venenum mortiferum esse revelat. Si statuitur, Deum aliquid Adamo interdixisse, quænam rationes sunt, quò magis crederem modum prohibitionis, quem tu adfers, quàm quem adducunt Prophetæ, quibus Deus ipse modum prohibitionis revelavit? Dices, mea prohibendi ratio magis naturalis est, & ideò magis veritati, Deoque conveniens. Sed hoc omne nego. Nec capio, quòd Deus per naturalem intellectum nobis, venenum lethale esse, revelavit; nec rationes video, quibus unquam scirem, aliquid esse venenatum, nisi malos veneni effectûs in aliis vidissem, & audivissem. Quòd homines, quia venenum non noscunt, insciì edant & moriantur. quotidiana nos docet experientia. Dices, si homines scirent, id venenum esse, etiam malum id esse, eos non lateret; sed respondeo neminem veneni habere notitiam, aut posse habere; nisi qui vidit, aut audivit, aliquem ejus usu damnum sibi dedisse; & si ponimus, nos ad hunc usque diem nunquam audivisse, vel vidisse, aliquem ejus usu sibi nocuisse, non tantùm nunc quoque ignoraremus; sed & sine metu in proprium damnum id usurparemus, quemadmodum tales veritates indies docemur.

Quid magis in hâc vitâ candidum atque erectum animum, quàm illius perfectæ Deitatis contemplatio, delectat? Nam quemadmodum circa perfectissimum versatur, ità etiam perfectissimum, quod in finitum nostrum intellectum cadere potest, involvere debet. Nec mihi in vitâ quicquam est, quod cum eâ mutarem delectatione. In hâc, cælesti instigatus appetitu, multum temporis insumere possum; sed & simul tristitiâ afficì, quando intueor tam multa finito meo intellectui deesse: verùm tristitiam sedo spe eâ, quam possideo, quæ mihi vitâ charior est, quòd posthac existam, & permanebo, & eam Deitatem majori perfectione, quàm nunc, intuebor. Ubi brevem, prætervolantemque considero vitam, in quâ singulis momentis mortem exspecto; si deberem credere me finem habiturum, sanctâque illâ, & præstantissimâ caritarum contemplatione, certè omnium creaturarum, quibus cognitio

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

gnitio finis sui deest, miserrimus essem. Quippe metus mortis ante obitum miserum me redderet, & post eum planè nihil, & per consequens miser essem, quia divinâ illâ contemplatione privatus essem. Huc verò me tuæ videntur ducere opiniones, quòd ubi hîc esse desino, etiam in æternum desinam, cùm econtra illud Verbum, & Dei voluntas consolentur interno suo in animâ meâ testimonio, quòd post hanc vitam in statu perfectiore me aliquando, contemplando summè perfectam Deitatem, oblectabo. Profectò licet spes ista aliquando falsa esse deprehenderetur, me tamen, dum spero, beatum reddit. Unicum hoc est, quod precibus, suspiriis, & seriis votis à Deo peto, & petam, (utinam ad id plus conferre liceret!) quamdiu spiritus hos reget artus, ut ipsi placeat, me suâ bonitate tam beatum reddere, ut, quando hoc corpus dissolvitur, Ens intellectuale ad perfectissimam illam Deitatem contemplandum maneam, & si hoc tantùm nanciscor, mihi, quomodò hîc credatur, quid invicem persuadeatur, an aliquid naturali intellectu fundetur, & percipi ab eo possit, nec ne, perinde est. Hoc, hoc solummodò est votum meum, meum desiderium, continuæque preces, ut Deus hanc certitudinem in animâ meâ confirmet, &, si eam possideo, (ah me miserrimum, si eo destituar!) præ desiderio anima mea exclamet, quemadmodum cervus anhelat aquarum rivos, ità te, ô Deus vivens, anima mea desiderat: ah! quando veniet dies, quòd tecum ero, & te adspiciam. Si hoc tantùm obtineo, omne animæ meæ studium, & desiderium possideo. Quia verò nostrum opus Deo displicet, spem istam, ex tuâ sententiâ, non video: Nec intelligo, Deum, (siquidem de eo humano more loqui liceat) si nullam ex opere nostro, & laudatione capit voluptatem, nos produxisse, & conservâsse. Si verò à tuâ sententiâ aberro, tuam explicationem expeto. Verùm me, & fortè te solito diutiùs moratus sum; quia verò mihi chartam deesse video, finiam. Horum solutionem videre aveo. Fortè hîc illic aliquam ex Epistolâ tuâ eduxi conclusionem, quæ fortassis tua non erit opinio; sed super eâ re explicationem tuam audire cupio.

Nuper occupatus fui in quibusdam Dei attributis perpendendis, in

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

in quo me tua non parùm juvit Appendix. Mentem tuam solummodò fusiùs explicui, quæ mihi non nisi demonstrationes exhibere videtur, & ideo demiror in Præfatione affirmari, te illa non sentire; sed obligatum fuisse, ut ità tuum, uti promiseras, Cartesii Philosophiam discipulum doceres; & te longè aliam, tam de Deo, quàm de animâ, speciatim de animæ voluntate fovere opinionem: video quoque in illâ Præfatione dici, te hæc Cogitata Metaphysica brevi prolixiora editurum, quæ duo avidè desidero: nam de iis aliquid singulare spero. Mea autem non fert consuetudo aliquem laudibus extollere.

Scripsi hæc sincero animo, & amicitiâ non fucatâ, prout in epistolâ tuâ petiisti, utque veritas deregeretur. Excusa nimiam, præter intentionem, prolixitatem. Si ad has responderis, me tibi summopere devincies. Non recuso, si eâ linguâ, in quâ educatus sum, scribere animus est, vel aliâ, modò Latinâ, aut Gallica sit; hoc verò responsum, ut cadem exares linguâ, pero, quia mentem tuam in eâ bene, quod forte in linguâ Latinâ non fieret, percipiebam. Ità me tibi devincies, egoque ero, ac permanebo,

Mi Domine, Tibi addictissimus atque Officiosissimus,

G. de Blyenbergh.

Dordraci 16. Januarii 1665.

In responsione tuâ prolixius, quid per Negationem in Deo intelligas, eruditi exopto.

Epistola XXXIV.

Viro Doctissimo, ac Ornatissimo,

GUILIELMO de BLYENBERGH

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Versio.

Mi Domine, & Amice,

Quum primam tuam Epistolam legebam, existimabam nostras opiniones ferè concordare; sed verò ex secundâ, quæ 21 hu-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

jus mensis mihi tradita est, longè aliter se rem habere intelligo, videoque nos non tantùm dissentire de iis, quæ longè ex primis principiis sunt petenda; sed etiam de eisdem ipsis principiis: adeò ut vix credam fore, ut nos Epistolis invicem erudire possimus. Video namque nullam demonstrationem, licet pro Demonstrationis Legibus solidissimam, apud te valere, nisi conveniat cum eâ explicatione, quam vel ipse, vel alii Theologi, tibi haud ignoti, sacræ Scripturæ tribuunt. Verùm si deprehendas, Deum per sacram Scripturam clarius, & efficacius loqui, quàm per lumen naturalis intellectûs, quod nobis etiam concessit, ac assiduò Sapientiâ suâ Divina firmiter, & incorruptè conservat, validas habes rationes, ut intellectum flectas ad opiniones, quas sacræ Scripturæ tribuis, quin ipse haud aliter facere possem. Quod verò me spectat, quia planè, & sine ambagibus profiteor, me S. Scripturam non intelligere, licet aliquot annos in eâ insumpserim, & quia me haud fugit, quando solidam nactus sum demonstrationem, me non posse in tales cogitationes incidere, ut unquam de eâ dubitare queam, omninò in eo, quod mihi intellectus monstrat, acquiesco sine ullâ suspicione, me eâ in re deceptum esse, nec Sacram Scripturam, quamvis eam non investigem, ei contradicere posse; quia veritas veritati non repugnat, ut jam ante in Appendice meâ (caput indicare nequeo, nec enim liber hic ruri penes me est) clarè indicavi; & si fructum, quem jam ex intellectu naturali cepi, vel semel falsum esse deprehenderem, me fortunatum redderet, quoniam fruor, & vitam non mærore & gemitu, sed tranquillitate, lætitiâ, & hilaritate transigere studeo, & subinde gradum unum adscendo. Agnosco interim (id, quod summam mihi præbet satisfactionem, & mentis tranquillitatem) cuncta potentiâ Entis summè perfecti, ac ejus immutabili ità fieri decreto.

Ad tuam verò ut redeam epistolam, dico me tibi summas ex animo agere gratias, quòd mihi tuam in tempore Philosophandi rationem aperuisti; sed quòd tu talia, qualia vis ex meâ epistolâ educere, mihi affingas, pro eo nullas tibi gratias ago. Quam, quæso, materiam mea præbuit epistola has mihi affingendi opiniones, homines nempe bestiis esse similes, homines bestiarum more mori, & interire,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

interire, noſtra Deo diſplicere opera, &c. (licet in poſtremo hoc ſummopere diſſentiamus, quia aliter te non percipio, quàm quod intelligis, Deum noſtris operibus delectari, tanquam qui finem ſuum aſſecutus eſt, eò quòd res ex voto ſuccеſſit) Quantum ad me, ego profectò clarè dixi, probos Deum colere, & aſſiduè colendo perfectiores evadere, Deum amare; hoccine eſt eos beſtiis ſimiles reddere; aut eos inſtar beſtiarum perire, vel denique eorum opera Deo non placere? Si meas literas majore cum attentione legiſſes, clarè perſpexiſſes, noſtrum diſſenſum in hoc ſolo poſitum eſſe; ſcilicet an Deus, ut Deus, hoc eſt, abſolutè, nulla ei humana attributa adſcribendo, perfectiones, quas probi accipiunt, eis communicet; (ut ego intelligo) anve ut judex, quod ultimum tu ſtatuis; & eâ de cauſâ defendis impios, quia juxta Dei decretum, quicquid poſſunt, faciunt, Deo æquè, ac pios ſervire. Sed verò ſecundùm mea dicta id nullatenus ſequitur: quia Deum tanquam judicem non introduco, & ideò ego opera ex operis qualitate, non verò ex potentiâ operatoris æſtimo, & merces, quæ opus conſequitur, tam neceſſariò id conſequitur, quàm ex naturâ trianguli ſequitur, tres ejus angulos duobus rectis æquales eſſe debere. Et hoc unuſquiſque intelliget, qui tantùm ad id, quòd ſumma noſtra beatitudo in amore erga Deum conſiſtit, attendit, quòdque ille amor neceſſariò ex Dei cognitione, quæ nobis tantopere commendatur, fluit. Hoc autem generaliter facillimè demonſtrari poteſt, ſi modo ad naturam Decreti Dei attendatur, quemadmodum in meâ Appendice explicui: Verùm fateor, eos omnes, qui Divinam Naturam cum humanâ confundunt, valdè ad id intelligendum ineptos eſſe.

Hiſce literis finem hîc imponere animus erat, ne tibi ampliùs eſſem moleſtus iis rebus, quæ tantummodo (uti clarum eſt ex valdè devoto additamento fini tuæ epiſtolæ affixo) pro joco, & riſu inſerviunt, nulli autem uſui ſunt. Ne verò petitionem tuam omni modo rejiciam, ulteriùs ad explicationem vocum Negationis, & Privationis, & breviter ad id, quod neceſſarium eſt ad ſenſum præcedentis meæ Epiſtolæ dilucidius enucleandum, progrediar.

Dico igitur primo Privationem non eſſe privandi actum; ſed

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tantùm simplicem, & meram carentiam, quæ in se nihil est: est quippe Ens rationis tantùm, vel modus cogitandi, quem formamus, quum res invicem comparamus. Dicimus, exempli gratiâ, cæcum visu privatum esse, quia eum facilè, ut videntem imaginamur, sive imaginatio hæc hinc oriatur, quòd cum aliis, qui vident, sive quod præsentem suum statum cum præterito, quum videbat, comparamus; & cùm hunc virum eâ ratione consideramus, nempe comparando suam naturam cum naturâ aliorum, vel cum præteritâ suâ, tunc affirmamus, visum ad suam naturam pertinere, & propterea dicimus, eum eo privatum esse. Verùm quum Dei decretum, ejusque natura consideratur, non magis de illo homine, quàm de Lapide possumus affirmare, cum visu orbatum esse, quia illo tempore non magis sine contradictione illi homini visus, quàm lapidi competit; *quoniam ad hominem illum nil amplius pertinet, & suum est, quam id, quod Divinus intellectus & voluntas ei tribuit.* Et propterea Deus non magis est causa τῦ illius non videre, quam τῦ non videre lapidis: id quod meta est Negatio. *Ità etiam, cum ad naturam hominis, qui appetitu libidinis ducitur, attendimus, præsentemque appetitum cum eo, qui in probis est, vel cum eo, quem ipse alias habuit, comparamus; affirmamus, eum hominem meliore appetitu privatum esse, quia tunc isti virtutis appetitum competere judicamus; quod facere non possumus, si ad naturam Divini decreti, & intellectus attendimus: nam eo respectu melior ille appetitus non magis ad naturam istius hominis eo tempore, quàm ad Naturam Diaboli, vel lapidis pertinet,* & ideircò eo respectu melior appetitus non est Privatio, sed Negatio. Adeò ut Privatio nihil aliud sit, quàm aliquid de re negare, quod judicamus ad suam naturam pertinere, & Negatio nil aliud, quàm aliquid de re negare, quia ad suam naturam non pertinet. Et hinc liquet, quare Adami appetitus rerum terrenarum nostri, non vero intellectus Dei respectu tantùm malus esset. *Licet enim Deus præteritum & præsentem Adami statum scivet, non idcirco Adamum præterito statu privatum esse intelligebat, hoc est, præteritum ad suam naturam pertinere:* Nam tunc Deus aliquid contra suam voluntatem, hoc est, contra proprium suum intellectum intel-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

intelligeret. Hoc si bene percepisses, simulque me illam Libertatem, quam Cartesius Menti adscribit, non concedere, quemadmodum L. M. in Præfatione meo nomine testatus est, vel minimam in meis verbis non invenires contradictionem. Sed video, me melius multò facturum fuisse, si in primâ meâ Epistolâ Cartesii verbis respondissem, dicendo, nos non posse scire, quomodò nostra libertas, & quicquid ab eâ dependet cum Dei providentiâ & libertate congruat, (licuti in Appendice diversis locis feci) adeò ut ex Dei Creatione nullam in libertate nostrâ quæmus invenire contradictionem, quia capere haud possumus, quomodò Deus res creavit, & (quod idem est) quomodò eas conservat. Verùm putabam, te Præfationem legisse, meque, si ex animi sententiâ non responderem, in amicitiæ officium, quam aninitus offerebam, peccaturum fuisse. Sed hæc susque deque fero.

Quia tamen video, te Cartesii Mentem hactenus non benè percepisse, peto, ut hæc duo attendas: Primo neque me, neque Cartesium unquam dixisse, quòd ad nostram naturam pertinet, ut nostram voluntatem intra limites intellectûs contineamus; sed tantùm, quòd Deus nobis intellectum determinatum, & voluntatem indeterminatam dedit, ità tamen, ut ignoremus, in quem finem nos creavit; Porrò, quòd istiusmodi indeterminata, vel perfecta voluntas nos non solùm perfectiores reddit; sed quoque, ut tibi in sequentibus dicam, quòd ea nobis sit valdè necessaria.

Secundò quòd nostra Libertas nec in quâdam contingentiâ, nec in quâdam indifferentiâ sita est; sed in modo affirmandi, & negandi; adeò ut, quò rem aliquam minùs indifferenter affirmamus, aut negamus, eò liberiores simus: Verbi causa, si Dei natura nobis est cognita, tam necessariò ex naturâ nostrâ τὸ affirmare sequitur, Deum existere, quàm ex naturâ trianguli ejus tres angulos duobus rectis æquari fluit; & tamen nunquam magis liberi sumus, quàm quum rem tali modo affirmamus. Quia verò hæc necessitas nihil aliud est, quàm Dei Decretum, veluti in meâ Appendice clarè ostendi; hinc quodammodo intelligere licet, quo pacto rem liberè agamus, ejusque causa simus, non obstante, quòd eam necessariò, & ex Dei decreto agamus. Hoc, inquam, aliquo modo

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

possumus intelligere, cùm quid affirmamus, quod clarè, & distinctè percipimus, ubi verò quicquam, quod clarè ac distinctè non capimus, asserimus, hoc est, cum patimur, ut voluntas extra nostri intellectûs limites exspatietur, tum illam necessitatem, Deique Decreta non ità percipere possumus; sed nostram quidem libertatem, quam nostra voluntas semper includit, (quo respectu opera nostra solummodò bona, vel mala appellantur) & si tunc conamur libertatem nostram cum Dei Decreto, & continuâ Creatione conciliare, confundimus id, quod clarè, & distinctè intelligimus, cum eo, quod non percipimus, & propterea frustrà id conamur. Sufficit ergo nobis, quod scimus nos liberos esse, & nos tales esse posse non obstante Dei decreto, nosque mali causam esse, eò quod nullus actus, nisi respectu nostræ libertatis, tantùm malus nominari potest. Hæc sunt, quæ Cartesium spectant, ut demonstrarem ejus dicta ab eâ parte nullam pati contradictionem.

Jam ad ea, quæ me attinent, me convertam, ac primò breviter referam utilitatem, quæ ex meâ opinione nascitur, quæ præcipuè in eo est sita, quòd scilicet noster intellectus Deo Mentem, & Corpus extra omnem Superstitionem offert, nec preces nobis valdè utiles esse nego: nam meus intellectus est nimis parvus ad omnia media determinandum, quæ Deus habet, quibus homines ad sui amorem, hoc est, ad salutem perducat; adeò ut tantùm absit hanc opinionem noxiam futuram esse, ut è contra iis, qui nullis præjudiciis nec puerili superstitione præoccupati sunt, unicum sit medium adsummum beatitudinis gradum perveniendi.

Quòd verò ais, me homines, eos à Deo tam dependentes faciendo, ideo elementis, herbis, & lapidibus similes reddere, id sufficienter ostendit te meam opinionem perversissimè intelligere, & res, quæ intellectum spectant, cum imaginatione confundere. Si enim puro intellectu percepisses, quid sit à Deo dependere, certè non cogitares, res, quatenus à Deo dependent, mortuas, corporeas, & imperfectas esse, (quis unquam de Ente summè perfecto tam viliter ausus fuit loqui) è contra caperes, eâ de causâ, & quatenus à Deo dependent, perfectas esse. Adeò ut hanc dependentiam, atque

que necessariam operationem quàm optimè per Dei decretum intelligamus, quando non ad truncos, & herbas; sed ad maximè intelligibiles, & res creatas perfectissimas attendimus, ut ex illo, quod secundò de Cartesii mente jam ante memoravimus, clarè apparet, quod attendere debuisses.

Nec reticere possum, me id summopere mirari, quod dicis: si Deus delictum non puniret, (hoc est, tanquam judex tali pœnâ, quam ipsum delictum non inferret: Id enim solùm nostra est Quæstio.) quænam ratio impedit, quò minùs quævis scelera avidè perpetrem? Certè qui illud tantùm (quod de te non spero) formidine pœnæ omittit, is nullâ ratione ex amore operatur, & quàm minimè Virtutem amplectitur. Quantum ad me, ea omitto, vel omittere studeo, quia expressè cum meâ singulari naturâ pugnant, meque à Dei amore, & cognitione aberrare facerent.

Porro si ad naturam humanam paulùm attendisses, & naturam Dei decreti, prout in Appendice explicui, percepisses, tandemque sciviſſes, quomodò res esset deducenda, antequam ad conclusionem perveniatur, non adeò temerè dixisses, hanc opinionem nos truncis, &c. similes reddere; nec tam multas absurditates, quàm imaginaris, mihi affinxisses.

De duabus illis rebus, quas ais, priusquam ad secundam tuam Regulam pergis, te percipere haud valere, respondeo primò Cartesium sufficere ad conclusionem tuam faciendam, quòd nempe, si modò attendis ad naturam tuam, experiris, te posse judicium tuum suspendere; si verò dicas, te in te ipso non experiri, nos tantum virium hodie in rationem obtinere, ut hoc semper continuare possemus, id idem Cartesio esset, ac nos hodie non posse videre, nos, quamdiu existimus, futuros semper res cogitantes, vel naturam rei cogitantis retenturos, quod profectò contradictionem involvit.

Ad secundum cum Cartesio dico, si Voluntatem nostram extra limites intellectûs nostri valdè limitati extendere non possemus, nos miserrimos futuros, neque in nostrâ potestate fore vel fructum panis comedere, vel passum progredi, vel subsistere: omnia enim incerta, atque periculis sunt plena.

Tran-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Transeo nunc ad secundam tuam Regulam, asseroque, me quidem credere, quòd ego eam Veritatem, quam tu in Scripturâ esse credis, illi non tribuam, & tamen credo, quòd ego illi tantum, si non plus adscribam authoritatis; quodque longè cautiùs, quàm alii, caveam, ne illi pueriles quasdam, & absurdas sententias affingam, quòd nemo præstare potest, nisi is, qui Philosophiam benè intelligit, vel Divinas habet revelationes; adeò ut me valdè parum moveant explicationes, quas Vulgares Theologi de Scripturâ adferunt, præsertim si istius sint farinæ, ut Scripturam semper juxta litteram, sensumque externum sumant; & nunquam, præter Socinianos, crassum adeò vidi Theologum, qui non percipit Sacram Scripturam crebertimè more humano de Deo loqui, ac suum sensum Parabolis exprimere; & quòd ad contradictionem, quam frustrà (meâ quidem opinione) conaris ostendere, credo te per Parabolam omninò aliud quid, quàm vulgò fit, intelligere: nam quis unquam audivit, eum, qui suos conceptus parabolis exprimit, à suo sensu aberrare. Quum Micha Regi Aghabo diceret, se Deum in solio suo sedentem vidisse, ac exercitus cælestes à dextrâ, & sinistrâ stantes, Deumque ex illis quærere, quisnam Aghabum deciperet, illud ipsum certè erat Parabola, quâ Propheta præcipuum, quod eâ occasione (quæ non erat, ut sublimia Theologiæ dogmata doceret) Dei nomine debebat manifestare, sufficienter exprimebat; adeò ut nullo modo à sensu suo aberraret. Sic etiam cæteri Prophetæ Dei Verbum jussu Dei eâ ratione populo manifestârunt, tanquam optimo medio, non verò tanquam illo, quod Deus petebat, populum ad scopum Scripturæ primarium ducendi, qui juxta ipsius Christi dictum in hoc consistit, nimirùm in amore Dei supra omnia, & proximi tanquam sui ipsius. Sublimes speculationes, credo, Scripturam minimè tangunt. Me quod spectat, nulla Dei æterna attributa ex Sacrâ Scripturâ didici, nec discere potui.

Quantum verò quintum attinet argumentum (scilicet Prophetas Dei Verbum tali ratione manifestum fecisse, quoniam veritas veritati non est contraria) nihil reliqui est, quàm ut (quemadmodum quivis, qui Demonstrandi Methodum percipit, judicabit) demon-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

demonstrem, Scripturam, prout est, esse Dei verum Verbum revelatum. Cujus Mathematicam Demonstrationem, nisi Divinâ Revelatione, habere nequeo. Et ideo dixi, *credo, sed non more mathematico scio, omnia, quæ Deus Prophetis &c.* quia firmiter credo, non verò Mathematicè scio, Prophetas Dei intimos Consiliarios, & Legatos fuisse fidos; adeò ut in iis, quæ ego affirmavi, nulla omninò sit contradictio; cùm è contrario ab alterâ parte haud paucæ inveniantur.

Reliquum tuæ Epistolæ, nempe ubi dicis: *Denique Ens summè perfectum noverat, &c.* & deinde quod contra exemplum de veneno adfers, ac ultimò, quod Appendicem, & id, quod sequitur, spectat, dico hanc præsentem Quæstionem non respicere.

Præfationem L. M. quod attinet, in ipsâ certè simul ostenditur, quid Cartesio adhuc probandum esset, ut solidam de Libero Arbitrio demonstrationem formaret, additurque, me contrariam fovere sententiam, & quomodò eam foveam: quam forte suo tempore indicabo, nunc verò animus non est.

De opere verò super Cartesium nec cogitavi, nec ulteriorem ejus gestî curam, postquam sermone Belgico prodiit: & quidem non sine ratione, quam hic recensere longum foret. Adeò ut nihil dicendum restet, quàm me &c.

Epistola XXXV.

Clarissimo Viro

B. D. S.

GUILIELMUS de BLYENBERGH.

Responsio ad præcedentem.

Versio.

Mi Domine, & chare Amice,

Epistolam tuam, 28 Januarii scriptam, suo tempore accepi; aliæ occupationes præter studia impediverunt, quò minùs ad tuam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ei iùs responderim: & quoniam hic illic acribus tua referta est reprehensionibus, quid de eâ judicarem, vix sciebam: nam in primâ, 5 Januarii exaratâ, tam liberaliter amicitiam tuam ex animo mihi obtuleras, hâc additâ obtestatione, meam non solùm illo tempore scriptam; sed & subsequentes valdè gratas fore; quin amicè flagitabas, ut liberè, si quas insuper movere possem difficultates, objicerem, uti in meâ, 16 Januarii datâ, prolixiùs paulò præstiti. Ad eam amicam, & erudientem, juxta postulatum, & promissum tuum, exspectabam responsionem; sed econtra talem, quæ nimiam non redolet amicitiam, accepi; *nempe quòd nullæ demonstrationes, licet validissimæ apud me valent, quòd mentem Cartesii non percipio, quòd res spirituales mimium cum terrenis confundo, &c. ità ut invicem epistolis diutius erudire non possemus.* Ad quæ amicè respondeo, me firmiter credere, te suprà dicta meliùs me intelligere, & assuetum magis esse res corporeas à spiritualibus discernere: in Metaphysicâ enim, quam ego inchoo, summum adscendisti gradum, & ideò, ut erudirer, favorem tuum captabam; nunquam verò existimabam, me objectionibus, liberè factis, offensionis causam præbiturum. Summas tibi ex animo ago gratias, quòd tantum laborem in duabus epistolis exarandis, præcipuè in secundâ, susceptisti; ex posteriore, quam ex priore, tuam mentem clariùs percepi, & nihilominùs ei assensum præbere nequeo, nisi difficultates, quas adhuc in eâ invenio, tollantur: nec hoc offensionis causam dare potest. Nam illud vitium in intellectu nostro arguit, si veritati sine fundamento necessario assentimur: Licet tui veri essent conceptûs, iis assensum præbere non licet, quamdiu in me quædam obscuritatis, vel dubitationis rationes supersunt, quamvis dubitationes non ex re propositâ, sed ex mei intellectûs imperfectione orirentur. Et quia hoc abundè tibi notum est, ægrè ferre non debes, si rursùs quasdam formem objectiones: cogor ità facere, quamdiu rem clarè percipere nequeo; nam hoc in alium non fit finem, quàm ad veritatem inveniendam; non verò ad tuam mentem præter intentionem tuam detorquendam; & propterea ad hæc pauca amicam peto responsionem. Dicis, *nihil ad essentiam rei amplius pertinere, quàm id, quod divina voluntas, poten-*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

potentiaque ei concedit, & revera tribuit; & cum ad naturam hominis, qui appetitu libidinis ducitur, attendimus, præsentemque appetitum cum eo, qui in probis est, vel cum eo, quem ipse aliàs habuit, comparamus, affirmamus eum hominem meliore appetitu privatum esse, quia tunc isti virtutis appetitum competere judicamus; quod facere non possumus, si ad naturam divini decreti & intellectûs attendimus: nam eo respectu melior ille appetitus non magis ad naturam istius hominis eo tempore, quàm ad naturam Diaboli, aut lapidis pertinet, &c. Licet enim Deus præteritum, & præsentem Adami statum sciret, non idcirco Adamum præterito statu privatum esse intelligebat, hoc est, præteritum ad suam præsentem naturam pertinere, &c. Ex quibus verbis clare sequi videtur, juxta tuam sententiam, nihil aliud ad essentiam pertinere, quàm quod eo momento, quo percipitur, res habet, hoc est, si me voluptatis desiderium tenet, illud desiderium ad meam illo tempore pertinet essentiam, & si me non tenet, illud *non-desiderium* ad meam eo, quo non desidero, tempore essentiam pertinet, unde infallibiliter consequitur, me tum respectu Dei æquè perfectionem in meis operibus includere, (solummodo gradu differentibus) quando voluptatum cupiditate, quàm quando eâ non teneor; quando omnis generis scelera perpetro, quàm quando virtutem, & justitiam excerceo. Ad meam enim essentiam eo tempore tantum duntaxat, quantum operor, pertinet: nec enim plus, nec minus, secundùm tuam positionem, operari possum, quàm quantum revera accepi perfectionis, quia voluptatum, scelerumque cupiditas ad meam eo tempore, quo facio, pertinet essentiam, & eo tempore illam, non verò majorem, à Divinâ potentiâ accipio: Exigit ergo divina potentia ejusmodi duntaxat opera. Et ità ex tuâ positione clarè videtur sequi, Deum scelera unâ, eâdemque ratione velle, quâ ea vult, quæ tu nomine virtutis insignis. Ponamus jam, quòd Deus, ut Deus, non verò ut judex, piis, & impiis talem, & tantum essentiæ largitur, quantum vult, ut illi efficiant; quænam rationes dantur, ut unius opus non eodem modo, quàm alterius velit? Nam quoniam unicuique ad opus suum qualitatem concedit, sequitur utique, quòd, quibus minus largitus est, eâdem ratione

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tantum ab ipsis petit, quantum ab illis, quibus plus dedit; & per consequens Deus sui ipsius respectu majorem, minoremve nostrorum operum perfectionem, voluptatum & virtutum cupiditatem eodem modo exigit. Adeò ut, qui scelera patrat, necessario eadem patrare debeat, quia nihil aliud ad suam eo tempore essentiam spectat; uti is, qui virtutem exercet, ideò virtutem exercet, quia Dei potentia voluit, ut ad suam eo tempore essentiam id pertineret: Rursum mihi videtur Deum æquè, & eodem modo scelera, quàm virtutem velle, quatenus autem utraque vult, tam hujus, quàm illius est causa, ipsique eatenus grata esse debent. Quod de Deo concipere durum est.

Dicis, ut video, probos Deum colere; verùm ex tuis scriptis nihil aliud percipio, quàm quòd Deo servire tantùm sit talia efficere opera, quæ Deus, ut operaremur, voluit; idem adscribis impiis, & libidinosis; quænam ergo est differentia, respectu Dei, inter proborum, & improborum cultum? Ais etiam, probos Deo servire, & serviendo continuò perfectiores evadere; sed non percipio, quid per *τὸ perfectiores evadere* intelligas, nec quid significet *τὸ continuò perfectiores evadere*. Nam & impii, & pii suam essentiam, & conservationem, aut continuam creationem a Deo, ut Deo, non verò, ut judice, nanciscuntur, voluntatemque ejus juxta Dei decretum utrique eodem modo exequuntur. Quænam ergo differentia, respectu Dei, inter utrosque potest esse? Nam *τὸ perfectiores continuò evadere* non ex opere; sed ex Dei voluntate fluit; adeò ut, si impii per opera sua imperfectiores fiunt, illud non fluat ex operibus; sed ex solâ Dei voluntate; & utrique voluntatem Dei tantùm exequuntur: nequit ergo in his duobus, ratione Dei, dari discrimen. Quænam sunt ergo rationes, ut hi per opus suum continuò perfectiores, illi verò deteriores evadant?

Sed verò discrimen operis horum supra alterorum opus in hoc ponere videris, quòd hoc opus plus perfectionis, quàm illud includit. In his tuum, vel meum certò confido latere errorem: nam nullam in tuis scriptis reperire licet Regulam, secundùm quam res magis, minusve perfecta dicitur, quàm quando plus, minusve habet essentiæ. Si jam hæc sit perfectionis regula, sunt igitur scelera, Dei respe-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

respectu, ei æquè, ac opera proborum grata: nam Deus ea, ut Deus, hoc est, sui respectu, eodem modo vult, quia utraque ex Dei fluunt decreto. Si hæc sit sola perfectionis regula, errores non nisi impropriè tales dici possunt; sed reverâ nulli errores, nulla dantur scelera: & quicquid est, illam tantummodò, & talem, quam Deus dedit, essentiam complectitur, quæ semper, utcunque ea se habeat, perfectionem involvit. Me hoc clarè non posse percipere, fateor, & tu quærenti, an occidere Deo æquè placeat, ac eleëmosynas largiri? an furtum committere, Dei respectu, æquè bonum sit, ac justum esse? condona. Si neges, quænam sunt rationes? si affirmes, quæ apud me existunt rationes, quibus moverer, ut hoc opus, quod tu virtutem appellas, magis, quàm aliud operarer? quænam lex magis hoc, quàm illud, prohibet? Si ipsam nomines virtutis legem, fatendum mihi certè est, me nullam apud te reperire, juxta quam virtus moderanda, & ex quâ cognoscenda sit. Quicquid enim est, à Dei voluntate inseparabiliter dependet, & per consequens & hoc, & illud ex æquo virtuosum est. Et, quid tibi virtus, vel lex virtutis sit, non capio; ideo etiam, quod asseris, nos ex amore virtutis debere operari, non intelligo. Dicis quidem, te scelera, & vitia omittere, quia ea cum singulari tuâ naturâ pugnant, & te ab divinâ cognitione, & amore seducunt; verùm nullam horum in omnibus tuis scriptis invenio vel regulam, vel probationem. Quin excusa me, si contrarium ex illis sequi dicam. Omittis ea, quæ vitia appello, quia cum singulari tuâ naturâ pugnant, non autem quia vitia complectuntur; omittis ea, quemadmodum cibus, à quo natura nostra abhorret, relinquitur. Certè qui mala omittet, eò quòd sua natura ab eis abhorret, parùm de virtute gloriari poterit.

Hic jam rursum quæstio moveri potest, an, si daretur animus, cum cujus singulari naturâ non pugnaret; sed conveniret voluptates, sceleraque patrare, an, inquam, ratio virtutis sit, quæ ipsum ad virtutem præstandam, malumque omittendum moveret? Sed qui fieri potest, ut quis cupiditatem voluptatis amitteret, quum ejus cupiditas eo tempore de suâ sit essentiâ, ipsamque jam modò acceperit, neque dimittere possit?

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Hanc etiam consequentiam in tuis scriptis non video, quòd nimirum eæ actiones, quas scelerum nomine insignio, te à Dei cognitione, & ejus amore seducerent. Nam voluntatem Dei tantùm exequutus es, neque amplius præstare poteras, quia ad tuam isto tempore essentiam constituendam à Divinâ voluntate, ac potentiâ nihil amplius datum erat. Quomodò sic determinatum, ac dependens opus te à Divino amore aberrare facit? aberrare est confusum, & independens esse, & hoc secundùm te est impossibile. Nam sive hoc, sive illud, sive plus, sive minus perfectionis edimus, illud ad esse nostrum pro illo tempore immediatè à Deo accipimus: quomodò ergo possumus aberrare? vel ego, per errorem quid intelligatur, non capio. Attamen in hoc, in hoc, inquam, solo causa vel mei, vel tui erroris latere debet.

Hîc multa alia dicerem, & quærerem, Primò, An substantiæ intellectuales alio modo, quàm vitæ expertes à Deo dependeant? licet enim entia intellectualia plus essentiæ, quàm vitâ carentia involvant, annon utraque Deo, Deique decreto ad suum motum in genere, & ad talem motum in specie conservandum opus habent, & per consequens, quatenus dependent, annon unâ, eâdemque ratione dependent? Secundò, Quia, quam ei D. des Cartes adsisignavit, libertatem animæ non concedis, quænam sit differentia inter dependentiam intellectualium, & animâ carentium Substantiarum? & si nullam volendi habent libertatem, quomodò tu eas à Deo dependere concipias? & quo pacto anima à Deo dependeat? Tertiò, Siquidem nostra anima eâ non sit prædita libertate, anne nostra actio propriè Dei actio, & nostra voluntas propriè Dei sit voluntas? Plura alia quærere possem, sed tam multa à te petere non ausim: solummodò ad præcedentia responsum tuum brevi exspecto, an fortè hoc medio adhibito sententiam tuam meliùs intelligam, ut postea de hâc re coram tecum pluribus agerem. Ubi enim tuum nactus fuero responsum, Leydam profectus, si gratum sit, in transitu te salutabo. His nixus, dico ex animo, tibi salute dicta, me manere *Tibi addictissimum, atque Officiosissimum*

G. DE BLYENBERGH.

Dordraci 19. Febr. 1665.

P. S. *Nimiâ festinatione hanc inserere quæstionem oblitus sum: an quod aliàs nobis eveniret, prudentiâ nostrâ non impedire queamus.*

EPI-

EPISTOLA XXXVI.

Viro Doctissimo, ac Ornatissimo,

GUILIELMO de BLYENBERG

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Versio.

Mi Domine & Amice,

DUas abs te hâc septimanâ accepi Epistolas; posteriorem, 9 Martii exaratam, tantùm ei inserviebat, ut me de priore, 19 Februarii scriptâ, & mihi Schiedamo missâ, certiorem redderet. In hâc priore te de eo queri video, quòd dixerim *nullam apud te demonstrationem locum habere posse &c.* quasi illud mearum rationum respectu, quia statim tibi non fecerunt satis, locutus fuerim, quod à mente meâ longè abest: respiciebam propria tua verba, quæ sic habent. *Et siquando post diutinam investigationem accideret, ut naturalis meæ scientia videretur cum hoc Verbo vel pugnare, vel non satis bene &c. illud Verbum tantæ apud me est authoritatis, ut conceptûs, quos existimo clarè percipere, mihi potiùs suspecti sint, &c.* Adeo ut tua tantùm verba breviter repetierim, nec propterea credo, me ullâ in re iræ causam præbuisse, eò magis, quòd ea, tanquam rationem, adducebam, quibus magnum nostrum dissensum ostenderem.

Porrò, quia in calce secundæ Epistolæ scripseras, te tantummodò sperare, & optare, ut in fide, ac spe perseveres, atque reliqua, quæ nobis invicem de intellectu naturali persuademus, tibi esse indifferentia; animo volvebam, uti & jam revolvo, meas nulli usui futuras, mihique eâ de causâ consultum magis esse, ut studia (quæ alioqui tamdiu intermittere cogor) non negligerem propter res, quæ nullum fructum possunt largiri. Nec hoc primæ

Epistolæ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistolæ meæ contrariatur: quia ibi te, ut merum Philosophum, qui (sicuti haud pauci, qui se Christianos autumant, concedunt) nullum alium veritatis Lydium habet lapidem, præter naturalem intellectum, non verò Theologiam, considerabam. Sed de hâc re me aliter edocuisti, simulque ostendisti, quòd fundamentum, cui nostram amicitiam superædificare animus erat, non, ut arbitrabar, esset jactum.

Denique reliqua quod attinet, ea plerumque tali modo inter disputandum contingunt, ut propterea humanitatis limites non transgrediamur, & hâc de causâ in secundâ tuâ Epistolâ, nec non in hâc his similia, tanquam non animadversa, prætermittam. Hæc de tuâ offensione, ut, me ei nullam dedisse causam, ostenderem, multò minùs me ferre haud posse, ut mihi quisquam obloquatur. Nunc, quò ad tuas objectiones rursùs respondeam, me converto.

Statuo ergo primò, Deum absolutè, & reverâ causam esse omnium, quæ essentiam habent, quæcunque etiam illa sint. Si jam poteris demonstrare, Malum, Errorem, Scelera, &c. quicquam esse, quod essentiam exprimit, tibi penitùs concedam, Deum scelerum, mali, erroris, &c. causam esse. Videor mihi sufficienter ostendisse id, quod formam mali, erroris, sceleris ponit, non in aliquo, quod essentiam exprimit, consistere, ideoque dici non posse, Deum ejus esse causam. Neronis, verbi gratia, matricidium, quatenus aliquid positivum comprehendebat, scelus non erat: nam facinus externum fecit, simulque intentionem ad trucidandam Matrem Orestes habuit, & tamen, saltem uti Nero, ità non accusatur. Quodnam ergo Neronis scelus? Non aliud, quàm quòd hoc facinore ostenderet se ingratum, immisericordem, ac inobedientem esse. Certum autem est, nihil horum aliquid essentiæ exprimere, & idcircò Deum eorum etiam non fuisse causam, licet causa actûs, & intentionis Neronis fuerit.

Porrò velim hîc notari, nos, dum Philosophicè loquimur, non debere Phrasibus Theologiæ uti: Nam, quia Theologia Deum passim, nec temerè, ut hominem perfectum repræsentat, propterea oportunum est, ut in Theologiâ dicatur Deum quicquam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quam cupere, Deum tædio operibus improborum affici, & proborum delectari; in Philosophiâ verò, ubi clarè percipimus, quòd Deo illa attributa, quæ hominem perfectum reddunt, tam ægrè possunt tribui, & adlignari, quàm si ea, quæ elephantum, asinumve perficiunt, homini tribueremus: Ibi hæc, & his similia verba nullum obtinent locum, nec ibi sine nostrorum conceptuum summâ confusione ea usurpare licet. Quare Philosophicè loquendo, dici nequit, Deum à quoquam quicquam petere, neque ei tædiosum, aut gratum quid esse; hæc quippe omnia humana sunt attributa, quæ in Deo locum non habent.

Notari tandem voluissem, quòd, quamvis opera proborum, (hoc est, eorum, qui claram Dei habent ideam, ad quam cuncta eorum opera, ut & cogitationes determinantur) & improborum, (hoc est, eorum, qui Dei ideam haud possident, sed tantùm rerum terrenarum ideas, ad quas eorum opera, cogitationesque determinantur) & denique omnium eorum, quæ sunt, ex Dei æternis legibus, & Decretis necessario profluant, continuoque à Deo dependeant, attamen non solùm gradibus; sed & essentiâ ab invicem differunt: licet etenim mus æquè, ac angelus, & æquè Tristitia, ac Lætitia, à Deo dependeant, nequit tamen mus species angeli, & Tristitia species Lætitiæ esse. Hisce opinor me tuis Objectionibus (si eas probè intellexi; Quippe interdum dubius hæreo, num conclusiones, quas inde deducis, non differant ab ipsâ Propositione, quam demonstrare suscipis) respondisse.

Verùm illud clarius patebit, si ad Quæstiones propositas ex his fundamentis respondeam. Prima est, an occidere Deo adeò acceptum sit, ac eleëmosynas elargiri? altera est, an furari Dei respectu æquè bonum sit, ac justum esse? tertia denique est, an, si daretur animus, cum cujus singulari naturâ non pugnaret; sed conveniret, libidinibus obtemperare, & scelera perpetrare, an in eo, inquam, ratio Virtutis daretur, quæ ipsi, ut bonum faceret, & malum omitteret, persuaderet?

Ad primam hoc do responsum, me (Philosophicè loquendo) quid his verbis, *Deo acceptum esse*, velis, nescire. Si roges, an Deus hunc non odio habeat, illum verò diligat? an Deum aliùs

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

contumeliâ, affecerit alius favore prosecutus fuerit? respondeo, quod non. Si verò Quæstio est, numne homines, qui occidunt, & eleëmosynas distribuunt, æquè probi, & perfecti sint? Rursus negando respondeo.

Ad secundam regero: si *bonum respectu Dei* inferat, justum aliquid boni Deo præstare, & furem aliquid mali, respondeo neque justum, neque furem in Deo delectationem, aut tædium posse causari; si verò quæratur, an utrumque illud opus, quatenus aliquid reale, & à Deo causatum est, æquè sit perfectum? dico, si ad opera tantùm animum advertamus, & ad talem modum, posse fieri, ut utrumque æquè sit perfectum. Si igitur interroges, numne fur, & justus æquè sint perfecti, beatique? respondeo, non. Per justum namque eum intelligo, qui constanter cupit, ut unusquisque, quod suum est, possideat; quam Cupiditatem ego in meâ Ethicâ (necdum editâ) in piis ex claræ, quam de seipsis, & Deo habent, cognitione necessariò originem ducere, demonstro. Et quoniam ejus generis cupiditatem fur non habet, necessariò Dei, & sui ipsius cognitione, hoc est, primario, quod nos homines reddit, destituitur. Si tamen ulteriùs quæras, quid te queat movere, ut magis hoc opus, quod Virtutem nuncupo, quàm aliud facias? dico, me non posse scire, quâ viâ, ex infinitis, Deus utatur, ut te ad hoc opus determinet. Posset esse, ut Deus tibi clarè sui ideam impresserit, ut mundum oblivioni propter sui amorem traderes, reliquosque homines, sicut te ipsum, amares; & perspicuum est hujusmodi animi Constitutionem cum cæteris omnibus, quæ malæ vocantur, pugnare, & eâ de causâ in uno subjecto non posse esse. Porrò fundamenta Ethices explicandi, & etiam cuncta mea dicta demonstrandi non est hîc locus, quia tantùm in eo sum, ut ad Quæstiones tuas responsum dem, & eas à me avertam, arceamque.

Quantum denique tertiam Quæstionem attinet, ea contradictionem supponit, mihique æquè videbatur, ac si quis rogaret: Si meliùs cum alicujus naturâ conveniret, ut seipsum suspenderet, an rationes darentur, ut se non suspenderet? Verùm, ejusmodi dari naturam, sit possibile, tunc affirmo, (etiamsi liberum arbitrium con-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

concederem, sive non concederem) si quis videt, se commodiùs in cruce posse vivere, quàm mensæ suæ accumbentem, eum stultissimè agere, si se ipsum non suspenderet; & is, qui clarè videret, se scelera patrando reverâ perfectiore & meliore vitâ, vel essentiâ, quàm virtutem sectando, posse frui, is etiam stultus foret, si illa non faceret. Nam scelera respectu istiusmodi naturæ humanæ perversæ virtus essent.

Ad aliam Quæstionem, quam calci Epistolæ addidisti, quia unâ horâ vel centum ejus generis quærere possemus, nec tamen nunquam ad conclusionem unius perveniremus, & ipse responsionem non adeo urges, non respondebo: hoc tempore tantùm dicam, &c.

Epistola XXXVII.

Viro Clarissimo,

B. D. S.

GUILIELMUS de BLYENBERG.

Responsio ad præcedentem.

Versio.

Mi Domine, & amice.

Ubi tuâ honorabar præsentiâ, ut in eâ perseverarem non tempus, multò minùs memoria permittebat, ut quæ colloquentes tractavimus, ei mandarem; licet ego quàm primùm à te discesseram, omnes memoriæ vires, quò audita retinerem, colligerem. In proximum ergo profectus locum tuas opiniones chartæ mandare conabar; sed experiebar tunc, me reverâ ne quartam quidem tractatorum partem retinuisse; adeò ut tibi sim excusandus, si adhuc semel, tantùm quærendo de iis, in quibus mentem tuam, vel non bene perceperim, vel non bene retinuerim, tibi molestus sim.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Optem, ut hunc laborem aliquo beneficio tibi compensare facultas daretur.

Primum erat, quomodò, ubi Principia, & Cogitata tua Metaphysica lego, quæ tua, quæque Cartelii sit sententia, internoscere possim?

Secundum, an propriè detur error, & in quo consistat?

Tertium, quâ ratione statuas, voluntatem non esse liberam.

Quartum, quid his verbis, quæ L. M. in Præfatione tuo nomine scripsit, intelligas, nempe. *Cum contrà author noster admittat quidem in Rerum naturâ esse substantiam cogitantem: attamen neget illam constituere essentiam Mentis humanæ; sed statuat, eodem modo, quo extensio nullis limitibus determinata est, cogitationem etiam nullis limitibus determinari; adeóque quemadmodum Corpus humanum non est absolutè, sed tantùm certo modo secundùm leges naturæ extensæ per motum & quietem determinata extensio; sic etiam Mentem, sive animam humanam non esse absolutè, sed tantùm secundùm leges naturæ cogitantis per ideas certo modo determinatam cogitationem; quæ necessariò dari concluditur, ubi Corpus humanum existere incipit.* Unde sequi videtur, sicut Corpus humanum ex millenis compositum est corporibus, ità etiam humanam Mentem ex millenis constare cogitationibus; & quemadmodum humanum Corpus in millena resolvitur, unde componebatur, corpora, sic etiam Mentem nostram, ubi corpus deserit, in tam multiplices, ex quibus constabat, cogitationes resolvi: & sicuti resolutæ humani nostri Corporis partes non ampliùs unitæ manent; sed alia corpora inter ea se insinuant; ità sequi quoque videtur, Mente nostrâ dissolutâ, illas innumeras cogitationes, quibus constabat, non ampliùs combinatas, sed divisas esse: & quemadmodum corpora soluta corpora quidem manent; sed non humana, ità à morte quoque nostram substantiam cogitantem quidem resolvi, ut cogitationes, vel substantiæ cogitantes maneant, non verò ità, ut essentia erat earum, quum Mens humana dicebantur. Unde mihi videtur, ac si statueres, substantiam hominis cogitantem mutari, & instar corporum resolvi, quin imò quasdam ità, ut de impiis (ni me fallat memoria) affirmabas, omnino perire, nullamque sibi retinere

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tinere cogitationem reliquam. Et sicut D. des Cartes, ut L. M. habet, Mentem esse substantiam absolutè cogitantem tantùm præsupponit, ità & Tu, & L. M. præsupponitis maximam partem uti mihi videmini: quare tuam hoc in negotio mentem clarè non percipio.

Quintum est, quòd tam in colloquio, quàm in postremâ tuâ Epistolâ, 13. Martii scriptâ, statuis, ex clarâ Dei, & nostri cognitione oriri Constantiam, quâ, ut quibibet suum sibi habeat, cupimus: Verùm hic explicandum restat, quâ ratione Dei, & nostri cognitio in nobis constantem voluntatem producat, ut unusquisque, quod suum est, possideat, hoc est, quâ viâ id ex Dei cognitione fluat, vel nos obstringat, ut virtutem amemus, & ea negligamus opera, quæ vitia dicimus; & unde procedat (quandoquidem occidere, & furari, juxta te, æquè quid positivum, ac eleëmosynas dare, comprehendant) cur cædem committere non tantùm perfectionis, beatitudinis, & acquiescentiæ, quantùm eleëmosynas distribuere, involvat. Dices fortè, ut in postremâ, quæ 13. Martii consignata est, hanc quæstionem ad Ethicam spectare, eamque inibi à te moveri; verùm quum sine hujus Quæstionis, ut & præcedentium elucidatione, ego tuam nequeam percipere mentem, quin semper absurditates superfint, quas conciliare non possum, amicè rogo ut latiùs mihi ad eas respondeas; præsertim ut præcipuas quasdam Definitiones, Postulata, & Axiomata, quibus tua Ethica, & hæc imprimis Quæstio innititur, proponas, & explanes. Fortè, quia labor deterret, te excusabis, verùm ut meæ satisfacias petitioni saltem hâc vice flagito, eò quòd absque ultimæ Quæstionis solutione mentem tuam nunquam rectè sim percepturus. Optem, ut laborem tuum aliquo beneficio compensare liceret. Tempus duarum, triumve septimanarum præscribere non audeo; tantùm ut ante iter tuum Amstelædamense ad has responsum des, requiro. Hoc ubi præstiteris, me tibi summopere devincies, egoque ostendam me esse & permanere,

MI DOMINE,

Tuum ad quævis officia paratissimum,

Dordraci 27. Martii, 1665. G. DE BLYENBERG.

EPISTOLA XXXVIII.

Humaniſſimo, Ornatiſſimoque Viro,

GUILIELMO DE BLYENBERG

B. D. S.

Reſponſio ad Præcedentem.

Verſio.

Mi Domine, & Amice.

UBi tua, 27. Martii ad me data, mihi tradebatur, ut Amſtelædamum proficiſcerer, in procinctu ſtabam. Quare, ubi dimidium ejus perlegeram, domi relinquebam, donec rediiſſem, ut tum reſponderem; quoniam putabam, eam nihil, niſi Quæſtiones, ad primam ſpectantes controverſiam, comprehendere. Ego verò poſtea eam perlegens longè aliud ejus argumentum eſſe deprehendebam, in eâque non modò probationem eorum, quæ in Præfatione mearum Demonſtrationum Geometricarum in Carteſii Principia curavi ſcribi, eo tantùm fine, ut meam ſententiam cuilibet indicarem, non verò probarem, & hominibus perſuaderem; ſed etiam magnam Ethices partem, quæ, ut cuivis notum, Metaphyſicâ, & Phyſicâ fundari debet, deſiderari. Quâ de cauſâ, ut tuis facerem ſatis quæſtionibus, à me impetrare non potui; ſed occaſionem exſpectare volui, quò amiciſſimè coram, ut poſtulato deſiſtas, à te peterem, meæ negationis rationem darem, & denique oſtenderem eas ad primæ noſtræ controverſiæ ſolutionem non facere; ſed econtra maximam partem à ſolutione iſtius litis pendère. Tantum ergo abeſt, ut mea opinio, rerum neceſſitatem ſpectans, ſine iis non poſſit percipi; quia hæ reverâ percipi nequeunt, antequam ea in anteceſſum intelligatur. Antequam verò offerebatur occaſio, hâc hebdomadâ alterum adhuc mihi tradebatur epiſtolium,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

lium, quod aliquam displicentiam, ex nimiâ morâ, præ se ferre videtur. Et ideò hæc pauca ad te scribere necessitas me coëgit, ut de proposito, & decreto meo certiorem, ut jam reddidi, te redderem. Spero te, negotio perpenso, ultrò à tuâ petitione destiturum, & tamen animum in me propensum servaturum. Ego à meâ parte pro viribus meis in omnibus demonstrabo, me esse, &c.

Epistola XXXIX.

Viro Amplissimo, ac Prudentissimo

* * * * * * * *

B. D. S.

Versio.

Amplissime Vir,

Demonstrationem Unitatis Dei, hinc nimirùm, quòd ejus Natura necessariam involvit existentiam, quam postulabas, & ego in me recipiebam, ante hoc tempus ob quasdam occupationes mittere non potui. Ut ergo eò deveniam, præsupponam

I°. Veram uniuscujusque rei definitionem nihil aliud, quàm rei definitæ simplicem naturam includere. Et hinc sequitur

II°. Nullam definitionem aliquam multitudinem, vel certum aliquem individuorum numerum involvere, vel exprimere; quandoquidem nil aliud, quam rei naturam, prout ea in se est, involvit, & exprimit. Ex. gr. Definitio trianguli nihil aliud includit, quàm simplicem naturam trianguli; at non certum aliquem triangulorum numerum: quemadmodum Mentis definitio, quòd ea sit res cogitans, vel Dei definitio, quòd is sit Ens perfectum, nihil aliud, quàm Mentis, & Dei naturam includit; at non certum Mentium, vel Deorum numerum.

III°. Uniuscujusque rei existentis causam positivam, per quam existit, necessariò dari debere.

IV°. Hanc causam vel in naturâ, & in ipsius rei definitione (quia scilicet

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

scilicet ad ipsius naturam existentia pertinet, vel eam necessariò includit) vel extra rem ponendam esse.

Ex his præsuppositis sequitur, quòd si in naturâ certus aliquis individuorum numerus existat, una, pluresve causæ dari debeant, quæ illum justè nec majorem, nec minorem Individuorum numerum producere potuerunt. Si, exempli gratiâ, in rerum naturâ viginti homines existant, (quos, omnis confusionis vitandæ causâ, simul, ac primos in naturâ esse supponam) non satis est, causam humanæ naturæ in genere investigare, ut rationem, cur viginti existant, reddamus; sed etiam ratio investiganda est, cur nec plures, nec pauciores, quàm viginti homines existant: Nam (juxta tertiam hypothesin) de quovis homine ratio, & causa, cur existat, reddenda est. At hæc causa (juxta secundam & tertiam hypothesin) nequit in ipsius hominis naturâ contineri: vera enim hominis definitio numerum viginti hominum non involvit. Ideoque, (juxta quartam hypothesin) causa existentiæ horum viginti hominum, & consequenter uniuscujusque sigillatim, extra eos dari debet. Proinde absolutè concludendum est, ea omnia, quæ concipiuntur numero multiplicia existere, necessariò ab externis causis; non verò propriæ suæ naturæ vi produci. Quoniam verò (secundum hypothesin) necessaria existentia ad Dei Naturam pertinet, ejus vera definitio necessariam quoque existentiam ut includat, necesse est: & propterea ex verâ ejus definitione necessaria ejus existentia concludenda est. At ex verâ ejus definitione (ut jam ante ex secundâ & tertiâ hypothesi demonstravi) necessaria multorum Deorum existentia non potest concludi. Sequitur ergo unici Dei solummodo existentia. Q. E. D.

Hæc, Amplissime Vir, mihi hoc tempore optima visa fuit Methodus ad propositum demonstrandum. Hoc ipsum antehac aliter demonstravi, distinctionem Essentiæ, & Existentiæ adhibendo: quia verò ad id, quod mihi indicasti, attendo, hanc tibi libentius mittere volui. Spero tibi faciet satis, tuumque super eâ judicium præstolabor, & interea temporis manebo, &c.

Voorburgi, 7 Januar. 1676.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XL.

Viro Amplissimo, ac Prudentissimo

* * * * * * *

B. D. S.

Versio.

Amplissime Vir,

Quod in tuâ epistolâ, 10. Febr. ad me datâ, aliquo modo mihi erat obscurum, in ultimâ, 30. Martii scriptâ, optimè enucleasti. Quoniam igitur, quæ propriè tua sit sententia, novi, statum Quæstionis talem, qualem eum concipis, ponam; an scilicet non nisi unum sit Ens, quod suâ sufficientiâ, vel vi subsistit: quod non tantùm affirmo; sed etiam demonstrare in me suscipio, hinc nimirùm, quòd ejus natura necessariam involvit existentiam; licet hoc ipsum facillimè ex Dei intellectu, (quemadmodum ego in Propositione 11. Demonstrationum mearum Geometricarum in Cartesii Principia præstiti) aut ex aliis Dei attributis demonstrare licet. Rem ergo ut aggrediamur, in antecessum breviter ostendam, quas proprietates Ens, necessariam includens existentiam, habere debet: nimirum

1°. Id esse æternum: si enim determinata duratio ei attribueretur, Ens istud, extra determinatam durationem, ut non existens, vel ut necessariam non involvens existentiam, conciperetur, quod definitioni suæ repugnat.

II°. Id simplex, non verò ex partibus compositum esse. Partes namque componentes naturâ, & cognitione priores sint oportet, quàm id, quod compositum est: quod in eo, quod suâ natura æternum est, locum non habet.

III°. Id non determinatum; sed solùm infinitum posse concipi. Quippe si istius Entis natura determinata esset, & etiam determinata conciperetur, illa natura extra eos terminos, ut non existens, conciperetur, quod cum definitione suâ quoque pugnat.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

IV°. Id indivisibile esse. Si enim esset divisibile, in partes vel ejusdem, vel diversæ naturæ dividi posset; si hoc, destrui, & ità non existere posset, quod definitioni adversum est. Et si illud, pars quælibet necessariam per se existentiam includeret, & hoc pacto unum sine alio existere, & per consequens concipi; & propterea illa Natura, ut finita, comprehendi posset, quod, per antecedens, definitioni adversatur. Hinc videre est, quòd, si ejusmodi Enti aliquam velimus adscribere imperfectionem, statim in contradictionem incidamus. Nam sive imperfectio, quam tali vellemus affingere Naturæ, in quodam defectu, aut terminis quibusdam, quos istiusmodi Natura posslideret, vel in aliquâ mutatione, quas virium defectu à causis externis pati posset, sita esset; eò semper redigemur, eam Naturam, quæ necessariam involvit existentiam, non existere, vel haud necessariò existere; & idcirco concludo

V°. Id omne, quod necessariam includit existentiam, nullam in se habere posse imperfectionem; sed meram debere exprimere perfectionem.

VI°. Porrò, quoniam non nisi ex perfectione provenire potest, ut aliquod Ens suâ sufficientiâ, & vi existat, sequitur, si supponamus Ens, quod non omnes exprimit perfectiones, suâ naturâ existere, etiam nos debere supponere illud quoque Ens existere, quod omnes comprehendit in se perfectiones. Si enim minori potentiâ prædituin suâ sufficientiâ, quantò magis aliud majori potentiâ prædituin existit.

Ut denique ad rem accedamus, affirmo non nisi unicum posse Ens esse, cujus existentia ad suam naturam pertinet, illud nimirum Ens tantùm, quod omnes in se habet perfectiones, quodque Deum nominabo. Quippe si aliquod ponatur Ens, ad cujus naturam existentia pertinet, illud Ens nullam in se continere imperfectionem, sed omnem exprimere debet perfectionem; (per notam 5.) Et propterea natura illius Entis ad Deum, (quem (per notam 6.) etiam existere statuere debemus) pertinere debet, quia omnes perfectiones, nullas verò imperfectiones in se habet. Nec extra Deum existere potest: nam si vel extra Deum existeret, una eadem-

eademque Natura, quæ necessariam involvit existentiam, duplex existeret; quod, juxta antecedentem demonstrationem, est absurdum. Ergo nihil extra Deum; sed solus Deus est, qui necessariam involvit existentiam. Quod erat Demonstrandum.

Hæc sunt, Amplissime Vir, quæ hoc tempore ad hanc rem demonstrandam in medium proferre scio. Optem, ut tibi demonstrare liceat, me esse, &c.

Voorburgi, die 10. Aprilis. 1666.

EPISTOLA XLI.

Viro Amplissimo, ac Prudentissimo,

* * * * * * *

B. D. S.

Versio.

Amplissime Vir,

AD tuam, (in causâ fuit impedimentum aliquod) nono decimo Maji datam, citiùs respondere non licuit. Quia verò te tuum super demonstratione meâ, tibi missâ, suspendere judicium, quantum ad maximam partem, deprehendi (propter obscuritatem, credo, quam in eâ reperis) sensum ejus clariùs hic explicare conabor.

Primo ergo quatuor proprietates, quas Ens suâ sufficientiâ, aut vi existens, habere debet, enumeravi. Has quatuor, reliquasque his similes in notâ quintâ ad unam redigi. Deinde, ut omnia ad demonstrationem necessaria ex solo supposito deducerem, in sextâ ex datâ hypothesi Dei existentiam demonstrare conatus sum; & inde denique, nihil ampliùs (ut notum) nisi simplicem verborum sensum, præsupponendo, quod petebatur, concluси.

Hoc breviter meum propositum, hic scopus fuit. Jam unius-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cujusque membri sensum sigillatim explanabo, ac primùm à præmissis ordiar proprietatibus.

In primâ nullam invenis difficultatem: nec aliud quid, sicut & secunda, est, quàm Axioma. Per simplex enim nihil, nisi quod non est compositum, intelligo, sive ex partibus naturâ differentibus, aut ex aliis naturâ convenientibus componatur. Demonstratio certè universalis est.

Sensum tertiæ, (quantum ad hoc, quòd, si Ens sit cogitatio, id in cogitatione, si verò sit Extensio in extensione, non determinatum; sed solummodò indeterminatum concipi potest) optimè percepisti; quamvis te conclusionem percipere neges; quæ tamen hoc nititur, quòd sit contradictio, aliquid, cujus definitio existentiam includit, aut (quod idem est) existentiam affirmat, sub negatione existentiæ concipere. Et quoniam determinatum nihil positivi; sed tantùm privationem existentiæ ejusdem naturæ, quæ determinata concipitur, denotat; sequitur id, cujus definitio existentiam affirmat, non determinatum posse concipi. Ex. gr. si terminus *extensionis* necessariam includit existentiam, æquè extensionem sine existentiâ, ac extensionem sine extensione impossibile erit concipere. Hoc si ità statuatur, determinatam extensionem concipere impossibile quoque erit. Si enim ea determinata conciperetur, propriâ suâ naturâ esset determinanda, nempe extensione: & hæc extensio, quâ determinaretur, deberet sub existentiæ negatione concipi; id quod, juxta hypothesin, manifesta est contradictio.

In quartâ nihil aliud voluí ostendere, quàm tale Ens nec in partes ejusdem, nec in partes diversæ naturæ posse dividi, sive eæ, quæ diversæ sunt naturæ, necessariam existentiam, sive minùs involvunt. Si enim, inquiebam, posterius hoc locum obtineret, posset destrui, quoniam rem destruere est illam in ejusmodi partes resolvere, ut nulla earum omnium naturam totius exprimat: si verò prius locum haberet, cum tribus jam declaratis pugnaret proprietatibus.

In quintâ solummodò præsupposui, perfectionem in τῷ *esse*, & imperfectionem in privatione τῦ esse consistere. Dico *privationem*; quam-

quamvis enim ex. gr. extensio de se cogitationem neget, nulla tamen hoc ipsum in eâ est imperfectio. Hoc verò, si nimirum extensione destitueretur, in eâ imperfectionem argueret, ut reverâ fieret, si esset determinata, similiter si duratione, situ &c. careret.

Sextam absolutè concedis; & tamen dicis, tuam difficultatem, (quare scilicet non plura entia, per se existentia, naturâ autem differentia possent esse; quemadmodum cogitatio, & extensio diversa sunt, ac fortè propriâ sufficientiâ subsistere possunt) totam supereſſe. Hinc non aliud judicare valeo, quàm te eam longè alio, ac ego, sensu capere. Confido me perspicere, quo eam sensu intelligas; ego tamen, ne tempus perdam, meum tantùm declarabo sensum. Dico ergo, quantum ad sextam attinet, si ponamus aliquid, quod in suo genere solummodò indeterminatum, & perfectum est, suâ sufficientiâ existere, quod etiam existentia entis absolutè indeterminati, ac perfecti concedenda erit; quod Ens ego Deum nuncupabo. Si ex. gr. statuere volumus, extensionem, aut cogitationem (quæ quælibet in suo genere, hoc est, in certo genere entis, perfectæ esse queunt) suâ sufficientiâ existere; etiam existentia Dei, qui absolutè perfectus est, hoc est, entis absolutè indeterminati erit concedenda. Hic loci, quod modò dixi, notari vellem, quantum vocabulum *imperfectionis* spectat, nimirùm illud significare rei alicui quicquam deesse, quod tamen ad suam naturam pertinet. Ex. gr. Extensio solummodò respectu durationis, situs, quantitatis imperfecta dici potest; nimirùm quia non durat longiùs, quia suum non retinet situm, vel quia major non evadit; Nunquam verò, quia non cogitat, imperfecta dicetur, quandoquidem ejus natura nihil tale exigit, quæ in extensione sola consistit, hoc est, in certo entis genere: quo respectu tantùm determinata aut indeterminata, imperfecta aut perfecta dicenda est. Et quandoquidem Dei natura in certo entis genere non consistit; sed in Ente, quod absolutè indeterminatum est, ejus etiam natura exigit id omne, quod *non esse* perfectè exprimit; eò quòd ejus natura aliàs determinata, & deficiens esset. Hæc quum ità se habeant, sequitur non nisi unum Ens, Deum scilicet, posse esse,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quod propriâ vi exiſtit. Si etenim, verbi cauſâ, ponamus, quòd extenſio exiſtentiam involvit, æterna, & indeterminata ut ſit, abſolutèque nullam imperfectionem, ſed perfectionem exprimat, opus eſt: Ideoque Extenſio ad Deum pertinebit, aut aliquid erit, quod aliquo modo Dei naturam exprimit: quia Deus eſt Ens, quod non certo duntaxat reſpectu; ſed abſolutè in eſſentiâ indeterminatum, & omnipotens eſt. Hocque, quod (pro lubitu) de Extenſione dicitur, de omni eo, quod, ut tale ſtatuere volemus, affirmandum quoque erit. Concludo ergo, ut in præcedenti meâ Epiſtolâ, nihil extra Deum; ſed Deum ſolum ſuâ ſufficientiâ ſubſiſtere. Credo hæc ſufficere ad ſenſum præcedentis declarandum; tu verò meliùs de eo judicium ferre poteris.

Hiſce finirem: verùm quia, ut mihi novæ ad polienda vitra ſcutellæ fabricentur, animus eſt, tuum hâc in re conſilium audire exoptem. Non video, quid vitris convexo-concavis tornandis proficiamus. Convexa plana econtra, utiliora ut ſint, neceſſe eſt, ſi bene calculum ſubduxi. Nam ſi (facilitatis gratiâ) ponamus rationem refractionis eſſe ut 3 ad 2, & literas in hâc appoſitâ figurâ, ut eas in parvâ tuâ Dioptricâ locas, appingamus, invenietur, ordinatâ æquatione, N I, quæ dicitur $z \propto \sqrt{\frac{4}{5}zz - xx} - \sqrt{1 - xx}$. Unde ſequitur, ſi $x \propto 0$, erit $z \propto 2$, quæ tunc etiam eſt longiſſima. Et ſi $x \propto 1$ erit $z \propto 1\frac{1}{2}$, vel paulo ampliùs: ſi nimirùm ſupponimus radium B I ſecundam non pati refractionem, quando ex vitro verſus I tendit. Statuamus verò jam, cum ex vitro prodeuntem in planâ ſuperficie B F refringi, & non verſus I; ſed verſus R tendere. Quando ergo lineæ B I; & B R in eâdem ſunt ratione, in quâ eſt refractio, hoc eſt (ut hîc ſupponitur) ut 3 ad 2; & ſi quando tunc tenorem ſequimur æquationis, venit pro N R $\propto \sqrt{\frac{4}{5}zz - xx} - \sqrt{1 - xx}$. Et ſi iterum, ut ante, ponimus $x \propto 0$, erit N R $\propto 1$, hoc eſt, æqualis ſemidiametro. Si vero $x \propto \frac{1}{2}$, erit

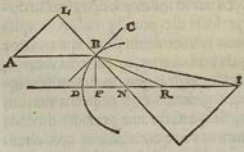

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

erit N R » $\frac{11}{11}$ + $\frac{1}{11}$. Id, quod ostendit hunc focum alio minorem esse, licet tubus opticus per integram semidiametrum sit minor; adeò ut, si Telescopium æquè longum fabricaremus, ac est D I, faciendo semediametrum » 1$\frac{1}{2}$, & B F, eâdem manente aperturâ, focus multò minor sit futurus. Ratio insuper, cur convexo-concava vitra minùs placeant, est, quòd, præterquam quòd duplicem laborem, & sumptum exigunt, radii, quandoquidem non omnes ad unum, idemque tendunt punctum, nunquam in superficiem concavam perpendiculariter incidant. Verum quum non dubitem, quin hæc jam olim perpenderis, ac magis accuratè ad calculos revocaveris, & denique rem ipsam determinaveris, ideò tuum judicium, consiliumque hâc de re exquiro, &c.

Epistola XLII.

Doctissimo, Expertissimoque Viro,

J. B.

B. D. S.

Doctissime Vir, Amice singularis,

AD ultimas tuas literas, dudum à me acceptas, antehac respondere non potui, ità variis occupationibus, & sollicitudinibus impeditus fui, ut vix tandem me expedire potuerim, nolo tamen quandoquidem animum aliquantisper recipere licet, meo officio deesse; sed tibi quamprimum maximas agere gratias volo pro amore, atque officio erga me tuo, quod sæpius opere, jam verò literis etiam satis superque testatus es, &c. Transeo ad tuam quæstionem, quæ sic se habet, nempe *an aliqua detur, aut dari possit Methodus talis, quâ ineffenso pede in præstantissimarum rerum cogitatione sine tædio pergere possimus? an verò, quemadmodum corpora nostra, sic etiam mentes casibus obnoxiæ sint, & fortunâ magis, quàm arte cogitationes nostræ regantur?* quibus me satisfacturum puto, si osten-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

si ostendam, quòd necessariò debeat dari Methodus, quâ nostras claras, & distinctas perceptiones dirigere, & concatenare possumus, & quòd intellectus non sit, veluti corpus, casibus obnoxius. Quod quidem ex hoc solo constat, quòd una clara, & distincta perceptio, aut plures simul possunt absolutè esse causa alterius claræ & distinctæ perceptionis. Imò omnes claræ & distinctæ perceptiones, quas formamus, non possunt oriri nisi ab aliis claris & distinctis perceptionibus, quæ in nobis sunt, nec ullam aliam causam extra nos agnoscunt. Unde sequitur, quas claras & distinctas perceptiones formamus, à solâ nostrâ naturâ, ejusque certis, & fixis legibus pendere, hoc est, ab absolutâ nostrâ potentiâ, non verò à fortunâ, hoc est, à causis quamvis certis etiam, & fixis legibus agentibus, nobis tamen ignotis, & à nostrâ naturâ, & potentiâ alienis. Quod ad reliquas perceptiones attinet, eas à fortunâ quàm maximè pendere fateor. Ex his igitur clarè apparet, qualis esse debeat vera Methodus, & in quo potissimùm consistat, nempe in solâ puri intellectus cognitione, ejusque naturæ, & legum, quæ ut acquiratur, necesse est ante omnia distinguere inter intellectum, & imaginationem, sive inter veras ideas, & reliquas, nempe fictas, falsas, dubias, & absolutè omnes, quæ à solâ memoriâ dependent. Ad hæc intelligendum, saltem quoàd Methodus exigit, non est opus naturam mentis per primam ejus causam cognoscere, sed sufficit mentis, sive perceptionum historiolam concinnare modo illo, quo Verulamius docet. Et his paucis puto me veram Methodum explicuisse, & demonstrasse, simulque Viam ostendisse, quâ ad eam perveniamus. Superest tamen te monere, ad hæc omnia assiduam meditationem, & animum, propositumque constantissimum requiri, quæ ut habeantur, apprimè necesse est, certum vivendi modum, & rationem statuere, & certum aliquem finem præscribere: sed de his impræsentiarum satis, &c.

Voorburgi, 10. Jun. 1666.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA XLIII.

Ornatissimo Viro,

J. v. M.

B. D. S.

Versio.

Ornatissime Vir,

DUm hîc solitarius in agro vitam ago, Quæstionem, quam mihi aliquando proposuisti, mecum volvi, eamque simplicem valdè deprehendi. Universalis Demonstratio hoc nititur fundamento: quòd is justus sit lusor, qui suam lucrandi, aut perdendi sortem, seu exspectationem cum adversarii sorte æqualem ponit. Hæc æqualitas consistit in sorte, & in pecuniâ, quam adversarii deponunt, ac periclitantur; hoc est, si sors utrimque est æqualis, quilibet etiam æquales nummos deponere, & periclitari debet: si verò sors sit inæqualis, unus eò plus pecuniæ deponere debet, quò sua sors major est, tuncque exspectatio utrimque æqualis, & consequenter lusus æquus erit. Si enim, exempli gratiâ, A, cum B ludens, duas lucrandi exspectationes, & perdendi unicam tantùm; & econtra B solùm unicam lucrandi exspectationem, & duas habet amittendi, clarè apparet, quòd A tantùm pro unaquâque sorte debet periclitari, quantum B pro suâ periclitatur, hoc est, A debet duplum ipsius B periclitari.

Hoc ut adhuc clariùs ostendamus, supponemus, tres A. B. C. æquali exspectatione inter se ludere, & unumquemque æqualem pecuniæ summam deponere: manifestum est, quòd, quia quivis æquales nummos deponit, unusquisque etiam non nisi tertiam partem periclitetur, ut duas tertias lucretur, quodque, quia quilibet contra duos ludit, quivis unam tantùm lucrandi ex-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ſpectationem, ac duas amittendi habet. Si ſtatuamus, tertium horum, ante luſum inchoatum, nempe C, luſione velle deſiſtere, manifeſtum eſt, eum id duntaxat, quod depoſuit, hoc eſt, tertiam partem debere recipere; & B, ſi exſpectationem ipſius C velit emere, & illius in locum ſuccedere, tantum debere deponere, quantum C recepit. Huic negotio nequit ſeſe A opponere: etenim ipſi perinde eſt, an cum unâ contra duas ſortes duorum diverſorum luſorum, an cum uno luſore aleam ſubeat. Hinc, quum hæc ità ſe habeant, ſequitur; quòd ſi quis manum ſuam exerat, ut, ſi alter de duobus numeris unum conjiciat, eumque conjecturâ aſſequatur, certam nummorum ſummam lucretur; vel, ſi è contrario aberret, æqualem ſummam perdat, quòd, inquam, exſpectatio utrimque æqualis eſt, nimirum tam ei, qui manum extendit, ut alter divinet, quàm cui divinandi datur poteſtas. Porrò ſi manum extendat, ut alter primâ vice unum ex tribus numeris divinet, & cum divinando certam pecuniæ ſummam vincat, vel ſin minus, dimidium iſtius pecuniæ perdat, ſors & exſpectatio utrimque eſt æqualis: ſimiliter exſpectatio quoque æqualis eſt, ſi is, qui manum exerit, alii bis conjiciendi copiam dat, ut ſi conjecturâ aſſequatur, certam ſummam ſibi habeat, vel, ſi hallucinetur, duplo mulctetur. Sors, & exſpectatio æqualis quoque eſt, ſi ipſi concedit, ut de quatuor numeris ter conjecturam faciat ad quandam ſummam lucrandum, vel econtra perdendam ter, ſi errorem committat; vel quater ex quinque numeris, quo unum lucretur, aut quatuor perdat, & ſic deinceps. Unde ſequitur ei, qui dextram extendit, perinde eſſe, ut aliquis pro ſe toties, quoties vult, ex multis unum divinet numerum, ſi modò pro illis vicibus, quas conjicere ſuſcipit, tantum ponit, & periclitatur, quantum numerus vicium per numerorum ſummam diviſus facit. Si, verbi cauſâ, 5 ſint numeri, & cuidam ſemel tantùm eſt divinandum, is $\frac{1}{5}$ contra $\frac{4}{5}$ alterius ſolùm; ſi bis conjecturam faciet, tum $\frac{1}{5}$ contra $\frac{4}{5}$ alterius; ſi ter, $\frac{2}{5}$ contra $\frac{3}{5}$ alterius, & ſic porro $\frac{1}{5}$ contra $\frac{4}{5}$, & $\frac{4}{5}$ contra $\frac{1}{5}$ periclitari debet. Et per conſequens perinde ei eſt, qui veniam conjiciendi alicui largitur, ſi exempli loco, $\frac{1}{5}$ depoſiti duntaxat periclitetur, ut $\frac{1}{5}$ lucretur, an unus ſolus, quin-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quinquies, vel an quinque homines singuli semel divinent, ut tua vult Quæstio.

1. Octob. 1666.

EPISTOLA XLIV.

Viro Humanissimo, atque Prudentissimo

J. J.

B. D. S.

Versio.

Humanissime Vir,

VAria obstacula in causâ fuerunt, quò minùs ad tuas non citiùs responderim. Quod de Dioptrica Cartesii notasti, vidi & legi. Non aliam is causam, quâ imagines in oculi fundo majores, minoresve formantur, quàm radiorum decussationem considerat, qui ex diversis objecti punctis veniunt, prout nimirùm sese, vel propiùs, vel remotiùs ab oculo decussare incipiunt, ità ut ad anguli magnitudinem, quàm hi radii efficiunt, quando se invicem in oculi superficie decussant, non attendat. Et licet ultima hæc causa sit præcipua, quæ in Telescopiis notanda est, videtur tamen, hanc eum silentio præterire voluisse; quandoquidem, ut conjicio, nullum illi perspectum erat medium eos radios, ex diversis punctis parallelè prodeuntes, in totidem aliis punctis congregandi, & eam ob causam istum angulum non potuit Mathematicè determinare: fortè reticuit, ne usquam circulum aliis figuris, ab se introductis, præferret. Non enim dubium est, quin hâc in re cunctas alias figuras, quas invenire licet, circulus superet: Nam quia circulus idem ubique est, eadem ubique proprietates habet. Si, exempli cau-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4 Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

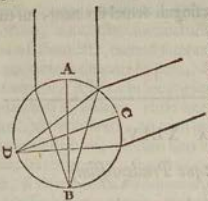

sâ, circulus ABCD hanc possideat proprietatem, ut radii omnes, axi AB paralleli, à parte A venientes, ad eum modum in ejus superficie refringantur, ut postea omnes simul in puncto B coëant; omnes quoque radii, axi CD paralleli, à parte C venientes, ità in superficie refringentur, ut simul in puncto D conveniant: id quod de nullâ alia figurâ affirmare licet; licet Hyperbolæ, ac Ellipses infinitas habent diametros. Ità ergo, ut scribis, se res habet; si nihil nisi oculi, vel Telescopii longitudo attenditur, longissimos Tubos opticos cogeremur fabricare, antequam Res, quæ in Lunâ, tam distinctas, quàm quæ in Terrâ sunt, possemus intueri. Sed, ut dixi, præcipuum in anguli magnitudine consistit, quem radii, ex variis punctis exeuntes, in oculi superficie, quum ibi invicem decussant, efficiunt; hicque angulus major quoque, aut minor evadit, prout vitrorum in tubo collocatorum foci magis, minusve differunt. Si animus hujus rei demonstrationem videre gestit, eam transmittere, quando placuerit, paratus sum.

Voorburgi 3. Martii, 1667.

EPI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XLV.

Viro Humanissimo, atque Prudentissimo

J. J.

B. d. S.

Versio.

Humanissime Vir,

Postrema tua, hujus mensis 14. die scripta, rectè mihi tradita fuit; ob varia verò impedimenta citiùs respondere non licuit. Conveni Dominum Vossium de Helvetii negotio, qui (ne omnia in hâc Epistolâ, quæ collocuti sumus, narrem) effusè ridebat, quin mirabatur, quòd ego de his nugis ex illo quærerem. Ego tamen hoc flocci faciens, ipsum aurificem, cujus cognomen est Brechtelt, qui aurum probaverat, adibam: hic verò alium longè sermonem habuit, quàm Dom. Vossius, affirmans auri inter liquefcendum & separandum pondus auctum esse, & tantò gravius esse redditum, quantum argenti pondus, quod separationis gratiâ crucibulo injecerat, valebat; adeò ut firmiter crederet, hoc aurum, quod suum argentum in aurum transmutarat, aliquid singulare in se continere. Nec ille solus; sed diversi quoque alii Domini, tum temporis præsentes, hoc ità sese habere experti sunt. Post hæc ipsum adii Helvetium, qui mihi & aurum, & crucibulum, interius etiam tum auro obductum, ostendebat, narrabatque, se vix quartam grani hordeacei, vel sinapis partem plumbo liquefacto injecisse. Addebat, se totius negotii historiam brevi editurum, & porrò referebat, quendam virum, (quem eundem illum, qui se convenerat, rebatur) eandem operationem Amstelodæmi fecisse, de quo procul dubio audivisti. Hæc de hâc re potui rescîscere.

Scriptor libelli, cujus mentionem facis (in quo gloriatur, se demonstraturum esse, Cartesii rationes in tertiâ, ac quartâ Meditatione prolatas, quibus Dei existentiam demonstrat, falsas esse)

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

certò cum suâ pugnabit umbrâ, magisque sibi, quàm aliis nocebit. Carteſii, fateor, axioma aliquo modo eſt obſcurum, uti & tu notaſti, atque clariùs, veriuſque ita dixiſſet: *Quòd cogitandi potentia ad cogitandum non major eſt, quàm naturæ potentia ad exiſtendum & operandum.* Clarum hoc, verumque eſt axioma, unde Dei exiſtentia clariſſimè, & efficaciſſimè ex ſuâ ideâ ſequitur. Argumentum memorati Auctoris, quod recenſes, clarè ſatis oſtendit, ſe rem necdum intelligere. Eſt quidem verum, nos in infinitum, ſi hoc pacto Quæſtio in omnibus ſuis partibus ſolvitur, poſſe procedere, alioquin magna eſt ſtultitia. Si, exempli loco, aliquis interroget, per quam cauſam ejuſmodi determinatum corpus moveatur? Reſpondere licet, id ab alio corpore, hocque rurſus ab alio, & ità in infinitum progrediendo ad talem motum eſſe determinatum; hoc, inquam, reſpondere liberum eſt, quia duntaxat de motu Quæſtio eſt, & nos, aliud corpus continuò ponentes, ſufficientem, æternamque iſtius motûs cauſam aſſignamus: Sed ſi ego Librum ſublimibus meditationibus repletum, nitideque ſcriptum in manibus plebei cujuſdam conſpiciam, & ipſum rogem, unde eum habeat librum, ſique mihi, ſe eum ex alio libro alterius plebei, qui quoque nitidè ſcribere noverat, deſcripſiſſe, & ſic in infinitum procedat, is mihi non facit ſatis: nam non tantùm de figuris, ac ordine litterarum interrogo, de quibus tantùm reſpondet; verùm etiam de meditationibus, & ſenſu, quem earundem compoſitio indicat; nihil ad hæc in infinitum ſic progrediens reſpondet. Quomodò hoc ideis applicari queat, facilè ex eo, quod ego in Carteſii Principiorum Philoſophiæ Geometricè à me demonſtratorum axiomate nono declaravi, percipi poteſt.

Pergo jam, ut ad ſecundam tuam epiſtolam, nono Martii exaratam, reſpondeam; in quâ ulteriorem ejus, quod in præcedenti meâ de circulari figurâ ſcripſeram, explicationem exigis. Poteris id facilè capere, ſi modò animadvertere placet, omnes radios, qui ſupponuntur parallelè in anterius Teleſcopii vitrum incidere, reverâ non eſſe parallelos; (quia ſolummodò ex uno, eodemque puncto veniunt) verùm ut tales conſiderari, eò quòd objectum adeò longè à nobis diſtat, ut Teleſcopii apertura inſtar puncti, reſpectu

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

spectu distantiæ, tantùm sit habenda. Certum porrò est, nos, ut integrum iutueamur objectum, non modò radiis ex unico solo puncto, verùm aliis quoque omnibus radiorum conis ex aliis omnibus punctis prodeuntibus opus habere; & propterea etiam esse necessarium, ut in tot aliis focis, ubi per vitrum transeunt, conveniant. Et quamvis ipse oculus non ità accuratè constitutus est, ut omnes radii, ex diversis objecti punctis venientes, accuratissimè in tot aliis in oculi fundo coëant, est tamen certum, eas figuras, quæ hoc præstare possunt, aliis omnibus esse præferendas. Quandoquidem verò definitum circuli segmentum efficere valet, ut omnes radios, qui ex uno procedunt puncto, in aliud suæ diametri punctum (mechanicè loquendo) cogat; alios quoque omnes, qui ex aliis objecti punctis veniunt, in tot alia puncta coget. Duci etenim ex quovis objecti puncto linea potest, quæ per circuli centrum transit, licet eum in finem Telescopii apertura minor multò sit facienda, quàm aliàs fieret, si tantum unico foco esset opus, quemadmodum facilè videre poteris.

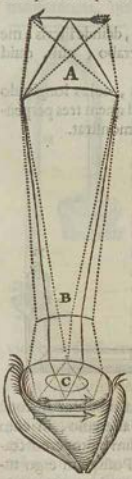

Quod hic de Circulo dico, non de Ellipsi, non de Hyperbolâ, multò minùs de aliis magis compositis affirmari figuris potest, quia non nisi unicam ex unico solo objecti puncto, quæ per utrumque transit focum, lineam ducere possibile est. Hæc volui in primâ meâ Epistolâ hâc de re indicare.

Demonstrationem, quòd angulus, quem radii, ex diversis punctis emanantes, in oculi superficie faciunt, major, aut minor, prout foci magis, minusve differunt, evadit, ex appositâ figurâ perspicere poteris: adeò ut post officiosissimam salutem nil restet, nisi ut dicam me esse, &c.

Voorburgi, 25. Martii 1667.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4 Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA XLVI.

Viro Humanissimo, atque Prudentissimo

J. J.

B. D. S.

Versio.

Humanissime Vir,

Hic paucis, quid de eo, quod primò coram, deinde literis à me petiisti, experientiâ deprehenderim, narrabo; cui, quid nunc de re sentiam, adjiciam.

Curavi, ut mihi fabricaretur tubus ligneus, cujus longitudo 10 pedum, cavitas verò 1 ½ digitorum erat, ad quem tres perpendiculares tubos applicui, uti appositâ figurâ demonstrat.

Ut primò experirer, num aquæ pressio circa tubulum B æquè magna, ac circa E, esset, tubum M circa A asserculo, in eum finem parato, obturavi. Porrò ipsius B orificium tantopere arctabam, ut tubulum vitreum instar C caperet. Postquam ergo tubum ope Vasis F aquâ implevissem, notabam in quantam ea altitu-

altitudinem per tubulum C prosiliret. Deinde tubum B occludebam, &, sublato asserculo A, aqua ut in tubum E flueret, sinebam, quem eodem modo, ac B, aptaveram; & postquam integrum tubum iterùm aquâ repleviſſem, deprehendebam eam in eandem altitudinem per D, ac per C factum fuerat, prosilire: quod mihi, tubi longitudinem nihil, vel valdè parùm impedimento fuiſſe, perſuadebat. Ut verò hoc accuratiùs experiter, tentabam, an etiam tubus E tam brevi temporis ſpatio æquè, ac B, pedem cubicum, ad id paratum, poſſet adimplere. Ut verò tempus menſurarem, quia horologium oſcillatorium ad manum non erat,

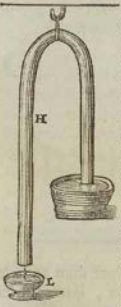

vitreo recurvo tubo, ut H, uſus ſum, cujus pars brevior aquæ immergebatur, longior verò in libero pendebat aëre. Hiſce paratis, ſinebam aquam primò per tubum B æquali cum eodem tubo radio fluere, uſque dum pes cubicus impleretur. Tum accuratâ bilance, quantum aquæ interea temporis in catillum L influxerat, explorabam, ac pondus ejus quatuor unciarum deprehendebam. Tubo deinde B occluſo, aquam æquali cum eo radio per tubum E in cubicum pedem fluere ſinebam. Hoc impleto, ponderabam, ut ante, aquam, quæ interea in catillum influxerat, hujuſque illius pondus ne per ſemiunciam quidem ſuperare expertus ſum. Quoniam verò radii tam ex B, quàm ex E, non continuò eâdem vi fluxerant, operationem iterabam, ac tantum aquæ, quantum experientiâ primâ vice opus fuiſſe experti eramus, præſto ut eſſet apportabam. Eramus tres adeò, ac quidem poſſibile erat, occupati, atque memoratam operationem accuratiùs, quàm antea, efficiebamus; verùm non adeò accuratè, ac quidem exoptaveram. Mihi tamen ſatis ſuppeditabatur argumenti, ad hanc rem aliquo modo determinandum; quandoquidem eandem ferè differentiam hâc ſecundâ vice, ac primâ comperiebam. Re ergo, hiſque experimentis perpenſis, cogor concludere, differentiam, quam tubi longitudo poteſt efficere, initio

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4 Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tantùm locum habere, hoc est, quum aqua fluxum suum inchoat: sed, ubi per tempus exiguum fluxum continuavit, æquali vi per tubum longissimum, ac per brevem fluxurum. Hujus rei ratio est, quòd altioris aquæ pressio eandem semper retinet vim, quodque omnem, quem communicat, motum continuò ope gravitatis recipit; & ideò hunc motum continuò aquæ in tubo contentæ communicabit, usque dum, propulsa, tantam recipit celeritatem, quantam vim gravitatis aqua altior ei tribuere potest. Certum enim est, si aqua, tubo G contenta, primo momento aquæ, in tubo M, unum conferat celeritatis gradum, secundo momento, siquidem priorem retineat vim, ut supponitur, quatuor celeritatis gradus

eidem aquæ communicabit, & sic deinceps, usque dum aqua in tubo longiore M tantum exactè virium accepit, quantum vis gravitatis altioris aquæ, in tubo G conclusæ, ei communicare valet: adeò ut aqua, per tubum quadraginta mille pedes longum decurrens, post exactum temporis exiguum spatium, altioris aquæ solummodò pressione, tantam acquisitura sit celeritatem, quantam eadem acquireret, si tubus M unum duntaxat æquaret pedem. Tempus, quod aqua in longiore tubo requirit ad tantam accipiendam celeritatem, determinare potuissem, si perfectiora nanciscipotuissem instrumenta. Id tamen minùs necessarium existimo, eò quòd præcipuum sufficienter determinatum est, &c.

Voorburgi, 5 Septemb. 1669. EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4
Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola XLVII.

Viro Humanissimo, ac Prudentissimo,

J. J.

B. D. S.

Versio.

Humanissime Vir,

Quum me nuper Professor N. N. inviseret, narrabat mihi inter alia, se audisse Tractatum meum Theologico-Politicum in linguam Belgicam translatum esse, ac quendam, cujus nomen ignorabat, in eo esse, ut imprimeretur. Quamobrem seriò abs te peto, ut in hoc negotium sedulò inquiras, &, si fieri potest, impressionem impedias. Non solùm hæc mea, sed & multorum meorum Amicorum, notorumque est petitio, qui hujus Libri interdictum non libenter viderent, quemadmodum procul dubio fiet, si Belgico sermone prodit. Non dubito, quin hoc mihi, & causæ tuæ officium facturus.

Quidam Amicorum ante aliquod tempus libellum, cui titulus, *Homo Politicus*, mihi misit, de quo multa auribus hauseram. Eundem evolvi, librumque, quem homines excogitare & fingere queunt, pernicioſissimum deprehendi. Auctoris summum bonum sunt Honores, & Opes, ad quæ suam Doctrinam accommodat, ac eò perveniendi Rationem monstrat; nempe, internè omnem rejiciendo Religionem, & externè talem profitendo, quæ suæ promotioni maximè inservit: Porrò nemini fidem servare, nisi quatenus ea utilitatem suam habeat. Reliquum quod spectat: Simulare, promittere & promissis non stare, mentiri, perjurare, multaque alia summis effert laudibus. Hæc ubi perlegissem, mecum, ut contra hunc auctorem libellum indirectè conscriberem, cogita-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

bam, in quo Summum bonum tractarem, deinde inquietam, ac miseram eorum, qui Honorum, & Divitiarum cupidi sunt, conditionem ostenderem, & denique evidentissimis rationibus, multisque exemplis Respublicas insatiabili Honorum, & Divitiarum cupiditate debere interire, & interiisse evincerem.

Verùm quantò meliores, & præstantiores Thaletis Milesii essent meditationes, quàm hujus memorati Scriptoris, vel ex hoc patet ratiocinio. Omnia, inquiebat, amicorum sunt communia: Sapientes sunt Deorum amici, & Deorum sunt omnia: Ergo Sapientum sunt omnia. Ità uno verbo Vir ille sapientissimus se fecit ditissimum, magis contemnendo generosè divitias, quàm eas sordidè quærendo. Aliàs tamen ostendit, Sapientes non ex necessitate, sed voluntate divitiis carere. Quum enim amici ei paupertatem suam exprobrarent, respondit; Vultisne, ut ostendam, me posse acquirere id, quod ego labore meo indignum judico, vos autem tantâ diligentiâ quæritis? illis annuentibus, conduxit omnia præla totius Græciæ, (viderat enim, ut erat Astrologus insignis, fore magnam olivarum abundantiam, quarum annis præcedentibus magna fuerat penuria) & elocavit, quanti voluit, ea, quæ vilissimo pretio conduxerat, atque magnas divitias unico anno sibi comparavit, quas deinde tam liberaliter distribuit, quàm industriâ acquisiverat, &c.

Hagæ Comitis 17.
Feb. 1671.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA XLVIII.

Doctissimo, atque Ornatissimo Viro

J. O.

L. D. V. M. D.

Doctissime Vir,

NActus tandem aliquod vacuum tempus, illico applicui animum ad satisfaciendum votis, atque postulatis tuis. Poscis autem, ut declarem tibi sententiam meam, adornans judicium meum de libro, qui inscribitur discursus Theologo-Politicus, quod nunc pro copiâ temporis, & meâ facultate facere constituì. Non autem ibo per singula, sed per compendium, auctoris sensum, animumque ejus de religione exponam.

Cujus gentis ille sit, aut quod vitæ institutum sequatur, me fugit, etiam nihil intereſt id scire. Illum non esse stupidi ingenii, nec supinè, & perfunctoriè religionis controversias, quæ in Europâ inter Christianos agitantur, tractâsse, atque introspexisse, libri ipsius argumentum satis prodit. Sibi persuasit hujus libri scriptor, se felicius versaturum in examinandis sententiis, per quas homines prorumpunt in factiones, & cunt in partes, si præjudicia deponat & exuat. Hinc plus satis laboravit ad vindicandum animum ab omni superstitione, à quâ ut se immunem præberet, nimiùm se flexit in contrarium, &, ut superstitiosi culpam vitaret, omnem mihi videtur exuisse religionem: Saltem non assurgit supra religionem Deistarum, quorum satis ubique magnus numerus (ut sunt pessimi hujus seculi mores) est, & præsertim in Galliâ: contra quos edidit Tractatum Mersennus, quem olim me legere memini. Sed existimo vix ullum ex Deistarum numero, tam malo animo, tamque callidè, & versutè pro pessimâ illâ causâ verba fecisse, quàm hujus dissertationis auctorem. Præterea, nisi me conjectura fallat, iste homo

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

se Deistarum finibus non includit, & minores cultûs partes hominibus superesse finit.

Deum agnoscit, eumque Universi opificem, atque conditorem esse profitetur: Sed formam, speciem, ordinem mundi planè necessarium statuit, æquè ac Dei naturam, & æternas veritates, quas extra Dei arbitrium constitutas esse vult: ideò etiam disertè pronunciat, omnia indomitâ necessitate, fatoque inevitabili evenire. Et statuit, res rectè putantibus præceptis, atque mandatis nullum relinqui locum: sed hominum ignorantiam invexisse simul hujusmodi nomina, quemadmodum vulgi imperitia locum fecit modis loquendi, quibus Deo affectus tribuuntur. Deus itaque pariter ad captum hominis sese accommodat, quando illas æternas veritates, & reliqua, quæ necessario evenire debent, per formam mandati hominibus exponit. Docetque, tam necesse esse, ea, quæ legibus imperantur, & hominum voluntati subtracta esse putantur, evenire, quàm necessaria est trianguli natura, atque ideò illa, quæ præceptis continentur, non magis ab hominis voluntate pendere, aut ex eorum fugâ, aut prosecutione aliquid boni, aut mali hominibus procurari, quàm precibus Dei voluntatem flecti, aut æterna, atque absoluta ejus decreta mutari. Præceptorum itaque, atque decretorum eandem rationem esse, atque in hoc convenire, quòd hominis imperitia, atque ignorantia Deum moverit, ut eorum usus aliquis esset apud eos, qui perfectiores de Deo cogitationes formare non possunt, quique hujusmodi miseris præsidiis indigent ad excitandum in se virtutis studium, & vitiorum odium, & ideò videre licet auctorem, nullam mentionem in suo scripto facere usûs precum, quemadmodum nec vitæ, nec mortis, neque cujusquam remunerationis, aut pœnæ, quibus à judice universi afficiendi sunt homines.

Idque facit congruenter suis principiis, nam quis locus esse potest judicio extremo? Aut quæ expectatio præmii, aut pœnæ, quando fato omnia adscribuntur, & inevitabili necessitate omnia à Deo emanare statuitur, vel potiùs, quando totum hoc universum Deum esse statuit? Nam vereor ne noster auctor non admodùm alienus sit ab illâ sententiâ: saltem non longè discrepant, sta-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ſtatuere omnia neceſſario à Dei naturâ emanare, & Univerſum ipſum Deum eſſe.

Ponit tamen ſummam voluptatem hominis in cultu virtutis, quæ ipſa ſibi præmium & theatrum ampliſſimorum eſſe dicit: & ideò vult hominem rectè rerum intelligentem debere virtuti operam dare, non propter præcepta, & legem Dei, aut ſpem præmii, aut pœnæ metum, ſed pulchritudine virtutis, & mentis gaudio, quod homo in uſu virtutis percipit, illectum.

Statuit itaque, Deum per Prophetas & revelationem homines præmiorum ſpe, & pœnarum metu, quæ duo ſemper legibus connexa ſunt, per ſpeciem tantùm ad virtutem hortari, quia vulgarium hominum ingenium ità factum eſt, tamque malè informatum, ut non, niſi argumentis à naturâ legum, & à metu pœnæ, & ſpe præmii mutuatis, ad virtutis exercitationem impelli poſſint: at homines rem ex vero æſtimantes, intelligere hujuſmodi argumentis nullam veritatem, aut vim ſubeſſe.

Neque quicquam referre putat, quamvis rectè hoc axiomate conficiatur, Vates & Doctores ſacros, atque adeò Deum ipſum, per quorum os Deus hominibus eſt loquutus; uſos eſſe argumentis per ſe, ſi eorum natura æſtimatur, falſis: palam enim & promiſcuè, quando uſus venit, profitetur & inculcat, Sacram Scripturam non eſſe comparatam, ut veritatem, & naturas rerum, quarum in ea fit mentio, & quas in ſuum uſum confert ad informandos homines ad virtutem, doceat; negatque Vates ità rerum peritos fuiſſe, ut omnino à Vulgi erroribus fuerint immunes in conficiendis argumentis, & in rationibus excogitandis, quibus homines ad virtutem excitabant, quamvis natura virtutum & vitiorum moralium iis fuerit exploratiſſima.

Et ideò Auctor præterea docet, Prophetas etiam tunc, cùm eos, ad quos mittebantur, officii ſui admonebant, aberratione judicii non fuiſſe liberos, nec tamen ideo eorum ſanctitatem & αὐτοπιστίαν imminutam; quamvis ſermonem & argumentis non veris, ſed ad præconceptas opiniones eorum, ad quos verba faciebant, accommodatis utebantur, iiſque homines ad virtutes, de quibus nullus unquam ambigit, & de quibus nulla eſt controverſia inter homines,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nes, excitabant. Quandoquidem finis missionis Prophetæ erat cultus virtutis in hominibus promovendus, non ullius veritatis doctrina. Et ideò existimat illum errorem, & ignorantiam Prophetæ auditoribus, quos ad virtutem inflammabat, non fuisse noxiam, quia parùm interesse putat, quibus argumentis excitemur ad virtutem, modò ea moralem virtutem, ad quam incendendam comparata sunt, & à Vate in medium prolata, non evertant: quia aliarum rerum veritas, mente percepta, nullum momentum habere putat ad pietatem, quando morum sanctitas re ipsâ non continetur eâ veritate, putatque veritatis, atque etiam mysteriorum cognitionem eò plus, aut minùs necessariam esse, quanto plus, aut minùs ad pietatem conferunt.

Puto auctorem respicere ad axioma illud Theologorum, qui distinguunt inter sermonem Vatis dogmatizantis, & simpliciter aliquid enarrantis, quæ distinctio, ni fallor, apud omnes Theologos recepta est, & cui doctrinæ suum per errorem summum congruere putat.

Et ideò existimat, omnes eos pedibus in suam sententiam ituros, qui negant rationem, & Philosophiam esse Scripturæ interpretem. Cùm enim constet omnibus in Scripturâ infinita de Deo prædicari, quæ Deo non conveniunt, sed accommodata sunt ad hominum captum, ut homines iis moveantur, & virtutis studium in iis excitetur, statuendum esse putat, Doctorem Sacrum iis argumentis, non veris, voluisse homines erudire ad virtutem, aut cuivis, sacram Scripturam legenti, eam libertatem concessam, ut ex principiis suæ rationis judicet de sensu, & scopo Doctoris sacri, quam sententiam auctor prorsus damnat, & explodit unà cum iis, qui cum Theologo paradoxo docent, rationem Scripturæ interpretem esse. Arbitratur enim, Scripturam juxta sensum literalem intelligendum, neque hominibus concedendum libertatem interpretandi ex suo arbitrio, & rationis sensu, quid prophetarum verbis intelligi debeat, ità ut ad suas rationes & cognitionem, quam de rebus sibi compararunt, examinent, quando Prophetæ propriè, & quando figurate sunt loquuti. Sed de his in sequentibus dicendi locus erit.

Et

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Et ut redeam ad ea, à quibus nonnihil diverteram, Auctor inhærens suis principiis, de fatali omnium rerum necessitate, negat ulla miracula fieri, quæ legibus naturæ adversentur: quia statuit, sicut suprà monuimus, naturas rerum, earumque ordinem non minùs necessarium quid esse, quàm sunt natura Dei, æternæque veritates: ideoque docet æquè non posse fieri, ut aliquid à naturæ legibus deflectat, quàm ut fieri non possit, ut in triangulo tres anguli non sint æquales duobus rectis.

Deum non posse efficere, ut pondus minùs grave attollat magis grave, aut quòd corpus motum duobus gradibus motûs possit assequi corpus, quod quatuor gradibus motûs movetur. Statuit itaque miracula communibus naturæ legibus subjici, quas docet esse immutabiles æquè, ac ipsas naturas rerum, nempe quia naturæ legibus ipsæ naturæ contineantur: neque admittit aliam Dei potentiam, quàm ordinariam, quæ juxta naturæ leges exeritur, & putat aliam fingi non posse, quia naturas rerum destrueret, secumque ipsa pugnaret.

Est itaque, ex Auctoris mente, *miraculum, quod inopinatò, & cujus causam vulgus ignorat, evenit*; quemadmodum idem vulgus precum viribus, & singulari Dei directioni attribuit, quando post rite conceptas preces, imminens aliquod malum propulsatum, aut expetitum bonum sibi videtur obtinuisse, cùm tamen, ex Auctoris sententiâ, Deus jam ab æterno absolutè decreverit, ut ea evenirent, quæ vulgus interventu, & efficaciâ existimat evenisse: cum preces non sint causa decreti, sed decretum sit causa precum.

Totum illud de fato, & rerum indomitâ necessitate, tam quoad naturas, quàm quoad eventum rerum, quæ quotidie contingunt fundat in naturâ Dei, vel ut clariùs loquar, in naturâ Dei voluntatis atque intellectus, quæ quidem nomine diversa, sed in Deo re ipsâ conveniunt. Statuit ideoque Deum tam necessariò hoc universum, & quicquid successivè in eo evenit voluisse, quàm necessariò hoc idem universum cognoscit. Si Deus autem necessariò cognoscit hoc universum ejusque leges, ut & veritates æternas iis legibus contentas, concludit Deum, aliud universum non magis condere potuisse, quàm naturas rerum evertere, & facere, ut bis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ter sint septem. Quemadmodum itaque nos ab hoc universo, ejusque legibus, secundum quas ortus, & interitus rerum fiunt, non possimus aliquid diversum concipere, sed quicquid hujusmodi à nobis fingi possit, id ipsum se subvertere: Sic docet Naturam divini intellectus, totiusque universi, earumque legum, secundùm quas natura procedit, ità comparatam esse, ut Deus non magis suo intellectu ullas res intelligere potuerit ab his, quæ nunc sunt, diversas, quàm fieri possit, ut res nunc à seipsis sint diversæ. Conficit itaque, quòd quemadmodum Deus nunc ea efficere non potest, quæ ipsa se subvertunt, ità Deum naturas ab his, quæ nunc sunt, diversas nec fingere, nec cognoscere posse, quia tam earum naturarum comprehensio & intellectio impossibilis est, (quia repugnantia ponit ex sensu Auctoris) quàm nunc est impossibilis productio rerum ab iis, quæ nunc sunt, diversarum: quia omnes illæ naturæ, si concipiantur ab his, quæ nunc sunt, diversæ, necessariò etiam cum iis, quæ nunc sunt, essent pugnantes: quia cùm naturæ rerum hoc universo comprehensarum (ex Auctoris sententiâ) sunt necessariæ, non possunt illam necessitatem habere ex se, sed ex naturâ Dei, à quâ necessariò emanant. Non vult enim cum Cartesio, cujus tamen doctrinam videri vult adoptasse, omnium rerum naturas, quemadmodum à Dei naturâ & essentiâ sunt diversæ, ità earum ideas liberè in mente divinâ esse.

Hisce, de quibus jam est habitus sermo, Auctor sibi munivit viam ad ea, quæ in fine libri tradit, & quo omnia, quæ in præcedentibus capitibus docentur, collimant. Vult nempe mentem Magistratûs, omniumque hominum informare hoc axiomate: Magistratui competere jus constituendi cultûs divini, qui publicè in Reipublicâ obtinere debeat. Deinde Magistratui fas esse, civibus suis permittere, ut de religione sentiant, & loquantur, quemadmodum mens animusque iis dictat, eamque libertatem, etiam quantum ad actus cultûs externi, eò usque subditis concedendam.

Quoad studium virtutum moralium, sive ut pietas sarta tecta manere possit, cùm enim de iis virtutibus nulla controversia esse possit, & reliquarum rerum cognitio, & usus nullam virtutem moralem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

lem contineant, inde conficit Deo ingratum esse non posse qualiacunque sacra alioquin homines amplectantur: loquitur autem Auctor de iis sacris, quæ virtutem moralem non constituunt, nec in eam impingunt, quæque virtuti nec adversa sunt, neque ab ea aliena; sed quæ homines susciptunt atque profitentur, tanquam adminicula virtutum verarum, ut ità Deo per studium earum virtutum accepti & grati esse possint, quia Deus non offenditur earum studio & exercitatione, quæ indifferentes cum sunt, neque quidquam faciunt ad virtutes aut vitia, eas tamen homines ad usum pietatis referunt, iisque tanquam præsidiis ad virtutis cultum utuntur.

Auctor autem, ut hominum animos apparet ad hæc paradoxa amplectenda, statuit primò, totum cultum a Deo institutum, & Judæis, hoc est, civibus Reipublicæ Israëliticæ, traditum, tantùm ad id comparatum esse, ut feliciter in suâ Republicâ ætatem agerent; cæterùm Judæos autem præ cæteris gentibus Deo charos & gratos non fuisse: idque Deum per Prophetas Judæis passim fuisse testatum, quando iis exprobrabat ipsorum imperitiam & errorem, quòd in cultu illo instituto, & à Deo ipsis imperato sanctimoniam, & pietatem collocarent, cùm ea tantum ponenda erat in studio virtutum moralium, nempe in amore Dei, & Charitate proximi.

Et cùm Deus omnium gentium animum informârit principiis, & quasi seminibus virtutum; ità ut suâ sponte sine ullâ fermè institutione de discrimine boni & mali judicent, inde conficit, Deum reliquas gentes non habuisse expertes earum rerum, quibus vera beatitudo parari potest; sed se omnibus hominibus æquè beneficum præbuisse.

Imò ut in omnibus, quæ ad assequendam veram felicitatem aliquâ ratione præsidio & usui esse possunt, gentes Judæis pares faciat, statuit gentes veris vatibus non caruisse, idque exemplis probare instituit. Imo insinuat Deum per angelos bonos, quos, ex consuetudine in V. Testamento usitatâ, Deos vocat, imperio rexisse reliquas gentes. Et ideo sacra reliquarum gentium Deo non displicuisse, quamdiu per hominum superstitionem ità non corrumpe-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rentur, ut à verâ sanctitate homines redderent alienos, neque eos impellerent ad ea perpetranda in religione, quæ virtuti non congruunt. Deum autem vetuisse Judæis propter rationes singulares, & isti populo proprias, gentium Deos colere, qui ex Dei instituto, & procuratione æquè rectè colebantur à Gentibus, ac Angeli, Judæorum Reipublicæ custodes constituti, à Judæis suo modo Deorum numero habebantur, & divinis ab iis afficiebantur honoribus.

Et cùm Auctor arbitretur in confesso esse, cultum externum per se Deo gratum non esse, parùm referre existimat, quibus ceremoniis cultus ille externus expediatur, modò hujusmodi sit, qui ità Deo congruat, ut in mente hominum Dei reverentiam excitet, eosque ad virtutis studium moveat.

Deinde, quandoquidem totius religionis summam contineri putat cultu virtutis, omnisque mysteriorum cognitio supervacua, quæ per se apta nata non est ad promovendam virtutem, illaque potior magisque necessaria habeatur, quæ plus momenti ad homines ad virtutem erudiendos & inflammandos confert, conficit omnes illas sententias de Deo, ejusque cultu, deque iis omnibus, quæ ad religionem pertinent, probandas, aut saltem non rejiciendas, quæ ex mente hominum illorum, qui illas fovent, veræ sunt, & comparatæ, ut probitas vigeat, floreatque. Et ad illud dogma stabiliendum, ipsos Prophetas citat suæ sententiæ auctores & testes, qui edocti Deum nihili pendere, quales homines de religione sensus habeant, sed illum cultum, illaque omnes sententias Deo gratas esse, quæ ex studio virtutum, & reverentiâ numinis profectæ sunt, sibi eò usque indulserunt, ut etiam talia argumenta, quibus homines ad virtutem incitarentur, protulerint, quæ quidem in se vera non erant, sed ex opinione eorum, ad quos verba faciebant, talia æstimabantur, & apta nata erant ad calcar iis addendum, quò alacrius se ad virtutis studium accingerent. Ponit itaque Deum Prophetis argumentorum selectu permisisse, ut ea adhiberent, quæ temporibus & personarum rationibus essent accommodata, quæque illi pro suo captu bona & efficacia putabant.

Et inde natum putat, quòd Divinorum Doctorum alii aliis argumentis & sæpe pugnantibus inter se usi sint, Paulum docuisse hominem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

minem non justificari operibus, Jacobum hisce oppositum incalcasse. Videbat nempe Jacobus, ità existimat auctor, Christianos doctrinam de justificatione per fidem aliorsum rapere, & ideò per fidem & opera justificari hominem, multis probat. Intelligebat enim ex re Christianorum sui temporis non esse, illam doctrinam de fide, quâ homines placidè quiescebant in Dei misericordiâ, & bonorum operum nullam fermè habebant curam, ità inculcare, eoque modo proponere, ut fecerat Paulus, cui cum Judæis res erat, qui per errorem Justificationem suam ponebant in operibus legis, à Mose ipsis specialiter traditæ, & quâ se supra gentes elatos, & aditum ad beatitudinem sibi solùm paratum putantes, salutis rationem per fidem, quâ exæquabantur gentibus, & nudi ac vacui ab omnibus privilegiis constituebantur, rejiciebant. Cùm itaque utraque propositio, tam Pauli, quàm Jacobi pro diversis temporum, ac personarum momentis, & appendicibus egregiè conferebat, ut homines attenderent animum ad pietatem, putat Auctor prudentiæ Apostolicæ fuisse, modò hanc modò illam adhibere.

Et hæc est, inter alias multas, causa, quamobrem Auctor putat admodum à veritate alienum esse, sacrum textum per rationem velle explicare, eamque interpretem Scripturæ constituere, aut unum Doctorem sacrum per alium interpretari, cùm sint paris auctoritatis, & verba eorum, quibus usi sunt, explicanda sunt ex formâ loquendi, & sermonis proprietate istis Doctoribus familiari: non autem esse attendendum, in investigatione veri sensûs Scripturæ, ad rei naturam, sed ad sensum litteralem tantùm.

Cùm itaque ipse Christus, & reliqui Doctores divinitùs missi, suo exemplo & instituto, præierunt & ostenderunt, solummodò virtutum studio homines grassari ad felicitatem, reliqua nihil pensi habenda, inde Auctor efficere vult, Magistratui id tantùm curæ esse debere, ut justitia & probitas in Reipublicâ vigeat, in minimâ autem parte sui muneris ponere, expendere quis cultus, & quæ doctrinæ veritati potissimùm congruant; sed curare debere, ne hujusmodi suscipiantur, quæ virtuti obicem ponant, etiam ex eorum sententiâ, qui ea profitentur.

Magistratum itaque facilè sine offensione numinis posse in suâ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Republicâ tolerare diversa sacra. Ut autem is persuadeat, etiam hâc viâ insistit. Ponit rationem virtutum moralium, quatenus illi in Societatibus usum habent, & in actibus externis occupatæ sunt, hujusmodi esse, ut nemo eas ex privato judicio & arbitrio exercere debeat, sed earum virtutum cultum, exercitium, & modificationem dependere ab auctoritate & imperio Magistratûs, tum quia actus externi virtutum mutuantur suam naturam à circumstantiis, cum etiam, quia hominis officium ad hujusmodi actiones externas patrandas æstimatur ex commodo aut incommodo, quod ex illis actibus proficiscitur: ità ut actus illi externi, si tempestivè non exerantur, virtutum naturam exuant, & illis oppositi virtutum numero censeri debeant. Auctor aliam rationem virtutum esse arbitratur, ut, quatenus intus in Mente subsistunt, illæ semper naturam suam servant, neque à circumstantiarum mutabili statu pendent.

Nunquam alicui licet propensum esse ad crudelitatem & sævitiam, non amantem proximi, & veritatis: Sed possunt incidere tempora, quibus quidem animi propositum, & enarrataram virtutum studium non quidem deponere liceat; sed se ab iis, quoad actus externos, aut temperare, aut etiam ea agere, quæ, quoad speciem externam, cum his virtutibus pugnare putantur: & ita fiat, ut non sit amplius officium viri probi veritatem in aperto ponere, & ore aut scripto cives illius veritatis participes facere, eamque cum iis communicare: si plus incommodi, quàm commodi ex illa manifestatione in cives redundaturum putamus. Et quamvis singuli omnes homines amore complecti debeant, neque unquam liceat illi affectui nuncium mittere, evenit tamen sæpius, ut quidam duriter à nobis sine vitio possint haberi, quando constat ex clementiâ, quâ erga eos uti paramus, magnum malum nobis orituram. Ità quidem omnes existimant, non omnes veritates, sive illæ ad religionem, sive ad vitam civilem pertinent, omni tempore opportune proponi. Et qui docet rosas porcis non esse objiciendas, si metus est eos sævituros in eos, qui ipsis eas porrigunt, is pariter non existimat viri boni officium esse de quibusdam capitibus religionis plebem edocere, de quibus in medium prolatis, & sparsis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sparsis in plebem, metus est, ne ità turbent Rempublicam, aut Ecclesiam, ut inde civibus & sanctis plus noxæ, quàm boni creetur.

Cùm autem præter alia, etiam hoc Societates Civiles, à quibus imperium & auctoritas ferendarum legum sejungi non potest, introduxerint, quòd singulorum arbitrio, quid hominibus in civile corpus coalescentibus usui esset, permitti non debuit, sed imperantibus concedi, inde Auctor arguit, penes Magistratum jus esse statuendi, qualia & quæ dogmata in Republicâ publicè doceri debeant, & subditorum officium esse, ad professionem externam quod attinet, sese temperare à docendis dogmatibus, & ab iis profitendis, de quibus publicè silendum esse Magistratus legibus sanxit; quia Deus hoc non magis privatorum judicio permisit, quàm iisdem concessit contra sensus & decreta Magistratûs, aut sententiam judicum ea agere, quibus eluditur vis legum, & frustrantur suo fine Magistratus. Existimat enim Auctor de hujusmodi rebus cultum externum, ejusque professionem spectantibus, homines pacisci posse, & actus cultûs Divini externos, tam tutò committi Magistratûs Judicio, quàm eidem conceditur jus & potestas æstimandi injuriam civitati illatam, eandemque per vim vindicandi. Nam quemadmodum privatus non tenetur suum judicium de illatâ injuriâ civitati accommodare ad judicium Magistratûs; sed suo sensu frui tamen possit, quamvis (si res ità ferat) teneatur ad Magistratûs sententiam executioni mandandam etiam operam suam conferre; ita Auctor arbitratur, privatorum in Republicâ partes quidem esse, judicare de veritate & falsitate, ut & de necessitate alicujus dogmatis: neque privatum legibus civitatis adstringi posse, ut idem de religione sentiat, quamvis ex judicio Magistratûs pendeat, quæ dogmata publicè proponi debeant, & privatorum officium sit, sensus suos de religione à Magistratûs sententiâ dissentientes silentio premere, neque quicquam hujusmodi agere, quo leges de cultu à Magistratu constitutæ vim suam obtinere non possint.

At quia evenire potest, ut Magistratus dissentiens à multis ex plebe in religionis capitibus, quædam publicè doceri velit, quæ à judicio plebis aliena sunt, & Magistratus tamen existimat honoris divini

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

divini intereſſe, palàm in ſuâ Republicâ talium dogmatum profeſſionem fieri, vidit Auctor ſupereſſe illam difficultatem, quâ civibus propter judicium Magiſtratûs diverſum à plebis judicio, creari poſſet damnum maximum, ideò ad præcedentem rationem, etiam hanc alteram addit Auctor, quæ ſimul, & Magiſtratûs atque ſubditorum animum tranquillet, & libertatem in religione ſartam tectam conſervet. Nempe Magiſtratum non debere vereri Dei iram, quamvis prava ſuo judicio ſacra in ſuâ Republicâ fieri ſinat, modò illa non pugnent cum virtutibus moralibus, eaſque non evertant. Cujus ſententiæ ratio te fugere non poteſt, cùm in ſuperioribus ſatis fuſè eam tradidi: Nempe ſtatuit Auctor, Deum ſuſque deque habere, nec curâ tangi quales opiniones homines in religione foveant, & animo probent atque tueantur, & qualia publicè ſacra curent, cùm hæc omnia cenſeri debeant ex numero rerum cum virtute & vitio nullam affinitatem habentium: quamvis cujuſvis officium ſit ità rationes ſuas inſtituere, ut ea dogmata, eumque cultum habeat, quibus putat ſe maximos in virtutis ſtudio progreſſûs facere poſſe.

Habes hîc, Vir Ornatiſſime, per compendium tibi traditam ſummam doctrinæ Theologi-politici, quæ meo judicio omnem cultum & religionem tollit, atque funditùs ſubvertit, clam Atheiſmum introducit, aut talem Deum fingit, cujus Numinis reverentiâ non eſt quod homines tangantur, quia ipſe fato ſubjicitur, neque ullus gubernationi aut providentiæ divinæ locus relinquitur, omniſque pœnarum atque præmiorum diſtributio tollitur. Hoc ſaltem ex Auctoris ſcripto videre in promptu eſt, ejus ratione, & argumentis infringi totius Sacræ Scripturæ auctoritatem, & dicis cauſâ apud Auctorem ejus tantùm mentionem fieri: quemadmodum ex ejus poſitionibus conſequitur, Alcoranum etiam Dei Verbo exæquandum. Neque Auctori ſupereſt vel unum argumentum, quo probet Mahometem non fuiſſe Prophetam verum, quia Turca etiam ex Prophetæ ſui præſcripto virtutes morales, de quibus inter gentes lis non eſt, colunt; & ſecundùm Auctoris doctrinam Deo infrequens non eſt, etiam gentibus, quibus oracula, Judæis & Chriſtianis tradita, non eſt impartitus, aliis revelationibus in gyrum rationis, & obedientiæ ducere.

Arbi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Arbitror itaque me non magnopere à vero aberrasse, neque Auctori à me injuriam fieri, si denunciem eum tectis, & fucatis argumentis merum Atheismum docere.

Epistola XLIX.

Doctissimo, atque Ornatissimo Viro

J. O.

B. d. S.

Doctissime Vir,

Miraris sine dubio, quòd te tamdiu exspectare feci; sed ego vix animum inducere possum, ut ad libellum illius Viri, quem mihi communicare voluisti, respondeam, nec ullâ aliâ de causâ jam hoc facio, quàm quia promisi. Verùm ut meo etiam animo, quoad ejus fieri potest, morem geram, quàm paucis potero, me dissolvam, & breviter ostendam, quàm ille sinistrè meam mentem interpretatus sit, quod an ex malitiâ, vel ex ignorantiâ fecerit, haud facilè dixerim. Sed ad rem.

Primò ait, *parùm interesse scire cujus gentis ego sim, aut quod vitæ institutum sequar.* Quod sanè si noviſſet, non tam facilè sibi persuasisset, me Atheismum docere. Solent enim Athei honores, & divitias supra modum quærere, quas ego semper contempsi, ut omnes, qui me nôrunt, sciunt. Deinde ut ad id, quod vult, viam sterneret, ait, me non stupidi ingenii esse, ut facilius, scilicet, persuadere possit, me callidè, & versutè, maloque animo pro pessimâ Deistarum causâ verba fecisse. Quod satis ostendit, illum meas rationes non intellexisse. Nam quis tam callido ingenio, tamque astuto esse potest, ut simulato animo tot, tamque validas rationes pro re, quam falsam æstimat, dare possit? quem, inquam, posthac putabit ex vero animo scripsisse, si tam ficta, quàm vera solidè demonstrari posse credit? Sed nec hoc jam miror. Sic enim olim Cartelius à Voetio, & sic passim optimi quique traducuntur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Pergit deinde. *Ut superstitiosi culpam vitaret, omnem mihi videtur exuisse religionem.* Quid ille per Religionem, quidque per superstitionem intelligat, nescio. An, quæso, ille omnem religionem exuit, qui Deum summum bonum agnoscendum statuit, eundemque libero animo, ut talem, amandum? & quòd in hoc solo nostra summa felicitas, summaque libertas consistit? porrò quod præmium virtutis sit ipsa virtus, stultitiæ autem, & impotentiæ supplicium sit ipsa stultitia? & denique quòd unusquisque proximum suum amare debet, & mandatis summæ potestatis obedire? Atque hæc non tantùm expresse dixi, sed firmissimis insuper rationibus demonstravi. Verùm videre puto, quo in luto hic homo hæreat. Nihil scilicet in ipsa virtute, & intellectu reperit, quod ipsum delectet, & mallet ex impulsu suorum affectuum vivere, nisi hoc unum obstaret, quod pœnam timet. A malis igitur actionibus, ut servus, invitus, & fluctuante animo abstinet, & divina mandata exequitur, & pro hoc servitio muneribus, ipso divino amore longè suavioribus, à Deo honorari exspectat scilicet, & eò magis, quò magis bonum, quod agit, adversatur, & invitus facit; atque hinc fit, ut omnes, qui hoc metu non retinentur, effrenatos vivere, omnemque religionem exuere, credat. Sed hæc mitto, & ad ejus deductionem, quâ ostendere vult, me tectis, & fucatis argumentis Atheismum docere, transeo.

Fundamentum ipsius ratiocinii est hoc, quòd putat, me Dei libertatem tollere, eumque fato subjicere. Quod sanè falsum est. Nam ego eodem modo statui, omnia inevitabili necessitate ex Dei naturâ sequi, ac omnes statuunt, ex Dei naturâ sequi, quòd se ipsum intelligit: quod sanè nemo negat ex divinâ naturâ necessario sequi, & tamen nemo concipit, quod Deus fato aliquo coactus, sed quòd omninò liberè, tametsi necessario, seipsum intelligat. Atque hic nihil reperio, quod ab unoquoque non possit percipi, & si hæc nihilominus ex malo animo dicta esse credit, quid ergo de suo Cartesio sentit, qui statuit nihil à nobis fieri, quod à Deo antea non fuerit præordinatum, imò nos singulis momentis à Deo, quasi de novo creari, & nihilominùs nos ex nostri arbitrii libertate agere; quod profectò, ipso Cartesio fatente, comprehendere nemo potest.

Porrò

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Porrò hæc inevitabilis rerum necessitas neque leges divinas, neque humanas tollit. Nam documenta moralia, sive formam legis ab ipso Deo accipiant, sive non, divina tamen sunt, & salutaria, & si bonum, quod ex virtute, & amore divino sequitur, à Deo tanquam judice accipiamus, vel quòd ex necessitate divinæ naturæ emanet, non propterea magis, aut minùs optabile erit, ut nec contrà mala, quæ ex malis operibus sequuntur, ideo, quia necessariò ex iisdem sequuntur, minùs sunt timenda; & denique sive ea, quæ agimus necessario, vel liberè agimus, spe tamen, aut metu ducimur. Quare falsò asserit, *me statuere præceptis, atque mandatis nullum relinqui locum*, vel ut postea pergit, *quòd nulla existat actio præmii, aut pœnæ est, quando fato omnia adscribuntur, & inevitabili necessitate omnia à Deo emanare statuitur.*

Nec hîc jam quæro, cur idem sit, vel non multùm discrepent, statuere omnia necessariò à Dei naturâ emanare, & universum Deum esse; sed velim ut notes ea, quæ non minùs odiosè subjungit. Nempe *me velle hominem debere virtuti operam dare, non propter præcepta, & legem Dei, aut spem præmii, aut pœnæ metum, sed* &c. Quod sanè in meo Tractatu nullibi reperies: sed contrà Cap. IV. expressè dixi, Legis divinæ (quæ Mentis hæc divinitùs inscripta est, ut Cap. II. dixi) summam, ejusque summum præceptum esse, Deum, ut summum bonum, amare; nempe non ex metu alicujus supplicii, (nam amor ex metu oriri nequit) nec præ amore alterius rei, quâ delectari cupimus: Nam tum non tam ipsum Deum, quàm id, quòd cupimus, amaremus; atque hanc ipsam legem Deum Prophetis revelâsse in eodem Capite ostendi, & sive istam legem Dei juris formam ab ipso Deo accepisse statuam, sive quòd ipsam concipiam, ut reliqua Dei decreta, quæ æternam necessitatem, & veritatem involvunt, manebit nihilominùs Dei decretum, & salutare documentum, & sive Deum amem liberè, sive ex necessitate Dei decreti, Deum tamen amabo, & salvus ero. Quare affirmare hîc jam possem, istum hominem ex illorum genere esse, de quibus in fine meæ Præfationis dixi, me malle, ut meum librum prorsùs negligerent, quàm eundem perversè, ut omnia solent, interpretando molesti sint, &, dum sibi nihil prosunt, aliis obsint.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Et quamvis hæc sufficere putem ad id, quod volebam, ostendendum, pauca adhuc tamen notare operæ pretium duxi; nempe ipsum falsò putare, me ad Axioma illud Theologorum respicere, qui distinguunt inter sermonem Vatis dogmatizantis, & simpliciter aliquid narrantis. Nam si per hoc Axioma illud intelligit, quod Cap. XV. cujusdam R. Jehudæ Alpakhar esse dixi; quâ ratione putare potui, meum eidem congruere, cùm ipsum in eodem Capite tanquam falsum rejecerim? Si autem aliud putat: fateor me illud adhuc ignorare, adeoque ad id minimè respicere potui.

Porrò non etiam video, cur dicit, me existimare omnes eos pedibus in meam sententiam ituros, qui negant rationem & Philosophiam esse Scripturæ interpretem, cùm ego tam horum, quàm Maimonidæ sententiam refutaverim.

Longum nimis foret omnia ejus recensere, quibus ostendit se non omninò sedato animo judicium de me feciſſe. Quare ad ejus conclusionem transeo; ubi ait, *mihi nullum superesse argumentum, quo probem Mahometem non fuisse Prophetam verum*: Quod quidem ipse ex meis sententiis conatur ostendere, cùm tamen ex iisdem clarè sequatur eundem impostorem fuisse: quandoquidem libertatem illam, quam Religio Catholica, lumine naturali, & Prophetico revelata, concedit, quamque omninò concedi debere ostendi, ipse prorsus adimit, & quamvis hoc non esset, an, quæso, teneor ego ostendere Prophetam aliquem falsum esse? Prophetæ sanè contrà tenebantur ostendere, se veros esse. Quòd si regerat Mahometem legem etiam divinam docuisse, suæque legationis certa signa dedisse, ut reliqui Prophetæ fecerunt, nihil causæ profectò erit, cur neget, eundem verum fuisse Prophetam.

Quod autem ad ipsos Turcas, & reliquas Gentes attinet. Si Deum cultu justitiæ, & charitate erga proximum adorent, eosdem Spiritum Christi habere credo, & salvos esse, quicquid de Mahomete, & oraculis ex ignorantiâ persuasum habeant.

En vides, amice, virum istum longè à vero aberrâsse, & nihilominùs concedo, ipsum nullam mihi; sed maximè sibi injuriam facere, quando pronunciare non erubescit, me tectis, & fucatis argumentis Atheismum docere.

Cæte-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Cæterùm non puto te hîc aliquid reperturum, quod in hunc Virum inclementiùs dictum judicare possis. Attamen si quid simile offendas, id quæso vel ut deleas, vel, prout tibi videbitur, corrigas. Animus non est eum, quisquis tandem sit, irritare, & labore meo mihi inimicos parare; &, quia hoc sæpe similibus disputationibus fit, ideo vix à me impetrare potui, ut responderem, nec impetrare potuissem, nisi promisissem. Vale: & tuæ prudentiæ hanc epistolam committo, meque, qui sum, &c.

Epistola L.

Viro Humanissimo, atque Prudentissimo.

* * * * * *

B. D. S.

Versio.

Humanissime Vir,

Quantum ad Politicam spectat, discrimen inter me, & Hobbesium, de quo interrogas, in hoc consistit, quòd ego naturale Jus semper sartum-tectum conservo, quòdque Supremo Magistratui in quâlibet Urbe non plus in subditos juris, quàm juxta mensuram potestatis, quâ subditum superat, competere statuo, quod in statu Naturali semper locum habet.

Porrò, quod demonstrationem attinet, quam ego in Appendice Geometricarum in Carteſii Principia demonstrationum stabilio, nempe Deum non, nisi valdè impropriè, unum, vel unicum dici posse; respondeo, rem solummodò existentiæ, non verò essentiæ respectu unam, vel unicam dici: res enim sub numeris, nisi postquam ad commune genus redactæ fuerunt, non concipimus. Qui, verbi gratiâ, sestertium, & imperialem manu tenet, de numero binario non cogitabit, nisi hunc sestertium, & imperialem uno, eodemque, nempe numerorum, vel monetarum, nomine vocare

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

queat: nam tunc, se duos nummos, vel monetas habere, potest affirmare; quoniam non modò sestertium; sed etiam imperialem nummi, vel monetæ nomine insignit. Hinc ergo clarè patet, nullam rem unam, aut unicam nominari, nisi postquam alia res concepta fuit, quæ (ut dictum est) cum eâ convenit. Quoniam verò Dei existentia ipsius sit essentia, deque ejus essentiâ universalem non possimus formare ideam, certum est, eum, qui Deum unum, vel unicum nuncupat, nullam de Deo veram habere ideam, vel impropriè de eò loqui.

Quantum ad hoc, quod figura negatio, non verò aliquid positivum est; manifestum est, integram materiam, indefinitè consideratam, nullam posse habere figuram; figuramque in finitis, ac determinatis corporibus locum tantùm obtinere. Qui enim se figuram percipere ait, nil aliud eo indicat, quàm se rem determinatam, & quo pacto ea sit determinata, concipere. Hæc ergo determinatio ad rem juxta suum esse non pertinet: sed ecentra est ejus non esse. Quia ergo figura non aliud, quàm determinatio, & determinatio negatio est; non poterit, ut dictum, aliud quid, quàm negatio, esse.

Librum, quem Ultrajectinus Professor in meum scripsit, quique post obitum ejus luci expositus est, è fenestrâ Bibliopolæ pendentem vidi: & ex paucis, quæ tum temporis in eo legeram, cum lectu, multò minùs responsione indignum judicabam. Relinquebam ergo librum, ejusque authorem. Mente, subridens volvebam signarissimos quosque passim audacissimos, & ad scribendum paratissimos esse. Mihi **** merces suas eodem modo, ac Propolæ, venum exponere videntur, qui semper, quod vilius est, primo loco ostendunt: Ajunt, Diabolum esse vaferrimum; mihi verò, eorum genius longè hunc vafritie superare videtur. Vale.

Hagæ Comitis 2. Junii 1674.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola LI.

Illustri, & Clarissimo Viro,

B. d. S.

GOTTFRIDUS LEIBNITIUS.

Illustris & Clarissime Vir,

Inter cæteras laudes tuas, quas fama publicavit, etiam insignem rei Opticæ peritiam esse intelligo. Quæ res efficit, ut qualemcumque conatum meum ad te destinare voluerim, quo meliorem in hoc studiorum genere censorem non temerè reperero. Schedulam hanc, quam mitto, ac *Notitiam Opticæ promotæ* inscripsi, ideò publicavi, ut commodiùs possem communicare cum amicis, aut curiosis. Audio & Amplissimum ****** in eodem genere florere, nec dubito tibi cognitissimum esse. Unde si hujus quoque judicium, & favorem mihi impetraveris, beneficium mirificè auxeris. Schedula ipsa, quid rei sit, satis explicat.

Credo ad manus tuas pervenisse Prodromum Francisci Lanæ Soc. Jes. Italicè scriptum, ubi Dioptrica quoque nonnullâ insignia proponit; sed & Joh. Oltius Helvetius, juvenis in his rebus pereruditus, publicavit Cogitationes Physico-Mechanicas de Visione; in quibus partim machinam quandam poliendis omnis generis vitris simplicem admodùm, & universalem pollicetur, partim ait se reperisse modum quendam colligendi omnes radios ab omnibus objecti punctis venientes in totidem alia puncta respondentia, sed tantùm in certâ distantiâ, figurâque objecti.

Cæterùm id, quod à me propositum est, huc redit, non ut omnium punctorum radii recolligantur: id enim in qualibet objecti distantiâ, aut figurâ, quantum hactenus cognitum sit, impossibile est; sed ut æquè colligantur radii punctorum extra axim opticum, ac in axe optico; ac proinde aperturæ vitrorum, salvâ distin-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

distinctâ visione, possint fiere quantæcunque. Sed hæc acutissimo judicio tuo stabunt. Vale, faveque,

Amplissime Vir,

Cultori sedulo

GOTTFRIDO LEIBNITIO,
J. U. D. & Consiliario Mogunt.

Francofurti 5. Octobr. Stylo Novo 1671.

EPISTOLA LII.

Eruditissimo, Nobilissimoque Viro

GOTTFRIDO LEIBNITIO

J. U. D. & *Consiliario Mogunt.*

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Nobilissime Vir,

SChedulam, quam mihi dignatus es mittere, legi, magnasque pro ejusdem communicatione habeo gratias. Doleo, quòd mentem tuam, quam tamen credo te satis clarè explicuisse, non satis assequi potuerim, videlicet, an aliam credis esse causam, cur in vitrorum aperturâ parci esse debemus, quàm quia radii, qui ex uno puncto veniunt, non in alio accuratè puncto; sed in spatiolo, quod punctum Mechanicum appellare solemus, congregentur, quod spatiolum pro ratione aperturæ majus, aut minus est. Deinde rogo, num lentes illæ, quas pandochas vocas, hoc vitium corrigant, ut scilicet punctum Mechanicum, sive spatiolum, in quo radii, qui ex eodem puncto veniunt, post refractionem congregantur, idem ratione magnitudinis semper maneat, sive apertura magna sit, sive parva. Nam, si hæc præstant, earum aperturam ad libitum augere licebit, & consequenter omnibus aliis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

aliis figuris mihi cognitis longè præstantiores erunt, aliàs nihil video, cur easdem supra communes lentes tantopere commendas. Lentes enim circulares eundem ubique habent axem, adeoque quando illas adhibemus, omnia objecti puncta, tanquam in axe Optico posita, sunt considerandæ: & quamvis omnia objecti puncta non in eâdem sint distantiâ, tamen differentia, quæ inde oritur, sensibilis esse non potest, quando objecta admodùm remota sunt, quia tum radii, qui ex uno puncto veniunt, tanquam paralleli considerati, ingrederentur vitrum. Hoc tamen credo lentes tuas juvare posse, quando plurima objecta uno obtutu comprehendere volumus, (ut fit, quando lentes circulares conversas admodùm magnas adhibemus) ut omnia scilicet distinctiùs repræsententur. Verùm judicium de his omnibus suspendere malo, donec mentem tuam clariùs explices, quod ut facias, enixè rogo. Dom. ***** ut jubes, alterum exemplar misi; respondit, sibi impræsentiarum tempus non esse id examinandi, se tamen post unam, aut alteram hebdomadam vacaturum sperat.

Prodromum Francisci Lanæ necdum vidi, ut nec etiam Joh. Oltii Cogitationes Physico-Mechanicas, &, quod magis doleo, nondum Hypothesis tua Physica ad manus meas pervenit, nec hic Hagæ Comitis venalis exstat. Munus igitur, quod mihi tam liberaliter promittis, acceptissimum mihi erit, & si quâ aliâ re tibi inservire potero, semper me invenies &c.

Epistola LIII.

Philosopho Acutissimo, ac Celeberrimo

B. D. S.

J. LUDOVICUS FABRITIUS.

Celeberrime Vir,

IN mandatis mihi dedit Serenissimus Elector Palatinus, Dominus meus Clementissimus, ut ad Te, mihi quidem hucusque ignotum, Serenissimo verò Principi commendatissimum scribe-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rem, ac rogarem, an in Illustri suâ Academiâ ordinariam Philosophiæ Professionem susciperet animus esset. Stipendium exsolvetur annuum, quo ordinarii Professores hodie fruuntur. Non alibi invenias Principem faventiorem eximiis ingeniis, inter quæ te æstimat. Philosophandi libertatem habebis amplissimam, quâ te ad publicè stabilitam Religionem conturbandam non abusurum credit. Ego sapientissimi Principis mandato non potui non obsecundare. Quapropter te rogo quàm impensissimè, ut quamprimùm mihi respondeas, tuamque ad me responsionem vel Serenissimi Electoris Residenti Hagæ Comitis D^n. Grotio, vel D^n. Gilles vander Hek, ad me in fasciculo literarum, quæ in aulam transmitti solent, curandam tradas, vel aliâ denique commoditate, quæ opportunissima videbitur, utaris. Hoc unum addo, te, si huc venias, vitam Philosopho dignam cum voluptate transfacturum, nisi præter spem, & opinionem nostram alia omnia accidant. His Vale, & Salve,

Vir Clarissime,

A Nominis tui Studiosissimo

J. LUDOVICO FABRITIO,
Acad. Heidelb. Professore, &
Electoris Palatini Consiliario.

Heidelb. 16 Febr. 1673.

EPISTOLA LIV.

Amplissimo, Nobilissimoque Viro

D. J. LUDOVICO FABRITIO

Acad. Heidelbergensis Professori, & Electoris Palatini Consiliario

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Amplissime Vir,

SI unquam mihi desiderium fuisset alicujus facultatis professionem suscipiendi, hanc solam optare potuissem, quæ mihi à Sere-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Serenissimo Electore Palatino per te offertur, præsertim ob libertatem Philosophandi, quam Princeps Clementissimus concedere dignatur, ut jam taceam, quòd dudum desideraverim sub Imperio Principis, cujus sapientiam omnes admirantur, vivere. Sed quoniam nunquam publicè docere animus fuit, induci non possum, ut præclaram hanc occasionem amplectar, tametsi rem diu mecum agitaverim. Nam cogito primò, me à promovendâ Philosophiâ cessare, si instituendæ juventuti vacare velim. Cogito deinde, me nescire, quibus limitibus libertas ista Philosophandi intercludi debeat, ne videar publicè stabilitam Religionem perturbare velle: quippe schismata non tam ex ardenti Religionis studio oriuntur, quàm ex vario hominum affectu, vel contradicendi studio, quo omnia, etsi rectè dicta sint, depravare, & damnare solent. Atque hæc cùm jam expertus sim, dum vitam privatam, & solitariam ago, multò magis timenda erunt, postquam ad hunc dignitatis gradum adscendero. Vides itaque, Vir Amplissime, me non spe melioris fortunæ hærere, sed præ tranquillitatis amore, quam aliquâ ratione me obtinere posse credo, modò à publicis Lectionibus abstineam. Quapropter te enixissimè rogo, ut Serenissimum Electorem ores, ut mihi hâc de re ampliùs deliberare liceat, deinde ut favorem Clementissimi Principis cultori devotissimo conciliare pergas, quò magis tibi devincias,

Amplissime, Nobilissimeque Domine,

Tuum ex asse

B. D. S.

Hagæ Comitis 30.
Martii 1673.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA LV.

Acutissimo Philosopho

B. D. S.

* * * * *

Versio.

Clarissime Vir,

CAusa, cur hanc tibi scribam, est, quòd tuam de apparitionibus, & Spectris, vel Lemuribus sententiam scire desiderem, & si dentur, quid de illis tibi videatur, & quamdiu illorum duret vita; eò quòd alii ea immortalia, alii verò mortalia esse opinantur. In hâc meâ dubitatione, an nimirùm ea dari concedas, ulteriùs non pergam. Certum interim est Veteres eorum existentiam credidisse. Theologi, ac Philosophi hodierni ejusmodi creaturas existere hactenus credunt, licet in eo, quænam illorum sit essentia, non concordent. Quidam ex tenuissimâ, & subtilissimâ constare materiâ, alii ea spiritualia affirmant. Verùm (ut jam dicere cœpi) multùm ab invicem dissentimus, quia, an largiaris ea existere, dubius sum; quamvis, uti nec te fugit, tot exempla, & historiæ in omni Antiquitate inveniantur, ut reverâ ea vel negare, vel in dubium vocare, difficile foret. Certum est, nempe quòd, si fatearis ea existere, non tamen credas, quædam eorum esse animas demortuorum, ut Romanæ fidei defensores volunt. Hic finiam, tuumque exspectabo responsum. Nihil de bello, nihil de rumoribus dicam, eò quòd in ea nostra ætas incidit tempora, &c. Vale.

14. Septemb. 1674.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola LVI.

Amplissimo, Prudentissimoque Viro

****

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Versio.

Amplissime Vir,

TUa, quam heri accepi, mihi fuit acceptissima, tam quòd aliquod de te nuncium audire, desiderabam, quàm quòd te mei penitùs non oblitum esse video. Quamvis fortè alii malum esse omen putarent, vel Lemures causam ad me scribendi fuisse; ego tamen econtra majus quid in eo noto, res non tantùm veras; sed & nugas, atque imaginationes mihi usui esse posse perpendo.

Verùm hoc, an nimirùm Spectra, phantasmata, ac imaginationes sint, seponamus; quia nempe non tantùm ea negare, verùm etiam de iis dubitare, adeò rarum tibi videtur, quàm ei, qui tot historiis, quas Hodierni, & Antiqui narrant, convictus est. Magna æstimatio, ac honor, in quo te habui semper, & adhuc habeo, ut contradicam, multò minùs ut tibi blandiar, non patitur. Medium, quod servabo, est, ut ex tot, quas de Spectris legisti historias, unam vel alteram eligere placeat; de quâ minimùm dubitare licet, quæque clarissimè Spectra existere demonstrat. Nam, ut verum fatear, nunquam fide dignum legi Auctorem, qui ea dari clarè ostenderet. Et hactenus quid sint ignoro, nemoque mihi unquam id potuit indicare: Certum tamen est, quòd de re, quam tam clare monstrat experientia, debemus scire quid sit; alioquin difficillimè ex aliquâ historiâ Spectra dari colligimus; colligitur quidem aliquid esse, quod tamen nemo scit, quid sit. Si Philosophi, quæ ignoramus, Spectra nominare volunt, ea haud negabo, quia res infinitæ sunt, quæ me latent.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Denique, Vir Ampliſſime, antequam me hâc in materiâ ulterius explicem: Dic quæſo mihi, quænam res hæc Spectra, vel Spiritus ſint. Suntne infantes, ſtulti, vel inſani? Quia quæ de iis auribus hauſi, potiùs inſipientibus, quàm ſapientibus conveniunt, quæque, ut ea in meliorem interpretemur partem, rebus puerilibus, vel ſtultorum delectamentis ſimiliora ſunt. Antequam finio, hoc unum tibi proponam, illud ſcilicet deſiderium, quod plerumque homines habent, res, non ut reverâ ſunt, ſed ut eas deſiderant, narrandi, faciliùs ex narrantionibus de Lemuribus, Spectriſque, ac ex aliis cognoſci. Hujus rei præcipua, ut credo, ratio eſt, quòd, quia ejuſmodi hiſtoriæ non alios habent teſtes, niſi earum narratores, harum inventor pro lubitu, circumſtantias, quæ ei commodiſſimæ videntur, vel addere, vel demere poteſt, nec timet, ut ſibi quiſquam contradicat; ſpeciatim verò eas fingit, ut metum, quem de ſomniis, & phantaſmatis concepit, juſtificet, vel etiam ut audaciam, fidem & opinionem ſuam ſtabiliat. Præter has alias adinveni rationes, quæ me ad dubitandum, ſi non de ipſis hiſtoriis, ſaltem de narratis circumſtantiis, permovent, quæque quàm maximè ad concluſionem, quam ex illis hiſtoriis deducere conamur, faciunt. Hic deſinam, uſque dum intellexero, quænam eæ ſint hiſtoriæ, quibus ità convictus es, ut tibi de iis dubitare abſurdum videatur, &c.

EPISTOLA LVII.

Acutiſſimo Philoſopho

B. D. S.

* * * * * * * *

Reſponſio ad Præcedentem.

Verſio.

Acutiſſime Vir,

NOn aliud, quàm ad me dediſti reſponſum, nimirùm ab amico, aliamque fovente ſententiam exſpectabam. Poſterius non

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

non curo: nam amicos in rebus indifferentibus dissentire semper salvâ licitum fuit amicitiâ.

Exigis, ut tibi, antequam tuam promas sententiam, quænam hæc Spectra, Spiritusve sint, dicam, an sint infantes, stulti, vel insani, &c. & addis quicquid de iis audiveris, potiùs ab insanientibus, quàm sanis profectum fuisse. Verum est proverbium, quòd videlicet præoccupata opinio veritatis indagationem impedit.

Credo igitur his de causis Spectra dari. Primò quia ad universi pulchritudinem, ac perfectionem, ut sint, pertinet. Secundò quia verisimile est creatorem ea creâsse, quia sibi, quàm corporeæ creaturæ, similiora sunt. Tertiò quia sicuti corpus sine animâ, ità etiam anima sine corpore existit. Quartò denique quia in supremo aëre, loco, vel spatio nullum obscurum corpus esse, quin suos obtineat habitatores, existimo; & per consequens, immensurabile, quod inter nos, astraque est, spatium, non vacuum, sed Spiritibus habitatoribus repletum esse; fortè summi, & remotissimi veri Spiritus, infimi verò in infimo aëre creaturæ sunt substantiæ subtilissimæ, & tenuissimæ, insuperque invisibilis. Opinor igitur omnis generis, sed fortassis nullos fœminini, dari Spiritus.

Hoc ratiocinium eos, qui mundum fortuitò creatum esse temerè credunt, nullatenus convincet. Quotidiana insuper, his missis rationibus, Spectra dari, ostendit experientia, quorum multæ, tam novæ, quàm antiquæ historiæ, etiamnùm exstant. Videantur horum historiæ apud Plutarchum in libro de Viris illustribus, aliisque ejus operibus; apud Suetonium in Vitis Cæsarum, nec non apud Wierum & Lavaterum in libris de Spectris, qui de hâc materiâ prolixè egerunt, & ex omnis generis scriptoribus eas congesserunt. Cardanus, ob eruditionem suam celeberrimus, etiam de iis in libris de *Subtilitate*, *Varietate*, & de *vitâ suâ* loquitur, ubi ea sibi, cognatis, amicisque apparuisse experientiâ ostendit. Melanthon Vir prudens, & veritatis amans, & alii non pauci de suis testantur experientiis. Consul quidam Vir Doctus, & Sapiens, quique adhuc in vivis est, aliquando mihi narravit, de nocte ità audiri opus in Matris suæ officinâ cerevisiariâ perfici, quemadmodum illud de die, quando cerevisia coquebatur, absolve-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

solvebatur; quin hoc sæpius factum esse testabatur. Idem mihi sæpiuscule contigit, quod nunquam memoriâ excidet; adeo ut his experimentis, dictisque rationibus Spectra dari victus sim.

Quantum ad Spiritus malos, qui miseros homines in hâc, & post hanc vitam torquent, nec non magiam attinet, ego harum rerum historias fabulas esse existimo. In Tractatibus, qui de Spiritibus agunt, circumstantiarum copiam invenies. Poteris, prætor allegatos, si placet, Plinium secundum libro septimo in Epistolâ ad Suram, ut & Suetonium in vitâ Julii Cæsaris capite trigesimo secundo, Valerium Maximum capite octavo libri primi sectione septimâ, & octavâ, & Alexandrum ab Alexandro in opere Dierum Genialium consulere: hos enim penes te esse libros mihi persuadeo. Non loquor de Monachis, & Clericis, qui tot animarum, ac malorum Spirituum apparitiones, & visiones, totque, ut sic loquar potiùs, Spectrorum fabulas referunt, ut, præ copiâ, tædio officiant lectorem. Thyraus Jesuita in libro de Spirituum apparitionibus talia quoque tractat. Illi autem lucri solummodò causâ, utque meliùs esse purgatorium probent, hæc tractant, quæ ipsis minera, unde tantam auri, ac argenti vim effodiunt, existit. Id verò in memoratis, aliisque modernis Scriptoribus nullum obtinet locum, qui sine partium studio majorem propterea merentur fidem.

Responsionis vice ad tuam epistolam, ubi de stultis, & amentibus verba facis, hîc conclusionem Eruditi Lavateri, quâ librum suum primum de Spectris, aut Lemuribus his verbis finit, pono. *Qui tot unanimes, tam hodiernos, quàm veteres negare audet testes, fide mihi indignus censetur: quemadmodum enim levitatis signum est iis omnibus, qui se quandam vidisse spectra affirmant, protinùs credere; ità è contrario tot fide dignis Historicis, Patribus, aliisque magnâ præditis autoritate temere, & impudenter contradicere insignis esset impudentia.*

21 Septemb. 1674.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA LVIII.

Ampliſſimo, Prudentiſſimoque Viro,

* * * * * * * *

B. D. S.

Reſponſio ad Præcedentem.

Verſio.

Ampliſſime Vir,

EGo eo, quod in epiſtolâ tuâ 21 præteriti menſis dicis, nixus, ſcilicet amicos in re indifferenti, ſalvâ amicitiâ, diſſentire poſſe, clarè dicam, quid de rationibus, & hiſtoriis ſentiam, ex quibus *omnis generis, ſed nullos fortè fœminini generis dari Lemures* concludis. Cauſa, cur citiùs non reſponderim, eſt, quòd ii libri, quos citas, ad manum non ſunt, nec præter Plinium, & Suetonium ullos reperi. Sed hi duo labore alios inquirendi me ſublevabunt, quia mihi perſuadeo, eos omnes eodem modo delirare, & hiſtorias rerum non vulgarium, quæ homines attonitos reddunt, ac in admirationem rapiunt, amare. Fateor me non parùm, non hiſtorias, quæ narrantur; ſed eos, qui eas ſcribunt, obſtupuiſſe. Miror Viros, ingenio, & judicio præditos, facundiam ſuam inſumere, & eâ, ut nobis ejuſmodi nugas perſuadeant, abuti.

Authores verò miſſos faciamus, & rem ipſam aggrediamur: primò etenim ratiocinium meum circa concluſionem tuam pauliſper verſabitur. Videamus, an ego, qui nego, Spectra, aut Spiritus dari, eò minùs iſtos Scriptores, qui de hoc negotio ſcripſerunt, intelligam; an tu, qui ea exiſtere ſtatuis, hos ſcriptores non pluris, quàm merentur, facias. Quòd ab unâ parte Spiritus dari maſculini generis in dubium non voces, ab alterâ verò parte, an ii fœminini generis ſint dubites, phantaſiæ, quàm dubitationi ſimilius videtur: nam ſi hæc tua eſſet opinio, magis ea cum vulgi

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

imaginatione, qui Deum masculini, non verò fœminini generis esse statuit, convenire videretur. Miror eos, qui Spectra nuda conspexere, oculos in genitalia non conjecisse, fortè præ timore, vel præ ignorantiâ hujus discriminis. Regeres, hoc est ridere; non autem ratiocinari; & hinc video, tuas rationes tam validas, tamque bene fundatas tibi videri, ut iis nemo (tuo saltem judicio) contradicere queat; nisi perversè aliquis, Mundum fortuito factum esse, putaret. Hoc ipsum, antequam præcedentes tuas examino rationes, me urget, ut breviter meam de hâc positione opinionem, an mundus fortuitò sit creatus, proponam. Respondeo verò, quòd, sicuti certum est *Fortuitum* & *Necessarium* duo esse contraria, ità manifestum etiam est eum, qui mundum necessarium divinæ Naturæ effectum affirmat, omninò etiam mundum casu factum esse negare: illum autem, qui affirmat Deum potuisse creationem mundi omittere, confirmare, licet aliis verbis, eundem casu factum fuisse; quoniam à voluntate, quæ nulla esse poterat, processit. Quia verò hæc opinio, hæcque sententia penitus absurda est, vulgo unanimiter, Dei voluntatem æternam, ac nunquam indifferentem fuisse, concedunt: & propterea necessariò quoque debent largiri, (Nota bene) mundum Naturæ Divinæ necessarium esse effectum. Vocent hoc voluntatem, intellectum, vel quocunque lubet nomine, eò tamen tandem devenient, quòd unam, eandemque rem diversis nominibus exprimunt. Si enim eos roges, an Divina voluntas ab humanâ non differat, respondent priorem non nisi nomen cum posteriore commune habere: præterquam quòd plerumque Dei Voluntatem, Intellectum, Essentiam, aut Naturam unam, eandemque rem esse, concedunt; sicuti & ego, ne Divinam Naturam cum humanâ confundam, Deo humana attributa, nempe Voluntatem, Intellectum, attentionem, auditum &c. non adligno. Dico igitur, ut jam modò dixi, Mundum Divinæ Naturæ necessarium effectum, eumque fortuitò non esse factum.

Hoc sufficere arbitror, ut tibi persuadeam eorum opinionem, qui dicunt, (si qui tamen tales dantur) mundum fortuitò factum esse, meæ omninò contrariari, & hâc nixus hypothesi, ad earum rationum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

num inquisitionem, ex quibus Spectra omnis generis existere concludis, pergo. Quod in genere de iis dicere valeo est, eas magis conjecturas, quàm rationes videri, meque difficillime credere, te eas pro rationibus demonstrativis habere. Verùm videamus, sive conjecturæ, sive rationes sunt, an eas pro fundatis assumere liceat.

Prima tua ratio est, quòd ad pulchritudinem, ac universi perfectionem ea dari pertinet. Pulchritudo, Amplissime Vir, non tam objecti, quod conspicitur est qualitas, quàm in eo, qui conspicit, effectus. Si nostri oculi essent vel longiores, vel breviores, aut nostrum aliter se haberet temperamentum, ea, quæ nunc pulchra, deformia; ea verò, quæ nunc deformia, pulchra nobis apparerent. Pulcherrima manus, per microscopium conspecta, terribilis apparebit. Quædam procul visa pulchra, & è propinquo conspecta, deformia sunt: adeò ut res, in se spectatæ, vel ad Deum relatæ, nec pulchræ, nec deformes sint. Is ergo, qui ait, Deum mundum, ut pulcher esset, creâsse, horum alterutrum necessariò statuere debet; nempe vel Deum mundum ad appetitum, & hominum oculos, vel appetitum, & hominum oculos ad mundum condidisse. Jam verò sive prius, sive posterius statuamus, cui Deus Spectra, & Spiritus creare debuerit, ut alterutrum horum consequeretur, non video. Perfectio, atque Imperfectio sunt denominationes, quæ non multùm à denominationibus pulchritudinis & deformitatis differunt. Ego igitur, ne nimis sim prolixus, solummodo interrogo, quid magis ad ornatum, & mundi perfectionem faciat, an quod Spectra, an quod multiplicia dentur monstra, ut Centauri, Hydræ, Harpyæ, Satyri, Gryphes, Argi, & plures hujusmodi magæ. Certè mundus bene exornatus fuisset, si Deus enim pro libitu nostræ Phantasiæ, istique rebus, quæ facilè quivis sibi imaginatur, & somniat, nemo verò unquàm intelligere potis est, ornâsset, & concinâsset!

Secunda ratio est, quòd, quia Spiritus magis, quàm aliæ corporeæ creaturæ, Dei imaginem exprimunt, verosimile quoque sit, Deum eos creâsse. Profectò me hactenus fefellere, in quo Spiritus magis, quàm aliæ creaturæ Deum exprimant, fateor. Hoc scio,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

inter finitum, & infinitum nullam esse proportionem: adeò ut discrimen inter maximam, & præstantissimam creaturam, atque inter Deum non aliud sit discrimen, quàm quòd inter Deum, ac minimam creaturam est. Hoc ergo nihil ad rem, facit. Si tam claram de Spectris, quàm de triangulo, vel circulo, haberem ideam, nullatenus dubitarem statuere, ea à Deo creata fuisse: verùm enim vero, quandoquidem idea, quam de iis habeo, omninò cum ideis convenit, quas de Harpyis, Gryphis, Hydris, &c. in meâ deprehendo imaginatione, ea non aliter, quàm somnia, cònsiderare possum, quæ à Deo tantopere, quam Ens, & non Ens discrepant.

Tertia ratio (quæ est, quòd, quemadmodum corpus sine animâ, etiam animâ sine corpore debeat esse) æquè mihi absurda videtur. Dic, quæso, mihi, an non etiam sit verisimile, memoriam, auditum, visum, &c. sine corporibus dari, eò quòd corpora sine memoriâ, auditu, visu, &c. inveniuntur? Vel globum sine circulo, quia circulus sine globo existit?

Quarta, & ultima ratio eadem est cum primâ, ad cujus responsionem me refero. Hic loci tantùm notabo, me, quinam illi supremi, & infimi sint, quos in materiâ infinitâ concipis, nescire, nisi terram universi centrum esse sentias: Si enim Sol, vel Saturnus uniuersi sit centrum, Sol, vel Saturnus, non autem terra infima erit. Hoc ergò, & quod restat prætermittens, concludo, quòd hæ, hisque similes rationes neminem convincent, Spectra, vel Lemures omnis generis dari, quàm eos, qui aures intellectui occludentes, se à Superstitione seduci patiuntur; quæ adeò rectæ rationi infesta est, ut potiùs, quo Philosophorum æstimationem minuat, vetulis fidem habeat.

Quantum ad historias attinet, jam in primâ meâ epistolâ dixi, me eas non omninò: sed inde deductam conclusionem negare. Huic accedit, quòd eas non adeò fide dignas habeam, ut de multis circumstantiis non dubitem, quas sæpius addunt, magis ut ornent, quàm ut Historiæ veritatem, vel id, quod inde volunt, concludere, aptius efficiant. Speraveram, ut ex tot Historiis, saltem unam, altveramve proferres, de quâ minimè dubitare liceret, quæque cla-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

clarissimè Spectra, vel Lemures existere, ostenderet. Quòd memoratus Consul, inde, quòd in matris suæ officinâ cerevisiaria Spectra ità de nocte laborare audivit, vult concludere, ea existere, quemadmodum de die audire assuetus erat, risu dignum mihi videtur: similiter etiam nimis longum videretur hîc loci omnes, quæ de his ineptiis conscriptæ sunt, historias examinare. Ut ergo brevis sim, me ad Julium Cæsarem, refero qui, teste Suetonio, hæc ridebat, & tamen felix erat, juxta id, quod Suetonius de hoc Principe in vitâ ejus capite 59. narrat: & ad eum modum omnes, qui mortalium imaginationum & pathematum effectus perpendunt, talia ridere debent; quicquid etiam Lavaterus, aliique, qui cum eo hoc in negotio somniârunt, in contrarium producant.

Epistola LIX.

Acutissimo Philosopho

B. D. S.

* * * * * * *

Responsio ad Præcedentem.

Versio.

Acutissime Vir,

Ad tuas opinione seriùs respondeo, eò quòd exiguus morbus, me studiorum, & Meditationum oblectamento orbavit, & ad te scribere impedivit. Nunc, Deo gratiam habeo, in integrum restitutus sum. In respondendo tuæ epistolæ vestigia premam, atque tuas in eos, qui de Spectris scripserunt, exclamationes transiliam.

Dico igitur me existimare, nulla fœminini generis esse Spectra, quia eorum generationem inficior. Quod talis sint figuræ, & compositionis, quia id ad me non pertinet, omitto. Aliquid fortuitò fa-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ctum dicitur, quando præter authoris scopum producitur. Ubi terram ad vineam plantandum, vel puteum ad sepulchrum faciendum fodimus, & thesaurum invenimus, de quo nunquam cogitavimus, id casu fieri dicitur. Nunquam is, qui ex libero suo arbitrio ità operatur, ut possit operari, vel non, casu operari, siquidem operatur, dicitur. Hoc enim pacto omnes humanæ operationes casu fierent, quod absurdum esset. Necessarium & Liberum; non verò Necessarium & fortuitum contraria sunt. Licet verò Dei voluntas sit æterna, non tamen sequitur mundum esse æternum, eò quòd Deus ab æterno, ut mundum crearet statuto tempore, definire potuit.

Negas porrò Dei voluntatem unquam indifferentem fuisse, quod ego inficior; nec adeò accuratè ad hoc, ut tu putas, attendere est necesse. Neque omnes dicunt, Dei voluntatem necessariam esse: hoc enim necessitatem involvit; quia is, qui alicui tribuit voluntatem, per id intelligit, eum pro suâ voluntate posse operari; vel non. Si verò ei adscribimus necessitatem, necessariò debet operari.

Denique ais, te in Deo nulla humana concedere attributa, ne Divinam cum humanâ confunderes naturam; quod hactenus probo: neque enim, quâ ratione Deus operetur, nec, quâ ratione velit, intelligat, perpendat, videat, audiat, percipimus, &c. Verùm enim verò, si has operationes, summasque nostras de Deo contemplationes pernegas, affirmasque, eas non esse eminenter, & metaphysicè in Deo; tuum Deum, aut quid per hanc vocem *Deus* intelligas, ignoro. Quod non percipitur, haud negandum est. Mens, quæ spiritus, & incorporea est, non nisi cum subtilissimis corporibus, nempe humoribus operari potest. Et quænam inter Corpus, Mentemque est proportio? Quâ ratione Mens cum corporibus operatur? Sine his enim illa quiescit, & illis turbatis, Mens contrarium, quàm quod debebat, operatur. Mihi, qui hoc fiat, monstra. Non poteris, ut nec ego: videmus tamen, & sentimus, Mentem operari, quod verùm manet, licet, quâ ratione hæc fiat operatio, non percipiamus. Similiter licet, quomodò Deus operatur, non capiamus, eique humana nolimus adsignare opera;

opera; non tamen de ipso negandum, ea eminenter, & incomprehensibiliter cum nostris concordare, uti velle, intelligere, intellectu, non verò oculis, aut auribus videre, ac audire; ad eum modum quo ventus, atque aër regiones, montesque, sine manibus, aliisve instrumentis destruere, nec non evertere potest; quod tamen hominibus absque manibus, machinisque est impossibile. Si necessitatem Deo tribuis, eumque voluntate, aut liberâ electione privas, dubitari posset, numne eum, qui Ens infinitè perfectum est, instar monstri depingas, & exhibeas. Ut tuum attingas scopum, aliis, ad jaciendum tuum fundamentum, opus erit rationibus; quia, meo judicio, in allatis, nihil soliditatis reperitur; &, si eas probes, aliæ adhuc superfunt, quæ fortè tuarum pondus æquabunt. Sed his missis pergamus.

Postulas, ad probandum Spiritûs in mundo esse, demonstrativas probationes, quæ valdè paucæ in mundo sunt, nullæque, præter Mathematicas, adeò certæ, ac quidem optamus, inveniuntur: quippe probabilibus, ut & verosimilibus conjecturis sumus contenti. Si rationes, quibus res probantur, essent demonstrationes, nonnisi stulti, & pervicaces invententur, qui eis contradicerent. Verùm, Dilecte Amice, non adeò sumus beati. In mundo minùs accurati sumus, aliquatenus conjecturam facimus, & in ratiociniis defectu demonstrationum probabile assumimus. Hoc ipsum ex omnibus tam divinis, quàm humanis scientiis, controversiarum & disputationum plenis, pater, quarum multitudo in causâ est, quòd tot diversæ apud quosvis inveniuntur sententiæ. Hâc de causâ olim, ut nosti, Philosophi, Sceptici dicti, qui de omnibus dubitabant, fuerunt. Hi pro, & contrà disputabant, ut probabile tantùm verarum rationum defectu consequerentur, & ex iis unusquisque, quod probabilius videbatur, credebat. Luna directè infra solem est posita; & ideò Sol in quodam terræ loco obscurabitur: & si Sol non obscuretur, dum dies est, directè infra eum Luna non est posita. Hæc est probatio demonstrativa, à causâ ad effectum, & ab effectu ad causam. Ejusmodi aliquot; sed valdè paucæ dantur, quæ à nullo, si eas modò percipiat, contradici possunt.

Quan-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Quantum ad pulchritudinem, sunt quædam, quorum partes respectu aliarum proportionales, & melius, quàm aliæ, sunt compositæ: & Deus intellectui, & judicio hominis convenientiam, & harmoniam cum eo, quod proportionatum est; non verò cum eo, in quo nulla est proportio, attribuit: ut in sonis consonantibus, & dissonantibus, in quibus auditus consonantiam, & dissonantiam bene distinguere novit, quia illa delectationem, hæc verò molestiam adfert. Rei perfectio est etiam pulchra, quatenus nihil ei deest. Hujus multa extant exempla, quæ, ne prolixior sim, omitto. Mundum intueamur tantummodò, cui nomen Totius, vel Universi tribuitur. Si hoc verum est, uti revera est, rebus incorporeis non depravatur, minuiturve. Quæ de Centauris, Hydris, Harpyis &c. dicis, hîc nullum habent locum: loquimur enim de universalissimis rerum generibus, deque primis eorundem gradibus, quæ sub se varias, & innumerabiles comprehendunt species; scilicet de æterno, & temporali, causâ & effectu, finito & infinito, animato ac inanimato, substantiâ & accidenti, vel modo, corporali & spirituali, &c. Dico, Spiritûs Deo, quia etiam spiritus est, esse similes. Tam claram de Spiritibus, quàm de triangulo postulas ideam, quod impossibile est. Dic mihi, obsecro, quam de Deo habeas ideam, & an ea intellectui tuo adeò sit clara, ac idea trianguli. Scio te non habere, dixique, nos tam beatos non esse, ut res probationibus demonstrativis percipiamus, & plerumque probabile in hoc mundo prævalere. Affirmo nihilominùs, quòd sicuti corpus sine memoriâ, &c. ità etiam memoria &c. sine corpore; quodque sicuti circulus sine globo, sic etiam globus sine circulo existit. Sed hoc est ab universalissimis generibus ad particulares species descendere, de quibus hoc ratiocinium non intelligitur. Dico, quòd Sol sit mundi centrum, quòdque stellæ fixæ longiùs à terrâ distent, quàm Saturnus, & hic longiùs, quàm Jupiter, hicque longiùs, quàm Mars; adeò ut in indefinito aere quædam remotiora à nobis, & quædam nobis propinquiora sint, quæ nos altiora, vel inferiora nominamus.

Ii, qui dari Spiritûs defendunt, Philosophos extra fidem non collocant: sed quidem, qui eos negant; quia omnes Philosophi tam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tam antiqui, quàm moderni se convictos, Spiritûs dari, arbitrantur. Plutarchus hujus rei testis est in Tractatibus de Philosophorum sententiis, & de Socratis genio: testantur quoque omnes Stoici, Pythagorici, Platonici, Peripatetici, Empedocles, Maximus Tyrius, Apulejus, aliique. Ex modernis nemo Spectra negat. Rejice ergo tot sapientes oculatos, & auritos testes, tot Philosophos, tot historicos, talia narrantes; affirma eos omnes cum vulgo stultos, ac insanos esse: licet tuæ responsiones non persuadeant, sed quidem absurdæ sint, & passim scopum nostræ controversiæ non attingant, neque tu ullam quidem probationem, quæ tuam confirmet sententiam proferas. Cæsar cum Cicerone & Catone non ridet Spectra, sed omina, & præsagia, & tamen si eo die, quo interibat, Spurinam non illusisset, ipsius hostes tot vulneribus eum non confodissent. Sed hæc hâc vice sufficiant, &c.

Epistola LX.

Amplissimo, Prudentissimoque Viro

* * * * * * *

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Versio.

Amplissime Vir,

AD tuam respondere, heri mihi traditam, propero; eò quòd, si longiores necto moras, cogar responsionem diutiùs, quàm quidem vellem, differre. Tua me turbasset valetudo, nisi te meliùs habere intellexissem; & spero, te jam omninò convaluisse.

Quàm difficulter duo, qui diversa sequuntur principia, in materiâ, à multis aliis dependente, invicem possint convenire, & idem sentire, ex hâc Quæstione solâ, licet nulla id demonstraret ratio, pateret. Dic mihi, quæso, an aliquos Philosophos videris, aut legeris, qui in eâ fuerunt sententiâ, mundum casu factum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

esse, nempe eo sensu, quo tu intelligis, Deum scilicet in creando mundo scopum sibi præfixum habuisse, & tamen eum, quem decreverat, transgressum esse. Nescio tale quid unquam in ullius hominis cogitationem incidisse; similiter me latet, quibus rationibus, ut credam *Fortuitum & Necessarium* non esse contraria, mihi persuadere conaris. Quàm primùm animadverto, tres trianguli angulos duobus rectis necessariò æquales esse, nego quoque id casu fieri. Similiter, quàm primùm adverto, calorem necessarium ignis esse effectum, nego quoque id casu accidere. Quòd *Necessarium ac Liberum* duo contraria sunt, non minùs absurdum, & rationi repugnans videtur: nam nemo negare potest, Deum seipsum, & cætera omnia liberè cognoscere; & tamen cuncti communi suffragio concedunt, Deum seipsum necessariò cognoscere. Quare mihi nullam inter Coactionem, vel vim, & Necessitatem differentiam constituere videris. Quòd homo vult vivere, amare, &c. non est coactum opus, sed tamen necessarium, & multò magis, quod Deus vult esse, cognoscere, ac operari. Si, præter dicta, animo volvis, indifferentiam non nisi ignorantiam, vel dubitationem esse, atque voluntatem semper constantem, & in omnibus determinatam, virtutem, necessariamque intellectûs esse proprietatem; videbis mea verba penitùs cum veritate concordare. Si affirmamus, Deum potuisse rem non velle, & non potuisse eam non intelligere, Deo diversas attribuimus libertates, alteram necessariam, alteram indifferentem: & consequenter Dei voluntatem ab essentiâ suâ, suoque intellectu diversam concipiemus, & hoc pacto in aliam, ac aliam incidemus absurditatem.

Attentio, quam in præcedenti meâ exegeram, non tibi visa est necessaria; & hoc fuit in causâ, quod cogitationes tuas in præcipuum non defixeris, illudque, quod quàm maximè ad rem faciebat, neglexeris.

Porrò, tibi dicis, si in Deo actum videndi, audiendi, attendendi, volendi, &c. eosque in eo esse eminenter nego, quod te tum lateat qualem habeam Deum: hinc suspicor te credere, non majorem esse perfectionem, quàm quæ memoratis attributis explicari potest. Hæc non miror; quia credo, quòd triangulum, siquidem loquendi habe-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

haberet facultatem, eodem modo diceret, Deum eminenter triangularem esse, & circulus, Divinam naturam eminenti ratione circularem esse; & hâc ratione quilibet sua attributa Deo adscriberet, similemque se Deo redderet, reliquumque ei deforme videretur.

Epistolæ parvitas, & temporis angustia non sinunt, ut meam de Divinâ naturâ, sententiam, Quæstionesque à te propositas enucleem; præterquam quòd difficultates objicere non sit proferre rationes. Nos in mundo multa ex conjecturâ facere verum est; sed nos nostras ex conjecturâ habere Meditationes est falsum. In communi vitâ verisimillimum, in Speculationibus verò veritatem cogimur sequi. Homo siti, & fame periret, si, antequam perfectam obtinuisset demonstrationem, cibum ac potum sibi profuturum, edere aut bibere nollet: Id autem in Contemplatione locum non habet. Econtra cavendum nobis est, quicquam, tanquam verum, admittere, quod solummodo verisimile est: ubi enim unam admisimus falsitatem, infinitæ sequuntur.

Porrò hinc, quòd Divinæ, & humanæ scientiæ multis litibus, & controversiis repletæ sunt, nequit concludi, ea omnia, quæ in iis tractantur, incerta esse: quoniam plurimi fuerunt, qui tanto contradicendi studio tenebantur, ut etiam demonstrationes Geometricas irriserint. Sextus Empiricus, aliique Sceptici, quos citas, dicunt falsum esse, quòd totum suâ parte majus est, & sic de cæteris judicant axiomatibus.

Ut verò, prætermisso, ac concesso, nos, demonstrationum defectu, verisimilitudinibus debere esse contentos, dico, Demonstrationem verisimilem talem esse debere, ut, licet de eâ dubitare possimus, contradictoe tamen nequeamus; quia id, cui potest contradici, non vero, sed falso simile est. Si, exempli gratia, dico, Petrum in vivis esse, quia eum heri sanum conspexi; verò quidem id simile est, quatenus mihi nemo contradicere potest; si autem alius dicit, se heri vidisse eum deliquium animi passum fuisse, sèque credere, Petrum inde diem obiisse supremum, hic, ut mea verba falsa videantur, efficit. Tuam conjecturam de Spectris, & Lemuribus falsam, & ne verisimilem quidem videri, tam clarè

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ostendi, ut in responso tuo nihil animadversione dignum, inveniam.

Ad quæstionem tuam, an de Deo tam claram, quàm de triangulo habeam ideam, respondeo affirmando: Si me verò interroges, utrùm tam claram de Deo, quàm de triangulo habeam imaginem, respondebo negando: Deum enim non imaginari; sed quidem intelligere possumus. Hic quoque notandum est, quòd non dico, me Deum omninò cognoscere; sed me quædam ejus attributa; non autem omnia, neque maximam intelligere partem, & certum est, plurimorum ignorantiam, quorundam eorum habere notitiam, non impedire. Quum Euclidis elementa addiscerem, primò tres trianguli angulos duobus rectis æquari intelligebam; hancque trianguli proprietatem clarè percipiebam, licet multarum aliarum ignarus essem.

Quod ad Spectra, vel Lemures, hactenus nullam intelligibilem de iis auribus hausi proprietatem; sed quidem de Phantasiis, quas nemo capere potest. Quum dicis Spectra, vel Lemures hic inferiùs (stylum tuum sequor, licet ignorem, materiam hic inferius, quàm superiùs minoris esse pretii) ex tenuissimâ, rarissimâ & subtilissimâ constare substantiâ, videris de aranearum telis, aëre, vel vaporibus loqui. Dicere eos esse invisibiles, tantùm mihi valet, ac si diceres, quid non sint, non verò quid sint: nisi fortè velis indicare, quòd, pro lubitu, se jam visibiles, jam invisibiles reddunt, quòdque imaginatio in his, sicut & in aliis impossibilibus, inveniet difficultatem.

Non multùm apud me Authoritas Platonis, Aristotelis, ac Socratis valet. Miratus fuissem si Epicurum, Democritum, Lucretium, vel aliquem ex Atomistis, atomorumque defensoribus protulisses: non enim mirandum est eos, qui Qualitates occultas, Species intentionales, Formas substantiales, ac mille alias nugas commenti sunt, Spectra, & Lemures excogitâsse, & vetulis credidisse, ut Democriti authoritatem elevarent, cujus bonæ Famæ tantopere inviderunt, ut omnes ejus libros, quos tantâ cum laude ediderat, combusserint. Si iis fidem adhibere animus est, quas rationes habes ad miracula Divæ Virginis, & omnium Sanctorum negan-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

negandum, quæ à tot Celeberrimis Philosophis, Theologis, ac Historicis conscripta sunt, ut horum vel centum, illorum verò vix unum producere queam? Denique, Amplissime Vir, longiùs quàm volebam, processi; nec te diutiùs iis rebus, quas, (scio) non concedes, molestias creare volo, quia alia, longè à meis diversa, sequeris principia, &c.

EPISTOLA LXI.

Præstantissimo, Acutissimoque Philosopho

B. D. S.

* * * * * *

Præstantissime Vir,

MIror saltem, quòd eo ipso, quo demonstrent Philosophi, aliquid falsum esse, eâdem ratione ostendant ejus veritatem: certitudinem enim intellectûs in suæ Methodi initio Cartesius omnibus æqualem esse putat; in Meditationibus autem demonstrat. Idem illi probant, qui putant se aliquid certi demonstrare posse hâc ratione, ut pro indubitato à singulis hominibus accipiatur.

Sed his missis, experientiam provoco, &, ut ad hæc accuratè attendas, submisse rogo, sic enim deprehendetur, si ex duobus unus aliquid affirmet, alter verò neget, & ità, ut sibi ejus sint conscii, loquantur, quòd licet verbis contrarii videantur; attamen perpensis eorum conceptibus, ambo (unusquisque pro suo conceptu) vera dicant. Quod quidem refero, cùm immensæ sit in vita communi utilitatis, & possent hoc unico observato innumeræ controversiæ, & inde sequentes contentiones præcaveri; quamvis veritas hæc in conceptu non semper absolutè vera sit, sed positis tantùm iis, quæ in intellectu supponuntur, ut vera. Quæ Regula etiam adeò est universalis, ut apud omnes homines, ne dementibus quidem,

dem, ac dormientibus exceptis, reperiatur: quicquid enim hi dicunt, se videre (licet nobis non ità appareat) aut vidisse, certissimum est, hæc reverâ ità se habere. Quod etiam in casu proposito, de *Libero nempe Arbitrio*, clarissimè conspicitur. Uterque enim tam qui pro, quàm qui contra disputat, verum mihi dicere videtur, prout nimirùm quilibet Libertatem concipit; Liberum enim dicit Cartesius, quod à nullâ causâ cogitur. Et tu è contra, quod à nullâ causâ determinatur ad aliquid. Fateor itaque tecum, nos in omnibus rebus à certâ causâ ad aliquid determinari, & sic nullum nos habere liberum arbitrium: sed contrà quoque puto cum Cartesio in certis rebus (quod statim aperiam) nos nullâtenus cogi, atque ità habere liberum arbitrium. Exemplum formabo à præsenti.

Triplex autem est Status Quæstionis: *primò*, an in res, quæ extra nos sunt, absolutè aliquam habeamus potestatem? Quod negatur. Exempli gratiâ, quòd hanc nunc exaro epistolam non est absolutè in meâ potestate, quandoquidem certè priùs scripsissem, ni vel absentiâ, vel amicorum præsentiâ impeditus fuissem. *Secundò*, an nos in motûs corporis nostri, qui sequuntur, voluntate eos ad id determinante, absolutè habeamus potestatem? Respondeo limitando, si nimirùm sano corpore vivamus. Si enim valeo, semper me ad scribendum applicare, vel non applicare possum. *Tertiò*, an, quando mihi meum rationis exercitium usurpare licet, eo liberrimè, hoc est, absolutè uti possim? Ad quod respondeo affirmativè. Quis enim mihi negaret, nisi contradicendo propriæ conscientiæ, quòd non possum in meis cogitationibus cogitare, me velle scribere, aut non scribere. Et quoad operationem quoque, quia hoc externæ causæ permittunt, (quod secundùm concernit casum) quòd equidem tam scribendi, quàm non scribendi facultatem habeam: fateor quidem tecum, dari causas, quæ me ad id determinant, quòd jam scribo, quia scilicet primò mihi scripsisti, eâdemque operâ postulavisti, ut primâ occasione rescriberem, &, quia impræsentiarum datur occasio, eam non libenter amitterem. Pro certo etiam affirmo, teste conscientiâ, cum Cartesio, ejusmodi res me propterea non cogere, neque reverâ (quod negatu vide-

videtur impossibile) id nihilominùs omittere posse, non obstantibus his rationibus. Si quoque cogeremur à rebus externis, cui possibile est habitum virtutis acquirere? imò hòc posito omnis malitia excusabilis esset. Sed quot modis non fit, ut, si à rebus externis ad aliquid determinemur, obfirmato tamen, ac constanti ei resistamus animo?

Ut itaque superioris Regulæ clariorem dem explicationem. Ambo equidem verum dicitis proprium juxta conceptum: si autem absolutam veritatem spectemus, hæc tantùm competit sententiæ Cartesii. Supponis enim in conceptu, ut certum, libertatis essentiam in eo consistere, quòd à nullâ re determinamur. Hoc sic posito, utrumque verum erit; veruntamen cùm essentia cujuslibet rei in eo consistat, sine quo ne quidem concipi possit; & clarè sanè concipiatur libertas, licet ab externis causis in nostris actionibus ad aliquid determinemur; sive licet semper causæ sint, quæ incitamento nobis sunt, ut actiones nostras tali modo dirigamus, cùm tamen id planè non efficiant; verùm nullatenus, posito quòd cogamur. Vide præterea Cartesii I. Tom. Epist. 8. & 9. item II. Tom. pag. 4. Sed hæc sufficiant. Rogo, ut ad has difficultates respondeas, &c.

8. Octob. 1674.

Epistola LXII.

Viro Doctissimo, atque Expertissimo

* * * * * * *

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Expertissime Domine,

Misit mihi amicus noster J. R. literas, quas ad me dignatus es scribere, unà cum judicio tui amici de meâ, & Cartesii de libero arbitrio sententiâ, quæ mihi gratissima fuerunt. Et, quamvis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vis in præsentiâ, præterquam quòd valetudinem non satis firmam habeam, aliis rebus admodum distrahar, tamen vel singularis tua humanitas, vel quòd-ego præcipuum puto, veritatis studium, quo teneris, me cogit, ut tuo deliderio pro mei ingenii tenuitate, satisfaciam. Etenim quid tuus amicus velit, antequam experientiam provocat, & accuratam attentionem petit, nescio. Quòd deinde addit, *Si quando inter duos alter de re quâpiam quid affirmat, alter autem neget &c.* Verum est, si intelligit illos duos, quamvis iisdem utantur vocabulis, de rebus tamen diversis cogitare, cujus rei exempla aliquot amico J. R. olim misi, cui jam scribo, ut tibi eadem communicet.

Transeo igitur ad illam Libertatis definitionem, quam meam esse ait; sed nescio, unde illam sumpserit. Ego eam rem liberam esse dico, quæ ex solâ suæ naturæ necessitate existit, & agit; Coactam autem, quæ ab alio determinatur, ad existendum, & operandum certâ, ac determinatâ ratione. Ex. gr. Deus, tametsi necessariò, liberè tamen existit, quia ex solâ suæ naturæ necessitate existit. Sic etiam Deus se, & absolutè omnia liberè intelligit, quia ex solâ ipsius naturæ necessitate sequitur, ut omnia intelligat. Vides igitur me libertatem non in libero decreto; sed in liberâ necessitate ponere.

Sed ad res creatas descendamus, quæ omnes à causis externis determinantur ad existendum, & operandum certâ, ac determinata ratione. Quod ut clarè intelligatur, rem simplicissimam concipiamus. Ex. gr. Lapis à causâ externâ, ipsum impellente, certam motûs quantitatem accipit, quâ postea, cessante causæ externæ impulsu, moveri necessariò perget. Hæc igitur lapidis in motu permanentia coacta est, non quia necessaria; sed quia impulsu causæ externæ definiri debet; & quod hîc de lapide, id de quâcunque re singulari, quantumvis illa composita, & ad plurima apta esse concipiatur, intelligendum est, quòd scilicet unaquæque res necessariò à causâ externâ aliquâ determinatur ad existendum, & operandum certâ, ac determinatâ ratione.

Porrò, concipe jam, si placet, lapidem, dum moveri pergit, cogitare, & scire, se, quantum potest, conari, ut moveri pergat.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

gat. Hic fanè lapis, quandoquidem sui tantummodò conatûs est conscius, & minimè indifferens, se liberrimum esse, & nullâ aliâ de causâ in motu perseverare credet, quàm quia vult. Atque hæc humana illa libertas est, quam omnes habere jactant, & quæ in hoc solo consistit, quòd homines sui appetitûs sint conscii, & causarum, à quibus determinantur, ignari. Sic infans se lac liberè appetere credit; puer autem iratus vindictam velle, & timidus fugam. Ebrius deinde credit, se ex libero mentis decreto ea loqui, quæ postea sobrius tacuisse vellet. Sic delirans, garrulus, & hujus farinæ plurimi se ex libero mentis decreto agere, non autem impetu ferri credunt. Et quia hoc præjudicium omnibus hominibus innatum est, non ità facilè eodem liberantur. Nam quamvis experientia satis superque doceat, homines nihil minùs posse, quàm appetitûs moderari suos, & quòd sæpe, dum contrariis affectibus conflictantur, meliora videant, & deteriora sequantur, se tamen liberos esse credunt, idque propterea, quòd res quasdam leviter appetant, & quarum appetitus facilè potest contrahi memoriâ alterius rei, cujus frequenter recordamur.

His, quænam mea de liberâ, & coactâ necessitate, deque fictâ humanâ libertate sit sententia, satis, ni fallor, explicui; ex quibus facilè ad tui amici objectiones respondetur. Nam, quòd cum Cartesio ait, illum liberum esse, qui à nullâ causâ externâ cogitur, si per hominem coactum intelligit eum, qui invitus agit, concedo nos quibusdam in rebus nullatenus cogi, hocque respectu habere liberum arbitrium; Sed si per coactum intelligit, qui quamvis non invitus, necessariò tamen agit, (ut suprà explicui) nego nos aliquâ in re liberos esse.

At Amicus tuus contrà affirmat; *nos rationis exercitio liberrimè, hoc est, absolutè uti posse*, quâ in re satis, ne dicam nimis confidenter perstat. *Quis enim*, ait, *nisi propriæ contradicendo conscientiæ, negaret, me cogitationibus meis cogitare posse, quòd vellem, & quòd non vellem scribere.* Pervelim scire, quam ille conscientiam, præter illam, quam suprà exemplo lapidis explicui, narrat: Ego fanè, ne meæ conscientiæ, hoc est, ne rationi, & experientiæ contradicam, & ne præjudicia, & ignorantiam

sovcam, nego, me ullâ absolutâ cogitandi potentiâ cogitare posse, quòd vellem, & quòd non vellem scribere. Sed ipsius conscientiam appello, qui sine dubio expertus est, se in somnis non habere potestatem cogitandi, quòd vellet & quòd non vellet scribere; nec cùm somniat se velle scribere, potestatem habet, non somniandi se velle scribere; nec minùs expertum illum esse credo, quòd mens non semper æquè apta sit ad cogitandum de eodem objecto; sed prout corpus aptius est, ut in eo hujus, vel illius objecti imago excitetur, ità mens aptior est ad hoc, vel illud objectum contemplandum.

Cùm præterea addit, quòd causæ, cur animum ad scribendum applicuerit, ipsum quidem ad scribendum impulerint; sed non coëgerint, nihil aliud significat, (si rem æquo pondere examinare velis) quàm quòd ipsius animus ità tum erat constitutus, ut causæ, quæ ipsum aliàs, cùm scilicet magno aliquo affectu conflictatur, non potuissent, nunc facilè potuerunt flectere, hoc est, causæ, quæ ipsum aliàs non potuissent cogere, coëgerunt jam, non ut invitus scriberet; sed ut necessariò scribendi esset cupidus.

Quòd porrò statuit: *quòd si à causis externis cogeremur, virtutis habitum acquirere posset nemo*; Nescio, quis ipsi dixerit, non posse ex fatali necessitate; sed tantummodò ex libero Mentis decreto, fieri, ut firmato, & constanti simus animo.

Et quòd denique addit: *quòd hoc posito omnis malitia excusabilis esset.* Quid inde? Nam homines mali non minùs timendi sunt, nec minùs pernicioſi, quando necessariò mali sunt. Sed de his si placet, vide meæ Appendicis ad Cartesii Principiorum lib. I. & II. ordine Geometrico demonstratos Partis II. Caput VIII.

Denique tuus amicus, qui hæc mihi objicit, vellem, ut mihi responderet, quâ ratione ille humanam virtutem, quæ ex libero Mentis decreto oritur, simul concipiat cum Dei præordinatione. Quòd si cum Cartesio fatetur, se hæc nescire conciliare, ergo telum, quo ipse transfixus jam est, in me vibrare conatur. Sed frustrà. Nam si meam sententiam attento animo examinare velis, omnia congruere videbis, &c.

EPISTO-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA LXIII.

Præstantissimo, atque Acutissimo Philosopho

B. D. S.

* * * * * * * *

Præstantissime Vir,

METhodum tuam rectè regendæ rationis in acquirendâ veritatum incognitarum cognitione, ut & Genetalia in Physicis quando impetrabimus? Novi te jam modo magnos in iis fecisse progressûs. Prius jam mihi innotuit, & posterius noscitur ex Lemmatibus Parti secundæ Ethices adjectis: quibus multæ difficultates in Physicis facilè solvuntur. Si otium, & occasio sinit, à te submisse peto, veram Motûs Definitionem, ut & ejus explicationem, atque quâ ratione, cùm extensio, quatenus per se concipitur, indivisibilis, immutabilis, &c. sit, à priori deducere possimus tot, tamque multas oriri posse varietates, & per consequens existentiam figuræ in particulis alicujus corporis, quæ tamen in quovis corpore variæ, & diversæ sunt à figuris partium, quæ alterius corporis formam constituunt? Præsens mihi indicasti methodum, quâ uteris in indagandis necdum cognitis veritatibus. Experior eam Methodum valdè esse præcellentem, & tamen valdè facilem, quantum ego de eâ concepi; & possum affirmare hâc unicâ observatione magnos me in Mathematicis fecisse progressûs: optem idcircò, ut mihi veram traderes definitionem ideæ adæquatæ, veræ, falsæ, fictæ, & dubiæ. Differentiam inter ideam veram, & adæquatam quæsivi, huc usque tamen nil aliud rescire potui, quàm quum rem inquisivi, & certum conceptum, vel ideam, quòd, inquam, (ut porrò expiscarer, an hæc idea vera etiam alicujus rei adæquata esset) ex me quæsiverim, quæ sit causa hujus ideæ, aut conceptûs; quâ cognitâ denuò interrogavi, quæ sit rursus causa hujus conceptûs, & sic semper in causas causarum idearum inquirendo

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

perrexi, usque dum talem causam nanciscerer, cujus aliam causam rursus videre non possem, quàm quòd inter omnes ideas possibiles, quas penes me habeo, hæc una quoque ex iisdem existat. Si, exempli causâ, inquirimus, in quo consistat vera nostrorum Errorum origo; Cartesius respondebit, quòd assensum præbeamus rebus nondum clarè perceptis; verùm licet hæc vera idea hujus rei sit, nondum tamen potero omnia circa hæc scitu necessaria determinare, nisi quoque hujus rei adæquatam ideam habuero, quam ut assequar, denuo in causam hujus conceptûs inquiro, quare nimirùm fiat, ut assensum præbeamus rebus non clarè intellectis, & respondeo hoc fieri ex defectu cognitionis; sed hîc rursus ulteriùs inquirere non licet, quænam sit causa, ut quædam ignoremus; ac proinde video me adæquatam ideam nostrorum errorum detexisse. Hic interim à te requiro, an, quia constat, multas res infinitis modis expressas habere adæquatam sui ideam, & ex quâvis adæquatâ ideâ omnia ea, quæ de re sciri possunt, educi posse, quamvis faciliùs ex hâc, quàm ex illâ ideâ, eliciantur, an, inquam, sit medium, quo noscatur, utra præ aliâ usurpanda sit. Sic, exempli gratiâ, adæquata idea circuli consistit in radiorum æqualitate, eadem quoque consistit in infinitis rectangulis sibi invicem æqualibus, factis à segmentis duarum linearum, atque sic porrò infinitas habet expressiones, quarum unaquæque adæquatam circuli naturam explicat; & quamvis ex unaquâque harum omnia alia deducere liceat, quæ de circulo sciri possunt, id ipsum tamen multò faciliùs fit ex unâ harum, quàm ex alterâ. Sic quoque, qui applicatas Curvarum considerat, multa deducet, quæ ad dimensionem harum spectant, sed majori facilitate, si consideremus Tangentes, &c. Et ità indicare volui, quò usque hâc in Disquisitione progressus sum: Cujus perfectionem, vel si alicubi erro emendationem, nec non desideratam Definitionem exspecto. Vale.

EPI-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola LXIV.

Nobilissimo, ac Doctissimo Viro,

* * * * * * * *

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Nobilissime Vir,

Inter ideam veram & adæquatam nullam aliam differentiam agnosco, quàm quòd nomen veri respiciat tantummodò convenientiam ideæ cum suo ideato; Nomen adæquati autem naturam ideæ in se ipsâ; ità ut reverâ nulla detur differentia inter ideam veram, & adæquatam præter relationem illam extrinsecam. Jam autem, ut scire possim, ex quâ rei ideâ ex multis omnes subjecti proprietates possint deduci, unicum tantùm observo, ut ea rei idea, sive definitio causam efficientem exprimat. Exempli gratiâ, ad circuli proprietates investigandas inquiro, an ex hâc ideâ circuli, quòd scilicet constat ex infinitis rectangulis, possim omnes ejus proprietates deducere, inquiro, inquam, an hæc idea causam circuli efficientem involvat, quòd cùm non fiat, aliam quæro: nempe quòd circulus sit spatium, quod describitur à lineâ, cujus unum punctum est fixum, alterum mobile: cùm hæc Definitio jam causam efficientem exprimat, scio me omnes inde posse circuli proprietates deducere, &c. Sic quoque cùm Deum definio esse Ens summè perfectum, cumque ea definitio non exprimat causam efficientem, (Intelligo enim causam efficientem tam internam, quàm externam) non potero inde omnes Dei proprietates expromere; at quidem cum definio Deum esse *Ens*, &c. vide Definit. VI. Part. I. Ethices.

Cæterùm de reliquis, nimirùm de motu, quæque ad Methodum spectant, quia nondum ordine conscripta sunt, in aliam occasionem reservo.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Circa illa, quæ ais, quòd ille, qui considerat applicatas Curvarum, multa deducet, quæ ad dimensionem earum spectant; sed majori facilitate, considerando Tangentes, &c. Ego contrarium puto, quòd etiam considerando Tangentes multa alia difficiliùs deducentur, quàm considerando ordinatim applicatas, & absolutè statuo, quòd ex quibusdam proprietatibus alicujus rei (quâcunque datâ ideâ) alia faciliùs, alia difficiliùs (quæ tamen omnia ad Naturam illius rei spectant) inveniri possint; sed hoc tantùm observandum existimo, ideam talem esse inquirendam, ex quâ omnia elici queant, ut suprà dictum. Omnia enim ex aliquâ re possibilia deducturus, necessariò sequitur ultima prioribus difficiliora fore, &c.

EPISTOLA LXV.

Præstantissimo, Acutissimoque Philosopho

B. D. S.

* * * * * *

Præstantissime Vir,

SEriò abs te peto, ut dubitationes hîc motas solvere, tuamque ad eas responsionem mittere placeat. Sit, rogo, demonstratio ea ostensiva; non verò ad impossibile deducens, num scilicet primò nos plura de Deo attributa, quàm Cogitationem, Extensionemque possimus cognoscere? Porrò num inde sequatur creaturas, aliis constantes attributis, nullam posse concipere extensionem? Unde sequeretur tot constituendos esse mundos, quot dantur Dei attributa. Quantæ ex. gr. extensionis nostet existeret mundus, tantæ quoque extensionis mundi, aliis affecti attributis, essent: quemadmodum verò, præter cogitationem, non nisi extensionem percipimus, ità etiam istius mundi creaturæ, non nisi sui mundi attributa, atque cogitationem perciperent.

Secundò, quoniam Dei intellectus tam essentiâ, quàm existentiâ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

stentiâ à nostro differt intellectu; nihil ergo cum nostro commune habebit; ac proinde (per 3 Ethic. Prop. part. 1.) Dei intellectus nostri causa esse nequit.

Tertiò, in Schol. 10. Prop. part. 1. Ethic. ais *nihil in naturâ clarius esse, quàm quòd unumquodque ens sub aliquo attributo debeat concipi*; (quod optimè capio) *& quò plus realitatis, aut esse habeat, eò plura ei competant attributa.* Hinc sequi videtur, dari entia, quæ tria, quatuor, aliaque plura habent attributa, licet ex demonstratis colligere licuerit, unumquodque ens duobus tantùm constare attributis, nimirùm certo quodam Dei attributo, ejusdemque attributi ideâ.

Quartò, eorum, quæ à Deo immediatè producta sunt, quæque mediante infinitâ quâdam modificatione producuntur, exempla desiderarem. Prioris generis cogitatio, ac extensio; posterioris verò intellectus in cogitatione, motus in extensione esse videntur.

Hæc sunt, quæ abs te, siquidem tempus aliquod tibi sit reliquum, peto. Vale, &c.

25 Julii. 1675.

Epistola LXVI.

Doctissimo, Expertissimoque Viro

* * * * * * * *

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Experissime Vir,

Gaudeo, quòd tandem occasio tibi oblata fuerit, ut me tuis literis, mihi semper gratissimis, recreares, quod ut frequenter facias, enixè rogo, &c.

Ad dubia pergo, & quidem ad primum dico, Mentem humanam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nam illa tantummodò posse cognitione assequi, quæ idea corporis actu existentis involvit, vel quod ex hâc ipsâ ideâ potest concludi. Nam cujuscunque rei potentia solâ ejus essentiâ definitur, (per Prop. 7. p. 3. Ethices) Mentis autem essentia (per Prop. 13. p. 2.) in hoc solo consistit, quòd sit idea Corporis actu existentis, ac proinde Mentis intelligendi potentia ad ea tantùm se extendit, quæ hæc idea Corporis in se continet, vel quæ ex câdem sequuntur. At hæc Corporis idea nulla alia Dei attributa involvit, neque exprimit, quàm Extensionem, & Cogitationem. Nam ejus ideatum, nempe Corpus (per Prop. 6. p. 2.) Deum pro causâ habet, quatenus sub attributo Extensionis, & non quatenus sub ullo alio consideratur, atque adeò (per Axiom. 6. p. 1.) hæc Corporis idea Dei cognitionem involvit, quatenus tantummodò sub Extensionis attributo consideratur. Deinde hæc idea, quatenus cogitandi modus est, Deum etiam (per eandem Prop.) pro causâ habet, quatenus res est cogitans, & non quatenus sub alio attributo consideratur; adeoque (per idem Axiom.) hujus ideæ idea Dei cognitionem involvit, quatenus sub Cogitationis, & non quatenus sub alio attributo consideratur. Apparet itaque Mentem humanam, sive Corporis humani ideam præter hæc duo nulla alia Dei attributa involvere, neque exprimere. Cæterùm ex his duobus attributis, vel eorundem affectionibus nullum aliud Dei attributum (per Prop. 10. p. 1.) concludi, neque concipi potest. Atque adeò concludo Mentem humanam nullum Dei attributum præter hæc posse cognitione assequi, ut fuit propositum. Quòd autem addis, an ergo tot mundi constituendi sunt, quot dantur attributa? vide Schol. Prop. 7. p. 2. Ethices. Posset præterea hæc Propositio faciliùs demonstrari, deducendo rem ad absurdum; quod quidem demonstrandi genus, quando Propositio negativa est, præ altero eligere soleo, quia cum naturâ similium magis convenit. Sed quia positivum tantummodò petis, ad alterum transeo, quòd est, an id possit ab alio produci, in quo tam essentia, quàm existentia discrepat: nam quæ ab invicem ità differunt nihil commune habere videntur. Sed cùm omnia singularia, præter illa, quæ à suis similibus producuntur, differant à suis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

suis causis, tam essentiâ, quàm existentiâ, nullam hîc dubitandi rationem video.

Quo autem ego sensu intelligam, quòd Deus sit causa efficiens rerum, tam essentiæ, quàm existentiæ, credo me satis explicuisse in Schol. & Coroll. Prop. 25. p. 1. Ethic.

Axioma Scholii Prop. 10. p. 1. ut in fine ejusd. Scholii innui, formamus ex ideâ, quam habemus Entis absolutè infiniti, & non ex eo, quòd dentur, aut possint dari entia, quæ tria, quatuor, &c. attributa habeant.

Denique exempla, quæ petis, primi generis sunt in Cogitatione, intellectus absolutè infinitus; in Extensione autem motus & quies; secundi autem, facies totius Universi, quæ quamvis infinitis modis varier, manet tamen semper eadem, de quo vide Schol. 7. Lemmatis ante Prop. 14. p. 2.

His, Vir præstantissime, ad tuas, nostrique amici objectiones respondisse me credo, si tamen scrupulum adhuc remanere existimas, rogo, ut mihi significare non graveris, ut eum etiam, si possim, evellam. Vale, &c.

Hagæ Com. 29 Julii, 1675.

Epistola LXVII.

Acutissimo, ac Doctissimo Philosopho,

B. D. S.

* * * * * *

Vir Clarissime,

Abs te peto Demonstrationem ejus, quod dicis; nempe quòd anima non possit plura attributa Dei, quàm Extensionem, & Cogitationem percipere. Quod quidem licet evidenter videam, contrarium tamen ex Schol. Prop. 7. part. 2. Ethices posse deduci, mihi videtur, fortè non aliam ob causam, quàm quia sensum hujus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Scholii non satis rectè percipio. Constitui ergo, hæc quâ ratione deducam, exponere, te, Vir Cl. obnixè rogans, ut mihi velis, ubicunque sensum tuum non rectè assequor, solitâ tuâ humanitate succurrere. Ea autem sic sese habent. Quòd, licet inde colligam, mundum utique unicum esse, id tamen exinde non minùs quoque clarum est, eum ipsum infinitis modis expressum; ac proinde unamquamque rem singularem infinitis modis expressam esse. Unde videtur sequi, quòd Modificatio illa, quæ Mentem meam constituit; ac Modificatio illa, quæ Corpus meum exprimit, licet una, & eadem sit Modificatio, ea tamen infinitis modis sit expressa, uno modo per Cogitationem, altero per Extensionem, tertiò per attributum Dei mihi incognitum, atque sic porrò in infinitum, quia infinita dantur Attributa Dei, & Ordo, & Connexio Modificationum videtur esse eadem in omnibus. Hinc jam Quæstio oritur, quare Mens, quæ certam Modificationem repræsentat, & quæ eadem Modificatio non solùm Extensione, sed infinitis aliis modis est expressa; quare, inquam, tantùm Modificationem illam per Extensionem expressam, hoc est, Corpus humanum, & nullam aliam expressionem per alia attributa percipiat. Sed tempus mihi non permittit, ut ea prolixiùs prosequar, forte hæc dubia omnia crebrioribus Meditationibus eximentur.

Londini, 12. August. 1675.

EPISTOLA LXVIII.

Nobilissimo, ac Doctissimo Viro,

* * * * * * *

B. D. S.

Responsio ad præcedentem.

Nobilissime Vir,

CÆterùm, ad tuam Objectionem ut respondeam, dico, quòd quamvis unaquæque res infinitis modis expressa sit in infinito Dei

Dei intellectu, illæ tamen infinitæ ideæ, quibus exprimitur, unam eandemque rei singularis Mentem constituere nequeunt; sed infinitas: quandoquidem unaquæque harum infinitarum idearum nullam connexionem cum invicem habent, ut in eodem Scholio Propositionis 7. Part. 2. Ethic. explicui, & ex Prop. 10. Part. 1. patet. Ad hæc si aliquantulùm attendas, nihil difficultatis superesse videbis, &c.

Hagæ 18 August. 1675.

EPISTOLA LXIX.

Acutissimo, atque Doctissimo Philosopho,

B. D. S.

* * * * * *

Vir Clarissime,

PRimò difficulter admodùm concipere queo, quî à priori corporum existentia demonstretur, quæ motûs, & figuras habent; cùm in Extensione, absolutè rem considerando, nil tale occurrat. Secundò erudiri abs te vellem, quomodò intelligendum sit, cujus meministi Epistolâ de Infinito his verbis. *Nec tamen concludunt talia omnem numerum superare ex partium multitudine.* Nam reverâ omnes Mathematici mihi videntur circa talia infinita semper demonstrare, quòd partium numerus sit tam magnus, ut omnem assignabilem numerum superent, & in exemplo, de duobus circulis ibidem allato, non hoc ipsum declarare videris, quod tamen susceperas. Ibi enim tantùm ostendis, quòd non hoc ipsum concludunt ex nimiâ spatii interpositi magnitudine, & *quòd ejus maximum & minimum non habeamus*; sed non demonstras prout volebas, quòd id non concludant ex partium multitudine, &c.

2. Maji, 1676.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

EPISTOLA LXX.

Nobilissimo, atque Doctissimo Viro,

* * * * * *

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Nobilissime Vir,

QUod in Epistola de Infinito dixi, quòd partium infinitatem ex earum multitudine non concludant, hinc patet, quòd, si ea ex earum multitudine concluderetur, non possemus majorem partium multitudinem concipere; sed earum multitudo, quâvis datâ, deberet esse major, quod falsum est: nam in toto spatio, inter duos circulos, diversa centra habentes, duplo majorem partium multitudinem concipimus, quàm in ejusdem dimidio, & tamen partium numerus, tam dimidii, quàm totius spatii omni assignabili numero major est. Porrò ex Extensione, ut eam Cartesius concipit, molem scilicet quiescentem, corporum existentiam demonstrare non tantùm difficile, ut ais; sed omninò impossibile est. Materia enim quiescens, quantum in se est, in suâ quiete perseverabit, nec ad motum concitabitur, nisi à causâ potentiori externâ; & hâc de causâ non dubitavi olim affirmare; rerum naturalium principia Cartesiana inutilia esse, ne dicam absurda.

Hagæ 5 Maji 1676.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Epistola LXXI.

Acutissimo, Doctissimoque Philosopho,

B. D. S.

* * * * * * * *

Doctissime Vir,

VElim, ut hâc in re mihi gratificeris, indicando, quî ex conceptu Extensionis secundum tuas meditationes varietas rerum à priori possit ostendi, quandoquidem meministi opinionis Cartesii, in quâ Cartesius statuit, se eam ex Extensione nullo alio modo deducere posse, quàm supponendo motu à Deo excitato hoc effectum fuisse in Extensione: deducit ergo juxta meam opinionem corporum existentiam non ex quiescente materia, nisi fortè suppositionem motoris Dei pro nihilo haberes; quandoquidem, quî illud ex essentiâ Dei à priori necessariò sequi debeat, abs te non sit ostensum; id quod Cartesius ostensurus captum humanum superare credebat. Quare à te hanc rem requiro, sciens bene, te alias cogitationes habere, nisi alia fortica subsit fortè causa, quare illud hactenus manifestum facere nolueris; & si hoc, de quo non dubito, non opus fuisset, tale quid obscurè indicares. Sed certò tibi persuasum habeas, quòd sive candidè mihi aliquid indices, sive celes, meus tamen erga te affectus immutatus maneat.

Rationes tamen, cur illud specialiter desiderem, hæ sunt, quòd in Mathematicis semper observarim, quòd nos ex quâvis re in se consideratâ, hoc est, ex definitione cujusque rei, unicam saltem proprietatem deducere valeamus; quòd si autem plures proprietates desideremus, necesse esse, ut rem definitam ad alia referamus: tunc siquidem ex conjunctione definitionum harum rerum novæ proprietates resultant. Ex. gr. Si circuli peripheriam considerem solam, nihil aliud concludere potero, quàm quòd ubique sibi similis, sive uniformis existat, quâ quidem proprietate ab omni-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

bus aliis curvis essentialiter differt, nec ullas alias unquam potero deducere. Verùm si ad alia referam, nimirum ad radios ex centro deductos, ad duas lineas sese intersecantes, aut plures quoque, plures utique hinc proprietates deducere valebo; quæ quidem aliquo modo videntur adversari Prop. 16. Ethices, quæ præcipua ferè est 1 lib. tui Tractatus: In quâ tanquam notum assumitur, posse ex datâ cujuscunque rei definitione plures proprietates deduci, quod mihi videtur impossibile, si non ad alia referamus rem definitam; & quod porrò effecit, ut non possim videre, quâ ratione ex Attributo aliquo solo considerato, ex. gr. Extensione infinitâ corporum varietas exsurgere possit; vel si existimas hoc quoque non posse concludi ex unico solo considerato; sed omnibus simùl sumptis, vellem hoc edoceri abs te, & quâ ratione hoc concipiendum foret. Vale &c.

Parisiis, 23 Jun. 1676.

EPISTOLA LXXIII.

Nobilissimo, atque Doctissimo Viro,

* * * * * * *

B. D. S.

Responsio ad Præcedentem.

Nobilissime Vir,

QUòd petis, an ex solo Extensionis conceptu rerum varietas à priori possit demonstrari, credo me jam satis clarè ostendisse, id impossibile esse; ideoque materiam à Cartesio malè definiri per Extensionem; sed eam necessariò debere explicari per attributum, quod æternam, & infinitam essentiam exprimat. Sed de his forsan aliquando, si vita suppetit, clariùs tecum agam. Nam huc usque nihil de his ordine disponere mihi licuit.

Quòd autem addis, nos ex definitione cujusque rei, in se consideratæ,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

deratæ, unicam tantùm proprietatem deducere valere, locum forsan habet in rebus simplicissimis, vel entibus rationis, (ad quæ figuras etiam refero) at non in realibus. Nam ex hoc solo, quòd Deum definio esse Ens ad cujus essentiam pertinet existentia, plures ejus proprietates concludo: nempe quòd necessariò existit, quòd sit unicus, immutabilis, infinitus, &c. & ad hunc modum plura alia exempla adferre possem, quæ impræsentiarum omitto. Denique rogo, ut inquiras, an Tractatus D. Huet, (nempe contra Tractatum Theologo-Politicum) de quo antea scripsisti, lucem jam viderit, & an mihi exemplar transmittere poteris, deinde an jam noveris, quænam ea sint, quæ de Refractione noviter inventa sint. Hisce vale, Nobilissime Vir, & amare perge, &c.

Hagæ Com. 15 Julii. 1676.

Epistola LXXIII.

Doctissimo, & Acutissimo Viro,

B. D. S.

ALBERTUS BURGH

S. P.

PRomisi tibi scribere ex Patriâ discedens, nimirùm si quid digni mihi in itinere occurreret: hæc autem occasio cùm mihi data sit, maximique quidem momenti, debitum meum persolvo, tibi significans, me per Infinitam Dei Misericordiam in Ecclesiam Catholicam reductum, ejusdemque membrum effectum esse; quod quomodò acciderit, ex scripto, quod Clarissimo, Expertissimoque Viro D. Craeneno, Professori Leidensi misi, particulariùs intelligere tibi licebit, jamque hinc, ad tuam quæ spectant utilitatem, brevibus subjungam.

Quò magis te antea aliquando præ subtilitate, & acumine tui ingenii admiratus sum, eò magis te nunc defleo, & deploro; quo-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quoniam, homo cùm sis ingeniosissimus, & præclaris dotibus mentem à Deo ornatam nactus, veritatisque amans, imò avidus sis, te tamen à misero, & superbissimo illo Spirituum sceleſtorum Principe circumduci, & decipi patiaris. Tota enim tua Philosophia quid est, nisi merà illusio, & Chymæra? & tamen non solùm illi tranquillitatem mentis tuæ in hâc vitâ; sed & salutem æternam animæ tuæ committis. Vide quàm misero omnia tua innitantur fundamento. Te veram Philosophiam demum invenisse præsumis. Quomodo scis, tuam Philosophiam optimam esse inter illas omnes, quæ unquam in mundo doctæ fuerunt, etiamnum docentur, aut unquam imposterum docebuntur? An, ut de excogitatione futurarum taceam, omnes illas Philosophias tam antiquas, quàm novas, quæ hîc, & in Indiâ, & ubique per totum terrarum orbem docentur, examinâsti? & quamvis illas ritè examinaveris, quomodò scis te optimam elegisse? Dices, mea Philosophia rationi rectæ congrua est, cæteræ eidem repugnant: sed omnes reliqui Philosophi præter tuos discipulos à te dissentiunt, ac eodem jure idem, quod tu de tuâ, ipsi de se, suâque Philosophiâ prædicant, teque, sicut tu illos, falsitatis, errorisque arguunt. Manifestum igitur est, à te, ut veritas tuæ Philosophiæ eluceat, proponendas esse rationes, quæ reliquis Philosophiis non sunt communes; sed soli tuæ applicari possint; aut tuam Philosophiam æquè incertam, & nugatoriam esse, ac alias reliquas, fatendum est.

Jam autem me ad librum tuum, cui titulum istum impium præfixisti, restringens, confundensque Philosophiam tuam cum tuâ Theologiâ; quoniam tu ipse illas revera confundis, quamvis astutiâ Diabolicâ unam ab alterâ separatam esse, & diversa principia habere, statuere obtendas, sic ulteriùs pergo.

Dices itaque forsan: alii S. Scripturam toties non legerunt, quàm ego, & ex illâ ipsâ S. Scripturâ, cujus agnitio authoritatis differentiam inter Christianos, & reliquos totius mundi populos constituit, probo mea placita. Sed quomodò? applicando textûs claros obscurioribus S. Scripturam explico, & ex illâ meâ interpretatione Dogmata mea compono, vel jam antea in cerebro meo conflata

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

conflata confirmo. Sed obsecro, ut reflectas seriò ad hoc, quod dicis: quomodò enim scis te bene dictam istam applicationem facere, & deinde istam applicationem ritè factam interpretationi S. Scripturæ sufficientem esse, sicque te bene ejusdem S. Scripturæ interpretationem instituere? præsertim cùm Catholici dicant, & verissimum sit, Verbum Dei universum non esse scriptis traditum, & sic S. Scripturam per S. Scripturam solam non posse explicari, non dicam ab uno homine; sed ne quidem ab ipsâ Ecclesiâ, quæ sola est S. Scripturæ interpres: Traditiones enim Apostolicæ etiam consulendæ sunt, quòd ex ipsâ S. Scripturâ, & Sanctorum Patrum testimonio probatur, nec non rationi rectæ pariter, ac experientiæ consentaneum est. Atque ità falsissimum cùm sit tuum principium, & in exitium ducens; ubi tota tua doctrina, huic falso fundamento innixa, & superædificata, remanebit?

Sic igitur, si in Christum crucifixum credis, agnosce pessimam tuam hæresin, resipiscas à perversione tuæ naturæ, & cum Ecclesiâ reconciliator.

Quid enim alio modo tua probas, quàm omnes Hæretici, qui unquam ex Ecclesiâ Dei exierunt, etiamnum exeunt, aut unquam imposterum exibunt, fecerunt, faciunt, aut facient? Omnes enim, sicut & tu, eodem principio, scilicet solâ S. Scripturâ ad sua dogmata conflanda, & stabilienda utuntur.

Neque tibi abblandiatur, quòd fortè Calvinistæ, seu Reformati dicti, neque Lutherani, neque Mennonitæ, neque Sociniani, &c. tuam Doctrinam refellere possint: omnes enim isti, ut jam dictum est, æquè miseri sunt, ac tu es, & pariter tecum in umbrâ mortis sedent.

Si verò in Christum non credis, miserior es, quàm effari possum, remedium tamen facilè est: resipisce enim à peccatis tuis, animadvertens arrogantiam exitialem miseri, & infani tui ratiocinii. In Christum non credis: quare? Dices, quia principiis meis Doctrina, & vita Christi, nec non Christianorum de ipso Christo Doctrina meæ Doctrinæ minimè convenit. Sed iterum dico, tunc te majorem cogitare audes omnibus iis, qui unquam in Civitate, vel Ecclesiâ Dei surrexerunt, Patriarchis, Prophetis, Apostolis,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Martyribus, Doctoribus, Confessoribus, & Virginibus, Sanctis innumeris, imò per blasphemiam ipso Domino Jesu Christo? Tune illis solus doctrinâ, vivendi modo, in omnibus denique antecellis? Tune miser homuncio, vilis terræ vermiculus, imò cinis, vermium esca, teipsum Incarnatæ Sapientiæ Infinitæ Æterni Patris, blasphemiâ ineffabili, præferre gesties? Tune solus prudentiorem, & majorem te ipsum reputabis omnibus iis, qui unquam ab initio mundi in Ecclesiâ Dei fuerunt, & in Christum venturum, aut jam ventum crediderunt, aut etiamnum credunt? Quo fundamento innititur hæc tua temeraria, insana, deplorabilis, & execranda arrogantia?

Negas Christum filium Dei vivi, Verbum æternæ sapientiæ Patris, manifestatum in carne, & pro genere humano passum, & crucifixum esse: Quare? quia principiis tuis illud omne non respondet: sed ultra quod probatum jam sit, te vera principia non habere; sed falsa, temeraria, absurda, nunc plus dico, nimirùm quòd, etiamsi veris principiis innixus fueris, & iisdem omnia superstrueres, nihilo magis tamen per eadem, illa omnia, quæ in mundo sunt, evenerunt, aut eveniunt, explicare posses, neque audacter asserere tibi liceret, cùm aliquid ipsis principiis videtur repugnare, illud idcircò reverâ impossibile esse, aut falsum. Quamplurima enim sunt, imò innumera, quæ, si aliquid certi cognosci datur in rebus naturalibus, explicare tamen minimè poteris; sed neque quidem apparentem talium Phænomenorum contradictionem cum reliquorum tuis explicationibus, à te pro certissimis habitis, auferre. Nullum penitùs ex tuis principiis explicabis eorum, quæ in fascinatione, & præcantationibus verborum certorum solâ pronunciatione, aut simplici illorum, aut characterum in quâcunque materiâ expressorum gestatione efficiuntur, nec non Phænomenorum stupendorum à Dæmoniis obsessorum, quorum omnium ego ipse varia exempla vidi, & innumerorum talium certissima testimonia quamplurium personarum fide dignissimarum, & uno ore loquentium intellexi. Quid poteris judicare de rerum omnium essentiis, concesso, quòd ideæ aliquæ, quas in mente habes, rerum istarum essentiis, quarum ideæ sunt adæquatæ, conveniant,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

veniant? cùm securus nunquam esse possis, an omnium rerum creatarum ideæ in mente humanâ habeantur naturaliter, an verò multæ, si non omnes in eâdem produci possint, & reverâ producantur ab objectis externis, ac etiam per suggestionem spirituum bonorum, malorumve, Divinamque revelationem evidentem. Quomodò itaque non consulens aliorum hominum testimonia, & rerum experientiam, ne jam dicam de subjiciendo tuo judicio omnipotentiæ Divinæ, ex tuis principiis definire præcisè poteris, stabilireque pro certo existentiam actualem, aut non existentiam, possibilitatem, aut impossibilitatem existendi harum ex. gr. sequentium rerum, (scilicet illas vel dari actualiter, vel non dari, aut posse dari, vel non posse dari in rerum naturâ) uti sunt, virga probatoria ad detegendum metalla, & aquas subterraneas; lapis, quem quærunt Alchymistæ; potentia verborum, & characterum; apparitiones spirituum variorum tam bonorum, quàm malorum, eorundemque potentia, scientia, & occupatio; repræsentatio plantarum, & florum in Phialâ vitreâ post illarum combustionem; Syrenes; homunculi in mineris sæpius sese, ut fertur, ostendentes; Antipathiæ, & Sympathiæ rerum quamplurimarum; Impenetrabilitas corporis humani, &c? Nihil prorsus, mi Philosophe, etiamsi millies subtiliore, & acutiore, quàm polles, ingenio prævaleres, horum dictorum poteris determinare: & si soli intellectui tuo in hisce, & similibus dijudicandis confidis, certè eodem modo jam cogitas de illis, quæ tibi incognita, aut incomperta sunt, ac proinde impossibilia habentur; sed reverâ incerta tantùm, donec testimonio quamplurium fide dignorum testium convictus fueris, deberent videri; sicut Julius Cæsar, uti mihi imaginor, judicaturus fuisset, aliquo ipsi dicente, pulvis aliquis componi potest, & posterioribus sæculis communis reddetur, cujus potentia tam erit efficax, ut castella, civitates integras, imò montes ipsos in aëra prosilire faciat, & in quovis loco conclusus, subito post accensionem suam se mirum in modum dilatans, omne, quod actionem ejus impedit, disrumpat: hoc enim Julius Cæsar nullo modo credidisset; sed plenis cachinnis irrisisset hunc hominem, utpote volentem ipsi persuadere rem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

judicio ipsius, ac experientiæ, summæque scientiæ militari contrariam.

Sed in viam redeamus: Si hæc prædicta igitur non cognoscis, neque dijudicare potes, quid superbiâ Diabolicâ tumidus miser homo judicabis temerariò de Mysteriis tremendis vitæ, & Passionis Christi, quæ ipsi Catholici docentes incomprehensibilia prædicant? Quid porrò infanies, nugatorie, & futiliter garriendo de Miraculis innumeris, & signis, quæ post Christum Apostoli, & Discipuli ejus, & deinceps aliquot millia Sanctorum in testimonium, & confirmationem veritatis Fidei Catholicæ per omnipotentem Dei virtutem ediderunt, ac per eandem Dei omnipotentem Misericordiam, & Bonitatem etiamnum diebus nostris sine numero per totum terrarum orbem fiunt? Et si hisce contradicere non potes, ut certè minimè poteris, quid plus obstrepis? Manum da, & resipisce ab erroribus, & à peccatis tuis; humilitatem indue, & regenerator.

Verùm præterea ad veritatem facti, sicut reverâ est fundamentum Religionis Christianæ, descendere libet. Quomodò audebis negare, si rectè attendas, efficaciam consensûs tot myriadum hominum, quorum aliquot millia doctrinâ, eruditione, & verâ subtili soliditate, vitæque perfectione te multis parasangis antecelluêre, ac antecellunt, qui omnes unanimiter, & uno ore affirmant, Christum Filium Dei vivi incarnatum esse passum, & crucifixum, mortuumque esse pro peccatis generis humani, resurrexisse, transfiguratum esse, regnare in cœlis cum Patre æterno in unitate Spiritûs Sancti Deum, & reliqua, quæ huc spectant, ab eodem Domino Jesu, & in nomine ejus postea ab Apostolis, reliquisque Sanctis per virtutem Divinam, & Omnipotentem miracula innumera, captum humanum non tantùm excedentia, sed & sensui communi repugnantia in Ecclesiâ Dei facta fuisse, (quorumque in hunc diem usque indicia materialia innumera, & longè lateque per orbem terrarum diffusa visibilia signa supersunt) ac etiamnum fieri? An non eodem modo liceret mihi negare, Romanos antiquos unquam in mundo fuisse, Imperatoremque Julium Cæsarem oppressâ Reip. Libertate illorum regimen in Monar-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

narchiam mutâsse? nihil videlicet curanti tot monumenta omnibus obvia, quæ de Romanorum potentiâ nobis tempus reliquit, nec non contra testimonium gravissimorum illorum authorum, qui unquam Historias Romanæ Reip. & Monarchiæ, particulariter ibi plurima de Julio Cæsare narrantes, conscripsere, & judicium tot hominum millium, qui aut dicta monumenta ipsi viderunt, aut iis (utpote quæ ab innumeris existere affirmantur) pariter, ac dictis historiis fidem unquam adhibuerunt, ac etiamnum adhibent; hoc cum fundamento, nimirùm quòd hâc nocte præterità somniassem, monumenta, quæ de Romanis restant, non esse res actuales, sed meras illusiones; similiter & illa, quæ de Romanis dicuntur, paria esse cum iis, quæ libri isti, quos Romansios vocant, de Amadiis de Gallis, & similibus Heroibus pueriliter narrant; nec non Julium Cæsarem, aut unquam in mundo fuisse, aut si extitit, hominem fuisse Atrabilarium, qui non reverâ Romanorum Libertatem conculcavit, seipsum super Majestatis Imperatoriæ Thronum erigens; sed ad credendum se hæc magna perfecisse suâ propriâ stultâ imaginatione, vel amicorum ipsi blandientium persuasione, inductus fuit? Annon prorsus eodem modo liceret mihi negare, regnum Chinæ à Tartaris occupatum; Constantinopolin sedem Imperii Turcarum esse, & similia innumera? Verùm an ullus me hæc negantem mentis haberet compotem, ac insaniæ deplorandæ excusaret? Quoniam omnia hæc communi aliquot millium hominum consensu innituntur, ac idcirco eorum certitudo est evidentissima, quia impossibile est, ut omnes talia, imò quamplurima alia asserentes, seipsos fefellerint, aut fallere alios voluerint per tot sæculorum, imò in quampluribus à primis mundi annis, usque in hunc diem successionem.

Considera secundò Ecclesiam Dei ab initio mundi ad hunc usque diem non interruptâ successione propagatam, immotam, ac solidam persistere; cùm omnes aliæ Religiones Paganæ, aut Hæreticæ initium saltem postea, si non & jam finem habuerint, idemque de regnorum Monarchiis, & Philosophorum quorumvis opinionibus dici debeat.

Considera deinde tertiò Ecclesiam Dei per adventum Christi in

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

carne à cultu Veteris ad Novi Testamenti cultum redactam, & ab ipso Christo Filio Dei vivi fundatam, propagatam deinceps fuisse ab Apostolis, & eorum Discipulis, & successoribus, hominibus, secundùm mundum, indoctis; qui tamen Philosophos omnes confuderunt, quamvis Doctrinam Christianam, quæ sensui communi repugnat, & omne humanum ratiocinium excedit, & transcendit, docuerint: hominibus, secundùm mundum, abjectis, vilibus, & ignobilibus, quos non adjuvit potentia Regum, aut Principum terrenorum; sed qui è contra ab iisdem omni tribulatione persecuti, & reliquas mundi adversitates perpessi sunt, quorumque opus, quò magis Potentissimi Imperatores Romani illud impedire, imò opprimere nitebantur, quot poterant Christianos omnis generis martyrio interficientes, tanto plus incrementi cepit; atque hoc pacto brevi temporis spatio per totum terrarum orbem diffusam esse Christi Ecclesiam, ac tandem ad fidem Christianam conversis ipso Romano Imperatore, & Regibus, Principibusque Europæ in illam Potentiæ vastitatem excrevisse Hierarchiam Ecclesiasticam, sicut illam hodie admirari licet; idque omne effectum per charitatem, mansuetudinem, patientiam, fiduciam in Deo, & reliquas Christianas virtutes, (non armorum strepitu, exercituum numerosorum vi, & devastatione Regionum, sicuti Principes mundani limites suos extendunt) nihil adversùs Ecclesiam prævalentibus Inferi portis, ut ei promisit Christus. Hic etiam perpende terribile, & ineffabiliter severum supplicium, quo Judæi ad ultimum miseriæ, & calamitatis gradum depressi sunt, quia Christum crucifigendi auctores fuerunt. Percurre, volve, ac revolve omnium temporum Historias, & nihil simile quid in aliâ quâvis Societate accidisse, ne per somnium quidem, illic invenies.

Animadverte quartò in essentiâ Catholicæ Ecclesiæ includi, & reverâ ejusdem Ecclesiæ inseparabiles esse proprietates, nimirum *Antiquitatem*, quâ succedens in locum Religionis Judaicæ, quæ tunc temporis vera erat, initium suum à Christo ante sexdecim, & dimidium sæcula numerat, & per quam nunquam interruptæ successionis suorum Pastorum seriem ducit, quâque sit, ut illa sola

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sola libros Sacros, Divinosque puros, & incorruptos, unà cum traditione Verbi Dei non scripti æque certà, ac inimaculatà, possideat; *Immutabilitatem*, quà Doctrina ejus, & administratio Sacramentorum, prout ab ipso Christo, & Apostolis statuta est, inviolata, atque, uti convenit, in suo vigore conservatur; *Infallibilitatem*, quà omnia ad fidem pertinentia summà cum authoritate, securitate, & veritate determinat, & decidit secundùm potestatem ipsi à Christo hunc in finem largitam, & Spiritûs Sancti, cujus Ecclesia Sponsa est, directionem? *Irreformabilitatem*, quà corrumpi, & falli, fallereque cùm non possit, nunquam egere constat; *Unitatem*, quà omnia ejus membra idem credunt, idem quoad fidem docent, unum, idemque altare, & omnia Sacramenta communia habent, ac tandem in unum, eundemque finem conspirant, sibi mutuò obedientia; *Nullius animæ*, sub quocunque demum prætextu, *ab ipsâ Separabilitatem*, quin simul incurrat æternam damnationem, nisi ante mortem eidem iterum per pœnitentiam fuerit unita: quâ patet, omnes hæreses ex illâ exisse, dum illa semper, sibi eadem constans, & stabiliter firma, utpote Petræ inædificata, permanet; *Extensionem Vastissimam*, quâ per totum mundum sese, idque visibiliter, diffundit; quod de nullâ aliâ Societate Schismaticâ, aut Hæreticâ, aut Paganâ, neque de ullo Politico Regimine, aut Philosophicâ Doctrinâ asseri potest, sicuti nec ulla ex dictis proprietatibus Ecclesiæ Catholicæ ulli alii Societati convenit, aut convenire potest; ac tandem *Perpetuitatem usque ad finem mundi*, de quâ securam ipsam reddidit ipsa Via, Veritas & Vita, quamque experientia omnium dictarum proprietatum, similiter ipsi ab eodem Christo per Spiritum Sanctum promissarum, ac datarum, manifestè etiam demonstrat.

Collige quintò, ordinem admirabilem, quo dirigitur, ac gubernatur Ecclesia, tantæ molis corpus, indicare manifestè, illam admodùm particulariter à Dei Providentiâ dependere, & à Spiritu Sancto mirabiliter disponi, protegi, ac dirigi ejus administrationem; sicut harmonia, quæ in cunctis rebus hujus universi perspicitur, Omnipotentiam, Sapientiam, & Providentiam Infinitam, quæ omnia creavit, & etiamnum conservat, indigitat: in nullâ enim

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

enim aliâ societate talis ordo, tam pulcer, & strictus, & sine interruptione servatur.

Cogita sextò, Catholicos, ultra quod innumeri utriusque sexûs (quorum adhuc hodie multi supersunt, aliquos ipsemet vidi, & novi) admirabiliter, & sanctissimè vixerint, & per virtutem Dei omnipotentem in Nomine adorando Jesu Christi multa miracula fecerint, nec non quotidie adhuc fiant conversiones momentaneæ quamplurimorum à pessimâ ad meliorem, verè Christianam, & sanctam vitam, universos in genere, quò sanctiores, & perfectiores eò humiliores esse, seque magis indignos reputare, & aliis cedere laudem Sanctioris vitæ; peccatores autem vel maximos semper nihilominùs respectum debitum in Sacra retinere, confiteri suam propriam malignitatem, accusare propria vitia, & imperfectiones, & ab illis velle liberari, & sic emendari: ità ut possit dici, perfectissimum Hæreticum, aut Philosophum, qui unquam fuit, vix inter imperfectissimos Catholicos mereri ut consideretur. Ex quibus etiam liquet, & evidentissimè sequitur, Doctrinam Catholicam sapientissimam, & profunditate admirabilem esse, uno verbo, omnes reliquas Doctrinas hujus mundi antecellere; siquidem homines meliores cæteris aliûs cujusvis Societatis efficiat, illosque viam securam ad tranquillitatem mentis in hâc vitâ, & salutem animæ æternam post eandem consequendam doceat, ac tradat.

Septimò reflecte seriò ad multorum Hæreticorum obstinatione induratorum, & gravissimorum Philosophorum confessionem publicam, nimirùm quòd, post receptam ab ipsis fidem Catholicam, demum viderint, cognoverintque, se antea miseros, cæcos, ignorantes, imò stultos, & insanos fuisse, dum præ superbiâ tumidi, & arrogantiæ vento inflati, se supra cæteros doctrinæ, eruditionis, & vitæ perfectione longè evectos esse sibi falsò persuadebant; & quorum deinde aliqui vitam sanctissimè traduxerunt, & innumerorum miraculorum memoriam post se reliquerunt, alii martyrio alacriter, & summo cum jubilo obviam ierunt; nonnulli etiam, inter quos Divus Augustinus, subtilissimi, profundissimi, sapientissimi, ac proinde utilissimi Ecclesiæ Doctores, imò sicut columnæ effecti sunt. Et

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Et reflecte tandem ultimò ad miserrimam, & inquietam vitam Atheorum, quamvis præ se ferant aliquando magnam mentis hilaritatem, & jucundè, ac cum summâ internâ animi pace vitam traducere velint videri; præcipuè verò infelicissimam, & horrendam eorundem mortem intuere, quorum aliqua exempla ipsemet vidi, quamplurima, imò innumera ex relatione aliorum, & ex Historiâ æquè certò scio: Et disce horum exemplo in tempore sapere.

Atque sic igitur vides, aut saltem te videre spero, quàm temerariè te ipsum committas opinionibus tui cerebri; (si enim Christus verus Deus est, & homo simul, ut certissimum est, vide, quò redactus sis: perseverans enim in tuis abominandis erroribus, & gravissimis peccatis, quid aliud tibi exspectare licet, quàm damnationem æternam? quod quàm horrendum sit ipse recogites) quàm parùm argumenti habeas irridendi totum mundum præter tuos miseros adoratores; quàm stultè superbus, & inflatus evadas cogitatione excellentiæ tui ingenii, & admiratione vanissimæ, imò falsissimæ, & impiissimæ tuæ doctrinæ; quàm turpiter te ipsum miseriorem facias ipsis bestiis, tollendo tibi ipsi libertatem voluntatis, quàm tamen, si reverà non experireris, neque agnoscerес, quomodò tibi posses illudere, cogitando tua esse summâ laude, imò & exactissimâ imitatione digna.

Si nolis, (quod absit cogitare) ut Deus tui misereatur, aut Proximus tuus, tu ipsemet saltem miserere tui ipsius miseriæ, quâ miseriorem te ipsum, quàm nunc es, aut minùs miserum, quàm si ità continuaveris, futurus es, studes efficere.

Resipisce, homo Philosophe, agnosce stultitiam tuam sapientem, & sapientiam tuam insanam; ex superbo devenito humilis, & sanatus eris. Adora Christum in sanctissimâ Trinitate, ut dignetur misereri tuæ miseriæ, & excipiet te. Lege Sanctos Patres, & Doctores Ecclesiæ, & instruent te de iis, quæ tibi facienda sunt, ut ne pereas; sed habeas vitam æternam. Consule Catholicos homines, fidem suam profundè edoctos, & bonæ vitæ, & tibi multa dicent, quæ nunquam scivisti, & quibus obstupescес.

Atque ego quidem hanc Epistolam tibi perscripsi cum intentione

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

verè Christianâ, primò ut cognoscas amorem, quem erga te, quamvis Gentilem, habeo; ac deinde, ut rogarem te, ne perseveres alios etiam pervertere.

Concludam sic igitur: Deus animam tuam vult ab æternâ damnatione eripere, modò tu velis. Ne dubites Domino obedire, qui te vocavit tam sæpe per alios, jam iterum, & fortè ultimâ vice te vocat per me, qui gratiam hanc ab ineffabili ipsius Dei Misericordiâ consecutus, eandem tibi ex toto animo precor. Ne renuas: si enim jam non auscultes Deum te vocantem, ipsius Domini ira contra te accendetur, & periculum eit, ne ab ejus Misericordiâ Infinitâ derelinquaris, & Justitiæ Divinæ omnia in irâ consumentis misera evadas victima: quod Omniporens Deus avertat ad majorem Nominis sui gloriam, & animæ tuæ Salutem, nec non in multorum infelicissimorum tui Idololatrarum salutiferum, & sequendum exemplum, per Dominum, & Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui cum Æterno Patre vivit, & regnat in unitate Spiritûs Sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Florentiæ III. Non. Sept. CIↃ IↃ CLXXV.

EPISTOLA LXXIV.

Nobilissimo Juveni

ALBERTO BURGH

B. D. S.

S. D.

Responsio ad Præcedentem.

QUod, ab aliis mihi relatum, credere vix potueram, ex tuis tandem literis intellexi; nimirùm te non tantùm Romanæ Ecclesiæ membrum effectum, ut ais; sed & ejus acerrimum propugnatorem esse; jamque maledicere, & petulanter in tuos adversarios debacchari didicisse. Ad easdem nihil respondere proposueram,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ram, certus tibi magis opus esse temporis usu, quàm ratione, ut ad te, tuosque restituaris; ut jam taceam alias causas, quas tu olim probâsti, quando de Stenonio (cujus nunc vestigia sequeris) sermo inter nos fuit. Sed amici quidam, qui ex egregiâ tuâ indole magnam spem mecum conceperant, me summopere rogârunt, ne amici officio deessem, & id potiùs cogitarem, quod nuper fueris, quàm quod nunc sis, & alia hujusmodi; quibus tandem adductus sum hæc pauca tibi scribere, enixè rogans, ut eadem æquo animo legere digneris.

Neque hîc Sacerdotum, & Pontificum vitia, ut Ecclesiæ Romanæ adversarii solent, narrabo, quò te ab iisdem avertam. Solent enim hæc sæpe malo ex affectu vulgari, & magis ad irritandum, quàm ad docendum adduci. Imò concedam in Romanâ plures reperiri magnæ eruditionis viros, & probatæ vitæ, quàm in aliâ quâcunque Ecclesiâ Christianâ: plures enim hujus Ecclesiæ membra cùm sint, plures etiam cujuscunque conditionis viri in câdem reperiuntur. Hoc tamen negare minimè poteris, nisi fortè cum ratione memoriam etiam amisisti, in quâcunque Ecclesiâ plures dari viros honestissimos, qui Deum justitiâ, & charitate colunt; plures enim hujus generis inter Lutheranos, Reformatos, Mennonitas, & Enthusiastas novimus, &, ut alios taceam, parentes tuos nôsti, qui tempore Ducis Albani pari animi constantiâ, ac libertate omnium tormentorum genera propter Religionem passi sunt; ac proinde concedere debes vitæ sanctitatem non esse Romanæ Ecclesiæ propriam; sed omnibus communem. Et quia per hoc novimus (ut cum Apostolo Joh. 1 Epist. cap. 4. vers. 13. loquar) quòd in Deo manemus, & Deus manet in nobis, sequitur, quicquid Romana Ecclesia ab aliis distinguit, superfluum omninò esse, & consequenter ex solâ superstitione institutum. Est enim, ut cum Johanne dixi, justitia, & charitas, unicum & certissimum veræ fidei Catholicæ signum, & veri Spiritûs Sancti fructus, & ubicunque hæc reperiuntur ibi Christus revera est, & ubicunque desunt, deest Christus. Solo namque Christi Spiritu duci possumus in amorem justitiæ, & charitatis. Hæc si tecum rectè voluisses perpendere, nec te perdidisses, nec tuos parentes

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

rentes in acerbum mærorem conjecisse, qui tuam fortunam nunc miserè destent.

Sed ad tuam Epistolam revertor, in quâ primò defles, quòd me à sceleſtorum Spirituum Principe circumduci patiar. Sed quæso bono animo sis, atque ad te redi. Cùm mentis compos eras, Deum infinitum, ni fallor, adorabas, cujus virtute omnia absolutè fiunt, & conservantur: jam verò Principem Dei hostem somnias, qui invito Deo homines plerosque (rari quippe boni) circumducit, & decipit, quos propterea Deus huic scelerum magistro in æternum cruciandos tradit. Patitur ergo divina justitia, ut Diabolus homines impunè decipiat; at minimè homines miserè ab ipso Diabolo deceptos, & circumductos, manere impunes.

Atque hæc absurda toleranda adhuc essent, si Deum adorares infinitum, & æternum, non illum, quem Chastillon in oppido Tienen, sic à Belgis nuncupato, equis comedendum impunè dedit. Et me defles miser? meamque Philosophiam, quam nunquam vidisti, chymæram vocas? O mente destitute juvenis, quis te fascinavit, ut summum illud, & æternum te devorare, & in intestinis habere credas?

Ratione tamen velle uti videris, meque rogas, *quomodò sciam meam Philosophiam optimam esse inter illas omnes, quæ unquam in mundo doctæ fuerunt, etiamnum docentur, aut unquam imposterum docebuntur?* quod profectò longè meliori jure te rogare possum. Nam ego non præsumo, me optimam invenisse Philosophiam; sed veram me intelligere scio. Quomodò autem id sciam, si roges, respondebo, eodem modo, ac tu scis tres Angulos Trianguli æquales esse duobus rectis, & hoc sufficere negabit nemo, cui sanum est cerebrum, nec spiritûs immundos somniat, qui nobis ideas falsas inspirant veris similes: est enim verum index sui, & falsi.

At tu, qui demum optimam Religionem, vel potiùs optimos viros invenisse præsumis, quibus credulitatem tuam addixisti, *qui scis, eos optimos esse inter omnes, qui alias Religiones docuerunt, etiamnum docent, aut imposterum docebunt? an omnes illas religiones tam antiquas quàm novas, quæ hic, & in India, & ubique per totum*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

totum terrarum orbem docentur, examinâsti? & quamvis illas ritè examinaveris, quomodo scis te optimam elegisse? quandoquidem tuæ fidei rationem nullam dare potes. At dices, te in interno Spiritûs Dei testimonio acquiescere, reliquos autem à sceleſtorum Spirituum Principe circumduci, ac decipi; ſed omnes qui extra Eccleſiam Romanam ſunt eodem jure id, quod tu de tuâ, ipſi de ſuâ prædicant.

Quod autem addis de communi hominum myriadum conſenſu, deque interruptâ Eccleſiæ ſucceſſione, &c. ipſiſſima Phariſæorum cantilena eſt. Hi namque non minori confidentiâ, quàm Eccleſiæ Romanæ addicti teſtium myriadas exhibent, qui æquali, ac Romanorum teſtes, pertinaciâ audita, tanquam ab ipſis experta, referunt. Stirpem deinde ſuam ad Adamum uſque proferunt. Eorum Eccleſiam in hunc uſque diem propagatam, immotam, & ſolidam invito hoſtili Ethnicorum, & Chriſtianorum odio permanere, pari arrogantiâ jactant. Antiquitate omnium maximè defenduntur. Traditiones ab ipſo Deo acceptas, ſeque ſolos Verbum Dei ſcriptum, & non ſcriptum ſervare, uno ore clamant. Omnes hæreſes ex iis exiiſſe, ipſos autem conſtantes aliquot annorum millia abſque ullo imperio cogente, ſed ſolo ſuperſtitionis efficaciâ manſiſſe, negare nemo poteſt. Miracula, quæ narrant, delaſſare valent mille loquaces. Sed, quo ſeſe maximè efferunt, eſt, quòd longè plures, quàm ulla natio, martyres numerent, & numerum quotidie augeant eorum, qui pro fide, quam profitentur, ſingulari animi conſtantiâ paſſi ſunt, neque hoc mendacio: ipſe enim inter alios quendam Judam, quem fidum appellant, novi, qui in mediis flammis, cùm jam mortuus crederetur, hymnum, qui incipit, *Tibi Deus animam meam offero*, canere incepit, & in medio cantu exſpiravit.

Ordinem Romanæ Eccleſiæ, quem tantopere laudas, politicum, & plurimis lucroſum eſſe fateor; nec ad decipiendam plebem, & hominum animos coërcendum commodiorem iſto crederem, ni ordo Mahumedanæ Eccleſiæ eſſet, qui longè eundem antecellit. Nam à quo tempore hæc ſuperſtitio incepit, nulla in eorum Eccleſiâ ſchiſmata orta ſunt.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Si igitur rectè calculum ineas, id solum, quod tertio loco notas, pro Christianis esse videbis, quòd scilicet viri indocti, & viles totum ferè orbem ad Christi fidem convertere potuerint. Sed hæc ratio non pro Romanâ Ecclesiâ; sed pro omnibus, qui Christi nomen profitentur, militat.

At pone, omnes, quas adfers, rationes solius Romanæ Ecclesiæ esse. Putasne te iisdem ejusdem Ecclesiæ authoritatem mathematicè demonstrare? quod cùm longè absit, cur ergo vis, ut credam meas demonstrationes à sceleſtorum Spirituum Principe, tuas autem à Deo inspirari, præsertim cùm videam, & tuæ literæ clarè indicent, te hujus Ecclesiæ mancipium factum, non tam amore Dei ductum, quàm inferorum metu, qui superstitionis est unica causa. Est ne hæc tua humilitas, ut nihil tibi, sed ut aliis, qui à plurimis damnantur, credas? an arrogantiæ, & superbiæ ducis, quòd ratione utar, & in hoc vero Dei Verbo, quod in mente est, quodque nunquam depravari, nec corrumpi potest, acquiescam? Apage hanc exitiabilem superstitionem, &, quam tibi Deus dedit, rationem agnosce, eamque cole, nisi inter bruta haberi velis. Desine, inquam, absurdos errores mysteria appellare, nec turpiter confunde illa, quæ nobis incognita, vel nondum reperta sunt, cum iis, quæ absurda esse demonstrantur, uti sunt hujus Ecclesiæ horribilia secreta, quæ, quò magis rectæ rationi repugnant, eò ipsa intellectum transcendere credis.

Cæterùm Tractatûs Theologo-Politici fundamentum, quòd scilicet Scriptura per solam Scripturam debeat exponi, quódque tam protervè absque ullâ ratione falsum esse clamas, non tantùm supponitur; sed ipsum verum, seu firmum esse apodicticè demonstratur, præcipuè cap. 7. ubi etiam adversariorum opiniones confutantur; quibus adde, quæ in fine cap. 15. demonstrantur. Ad hæc si attendere velis, & insuper Ecclesiæ Historias (quarum te ignarissimum video) examinare, ut videas, quàm falsò Pontificii plurima tradunt, & quo fato, quibusque artibus ipse Romanus Pontifex post sexcentos demum annos à Christo nato Ecclesiæ principatum adeptus est, non dubito, quin tandem respipiscas; Quod ut fiat tibi ex animo opto. Vale, &c.

FINIS.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
0 1 2 3 4 Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

INDEX RERUM.

Numerus paginam indicat.

A.

Abjectio quid sit. 154. 208.
Ea opponitur Superbiæ. 154. 228.
Est rarissima. 155.
Facilè corrigitur. 207.
Ei falsa inest Pietas. 207.
Abjecti ad Invidiam sunt proni. 208.
Superbis sunt proximi. *ibid.*
Abstracte concipere quid inferat. 381.
Academiæ & *Scholæ*, sumptibus Reip. fundatæ, noxiæ sunt. 340.
Accidens quid sit. 403.
Reale non datur. 425.
Accidentia clarè, cognitis essentiis, intelliguntur. 365.
Acquiescentia in se ipsâ est lætitia. 119. 135. 138. 152.
Quæ oritur ex ratione, est summa. 204. 205.
Laudibus roboratur. *ibid.*
Actiones humanæ à Voluntate non pendent. 73.
Quid sint. 222.
Nostram potentiam indicant. *ibid.*
In se considerari, nec bonæ, nec malæ. 211.
Mentis ex ideis adæquatis oriuntur. 100. seq.
Ad eas ratione determinari possumus. 210.
Quomodò contrariæ esse desinant. 237.
Adamus an potuerit labi. 272.
Fuit affectibus obnoxius. *ibid.*
Ejus consilium examinatur. 479.
An cum Lege Dei pugnârit. *ibid.*
Quateus fuerit malum. *ibid.*
Cur ei Deus ex arbore edere prohibuerit. 480. 481.
In quo hoc edictum consisteret. *ibid.*
Adæquata idea quæ sit. 41. 72. 95.
In mente quæ talis sit. 75.
Ea veritatis, inadæquata falsitatis est causa. 79.
Circuli in quo. 588.
Inter hanc, & inadæquatam differentia. 589.
Adæquare communia toti & parti concipimus. 74. 238.
Dei essentiam noscimus. 84.
Æmulatio quid, & unde. 116.
Jungitur Invidiæ. 156.
Differt ab Imitatione. *ibid.*
Æqualitas inter Cives servanda quomodò tollatur. 351.
Ærarii Tribuni in Aristocratiâ ex plebe eligendi. 339.
Æternitas quid sit. 2. 255. 466.
Ad naturam Substantiæ pertinet. 20.
Non habet *quando*, *ante* & *post*. 31.
Dei omnibus nota est. 84.
Est Infinita, & differt à Duratione. 466.
Æternum quid sit. 21. 25.
Non habet partes. 421.
Aer omnis generis particulis constat. 428.
Ubique se insinuat: meliùs, quàm aqua, calcem Nitri solvit. *ibid.*
Ejus impulsio lateralis, & perpendicularis quâ machinâ inquirenda. 435.
Admiratio quid, & unde. 136. 147.
Non est Affectus. 148.
Quando dicatur Consternatio: Veneratio: Horror: Devotio. 136.
Ei Contemptus opponitur, & quare. 137.
Adulatio Concordiam gignit: eâ Superbi capiuntur. 228.
In Amicitiis perniciosissima. 428.
Affectiones Substantiæ tantùm in Deo sunt. 27.
Corporis sunt modi. 69.
Affectus quid significent. 95. 170. 175.
Eorum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Eorum natura quomodò sit scrutanda. 94.
Ut res naturales sunt considerandi. 93.
Omnia ex affectu moderamur. 99.
Sunt inconstantes. 110.
Contrarii ex unâ causâ. *ibid.*
Eorum natura quomodò sit explicanda. 140.
Primarii sunt tantùm tres. 105. 148. 159.
Tot sunt, quot objectorum species. 140. 136. seq.
Eorum innumeræ variationes sunt. 145.
Animalium quomodò ab hominum affectibus differant. 143.
Ab invicem ut differant affectus. 142.
Affectus erga alium unde oriatur. 116.
Erga rem existentem, & possibilem intensior, erga contingentem, quàm præteritam remissior est. 171. 172. 174. 175.
Eorum Definitio generalis. 159
Sunt ideæ confusæ. 169.
Affectus erga rem citò affuturam, & necessariam intensior est. 173.
Affectu fortiore, & contrario coërcetur. 170. 351.
Nihil positivum habet. 167. 175.
Ejus species quot, ejus essentia unde debeat definiri. 187.
Erga rem futuram remissior est. 176.
Ut plurimùm excessus habent, sunt sæpè pertinaces. 199.
Malos Generositas declinat. 201.
Affectus, quæ passio est, quo pacto desinat, & sit magis in nostrâ potestate. 238.
Ejus remedium præstantissimum. 239. 250.
Erga simplicem rem quis sit maximus. 240.
Ejus clarum possumus formare conceptum. 238.
Eum coërcendi qualis in nobis sit potestas. 239.
Ex ratione orti qui sint potentiores. 241.
Quò referendi. *ibid.*
Affectus malos quo pacto vitemus. 243.
Quid proficiat is, qui eos ex amore libertatis moderatur. 245.
Affectus quis sit major, minùs noxius, & quaterus malus. 242.
Magni qui dicantur. 249.
Quinam iis minùs conflictentur. 261.
Contrarii. 165.
Ut proprietates sunt considerandi. 268.
Iis homines necessariò sunt obnoxii. 269.
Sunt contentionum causa. *ibid.*
Affectûs humanos qui Deo affingant 5.
Agere quando dicamur. 95.
Ea conamur, quæ homines lætitiâ afficiunt. 118 seq.
Agri & *Domus* in Imperio Monarchico sint juris publici. 294. 309.
Album quid dicatur. 463.
Alcali sapor. 412.
Amare sine causâ rem possumus. 108.
Et odisse. 109.
Amata præ aliis imaginamur. 121.
Lætitiâ afficimus. 122.
Quando odio habeamus. *ibid.*
Amatores sunt inconstantes. 192.
Ambitio quid sit. 118. 120. 239.
Seditionis est causa. 229.
Vix superatur. 158.
Non multùm à Superbiâ differt. 239.
Ambitiosus quis dicatur. 121.
Gloriam maximè cupit. 126.
Est intemperans. 159.
Quibus cogitationibus se maximè affligat. 244.
Ratione non utitur. 239.
Amor non est sine ideâ rei amatæ. 42.
Ejus Vulgaris definitio essentiam non explicat. 48.
Qualis sit lætitia. 107. 119. 125. 132. 140. 198.
Erga alium unde. 113. 116.
Constantior unde. 120.
Etiam alios ad amorem incitat. *ibid.*
Reciprocus. 121. 122. 128.

Erga

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Erga fœminas qualis. 123.
Planè aboleri potest. 125.
Aliis benefacit. *ibid.*
Odio & amore conflictamur. 127. 129.
Relatus ad externa Gloriam significat. 129.
Odium delet. 129. seq.
Ex prævio odio major evadit. 130.
Erga Nationem unde. 131.
Quomodò destruatur. 132. 237. 239.
Erga rem liberam, quàm erga necessariam major est. 133.
Quando se homines majore prosequantur. *ibid.*
Excessum habere potest. 198.
Quos felices reddat. 201.
Et conciliando quæ inferviant. 226.
Meretricius facilè in odium transit. 227.
In pereuntia quid secum trahat. 359.
Erga veritatis amantes summas habet utilitates. 477.
Amor Dei Mentem maximè occupat. 246.
Est Summum bonum: nihil ei contrariatur: quomodò foveatur: Dei in homines, & vicissim idem est: meritis in Deum est pars infiniti amoris Dei. 248.
Est constantissimus. 249.
Semper crescit. 250.
Amor Dei intellectualis oritur ex tertio. Cognitionis genere: est tantummodò æternus. 256. 257.
Eo se ipsum Deus amat. 258.
Tolli nequit. 259.
Animæ (vox) facit, ut eam corpoream imaginemur. 374.
Animam Stoici, ut subtile corpus imaginabantur. 380.
Est quasi automa spirituale. 384.
Animalia sentiunt. 143.
Animi impotentis est se ipsum occidere. 178. 180.
Ægritudo ex nimio amore erga rem variationibus obnoxiam oritur. 250.
Amore vincuntur. 225.
Animositas qualis sit Cupiditas. 144. 218.
Ad eam Temperantia, Sobrietas, &c. referuntur. *ibid.*
Animosus fortiter pericula subit. 218.
Antipathia quid Auctori, quid aliis denotet. 108. seq.
Per eam quædam sine causâ cognitâ amamus, aut odimus. *ibid.*
Appetitus quid. 103.
Inter eum, & Cupiditatem differentia, & convenientia. 104. 146.
Quatenus hominis sit essentia. 146.
Eum homines moderari nequeunt. 99. 585.
Quo modo fomentetur. 122.
Et coërceatur. 123.
Ex *Applicatis curvarum*, quàm ex Tangentibus proprietates meliùs elicimus. 590.
Aqua quatenus generatur, quatenus non. 16.
Quaquaversum movetur. 414.
Constat partibus magis homogeneis, quàm aër. 428.
Cur in Phialâ, exhausto aëre, suspendatur. 431.
Ejus pressio, & subsultus. 536.
Quantus. 538.
Arbitrium liberum nullum est. 272.
Vide Libertas & Liber.
Aristocratia quid. 276. 317.
Ejus fundamenta. 320.
A Monarchiâ differentia. 319. seq.
In eâ Patriciorum servanda est æqualitas. 321.
Lex prima de Numero Patriciorum. 324.
Ejus tribunal differt à tribunali Monarchiæ. 334.
Plurium, & unius Urbis differentia, & præstantia. 340. seq.
Cur melior plurium Urbium. 345. seq.
Quo pacto dissolvatur. 347.
Et emendetur, & quando hoc faciendum. 347. seq.
In eâ quod sit Patriciorum Vitium. 353.
Arragones Regem petunt. 325.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Jus Concilii Regi appositum. *ibid.*
Rex Don Pedro jus Regem eligendi à Concilio rescidit. 316.
Quâ tamen conditione. *ibid.*
Hos Philippus II. Hisp. Rex oppressit. 317.
Tantùm libertatis nomen jam retinuerunt. 317.
Athei honores & divitias quærunt. 553.
Attributum quid sit. 1. 7. 20. 397. 404.
Per se concipitur. 7.
Unum ab alio produci nequit. 8.
Esse substantiæ exprimit. 8.
Substantiam non dividit. 11.
Dei est Extensio & Cogitatio. 12. 13. 42. 592.
Quomodò concipiatur, quidque involvat. 45.
Attributa infinita Deo competunt. 7. 8. 16.
Ejusque essentiam exprimunt. 16. 20.
Sunt æterna. 20.
Diversa non constituunt diversas Substantias. 8. 460.
Plura Dei existentiam ponunt. 463.
Eorum existentia ab essentiâ non differt. 464.
Humana Deo non competunt. 513. 570.
Duo Cogitatio, & Extensio. 590.
Avaritia quid. 158.
Quare in Civibus augenda. 350.
Avarus quis. 126. 230.
Aliena petit. 159.
Averfio quid. 149.
Audacia quid. 157.
Eâ quinam præditi dicantur. 135.
Aulici Regii ab omni officio secludendi. 300.
Aurum Hagæ Com. factum. 533.
Axiomata ad infinita se extendunt. 386.

B.

B *Aconis de Verulamio* errores Philosophici notantur. 398. seq.
Beatitudo in quo sita sit. 223. 257.
Nempe in æterno Dei amore. 259. 499.
Est ipsa virtus. 263.
Absque Sapientiâ non acquiritur. 450.
In Dei cognitione sita est. 457. 499.
Bellum pacis causâ faciendum. 300.
Bella, seditiones &c. Imperio malo imputanda. 289.
Bene facta ignarorum homo liber declinat. 219.
Quomodò se in iis accipiendis gerit liber. *ibid.*
Ingratis data tristitiam operantur. 129.
In quos conferre conemur. 125. 126. 156.
Benevolentia, appetitus benefaciendi unde oriatur. 117. 156.
Bonitatis fons, & origo. 104. 126.
Bonum quid. 37. 126. 164. 165. 171. 185.
Boni, & mali cognitio affectûs non coërcet. 175.
Summum virtutis sectatoribus est commune. 191.
Est modus cogitandi. 164.
Majus petimus. 215.
Quando id constantiùs amamus. 192.
Majus futurum petimus. 216.
Quid id sit, quivis judicat. 219.
Nobis quid. 186.
Verum, & summum quid. 357. 360.
Bonum, & malum sunt respectiva. *ibid.*
Summum est Dei cognitio. 184. 190.
Summum vulgò tria sunt. 357.
Vulgi bona sunt sæpe causa interitus eorum. 359.
Bruta sentiunt, eorum affectus à nostris affectibus differunt. 193.

C.

C *Aculi* in electione alicujus Ministri usurpandi. 328.
Iis suffragia ferenda. 329.
Iis in parvis Conciliis suffragia non sunt ferenda. 345.
Cartesii de Affectibus opinio rejicitur. 94. 235.
Stoicis

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Stoicis favet. 233.
De Glandulâ pineali sententia recensetur, & improbatur. 234.
Regula motûs sexta falsa est. 447.
Ignoravit tria: Mentis veram naturam, primam causam, & rerum originem, denique errorum causam veram. 398.
Axioma corrigitur. 534.
Præcipitantia de Saturni Planetis. 436.
De Libero arbitrio sententia. 582. 585. 554.
De radiis oculum intrantibus opinio. 531.
Principia inutilia, & absurda. 596.
Definitio Materiæ per Extensionem rejicitur. 598.
Cassitas non est passio, opponitur Libidini. 141.
Mentis potentiam indicat. *ibid.* & 159.
Causa sui quid. 1.
Libera est Deus, per se, & prima. 17. 32.
Immanens rerum Deus est. 19. 20.
Efficiens omnium est Deus. 16. 24. 33. 46.
Etiam ideæ. 46.
Etiam modorum. 26.
Et quidem proxima. 26.
Singularium. *ibid.*
Perfectionis, & imperfectionis an Dei sit Voluntas. 32.
Remota rerum Deus non est. 26.
Unde determinetur. 25.
Finalis est figmentum. 36.
Eam maximè homines inquirunt. 34. seq.
Finalis quatenus sit humanus appetitus. 163.
Adæquata, & inadæquata quid. 95.
Quatenus mens sit, adæquata alicujus effectûs. 96.
Externa res solùm destruit. 101.
Efficiens est duplex. 589.
Causarum ignorantia confusionem parit. 5.
Earum ordo idem cum rerum ordine. 48.
Certitudo est quid positivum. 87.
Hausta ex auditu à scientiis secludenda. 364.
Est tantùm essentia objectiva, ejus signum. 367.
Summa quid sit. *ibid.*
Revelationis nititur Doctrinæ Sapientia. 449.
Charitas erga proximum nullius imperio subjici potest; summum ejus exercitium quod sit. 282.
Chastillon Deum Pontificiorum equis edendum impunè dedit. 612.
Christi discipuli in quo gloriati sint. 450.
Quibus Christus apparuerit. 453.
An in cœlum, & quomodò adscenderit; à mortuis resurrexerit; quatenus Discipulos à mortuis suscitârit. 454.
Fuit Dei templum, & quomodò. 455.
Ejus mors, passio, & sepultura literaliter sumenda, sed resurrectio allegoricè. 458.
Secundùm spiritum tantùm noscendus. 440. 458.
Ubi Justitia & Charitas est, ibi Christus est. 611.
Christiani unde dignoscantur. 450.
Circuli existentia unde sequatur. 9.
Circulus quadratus cur non existat. *ibid.*
Circulus, ejusque idea idem. 46.
In eo infinita rectangula æquantur. 47. 589.
Definitio. 387. seq.
Idea adæquata in quo. 588.
Optima Definitio quæ sit. 589.
Figura in telescopiis formandis est optima. 531. 535.
Civis quis sit. 194. 278.
Ei Civitatis jura interpretari non licet; quis sibi optimè consulat. 279.
Non licet ei ex ingenio vivere. *ibid.*
Civitatis mandata exsequi tenetur. 280.
In Imperio Monarchico nulla bona possideat. 305.
Cives quomodò sint gubernandi. 92.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Sint in Monarchiâ milites, & qui. 293. 305.
Dividantur in familias, notatis eorum nominibus. 294. 309.
Regem non adeant. 296.
Sunt augendi. 299.
Regis mandatis obtemperent. 301.
Potentiores qui sint. 308.
Eorum Æqualitas servanda. 310. 341.
Cur in Aristocratiâ plurium Urbium minùs timendi. 346.
Civilis Status quis. 278.
Ejus, & Naturalis differentia. 279.
An rationi repugnet; cur instituatur. 280.
Quis à naturali minùs differat. 289.
Civitas quid sit. 194.
Earum gubernationem experientia docuit. 268.
Ut ea destruatur. 279.
Potens quænam. 281.
Ad ejus jura quæ non pertineant. 281. seq.
Quando sit minùs sui juris. 282.
Quatenus sui, aut alterius sit juris. 283.
Quæ plus potest, plus juris habet. *ibid.*
Cui jus belli competat; confœderatæ quænam. 284.
Quæcunque fœdus solvere potest. *ibid.*
Quando peccet. 286. seq.
Quando sit maximè sui juris. 287.
Quando dissolvatur. 288.
Potentissima quæ. 289.
Virtutes, & Vitia quomodò ei imputentur. *ibid.*
Solitudo jure quænam sit dicenda. 290.
Civitas discordiis non dissolvitur. 291.
Magis à civibus periclitatur. 293.
Ejus in Monarchiâ utilitates. 309.
Cur Urbes vicinæ in Aristocratiâ jure civitatis donandæ. 337.
Clementia est Generositatis species. 145.
Crudelitati opponitur, & animi potentia est. 157.
Coactum quid sit, & quis dicatur. 585.
Cogitatio est Dei attributum. 12. 22. 42. 64.
Dei est infinita. 21.
Immutabilis. 22. 42.
Singularis Dei Naturam qui exprimat. 42.
Vera à falsâ intrinsecè distinguitur. 378.
Veræ forma. *ibid.*
Unde debeat pendêre, & deduci. 379.
Quomodò eas Mens formet; sunt eæ necessariò veræ. *ibid.*
In iis ordinandis quid semper attendendum. 244.
Cogitandi potentiam quod volumus non semper habemus. 586.
Cognitio corporis nostri est confusa. 53.
Adæquata corporum quatenus in Deo. 69.
Essentiæ Dei adæquata est. 83. seq.
In tres species dividitur. 78.
Boni, & mali quid. 171. 179.
Boni, & mali nullum affectum coërcet. 175.
Sed excitat. 177.
Dei est summum bonum. 184.
Dei adæquata pertinet ad mentis essentiam. 191.
Mali est inadæquata. 215.
Boni, & mali est universalis. 213.
Ejus tertium genus quid in affectûs queat. 250.
Et quomodò id procedat. 252.
Unde hoc oriatur. 253.
Et pendeat. 255.
Et delectat. 256.
Singularium est melior universalium cognitione. 259.
Cognitio essentiæ rei adæquata in verâ Methodo requiritur. 365.
Effectûs quid. 386.
Cohærentia partium quid. 439.
Vera Naturæ ignoratur. *ibid.*
Colloquia cum hominibus quomodò habenda. 229.
Collusorum sors & expectatio quomodò subducenda. 529. seq.
Commiseratio quid. 116. 151.
Circa quæ versetur. 113.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Conatum alium liberandi includit; in odium non mutatur. 117. 121.
Mala est fugienda. 203.
Conatus est rei actualis essentia. 102.
Quando dicatur Voluntas, quando Appetitus rei indefinitum tempus involvit. 103.
Mentis præcipuus quis. 104.
Noster Tristitiâ minuitur. 124.
Sese conservandi est primum Virtutis fundamentum. 181.
Concatenatio in memoriâ quomodò fiat. 63.
Conceptûs Vox Mentis Actionem denotat. 41.
Concilium Regis ex quibus, quando, quomodò & in quantum tempus eligendum, ejus officium. 295. 297.
Legatos, epistolas, &c. accipit, filios curat; hujus Candidati; quando aliquid concludet. 296.
Quoties annuatim convocatur. 297.
Ejus emolumenta. 299.
Studebit paci. 304. seq.
Nunquam muneribus corrumpetur. 305.
Numerus non minuetur. *ibid.*
Subordinatum in Monarchiâ. 299.
Concilii supremi in Aristocratiâ fundamenta. 322. seq.
Officium; principem non creet. 325.
Plurium urbium quomodò instituendum. 341.
Et quando convocandum. 342. 344.
Quæ ad id deferenda. 329.
Ordo. 344.
Concilia sunt æterna. 319.
Concionatores ex plebe lecti Senatoribus subordinandi. 339.
Conclusio optima unde promenda. 386. 388.
Concordia ex metu infida est. 226.
Eam Justitia, &c. gignunt. *ibid.* & 191. seq.
Confusioni ordo præfertur ab hominibus. 38.
Ea nulla est in Naturæ Origine. 381.
Ejus notabilis causa. 385.
Origo, & quo pacto evanescat. 376.
Connexio rerum & causarum est eadem. 48.
Consanguinei à Conciliis arcendi sunt. 335.
Conscientiæ morsus quid. 111. 151.
Consilia quædam, & an semper sint celanda. 314.
Consiliarii Regii sunt necessarii. 302.
Quales, & cujus ætatis esse debeant. 303.
Cur callidi debeant esse. 308.
Ad vitam non eligendi. 307.
Sint Duces belli. 309.
Consternatio quid. 127. 136.
Oritur ex duplici timore. 157.
Consules in Aristocratiâ qui dicantur, eorum numerus, & officium. 331.
Urbium à Patriciis eligendi, eorum numerus. 344.
Contemptus quid. 148.
Causa. 136. seq.
Tristitiam auget. *ibid.*
Contingens nullum est. 26.
Quid. 30. 165.
Quo respectu dicatur. 30.
Existentiam præsentem secludit. 174.
Contingentia. 43.
Quomodo ea contemplemur. 81.
Contractus quando violandus. 288.
Controversiarum origo. 85.
Etiam inter Philosophos. 77.
Corpus non est Deus. 13.
Quid sit. 40.
Quikindicet. 17.
Existens est Mentis objectum. 51. 65.
Nostrum confusè cognoscimus. 51.
Motum, aut quiescens quamdiu in eo statu perseveret. 54.
Modi ejus unde. 55.
Durum, molle, fluidum quid. 56.
Humanum unde componatur; pluribus modis afficitur. 58.
Humanum externa corpora plurimis modis afficit. 59.
Continuò regeneratur. 58. 64.
Suum existere, quomodò Mens cognoscat. 63. 64.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Corpus, & Mens unum, & idem sunt. 65. 97.
Ejus partes quatenus ad essentiam corporis pertinent. 66.
Partes ejus motûs aliis communicare possunt. 67.
Partes sunt compositæ, & individuæ. *ibid.*
Corpus externum quatenus Deus novisset. 67.
Suum quando Mens noscat. 70.
Durationem ejus Deus inadæquatè scit. 71.
Multùm mutatur. 95.
Mentem ad Cogitandum non determinat. 97.
Ab alio corpore determinatur. *ibid.*
An ex nutu Mentis agat. 98.
Ejus vires nemo determinavit. 98. seq.
Ejus potentia quando minuatur. 106.
Ex diversis componitur, & diversimodè afficitur. 110.
Puerorum quasi in æquilibrio est. 121.
Mente affecta simul afficitur. 171.
Forma ejus in quo. 195.
Quando moriatur. 196.
Alimentis diversis indiget. 230. 200.
Ad plurima aptum nobis utile est. 261.
Nostrum qui sit sub alterius potestate. 274.
Corpus humanum est pars Naturæ. 441.
Modificatum, ut pars, consideratur. *ibid.*
Corpora infinities variant. 58. 441.
Ratione Substantiæ ab invicem non distinguuntur. 53. 56.
In quibus conveniant. 54.
Unita quæ sint. 56.
Unde ad motum, vel quietem determinentur. 54. seq.
Sunt res singulares. 40. 54.
Ratione in infinitum dividimus. 413.
Eorum existentia ex Extensione demonstrari nequit. 596.
Creare & conservare an sint idem. 475.
Creata existentiam non involvunt. 23.
Crudelitas quid. 229. 157.
Cupiditas definitur. 164. seq. 146. 181.
Ea ad Naturam naturatam pertinet. 27.
Quæ, & quatenus major sit. 124. 199.
Appetitûs, & cupiditatis differentia. 104.
Ea est cujusque affectûs essentia. 142. 141.
Quomodò à se ipsâ differat. 142.
Oritur ex boni, & mali cognitione. 176.
Erga futurum cupiditate præsentis suavis coërcetur. 176. 214.
Ex lætitiâ est fortior. 177.
Contingentium præsentibus coërcetur. *ibid.*
Quæ excessum habere. 198.
Quæ non habere possit. 212.
Ex passione orta cur cæca dicatur. 211.
Est hominis essentia. 212.
Quæ bona, aut mala. 210.
Ex ratione orta bonum directè quærit. 214.
Quatenus sit virtus. 239.
Cupiditates majores quæ sint; earum vis ut determinanda. 176.
Ex nostrâ Naturâ quomodò sequantur. 222.
Ex adæquatis ideis ad Mentem referuntur. *ibid.*
Quænam excessum habere nequeant. 139.
Ex inadæquatis ideis ortæ tantùm Passiones sunt. *ibid.*

D.

Davidem Achitophel maximè terruit, Sauli partibus favens. 307.
Deceptio maxima circa fictionem sit. 380.
Decretum mentis quid. 99. seq.
An ex libero ejus decreto loquamur. *ibid.*
Definitio trianguli quid exprimat. 6.
Vera quid involvat. 6. 519.
Ex eâ proprietates plures educuntur. 16. 599.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Perfectæ conditiones. 386.
Debet esse affirmativa. 387.
Rei creatæ, & increatæ requisita : cujusque optima. ibid.
Definitiones duûm generum sunt. 459. 460. seq.
Vera rem, ut est extra intellectum, explicat. 462.
Earum, & axiomatum convenientia, & differentia. 462.
Vera multitudinem excludit. 519.
Dei quid includat. 520.
Substantiæ. 463.
Ejus cum aliâ conjunctio novas producit proprietates. 597.
De Deo tradituræ. 554. 589.
Delectatio rei petitur cum omnibus suis circumstantiis. 123.
Delictis in quantum fœuendum. 361.
Delirium quid. 376.
Ejus causa. 472.
Ejus species. 199.
Quando homines dicatur expisse. ibid.
Democratia quid. 476.
Ejus mala. 291.
Ab ea Peregrini excludendi, ut & Servi, & Mulieres. 353
Ab Aristocratiâ differt. 352.
In eâ omnes jus suffragii habent. ibid.
Democritus laudatur ; ejus Fortuna. 580.
Demonstrativ verosimilis qualis esse debeat. 579.
Ad impossibile deducens, quando usurpanda. 592.
Desiderium quid. 124.
Lætitiæ opponitur. 155. seq.
Narrandi cæs, ut eas solent homines, ex historiis de spectris patet. 566.
Desperatus quid. 116. 151. seq.
Desperatio quid. 111.
Unde. 150.
Determinatio quid sit. 100.
Determinatum quid. 524.
Extensio determinata concipi nequit. ibid.
Devotio quid. 136. seq. 149.
In amorem degenerat. ibid.
Deus definitur. 1. 8. 184. 397. 404. 589. 599.
Est absolutè infinitus. 2.
Necessariò existit. 8. seq.
Omnia comprehendit. 12.
Est unicus. 12. 29. 404.
Impropriè unus dicitur. 520. 557. seq.
Est incorporeus. 13.
Infinita habet attributa. 16.
Ex legibus suæ Naturæ agit. 17.
Non cogitur ab alio. 17.
Est causa per se, & prima. 17.
Ex perfectione suâ incitatur ad agendum. 17.
Solus est causa libera. 17. 27. 32.
Et solus res determinat. 24. seq.
Est æternus. 20. 11.
Causa immanens omnium rerum. 19. 31. 46. 49. 449. 512.
Immutabilis. 21.
Est causa efficiens essentiæ, & existentiæ rerum. 16. 21. 24. 593.
Est causa rerum singularium productarum absolutè proxima. 26.
Et quomodo. 24.
Non est res contingens. 26.
Quatenus causa Modorum, quatenus immediatè producat. ibid.
Est Natura Naturans. 27. 449.
Quo ordine, & modo res producat. 29.
Non est ante sua decreta. 31.
Nec ea mutat. 31.
Omnia prædeterminavit, & quomodò. 33.
Cur iratus ab hominibus fingatur. 35.
Non agit ex libertate voluntatis. 29. 33.
Ad certum finem, & hominum usum an omnia dirigat. 34. 35.
Et operetur. 36.
Omnia perfectissimè creat. 32.
A quibus Fato subjiciatur falso. 32. 453. 554.
Est causa sui & rerum : Harmonia non delectatur. 38.
Est res extensa. 42.
Cogitat. 42.

Et

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Et causa cogitandi est. 97.
Necessariò agit 43.
Ideas, & unde formet. 43. 44.
Est causa ideæ. 46.
Uniuscujusque rei ideam habet. 51.
Deus, Dei intellectus, & res intellecta sunt idem. 46.
Quatenus humanum, & ejus partes, & quatenus corpora externa cognoscat. 64. 69.
Corpus externum quatenus adæquatè cognoscat. 67.
Adæquatè rerum constitutionem, & corporis nostri durationem novit. 71.
Aliarum Mentes in se continet; mentis essentiam constituit. 66. 96.
Eadem, quâ existit necessitate, agit; Non finis causâ operatur. 163.
Nullum amat. 247.
Nullum odit. *ibid.*
An tristitiæ sit causa. 248.
Quâ ratione existat, ac operetur. 273.
Seipsum amore intellectuali intelligit. 258.
Secundùm essentiam ubique est. 454.
Quomodò dicatur in peccatores irasci. 458.
An ullâ re delectetur. 514.
Abstractè res non novit. 480.
Liberè existit. 584.
Totus omnino non cognoscitur. 580.
Non habet diversas libertates. 578.
Dei existentia est certissima. 10.
Essentia absolutam perfectionem involvit. *ibid.*
Attributa sunt Extensio, & Cogitatio. 12. 13. 592.
Potestas. 17.
Omnipotentia quomodò concipienda. 18.
Intellectus, voluntas, & potentia idem sunt. 18. 19.
Intellectus à nostro differt, & est causa rerum. 19.
Existentia non differt ab essentia. 20.
Cogitatio est infinita. 21.
Modi attributorum sunt Natura Naturata. 27.
Intellectus, & Voluntas ut se habeant. 29.
Essentia Voluntatem renuit. 31.
Voluntas an sit causa perfectionis, & imperfectionis rerum; essentia est immutabilis. 32.
Potentia, & essentia idem. *ibid.*
Judicia an humanum captum superent. 35.
Diversas cultus undè. 35.
Voluntas ignorantiæ asylum. 37.
Potentia est actuosa essentia. 43.
Cognitio figmentis non juvatur. 50.
Cognitio cur hominibus obscura. 84.
Essentiam infinitam adæquatè cognoscimus. 83. 84.
Ex solo ejus nutu agimus. 91.
Major cognitio majus bonum aliis cupit. 191.
Cognitio est summum bonum. 184.
Ex ejus Naturâ omnia sequuntur. 453.
Amor est amor mentis intellectualis. 258.
Ejus, & rerum potentia eadem. 270.
Instituta nemo violare potest. 276.
Talem cognitionem habere debemus, ut de eo nequeamus dubitare. 382.
Deo affectûs humanos qui affingant. 5.
Sine eo nihil est, nec concipitur. 17.
Qualis Intellectus, & Voluntas tribui debeat. 18. 19.
In Deo omnia sunt, & ab eo pendent. 26. 27.
Intellectus potentiâ non competit. 31.
Imaginatio à vulgo tribuitur. 38.
Qualis competat cognitio. 48.
Ei obsequi quid. 277.
De Deo nil possumus fingere. *ibid.*
Deum quis amet. 246.
Nemo potest odisse. 247.
Quando magis intelligamus. 252.
Magis eum amare est liberum magis esse. 277.
Diabolum quis seduxerit. 272.
An homines impunè decipiat. 612.
Dictator in Aristocratiâ an creandus. 347.

Cur

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Cur apud Romanos creatus: ejus Potestas periculosa est. 348.
Discordiæ formam Civitatum mutant. 291.
Distantiam temporis ad certum limitem imaginamur. 166.
Distinctionis realis nota. 15.
Diversitas substantiarum unde liqueat. 8.
Divina Natura ante omnia contemplanda. 49.
Quando de eâ participemus. 200.
Divitiis Philosophus abstineat. 357.
Eæ lætitiam adferunt. 358.
Mentem distrahunt. *ibid.*
Cur eæ quærantur. 358.
Earum mala, & unde. 359.
Quatenus profint. 360.
Quantæ sint comparandæ. 361.
Dominus in statu Naturali nullus est. 194.
Dolor quid indicet. 105.
Ejus Vis quomodò definiatur: habet infinitos gradus. 198.
Quatenus bonus. *ibid.*
Dubitatio differt à Fluctuatione. 109.
Ejus in animâ origo. 381.
Per rem ipsam in animâ non datur. *ibid.*
Quomodò tollatur. 382.
De Deo quando accidat. *ibid.*
Ejus Definitio. 382.
Dux belli in quantum tempus eligendus: in Monarchiâ ex Consiliariis. 294. 309.
In Aristocratiâ ad annum ex Patriciis legendus. 321.
Subinde Remp. opprimit. 322.
Dulcia quæ. 38.
Dura quæ. 38. 56.
Duratio quid. 41. 466.
Cur indefinita. 41.
Eam singularium inadæquatè scimus. 213.
Corporis unde pendeat. 70. 71.
Rerum ab essentiâ non determinatur. 165.
Quomodò eam determinamus. 466.
Ex momentis non componitur. 468.

E.

Ebrietas quid. 258.
Ebullitio in Nitro unde. 411.
Ecclesia. Vide Romana Ecclesia.
Effectus unde sequatur. 2.
Ejus cognitio. 386.
Perfectissimus. 36.
Ellipsis variè formatur. 391.
Ens infinitum quomodò definiendum. 8.
Quid exprimat. *ibid.*
Quodnam sit. 42.
Cogitans quando plus habeat realitatis. 42.
Infinitum concipimus. *ibid.*
Necessariò existens est indivisibile. 522. 524.
Unicum. *ibid.*
Meram exprimit perfectionem. *ibid.*
Ejus proprietates. 521.
Entia imaginationis. 39.
Entia rationis pro lubitu definiuntur. 387.
Error quid. 62. 73. 376.
Circa solis distantiam in quo. 73.
Quatenus non fit in imaginatione. 90.
Quomodò contingat. 91.
Plerorumque origo. 84.
Orti ab imaginatione qui sint. 385.
Juxta Cartesium quid sint. 399.
Eorum causæ. 588.
Essentia, potentia, & existentia idem sunt. 10. 20. 32. seq.
Creaturarum excludit existentiam. 23.
Essentiæ Dei non competit voluntas. 31.
Ad essentiam rei quid pertineat. 40. 49. 50.
Hominis. 48. 49.
Dei est actuosa. 43.
Quatenus partes essentiam corporis constituant. 66.
Imaginum in quo. 88.
Essentiæ Dei cognitio est adæquata. 83. 84.
Mentis in quo. 101.
Rei quædam profert. 102.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Durationem non determinat. 165.
Mentis consistit in cognitione. 191.
Rei ex aliâ inadæquatè concluditur. 362. seq.
Ex auditu non percipitur. 364.
Rei adæquata cognitio est necessaria. 365.
Intima unde petenda. 389.
Existentiæ, & non existentiæ causa danda est. 7. 8.
Existentia circuli unde sequatur. 9.
Necessaria cui competat. 9.
Dei à priori, & posteriori probatur. 8. 9. 10.
Rei unde. 10.
Perfectionem involvit. 10.
In creatis ab essentiâ differt. 23.
Rei definitæ unde sequatur. 30. 403.
Singularibus cur tribuatur. 83.
Eam ponit res necessaria. 173.
Rei ex pluribus attributis sequitur. 463.
Generaliùs concepta confusior est. 372.
Existere est potentia. 9. 10.
Existimatio quid. 116. 151.
Semper mala est. 202.
Hominem superbum reddit. *ibid.*
Experientia homines gubernare docuit. 268.
Vaga quid. 362.
Vagæ fructûs. *ibid.*
Ab Intellectu determinanda est. 362.
Docet tantùm accidentia. 365.
Cui inferiat, & quid doceat. 464.
Extensio Dei attributum est. 12. 13. 42. 526.
Non terminatur Cogitatione. 403.
Parte materiæ annihilata evanescet. 404.
Ex eâ corporum existentia demonstrari nequit. 596.

F.

Facultates sic dictæ in Mente nullæ sunt. 85. 86.
Sunt Notiones universales. 86.
Facultas judicandi quatenus sub alterius sit potestate. 274.
Volendi, & sentiendi quodammodò infinita. 89.
Falsitas idearum. 72.
In quâ cognitionis privatione sita. 72. seq.
Ejus causa. 78. seq.
Ejus forma non est quid positivum. 91.
In quo. 87. 167. 379.
Idearum se ipsam deregit. 389.
Falsum à vero quomodò distinguatur. 79.
An ex falsis verum sequatur. 459.
Fastidium quid. 145.
Fatum inflexibile est. 456.
Qui Deum fato subjiciant. 32.
Fatalis necessitas quomodò sit intelligenda. 451. seq.
Favor quid. 154. 204.
Cum ratione convenit. 204.
Circa quæ versetur. 113.
Fœmina quâ ratione sint sub Viri potestate. 353.
A Regimine excludendæ. 354.
Cum Viris jus æquale non habent. 354.
Felicitas in quo. 178. 223. 360.
Nostra est in Dei cognitione. 91.
Quibus adscribatur. 261.
Ferdinandus, Catholici dicti, ad Concilium respontio. 316.
Fictio circa quæ versetur. 371.
De Deo fieri nequit: nec de æternis veritatibus. 372.
Circa Quæstiones: circa essentias quid faciat. 373.
Circa impossibile nulla est: apud vulgum: eam rei necessitas excludit. 373.
An fictio fictionem terminet? 375.
In re benè percepta nulla est. 376.
Non est simplex: non multum à somno differt. 376.
Cum veris ideis non confundenda. 377.
Ejus potentia quando major, aut minor sit. 374.
Ejus præcipitantia quando evanescit. 376.
Fides quamdiu maneat constans. 274. 306.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

An eam servare oporteat. 285.
Figura est negatio: in determinatis tantùm locum habet. 558.
Sunt entia rationis. 599.
Figmenta ad Dei cognitionem nihil juvant. 50.
Finis est duplex: de eo doctrina naturam evertit, & Dei perfectionem tollit. 36.
De eo Doctrina homines ad ignorantiam deducit. 37.
Quid sit. 166.
In scientiis est unicus. 361.
Finitum esse quid sit. 5. 25.
Rei finitæ determinatio unde. 25.
Finita Voluntas unde determinetur. 28.
Flamma quomodò excitetur. 425.
Fluctuatio quid. 109. 110.
A dubitatione differt. 109.
Quando ea in nobis fiat. 120.
Fluida corpora. 56. 413.
Eorum Natura. 415.
Formæ Substantiales, qualitates &c. rejiciuntur. 419. 432. 434.
Formale idearum. 44.
Esse rerum quomodò ex divinâ Naturâ fequatur. 45.
Fortis quis dicatur. 221.
Ejus Virtutes, & proprietates. *ibid.*
Fortitudo quid. 144.
Fortitum & Necessarium sunt contraria. 570. 578.

G.

Gaudium quid. 111. 151.
A gaudio differt. 145.
Generositas quid. 144.
Affectûs malos declinat. 201.
Injurias propulsat. 244.
Genuenses ex Peregrinis judices malè legunt. 335.
Glandula pinealis an sedes animæ. 234.
An in medio cerebro. 236.
Ejus motûs gradus. *ibid.*
Gloria quid. 122. 155.
Unde. 202.
Nimia quomodò sedanda. 245
A Ratione quæ oriatur: vana quæ. 209.
Ejus qui sint maximè cupidi. 244.
In Sacris literis quid significet. 259.
Gloriosus facilè superbit. 120.
Gratitudo quid. 128. 156.
Gratissimi qui sint. 219.

H.

Hæreticus quis habeatur. 37.
Hæres Regni sanguine proximus. 300.
Hilaritas quid. 105.
Excessum nequit habere. 197.
Hollandorum Resp. ex provincia Nomen habet. 318.
Interitus. 338. 346.
Qualis fuerit. 346.
Homo propter finem agit, & causas finales inquirit. 34.
Causarum ignarus nascitur. 34.
Deum iratum fingit. 35.
An ejus causâ omnia fiant. 37. seq.
Ità est creatus, ut ratione gubernetur. 39.
Mente, & corpore constat. 51.
Ab uno objecto diversimodè afficitur. 134.
Sæpe lætitiæ, & tristitiæ suæ est causa. 135.
Quatenus se cognoscat. 137.
Quid conetur, & cupiat. 139.
A causis externis multimodis agitatur. 145.
An minùs justo de se sentire pollit. 154.
Necessariò, & maximas patitur mutationes. 168. 169. 196.
Passionibus necessariò est obnoxius. 169. 269.
Quid appetat, fugiatque. 179. 189.
Quis agat ex virtute. 181. 189.
Quis patiatur. 182.
Nequit conari, ut non existat. 180. 181.
Impotens se interficit. 180.
Quatenus intelligit, agit. 182.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Suum esse conservare conatur. 182.
Homo homini utilissimus. 179. 189. 190. 218. 224.
Cur varius, & inconstans. 187.
Quid jure agat, & judicet. 193.
Ei quid utile, & noxium. 195.
Liber semper cum fide agit. 220.
Liber quis sit. 216. 273. 274.
Liber vitam meditatur. 217.
Liber nullum boni, aut mali formet conceptum. 217.
Liber ignarorum beneficia declinat. 219.
Liber potiùs in Civitate vivit. 221.
Primus qui libertatem amiserit. 218.
Homini quid interest. 216.
An perfidia se à morte liberare debeat. 220.
Ut educandus. 225.
Se conservare studet. 272. seq.
Semper juxta Regulas Naturæ agit. 271.
An contra Dei decretum, & quatenus peccet. 278.
Homo Politicus tractatus est pestimus. 539
Hominis essentia à quibus constituatur. 49. 50.
Liberi finis ultimus. 225.
Vis existendi est limitata. 168.
Potentia unde determinetur. 184. seq.
Ut juvetur. 224.
In ejus potestate non est ratione semper uti. 273.
Definitio, quod sit animal rationale, quatenus concipitur. 205.
Homines cur invicem sint contrarii & molesti. 188. 193. 139. 225.
Quomodò concorditer vivant. 194.
In bruta jus habent. 193.
Variare possunt. 135.
Fidi, justi, honesti quinam. 179.
Cur optimæ magis moveantur. 177.
Quatenus conveniunt. 188. seq.
Quatenus æquent. 289
Naturâ passionibus obnoxii non conveniunt. 186.
Largitate vincuntur. 227.
Mentis æternitatis sunt conscii. 257.
Extra Societatem vivere nequeunt. 268. 291.
Qui sint magis timendi. 275.
Naturâ hostes sunt. *ibid.*
Non nisi generantur. 404.
Cur sint coram Deo inexcusabiles. 453. 457. 456.
Honestum quid dicatur. 192.
ab Honore Philosophus abstinere debet. 357.
Honor Lætitiæ est causa. 358.
Eum qui ambit, vulgum captare debet: eo Mens maximè distrahitur. 358.
Ejus Mala, & eorum origo. 359.
Quatenus prosit. 360.
Horror quid. 136.
Hostes imperii qui sint. 282.
Qui maneant. 284.
Humanitas quid. 118. 158.
Humilitas quid. 152. 154. 155.
Non est Virtus. 295.
Hypothesis qui fiat, quid de iis sentiendum. 374.

I.

Idea vera cum ideato convenit. 27.
Est Mentis conceptus. 40.
Adæquata veræ ideæ proprietates habet. 41.
In Deo datur omnium, quæ ex ejus essentia sequuntur. 43.
Dei est unica. 44.
Circuli, & circulus idem sunt. 46.
Rectanguli in circulo cum eo existit. 47.
Rei singularis Deum pro causâ habet. 48.
Rei singularis est modus cogitandi. *ibid.*
Rei existentis esse humanæ Mentis constituit. 50.
Cujuscunque rei est in Deo. 51.
Mentis humanæ ex plurimis ideis componitur. 59.
Mentis humanæ datur in Deo. 64.

Cor-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Corporis, & Corpus idem sunt. 65.
Mentis Menti, ut Mens Corpori, unita est. 65.
Mentis, & Mens idem. *ibid.*
Ideæ quid. 65. 80.
Mentis, & Corporis eodem modo ad Deum refertur. 66.
Affectionis Corporis humani externi adæquatam cognitionem non involvit. 67.
Ideæ affectionis Corporis humani Mentis adæquatam cognitionem non involvit. 69.
Adæquata est vera. 72.
Adæquata quando in Mente sit. 75.
Vera dubitationem excludit. 79. 80.
Adæquata veritatis; inadæquata falsitatis causa est. 79.
Veram habere est rem optimè scire. 80.
Veræ, & falsæ differentia. *ibid.*
Rei singularis essentiam infinitam involvit. 83.
Falsa certitudinem excludit. 87.
Quatenus idea affirmationem, aut negationem includit. 88.
Cognitionem involvit. *ibid.*
Una alia est perfectior. 89.
Adæquata necessariò effectum producit. 96.
Corporis existentiam excludens in Mente dari nequit. 104.
Ideæ quà ratione sit contraria. 105.
Idea vera differt ab ideato: quoad essentiam formalem potest esse objectum alterius essentiæ objectivæ. 366.
Vera à cæteris perceptionibus est distinguenda. 370. 371.
Simplicissima est clara, & distincta. 376.
Ficta est confusa. *ibid.*
Falsa quomodò à fictâ differat. 377.
Falsa refertur ad existentiam rei, cujus essentia nota est. *ibid.*
Vera quando cum confusa misceatur. 380.
Vera est simplex, aut ex veris composita. 384.
Falsa, ficta, &c. ab imaginatione oritur. *ibid.*
Dubia in dubium nos pertrahit. 381.
Specialior est clarior. 388.
Dei Auctori est clara. 580.
Ex quâ omnes circuli proprietates educuntur, à causâ efficiente petenda. 589.
Ideæ Deum, quatenus cogitat, pro causa habent. 44.
Quò plus realitatis habent, præstantiores sunt. 53. 160. 191.
De corporibus externis nostri Corporis constitutionem magis indicant. 160.
Idearum, & causarum ordo, connexioque est eadem. 64. 45.
Affectionum Corporis à Mente percipiuntur. 65.
Affectionum corporis corporis Naturam involvunt. 66.
Affectionum corporis quatenus confusæ. 69.
Omnes quatenus veræ: falsitatem mutilatæ involvunt. 72.
Adæquatæ ex adæquatis sequuntur. 79. 528.
Sunt cogitationis conceptûs. 86.
Ab imaginatione distinguuntur. 87.
A verbis, & imaginibus distinguendæ. 87. 88.
Sunt adæquatæ, & inadæquatæ. 96.
Adæquatè certitudinem includunt. 184.
Invicem commercium habentes aliæ ex aliis deducuntur. 368.
Claræ, & distinctæ nunquam queunt esse falsæ. 378.
In iis reale quid est, per quod veræ à falsis distinguuntur. *ibid.*
Inadæquatæ unde in nobis oriantur. 380.
Ad Normam veræ ideæ cogitationes examinandæ. 380.
Veræ in dubium vocari nequeunt. 382.
Claræ, & distinctæ quomodò acquirantur. *ibid.*
A rebus Physicis sunt deducendæ. 388.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Ex aliis formatas Mens multis modis determinat. 391.
Positivas prius format. *ibid.*
Determinatæ. *ibid.*
Absolutæ infinitatem exprimunt. *ibid.*
Falsæ, ac fictæ nihil positivi habent. 392.
Veræ, & adæquatæ differentia. 589.
Ignarus acquiescentiâ verâ caret. 264.
An ordinem Naturæ perturbet. 271.
Ignorantiæ asylum vulgò est Dei voluntas. 37.
Imaginatio Deo indigna est: eam infinita superant. 38.
Adæquatam corporis externi cognitionem excludit. 68.
Fit dum Mens corpora contemplatur. *ibid.*
Est cognitionis primum genus. 78.
Per eam res, ut contingentes, contemplamur. 81. seq.
Ut fluctuetur. 82. 87.
Errorem non involvit. 90.
Intensior quæ sit. 171.
Quid sit. 167. 172.
Perit. 262.
Per eam patimur. *ibid.*
Veri præsentiâ non evanescit. 168.
Corporearum, & singularium est. 383.
Ab intellectu diversa est. 384.
Ab eâ omnia patitur: quædam sub imaginationem non cadunt. *ibid.*
Verba sunt pars imaginationis. 385.
Ejus Vires. 471.
Ex sanguine tenaci qualis: ab animæ constitutione determinatur: ejus Effectus omnia esse possunt. 472.
Imagines rerum sunt corporis humani affectiones. 62.
Quando, & cur confunduntur. 76. seq.
Earum essentia à solis motibus corporeis constituitur. 88.
Rei præsentis, ac præteritæ hominem eodem modo afficit. 110.
Debilior quando reddatur. 172.
Ad plures res relata mentem magis occupat. 245.
Quibus imaginibus facilius jungantur. 245. seq.
Ad Dei ideam Mens referre potest. 246.
Imagines, triumphi &c. servitutis potius sunt signa. 350.
Imperfectio in rebus nulla est. 479.
Quid inferat. 525.
Est tantùm denominatio. 571.
Imperfectum vulgò quid dicatur. 161. seq.
Est tantùm modus cogitandi. 163.
Imperium ut stabilitur. 269.
Ejus Virtus est securitas. *ibid.*
Fundamenta unde petenda. *ibid.*
Quis teneat. 276.
Hostes ejus qui sint. 282.
Id affectare non licet. 286.
Tenens Legum est interpres. 288.
Optimum quodnam. 289. seq.
Quomodò sit instituendum: Democratici mala. 292.
Monarchicum praxi est Aristocraticum. *ibid.*
Monarchicum qui stabiliendum. 293.
Monarchici fundamenta. 293.
Regium sit indivisibile. 312.
Imperii potentia ex civibus æstimanda. 309.
Monarchici optima forma. 315.
Aristocraticum. 317.
Aristocraticum absolutum ferè est. 318. 319.
Ut in aliud mutatur. 320.
Aristocraticum vitiosum quomodò emendetur. 347.
Aristocratici ruina unde. 349.
An imperium possit esse æternum. 351.
Romanorum cur interierit. *ibid.*
Impius vulgò quis habeatur. 37.
Impossibile quid dicatur. 30.
De eo quid, & quomodò Fictio fiat. 373. 374.
Imposcens quis dicatur. 180.
Improbi probis deteriores. 481.
Qui sint, & à probis differant. 513.
Indifferentia est mera ignorantia. 578.
Indignatio est odii species. 113. 151.
Est necessariò mala. 204.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Malè æquitatem præ se fert. 228.
Individuum, forma. 56.
Naturam quomodò retineat. 57.
Compositum. 58.
Unum est tota Natura. *ibid.*
Infinitum est absoluta affirmatio existentiæ Naturæ. 5. 22. 25.
Illa vox variè sumitur. 465.
Quale in nullas partes dividatur: quale solo infinito majus sit. 466.
Actu cur quidam negârint. 468. 470.
Inter finitum, & infinitum non est proportio. 572.
In infinitum, quatenus procedere liceat. 534.
Infinita ex Dei Naturâ sequuntur. 16. 21. 29. 44.
Quædam sunt suâ Naturâ, quædam vi causæ. 465. 469.
Infinitus intellectus Dei attributa comprehendit. 44.
Infinitas ex partium multitudine non concluditur. 596.
Ingratitudo, non est affectus: est turpis, & cur. 220.
Inhumanus quis. 203.
Injuriæ æquo animo ferendæ. 226.
Injustum in statu Naturali nihil est. 194.
Est notio extrinseca. 195.
Quis injustus dicatur. 278.
Instrumenta humana intellectualia. 366. 390.
Quomodò crescant. 369.
In Jove Eclypsis observata. 436.
Intellectus Dei, Voluntas & Potentia idem sunt: à nostro differt: Dei est rerum causa. 19. 87. 88. 89.
Actu finitus, aut infinitus Dei attributa tantùm comprehendere debet: ad Naturam naturatam pertinet. 27. 44. 463.
Potentialis non datur. 28. 31.
Est certus cogitandi modus. *ibid.*
Ad Dei Naturam se habet, ut quies, & motus. 29.
Dei est invariabilis, & ab essentiâ non differt. 31.
An latior Voluntate. 88.
Est purgandus. 361.
Instrumenta sibi fabricat. 366. 368.
Ei non competit memoria. 383.
Memoriam corroborat. *ibid.*
Proprietates habet octo: ejus definitio ut innotescit. 390.
Eo solo multa intelligimus. 468.
Casibus non est obnoxius: differt ab imaginatione. 528.
Invidiæ definitio. 114. 139. 152.
In eos, quibus benè est, fertur. 121. 126.
Jungitur Æmulatio. 156.
A Naturâ hominibus inest. 139.
Iræ definitio. 128. 156.
Oritur ex injuriis. 244.
Quomodò superetur. *ibid.*
Irrisio definitur. 149.
Ex eâ orta lætitia solida non est. *ibid.*
Ex conceptu rei exosæ oritur. 137.
Judicium suspendere, quid significet, & illud suspendere nequimus. 88. 90.
Ejus incostantia unde. 135.
Judicium in Monarchiâ numerus. 298.
In Aristocratiâ numerus, & officium. 310. 335.
Unde ii legendi, tormentis crimina non extorqueant. 336.
Quomodò in Aristocratiâ plurium Urbium eligendi. 343.
Jus in bruta homines habent. 193.
Cujusque potentiâ definitur. 270.
Quousque se extendat: cur ratione non definiatur. 271.
Naturæ nihil prohibet. 273.
Quomodò cujusque minuatur. 275. 279.
Et augeatur. 275.
Quamdiu nullum sit. *ibid.*
Imperii est Naturæ jus. 278.
Naturæ in Statu Civili non cessat. 279.
Civitatis multitudinis potentiâ definitur. 282.
Summarum Potestatum. 285. seq.
Regis. 304.
Civile est Regis voluntas. 312.
Summæ Potestatis in Aristocratiâ. 321.
Juris alterius quamdiu simus. 274.
Quamdiu nostri. 275.

Plures

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Plures plus simul habent. 275.
Jura belli uniuscujusque Civitatis sunt. 284.
Ad jura Civitatis quæ non pertineant. 281. seq.
Tam firmanda, ut vel Rex ea solvere nequeat. 301.
Juramentum in Aristocratia quale esse debeat. 340.
Justus quis dicatur. 278. 314.
Justitia & injustitia in Statu Naturali locum non habent. 198.
Quomodò in Monarchiâ administranda. 298.
Justitia & Charitas est signum veræ fidei. 611.

L.

LA in sanguine humano repertum. 443. seq.
Laus quid. 119.
Lætitiam fovet. 137.
Lætitia Mentem perfectiorem reddit. 104. 112. 142.
Eâ affici quid. 108. 112. 137.
Res quævis ejus per accidens potest esse causa. 107. seq.
Ex rei amatæ conservatione oritur. 111.
Ex rei exosæ destructione. 112. 113. 132.
Rei lætæ existentiam ponit. 114.
Minùs solida quæ sit. 114.
Imaginaria quæ sit. 119.
Quis se cum lætitiâ contempletur. 119.
Agendi potentiam auget. 124
Ejus augmentum. 132.
Amoris lætitiam homo retinere conatur. 125.
Per accidens. 123.
Renovatio ejus unde. 132.
Mentis ex contemplatione potentiæ agendi. 137.
Ex irrisione non est solida. 149.
Ex pravis actionibus unde. 153.
Directè est bona. 197. 210.
Habet excessum. 231.
Ex honoribus, & opibus augetur. 358.
Legati in Monarchiâ ex Nobilibus legendi. 300.
Eos in Aristocratiâ Concilium supremum legat. 329. 342.
Lentes circulares laudantur. 561.
Lex de non esu carnium vana est. 192. seq.
Civitas eas interpretatur, fert, abrogat. 287. seq.
Aristocratiæ lex primaria. 324.
Leges in Aristocratiâ non mutentur. 342.
Fruſtrà leges Sumptuariæ conduntur. 349.
Juxta Naturæ leges omnia fiunt. 375.
Leges media salutis Prophetis dicuntur. 480.
Legis Divinæ summa est Dei amor. 555.
Supra legem sunt Virtuosi. 481.
Libertas nulla est in Mente. 85.
Summa est Virtus. 92.
In libertate Mentis non est recordari rerum. 100.
Quomodò eam Adam amiserit. 218.
Agendi potestatem ponit. 274.
In Rep. quare pereat. 346.
Animæ an competat. 375.
Juxta Cartesium quæ sit. 582.
Ejus essentia in liberâ necessitate sita. 584.
Vulgò quæ sit. 585.
Liber homo ex rationis dictamine vivit. 217. 274. 277.
Adæquatas tantùm habet ideas: vitam, non mortem meditatur. *ibid.*
Est gratissimus: amicitias jungit. 219.
Liber homo non est. 73. 273. seq.
Quando fiat. 501.
Vulgò quis dicatur. 263.
Cur se homo putet. 85. 99.
Libera res per se est concipienda. 133.
Multitudo majori spe ducitur. 290.
Liberum decretum est figmentum 85. 148.
Liberi jure Civili Parentum hæredes sunt. 312.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Libere quæ se agere homines credant. 99.
Libido quid. 184.
Contrarium non habet. *ibid.*
Est mala. 359.
Mentem turbat, & habetat: eamque sequitur tristitia. 358.
Linea ex punctis non componitur. 15. 467.
Lumen intellectûs Deus incorruptè servat. 498.
Luxuria quid. 158.
Contrarium non habet affectum. *ibid.*

M.

Machiavellus notatur, & laudatur. 190. 191.
Majestatis reus in Aristocratiâ quis sit habendus. 328.
Mahumed fuit Impostor. 556.
Mahumedanæ Ecclesiæ ordo constantissimus est. 613.
Malum vulgus nominat, quod ad valetudinem & cultum Dei non conducit. 37. 38.
In se consideratum est tantùm modus cogitandi. 164.
Philosopho quid sit. 165.
Est tristitiæ tantùm affectus. 116. 171.
Cum nostrâ naturâ commune quid debet habere. 184.
Quatenus tale, est nobis contrarium. 185.
Malum inferendi conatus est ira. 128.
Quid dicatur. 195. 223.
Ejus cognitio est inadæquata 215. 273.
Ex rationis ductu minùs sequimur *ibid.*
Id à nobis arcemus. 224.
In Adami actu erat tantùm privationis Status. 479.
Absolutum nullum est. 484.
Essentiam rei cujusdam non exprimit. 512.
Materiæ partes tantùm modaliter distinguuntur. 15.
A materiâ subtilissimâ an oriatur calor. 427.
Indefinita nullam habet figuram. 558.
Mathesi finem non spectat, sed versatur circa figurarum essentias, & proprietates. 35.
Matrimonium cum ratione convenit. 227.
Regi cum extraneâ inire ob periculum non licet. 312.
Mechanica tractanda. 561.
Medicina excolenda est. 561.
Melancholia partes omnes affectas indicat. 105.
Est semper mala. 197.
Memoria qualium idearum sit concatenatio. 61. 383.
Ope intellectûs corroboratur: differt ab intellectu: est corporea, & singularis: nulla datur, quæ sit puræ mentis. 383.
Quomodò coërceatur. 132.
Mens humana constituitur ex ideâ rei singularis existentis. 50.
Est pars intellectûs Dei. 81. 441.
Quomodò percipiat. 50. 51.
Est corpori unita. 363.
Cur unionem nemo adæquatè percipiat. 51. 65.
Ejus objectum est corpus existens. 51.
Inadæquatè quando percipiat. *ibid.*
Una alia præstantior est. 53. 75.
Ad plurima percipiendum quæ aptior sit. 53. 59. 201.
Percipit, quæ in corpore fiunt. 59.
Aliorum, & sui corporis Naturam percipit. 60.
Quæ corpora externa, ut præsentia, contempletur. 61.
Quando imaginatur non errat. 62. 167.
Quando errat. *ibid.*
Quando recordatur. 62.
Per ideas affectionum corporis ipsum existere novit. 63. seq.
Propter concatenationem ex unâ in aliam incidit cogitationem. 63. 147.
Ejus in Deo datur idea. 64.
Ejus idea, & mens unum sunt. 65.
Corporis affectiones, harumque ideas percipit. 65.
Quatenus se ipsam non cognoscat. 66.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Partes corporis sui Inadæquatè cognoscit. 66.
Per ideas affectionum sui corporis externum corpus existens percipit. 68. 81.
Imaginari quando dicatur. *ibid.*
Quando inadæquatè, & adæquatè res percipit. 70.
Tot corpora, quot in suo corpore imagines dantur, distinctè imaginatur. 77.
Imaginibus confusis confusè omnia imaginatur. *ibid.*
Quando res adæquatè concipit. 75.
Adæquatè Dei essentiam novit. 84.
In Mente non est libera Voluntas. 85.
Est determinatus cogitandi modus. 262. *ibid.*
Ejus volitio quid involvat. 86.
Quatenus adæquatas habet ideas, agit, quatenus non habet, patitur. 96. 144.
Mens, & Corpus idem sunt. 97.
Corpus ad motum determinare nequit. 97.
Mens aptiore corpore ad meditandum aptior est. 98. 230.
Ejus decreta quæ dicantur. 99.
In mentis libertate non est recordari. 100.
Actiones ejus ex adæquatis ideis tantùm oriuntur. 100. 101.
Essentia in quo. 101. 103. 104. seq.
Quatenus in suo esse perseverare conetur. 103.
Mentis cogitandi potentiam quid augeat, vel minuat: magnas patitur mutationes. 104.
Ejus existentia unde pendeat. 105.
Potentia unde pendeat: ejus existentia quomodò tollatur. 105.
Quæ corporis potentiam augent imaginari conatur. 106. 111. 138. 160.
Quæ econtra averſatur. 107.
Conatum ejus quæ juvent, vel coërceant. 112. 114.
Læta imaginari conatur. 115.
Ejus lætitiæ causa. 137. 143.
Ex impotentiâ suâ tristatur. 138.
Ejus potentia quomodò determinetur. 142.
Quando ad majorem, aut minorem perfectionem transit. 160.
Ejus cogitandi potentiam augeri, vel minui quid indicet. *ibid.*
Eâ affectâ corpus simul afficitur. 170.
Quod ad intelligendum conducit, utile sibi judicat. 183.
Dei cognitio summa ejus est Virtus: Quatenus ideas adæquatas habet certitudinem habet. 184.
Ejus essentia est in cognitione. 191. 257. 259. 592.
Quicquid duce ratione concipit, sub necessitatis specie concipit. 213.
Adæquatas tantùm ideas si habet, nullam mali format ideam. 215.
Mens acquiescere quando debeat. 232.
Intelligit, res omnes esse necessarias: & ideò minùs patitur. 240.
Ejus potentia intelligentiâ definitur. 236. 249.
Eam Dei Amor maximè occupat. 246.
Ejus in affectûs potentia in quinque rebus consistit. 249.
Durante corpore imaginatur. 250.
Nequit absolutè, utpote æterna, destrui. 251. seq. 255.
Ejus summa virtus est res adæquatè nôsse. 252. seq.
Ejus acquiescentia ex tertio cognitionis genere oritur. 253. 259.
Beatior quænam. 256.
Durante corpore affectibus est obnoxia. 257.
Maximam partem æterna est. 260. 261.
Quando mortem minùs timet. 260.
Ejus imaginatio perit. 262.
Quò magis beatitudine gaudet, eò plus intelligit, & libidines coërcet. 264.
Mens ratione utens sui juris est. 282.
Honore, & Divitiis à Philosophiâ distrahitur. 358.

Intel-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Intelligendo plura acquirit instrumenta. 368.
Facilè fictionis falsitatem detegit. 375. seq.
Quâ potentiâ ideas simplices formet. 379.
Est pars Naturæ. 441.
Ad cogitandum de eodem subjecto non semper est apta. 586.
Tantùm novit Cogitationem, & Extensionem. 592.
Mensura est modus cogitandi. 467.
Nequit esse infinita. 468.
in *Methodo verâ* non datur progressus in infinitum. 365. 367.
Debet agere de Ratiocinatione. 367. 369.
Est cognitio reflexiva. 367. 370.
Bona quæ sit, & perfectissima quæ. 368. 390.
Definitiones format. 386.
Ejus pars præcipua est vires intellectûs intelligere. 390. 528.
Methodi definitio. 111.
Ex eo oritur Desperatio. *ibid.*
Animositate deponitur. 244.
Solitudinis omnibus inest. 201.
Defectûs cognitionis arguit. 202.
Quatenus malus sit. 202.
Militia in Monarchiâ ex civibus formanda. 293. 308.
Quomodò dividenda. 294.
In Aristocratiâ ex subditis formanda. 321.
Cur in Monarchiâ sine stipendio servire debeat. 322.
In Aristocratiâ sit stipendiaria. *ibid.*
Extranea in Aristocratiâ non debet esse. 321.
Stipendiaria cives temnit. 314.
Miracula, & ignorantia idem sunt. 449. 451. 453. 456.
Per causas Naturales sunt explicanda. 454.
Sanctorum rejiciuntur. 580.
Pharisæorum eadem cum miraculis Pontificiorum. 613.
Iis Religio propagatur. 283.
Misericordia. 152.
Ei opponitur Invidia. *ibid.* 121.
Pauci eâ tanguntur. 225.
Modestia est species Generositatis. 145.
Est species Ambitionis. 158.
Ex ratione ad Pietatem refertur. 229.
Modus definitur. 1. 6.
Est in substantiâ. 12. 22.
Infinitus ex aliquo Dei attributo sequitur. 23.
Modus, & substantia tantùm dantur. 25.
Est Dei attributorum affectio. *ibid.*
Ex Divinâ Naturâ necessariò sequitur. 26.
Attributorum Dei est Natura Naturata. 27.
Extensionis, ejusque idea idem sunt. 46.
Non involvit existentiam. 466.
Modi se ipsos non indeterminant. 26.
Imaginandi varii sunt. 37. 38.
Corporis unde. 55. 60.
Substantiæ quando intelligi nequeant. 468.
Monarchia nullibi absolutè eligitur. 301.
Monarchiæ. 296.
Quomodò stabiliatur. 302.
Mortem mens tertio cognitionis genere prædita minùs timet. 360. 361.
Mosis in historiâ de primo homine quid innuat. 217.
ex *Motu* infinita sequuntur. 29.
An Motûs cælestes harmoniam componant. 38.
Ejus idea quantitatem involvit. 391. 397. 398.
Regula motûs Cartesii sexta est falsa. 437. 441.
Mundus fortuitò non est creatus. 570. 578.
An plures dentur. 592.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4 Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

N.

Natura tantùm Substantiæ, earumque affectiones continet. 4.
Est Naturans, vel Naturata. 27. 463.
Quid ad utramque referendum. 27.
Ejus ordo est invariabilis. 29. seq.
An frustrà quid agat. 35. 94. 162. seq.
Sibi non præfigit finem. 36. 162.
Divina ante omnia est spectanda. 49.
Tota est unum indivisibile, quod infinitis modis variat. 58.
Ejus ordinem an homines perturbent. 93.
Quomodò explicanda. 94.
Ex eâ infinita sequuntur. 99.
Homines passionibus obnoxii naturâ dissentiunt. 186. seq.
Infinitis legibus continetur. 273.
Omnibus ejus origo quomodò concipienda. 381.
Ejus pars quomodò cum toto conveniat. 436.
Nec est pulcra, nec deformis &c. 439.
Universi est infinita. 441.
Necessitas Divinæ Naturæ omnia determinat. 26.
Rerum Leges, & Jura non tollit. 453. 555.
Ineyitabili necessitate omnia sunt. 554.
Necessaria res existentiam ponit. 173.
Duabus de caulis talis dicitur. 30.
Est Deus. 33.
Necessarium & liberum non sunt contraria. 578.
Negatio quid inferat. 500.
Negotia in Monarchiâ qui debeant tractare. 298.
Quomodò celeriter absolvenda. 328.
Nitrum an sit heterogeneum. 406. 428.
Differt à suo Spiritu. 406. 428.
Ejus Redintegratio. 402. 424. 426. 432.
Ejus sal fixum quos poros habeat. 407. 424.
Cur sit frigidum. 408.
Ejus partes in fumum abeuntes sunt nitrum. *ibid.*
A suo Spiritu sapore differt: cur inflammabile: Spiritus cur non inflammabilis. 408. 410.
Ejus fœces sunt partes fixæ: defœcatum volatilius est. 409.
Ejus spiritûs partes cur celeriùs moveantur: ejus ebullitio. 411.
Spiritus ingrediens in chartam eam reddit friabilem; sed corium contrahit. 414.
Spiritus non est purus. 428.
Nobiles in Monarchiâ. 294. 310.
Matrimonio cur arcendi. 310.
An vulgo meliores. 313.
Notiones communes. 75.
Earum causæ. 76.
Secundæ, transcendentales. *ibid.*
Universales. 77.
Variè formantur. *ibid.* & 78.
Sunt fundamenta rationis. 82.
Quas vulgus facit, Naturam non explicant. 412. 468.
Numerus est modus cogitandi. 467.
Multa sunt, quæ nullo numero explicari possunt, nec adæquari. 468. seq.

O.

Objectum idem potest esse causa contrariorum affectuum. 310.
Unum homines diversimodè afficit. 134.
Quodnam diu, vel non diu contemplemur. 135. seq.
Quot objectorum, tot affectuum sunt species. 104. seq.
Quomodò totum intueamur. 535.
Odium qualis sit tristitia. 107.
Ad objecta externa refertur. 119. 132. 149.
Rei existentiam conatur excludere. 112.
Erga alium unde. 113. 116.
Etiam alios ad odium incitat. 120.
Cur est, quando erga rem amatam odio afficiamur. 122. 123.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Alteri malum inferre conatur. 125.
Odio, & amore conflictamur. 127.
Odii, & amoris conflictus. 129.
Ex odio oritur, & crescit. 125. 130. 129. 131. 201.
Odium erga rem similem unde. 131.
Illud sibi nemo optat. 130.
In amorem potest transire. *ibid.*
In Nationem. 131.
Quando destruatur. 132.
Erga rem liberam majus est, quam erga necessariam. 133.
Ad illud naturâ sumus proclives. 139.
Semper est malum. 199. 201.
Quomodò facilè superetur. 244. 237. 239. 201.
Quos miseros, quos lætos reddat. 201.
Odisse possumus sine causâ. 108.
Quid sit. 109. 126. 130.
Et Amare possumus. 109.
Odiosus quis dicatur. 192.
Odorifera quæ dicantur. 38.
Omnia bona & mala quæ dicantur. 133. 134. 472.
Omnipotentia Dei ab æternò actu fuit. 18.
Quinam eam negare videantur. *ibid.*
Ordo Naturæ mutari, & res alio modo produci nequit. 29. 31. 32.
Causarum nos latet. 30.
In rebus nullus est. 38.
Quare confusioni præferatur. *ibid.*
Ordo, & connexio idearum, & rerum idem est. 45. 48. 97.

P.

Partium coharentia vera ignoratur. 439.
Indicat leges unius partis se ad alias accommodare. *ibid.*
Passionibus pluribus mens, inadæquatas habens ideas, obnoxia est. 97. 222.
Quatenus ea ad Mentem referantur. 101.
Earum Vis, & incrementum quo pacto definiatur. 179. 222.
Eæ impotentiam nostram indicant. 222.
Deus omnium passionum expers est. 247.
Pati quando dicamur. 95. 140.
Eatenus patimur, quatenus Naturæ sumus pars. 168.
Pater quatenus pars filii. 472.
Ejus anima idealiter de iis, quæ essentiam filii sequuntur participat. 473.
Patriarchæ per Spiritum Christi libertatem recuperârunt. 218.
Patricii in Aristocratiâ, qui dicantur. 317.
Plures esse debent, & quot. 318. 322.
Inter eos æqualitas sit. 325. 321.
Debent nosse artem militarem. *ibid.*
Aliquando à belli Ducibus oppeimuntur. 322.
Non eligendi ex certis familiis. 324.
Non sint hæreditarii: statutis temporibus debent convenire. *ibid.*
Legibus adstringendi. 325.
Syndicis novitii summam annumerent magnam. 326.
Ii spe Senatoriâ fovendi. 330.
Sint Religionis vindices: Veste singulari incedant. 329.
Honore, si bona dilapidârint, indigni habeantur. 340. 356.
Patriciorum plurium arbitrium jus, & auctoritas. 342.
In Aristocratiâ vitium commune. 353.
Pax quid. 290. 292.
In Monarchiâ quo pacto servetur. 305
Ejus jura contrahentium sunt. 284.
Vitia pacis indirectè prohibenda. 350.
Peccatum an sit causa hominis impotentiæ. 272.
Est actio, quæ jure fieri nequit. 276. 194.
Non nisi in Imperio concipi potest. 276.
In statu Naturali non datur. *ibid.* & 194.
Ejus vox diversimodè considerata: an sit actio contra rationem. 277. seq.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Impropriè id in Deum committimus. 478.
Est negativum. 478. 483.
Perceptio (vox) passionem innuit. 40.
Ejus modi quatuor recensentur. 362.
Ex his modis quartus eligendus, & cur. 365.
Ea vel est rei, vel essentiæ. 371.
Ejus defectum ideæ mutilatæ monstrant. 380.
Clara alterius claræ est causa. 528.
Pecuniæ usus laudatur. 230.
Peregrini quâ ratione in Monarchiâ tractandi. 299.
A Democratiâ excludendi. 353.
Pererius (Ant.) laudatur. 308.
Periculum quid innuat. 218.
Perfectio rei existentiam ponit. 10. 524.
Rei perfectio causæ externæ debetur. *ibid.*
Rerum ex solâ earum Naturâ æstimanda. 36. 39.
Perfectio, & realitas idem sunt. 41. 163. 165.
Est modus cogitandi. 163. 571.
Omnia eam includunt. 478.
Se eò usque extendit, quò rei se extendit essentia. *ibid.*
Perfecta idea est vera. 72.
Perfectum vulgo quid dicatur, & cur. 161.
Perfectius quid vocetur. 163.
Perfectum, & imperfectum respectiva sunt. 360.
Perfectissimus effectus à Deo immediatè producitur. 36.
Pharisæi Ecclesiæ Romanæ prædecessores. 613.
Philautia quid, est causa invidiæ. 139.
Lætitiam unde producat. *ibid.*
Philosophi Vulgares affectus ut vitia concipiunt. 267.
Loco Ethices Satyram quare scripserint. *ibid.*
Pii Vide Probi.
Pietas definitur. 192. 239.
Ex ratione orta ad Religionem refertur. 192.
Ignorata licet mentis æternitate, tamen esset colenda. 262.
Non est onus. 263.
Plebeijs ad Syndicos appellare liceat in Aristocratiâ. 337.
A jure Suffragiorum, & à Consiliis arcendi. 338.
Poëta Hispanus morbo memoriam omnem perdidit. 196.
Politici à vulgo ut æstimentur. 267.
De Politiâ melius, quàm Philosophi, scripserunt. 268.
Politicæ Auctoris, & Hobbesii discrimen. 557.
Pœnitentia quid, est tristitia. 119. 153.
Non est Virtus. 206.
Cur sit minùs damnosa, à Prophetis commendata est. 206.
Pontifex Romanus Vicarium Christi apud Arragones quomodò se gesserit. 315.
Possibile quæ res dicatur. 30.
Inter eam, & contingentem differentia. 165.
Potentia, Voluntas & Intellectus Dei unum & idem sunt. 19.
Et essentia Dei idem sunt. 32. 33.
Dei est causa rerum. 33.
Est Dei actuosa Essentia. 43.
Dei vulgò quid: Dei cum Regum potentia malè comparatur. 43. 44.
Dei cogitandi æquatur actuali potentiæ agendi. 45.
Hominis cogitandi quid augeat, minuatve. 104.
Hominis est pars infinitæ Dei potentiæ. 169.
Alterius rei singularis potentia determinatur. 184.
Limitata à potentiâ causarum externarum infinitè superatur. 212.
In affectûs in quinque rebus consistit. 249.
Mentis cognitione definitur. *ibid.* 274.
Rerum, & Dei eadem est. 270.
in *Potestate* Dei esse quid innuat. 17.
In hominis potestate quatenus sit, ut ab affectibus minùs patiatur. 239.

Sub

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Sub alterius potestate quis esse dicatur. 274.

Pacis interest, ut omnis potestas in unum non differatur. 291.
Præjudicia multa recensentur, & eorum ortus ostenduntur. 34. 35. 37.
Naturæ inquisitionem impediunt. 369.
Præses Syndicorum ad sex menses eligatur, ejus jus, ac munus. 329.
Preces sunt utiles, & quamobrem. 502.
Privatio non est quid positivum, & quare respectu nostri ità vocetur. 480.

Sita est in rerum Comparatione. 500.
Probi, quia Deum cognoscunt, servi Dei sunt: cum improbis nullatenus comparandi. 481.
Deum colendo perfectiores sunt. 499.
Claram Dei habent ideam. 513.
Proconsules in Provincias mittendi ex Senatu in Aristocratiâ legendi. 337.
hoc axioma *Progressus causarum in Infinitum*, explicatur. 470.
Prophetæ quid commendârint populo? 206.
Deum, ut Regem, descripserunt. 480.
Deum affectibus obnoxium expresserunt. 481.
Proprietates ex re, plus realitatis habente, plures fluunt. 16.
Rei ex Definitione eliciendæ. 387. seq.
Ignotis essentiis ignorantur. *ibid.*
Entis necessariò existentis sex enumerantur. 521.
Pudor est tristitia. 119.
Rarus est. 127.
Ejus, & Verecundiæ differentia. 155.
Licet non sit Virtus, bonus tamen aliquo modo est. 209.
Ad rationem non spectat. 209.
Pusillanimitas Audaciæ opponitur. 157.
Pulcra quæ vulgo dicantur. 38.
Naturâ non sunt res. 439. 571.
Pulchritudo est potiùs in eo, qui objecta spectat, effectus. 571.

Q.

Quantitas infinita ex partibus non conflatur: est indivisibilis. 14.
In imaginatione est divisibilis, finita, ex partibus conflata; in intellectu infinita, &c. 15.
Ejus partes modaliter distinguuntur. *ibid.*
Vel ut Substantia, vel abstractè concipitur. 467. 15.
Ejus ideam mens format absolutè. 391.
ex *Quiete*, ut ex motu, infinita sequuntur. 29.

R.

Ratio res non, ut contingentes, sed ut necessarias contemplatur. 81.
Et æternas. 82.
Ejus fundamenta sunt notiones sub specie æternitatis concipiendæ. *ibid.*
Sui ipsius amorem, suum utile, & sui conservationem docet, &c. 178. seq.
Ex eâ conamur intelligere. 183.
Ex ratione agere quid sit. 210.
Qui metu agit, ratione non ducitur. 214.
Ex ratione orta Cupiditas bonum directè sequitur. *ibid.*
Majus bonum sequitur, minus vitat. 215.
In ejus perfectione summa beatitudo consistit. 223.
Rationis ope corpora dividimus. 413.
An eâ liberrimè uti queamus. 583.
Ratio in mente est verum Dei verbum. 614.
Realis distinctionis signum. 15.
Realitas & perfectio idem sunt. 41. 163. 165.
Vide Perfectio.
Rectangula infinita in circulo æquantur. 47. 589.

Non

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Non nisi cum circulo existunt; nec eorum idea, nisi cum circuli idea. 47.
Regulam proportionis variè sciant. 78. 364.
Regulæ Vitæ quædam utiles recensentur. 361.
Rehabeam ob Solomonis matrimonium subactus omnino est. 312.
Religio non omnibus eadem est. 153.
Ad eam nostræ actiones, quatenus Dei habemus ideam, referuntur. 192.
Ea, ignotâ licet Mentis æternitate, esset colenda. 262.
Non est onus. 263.
Docet proximi amorem. 269.
In Affectûs parum potest. *ibid.*
An Status Civilis Religionem non tollat? 282.
Ad eam propagandam miracula necessaria sunt. 283.
Ea summis Potestatibus committenda est. *ibid.*
Ejus jus nemo in alium transferre potest. 313.
Patriciorum in Aristocratiâ una esse debet. 339.
Templa Religioni dicata qualia esse debeant. *ibid.*
Auctor veram Religionem stabilire allaborat. 445.
Tantùm abest, ut eam penitùs exuerit. 554.
Differt à Superstitione, quia hæc Ignorantiâ, illa verò Sapientiâ fundatur. 449. seq.
Res, quæ aliâ ejusdem naturæ determinatur, finita est. 1. 25.
Necessaria, & libera quæ sit. 2.
Quomodò ab aliâ distinguatur. 3.
Rei existentia ex perfectione causæ externæ oritur. 10.
Particularis est Dei attributorum modus. 24.
Eam Deus determinat. *ibid.* 29.
Finita ab aliâ re finitâ ad existendum, & operandum determinatur. 25.
Rem Deus immediatè producit, non remotè. 26.
Contingens non datur. 26. 30.
Res Deus alio ordine, & modo producere nequivit. 29. 31.
Necessaria duabus de causis est. 30.
A Deo summâ cum perfectione producta est. 30. 32.
Quævis aliquid producit. 31.
Ordinata, & confusa, quæ dicatur. 38.
Ejus perfectio ex solâ ejus Naturâ æstimanda. 39.
Singularis quæ dicatur. 41.
Ideata unde sequatur. 45.
Infinita necessariò existit: singularis sine Deo nec esse, nec concipi potest. 50.
Singularis est contingens, & corruptibilis. 71.
Singularis durationem inadæquatè novimus. *ibid.*
Quòd res, ut contingens, spectetur, pendet ab imaginatione. 81.
Tantùm à causâ externâ destruitur. 101.
Quatenus una aliam destruit, est contraria. 101. 102.
Quævis in suo esse perseverare conatur. 102. 272.
Cur rem amemus, vel odio habeamus. 108.
Quatenus res præterita aut futura dicatur. 110.
Singularis contingens, & possibilis cur dicatur. 165.
Quatenus ea sit bona, aut mala. 171. 184. 185. 223. 231. 327.
Mala est nobis contraria. 185.
Necessaria existentiam ponit. 173.
Res nobis utilis quæ sit. 186. 230.
Rei duratio adæquatè cognoscitur. 213.
Rem liberam imaginari quid sit. 240.
Rem absentem qui contemplemur. 241.
Actualis res duobus modis concipitur. 254.

Majo-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Majoris perfectionis magis agit. 262.
Naturalis tantum juris habet, quantum potest. 270.
Rei, & Dei potentia est eadem. *ibid.*
Impossibilis, necessaria, possibilis quæ dicatur. 371. 372.
Verè ficta absurditatem suam facilè ostendit. 376.
De re clarè perceptâ fingere nil possumus. 377.
Simplicissima fingi nequit. *ibid.*
Singularis facilius retinetur. 383.
Abstracta pro lubitu definitur. 386. seq.
Rem sub specie æternitatis concipimus. 391.
Rei id tantùm, quod ex datâ causâ sequitur, competit. 457.
Res duobus modis quomodò possit considerari. 460.
Res, ejusque affectio est veritas æterna. 464.
Res quatenus à Deo pendet est perfecta. 502.
Res tantùm essentiæ respectu una dicitur. 557.
In se spectata nec pulcra, nec deformis est. 571.
Res libera, & coacta quæ sit: creata ab extra ad operandum determinatur. 584.
Respublica quid. 278.
Ab eo, qui summum imperium tenet, pendet. 286.
Resp. quæ sint æternæ. 319. 351. seq.
Honorum, ac Divitiarum nimiâ cupiditate intereunt. 540.
Resurrectio Christi allegoricè est intelligenda. 478.
Revelationis certitudo Sapientiâ nititur. 449.
Rex Consiliariis eget. 291. 302. 304.
Ab eo secundi, plerumque regnant. 293.
Sæpe pro libidine omnia moderatur. *ibid.*
Quis minùs. 293.
Quis magis sui sit juris. 306.
Et quando maximè securus sit. 307.
Filios sæpe timet; filios quomodò jubeat educare. 293.
Consanguinei ejus in tertio, aut quarto gradu matrimonio arcendi. 294.
Regii Concilii primarium munus. 295.
Rex Consiliarios ex civibus legat. 295.
Ejus Aulici omni officio sunt secludendi. 300.
Uxor regis extranea esse non debet. 300. 311.
Regis mandatis an semper parendum. 301.
Quare eligatur. 304.
Dominandi cupidus quid sæpe agat. 306. 307.
Ejus emolumenta non sint bonorum publicatio. 310.
Propinqui Regis ab eo procul absint. 311.
Ejus voluntas est jus Civile. 312.
Sit unus, nec alteri Regnum tradat. *ibid.*
Risus per se est bonus; differt ab irrisione. 200.
Romanæ Ecclesiæ an Sanctitas Vitæ sit propria? 611.
Successio, Consensus, Secreta, Ordo &c. vana sunt. 612. 614.

S.

Sal cinerum clavellatorum cum spiritu Nitri Nitrum constituit. 419. 435.
Salia habent fœces. 426.
Sanguinis partes quatenus ut totum quid considerentur: variationes inde: motus invicem communicatur. 449.
In sanguine humano lac deprehensum. 443.
Tenax est causa imaginationis de rixis, molestiis, &c. 472.
Sapiens omnibus se delectat. 200.
Quantò melior sit ignaro. 264.
Nunquam esse desinit: verâ acquiescentiâ potitur: vix animo movetur. 264.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Saporis Nitri, ejusque Spiritûs differentia. 419. 425.
Scientia intuitiva quid, & unde fluat. 78. 84.
Ea ad unum scopum redigenda. 361.
Vera procedit à causâ ad effectum. 384.
Schismatum origo. 563.
Scepici ut tractandi. 370.
Scepticismi origo. 38.
Scripturæ S. scopus. 458. 504.
Ea humano more loquitur. 480. 504.
Lumini intellectûs non est contraria. 498.
Secretarii in Aristocratiâ ex plebe eligendi. 338.
Securitas sit ex Spe. 111. 150.
Senatorum in Aristocratiâ, numerus, & emolumenta. 330.
Ii à vectigalibus solvendis liberi sint, nec militiæ munere fungantur. 331.
In animum eligendi, & in ordines ex dividendi. 332.
In Aristocratiâ plurium urbium quomodò, & unde legendi. 343.
Senatûs in Aristocratiâ officium. 329.
Statuto tempore debet convenire. 332.
In eo quidam Syndici debent sedere. *ibid.*
Sensum fallacia. 382.
Sententia in Monarchiâ qui pronunciandæ. 299.
Minor centum suffragiis repudianda. 304.
Series rerum æternarum non mutabilium cur quærenda, & quomodò usurpanda. 388.
Sortium humana quid. 261.
Quis fervus dicatur. 216.
Simplex quid intuiat. 524.
Solertes non est Passio. 141.
Opponitur Ebrietati. *ibid.*
Ejus species Animositatis. 144.
Mentis potentiam indicat. 159.
Societas quomodò firmetur. 194.
Ea, quæ Concordiam gignunt, profunt. 197.
Sol quantum à nobis distat. 73.
Cur propinquum imaginemur. *ibid.*
Est major, quàm apparet. 363.
Et major terrâ. 382.
in *Somno* quandoque judicium suspendimus. 90.
Spectra an dentur. 565. 567.
Et cur. 567.
Quales historici de iis tractârint. 566.
Cur non dentur. 569. 572.
An sint masculini generis *ibid.* & 573.
De eorum historiis dubitatur. 572.
Unde componantur. 580.
Quinam ea excogitârint. 580.
Spes. 111.
Non est absque metu. 134. 150.
Per accidens. 133.
Quatenus bona, aut mala. 202.
2. Defectum cognitionis arguit: ex eâ minùs quando pendeamus. 202.
Sperata facilè credimus. 134.
Spiritualia amicis sunt communia. 397.
in *Statu Naturali* nemo est Dominus: nec, quid bonum, aut malum sit, judicatur: in Statu Civili est bonum, & malum. 194.
Status Civilis rationi non repugnat. 280.
In quem finem instituatur. *ibid.* & 282.
In Naturali qui ratione utitur est maximè potens. 281.
Civilis non tollit Religionem. 282.
Stipendium quibus, & quando in Monarchiâ solvendum. 299. 310.
Stoici nos Imperium absolutum in Affectûs habere putârunt. 233.
Putârunt Mentem esse corpora subtilissima. 380.
Stupor, sublatâ ignorantiâ, tollitur. 37.
Substantia est in se, & per se concipitur. 1. 403. 463.
Una aliam non producit. 4. 10.
Ad ejus Naturam pertinet existere. 5. 6. 8. 9. 48. 466.
Est infinita. 5. 11. 49. 466. 398. 441.
Ejus veritas, nisi in se, extra intellectum non est. 6.

Est

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Est una. 4. 5. 12. 6. 7. 11. 12. 13. 49. 398. 466.
Distinguenda à Modificatione. 5. 6.
Ejus existentia, & essentia est æterna veritas. 6.
Ea non creatur. 13. 6.
Plura habet attributa. 8. 462.
Quia existentiam involvit, existit. 9.
Ejus perfectio unde. 10.
Est indivisibilis. 11. 15. 398.
Et corporea indivisibilis. 11.
Pars ejus. 12.
Præter Deum nulla est. 12. 20.
Extensa est unum ex infinitis Dei attributis. 13.
Substantia corporea an Deo competat? 13.
An corporea Deo sit indigna. 14. 16.
An ex partibus componatur Substantia corporea. 13. 14. 467.
Substantiæ partes non realiter, sed modaliter distinguuntur. 15.
Præter Substantias, & modos nil datur. 25. 404.
Substantia Cogitans, & Extensa est una Substantia. 46.
Ea formam hominis non constituit. 48. 49.
Ea prior est Accidentibus. 404.
Substantia ab existentia modorum est diversa. 466.
Quatenus divisibilis, finita, &c. quatenus non. 15. 467.
Superbia est species Delirii: definitur. 115. 353. 207. 208.
Differt ab Existimatione, & est Phlautiæ effectus. *ibid.*
Et opponitur Abjectio, & Humilitas. 154. 208.
Est sui ignorantia, & animi Impotentiam indicat. 206.
Difficulter corrigitur. 207.
Est duplex. 208.
Ea Dominantibus est propria. 313.
Superbus quid facial. 154.
Amat Parasitos. 207.
Quin omnibus Affectibus est obnoxius: Invidus est, & Abjecto proximus: Amore, & Misericordiâ non afficitur: duplici sensu dicitur. 208.
Superstitionis Origo. 35. 134.
Eâ capti alios aspuè, ac se ipsos, reddunt miseros. 214.
Illa, quod malum est, bonum esse judicat. 231.
Merâ ignorantiâ nititur. 449.
Rationi est infesta. 572.
Unica ejus causa est metus Inferni. 614.
Sympathiâ aliquem odimus, aut amamus. 108.
Syndici in Aristocratiâ ad vitam eligendi; Eorum numerus; iis danda pars Militiæ, & Stipendia decernenda. 325.
Habeant jus supremum Concilium convocandi. 328.
Aristocratiæ emendandæ præsint. 348.
Utique ea integra conservetur. 349.

T.

Temperantia non est passio. 141.
Est animositatis species. 144.
Mentis potentiam indicat. 159.
Tempus quanta, & qualia in Aristocratia concedenda. 339.
Tempus unde, & quomodò imaginemur. 81.
Et determinemus. 213.
Est cogitandi modus. 467.
Nequit esse Infinitum. 468.
Thales Milesius quo argumento Divitias spreverit. 540.
Theologi quam optent Politiam. 268.
An difficultatem de Libero Arbitrio tollant. 272.
Timidus quis dicatur. 135.
Opponitur audaci. *ibid.*
Quod non vult, facit. 159.
Timor definitur. 126. 147. 157.
Quando dicatur Verecundia, quando Consternatio. 126. seq.
Duplici de causâ evanescit. 198.
Titillatio quid, quidque innuat. 105.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Excessum habere potest. 198.
Et mala esse potest: ea est amor excessum habens. *ibid.*
Totum absque partibus non est. 11.
Transcendentium terminorum origo, & significatio. 76. 77.
Trianguli definitio Naturam ejus non numerum exprimit. 6.
Tribuni militiæ in Aristocratiâ ex Patriciis eligendi. 343.
Romæ perpetui erant. 349.
Tristitia definitur. 105. 147.
Est ipsa Cupiditas. 142.
Non est ipsa perfectio. 147.
Oritur ex rei amatæ destructione. 111.
Major rem destruit. 112.
Ex alterius rei amatæ tristitiâ, eadem in nobis oritur. 112.
Tristitia ex odio alterius unde. 113.
Orta ex alterius damno dicitur Commiseratio. 113. 116. 130.
Eam etiam tristes conamur amovere. 117. 124. 139.
Conatum minuit. *ibid.* & 144.
Ex ingratitudine quando accidit. 129.
Rei existentiam secludit. 129.
Pro diversis objectis differt. 141.
Est directè mala. 188. 197. 210.
Oritur ex actionibus pravis. 153.
Quâ viâ leniatur. 241.
Sequitur Libidinem. 358.
Ex frustratione honorum, ac opum summa oritur tristitia. 358.
Triumphi, imagines &c. servitutis potiùs sunt signa. 350.
Turcarum Imperium notatur. 292.
Tyrannis. 311.
Ex iis qui salvi dici possint. 556.
Turpe amicitiæ conciliandæ adversum est. 192. 200.
Tyrannus è medio non est tollendus. 291.

V.

Vacuum non datur. 15.
Id cur dari impossibile sit. 425.
Varietas rerum ex Extensione non demonstratur. 598.
Variationes corporum secundùm Leges Mechanicæ fiunt. 426.
Infinitas cur corpora patiantur. 441.
Veneratio est admiratio de alicujus prudentiâ, & industriâ ei homini singulari. 136. 140.
Veneti laudantur. 328.
Verborum essentia in motibus corporeis consistit. 88.
Ea sunt pars imaginationis. 385.
Sunt errorum sæpe causæ. *ibid.*
Sunt signa rerum prout sunt in imaginatione: verba positiva quibus competant. 385.
Verecundia est pudoris timor. 126. 155.
Impudentiæ opponitur. *ibid.*
Veritas homines cur in æternum lateret. 35.
Veritatis unica causa est cognitio secundi, & tertii generis. 78. seq.
Ea signo non indiget. 367.
Se ipsam patefacit. 369. 372.
Veritate ad veritatem indagandum tantùm indigemus. 369.
Æterna quæ dicatur. 372. 388.
In Speculationibus semper sequenda est. 579.
Veritates æternæ sunt res, rerumque affectiones. 464.
Et quare. *ibid.*
Ad eas Axiomata se extendunt. 462.
Verum à falso distinguere docet cognitio secundi, & tertii generis. 79.
Verisimile in communi Vitâ sequimur. 579.
Vesica aquâ plena digito cur non cedat. 414.
Vindicta quid; ad eam homines sunt paratiores. 128. 157.
Virentia in multos colores mutantur. 421.
Viri plus juris, quàm fœminæ cur habeant. 354.
Cum fœminis simul non regnant. *ibid.*
Virtus est summa libertas. 92. 578.
Æquali tantùm invidetur. 139.
Propter se est petenda. 178.

Vir-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Virtus est ex legibus suæ Naturæ agere. 178. 166. 180. 182. 207.
Majore præditus suum utile quærit. 180.
Conatus se conservandi est prima Virtus. 181.
Ejus fundamentum est sui conservatio. 178. 181. 183. 207.
Summa est Deum cognoscere. 184.
Virtutis veræ, & fallæ differentia. 192.
Liberi hominis in periculis æquè magna est. 218.
Quæ cum ratione conveniunt Virtuti maximè utilia sunt. 448.
Ejus præmium est ipsa Virtus. 554.
Vis existendi nostra est limitata. 168.
Passionis externæ causa potentiæ definitur. 170.
Passionis hominis potentiam superare potest. *ibid.*
Nativa quæ dicatur. 366.
Vita socialis quomodò sit instituenda. 91. seq
Ad vitam Consiliarius non est eligendus. 307.
Vitra convexo-concava an sint meliora Convexo-planis. 526.
Cur vitra parcè aperienda. 560.
Volitio nil nisi idea est. 86. 87.
Ea debet ab aliâ determinari. 28. 399.
Voluntas Naturæ Dei qualis competat. 19. 30. 31.
Voluntas, cupiditas &c. ad Naturam naturatam pertinet. 27.
Ea est causa necessaria. 28. 29.
Et tantùm modus cogitandi. *ibid.*
Infinita quatenus determinetur. *ibid.*
Ex eâ Deus non operatur, quomodò se habeat ad Dei Naturam, ex eâ infinita sequuntur. 29.
Ex Dei voluntate omnia pendent. 31.
Dei voluntas, intellectus, & essentia idem sunt. 31.
Voluntas Dei an sit causa perfectionis, &c. 32.
Dei est asylum ignorantiæ. 37.
Quid ea sit, & quomodò corpus moveat, homines ignorant. 73.
Libera in mente non datur. 89.
Quomodò se ad ideas habeat. 89.
Eadem est cum intellectu. 87. 88.
Ea tantùm singularis Volitio. 87.
An se latiùs, quàm intellectus extendat. 88. 89.
An sit infinita? 89.
Est Ens universale. *ibid.*
Voluntas quis sit conatus. 103.
Ejus ad motum nulla datur ratio. 236.
Est Ens rationis. 399.
Non est libera. 399.
Contra Dei Voluntatem nil fit. 478. seq.
Vulgus pro cerebri dispositione judicat; Res potiùs imaginatur, quàm intelligit. 39.
An ei soli infint viris. 313.
Cur de multis malè judicet. 314.
Quomodò tractandus. 361.
Ultio est sui pœna. 226.
Unio Mentis & Corporis secundùm Cartesium. 235.
Unitas Dei inde, quòd ejus Natura necessariam involvit existentiam, demonstratur. 519.
Deo unitas non nisi impropriè competit. 557. seq.
Universalium notionum origo. 77.
Urbes in Monarchiâ muniendæ. 293. 321.
Captæ ut tractandæ. 320. 345.
Civitatis jure gaudentes quomodò muniendæ. 340.
Tantum juris, quantum potentiæ habent 341.
Inæquales quomodò copulentur. 342.
Quæ sui juris non sunt, quomodò tractandæ. 345.
Utilitatem ex omnibus rebus capere licet. 229.
Præcipua est corporis conservatio. 230.

Z.

Zelotypia quid: Invidiæ jungitur. 123.
Ex aliis affectibus componitur. 159.
Zelotypiam columbarum admiramur. 479.

FINIS.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

COMPENDIUM
GRAMMATICES
LINGUÆ HEBRÆÆ.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ADMONITIO
Ad
LECTOREM.

GRammatices Linguæ Hebrææ Compendium, quod hîc tibi, Benevole Lector, offertur, Auctor rogatu Amicorum quorundam suorum, Linguæ Sanctæ perstudiosorum, conscribendum suscepit, utpote quem, ab ineunte ætate eâ imbutum, postea per multos annos ei sedulò operam dedisse, ejusque genium penitùs perspectum habere, in eâque versatissimum esse, probè noverant; & noscent omnes, qui, ejus gnari, hoc qualecumque scriptum, quod imtempestivâ Auctoris morte, ut plura ejus alia, imperfectum remansit, pervolvere non dedignabuntur. Quale quale sit, ejus te, Benevole Lector, participem facimus, tibique & Auctoris laborem, & nostrum de te benè merendi studium pergratum fore, nulli dubitamus.

COM-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

COMPENDIUM
GRAMMATICES
LINGUÆ HEBRÆÆ.

Cap. I.

De Literis, & Vocalibus in genere.

QUoniam linguæ cujusque fundamenta literæ, & vocales sunt, dicendum ante omnia nobis est, quid apud Hebræos litera, quidque vocalis sit. Litera est signum motus oris eo loco facti, unde sonus ore editus audiri incipit. Ex. gr. א significat principium soni in gutture audiri ex ipsius aperturâ; בּ autem principium soni in labiis ex eorum aperturâ audiri; ן verò in fine linguæ, & palati, &c. Vocalis est signum indicans certum, & determinatum sonum. Unde intelligimus, vocales apud Hebræos non esse literas, & ideò apud Hebræos vocales *literarum animæ* appellantur, & literæ sine vocalibus *corpora sine animâ*. Verùm, ut differentia literarum, & vocalium clariùs intelligatur, explicari ea commodiùs potest exemplo fistulæ digitis ad canendum pulsatæ. Sonus namque fistulæ vocales illius musicæ sunt, foramina verò digitis pulsata ejus literæ. Sed de his satis.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

CAP. II.

De literarum figura, potestate, nominibus, classibus, & proprietatibus.

HEbræi literas viginti duas habent, quarum figura, & ordo apud antiquissimos scriptores receptus hic est, אבגדהו וחטי &c.

א Nullâ alterius linguæ Europææ literâ potest explicari. Significat, uti diximus, apertionem gutturis. Ejus nomen est Alef.

ב *b* nomine Bet.

ג *g* Gimel, si sine puncto sit, lenis est.

ד *d* Dalet, sine puncto lenis.

ה Appellatur He. Significat principium soni esse in profundiore parte gutturis.

ו *v* Vau & etiam U. Et credo ab antiquis nunquam aliter pronunciatum fuisse; nec tamen vocalis est, sed litera indicans soni principium in labiis audiri.

ז *z* Zain.

ח *gh* Ghet.

ט *t* Tet.

י Jot. Significat principium soni audiri in medio linguæ, & palati, & sicut ו, ita י absque sono valet.

כ *k* Kaf, si punctum in medio habet, aliàs vim habet *ch*, sive Græcorum χ.

ל *l* Lamed.

מ *m* Mem.

נ *n* Nun.

ס *s* Samech.

ע *hg* Hgain.

פ *p* Pe, si punctum in medio habeat, aliàs vim habet, ut *ph*.

צ *ts* Tsade.

ק *kh* Khof.

ר *r* Resch, lene in medio, asperum in initio dictionis.

שׁ *sch* Schin, si punctum sit supra crus dextrum; si supra sinistrum sit, idem est, ac Samech.

ת *th* Lene, cum puncto autem vim habet, ut *t*.

Ex

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Ex his quinque notandæ sunt literæ, quæ aliter in principio, vel medio, aliter in fine dictionis exarantur, nempe כמנפצ. Kaf enim, si in fine dictionis occurrat, ejus crus inferius sic producitur ך. Mem autem inferiùs clauditur, ut ם; reliquæ tres, ut כ sic producuntur ן ף ץ. Denique solent etiam Hebræi brevitatis causâ א & ל sic componere ﬞ: atque hic ille character est Syriacus, quem Hgezras præ antiquis Hebræis literis elegit, & quem Pharisæi superstitiosè in suis sacris imitantur. Verùm auctores alio characterе frequentiùs utuntur, vide Buxtorf. Thesaur.

Porrò literæ à Grammaticis non sine magno usu in quinque classes dividuntur, nempe in Gutturales, Labiales, Dentales, & in literas Linguæ, & Palati. אהחע *ahachahg* Gutturales vocantur, בוכף *bumaph* Labiales, גיקק *gicaqh* palati sunt literæ, דטלנת *datlenath* linguæ, זסצרש *zaſſſeraſch* dentium.

Unaquæque litera in medio dictionis vocalem vel longam, vel brevem, vel breviſſimam habere debet, exceptis his quatuor אהוי *ehevi*, quæ propterea *mutæ*, vèl *quieſcentes* appellantur.

Hinc sit, ut, quando consonans inter duas vocales debet duplicari, non expressè duplicetur; sed duplicanda puncto tantùm, quod דגש *dageſch* appellatur, notetur, ut פַּקָּד loco פָּקָד *pikked*.

Gutturales inter duas vocales duplicari nequeunt, quia certam aperturam gutturis, & modum spirandi indicant; adeóque, ut apud Latinos litera H, ita apud Hebræos gutturales duplicari inter duas vocales non possunt. Litera autem ר *r*, quia in medio dictionis semper lenis est, non solet etiam inter duas vocales duplicari, & propterea hæ quinque literæ אהחער punctum dageſch in medio nunquam habent. Deinde notandum, quòd tametsi omnis litera inter duas vocales duplicanda puncto dageſch notari debeat, non tamen vice versâ omne dageſch indicat literam duplicandam esse. Puncta enim etiam inserviunt ad literas בגדכפת *begadkephat* ex lenibus in asperas mutandum, ut suis locis notavimus. Inscribitur denique punctum aliquando literæ ה in fine

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dictionis occurrenti ob rationem suo loco dicendam, at tum non dagesch, sed מפיק *mappikh* appellatur.

Literæ בגדכפת initio dictionis asperæ sunt, hoc est, dagesch antur, nisi ultima præcedentis dictionis sit una ex quiescentibus. Nam tum plerumque lenes sunt, nisi quiescens sit ה cum mappik, vel præcedens dictio, in quiescentem desinens, magnum habeat accentum. Denique litera ejusdem organi sæpe in scripturâ una pro aliâ usurpatur, & א pro ע, ס pro ז, ב pro פ, ט pro ת &c. Quod puto inde evenisse, quòd scriptura ab hominibus diversæ dialecti fuit scripta, & quòd jam dialecti non dignoscantur, cujus scilicet tribûs hæc, vel illa dialectus fuerit. Quòd autem hæc lingua hoc commune cum reliquis habuerit, constat ex ipsâ scripturâ. Nam Ephraitæ ס *Samech* pro ש ubique usurpabant, quæ sanè literæ ejusdem organi sunt. Quare quamvis in Sacris Literis literam alicujus pro aliâ ejusdem organi sæpe sumi constet, non tamen id imitari jam licet. Nam quid hoc aliud esset, quàm dialectos confundere.

CAP. III.

De Vocalibus, de earum scilicet figurâ, nomine, potestatibus, & proprietatibus.

VOcales, uti diximus, apud Hebræos literæ non sunt; sed veluti literarum animæ. Eæ igitur vel subintelliguntur, vel punctis literis adjectis exprimuntur hoc modo.

בַ Si linea sub literâ ducatur, id significat post literam sonum *a* audiri, qui vocatur פתח *pathagh*. Si autem linea cum puncto, significat sonum compositum ex *a* & *o*, & vocatur קמץ *kametz*. Si tria sint puncta, sonus *e*, vel qui magis accedit ad Græcorum η significatur, qui vocatur סגול *segol*.

בֵ Si tantùm duo juxta invicem posita, significatur sonus ex *a* & *i* compositus, qui vocatur צרי *tsere*. Si autem supra invicem, sonus significatur brevior *e*, & vocatur שוא *scheva*. Deinde, si unicum tantùm punctum literæ sub-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

subscribatur, significatur sonum exaudiri ut *i* post literam, qui vocatur חִרֵק *ghirekh*. At, si supra superiorem literæ apicem superscribatur, sonus significatur ut *o*. Si tria fuerint sub literâ punctâ, tanquam in lineâ ad angulos obliquos cum literâ ductâ, & versùs dextram inclinante, sonum significant ut upsilon *υ*, & vocatur קִבּוּץ *kibbuts*. Denique, si literæ addatur vau punctum habens in medio, significatur sonus ex *o* & *u* compositus, sive *ω* Græcorum, & vocatur שׁוּרֵק *schurekh*.

בִּ בֻּ

Diphthongus *ai* notatur per patagh, & post ipsum י *jot*, ut דְּבָרַי *debarai*, nisi accentus magnus fuerit, de quo in sequenti Capite. Diphthongus *au* notatur ־ kamets, quem jot & vau sequitur, ut דְּבָרָיו *debarau*, & etiam cum patagh, ut קָו *khau* linea. Judæi tamen Lusitani pronunciare solent *debarav*; *eu* denique exprimitur cum vau post tsere, ut שֶׁלֵו *schaleu*. Num præter has alias habuerint, non possum certò dicere, quia modum pronunciandi antiquorum magnâ ex parte ignoramus.

Omnis vocalis, sive sonus semper post literam auditur, nisi in fine dictionis una ex tribus gutturalibus חחע occurrat post tsere, ghirek, vel gholem, vel schurekh. Nam tunc punctantur ־ patagh, quod ante literam auditur, quodque propterea à Grammaticis *furtivum* appellari solet, ut שֶׁמֵעַ *schomeahg*, גָּבוֹהַ *gaboah*, פַּתּוּחַ *pathuagh*, &c.

Exigit sæpe usus, ut litera aliqua inter duas vocales ob certas causas duplicari debeat; atque hoc diximus notari inscribendo literæ duplicandæ punctum dagesch, & sæpe fit, ut litera, quam usus linguæ exigit, ut duplicetur, sit una ex gutturalibus, quæ duplicari nequeunt, ut Capite II. monuimus. Quando ergo hoc contingit, tum vocalis antecedens mutatur hoc modo. Nempe si vocalis literæ gutturali duplicandæ antecedens sit ־ patagh, tum punctum dagesch, quod literæ gutturali inscribi deberet, sub ־ patagh ponitur, & fit ־ kamets, ut הָעֹבֵר *hahgober* lo-

co הַעֹבֵר *hahgober*: in nominibus autem ante ח & ע mutantur etiam - pathagh in ֲ ut חֲעָנָן *hehganan* loco הַעָנָן *hahganan*. Si ghirek fuerit, additur ei punctum, & fit ִ tsere, ut מֶהֶם *mehem* loco מִהֶם *mihhem*. Si denique kibbuts ֻ vocalis literæ gutturali duplicandæ antecesserit, vel in ֹ gholem, vel in ֻ schurek mutatur. Sed hoc non tam universaliter, quin etiam aliquando immutata reperiatur; imò literam ר post kibbuts duplicari patiatur. Atque ex his patet, cur vocales ַ kamets, ֵ tsere, ֶ segol, ֹ gholem & ֻ schurekh nunquam occurrant ante literam inter duas vocales duplicandam, hoc est, ante punctum dagesch, quod literæ duplicandæ inservit.

Syllabæ commodè dividuntur in longas, & breves; nempe – patagh est *a* breve, ַ kamets autem syllaba est longa, & brevis. Potestatem enim habet, vel ut *a* longum, vel ut *o* micron, ut פָּקְדָה *pakedah*, ubi utrumque *a* longum est, ut גָּרְעִי *gorni*, ubi ַ kamets sub gimel, ut *o* micron, pronunciatur. Est ֶ segol brevis, ֵ tsere autem longa, & ִ scheva brevissima syllaba; at ghirek, si jot quiescens post se habet, *i* longum est, aliàs breve; ֹ gholem *o* longum est, & plerumque post se habet וּ *vau* quiescens, & aliquando ח, vel א. Est ֻ kibbuts brevis, & ֻ schurek denique longa. Scio hanc divisionem cuidam R. Abrahamo de Balmes displicere; verùm absque ullâ ratione; eandem autem usum magnum habere ex sequentibus constabit; & primum, quod hic notandum venit, est, quòd litera, quæ puncto דגש compensari solet, suppleri etiam possit, mutando syllabam præcedentem ex brevi in longam; tametsi litera duplicanda alia sit, quàm gutturalis, ut הִתְהַל *hethel* pro הִתְהַלֵּל vel הִתְחַלֵּל *hitthel* vel *hithhel*.

Syllaba ִ scheva, quia brevissima est, aliquando corripitur, præcedentique syllabæ adhæret, & aliquando pronuntiatur, & ideò à Grammaticis Hebræis illud נָח nagh *quiescens*, & hoc נָחָ nahg *mobile* appellatur.

Pronunciatur ִ scheva, quando in initio dictionis, vel in medio

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dio post syllabam longam occurrit, ut בְּרֵאשִׁית *bereschith*, ubi sub ב pronunciatur, quia in initio dictionis occurrit, ut etiam hæc sequentia, quia post syllabas longas in medio dictionis occurrunt, nempe פָּקְדָה *pakedah*, בֵּרְכוּ *berechu*, יִירְאוּ *jireu*, פּוֹקְדִים *pokedim*, חוּבְאוּ *hubeu*. Si deinde duo schevata in medio dictionis se invicem sequantur, secundum pronunciatur, ut תִּפְקְדוּ *tiphkedu*, ubi primum scheva corripitur, & secundum pronunciatur. Atque hinc fit, ut scheva sub literâ puncto dagesch notatâ etiam pronuncietur, ut פִּקְּדוּ *pikkedu*. Nam punctum in ק denotat ק duplicandum, & primum corripiendum esse. Et hâc etiam de causâ pronunciatur scheva, quando una litera in medio dictionis, sed non inter duas vocales duplicatur, ut הִנֵּנִי *hineni*, ubi scheva sub primo נ pronunciandum est. Nam si corripiendum esset, deberet etiam & נ corripi, & antecedenti syllabæ ghirek adhærere, & loco הִנֵּנִי *hineni* scribendum esset הִנִּי *hinni*.

Cæterùm reliqua schevata semper corripiuntur, & apprimè notandum, nos expressè monuisse omne scheva pronunciandum, vel initio, vel in medio dictionis occurrere. Nam in fine nunquam pronunciatur. Quod ut meliùs intelligatur, notandum hîc est, quòd scheva omne est absoluta syllaba, quæ sola audiri possit, sed semper vel antecedenti, vel sequenti adhærere debet; atque hinc fit, ut nullum monosyllabum schevate punctetur. Unde apparet scheva correptum nihil esse, quàm *e* brevissimum præcedenti syllabæ adhærens; pronunciandum autem nihil aliud est, quàm *e* brevissimum sequenti syllabæ adhærens; quod quia ante syllabam sentitur, ideò ipsius pronunciatio expressior est. Unde sequitur, in initio dictionis impossibile esse, ut præcedenti syllabæ adhæreat; in fine autem contrà impossibile esse, ut sequenti adhæreat, adeóque in fine dictionis, sive post syllabam longam, sive post brevem, sive sub literâ dageschatâ, sive leni, sive denique unum, sive duo occurrant, semper tamen corripitur. Cùm autem in medio dictionis post longam occur-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

occurrit, modus pronunciandi postulat, ut sequenti adhæreat, & si duo occurrant, ut primum antecedenti, secundum sequenti adhæreat. Porrò hinc etiam patet, cur in initio dictionis nunquam duo schevata, ut nec etiam in medio dictionis post syllabam longam occurrant. Nam duo schevata sequenti syllabæ adhærere nequeunt.

Gutturales ׃ scheva pronunciandum habere nequeunt, & rarò scheva corripiendum habent; sed ejus loco tres syllabas habent medias inter brevem, & brevissimam, quæ sic notantur ־ׇ ־ׇ ־ׇ & vocantur חֲטָפִים *ghatephim*. Prima denotat syllabam breviorem, quàm ־ *patagh*; secunda syllabam breviorem, quàm ־ kamets breve, sive *o* micron; tertia denique mediam inter ׃ scheva *e* breve, & ׃ scheva *e* brevissimum; atque hoc à schevate distinctum habent, quòd ante scheva simplex nunquam occurrant, & quòd non tantùm in initio, sed nec etiam in medio, nec in fine dictionis duo unquam invicem sequantur; in reliquis autem cum schevate omnino conveniunt, ut etiam in hoc, quòd sólæ non occurrant, nec accentum sub se habeant.

Atque hæ sunt regulæ circa vocales apprimè observandæ, & præsertim, quæ modò de schevate diximus, quòd scilicet nunquam duo schevata in initio dictionis occurrant, & quòd gutturales nunquam ׃ scheva pronunciandum, & rarò corripiendum sub se habeant. Nam harum usus insignis est.

CAP. IV.

De Accentibus.

QUæ de accentibus solent tradi Regulæ, linguæ Hebrææ studiosos plus lassant, quàm docent; atque ipsæ tolerabiles essent, si ad linguæ cognitionem, vel eloquentiam viam facerent; sed si ejus peritissimos consulas, omnes uno ore fatebuntur, se tam magni accentuum numeri causam ignorare. Equidem credo hoc non sine aliquâ causâ factum fuisse, imò aliquando

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

do animo volvebam, num eorum inventor eosdem introduxerit, non tantùm ad tollendam, vel deprimendam syllabam, & ad orationes distinguendas; sed etiam ad animi affectûs exprimendum, quos inter loquendum vel voce, vel vultu indicare solemus. Nam alium sonum edimus cum ironicè, alium cum simpliciter loquimur; alium deinde sonum, quando aliquem laudamus, alium quando admiramur, alium quando vituperamus, alium denique quando contemnimus, & sic pro ratione cujusque affectûs vocem, & vultum mutamus, quod quia literarum inventores signis indicare neglexerunt, inde factum est, ut mentem nostram multò meliùs vivâ voce, quàm scripto exprimere possimus. Suspicatus igitur sum, num Hebræorum accentuum inventor huic communi defectui subvenire voluerit: sed postea eosdem examinando nihil minùs invenire potui; sed contrà eosdem non tantùm hos animi affectûs, sed ipsas orationes confundere. Iisdem enim tonis utitur, quando Scriptura ironicè, quàm quando simpliciter loquitur; deinde idem accentus proprietatem puncti, & etiam epicoli, & duorum punctorum habet, ità ut accentuum penuria inter tantam abundantiam laborare videatur. Quare credo introductos eos fuisse, postquam Biblia in publicâ concione singulis Sabbathis legere consueverunt Pharisæi, ne nimium festinanter (ut fieri solet in sæpe repetitis devotionibus) legerentur. Et hâc de causâ eorum minutias Pharisæis, & otiosis Masorethis relinquo, & id tantùm, quod usum aliquem habere videtur, notabo.

Accentus ad distinguendam, vel jungendam orationem, & simul ad syllabam attollendam, vel deprimendam inservit. Versum, sive periodum clausam esse nullo accentu significatur; solent tamen hoc duobus punctis indicare, ut הָאָרֶץ, quod quidem signum סִילוּק *Silukh* appellatur, & plerumque non semper, ut jam monuimus, orationem absolutam esse ostendit. At unius versus, seu periodi partes accentibus distinguuntur; atque hîc per partes versûs, non tantùm verba intelligo; sed etiam

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

nominum casûs; nempe accentus, qui passim proprietatem habet commatis, usurpatur etiam ad distinguendum nominativum, & verbum à suo accusativo, & à reliquis casibus: intelligequando accusativus nominativum sequitur; quòd si verbo, & nominativo interponatur, tum verbum, accusativus, & nominativus unam versûs tantùm partem constituunt, ut & duo verba, quæ conjunctione & copulantur, & nullum habent nomen alio præter nominativum casu interpositum. Si itaque versûs non nisi unam habeat partem distinguendam, eadem distinguitur accentu, qui vocatur טַרְחָא, *targha*, quique infra dictionem sic notatur ׀. Quòd si duas partes distinguendas habeat, tum prima notatur טַרְחָא *targha*, secunda verò accentu, qui vocatur אֶתְנַח *athnagh*, quique infra dictionem sic notatur ֑, ut אֱלֹהִים, *elohim* atque hic accentus omnium, qui ad partes versûs distinguendum inserviunt, præcipuus est, ut ex modò dicendis patebit. Unus versûs non nisi unum habet athnagh, exceptis tantùm paucissimis, qui duos habent. Quòd si tamen versus tres partes distinguendas habeat, tum prima notatur טרחא *targha*, secunda אתנח *athnagh*, & tertia iterum טרחא *targha*. Si autem quatuor habeat, prima plerumque notatur supra dictionem duobus punctis, ut דְּשֵׁא *dèsche* qui accentus זָקֵף קָטֹן *zakheph khaton* appellari solet, secunda טרחא, tertia אתנח & quarta iterum טרחא. Si porrò in medio versu quinque partes distinguendæ sunt, tum prima plerumque puncto supra dictionem, quod רְבִיעַ *rabiahg* appellatur, notari solet, ut אֱלֹהִים, secunda autem זקף קטן, tertia deinde טרחא, quarta אתנח, & quinta denique טרחא; vel etiam prima זקף קטן, secunda טרחא, tertia אתנח, quarta iterum זקף קטן, & quinta denique טרחא. Si denique sex fuerint, tum prima רביע, secunda זקף קטן, tertia טרחא, quarta אתנח, quinta iterum זקף קטן, sexta denique טרחא; & ad hunc modum, quando plures adhuc partes distinguendæ occurrunt, plures alii adferri solent.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

solent figurâ quidem distincti; sed proprietate רביע & זקף קטן & planè similes, & qui propterea sæpe etiam pro his usurpantur; sed eisdem superseedeo, ut & iis, qui tantùm inserviunt ad indicandum accentum, qui partem periodi, in quâ sunt, à sequenti distinguent, quique hâc de causâ à Grammaticis *seruiles* nuncupantur; sed notandum, quòd מרחא non tam ad distinguendas partes orationis, quàm ad indicandum סילוק, & אתנח inservit. Nam post מרחא nullus accentus distinguens sequi potest, quàm אתנח, vel סילוק, & contrà nullus אתנח, nec סילוק cui non præcedat מרחא, cujus rei causam mox dicemus. Dictio, quæ neque infrà, neque suprà ullum habet accentum, jungi solet cum sequenti ducendo lineolam, quam Grammatici appellant מקף *makhaf*, ut כי־טוב *Ki-thob*.

Inserviunt deinde accentûs, ut diximus, ad attollendam, vel deprimendam syllabam. Nam ipsi, ut ipsis exemplis jam ostendimus, vel supra, vel infra dictionis literam, cujus syllaba vel attollenda, vel deprimenda est, poni debent. Nam in דֶּשֶׁא צקף קטן supra ד est, quia pronunciari debet *deſche*, non verò *deſchè*. Contrà רביע אֱלֹהִים supra ה habet, quia pronuntiatur *elohim*, non autem *elóhim*; atque omnis dictio, cujus accentus infra, vel supra ultimam ejus syllabam est, vocatur מִלְּרַע *millerahg*, quod significat *de infra*, si autem supra, vel infra penultimam sit, vocatur *millehgel* מִלְּעֵיל, quod significat *deſuper*. At quoniam silukh nec infra, nec supra; sed post dictionem notatur, ut etiam makhaf, ideò dictiones ante silukh & makhaph lineolâ infrà notantur, non infra syllabam, in quâ debet fieri accentus, ut הָאָרֶץ *haaretz* ubi ante *silukh* infra אָ lineola est, indicans accentum debere esse sub ejus vocali kamets. Sic etiam עָשָׂה־פְרִי *hgoseh peri* lineolam ante מקף sub ע habet, indicantem gholem debere attolli, atque hæc linea vocari solet, גַּעְיָא *gahgja*; ne-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

gligitur tamen, si dictio ante makhaf unam tantùm vocalem habeat, ut כִּי־טוֹב.

Solent dein polysyllaba duos habere accentûs, unum scilicet in ultimâ, vel penultimâ, quo, ut modò ostendimus, indicatur, num dictio sit *millehgel*, an *millerahg*; alterum in antepenultimâ, vel ejus antecedenti, qui indicat, syllabam attollendam esse, ut הַגּוֹעָדִים בְּמוֹעֲדֵיכֶם. Atque hic accentus plerumque est gahgja, imò ferè semper ante scheva compositum. Observabis præterea, non rarò polysyllaba tres habere accentûs, ut וַיְבָרְכֵהוּ.

Ut autem noscatur, quænam syllabæ attolli, vel produci debeant, sive quænam dictiones duplici, vel triplici accentu notandæ sint, hæ Regulæ sunt apprimè observandæ, nempè; Omnis vocalis ante scheva pronunciandum, de quo cap. præc. egimus, notatur גַּעְיָע *gahgja*, hoc est, aliquantulum producitur, ut meliùs noscatur sequens scheva sequenti syllabæ adhærere. Unde sequitur, omnem vocalem ante scheva compositum, sive ea brevis sit, sive longa, hoc accentu debere notari, ut נַעֲשֶׂה. Nam scheva compositum nunquam corripitur, hoc est, nunquam præcedenti; sed sequenti syllabæ adhæret. Sequitur deinde vocalem longam ante scheva simplex debere attolli, sive eodem hoc accentu notari, ut clariùs percipiatur scheva ab eâdem non corripi, sed sequenti syllabæ etiam adhærere; hinc הוּבְאוּ שֹׁמְרִים בֵּרְכוּ פָקֳדָה accentu גַּעְיָא notantur, ut & הִנְנִי, tametsi brevis est, tamen propter sequens scheva pronunciandum etiam producitur. At quamvis scheva sub literâ dageschatâ pronunciari etiam debeat, ejus tamen vocalis antecedens non notatur gahgja, nisi litera duplicanda fuerit una ex iis, quæ punctum dagesch non admittunt, sive quæ duplicari non patiuntur, de quibus vide cap. 2. & hoc puto ideò fieri, quia dagesch indicat literam subintelligendam præcedenti vocali adhærere, ejusque

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

que scheva ab eâdem corripi; atque adeò vocalis ante scheva propter dagesch pronunciandum considerari debet, ut vocalis, quam duo schevata sequuntur, quorum primum, ut suprà diximus, corripitur, & secundum pronuntiatur, sive quorum primum præcedenti, & secundum sequenti syllabæ adhæret.

Deinde si vocalis post quodcunque scheva produci debeat, tum vocalis ante idem scheva producenda etiam erit; atque hæc Regula universalis est, sive scheva expressum, sive subintelligendum sit; ex. gr. הַכְּנַעֲנִי quoniam pathagh post scheva simplex produci, propter sequens compositum, debet, ideò patagh etiam ante idem scheva simplex producendum est, sic etiam תַּתַּחְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ &c. propter hanc eandem causam duplex habent gahgja. Atque idem dico fore, quando scheva subintelligendum est, ut בִּפְהָרַת ubi sub utroque פ est gahgja, quia legi debet מִטַּמְּהָרַת; kamets igitur scheva reverâ ante se habet, quod per punctum דָּגֵשׁ compensatur, & quia propter sequens compositum produci debet, producitur etiam vocalis ante hoc scheva per punctum דגש compensatum. Sic בַּמַּחֲנֶה קְמַעְשֵׂרְךָ וּבִרְכַּתְךָ & alia perplurima hujusmodi duplici gahgja notantur.

Duæ vocales longæ sine accentu, vel gahgja in eâdem dictione non dantur. Si igitur syllabæ penultima, & antepenultima longæ fuerint, vel accentus debebit esse in antepenultimâ, vel si in ultimâ fuerit, antepenultima habebit gahgja, ut אָבְיָ, cujus kamets producitur, quando accentus est in ultimâ, aliàs quando scilicet in penultimâ est, omittitur, ut דָּנָן אָבִי; sic נְשֵׁיהֶם נָחֲקִיסוֹתֵי הַכּוֹכָבִים &c. gahgja in antepenultimâ habent; quod si dictio plures longas habuerit, id semper erit observandum, quòd nunquam duæ longæ sine accentu, vel gahgja occurrant, ut בְּשִׁבְעוֹתֵיכֶם

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Atque hîc notandum khibuts aliquando locoſchurekh uſurpari, tumque ut longam conſiderari, ut מִשְׁבֻּעָתִי, ubi, quia ſchurekh nominis שְׁבוּעָה in khibuts mutatur, producitur khibuts, ut longa, aliàs ſemper brevis eſt.

Deinde notandum, brevem, cui ſcheva adhæret, pro longâ haberi, ut מוֹלַדְתִּי מֵנָקְתָה &c. ubi longa ante brevem, cui ſcheva adhæret, producitur, ut longa ante longam, quæ non habet accentum; ſic etiam duæ priores in הִתְיַצְּבוּ longæ ſunt, quia utrique ſcheva adhæret, priori ſcilicet expreſſum, poſteriori autem per dageſch in צ compenſatum. Excipiuntur breves, quæ loco ſcheva ſimplicis ſæpe uſurpantur, ne duo ſchevata initio dictionis occurrant, ut jam cap. 3. monuimus, ex. gr. prima in תִּפְקְדוּ brevis eſt, quia loco ſcheva uſurpatur. Contingit dein, ut brevis ante brevem producatur, quod ſecunda brevis loco ſcheva compoſiti, cui ſemper, ut jam diximus, antecedit gahgja, uſurpatur, ut וַיֶּחֶרְדוּ, quod ſcribitur loco וַיֶּהֶרְדוּ.

Denique ו *vau* ante י *jod* cum – pathagh promiſcuè cum, & ſine gahgja notatur, ut וַיְדַבֵּר & וַיְדַבֵּר.

Atque hæ præcipuæ Regulæ hujus accentûs ſunt, quantum ex ſolis vocalibus cognoſci poteſt; ſupereſt adhuc alia ex Præpoſitionibus dignoſcenda, quam ſuo loco explicabimus.

Cæterùm quòd Judæi propter accentum muſicum ~, quem *zarkha* vocant, nunc gahgja in antecedentem ejus ſyllabam traducunt, nihil moror, quia non eſt imitandum iis, qui Hebraicè loqui, non verò cantillare deſiderant.

Hoc tamen notandum, pro gahgja alium ſæpe uſurpari accentum; imò dictiones aliquot duos habere accentûs, unamque earum ſyllabam produci, quæ aliàs ex præcedentibus regulis non eſſet producenda.

Atque hoc, inquam, propterea fit, quia duo accentûs diſtinguentes, quibus accentûs ſerviles ſolent præcedere, invicem non niſi rarò immediatè ſequuntur, ex. gr. poſt athnagh non ſequi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sequitur immediatè silukh, nequè וָקָף קָטֹן & vice versâ post silukh non nisi rarissimè sequitur immediatè sakheph khaton, neque athnagh; quòd si tamen dictio, quæ unum ex hisce accentibus sequitur, unum etiam ex hisce habere debeat, tum illa duplici accentu notari, unaque ejus syllaba produci solet, tametsi aliàs non fuisset producenda, ut Es. c. 7. v. 18. יְאֹרֵי מִצְרָיִם ubi וְלִדְבוֹרָה propter sakheph khaton alium supra ל habet accentum, ejus etiam syllaba contra communem regulam producitur, propter præcedentem athnagh. Sic etiam Num. 28. v. 20. & 28. וְכִנְחָתָם, quia sequitur immediatè post silukh, duos habet accentus, & syllaba infra מ contra communem Regulam producitur, ut etiam Deut. cap. 12. v. 1. לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים & hâc de causâ etiam Deut. 13. v. 11. וְכָל־יִשְׂרָאֵל contra communem Regulam lineolæ makhaf supra כָּל reperitur accentus, & ad hunc modum plura reperiuntur exempla, & multò plura eorum, quorum gahgja in accentum ob hanc, eandemque causam mutatur.

Denique notandum inter accentûs distinguentes unum esse, qui vocatur קַדְמָא *Khadma*, quique semper post dictionem desuper hoc modo notatur חֲעוֹלִים, & per hoc tantùm distinguitur ab alio servili, qui vocatur אַזְלָא *azla*, quique semper supra syllabam, in quâ accentus debet fieri, notatur. Si igitur dictio accentu hoc קַדְמָא notanda fuerit *millehgel*, eadem alio indiget accentu, quo indicatur accentum debere fieri in penultimâ, ut יַלְדִים si hoc accentu notari debeat, etiam debebit supra dalet accentus אַזְלָא notari, ut noscatur dictionem esse יֶלֶד.

Præter has aliam adhuc causam reperio, cur dictio duplici notetur accentu, nempe quando dictio millerahg ob causas

mox

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mox dicendas redditur millehgel, manentibus ut ante syllabis, accentus ultimæ manet, & penultima, ubi tunc accentus fieri debet, alio notatur. Sed hæc regula planè inutilis, quandoquidem secundus accentus nullius tum usûs est.

Atque jam tempus esset, ut ostenderem, quænam dictiones accentum in ultimâ, & quænam in antepenultimâ habere, hoc est, quænam מִלְּעֵיל, & quænam מִלְּרֹע esse deberent; sed quoniam hoc ex solis vocalibus, & literis dignosci non potest, rem differo, donec de verbis egero. Hoc hic tantùm addam, nempe quòd athnagh, & silukh sæpe dictiones, quæ sunt millerahg, reddant millehgel. Videlicet quando ejus syllabæ, ultima & antepenultima, longæ sunt, ut si אָנֹכִי, accentu athnagh, vel silukh sit notandum, reddi debet מִלְּעֵיל ut דִּן אָנֹכִי; quòd si penultima fuerit scheva; quæ, ut jam diximus, accentum nunquam habet, tum verba mutant: in khamets, & nomina in ־, ut si פָּקְרוּ notandum sit accentu athnagh, scheva sub ק mutatur in kamets · & fit פָּקָדְוּ sic loco שִׁמְךָ, si accentum habeat athnagh, fit שָׁמֶךָ. In Participiis autem fœminini generis tam in ־ segol, quam in ־ khamets mutatur: atque hæc locum etiam habent, quando accentus debet esse וְקַף קָטֹן. Deinde notandum, accentûs athnagh, & silukh præcedentis accentûs distinguentis proprietates tollere, & eundem quasi rapere. Unde fit, ut accentus distinguens, qui horum utrumvis præcedit, semper sit targha, qui propterea semper indicat athnagh, vel silukh secuturum, & qui etiam propterea distinguentis proprietates non habet: nam dictiones non reddit מִלְּעֵיל, & potest sæpe immediatè sequi zakheph khaton, vel alium accentum distinguentem, & post ipsum potest immediatè sequi athnagh, vel silukh. Quare, cùm suprà diximus duos accentus distinguentes se immediatè non sequi, de omnibus præter טְרֻחָא est intelligendum, qui uti diximus propterea athnagh, & silukh distinguentis proprietates amittit.

CAP.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

CAP. V.

De Nomine.

DIviditur apud Latinos oratio in octo partes, sed an apud Hebræos in tot partes sit dividenda, ambigi potest. Nam omnes Hebrææ voces, exceptis tantùm Interjectionibus, & Conjunctionibus, & unâ, aut alterâ particulâ, vim & proprietates Nominis habent; quod quia Grammatici non animadverterunt, multa crediderunt esse irregularia, quæ ex usu linguæ maximè regularia sunt, & plura ad linguæ cognitionem, ejusque eloquentiam necessaria ignoraverunt. Sive igitur Hebræi tot, quot Latini, sive pauciores orationis partes esse statuerint, nos tamen omnes, exceptis tantùm Interjectionibus, uti diximus, & Conjunctionibus & unâ, aut alterâ particulâ, ad Nomen referemus, cujus rei causa, & quanta hinc in hâc linguâ facilitas oriatur, ex sequentibus constabit. Quid autem per Nomen intelligam, jam explicabo. Per nomen intelligo vocem, quâ aliquid, quod sub intellectum cadit, significamus, vel indicamus. Cùm autem quæ sub intellectum cadunt, sint vel res, rerumque attributa, modi, & relationes, vel actiones, actionumque modi, & relationes, hinc Nominum genera facilè colligimus. Nam אִישׁ ex. gr. Nomen *viri* est, חָכָם *doctus*, גָּדוֹל *magnus* &c. attributa sunt viri, הֹלֵךְ *ambulans*, יוֹדֵעַ *sciens* modi sunt, בֵּין *inter*, תַּחַת *sub*, עַל *super*, &c. Nomina sunt, quæ ostendunt, quam relationem vir ad alias res habeat. Sic הָלוֹךְ *ambulare* Nomen est actionis, quæ nullam ad tempus relationem habet. Nam hoc apprimè notandum, quòd Modus, quem Infinitivum Latini vocant, apud Hebræos purum putum Nomen sit, qui propterea Infinitivus nec præsens, nec præteritum, nec absolutè ullum tempus agnoscit. Deinde מְהֵרָה *citò*, modus ambulandi est, הַיּוֹם *hodie*, מָחָר

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

מָחָר *cras*, &c. relationes sunt temporis, quæ etiam aliis modis exprimuntur, de quibus alio capite.

Nominis igitur genera sunt sex. I. Nomen substantivum, quod in proprium, & appellativum dividitur, ut notum. II. Adjectivum. III. Relativum sive Præpositivum. IV. Participium. V. Infinitivum. VI. Adverbium: quibus accedit Pronomen, quod vicem Nominis substantivi gerit, ut אֲנִי *ego*, אַתָּה *tu*, הוּא *ille*, &c. sed de hoc alio Cap. agam: de reliquis autem hic notandum venit, quòd Nomine proprio substantivo nunquam nisi unum singulare individuum significare possumus. Nam unumquodque individuum suum sibi tantùm habet Nomen proprium, ut & unaquæque actio, atque hinc fit, ut Nomen substantivum proprium, ut & Infinitivus, & Adverbium, quia quasi adjectiva actionum sunt, quibuscum debeant Numero convenire, non nisi singulari Numero exprimantur, reliqua autem & singulari & plurali. Dico reliqua: nam Præpositiones etiam pluralem numerum habent, de quibus vid. Cap. 10. Solent deinde homines, & præcipuè Hebræi rebus omnibus humana attributa dare, ut *terra audivit, auscultata est*, &c. Et fortè hâc, aut aliâ de causâ omnia nomina rerum in masculina, & fœminina diviserunt; unde autem noscantur, & quâ ratione Nomina ex numero singulari in pluralem flectantur, in seqq. dicemus.

CAP. VI.

De Flexione Nominis ex singulari in pluralem.

NOmina ex singulari in pluralem numerum flectuntur addendo masculinis ghirek longum, & ם, & fœmininis o longum, & ת. Ex. gr. גַּן *hortus* habet in plurali, quia masculini generis est, גַּנִּים. Sic ex עֵץ *arbor*, אָח *frater* fit עֲצִים, אֲחִים, at אוֹת *signum*, quia fœminini generis est, habet in plurali אוֹתוֹת, ut

&

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

& נֵר *candela* נֵרוֹת, & עוֹר *cutis* עוֹרוֹת, &c. Excipiuntur quædam, quæ, quamvis masculina, tamen in plurali ut fœminina, & contrà fœminina, quæ ut masculina, & quædam, quæ utroque modo flectuntur, ut אָבוֹת *patres* ex singulari אָב *pater*, quod masculini est generis. Contrà נָשִׁים *fœminæ*, Nomen est fœmininum, quod singulari caret, & terminatur ut masculinum; at הֵיכָל *templum* utroque modo terminatur, nempe הֵיכָלִים, & הֵיכָלוֹת. Notandum præterea de Nominibus neutris, quæ ut fœminina declinantur, ut גְּדוֹלוֹת.

Secundò ratio, cur vocales mutentur, est scilicet, quia tres longæ, si dictio non sit מִלְּעֵיל, duplici accentu indigent, & quia ante ghirek, & gholem penultima non potest patach habere, nisi etiam dictio sit millehgel, &c. Horum autem omnium catalogus in fine libri habetur, nec operæ pretium judicavi ea hic ponere, quia faciliùs usu, quàm præceptis edisscuntur.

Nomina deinde, quæ in ה desinunt, sive masculina, sive fœminina sint, ה vel ת cum ultimâ syllabâ omittunt, ut עֲלָה *folium* habet in plurali עָלִים, & נְקֵבָה *fœmina* נְקֵבוֹת & אִשָּׁה *mulier* אִשּׁוֹת. Atque hìc notandum, quòd fœminina, in ה desinentia, sæpe ה in ת mutent, & syllabas antecedentes duas in geminum ségol ֶ, vel, si fuerit accentus athnagh, vel siłukh, in kamets ָ & segol ֶ. Nam ex עֲטָרָה *corona* fit עֲטָרֹת, & cum athnagh, vel siłukh עֲטֶרֶת: Sic ex פּוֹקֵדָה *visitans* fit פּוֹקְדוֹת, & פּוֹקֶדֶת. Sed si penultima litera sit ח, vel ע, tum syllabæ in patagh mutantur, ut שׁוֹמַעַת, *audiens*, & בּוֹרַחַת *fugiens* loco שֹׁמְעָה, & בֹּרְחָה, quod in substantivis locum etiam habet, ut צִפֹּרֶת. Unde fit, ut omnia harum formularum Nomina fœminina in ת desinentia in plurali eodem modo flectantur, ut ea quæ in ה desinunt.

Præter hæc mutant plerumque Nomina in plurali etiam syllabas, nempe, si penultima fuerit ָ kamets, mutatur plerumque

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

in ſcheva, ut דָּבָר *verbum* דְּבָרִים *verba*, זָקֵן *ſenex* זְקֵנִים *ſenes*, שָׂמֵחַ *lætus* שְׂמֵחִים *læti*, נָקִי *purus* נְקִיִּים *puri*, רָחוֹק *longinquus* רְחוֹקִים *longinqui*, בָּרוּךְ *benedictus* בְּרוּכִים *benedicti*. Sic penultimum ֗ kamets ex. gr. זִכָּרוֹן *memoria*, & גִּלָּיוֹן *volumen* in ſcheva mutatur, & fit זִכְרוֹנוֹת, & גִּלְיוֹנִים. At ſi ultima fuerit kamets, vel Nomen monoſyllabum, tum ֗ plerumque immutatum manet, vel aliquando in patagh mutatur; ut כּוֹכָב *ſtella* כּוֹכָבִים *ſtellæ*, שַׂר *princeps* שָׂרִים *principes*, יָם *mare* יַמִּים *maria*, שׁוֹשַׁן *roſa* שׁוֹשַׁנִּים *roſæ*. Atque huc referendæ etiam ſunt, quæ in ה deſinunt, quia in plurali, ut jam diximus, ultimam ſyllabam ſimul cum ה amittunt, adeoque ut monoſyllaba, vel ut ea, quorum ultima ſyllaba eſt kamets, flecti debent. ex. gr. שָׂדֶה *ager*, קָנֶה *calamus*, &c. quia in plurali ſegol ֶ cum ה amittunt, regulam monoſyllaborum ſequuntur, & ֗ in plurali retinent, nempe שָׂדוֹת *agri*, & קָנִים *calami*; ſic מַמְלָכָה *regnum*, quia in plurali ultimum ֗ cum ה amittit, penultimum in plurali retinet, ut ea, quorum ultima eſt ָ, flectiturque מַמְלָכוֹת *regna*. Hâc de cauſâ etiam, quæ in ת deſinunt, penultimum ֗ in plurali retinent, ut תּוֹלַעַת *vermis* תּוֹלָעִים *vermes*; imò, quamvis ultimam ſyllabam non amittant, ֗ kamets tamen retinent, ut זִיז *angulus* זִיזִת *anguli*, עֲמִית *ſocius* עֲמִיתִים *ſocii*, גָּלוּת *captivitas*, גָּלְיוֹת *captivitates*.

Penultimum tſere etiam in ſcheva mutatur, ſed ante gholem, & ſchurek retinetur, ut עֵגֶב. *uva* עֲגָבִים. *uvæ* mutat tſere in ſcheva; at אֵילוֹן tſere retinet; flectiturque אֵלוֹנִים. Porrò Nomina, quorum ultima ſyllaba tſere-eſt, mutant id in ſcheva, quando vocalis antecedens ex iis eſt, quæ ſemper in plurali retinentur, vel quæ in : non mutantur, ut מַקֵּל *baculus* מַקְלוֹת *baculi*, פּוֹקֵד *viſitans* פּוֹקְדִים *viſitantes*, עִוֵּר *cæcus* עִוְרִים *cæci*; at poſt ſcheva, vel ſyllabam, quæ in : mutatur, retinetur, ut זָקֵן *ſenex* זְקֵנִים *ſenes*, זְאֵב *lupus* זְאֵבִים *lupi* &c.

Mono-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Monosyllaba, ut & dissyllaba, quæ in ה, vel ת desinunt, tsere retinent, ut נֵר *candela* נֵרוֹת *candelæ*, עֵד *testis* עֵדִים *testes*, רֵעָה *socius* רֵעִים *socii*, שְׁאֵלָה *interrogatio* שְׁאֵלוֹת *interrogationes*.

Dantur præterea quædam monosyllaba, quorum tsere in ghirek mutatur; sed hæc cum reliquis particularibus exceptionibus ad catalogum, in fine libri promissum, reservamus.

Penultimum segol in scheva, ultimum autem in ֫ kamets mutatur, quod fit, quia omnia Nomina in plurali sunt *milleragh*, & illa omnia *milehgel*, quorum penultima est ֫: si itaque secundum segol in plurali retineretur, habere deberet pluralis accentum in penultimâ, contra communem usum pluralium: fit igitur hâc de causa ex מֶלֶךְ *rex* מְלָכִים *reges*, אֶבֶן *lapis* אֲבָנִים *lapides*, צֶדֶק *justitia* צְדָקוֹת *justitiæ*, זֶבַח *sacrificium* זְבָחִים *sacrificia*, נֶחָמָה *consolatio* נֶחָמוֹת *consolationes*, חֵטְא *peccatum* חֲטָאִים *peccata*, בֹּקֶר *mane* בְּקָרִים pluralis. Atque hæc mutatio ultimi segol in ֫ kamets, & penultimi in scheva analoga planè est. Ostendimus enim polysyllaba, quæ in ה desinunt, mutare sæpe ה in ת, & syllabas in geminum ֫ segol, ut עֲטָרָה in עֲטָרֹת, & פְּקֻדָּה in פְּקֻדֹּת. Deinde hîc etiam ut in præcedentibus notandum est, quòd Nominum, quæ in ה, vel ת desinunt, quoniam in plurali ultimam syllabam cum ה, vel ת amittunt, penultimum segol rationem ultimi obtinet, & in ֫ mutatur, exceptis illis, quorum penultimum segol loco scheva usurpatur, ut sunt omnia Participia, & quæ ex iis formantur. Ex. gr. פְּקֻדַּת propter accentum athnagh, vel silukh, loco פְּקֻדָּה, & תּוֹלֶדֶת loco תּוֹלְדָה usurpantur; sed in plurali scheva iterum recipiunt, ut תּוֹלְדוֹת, פְּקֻדּוֹת. Denique segol penultimum, cui scheva adhæret, non potest in scheva mutari, ne duo in initio dictionis occurrant; ideoque in plurali vel retinetur, vel in patagh mutatur, ut אַשְׁנָב *fenestra* אֲשְׁנַבִּים *fenestræ*, מַרְכָּבָה *quadriga* מַרְכָּבוֹת *quadrigæ*. Quæ חֹלֶם gholem ante segol habent, id in scheva mutant, ut בֹּקֶר

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

בֹּקֶר *mane*, בְּקָרִים in plurali, אֹהֶל *tentorium* אֳהָלִים, &c. Excipiuntur quædam, de quibus in catalogo, & præterea quædam monosyllaba, quæ ipsum in kamets aliquando mutant, ut יוֹם *dies* יָמִים plur. רֹאשׁ *caput* רָאשִׁים *capita*; sed sæpius retinetur. Nam גּוֹי *gens* habet in plurali גּוֹיִם, & אוֹר *lux* אוֹרִים, &c. aliàs semper retinetur, ut & in iis, quæ in ת desinunt, & geminum habent ségol, ut פִּקֵּדֶת pathagh nunquam in plurali mutatur, nisi ante י, ut יַיִן *vinum* יֵינוֹת *vina*, זַיִת *oliva* זֵיתִים *olivæ*; deinde בְּהֶרֶת habet in plurali בְּהָרוֹת.

Ghirek etiam, exceptis iis, quæ in præcedenti regulâ retulimus, quæ ipsum in plurali omittunt, & pauciſſimis præterea Nominibus, quæ in catalogo referuntur, ſemper immutatum manet; atque hic tantùm loquor de ghirek proprio; non autem de eo, quod initio dictionis ante ſcheva eâ de causâ uſurpatur, ne duo ſchevata initio occurrant, quod inde cognoſcitur, quòd ה paragogicum in fine habent; nempe אִמְרָה *dictum* loco אֹמֶר ſumitur; ideoque in plurali habent אִמְרוֹת. Sic דִּמְעָה *lacrima*, quia loco דֶּמַע uſurpatur, habet in plurali דִּמְעוֹת. Nam, ut jam oſtendimus, ultimum ségol ֶ in ַ kamets mutari, & ultimum ַ kamets in plurali retineri debet; penultimum autem gholem & ֹ in ſcheva mutari.

Khibuts, & ſchurek nunquam in plurali mutantur, hoc tamen ſchurek notandum habet, quòd in גת desinentia ſchurek non ſemper in plurali omittant, ut reliqua Nomina in ה, & ת desinentia, quæ ſemper, uti diximus, ultimam Syllabam in plurali omittunt. Nam מַלְכוּת *regnum* habet in plurali מַלְכֻיוֹת, & חֲנוּת *officina* חֲנֻיוֹת.

Scheva denique nullâ aliâ de causâ mutari poteſt, quàm ne duo ſchevata in initio occurrant. Nam videmus pleraſque mutationes fieri ex longis in breves. Quòd autem פְּרִי *fructus* habeat in plurali פֵּרוֹת, & כְּלִי *vas* כֵּלִים, id oſtendit, literam י in

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

singulari esse paragogicam, eamque efficere, ut tsere, quod absque ipsâ habere deberent, in seheva mutetur, & quia paragogicum in plurali amittunt, ideò tsere in plurali retinent, vel si mavis, iterum recipiunt.

His Regulis facilè unusquisque omnia ferè singularia in pluralia flectere, & pluralium singularia investigare discet. Superest jam tantùm pauca de numero duali addere.

Præter pluralem flectuntur etiam quædam Nomina in numerum dualem addendo iis literas, sive masculina, sive fœminina sint, י & ם, & vocales pathagh, & ghirek, ut יוֹם *dies* יוֹמַיִם *duo dies*, cujus plurale est, יָמִים, שָׁנָה *annus* שְׁנָתַיִם *duo anni*. Et ad hunc modum possemus, servatis præcedentibus Regulis, omnia Nomina flectere, nisi posteri hoc neglexissent, qui hanc terminationem usurpârunt ad exprimendum pluralem numerum earum rerum, quæ binæ sunt, vel quæ duabus partibus constant, ut יָד *manus* pluralis יָדַיִם, *jadajim* pro יָדוֹת *jadoth* pluralis, אֹזֶן *auris* אָזְנַיִם, *aures*, & sic de reliquis, quæ bina habemus. Porrò quia *forcipes* duabus constant partibus, vocantur מַלְקָחַיִם, & *forfices* מִסְפָּרַיִם.

Hâc igitur de causâ hanc terminationem ad dualem numerum significandum usurpare jam non licet, nisi tantùm in iis nominibus, quæ in Bibliis duali significatione sic flexa reperiuntur.

CAP. VII.

De Genere Masculino, & Fœminino.

NOmina, quibus mares significantur, vel res, quæ ad mares pertinent, masculina sunt. Hæc autem, quibus fœminæ, vel res, quæ ad fœminas pertinent, fœminina; quæ autem aliis rebus exprimendis inserviunt, communia sunt, & quamvis horum plurima in Bibliis semper reperiantur, vel masculina, vel fœmi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

fœminina, id casu contingit. Reperiuntur enim quædam uno tantùm in loco fœminina, quæ aliàs semper masculina reperiuntur, & contrà quædam uno tantùm in loco fœminina, ex. gr. כָּנָף *ala* ubique fœminini generis est, præterquam bis, lib. 2. Paralip. cap. 3. ideoque ab auctoribus communis generis habetur; sed si hoc libro Paralip. caruissemus, non dubitarent idem inter fœminina statuere, &, si plures haberemus, forsan omnes regulas mutare, & quæ jam inter exceptiones numerant, pro communi regulâ, & contrà plures regulas pro exceptionibus haberent. Nam, ut uno verbo dicam, plures sunt, qui Scripturæ; at nullus, qui linguæ Hebrææ Grammaticam scripsit. Sed ad propositum. Deinde videmus Scripturam in eâdem oratione unum nomen ad utrumque genus promiscuè referre, ut Gen. cap. 32. vers. 8. אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת *Si veniet Hgesau ad aciem unam, & ceciderit eum*; וְהִכָּהוּ adeoque hâc in re cum R. Schelomo Jarghi planè convenio, qui statuit כָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים יָכְרֹהוּ וְנִקְבָהוּ *omnem rem, cui non est spiritus vitæ, exprime tam masculino, quàm fœminino genere.* Vide ejus Commentaria in locum allatum.

Adjectiva ex masculino in fœmininum genus mutantur addendo iis ת, vel ה cum ◌ַ kamets, & syllabas, secundum præcedentes Regulas, mutando, ex. gr. חָכָם *sapiens* חֲכָמָה fœminino, גָּדוֹל *magnus* גְּדוֹלָה *magna*, בָּרוּךְ *benedictus* בְּרוּכָה *benedicta*, פֹּקֵד *visitans vir* פּוֹקֶדֶת & פּוֹקְדָת *visitans fœmina*, אִישׁ *vir* אִשָּׁה *virago*, גְּבִיר *dominus* גְּבִירָה *domina*.

Excipiuntur ea, quæ geminum habent segol ◌ֶ, quæ utrumque in ◌ַ mutare deberent; Sed ne duo initio dictionis occurrerent, primum in patagh mutatur, ut מֶלֶךְ *rex* מַלְכָּה *regina*, quod ex præcedentibus regulis deberet esse מֶלְכָה.

Quæ verò in masculino in ה desinunt, mutant ultimam syllabam in ◌ָ, ut יָפֶה *pulcer* יָפָה *pulcra*, רֹאֶה *videns*, in fœminino רֹאָה, &c. Porrò,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Porrò, quæ in י desinunt, mutantur in fœmininum vel ut præcedentia, vel simpliciter addendo ת, ut שֵׁנִי *secundus* שֵׁנִיָּה vel שֵׁנִית *secunda*, שֵׁנִים *secundi* שֵׁנִיּוֹת *secundæ*: atque hoc locum præcipuè habet in iis adjectivis, quibus indicatur cujus gentis, vel regionis aliquis sit, ut עִבְרִי *Hebræus* עִבְרִיָּה & עִבְרִית *Hebræa*. Nam notandum, hæc omnia adjectiva formari in masculino genere à Nominibus propriis natalium solorum, vel parentum, addendo י cum præcedenti ghirek, & syllabas secundum Regulas, in seq. Capite de regimine Nominis dicendas, mutando: ut ex יִשְׂרָאֵל fit יִשְׂרְאֵלִי, ex עִבֶר fit עִבְרִי, ex חֶבֶר fit חֶבְרִי, & ex כּוּשׁ *Æthiopia* fit כּוּשִׁי, & ex יְרוּשָׁלַיִם fit יְרוּשָׁלְמִי *Hierosolymitanus*. At his masculinis additur in plurali tantum modò ם, ut עִבְרִים *Hebræi*, כּוּשִׁים *Æthiopes*. Quòd si Nomina, unde hæc formantur, pluralem terminationem habuerint, illam amittere debent. Nam ex מִצְרַיִם *Ægyptus* fit מִצְרִי *Ægyptiacus*. Atque hæc, ut dixi, addendo tantum ת, vel ה cum præcedenti ◌ָ kamets in fœminina mutantur. Sed in plurali flectuntur semper, ut fœminina, quæ in ה desinunt, ut עִבְרִיּוֹת מִצְרִיּוֹת, &c.

Cùm itaque ה singularium terminatio cum præcedenti ◌ָ vel ת, & pluralium וֹת fœminorum adjectivorum sit propria, hinc factum fuisse videtur, ut Hebræi substantiva etiam, quæ in singulari ה, vel ת, & pluralia, quæ in plurali in וֹת terminantur, ad fœmininum genus referre plerumque consueverint, nisi fortè præterea factum sit, quòd ab hujus generis adjectivis suam duxerint originem. Sed de his satis.

CAP. VIII.

De Regimine Nominis.

RES vel absolutè significantur, vel ad alias relatæ, ut clariùs, & expressiùs indicentur; ex. gr. *mundus est magnus* Mundus in statu absoluto significatur; at *mundus Dei est magnus*,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

gnus, tum mundus est in statu relativo, quo efficaciùs exprimitur, vel clariùs indicatur, atque hic Status Regiminis vocatur. Quomodò autem soleat exprimi, ordine jam dicam, & primò quomodò in singulari numero.

Nomina, quæ in ה præcedente ־ vel gholem desinunt, mutant ה in ת, & ־ in ־ patagh. Nam תְּפִלָּה habet in statu regiminis תְּפִלַּת, & significat precationem alicujus. Sic עָשָׂה *facere* habet in statu regiminis עֲשׂוֹת *alicujus facere*, ut יוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים *dies facere Domini Dei*.

Quæ geminum, vel unum tantùm habent ־, mutant in statu Regiminis penultimum in scheva, & ultimum in patagh, ut דְּבַר ex דָּבָר *verbum*, כִּכַּר זָהָב *talentum auri* ex כִּכַּר *talentum* חֲכַם ex חָכָם *sapiens*, ut Jobi 9. חֲכַם לֵבָב *sapiens cordis* Deus appellatur, sic בְּרוּךְ *benedictus*, שְׁלוֹם *pax*, פְּקוֹד *visitare*, זְקַן *senex*, &c. mutant penultimum ־ in scheva; sic etiam צְדָקָה *justitia*, בְּרָכָה *benedictio*, ultimum kamets in patagh, & penultimum in scheva, & ה, ut jam diximus, in ת, fiuntque צִדְקַת, בִּרְכַּת; quòd autem primum scheva in ghirek mutetur, fit tantùm, quia duo in initio dictionis occurrere nequeunt, quod semper, ne hoc sæpius repetere cogamur, de omni ghirek, & patagh ante scheva affirmandum est.

Tsere penultimum aliquando in scheva, & ultimum aliquando in patagh mutatur, ut שְׂעַר ex שַׂעַר *capillitium*, & פְּאַת ex פַּאַת *angulus*, זְקַן ex זָקֵן *senex*, כְּלַל ex כֶּלֶל *bacillum*. Sed plerumque tam ultimum, quàm penultimum immutatum manet. Verùm hæc, & plura hujusmodi admodùm incerta sunt: Nam unum, idemque Nomen jam tsere mutare, jam retinere, reperies, quod ostendit in S. Scripturâ dialectos confundi. Quare unusquisque tam tsere, quàm ultimum kamets ubique ad libitum vel mutare, vel retinere potest, excepto tamen tsere ante ־, quod ex communi analogiâ linguæ retinere debet, ut הֵיכַל *templum*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

plum e. g. & אַשְׁמוֹרָה habet ubique in Scripturâ pro ſtatu Regiminis אַשְׁמוֹרַת, & תַּלְאוּבָה & תַּעְלוּמָה habent תַּלְאוּבַת, & תַּעְלוּמַת: ideoque dico unicuique licere pro אַשְׁמוֹרַת ſcribere אַשְׁמוֹרָה, & pro תַּלְאוּבַת ſcribere תַּלְאוּבָה; tametſi neutrum in Scripturâ reperiatur. Et, quod hic de tſere, & kamets dico, de omnibus etiam dicendum, quæ certam Regulam non ſervant. Sed de his alio loco uberiùs agam; aliquid tamen hic adhuc addam, quod ad hoc, quod modò dixi, & ad intentum hujus càpitis, & ad univerſalem hujus linguæ cognitionem non parùm facere exiſtimo.

In ſuperiori capite diximus, quòd terminationes fœmininæ הָ, & ת, & pluralis וֹת propriè ſunt Adjectivorum, & Participiorum, nimirum quia unum, idemque Nomen adjectivum attributum eſt, quod jam ad marem, jam ad fœminam refertur, ideoque unumquodque duabus terminationibus indiget, quod in ſubſtantivis locum non habet, & propterea non niſi uſu factum eſt, ut ſubſtantiva, quæ neque mares, neque fœminas exprimunt, ad genus fœmininum ſemper referantur, quando in ה, vel ת deſinunt, vel fortè (uti diximus) quia ab adjectivis fœmininis ſuam duxerunt originem. Sed aliud eſt, quod hic volo, nempe quòd eodem modo, ac hæ ſubſtantivorum terminationes originem duxerunt, ab Adjectivis, & Participiis, ità variationes, quas in ſtatu Regiminis Nomina patiuntur, originem ducunt à mutationibus Infinitivorum, & Participiorum. Nam omnia Nomina Hebraïca (ut omnibus hujus linguæ peritis notum) ex Verborum formulis formantur; Adde quòd primus, & præcipuus Nominis ſubſtantivi uſus ſit res abſolutè, non autem relativè indicare: hoc enim Nominibus propriis repugnat, quæque adeò nunquam in ſtatu Regiminis reperiuntur, at actiones vix abſque relatione agentis, vel patientis explicantur & ideò rariùs in ſtatu abſoluto reperiuntur. Quicquid ſit, ex modis, quibus Nomina Infinitiva, & Participia variant,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

variationes ſubſtantivi facilè diſcuntur, ità ut dubitandum non ſit, quin hæ ex illis originem duxerint. Eorum igitur formulas, & modos variandi in Regimine tanquam normam variationum omnium Nominum hic ponam, quia facilè memoriæ mandari poſſunt.

Infinitivorum Formulæ.

	Status Abſolutus	Status Regiminis	
		kam ghat	
* *Viſitare*	פָּקוֹד	in reg. פְּקוֹד & פְּקֹד & etiam	פְּקוֹדֶת
Viſitari	נִפְקֹד & הִפָּקֵד	ſemper abſolutè. הִפָּקֵד	ex k. g. פָּקְדָה
Frequenter viſitare	פִּקֵּד & פַּקֵּד	פַּקֵּד	
Frequenter viſitari	פֻּקֹּד	פֻּקֹּד	
Facere, vel conſtituere aliquem viſitantem,	הַפְקֵד	הַפְקִיד	
Conſtitui viſitans	הָפְקֵד	הָפְקֵד	
Se conſtituere viſitantem	הִתְפַּקֵּד	הִתְפַּקֵּד	
Appropinquare	נָגוֹשׁ	גֶּשֶׁת	
Detegere	גָּלֹה / גָּלוֹת	גְּלוֹת / גְּלוֹת	
Circuire	סוֹב	סָב־ & סוֹב ghatuf cum makhaf	
Invenire	מָצוֹא	מְצֹאת & מְצוֹא loco מְצֹאת vid. ſup. פְּקוֹדֶת	
Aperire	פָּקֹחַ	פְּקַח	

* Conveniunt ſæpe Infinitiva in Statu Abſoluto cum præteritis: nam דָּבֵר *vò loqui* etiam ſignificat, *locatus eſt*, גָּדֵל *creſcere*, כָּשֵׁל *coqui* formam habent præteriti, ut ſuo loco oſtendam. Quare non dubito, quin Infinitivi formulæ etiam fuerint פָּקֵד cum gemino kamets, & פָּקַד cum ־ & ־; ex quibus formatum eſt פְּקֵד in Regimine, nempe ex פָּקֵד, פָּקַד & פָּקֵד: atque hæc, quia circa Conjugationes prolixiùs tractanda, hic ad ea, quæ impræſentiarum volo, obiter notâſſe ſufficiet.

Hæ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Hæ præcipuæ Infinitorum formulæ & mutationes sunt. Pergo itaque ad Participia.

Participiorum Formulæ.

Reg.	K.		
מַפְקִד	פָּקֹד & פָּקֵד	פֹּקֵד	*visitans* masc. sing.
מַפְקִדִים	פְּקֵדִי	פֹּקְדִים	plur. masc.
מַפְקֶדֶת		פֹּקֶדֶת & פֹּקְדֶת	sing. fœm.
מַפְקֶדֶת & מַפְקֹדֶת	פְּקֵדַת		
מַפְקִדוֹת	פְּקֵדוֹת	פֹּקְדוֹת	plur. fœm.
מַפְקִיד	פָּקוּד	פָּקִיד	*visitatus* f. m. verbi adjectivum.
מַפְקִידִים	פְּקוּדֵי	פְּקוּדִים	p. m.
מַפְקִידָה	פְּקוּדַת	פְּקוּדָה	p. f.
מַפְקֻדַת	פְּקוּדוֹת	פְּקוּדוֹת	p. f.
מַפְקִידוֹת			
מְפֻקָּד	נִפְקַד	נִפְקָד	*visitatus*, Part. f. m.
מְפֻקָּדִים		נִפְקֶדֶת & נִפְקָדֶת	f. f.
מְפֻקָּדָה & מְפֻקֶּדֶת	נִפְקְדַת		
מְפֻקָּדוֹת	נִפְקָדוֹת	נִפְקָדוֹת	pl. f.
מְתֻפְקָד	מְפֻקָּד	מְפֻקָּד	*frequenter visitans* sing. masc.
מְתֻפְקָדִים	מְפֻקְדֵי	מְפֻקָּדִים	
מְתֻפְקֶדֶת	מְפֻקֶּדֶת	מְפֻקֶּדֶת & מְפֻקָּדֶת	f. f.
מְתֻפְקָדוֹת	מְפֻקָּדוֹת	מְפֻקָּדוֹת	pl. f.
		פְּקֻד	*frequenter visitatus* adjectivum f. m.
		פְּקֻדִים	
		פְּקֻדָּה & פְּקֻדַּת	f. f.
		פְּקֻדוֹת	

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Passivum.

Reg. 1.	Paff.	
נִפְקָד	נִפְקָד	*visitatus* m. f.
נִפְקָדִי	נִפְקָדִים	p. m.
נִפְקֶדֶת	נִפְקְדָה נִפְקֶדֶת	f. f.
נִפְקָדוֹת	נִפְקָדוֹת	pl. f.
	&c. מְפֻקָּד & מְפֻקָּד	f. m. *frequenter visitatus.*
מְפֻקָּד		
מְפֻקָּדִי	מְפֻקָּדִים	p. m.
מְפֻקֶּדֶת	מְפֻקְּדָה & מְפֻקֶּדֶת	f. f.
מְפֻקָּדוֹת	מְפֻקָּדוֹת	pl. f.
	מְפֻקָּד	*conflictatus ut visitaret* f. m.
	מְפֻקָּדִים	pl. m.
	מְפֻקְּדָה & מְפֻקֶּדֶת	f. f.
	מְפֻקָּדוֹת	pl. f.
פָּקוּד	פָּקוּד & פָּקֵד	*visitatus* adjectivum Verbi f. m.
פְּקוּדִי	פְּקוּדִים	& פְּקֵדִים p. m.
פְּקוּדוֹת	פְּקוּדוֹת	& פְּקֵדוֹת p. f.
פְּקֻדַּת	פְּקוּדָה	& פְּקֵדָה & פְּקֻדַּת

Paſſi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Passivum.

פּוּקָד *frequenter visitatus* adjectivum.
& פֻּקָּד f. m.
פּוּקָדִים & פֻּקָּדִים p. m.
פּוּקָדָה
&
פֻּקֶּדֶת } f. f.
&
פִּקֹּדֶת
פּוּקָדוֹת & פֻּקָּדוֹת p. f.

Activum.

Reg.	Act.	
פְּקֵד & פֹּקֵד & פֹּקְדִי	פֹּקֵד	*visitans* m. gen.
פֹּקְדִי	פֹּקְדִים	pl. m.
	פֹּקְדָה	f. f.
	&	
פֹּקֶדֶת	פֹּקֶדֶת	f. f. vel פֹּקֵדֶת vel פֹּקֵדְתִּי ut
פֹּקְדוֹת	פֹּקְדוֹת	p. f. יוֹשַׁבְתִּי שֹׁכֵנוֹת יוֹלֵדֶת
מְפַקֵּד	* מְפַקֵּד	*frequenter visitans* f. m.
מְפַקְּדֵי	מְפַקְּדִים	pl. m.
	מְפַקֶּדֶת	
	&	f. f.
מְפַקֶּדֶת	מְפַקֶּדֶת	
מְפַקְּדוֹת	מְפַקְּדוֹת	p. f.

* In Scripturâ non reperitur hujus Participii Regimen, nec videtur sensu, quo hic, & ferè semper accipitur, posse relativè exprimi; sed quia hæc formula aliquando etiam usurpatur eâdem significatione, ac prima, nihil impedit, quò minùs Regimen habere potuerit.

Activum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Activum.

Reg.	Act.	
מַפְקִיד	מַפְקִיד	*Constituens aliquem visitantem.* m. s.
מַפְקִידִי	מַפְקִידִים	
מַפְקִידָה	מַפְקִידָה & מַפְקֵדֶת	s. f. Ex quo & formatur מַפְקֵדֶת
מַפְקִידוֹת	מַפְקִידוֹת	

מִתְפַּקֵּד	מִתְפַּקֵּד	*Se visitans*, vel *ferens se ut visitans.* s. m.
מִתְפַּקְּדִי	מִתְפַּקְּדִים	p. m.
	מִתְפַּקֶּדֶת & מִתְפַּקְּדָה	f. f.
מִתְפַּקֶּדֶת	מִתְפַּקְּדוֹת	p. f.

Crescens

גָּדֵל & גָּדֶל	גָּדֵל	f. m.
גָּדְלִי	גָּדְלִים	p. m.
גְּדֵלָה	גְּדֵלָה	f. f.
גְּדֵלוֹת	גְּדֵלוֹת	p. f.

Veniens

בָּא	בָּא	s. m.
בָּאִי	בָּאִים	p. m.
בָּאָה	בָּאָה	s. f.
בָּאוֹת	בָּאוֹת	p. f.

גָּלֵה	גָּלֵה	*Detegens* s. m.
גָּלְיִ	גָּלִים	p. m.
גָּלֵה	גָּלֵה	s. f.
גָּלוֹת	גָּלוֹת	p. f.

כְּגָלֵה

Reg.	Act.	
Sic &		
מְגַלֶּה	מְגַלֶּה	*Qui facit detegere*, f. m.
מְגַלִּים	מְגַלִּים	
מְגַלֶּה	מְגַלֶּה	f. f.
&c.		
שׁוֹמֵעַ	שׁוֹמֵעַ	*audiens*, & f. m.
שׁוֹמֵעַ	שׁוֹמֵעַ	
שׁוֹמְעִים	שׁוֹמְעִים	p. m.
שׁוֹמַעַת	שׁוֹמַעַת	f. f.
שׁוֹמַעַת	שׁוֹמַעַת	
שׁוֹמְעוֹת	שׁוֹמְעוֹת	p. f.
Sic		
שָׂבֵעַ	שָׂבֵעַ	*Saturatus.*
שְׂבֵעִים	שְׂבֵעִים	p. m.
שְׂבֵעָה	שְׂבֵעָה	f. f.
שְׂבֵעוֹת	שְׂבֵעוֹת	p. f.

Præter has aliæ Participiorum formulæ dantur, sed has impræsentiarum sufficere arbitror, ut unusquisque facillimo negotio discat Nomina ex statu absoluto in regimen mutare, modò hoc observet, quòd illæ vocales in statu Regiminis retinentur, quæ hic immutatæ reperiuntur. Videlicet monosyllaba, ad quæ etiam referenda sunt dissyllaba, quorum prima est scheva, ut כְּתָב *scriptum*, וְאֵב *lupus*, &c. geminum segol, pathagh, ghirekh, & scheva, gholem plerumque etiam retineri; ante מקף tamen in o breve mutari videmus. Deinde rarissimè schurekh, vel potius nunquam mutatur, & quòd aliquando khibuts ejus loco usurpatur, id non fit propter regimen, sed quia unum pro alio sumere licet: nam schurekh syllaba composita est ex gholem & khibuts,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

& ideò loco ſchurekh, vel gholem, vel khibuts ſæpe ſumi videmus. Quòd autem מָוֶת אָוֶן עָוֶל, & reliqua hujusmodi habeant in regimine אֶוֶן מֶוֶת עֶוֶל, &c. ex communi linguæ uſu fit. Suprà enim diximus kamets ante ſegol pro ſegol uſurpari in fine; vel in mediâ periodo, ut una ejus pars ab aliâ diſtinguatur, ut עֲטֶרֶת loco עֲטֶרֶת, & פּוֹקֶדֶת loco פּוֹקֶדֶת. Quare עָוֶל, &c. in ſtatu abſoluto pro עֶוֶל regiminis uſurpatur.

Sed notandum in hâc linguâ magis uſitatum eſſe ו vau quieſcentem reddere, ſyllabas in gholem mutando, qui uſus frequentiſſimus eſt, & circa hæc Nomina prævaluiſſe videtur, quia in Scripturâ non niſi ſemel reperitur in regimine עֶוֶל, aliàs ubique ex עָוֶל (*fraus*) fit עֹוֶל, & ex אָוֶן *pravitas* אוֹן, & ſic de cæteris hujus formæ.

Denique ut de pluralium terminatione etiam aliquid addam, videmus pluralium terminationem וֹת ſemper in regimine retineri; ים autem ם omittere, & ghirekh mutare in tſere, quam formam regiminis numerus dualis ִים etiam obtinuit, qui propterea ם cum ghirek omittit, & pathagh in tſere mutat, ut ex עֵינַיִם *oculi* fit עֵינֵי in ſtatu regiminis; atque hinc credo factum, ut omne pathagh ante ִי cum ghirek hanc regiminis acceperit formulam, fiatque ex בַּיִת *domus* בֵּית, & ex יַיִן *vinum* יֵין &c.

Jam antequam ulteriùs pergam, venit hîc apprimè notandum, me hîc per Nomen omnia Nominis genera intelligere. Omne etiam Nomen, excepto (ut jam diximus) proprio genitivum regit, vel à genitivo regitur, & præcipuè relativum, ſive præpoſitivum, quod ſemper relativè ſignificatur, & propterea ferè ſemper genitivum regit, & ſæpe regitur; quæ omnia hîc ad majorem perſpicuitatem exemplis illuſtrabo.

בֵּית

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

בֵּית אֱלֹהִים *Domus Dei.* Ambo substantiva.

לֵב חֲכָם *Cor sapientis.* Substant. primum, adjectiv. secundum.

חֲכַם לֵבָב } *Sapiens cordis* } contrà.
גְּדוֹל הָעֵצָה } *magnus consilii* }

אֹהֲבֵי טוֹב } *Amantes boni* } Part. 1.
רֹאֵי הַשֶּׁמֶשׁ } *videntes solis* }

בָּרֹא אֱלֹהִים *creare Dei* 1. Infinit.

יוֹם בָּרֹא אֱלֹהִים *dies creare Dei* inf. quod simul regit & regitur.

מַשְׁכִּימֵי קוּם *maturantes & surgere, hoc est, qui solent citò surgere.*

מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר *maturantes & in mane.* Præp. in genit. & Particip. in Regim.

לִפְנֵי יְהוָה *Ante Dei.* Præp. in Regim. ex לְפָנִים *antea*, sic ex תָּוֶךְ *intus* fit תּוֹךְ *inter.*

עֲדֵי עַד *usque & usque* h. e. tempus indefinit. hic ergo Præp. regit & regitur.

מַכַּת בִּלְתִּי הֲרֵה *plaga & non desinentis, h. e. plaga, quæ non desinit.* Adverb. *non* regitur.

אֵין חָכְמָה *Non sapientiæ*; hic contrà *non* regit. Est enim in statu absoluto אֵין, quod in statu regiminis, ut בֵּית, mutat, ut jam diximus, patagh, & ghirchk in -tsere. Cæterùm hic iterum atque iterum vos monere volo, ut ea, quæ cap. 5. dicta sunt de Nomine, animo perpendatis. Nam nemo magno cum fructu hanc linguam colere poterit, nisi id, quod ibi diximus, rectè percipiat, quòd

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

scilicet tam Verba, quàm Participia, quàm Præpositiones, quamque denique Adverbia pura puta apud Hebræos sint Nomina.

CAP. IX.

De duplici Nominis usu, deque ejus Declinatione.

NOmine appellativo vel individuum unum, vel plura vaga, vel unum, aut plura certa, & nota significare volumus: quod apud Latinos absque ullâ differentiâ, sed apud Hebræos, & alios magnâ fit; nempe אִישׁ vel אֲנָשִׁים *virum* quemcunque, vel *viros* quoscunque significat; Sed si quis non nisi virum, vel viros, de quibus jam locutus est, vel quos supponit notos esse, significare vult, debet Nomini præponere הַ cum pathagh, & primam Nominis literam duplicare, hoc est, dagessare; & si prima litera una ex iis fuerit, quæ duplicari non patiuntur, tum ה loco pathagh kamets debet habere, ut וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל *& vir ille Gabriel.* Sed notandum tam רִגֵּשׁ, quàm khamets posse compensari per gaghja, ut הַחֲגִי / הַסַּכָּחָה, &c. Atque hoc ה vocati solet הַיְדִיעָה, hoc est, ה notitiæ, quia rem notam indicat, adeoque idem Indicativum appellabo.

Verùm enim verò hic usus istius ה tantùm locum habere potest in Appellativis, Adjectivis, & Participiis; at non in Propriis, neque in Infinitivis, neque denique in Adverbiis, quia his nunquam nisi rem singularem, non autem plura ejusdem generis significamus; & quod ad relativa attinet; ea nunquam absolutè; sed solo regimine indicantur. Nam hoc apprimè de hoc ה notandum est, quòd nunquam Nomini, quando Genitivum regit, præfigatur, cujus rei causam infrà in hoc cap. ostendam.

Porrò quia Nomina omnia apud Hebræos indeclinabilia sunt, exprimuntur casus plerumque solâ Præpositionum quarundam signifi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

significatione. Dico significatione. Nam Præpositiones, ut jam diximus, Genitivum (Nomina enim sunt) reverâ regunt; sed sicut apud Græcos Præpositiones Ablativi Genitivum regunt, & solâ earum significatione Genitivus locum obtinet Ablativi, sic apud Hebræos omnes Genitivum regunt, & solâ earum significatione Genitivus locum reliquorum casuum obtinet.

Præpositiones plerumque casibus inservientes sunt hæ ל, אל, ב, מ, & מן, עם, &c. Ex his autem ל & ב Nominibus præpositæ punctantur cum scheva; מ autem, quia loco מן usurpatur, punctatur cum ghirek, & ן per punctum דגש in sequenti literâ compensatur, ut omnia in sequentibus exemplis videri possunt.

Porrò ל cum scheva, & אֶל Dativum significant, בְּ, מִן & עִם Ablativum; Accusativus autem Præpositionem non habet; sed ejus loco particula אֵת usurpari solet, quæque adeò nunquam Genitivum; sed semper Accusativum regit. Reliqui deinde casus Præpositiones non habent. Quare cum suprà diximus, Genitivum locum reliquorum casuum obtinere, intelligendum tantùm est, locum Dativi, & Ablativi, quia hi soli Præpositionibus exprimuntur. Sed hæc omnia clarius ex sequentibus exemplis intelligentur.

Exemplum Nominis Appellativi vagi.

Sing.

Nom. דָּבָר *verbum.*

Gen. דְּבַר Cognoscitur ex regimine præcedentis Nominis cujuscunque generis.

Dat. לְדָבָר Intellige, Præpositionem vim Dativi exprimere, esseque in statu regiminis, & Nomen in Genitivo. Porrò notandum, quando ל indicat terminum ad quem, posse idem per ה in fine dictionis suppleri, ut לָאָרֶץ pro אַרְצָה *ad terram.*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Acc. דָּבָר Cognoscitur ex Verbo Activo.
Voc. דָּבָר
מִדָּבָר Intellige hîc, ut suprà in Dativo.

Plural.

Nom. דְּבָרִים
Gen. דְּבָרִים
Dat. לִדְבָרִים
Acc. דְּבָרִים
Voc. דְּבָרִים
Abl. בִּדְבָרִים vel מ

Exemplum Nominis cum ה *indicativo.*

Sing.		Plur.	
Nom. Gen.	הַדָּבָר	Nom. Genit.	הַדְּבָרִים
Dat.	לַהַדָּבָר pro לַדָּבָר	Dat.	לַהַדְּבָרִים pro לַדְּבָרִים
Acc.	אֶת הַדָּבָר	Acc.	אֶת הַדְּבָרִים
Voc.	הַדָּבָר	Voc.	הַדְּבָרִים
Abl.	בַּהַדָּבָר pro בַּדָּבָר	Abl.	בָּהַדְּבָרִים pro בַּדְּבָרִים

Exemplum substantivi, & adjectivi Masculini.

		Cum ה indicativo.	
Nom. Gen.	אֵל גָּדוֹל *Deus magnus.*	Nom. Gen.	הָאֵל הַגָּדוֹל
Dat.	לְאֵל גָּדוֹל	Dat.	לָאֵל הַגָּדוֹל
	&c.	Acc.	אֶת הָאֵל הַגָּדוֹל

Exemplum fœminini Generis.

		Cum ה indicativo.	
Nom. Gen.	מְנוֹרָה יָפָה *Candelabrum pulcrum.*	Nom. Gen.	הַמְּנוֹרָה הַיָּפָה
Dat.	לִמְנוֹרָה יָפָה	Dat.	לַמְּנוֹרָה הַיָּפָה
	&c.	Acc.	אֶת הַמְּנוֹרָה הַיָּפָה
			&c.

Extra-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Exemplum Nominis Relativi:

Nom. } תּוֹךְ *inter.*
Gen. }
Dat. לְתוֹךְ אֶל תּוֹךְ *ad τὸ inter.*
Acc. תּוֹךְ
Abl. בְּתוֹךְ / מִתּוֹךְ &c. *in & de τῷ inter.*

Nota תּוֹךְ esse in statu Regiminis, & formari à תֶּוֶךְ, ut ab עֶוֶל *fraus* עוֹל. Sumpsi tamen exemplum Regiminis, quia, uti dixi, Præpositiones vix in statu absoluto concipi possunt, & ideò cum ה indicativo nunquam declinantur. Nam ה plerumque rem jam explicatam, & notam supponit: regimen autem rem per Genitivum explicandam, & determinandam, hoc est, rem nondum notam; atque hæc, inquam, ה & regimen plerumque. Sed non dixi semper supponere: nam sæpè etiam summâ cum elegantiâ ה indicativum pro regimine, & regimen contra pro ה indicativo usurpare licet, ex. gr. כָּל־נְבִיאֵי *omnes prophetæ*, loco כָּל־הַנְּבִיאֵי eleganter dicitur. Nam הַנְּבִיאִים significat prophetas jam notos & נְבִיאֵי in regimine, & subintellecto Genitivo, significat prophetas rei jam cognitæ, nempe Dei, veritatis, &c. Sic הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרָקֵי יַיִן *qui bibunt in pateris vinum* loco בַּמִּזְרָקִים elegantiùs dicitur. Sed de his fusiùs in Syntaxi. Hic tantùm in genere hoc notare sufficit; regimen idem, ac ה indicativum valere, quando Genitivus, ut res nota, subintelligi potest, quod in Præpositionibus locum habere nequit.

Aliud exemplum Nominis Relativi.

Sing.		Plur.	
Nom. } Gen. }	קֶדֶם *ante.*	Nom. } Gen. }	קַדְמֵי *multò antè.*
Dat.	לְקֶדֶם	Dat.	לְקַדְמֵי

Acc.

	Sing.	Plur.
Acc.	קֶדֶם	קַדְמִי
Abl.	מִקֶּדֶם	מִקַּדְמֵי *ab omni ante.*

Prov. 8. מִקַּדְמֵי אֶרֶץ significat *ab omnibus anteitatibus terræ.*

Aliud Nominis Relativi.

חִיץ *foras.*

מִחוּץ *pars, quæ foras respicit.*

Declinatur ut nomen, hoc modo.

Nom. Gen.	מִחוּץ *de τῶ foras.*
Dat.	אֶל מִחוּץ *ad τὸ, de τῶ foras* &c.
Acc.	מִחוּץ
Abl.	מִמִּחוּץ & sic de reliquis.

Exempl. Infinitivi.

Nom. Gen.	פָּקוֹד *τὸ visitare.*
Dat.	לִפְקוֹד
Acc.	פָּקוֹד
Abl.	מִפְּקוֹד כִּפְקוֹד מִפְּקוֹד

Participia declinantur sicut Adjectiva.

Exempla Adverbii.

Nom. Gen.	לֹא *non.*
Dat.	לְלֹא *ad τὸ non.*
Acc.	לֹא
Abl.	מִלֹּא *de τῶ non.*

Aliud Adverbiorum exemplum.

Nom. Gen.	מָתַי *Quando.*
Dat.	לְמָתַי *ad τὸ quando*, hoc est, *in id tempus.*
Acc.	מָתַי
Abl.	מִמָּתַי &c.

Nom. Gen.	חִנָּם *frustra.*
Dat.	אֶל חִנָּם *ad τὸ frustra* &c.

Nom. Gen.	עוֹד *adhuc,*
Dat.	לְעוֹד *ad τὸ adhuc.*
Acc.	עוֹד
Abl.	מֵעוֹד בְּעוֹד *de & in τῶ adhuc* hoc est, *in tempore, à tempore.*

Exem-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Exempla Adverbii.

Nom. } טֶרֶם *adhuc non, vix.*
Gen. }
Dat. לְטֶרֶם *ad τὸ vix, nondum.*
Acc. טֶרֶם
Abl. בְּטֶרֶם / מִטֶּרֶם / *de, in τῷ nondum*, id est, *in*, vel *à tempore, quo nondum*, &c.

His exemplis potest unusquisque facilè videre, quâ ratione omnia Nomina, cujuscunque generis sint, declinantur. Sed notandum, casuum Præpositiones eleganter omitti, quando de sensu non possumus ambigere, ut Proverbiorum 22. vers. 21. לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ / *ad referenda dicta cum veritate eis, qui te miserunt.* Nam quandoquidem אֲמָרִים in statu absoluto est, non potest Genitivus אֱמֶת ab eo regi; sed necessariò à præfigendâ Præpositione בְּ, quæ hic omittitur. Sic 1 Reg. 2. vers. 7. וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ *& erunt ex comedentibus (τοῦ ad) mensam tuam*; ubi etiam Præpositio אֶל vel עַל in Genitivo, recto à Regimine Participii, subintelligitur, & ad hunc modum plura, de quibus in Syntaxi ex professo.

CAP. X.

De Præpositione, & Adverbiis.

DIximus suprà capite 5. Præpositiones esse Nomina, quibus significatur, quam relationem unum individuum ad aliud habeat. Diximus deinde, quòd una, eademque relatio tam Singulari, quàm Plurali numero exprimatur. Primum quod attinet, quòd scilicet Præpositiones Nomina sint, satis ex præcedentibus duobus capp. constare jam credo. At quòd Pluralem etiam habeant numerum, multis forsan absurdum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

videbitur; ſed quidni, cùm reverâ ſint Nomina? At dices, relationes non eſſe ſpecies, quæ plura individua ſub ſe habent, adeoque hoc cum Nomine proprio commune habere, quòd careant Plurali. Sed eſto: non dentur unius ſpeciei plures relationes, Præpoſitiones tamen ex Singulari in Pluralem numerum flectuntur. Quomodo autem id fieri poſſit, paucis hic explicare conſtitui.

Quamvis Præpoſitiones plures relationes ſimul indicare non poſſint, quædam tamen ex Singulari in Pluralem flectuntur, idque tam in ſtatu abſoluto, quàm in ſtatu Regiminis: at Præpoſitiones in ſtatu abſoluto nihil ſunt, quàm ipſæ relationes abſtractè conceptæ, ſive expreſſæ; ſed tum non tam relationem, quàm locum, vel tempus cum relatione ad aliquam rem exprimunt. Ex.gr. ex בֵּין *inter* fit in Plurali בֵּינוֹת, quod quidem non relationem unius individui ad aliud, ſed loca aliis intermedia ſignificat, (quâ de re vide Ezech. cap. 10. 2.) vel, ut dixi, eſt ipſa Præpoſitio, ſeu relatio abſtractè concepta, ut, ex אֲחוֹרִים אָחוֹר *poſteriora*, vel invito Latino vocabulo, *poſterioritates*: ad cujus modum plures tam Præpoſitiones, quàm Adverbia formari poſſunt, quamvis in Scripturâ nunquam ſic formata reperiantur.

Porrò ipſæ etiam Præpoſitiones in ſtatu Regiminis, hoc eſt, quatenus relationes indicant, tam in Singulari, quàm in Plurali declinantur, quod fit, quia vel relatio multoties concipi, vel quia intenſiùs exprimi debet. Ex.gr. אַחַר *poſt* habet in Plurali אַחֲרֵי, quod ſignificat *multùm poſt*, quemadmodum Rabbini optimè notârunt. Sic אֶל *ad* habet in Plurali אֱלֵי *multùm ad*, hoc eſt, quantum fieri poteſt, ad illam partem ivit: ſic ex עַל *ſupra* fit עֲלֵי, & ex עַד *uſque* עֲדֵי. Hinc עֲדֵי עַד *in æternum* ſignificat, hoc eſt, omnia, quæ concipi poſſunt, uſque τȣ̃ uſque; ſic מִקַּדְמֵי אָרֶץ ſignificat *ab omni ante terræ*, & ad hunc modum

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

modum omnes ferè Præpositiones tam in Singulari, quàm in Plurali numero declinari possunt.

At לִפְנֵי *ante*, quæ Præpositio Singularem non habet, ex his excipienda est. Nam hæc nullâ aliâ de causâ in plurali declinatur, quàm quia formatur à Substantivo פָּנִים *facies*, sive *anteriora*, quod Singulari caret.

Denique Adverbia Nomina etiam esse diximus, quibus actio quæcunque determinatur, ratione modi, temporis, loci, agentis, ordinis, &c. Ex. gr. *bene*, *male*, *festinanter*, *cras*, *heri*, *intus*, *foras*, *simul*, *primò*, *secundò*, &c. atque hæc plurali numero carere ratio indicat. Nec possunt, sicut Præpositiones abstractè concipi, ut per se notum est; & quamvis Latini etiam Adverbia sæpe intendant, ut *perbenignè*, *multò manè*, &c. adeoque hâc de causâ etiam deberent apud Hebræos in Plurali numero, ut Præpositiones solent, exprimi, hoc tamen Hebræis absurdum videretur. Nam Præpositiones, quia relationes indicant, possunt, ut Nomina Substantiva attributa habere, sive intensiùs exprimi; at Adverbia, quia actionis modi sunt, Adjectiva quasi Verborum sunt; eadem igitur intendere nihil aliud esset, quàm attributorum attributa excogitare, sive Adjectivis Adjectiva addere. Deinde Adverbia, quia, ut dixi, Verborum quasi Adjectiva sunt, debent numero cum suo Substantivo, hoc est, cum suo Verbo, quod non nisi Singularem habet, convenire. Ad hæc ergo significanda, *multò manè*, *perbenignè*, &c. Hebræi multò convenientiùs Verba ipsa intendunt, vel loco unius Adverbii Verbum, aut Nomen usurpant. Ex. gr. *multò manè surrexit* exprimitur Hebraicè, *matutinavit admodum ad surgendum*, & *perbenignè egit*, *benignus admodum egit*, ut in Syntaxi suo loco explicabimus.

Sed notandum, quòd Adverbia, sicut Substantivorum Adjectiva, aliquando substantivantur. Verùm neque hæc in Pluralem flecti; sed tantùm repeti solent, ut מַעְלָה מַעְלָה *sursum*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sursum, hoc est, *ad summum usque gradum*, contrà מַטָּה מַטָּה *infrà infrà*, significat *ad infimum usque gradum*. Sic מְאֹד מְאֹד significat *admodum*, & מְאוֹד כְּמְאוֹד *summo gradu*, *admodum*, & *nimis*; sic מְעַט מְעַט *parùm*, מְעַט מְעַט *paulatim*, & ad hunc modum alia.

CAP. XI.

De Pronomine.

ANtequam ad Conjugationes transeam, necesse est, ut de Pronomine agam. Nam absque his illæ vix tradi possunt. Quid Pronomen sit, & in quot genera distinguatur, notum omnibus est; quomodò autem ex Singulari in Pluralem numerum flectantur, & masculina à fœmininis distinguantur, & declinentur, ordine hic tradam.

Pronomina Primitiva.

Sing.		Plural.	
ego	אֲנִי אָנֹכִי	אֲנַחְנוּ נַחְנוּ אָנוּ	*nos* — Communis est generis, ut ubique prima persona, quia loquens ipse se satis indicat, num mas vel fœmina sit.
tu	אַתָּה masc. gen.	אַתֶּם	*vos.* masc.
tu	אַתְּ fœm. gen.	אַתֶּן	*vos* f. & cum ה paragog. אַתֶּנָה
ille	הוּא	הֵם	*illi* m. & cum ה parag. הֵמָּה
illa	הִיא	הֵן	*illæ* f & cum ה parag. הֵנָּה

Harum itaque Pluralis terminatio à communi multùm differt. Nam masculina non desinunt in יִם, nec fœminina in וֹת. Fœmininorum deinde terminatio in his alia etiam est, quàm Adjectivorum. Denique fœmininum אַתְּ videtur etiam fuisse אַתִּי, & הִיא fuisse הוּא à masculino aliis vocalibus distinctum. Nam in Bibliis fœpius sic scripta reperiuntur, quæ Masorethæ ubique corrigunt, sine dubio, quia obsoleta erant.

Indi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Indicativa, vel Demonstrativa.

hic	זֶה זֹּ לָז	carent plurali.
hæc	זֹה זֹאת זוֹ	
hi, hæ	אֵלֶּה אֵל	carent singulari.

Pro Relativo tam Singulari, quàm Plurali inservit ה Indicativum, vel ejus loco שֶׁ servato in sequenti dagesch; sed frequentiùs in Bibliis reperitur אֲשֶׁר.

Possessiva separata non dantur; sed Regimini Nominis affiguntur, hoc modo.

Exemplum Nominis Substantivi דָּבָר Verbum, *ex cujus Regimine* דְּבַר *fit*

Tam Nominis quàm affixi Sing.

		דְּבָרִי	*Verbum mei & meum.*
Et si accentus fuerit אתנח		דְּבָרְךָ	*tui.* m. g.
vel סילוק	דְּבָרֶךָ		
דְּבָרַךְ	&	דְּבָרֵךְ	f. g.
		דְּבָרוֹ	*ejus.* m. g.
		דְּבָרָהּ	f. g.
		Pluralis affixi.	
		דְּבָרֵנוּ	*nostri*
		דְּבָרְכֶם	*vestri.* m. g.
		דְּבָרְכֶן	f. g.
		דְּבָרָם	*eorum.* m. g.
		דְּבָרָן	f. g.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Ex Regim. Plur. דִּבְרֵי fit	דִּבְרַי	*Verba mei* & *mea.*	
NB. ־ sub ר non dari, nisi quando accentus est אַתְנַח vel סִילוּק, aliàs loco ־ punctatur cum pathagh.	דִּבְרָךְ	*tui.*	m. g.
	דִּבְרֵךְ		f. g.
	דִּבְרוֹ	*ejus.*	m. g.
	דִּבְרָהּ		f. g.

Pluralis Nominis & affixi pl.

NB. Secunda & tertia persona, quando nomen est Plurale, semper Regimini Pluralis adduntur.	דִּבְרֵינוּ	*Verba nostri* & *nostra.*	
	דִּבְרֵיכֶם	*vestri.*	m. g.
	דִּבְרֵיכֶן		f. g.
	דִּבְרֵיהֶם	*eorum.*	m. g.
	דִּבְרֵיהֶן		f. g.

Sic ex Regimine תְּפִלַּת *oratio alicujus* fit תְּפִלָּתִי, &c. & in Plurali תְּפִלּוֹתַי, &c. Sic ex בֵּית Regimine Nominis substantivi בֵּית *domus* fit בֵּיתִי *domus mea*, & ex Regimine Plurali בָּתֵּי fit בָּתֶּיךָ *domus tuæ*, &c.

Exempla Participii singularis tam Nominis, quàm Affixi.

Exemplum Masculini פּוֹקֵד

פּוֹקְדִי & פּוֹקְדַי	*Visitans mei* & *meus.*		
פּוֹקֶדְךָ	*tui.*	m. g.	
פּוֹקַדְךְ		f. g.	
פּוֹקְדוֹ	*ejus.*	m. g.	
פּוֹקַדְתָּהּ		f. g.	

Exem-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Exemplum Feminini פָּקְדָתְ

פָּקְדָתִי *Visitans mea.*

פָּקְדָתְךָ *tua.* m. g.

תֵּךְ f. g.

פָּקְדָתוֹ *Visitans ejus.* m. g.

תָּהּ f. g.

Exempl. pl. m. פְּקֻדֵי

פְּקֻדַי *Visitantes mei.*

פְּקֻדֶיךָ *tui.* m. g.

דַיִךְ f. g.

פְּקֻדָיו *ejus.*

&c. ut in subſtant.

Exempl. pl. f. פְּקֻדוֹת

פְּקֻדוֹתַי *Visitantes mei.*

פְּקֻדוֹתֶיךָ *tui.* m. g.

תַיִךְ f. g.

&c. ut in subſtant.

Exempl. Regiminis Infinit. פָּקוֹד

k. gh.

פָּקְדִי *Viſitatæ mei - meum*

פָּקְדְךָ *tui.* m. g.

דֵךְ f. g.

פָּקְדוֹ *ejus.* m. g.

דֵהּ f. g.

פָּקְדֵנוּ *noſtri.*

k. gh.

פָּקְדְכֶם *veſtri.* m. g.

כֶן f. g.

פָּקְדָם *eorum.* m. g.

דָן f. g.

Exemplum Relativi בֵּין *inter.* Sing.

בֵּינִי & בֵּיַי *Inter mei & me.*

בֵּינְךָ *tui.* m. g.

נֵךְ f. g.

בֵּינוֹ *ejus.* m. g.

נֵהּ f. g.

בֵּינֵנוּ *Inter noſtri.*

בֵּינֵיכֶם *veſtri.* m. g.

&c.

Exempl. Relativi. Plur.

בֵּינֵי *inter.*

בֵּינַי *Inter mei.*

בֵּינֶיךָ *tui.* m. g.

בֵּינַיִךְ f. g.

בֵּינָיו *ejus.* m. g.

בֵּינֶיהָ f. g.

בֵּינֵינוּ *noſtri.*

בֵּינֵיכֶם &c.

כֶן

הֶם

הֵן

Sic

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Sic ex sing. & pl.

	תַּחְתֵּי	תַּחַת
Fit	תַּחְתַּי	תַּחְתֵּי
	תַּחְתֵּיךְ	תַּחְתְּךָ
	תַּחְתַּיִךְ	תֵּךְ &c.
	&c.	

At אֶל *ad*, עַל *super* אַחַר *post*, עַד *usque* affixa non habent in Sing. in Pl. autem fit ex

עֲדֵי	אַחֲרֵי	אֱלֵי	עֲלֵי
עֲדַי	אַחֲרַי	אֵלַי	עָלַי
&c.	אַחֲרֶיךָ	אֵלֶיךָ	עָלֶיךָ
	אַחֲרַיִךְ	אֵלַיִךְ	עָלַיִךְ
	&c.	אֵלָיו	&c.
		אֵלֶיהָ	
		אֵלֵינוּ	
		&c.	

Præpositiones deinde inseparabiles non habent Pluralem.

ב &		ל	
בִּי	*in mei*, & *me*	לִי	*ad mei*, *me*
בְּךָ	*tui*	לְךָ & לָךְ	*mihi*
בָּךְ	f. g.	לָךְ	
בּוֹ	*eo*	לוֹ	
בָּהּ	f. g.	לָהּ	
בָּנוּ		לָנוּ	
בָּכֶם		&c.	
כֶּן			
בָּהֶם			
הֶן			

Ex מִן *de* fit

מִמֶּנִּי &	מִנִּי	
מִמְּךָ		
מִמֵּךְ		
מִמֶּנּוּ &	מֶנְּהוּ &	מִנֵּהוּ
מִמֶּנָּה		
מִמֶּנּוּ		
מִמְּכֶם &	מִכֶּם	
כֶּן		
מִמְּהֶם &	מֵהֶם &	מִנְּהֶם
הֶן	הֶן	הֶן

Exem-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Exemplum Adverbii.

כְּמוֹ	*sicut*,	אַיֵּה	*ubi?*	Ex הִנֵּה	*ecce*	fit
כָּמֹנִי				הִנֵּנִי		
כָּמוֹךָ	אֵיפֹה &	אַיֵּךְ	*ubi tu?*	הִנְּךָ		
כָּמוֹנוּ		אַיֵּךְ	f. g.	הִנֵּנוּ		
&c.		אֵיוֹ	*ille.*	&c.		
		אֵיכֶם	*vos.*			
		כֵּן	f.			
		אֵיֹם	*illi.*			
		כֵּן	f.			

Ex Regimine deinde Adverbii אֵין non, *quòd diximus esse* אַיֵּי *fit*

אֵינֶנִי	*non mei* i. e.	*ego.*	אֵינֶנוּ	*non nostri* i. e.	*nos.*
אֵינְךָ	*tui*	m.	אֵינְכֶם		m.
אֵינֵךְ		f.	אֵינָן		f.
אֵינֶנּוּ & אֵינוֹ	*ejus.*	m.	אֵינָם & אֵינְהֶם		m.
אֵינָהּ & אֵינֶנָּה		f.	אֵינָן		f.

Ex עוֹד *adhuc* fit

עוֹדִי	*adhuc*	*ego.*	עוֹדֵנוּ	*adhuc*	*nos.*
עוֹדְךָ	m.	*tu.*	עוֹדְכֶם		*vos.*
עוֹדֵךְ	f.		עוֹדְכֶן	f.	
עוֹדֶנּוּ & עוֹדוֹ	m.	*ille.*	עוֹדָם	m.	*illi.*
עוֹדָהּ & עוֹדֶנָּה	f.		עוֹדָן	f.	

Et ad hunc modum reliqua. Quòd autem vocales Regiminis non retineantur; sed variis modis mutentur, id fit, quia

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Nomina ſyllabâ ad minimum unâ, eâque longâ augèntur, quæ accentum ad ſe trahit; quæ unica eſt cauſa, cur vocales, ob additam Pluralis Numeri cum accentu aliam longam, in breviſſimas mutentur: nam aliàs, ſi nimirùm דָּבָר haberet in Plurali דְּבָרִים, & ſic reliqua, deberent neceſſariò duplici accentu (ut conſtat ex iis, quæ Cap. 4. oſtendimus) notari, & prior ſyllaba produci, quòd tam frequenter non poſſet ſine magnâ moleſtiâ fieri.

Hâc igitur de cauſâ mutationum, quæ ſuffixa vocalibus adferunt, regulas, tam mutationes Pluralium, quàm Regiminis ſequuntur. Fateor quidem, ob additum ſuffixum cum accentu potuiſſent ubique vocales ſecundùm regulas Pluralis Regiminis mutari; nec facilè cauſam dixero, cur id non fuerit factum. Nam ſicut ex כַּלֶּכִי Regimen Pluralis Nominis כֶּלֶךְ fit כִּלְכִי *rex mei*, ſic etiam ex דִּבְרִי Regimen Pluralis Nominis דָּבָר fieri potuiſſet דָּבְרִי *verbum mei*, & non ex abſoluto דְּבָרִים facere דְּבָרִי; quandoquidem Nomen cum affixo habet reverâ Regiminis ſignificationem. Scio quidem hâc ratione non rarò vitari amphiboliam, quæ ſæpe oriretur, ſi ubique regulas Regiminis ſequerentur. Nam ſi ex דִּבְרִי *verbum mei*, & זִכְרִי Regimen Pluralis זְכָר *mas* fieret זִכְרִי confunderentur hæc Nomina cum דֶּבֶר *peſtis*, & זֵכֶר *memoria*, ita ut דִּבְרִי videretur *peſtis mei*, & זִכְרִי *memoria mei*, & ad hunc modum plura alia Nomina confunderentur, ſi Nomina ob additum ſuffixum Regiminis Pluralis regulas ſequerentur. Et quamvis hæc ratio pondus habere videatur, non tamen certò affirmare audeo, Hebræos hanc confuſionem effugere voluiſſe. Nam Hebræi de nullâ re minus ſolliciti videntur fuiſſe, quàm de vitandâ amphiboliâ, quòd plurimis exemplis hîc oſtenderem, niſi hoc ſuperfluum exiſtimarem. Quare faciliùs crederem, ſuffixa Regimini Nominis tam Singulari, quàm Plurali addi, & דִּבְרִי

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

דְּבָרִי *verbum meum*, זְקָנִי *barba mea*, &c. formari ex דְּבַר, & זָקָן Regimine ſcilicet Singulari ex דְּבָר, & זָקָן, & tamen khamets ſtatûs abſoluti retineri, quia penultima ante ghirekh, & gholem debet eſſe kamets, niſi Nomen ſit מִלְעֵיל, ut זַיִת *oliva*, בַּיִת *domus*, vel quòd litera ghirekh, vel gholem punctanda, punctum דָּגֵשׁ habeat, ut סַפִּיר *ſapphirus*, רַהוּט *catena*. Sic etiam ex Regimine חֲצַר *atrium* ſit חֲצַרוֹ *atrium ejus*, retento ſcilicet tſere ſtatûs abſoluti חָצֵר; quia, ut diximus, penultima ante gholem, & ghirekh non poteſt eſſe pathagh: & ad hunc modum omnia, quorum ultima Regiminis eſt pathagh, & penultima ſcheva, ſtatûs abſoluti ultimam in ſuffixis retinent: Quòd ſi penultima Regiminis non fuerit ſcheva; ſed una ex iis, quæ in Plurali retinentur, nempe pathagh, gholem abſque accentu, ghirekh, &c. tum ſuffixa ſecundùm regulas Regiminis Pluralis Nominibus adduntur, ut ex פֹּקְדֵי Regimen Pluralis Participii פֹּקֵד ſit פֹּקְדַי *viſitans meus* & ex מַקֵּלוֹת Regimen Pluralis Subſtantivi מַקֵּל ſit מַקְלִי *bacillum meum*, &c.

Porrò monoſyllaba etiam ob additum ſuffixum Regiminis Pluralis regulas ſequuntur. Nam ex שָׂרֵי, חֹצֵי, &c. Regimina Pluralis Nominum שַׂר *princeps* חֵץ *ſagitta*, עֵד *teſtis*, &c. fit שָׂרַי, חֹצַי, עָדַי &c.

Nomina deinde, quæ ſunt מִלְעֵיל, quia accentus, uti diximus, ad additum ſuffixum tranſit, Regimen etiam Pluralis Numeri ſequi debent. Hujus notæ ſunt omnia, quorum penultima eſt ſegol, vel gholem ante ſegol. Hinc ex וּבְחֵי צִדְקֵי מַלְכֵי Regimen Pluralis Subſtantivi מַלְכֵי ſit וּבְחַי צִדְקִי מַלְכִי *rex meus*, צִדְקִי *juſtitia mea*, & וּבְחִי *ſacrificium meum*, & ex אָזְנֵי Regimen Pluralis Subſtantivi אָזְנַי ſit אָזְנִי *auris mea*, & ad hunc modum ex Regimine Pluralis Subſtantivi אֹרֶךְ רֹחַב גֹּדֶל &c. ſit גָּדְלִי *magnitudo mea*, רָחְבִי *latitudo mea*, אָרְכִי *longitudo mea*, &c.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Nominibus præterea, quæ in ה desinunt, & quæ ipsum in רת, & præcedentes duas syllabas in segol mutare solent, nulla, nisi in hanc secundam formam mutatis, affixa adjunguntur, mutando utrumque segol eodem modo, ac præcedentia. Ex gr. pro תִּפְאֶרֶת *gloria*, עַטֶּרֶת *corona*, גְּבִירָה *domina*, &c. usurpatur sæpe eleganter תִּפְאֶרֶת, עֲטֶרֶת, גְּבֶרֶת, quæ propterea suffixa non nisi in hâc secundâ formâ habent, mutato scilicet utroque segol eodem modo, ac Nomina, quæ geminum habent segol in Regimine Pluralis solent, quòd scilicet primum in pathagh, vel ghirekh, secundum in scheva mutant; fit ergo ex תִּפְאֶרֶת, תִּפְאַרְתִּי *gloria mea*, & ex עֲטֶרֶת, עֲטָרְתִּי *corona mea*, ex גְּבֶרֶת, גְּבִרְתִּי *domina mea*. Sic quoniam pro קְטֹרֶת sumitur קְטֹרֶת suffixa in hâc formâ habet, ut Nomina, quorum penultima est gholem, quòd ipsum in ghateph khamets mutant, fitque קְטָרְתִּי *suffumigium meum*: atque hinc fit, ut Participia in formâ פּוֹקֶדֶת, suffixa non habeant; sed tantummodò in פּוֹקֶדֶת, ut jam in exemplo Participii ostendimus.

At reliqua, quæ in ה desinunt, nec ut præcedentia mutari solent, mutant affixum ה tantummodò in ת, ut in Regimine solent, præterquam quòd ultimum - khamets, ob jam dictam causam, retinetur, nec in - pathagh, ut in Regimine, mutatur. Sic ex תְּפִלָּה, cujus regimen est תְּפִלַּת, fit תְּפִלָּתִי *oratio mea*, & ex בַּקָּשָׁה, cujus regimen est בַּקְּשַׁת, fit בַּקָּשָׁתִי *petitio mea*, & ad hunc modum reliqua Regimini Singularis adduntur.

Quæ deinde in ה desinunt, quod in Regimine retinetur, omittunt plerumque ipsum in suffixis, ut שָׂדֶה *ager*, שָׂדְךָ *ager tuus*, מַעֲשֶׂה *opus*, מַעֲשִׂי *opus meum*, & sic reliqua, quorum Regimen non mutat ה in ת. Dixi quidem ה plerumque, non autem absolutè omitti, quia in tertiâ personâ retineri solet, ut שָׂדֵהוּ *ager ejus*, מַעֲשֵׂהוּ *opus ejus*, &c. Hæc de modo, quo suffixa

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ſuffixa Nominibus Singulari ſignificatione acceptis adduntur, quomodò iiſdem Plurali ſignificatione acceptis addantur, paucis jam dicam.

Nominibus Pluralibus, quæ in וֹת deſinunt, abſque ullâ Regiminis mutatione ſuffixa tam Singularia, quàm Pluralia, tamque primæ, quàm ſecundæ, & tertiæ perſonæ adduntur, ex. gr. בְּרָכָה *benedictio* habet in Plurali בְּרָכוֹת, cujus regimen eſt בִּרְכוֹת. atque hinc ſit בִּרְכוֹתַי / בִּרְכוֹתֶיךָ / בִּרְכוֹתָיו *benedictiones meæ, tuæ, illius*, &c. Sic אֹרַח *via* habet in Plurali אֳרָחוֹת, ejuſque Regimen eſt אָרְחוֹת, atque hinc אָרְחוֹתַי / אָרְחוֹתֶיךָ *viæ meæ, tuæ*, &c. atque ad hunc modum reliqua, quæ in וֹת deſinunt.

At quæ in ים deſinunt, quæque Regimen Singularis ſequuntur, idem etiam in Plurali retinent, quando ſuffixum Singulare eſt, vel primæ perſonæ Plurale; ſed ſuffixa ſecundæ, ac tertiæ perſonæ Pluralia Regimini Plurali abſque ullâ ejuſdem mutatione adduntur, ut in primo exemplo Nominis Subſtantivi דָּבָר oſtendimus.

Denique quæ in Singulari Regimen Pluralis ſequuntur, ut מֶלֶךְ / זֶבַח, &c. iis in Plurali ſuffixa adduntur, ut quæ geminum habent kamets. Nam מַלְכֵי habet in Plurali מְלָכִים, ut דְּבָרִים / דְּבָרַי. Atque hinc ſit מַלְכַּי / מַלְכֶּיךָ / מַלְכָּיו / מַלְכֵיהֶם / מַלְכֵיהֶן, &c. ut in דָּבָר. Sic etiam שֹׂרֵשׁ *radix* habet in Plurali שָׂרָשִׁים, ex quo ſit שָׂרָשַׁי / שָׂרָשֶׁיךָ / שָׂרָשָׁיו retento ſcilicet ubique duplici khamets, & duplicato propterea accentu. Hæc de Poſſeſſivis Pronominibus.

Supereſt ut de Declinatione Pronominum pauca etiam addam, ex quibus, præter Indicativa, & Relativum אֲשֶׁר, *qui, quæ, quòd*, & *qui, quæ, quæ*, ut & שֶׁ, nulla declinantur: compenſantur tamen hoc modo.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Nom.

הוּא	אַתָּה	אֲנִי
ille	*tu*	*ego*

Dat.

לוֹ	לָךְ	לִי
illi	*tibi*	*mihi.*

Accusativus suppletur particula אֵת hoc modo.

אֹתוֹ	אֹתָךְ	אֹתִי
illum	*te*	*me*

Abl.

בּוֹ	בָּךְ	בִּי
ineo	*inte*	*in me.*

& ad hunc modum in Plurali.

Indicativa Declinantur, ut Nomina.

Sing.

Nom. & Gen.	זֶה & הַזֶּה	*hic.*
Dat.	לָזֶה	
Acc.	הַזֶּה	
Abl.	בָּזֶה מִזֶּה &c.	

Plur.

Nom. & Gen.	זֹאת & הַזֹּאת	*hæc.*
Dat.	לָזֹאת & לָזֹאת	
Nom. Gen.	הֵאֵלֶּה & אֵלֶּה	*hi, hæ, hæc*
Dat.	לָאֵלֶּה	לָאֵלֶּה

Relativum.

	אֲשֶׁר & שֶׁ		
Nom. Gen.	אֲשֶׁר	Nom. Gen.	שֶׁחָיָה *qui fuit.*
Dat.	לַאֲשֶׁר	Dat	לְשֶׁחָיָה
	&c.		&c.

CAP. XII.

De Nomine Infinitivo, nempe de variis ejus Formis, & Speciebus.

NOmina Infinitiva, sive actionum, exprimunt actionem, vel ad agentem relatam, vel ad patientem. Nam *visitare alicujus* ad agentem & *visitari alicujus* ad patientem refer-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

refertur. Deinde hæc Nomina actionem, sive ad agentem, sivè ad patientem relatam simpliciter, vel intensivè exprimunt, ut, *visere* & *visitare*, *frangere* & *confringere*, quorum primum simplicem actionem *visendi* & *frangendi*, secundum autem affectum præterea, vel frequentem actionem *visendi* & *frangendi* exprimit.

Formulæ Hebræorum, quibus actionem ad agentem relatam simpliciter exprimunt, sunt פָּקוֹד, פָּקֵד, פָּקֶד & פָּקְדָ, quarum Regimina (uti diximus cap. 8.) sunt פְּקֻד & פִּקְדִי. Quæ autem actionem ad patientem relatam simpliciter exprimunt, sunt נִפְקוֹד, הִפָּקֵד & הִפָּקוֹד. Actionem deinde cum relatione ad agentem intensivè, vel frequentativè exprimunt hæ פִּקֵּד & פַּקֵּד: quæ formulæ in hoc præcipuè à primis distinguuntur, quòd secunda litera duplicatur, quæ propterea punctum דָּגֵשׁ ubique habent. Denique actio intensivè expressa, & ad patientem relata per ו & gholem, retento in secundâ literâ dagesch, exprimitur in S. Scripturâ, ut גָּנֹב.

Solent præterea Hebræi actionem ad causam principalem referre, quæ scilicet efficit, ut actio aliqua ab aliquo fiat, vel ut res aliqua suo officio fungatur, ex. gr. פָּקוֹד significat *visitare*, הַפְקִיד vel הִפְקִיד significat *constituere aliquem visitantem*. Sic מָלוֹךְ significat *regnare*, הַמְלִיךְ, &c. *constituere aliquem regnantem* sivè *regem*. Sic ex אָכוֹל *comedere*, fit הַאֲכִיל *facere, ut aliquis comedat*, & ex בּוֹא *venire* fit הֲבִיא *facere venire*, sive *adducere*. יָדוֹעַ *scire* הוֹדִיעַ *facere ut sciat*, sive *revelare*, atque hæc in formâ passivâ habent הָפְקַד *Constitui, ut visitaret*, הָמְלַךְ *Constitui, ut regnaret*, &c.

Nec tantum Nomina actionum, sed etiam rerum eodem hoc modo ad causam referuntur, quæ efficit, ut dixi, ut res suo officio fungatur. Sic ex מָטָר *pluvia* fit הַמְטִיר *facere, ut pluvia*

sit,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sit, sive *ut pluat*, & ex אָזְנַיִם *auris* sit הַאֲזִין *facere*, *ut auris suo officio fungatur*, hoc est *auscultare*, & ex שָׁלוֹם *pax* sit הַשְׁלִים *statuere pacem* sive *stabilire*, & ad hunc modum plura.

Species igitur Infinitivorum quatenus ad agentem solum, vel ad patientem referuntur sunt sex. Videlicet Prima פָּקוֹד, &c. *visitare*. Secunda נִפְקַד הִפָּקֵד, &c. *visitari*. Tertia פַּקֵּד, &c. *frequenter visitare*. Quarta פֻּקַּד *frequenter visitari*. Quinta הַפְקִיד, &c. *efficere*, *ut aliquis visitet*, sivè *constituere aliquem visitantem*. Sexta denique הָפְקַד *constitui visitans*. Atque hæ, ut diximus, species actionem, vel ad solum agentem, vel ad solum patientem relatam exprimunt.

Sed quia sæpe evenit, ut agens, & patiens una, eademque persona sit, necesse fuit Hebræis novam, & septimam Infinitivorum speciem formare, quâ actionem exprimerent ad agentem, & patientem simul relatam, hoc est, quæ formam activi, & passivi simul haberet. Ex. gr. *visitare me ipsum* non potest Hebraicè ullo Pronominum genere exprimi: nam פָּקַד אוֹתִי significat *visitare alterius me* hoc est, *quòd aliquis me visitat*, & פָּקְדִי vel פָּקַדְתִּי *visitare mei alterum* hoc est, *quòd ego alterum visito*. Ideoque necesse fuit aliam Infinitivorum speciem excogitare, quæ actionem exprimeret ad agentem, sivè causam immanentem relatam, atque hanc exprimere solent præponendo Tertiæ illi dageschatæ syllabam הִתְ ut הִתְפַּקֵּד quòd, ut diximus, significat *se ipsum visitare*, vel *constituere se visitantem*, vel denique *præbere se visitantem*, ut fusiùs in Syntaxi explicabimus.

CAP. XIII.

De Conjugatione.

HUc usque Nominis Infinitivi, quatenus sine ullâ ad tempus relatione exprimitur, mutationes ostendimus: quas habet

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

habet vel propter Regimen, vel ob additam Præpositionem, vel propter suffixa, vel denique propter variam significationem, quâ usurpari solet. Supereſt, ut reliquas ejus mutationum causas, & quæ huic Nominum Generi singulares sunt, explicemus. Quòd Nomina Infinitiva ratione temporis, ad quod referuntur, & modi, quo exprimuntur, diversis modis varient, omnibus linguis commune eſt, & quia iis tantùm, qui in aliis linguis versati sunt, scribo, mitto hic explicare, quid tempus, & quid modus sit; sed id tantùm, quod Hebræi hâc in re singulare habent, docebo.

Actiones ad nulla alia tempora referre solent Hebræi, quàm ad Præteritum, & Futurum. Cujus rei ratio videtur eſſe, quòd temporis non nisi duas has partes agnoverint, & quòd tempus præsens, veluti punctum, hoc eſt, veluti præteriti finem; & futuri initium consideraverint; tempus, inquam, cum lineâ comparaſſe videntur, cujus nimirum puncta tanquam extremum unius, & principium alterius partis considerantur. Atque hæc tempora signis præcipuè personarum distinguuntur, eadem scilicet personarum signa postponendo, vel præponendo certis Infinitivi formulis. Dico *præcipuè*. Nam tertia persona præteriti ex hoc solo dignoscitur, quòd signum personæ nullum habet. Ex. gr. פָּקֹד פָּקֹד פָּקֹד פָּקֹד formulæ Infinitivorum primi generis sunt, & vim Nominis Substantivi habent; sed in oratione solent fæpè, ut Adjectiva, usurpari, quæ cum suo Nominativo in genere, numero, & casu conveniunt, & tum actionem significant ad tempus præteritum relatam. Nam הוּא פָּקֹד / הוּא יָכוֹל / הוּא חָפֵץ significant, *ille visitavit*, *ille potuit*, *ille voluit*; sed הִיא חָפְצָה / הִיא יָכְלָה / הִיא פָּקְדָה significant, *illa visitavit*, *illa potuit*, *illa voluit*. Unde patet, Infinitivorum formulas eſſe veluti Adjectiva subſtantivata; sed quando tempore, & personâ determinantur, veluti Adjectiva eſſe, quæ cum suo Nominativo, tanquam cum Substantivo, convenire debent, ut diximus, genere, numero, & casu.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Hæc igitur tertia perſona Præteriti Maſculini generis per hoc tantùm cognoſcitur, quòd characteriſticâ perſonæ ſolâ careat; reliquæ autem ſcilicet prima, & ſecunda ſingulares habent characteriſticas, quæ his formulis poſtponuntur, ut פָּקַדְתָּ *tu vir viſitaviſti*, פָּקַדְתְּ *tu fœmina viſitaviſti*, & פָּקַדְתִּי *ego viſitavi*, &c. ut in ſequentibus videbitur.

Porrò formulæ Regiminis Infinitivi ſunt פָּקֹד, & פְּקֹד, atque his characteriſticis perſonarum præpoſitis, & ut Adjectivis, ut in præterito uſurpatis, futurum indicant, ut אֶפְקֹד, vel אֶפְקֹד *ego viſitabo*, תִּפְקֹד *tu viſitabis*, &c. ut etiam in ſequentibus videbitur. Hæc de Infinitivis, quatenus ad certum tempus referuntur.

Videamus jam, quasnam mutationes hæc Nomina patiantur, quatenus hoc, aut illo modo exprimuntur. Sed neque de his multopere ſolliciti fuerunt Hebræi. Nam ſicut Caſus ſolis Præpoſitionibus, vel orationis conſtructione, ſic etiam Modi plerumque ex ſolis Adverbiis quibuſdam dignoſcuntur. Et ſanè Nomina ob caſuum differentiam mutare, omnes ferè nationes, ut rem omninò ſuperfluam, neglexerunt: diſtinctiones etiam Modorum omninò ſuperfluæ videntur. Nam nulla natio, quod ſciam, Modum interrogativum ab indicativo Modo diſtinxit, nec tamen videmus ullam inde oriri confuſionem, ut nec apud Hebræos, dum ipſorum lingua floruit, ulla inde confuſio oriri potuit, quòd omnes, præter imperativum, Modi cum indicativo convenerint.

Hebræi igitur ſolum imperativum Modum à reliquis diſtinguunt, ſumendo ſcilicet regimen Infinitivi, illudque abſque ullo ſigno perſonæ, & ſine ullâ ad tempus relatione hoc modo flectendo, פְּקֹד vel פָּקֹד *viſita tu vir*, פִּקְדִי *viſita tu fœmina*, פִּקְדוּ *viſitate vos viri*, פִּקְדְנָה *viſitate vos fœminæ*. Sed hic Modus nimis imperioſus, nec ideo coram æquali, & multò minùs coram ſuperiore utendus; ſed ejus loco futurum uſurpare ſolemus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mus: unde affirmare licet, præteritum, & futurum, de quibus modò egimus, non magis indicativi, quàm reliquorum Modorum, quibus actio cum relatione ad tempus exprimi potest, esse.

His igitur causas omnes ostendimus, propter quas Nomina Infinitiva diversis modis mutantur, atque has mutationes cum reliquis *Conjugationes* vocabimus, & Nomina Infinitiva quatenus sic conjugantur *Verba* appellabimus; de quarum Conjugationum numero pauca dicemus. Nam non omnia Infinitiva (quod vitium omnibus linguis commune est) eodem modo conjugantur.

Solent communiter Grammatici Conjugationes in septem dividere, quia unius, ejusdemque actionis tot Infinitivorum genera reperiuntur, ut cap. præced. ostendimus. Verùm si hæc divisio bona esset, tum Latini non nisi duas, activi scilicet unam & passivi alteram; at Græci tres haberent Conjugationes, nempe activi, passivi, & medii, & hâc ratione Verba Anomala cum Regularibus confunderentur, ut reverâ, vulgares Grammatici hunc ordinem sequendo, faciunt.

Quòd si dicant, septem illa Infinitivorum genera sæpè eandem vim habere, adeoque non naturâ; sed modo tantùm conjugandi differre: Latini ergo propter Verba Deponentia, quæ solo etiam modo conjugandi ab Activis differunt, duas tantùm haberent conjugationes.

Ut igitur eas faciliore ordine tradamus, ipsas in octo dividemus, quarum prima apud nos erit Verborum, quorum Infinitivus nullâ literâ gutturali, neque quiescenti constat; secunda Verborum, quorum Infinitivus in א desinit; tertia, quorum Infinitivus desinit in ה; quarta, quorum Infinitivus desinit in ה vel ע vel ר; quinta, quorum Infinitivus primam habet ח; sexta, quorum Infinitivus mediam habet quiescentem ו, י vel א; septima, quorum Infinitivus primam habet א, ה, ח, vel ע; octava, quorum Infinitivus mediam habet gutturalem ח, vel

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ע, vel non quiescens א, vel ה. Atque hæc de Tempore, Modo, & Conjugatione in genere dicta sufficere arbitror.

Sed multis forsan, qui aliis linguis assuefacti sunt, absurdum videbitur, quòd ego Verba ad præteritum, & futurum relata, vel in imperativo Modo Adjectiva esse dixerim, & quòd Infinitiva nihil mihi aliud sint, quam Adjectiva substantivata. Atque hoc, inquam, absurdum videbitur, quòd scilicet Nomina Accusativum regunt. Verùm hoc naturæ Nominis non repugnare Hebræa lingua testatur, ubi etiam Nomina, quæ actionem in abstracto exprimunt Accusativum, vel casum Verbi regunt. Ex. gr. *Amor Dei erga filios Israëlis* sic in Scripturâ exprimitur אהבת יהוה את בני ישראל *amor Dei filios Israëlis*. Regit ergo Nomen *amor* accusativum, ut ejus Verbum אהב *amare*, & ad hunc modum plura alia reperiuntur, de quibus in Syntaxi.

Sed hîc nequaquam prætereundum est, quòd hâc de causa, hæc ipsa Nomina pro Infinitivis sumere liceat, לְאַהֲבָה אֶת יְהוָה *amori Deum*, pro *ad amandum Deum*, לְיִרְאָה אֶת יְהוָה *timori Deum*, pro *ad timendum Deum*, לְאַשְׁמָה בָּהּ *debito in ea*, & ad hunc modum plura.

CAP. XIV.

De primâ Verborum Conjugatione.

Paradigma

Verbi Activi simplicis.

EJus Infinitivi formulæ in statu absoluto, ut jam sæpe diximus, sunt פָּקֹד, פָּקֹד, פָּקֹד & פָּקֹד; in Regimine autem פְּקֹד & פְּקֹד. Ex absoluto formatur præteritum hoc modo.

fœm.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

fœm.	masc.		fœm.	masc.
פָּקְדָה	פָּקַד	*ille visitavit.*	פָּקְדָה	פָּקַד
פָּקַדְתְּ	פָּקַדְתָּ	*tu visitavisti.*	פָּקַדְתְּ	פָּקַדְתָּ
	פָּקַדְתִּי	*ego visitavi*, com. gen.		פָּקַדְתִּי
	פָּקְדוּ	*illi visitaverunt*, com. gen.		פָּקְדוּ
פְּקַדְתֶּן	פְּקַדְתֶּם	*vos visitastis.*	פְּקַדְתֶּן	פְּקַדְתֶּם
	פָּקַדְנוּ	*nos visitavimus.*		פָּקַדְנוּ

& פָּקֹד sequuntur in reliquis primam formulam פָּקַד.

Imperativus ex formulis Regiminis formatur hoc modo:

fœm.	masc.	
פִּקְדִי &	פִּקְדִי, פְּקֹד vel	פְּקַד *visita tu.*
פִּקֹדְנָה vel	פִּקְדֶינָה, פִּקְדוּ vel	פָּקֹדוּ *visitate vos.*

Ex Imperativo formatur Futurum hoc modo:

fœm.	masc.		fœm.	masc.
	אֶפְקֹד	*ego visitabo*, vel		אֶפְקֹד
תִּפְקְדִי	תִּפְקֹד	*tu visitabis.*	תִּפְקְדִי	תִּפְקֹד
תִּפְקֹד	יִפְקֹד	*ille visitabit.*	תִּפְקֹד	יִפְקֹד
	נִפְקֹד	*nos visitabimus.*		נִפְקֹד
תִּפְקֹדְנָה	תִּפְקְדִי	*vos visitabitis.*	תִּפְקֹדְנָה	תִּפְקְדוּ
	יִפְקְדוּ	*illi visitabunt.*		יִפְקְדוּ

& יִפְקֹדְנָה ut מַלְכִיוֹת יַעֲמֹדְנָה Dan. 8. 22. & 1 Sam. 6. 12. וּיְשָׁרְנָה חֲפֹרוֹת &c.

Annotationes ad Infinitivum.

Quòd Infinitiva, ut reliqua Nomina declinentur, suo loco ostendimus: hîc tantùm addo eorum casus non tantùm Insepa-rabilibus Præpositionibus ל, כ, ב, מ indicari; sed etiam qui-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

buscumque aliis, ut לִפְנֵי שָׁחֵת יְהוָה *ante & perdere Dei Sodomam*, hoc est, *antequam perderet*, עַד אָבוד *usque ut perire*, pro *donec perierint*, &c.

Quòd præterea uniuscujusque Verbi tot Infinitivi formulæ fuerint, inde patet, quòd unum, idemque Verbum jam hâc, jam illâ formulâ usurpatur, ut גָּדַל Num. 6. 5, & גָּדוֹל, 2 Sam. 5. 10, *crescere*, דִּבֵּר & דַּבֵּר *loqui*, & ad hunc modum alia, adeoque, quamvis (reperitur Jes. 47. 14 לַחֲמֵם) in Scripturâ nullibi reperiatur Infinitivus cum gemino ם khamets, non tamen dubito, quin Hebræi hanc, & omnes, quas dixi, Infinitivi formulas habuerint. Nam, uti dixi, Verba apud Hebræos Adjectiva sunt, quæ cum suo Nominativo in Genere, Numero, & Casu conveniunt; atque hæc Adjectiva absolutè absque Nominativo, veluti Substantiva, sed quæ nullius sunt generis, usurpata Infinitivum indicant. Quamcunque itaque tam præteriti, quàm imperativi formam absolutè absque Nominativo sumas, Infinitivum exprimes. Imò ipsa etiam Participia, ut suo loco ostendam, Substantiva reddere, & pro Infinitivo sumere licet. NB. בַּחֲתִיכְךָ שָׁדַד Esai. 33. 1.

Solent præterea Infinitivum literâ paragogicâ ה augeri, quæ in Regimine mutatur in ת. Nam ex קָרְבָה sit קָרְבַת *appropinquare*, cujus Regimen est קָרוֹבַת, cui Regimini suffixa hoc modo adduntur קָרְבָתִי / קָרְבָתְךָ / קָרְבָתוֹ *appropinquare mei, tui, illius*, &c. Sic ex יָכוֹל *posse* sit יְכֹלֶת, & in Regimine יְכֹלַת, ut מִבְּלֹתִי יְכֹלַת יְהוָה *propter non posse Dei*, & additis suffixis sit יְכֹלָתִי *posse mei*, יְכֹלָתְךָ *posse tui*, יְכֹלָתוֹ *posse illius*, &c.

Possumus præterea, loco ת Infinitivis נ addere, cujus exemplum habetur in libro Esth. cap. 9. vers. 5. ubi loco אֲבַד habetur אֲבָדָן *perire*.

Porrò regimen פָּקַד ablato accentu mutat gholem in khamets ghatuph, ut לִפְנֵי מָלְכוֹ־מָלָךְ *ante ut regnare regis*.

Deni-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Denique illud Hgezræ cap. 10, ubi habetur לִדְרוֹשׁ pro לְדָרוֹשׁ *ad inquirendum*, & quod Grammatici, ut singulare notant, mihi monstro simile videtur, nec quicquam de eo statuere audeo.

Annotationes ad Præteritum.

פָּקַר, פָּקַד, פָּקַד & פָּקַד ab Infinitivis, uti diximus, differunt, quòd hæc in Præterito Masculini Generis sint, & Numeri Singularis, & in Infinitivo nullam ad sexum, nec ad numerum relationem habeant, quæ quidem differentia facilè ex ipso oratione tenore cognoscitur.

Fœmininum פָּקְדָה, quando accentus est אתנח, vel סילוק mutat scheva in khamets, gholem, vel tsere, hoc est, Masculino absque ulla vocalium mutatione additur ה, fitque Fœmininum ex פָּקַד, פָּקְדָה, & ex פָּקֹד, פָּקֵדָה & denique ex פָּקַד, פָּקְדָה.

פָּקַדְתָּ habet ת pro characteristicâ secundæ personæ, sumptam ex Pronomine אתה *tu*, cujus Pronominis ה etiam usurpatur, ut בָּנִיתָה; sed plerumque omitti solet.

Verba in ת desinentia idem hîc, & in primâ personâ amittunt, & per dagesch in sequenti ת compensatur, ut בָּרַת *scindere*, בָּרַתְּ, בָּרַתִּי *tu scidisti*, *ego scidi*. פָּקַדְתְּ secunda persona fœmini generis terminationem habet sumptam ex Pronomine fœminini generis אַתְּ *tu*, & ex obsoleto אתי, quod suprà notavimus, ortum est obsoletum פָּקַדְתִּי pro פָּקַדְתְּ ut Ruth. cap. 3. 3. וְשָׁכַבְתִּי *dormies* pro וְשָׁכַבְתְּ, & ad hunc modum plura, quæ à Masorethis notantur, sine dubio ut obsoleta.

פָּקַדְתִּי terminationem habet ex Pronomine אֲנִי *ego*. Communis est generis, ut ubique prima persona.

פָּקְדוּ terminatio Pluralis Numeri eadem hîc est, ac Pronominum, quorum etiam Pluralis, ut suprà notavimus, in וּ, non in ים., ut reliqua Adjectiva, terminatur. Reperitur etiam euphoniæ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

phoniæ causâ cum ן paragogico, ut יָדְעוּן *cognoverunt*. Hujus masculinum à fœminino, credo, quòd antiqui solebant distinguere quiescentibus א, & ה, nempe *illi visitaverunt* פָּקְרוּא, *illæ visitaverunt* פָּקְרָה. Cujus rei exempla in Scripturâ reperiuntur, ut Deut. 21. 7 יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה *Manus nostræ non effuderunt*, & Josuæ 10. 24 אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַהֹלְכוּא *milites qui iverunt*. Verùm posteri, quia in pronunciatione nulla sensibilis differentia esse potuit, ut & quia cum literis paragogicis confundi poterant, has quiescentes neglexisse videntur.

Cæterùm quando accentus est אתנח, vel סילוק penultimum scheva, ut in Singulari Numero tertiæ personæ Fœminini Generis in ־, ֗, vel gholem mutatur, fitque pro פָּקְדִי / פָּקְדִי פָּקְדִי vel פָּקְדִי.

Denique פָּקְדְתֶּם / פָּקַדְתֶּן & פָּקְדָנוּ terminationem sumunt ex Pronominibus אַתֶּן, אַתֶּם *Vos*, & אֲנַחְנוּ *Nos*.

Annotationes ad Imperativum.

Imperativum futuro præposui, quia hoc ab eo formatur, & quia pro Imperativo sæpissimè futurum usurpatur, ità ut affirmare liceat Hebræorum futurum tam indicativo, quàm imperativo Modo competere.

Ejus autem formulas diximus esse פְּקֹד, & פָּקֹד, & si placet etiam פָּקֹדְ: quibus non rarò ה paragogicum additur, & ex פָּקֹד fit פָּקְדָה, & ex פָּקֹד fit פָּקְדָה *visita tu vir*, hinc Infinitivi formula יִרְאָה, הַאֲצָה, & cum accentu athnagh, vel siluk fit פָּקְדָה; sublato autem accentu mutatur, ut in Infinitivo, gholem in khamets ghatuph, ut פָּסֶל־לְךָ *dola tibi*.

Anno-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Annotationes ad Futurum.

אֶפְקֹד & אֶפְקַד accedente ה paragogico mutant וֹ & ־ in ְ, fitque אֶפְקְדָה *ego visitabo.* In accentibus autem אתנח, vel סילוק gholem manet, & ־ in ־ transit, fitque אֶפְקֹדָה, & אֶפְקָדָה.

תִּפְקְדִי & cum ן paragogico fit תִּפְקְדִין *tu fœmina visitabis*, & ex formâ תִּפְקַד fit תִּפְקָדִין, mutando scilicet propter sequens ghirek ־ in ־.

נִפְקֹד accedente ה paragogico mutat etiam gholem in ְ: fitque נִפְקְדָה; sed cum accentu אתנח, & סילוק, ut in primâ singulari הֹלֶם retinetur, & ־ in ־ transit.

תִּפְקְדוּ & cum ן paragogico תִּפְקְדוּן & תִּפְקָדוּן & תַּפְקֹדוּן. Si verò accentum habeat distinguentem singularis numeri formulæ retinentur, fitque תִּפְקֹדוּ & תִּפְקָדוּ *vos viri visitabitis.* Porrò ante monosyllabum, quia accentus debet esse in penultimâ, schurekh loco gholem usurpare licet, ut יִשְׁפּוּטוּהֶם *judicabunt ipsi.* Denique illud Levit 21. 5. לֹא יִקְרְחֻה קָרְחָה vitium describentis esse credo, qui festinanter bis קָרְחָה scripserit.

תִּפְקֹדְנָה & תִּפְקַדְנָה / ה omitti potest, ut תִּלְבָּשְׁנָ *vestient*, ut & ex singulari fœminino תִּפְקֹד fieri potest tertia pluralis תִּפְקְדוּ: ità ut tam in singulari, quàm plurali tertia persona fœminini generis cum secundâ masculini conveniat, ut Jerem 49. 11 וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עֲלַי תִּבְטָחוּ *& viduæ tuæ mihi confident*, pro תִּבְטַחְנָה; quòd ט habet ־ loco ְ, ־ fit propter סילוק, quod ubique fieri diximus.

CAP. XV.

De Verbo Passivo.

PAssivi characteristica est נ Verbo præfixa, quod sæpe per dagesch compensari debet, quia nunquam Verbo duæ chara-

 cteristi-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

cteristicæ præfiguntur. Hujus ergo Infinitivi formulæ sunt הִפָּקֵד, הִפָּקוֹד, נִפְקֵד & נִפְקוֹד. In his ultimis נ propter alteram characteristicam ה per dagesch compensatur. Ex binis itaque prioribus formulis formatur hoc modo:

Præteritum.

f.	m.	
נִפְקְדָה	נִפְקַד	vel נִפְקוֹד *Visitatus est.*
נִפְקַדְתְּ	נִפְקַדְתָּ	
	נִפְקַדְתִּי	
	נִפְקְדוּ	
נִפְקַדְתֶּן	נִפְקַדְתֶּם	
	נִפְקַדְנוּ	

Futurum.

f.		m.
	אִפָּקֵד &	אֶפָּקֵד
תִּפָּקְדִי		תִּפָּקֵד
תִּפָּקֵד		יִפָּקֵד
		נִפָּקֵד
תִּפָּקַדְנָה & תִּפָּקַדְנָה		תִּפָּקְדוּ / יִפָּקְדוּ

Imperativus.

f.	m.
הִפָּקְדִי	הִפָּקֵד
הִפָּקַדְנָה	הִפָּקְדוּ

Imperativi alia formula.

f.	m.
נִפְקְדִי	נִפְקַד
נִפְקַדְנָה	נִפְקְדוּ

Annotationes.

Quamvis in Scripturâ nullibi reperiatur Infinitivus נִפְקֵד, constat tamen ex supradictis, omnium Modorum formulas Infinitivum exprimere, quando absolutè veluti Substantiva, quæ nullius sunt generis, usurpantur; & profectò nihil causæ est, cur hæc præteriti formula minùs possit Infinitivum exprimere, quàm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quàm altera נָפְקַד, præsertim cùm in præterito tam hanc, quàm illam usurpare liceat, ut נֶחְתַּם & נֶחְתָּם *obsignatum est*.

Cæterùm Verba, quæ in ת desinunt, id in primis & secundis personis omittunt, idem per punctum dagesch compensando, quod in sequentibus observandum erit, tam ubicunque ת, quàm alia litera duplicanda occurrat, quarum prima scheva quiescens habere debeat, ut תִּצְפְּנֶה pro תִּצְפֹּנֶה. Nam si hoc non fieret, (per ea quæ cap. 3. dicta sunt) deberet ֹ pronunciari, quod aliàs semper corripitur. Deinde etiam observandum est, quòd, quando Verbum accentum habet אתּ, vel סִילוּק, ultima syllaba, si sit longa, manet, nec in scheva, ut aliàs solet, mutatur. Dico *si sit longa*: nam si pathagh fuerit, mutabitur in khamets, ex. gr. ex futuro אֶפְקֹד ob additum ה paragogicum fit אֶפְקְדָה *visitabor*. Sed si accentum distinguentem habuerit, tsere retinebitur, fietque אֶפְקֵדָה. At נִפְקְדָה *illa visitata est*, in tali accentu pathagh masculini נִפְקַד non retinetur; sed mutatur in ֶ, fitque נִפְקֶדָה: gholem contrà masculini נִפְקָד/ quæ longa est, retinetur, fitque נִפְקָדָה, quæ regula, ubicunque Verba in penultimâ habuerint scheva mobile, observanda erit. Nec opus habeo hæc deinceps monere.

Imperativus הִפָּקֵד, quia frequens in Scripturâ occurrit, regularis habetur: at הִפָּקְדִי/ נִפְקַד &c. quia non nisi semel in Bibliis occurrit (scilicet Joel. cap. 3 vers. 11.) vel pro irregulari habetur, vel prorsùs negligitur. Nescio, an crediderint finem Scripturæ esse linguam, non res docere.

Denique hujus Conjugationis futurum ה paragogico, ut in Verbo activo, eleganter augetur, ut אִכָּבְדָה pro אִכָּבֵד *honorabor*, nec inelegantèr ejusdem pluralibus post ו nun additur, ut יִכָּרְתוּן pro יִכָּרְתוּ *exscindentur*; quod in sequentibus etiam Conjugationibus usum habet.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

CAP. XVI.

De Verbo Dageſchato, ſive Intenſivo, & quidem de ejus Activo.

SUprà hujus Verbi ſignificationem breviter attigimus, quia tantùm ejus originem oſtendere volebamus; ſed, quoniam varios habet uſus, neceſſe eſt, ut ipſum, quia jam de ipſius uſu agendum eſt, accuratiùs explicemus. Præcipuus, & communis hujus Verbi uſus eſt Verbum ſimplex intendere: quod variis modis fit, nempe vel ipſum ex Neutro Activum reddendo, vel ipſum in latiori ſignificatione ſumendo, vel cum affectu exprimendo, &c. ex. gr. שָׂמַח ſignificat, *lætum eſſe*, שִׂמַּח reddit Verbum ex Neutro Activum, ſignificatque *aliquem lætitiâ afficere*; atque huc referenda ſunt etiam Nominalia Verba, ut דָּבָר *verba facere* ſive *loqui*, quod fit ex דָּבָר *verbum*. שָׁלַח autem ſignificat *aliquem aliquò mittere*, שִׁלַּח verò *aliquem dimittere*, nempe *concionem*, *ſervum*, &c. Porrò שָׁבַר ſignificat ſimpliciter *frangere*, (Belgis **ſchillen**) שִׁבַּר autem *vi frangere*, ſive *confringere*.

Habet præterea hoc Verbum contrariam ſignificationem Verbi ſimplicis, ut חָטָא *peccavit*, חִטָּא *expiavit*; ſed quoniam hoc ſolo uſu factum videtur, qui jam cum linguâ periit, nova præter illa, quæ in Scripturâ reperiuntur, hujuſmodi fingere non licet. Hujus autem Infinitivi formulæ ſunt פַּקֵּד פַּקֵּד & פְּקוֹד.

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
פִּקְּדָה	פִּקֵּד 3. ſing.	פַּקְּדִי	פַּקֵּד	תְּפַקְּדִי	אֲפַקֵּד 1. ſing.
פִּקְּדָתְ	פִּקַּדְתָּ 2.	פַּקֵּדְנָה	פַּקְּדוּ		תְּפַקֵּד 2.
	פִּקַּדְתִּי 1.			תְּפַקֵּד	יְפַקֵּד 3.
	פִּקְּדוּ 3. pl.				נְפַקֵּד 1. pl.
פִּקַּדְתֶּן	פִּקַּדְתֶּם 2.			תְּפַקֵּדְנָה	תְּפַקְּדוּ 2.
	פִּקַּדְנוּ 1.				יְפַקֵּדְנָה 3.

Anno-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Annotationes ad Infinitivum.

Formulæ פָּקֹד eleganter ה paragogicum additur, sitque פָּקֹדָה, & cum accentu athnach vel silukh פָּקֹדָה *frequenter visitare*, mutando scilicet scheva in tsere.

Huic præterea Infinitivorum generi emphaticè ה indicativum præponitur, ut וְהִקְטִיר אשר יקטירון *& illud suffumigare, quod suffumigabant.* **En dat gedurig wierooken.** Sic הַדַּבֵּר *illud loqui*, **dat hoog spreeken/ dat kakelen zal gedaan zijn.** Inservit igitur istud ה non tam ad actionem indicandam, quàm ad eandem cum indignatione, exprobratione, aversione, vel alio affectu, exprimendam, & hâc de causâ credo, hoc ה indicativum non, nisi huic Verbo dageschato, præponi.

Deinde si media radicalis fuerit ר, quæ dageschari nequit, tum syllaba prior brevis in longam mutatur, nempe - in ־, & ghirekh in tsere, ut בָּרְךָ loco בָּרַךְ, & בָּרְךָ loco בָּרַךְ *benedicere.* (vid. Num. 23: 24.)

At plerique Grammatici putant punctum dageschper gholem suppleri, sive media radicalis sit ר, sive alia quæcunque, quæ dageschari aliàs solet. Sed falluntur: quæ enim hujus Conjugationis gholem & tsere habent, intensiva non sunt; sed simplicia, quorum Infinitivus, ut jam diximus, Participii formam habere solet, sumendo scilicet Participium absque ullâ ad genus relatione. Nam עֵדֶה *detestari* simplex est Verbum, cujus Infinitivus est ipsum Participium absque Substantivo sumptus, atque huic addito ה paragogico fit עֵדָה, quod etiam pro Infinitivo usurpatur, sicut Infinitiva שָׁמוֹר *observare*, & נָטוֹר *custodire*, de quibus in Syntaxi. Atque hîc expressè loquor de Verbis hujus Conjugationis. Nam Verborum Conjugationis, quæ scilicet mediam radicalem vau, vel jod habent, ut בִּין *intelligere*, קוּם *surgere*, intensiva non dageschantur, quia tertiam radicalem loco secundæ duplicant,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

sitque בִּין ex בִּין, & קוֹם ex קוּם. Sed de his suo loco. Quod autem Grammaticos decepit, nihil aliud puto fuisse, quàm quòd non crediderint, dari Verbum simplex Neutrum שָׁרַשׁ *radicem agere*; adeóque ejus Participium שֹׁרֵשׁ, quod habetur Esai 40: 24. præteritum Verbi intensivi-Conjugationis esse putaverunt, & cum Passivo שֹׁרַשׁ Verbi intensivi confuderunt. Ad quod non parùm juvit duplex hujus Verbi significatio, una alteri (si quidem Punctistis Bibliorum fides habenda est) planè contraria. Jobi enim cap. 31: 8. significat *eradicari* & Jerem. 12: 2. *radicari*. Verùm de hoc Jeremiæ loco dubito, annon Punctistæ loco שָׁרָשׁוּ punctaverint שָׁרָשׁוּ. Sed de his satis.

Porrò דָּבָק ablato accentu ֫ transit in ֯, ut דָּבְקָ֯ךְ *loqui tibi*.

Denique Verborum, quorum secunda & tertia radicalis eadem est litera, intensiva solent primam duplicare, eandem secundæ & tertiæ interponendo, ut קָלַל ex קָלַל *tersum esse*, סָכַכְתָּ *obtegere* ex סָכַךְ *tegere*: גָּלְגַּל *revolvere* ex גָּלַל *volvere*, & sic alia.

Annotationes ad Præteritum.

Præteritum mutat sæpè tsere in pathagh, ut שִׁבֵּר & שִׁבַּר *confregit*, vel in segol, ut דִּבֶּר *locutus est*.

Annotationes ad Imperativum.

Imperativus mutat etiam tsere in pathagh, & ante makhaf in segol, sitque ex פְּקֹד vel פְּקֹד vel פְּקֹד & פַּקְּדָה *loco* פַּקֶּדְנָה. Cæterùm cum Infinitivo in omnibus convenit.

Annotationes ad Futurum.

Ex אֶפְקֹד addito ה paragogico sit אֶפְקְדָה, & cum accentu athnach, vel silukh אֶפְקְדָה׃ Ex יִפְקֹד׃ autem addito נ para-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

paragogico fit יִפָּקְדוּן. Igitur ד paragogicum penultimam ex longâ brevem, ו autem contrà ex brevi longam amissâm reddit. Denique loco תִּפָּקְדֶנָּה fit sæpe, ut in Imperativo, תִּפָּקְדֶנָּה.

CAP. XVII.

De Verbo Intensivo passivo.

Infinitivus.	*Præteritum.*		*Imp. caret.*	*Futurum.*	
	m.	f.		m.	f.
פֻּקָּד	פֻּקַּד 3. sing.	פֻּקְּדָה		אֲפֻקָּד 1. sing.	
	פֻּקַּדְתָּ 2.	פֻּקַּדְתְּ		תְּפֻקָּד 2.	תְּפֻקְּדִי
	פֻּקַּדְתִּי 1.			יְפֻקָּד 3.	תְּפֻקָּד
	פֻּקְּדוּ 3. pl.			נְפֻקָּד 1. pl.	
	פֻּקַּדְתֶּם 2.	פֻּקַּדְתֶּן		תְּפֻקְּדוּ 2.	תְּפֻקַּדְנָה
	פֻּקַּדְנוּ 1.			יְפֻקְּדוּ 3.	

Hujus Verbi usus rarior est, nec in Scripturâ alia ejusdem Infinitivi formula reperitur; imò non nisi semel in Scripturâ vidisse memini, nec tamen dubito, quin futurum אֲפֻקָּד ab aliâ ejusdem formulâ פֻּקָּד formetur, & consequenter, quòd Hebræi præter פֻּקָּד Infinitivum פֻּקֹּד etiam habuerint. Nam præterquam, quòd Futurum ab Infinitivo ubique formari ostendimus, in reliquis, ut videbimus, Conjugationibus hujus Infinitivi ultimam habent pathagh, quæ tamen in reliquis cum hâc Conjugatione convenit. Deinde non dubito etiam, quin tertiam habuerint פֻּקָּד cum khamets ghatuph, quia & in aliis Conjugationibus observatur, & ו & ר ghatuph ejusdem potestatis esse videbitis infrà cap. 19.

Porrò cum media est ר, quæ dagescheri nequit, mutatur ו in gholem, ut מוֹרַף *dilaniari*.

Denique quia hoc Passivum vocalibus satis ab Activo distinguitur,

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

guitur, ideò litera נ characteristica scilicet Passivi in hâc Conjugatione sæpissimè negligitur. Solet tamen etiam adjici, & loco פָּקַד regulariter scribi נִפְקַד, ut יְדֵיכֶם נְגֹאֲלוּ בַדָּם *manus vestræ perpollutæ sunt sanguine*, cujus נ punctatur cum חֹלֶם propter sequens א, quod dagescharí nequit: quod, quia in Scripturâ non nisi rarò occurrit, pro irregulari, & tanquam compositio ex Verbis Passivis simplici, & intensivo notant Grammatici. Nimirum Grammaticam, uti diximus, Scripturæ, non linguæ scripserunt. Credo tamen in futuro semper negligi, quia propter characteristicam personarum per dagesch deberet suppleri; atque adeò litera ב, & פ essent duplicandæ, quod vix pronunciari posset.

CAP. XVIII.

De Verbo Derivato significatione activâ.

OStendimus suprà cap. 12. hoc Verbum derivari, seu formari ex rerum, vel actionum nominibus, hoc est, tam ex Nomine substantivo, quàm ex Verbo simplici: quando autem ex Verbo simplici formatur, accusativum habere agentis, personæ scilicet visitantis, & nominativum causæ remotæ, personæ scilicet personam visitantem constituentis: At quando ex Nomine formatur, vim habere Verbi simplicis, cujus rei causa ex ibi dictis facilè percipitur. Diximus enim hoc Verbo exprimi, quòd aliquis efficit, ut res aliqua suo officio fungatur, hoc est, ut usum suum actu habeat. Quando igitur hoc Verbum ex Verbo simplici formatur, tum significat, quòd aliquis efficit, ut causa efficiens, sive id, quod per Verbi tam Activi, quàm Neutrius Nominativum intelligimus, usum suum actu habeat; Sed quando ex Nomine formatur, tum nihil aliud significat, quàm quòd aliquis re simpliciter utitur. Atque hinc fit, ut non semper hoc Verbum Accusativum habeat agentem, sed ut Verba primæ formæ tam Activa sint, quàm Neu-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Neutra, ut ſuprà multis exemplis oſtendimus. Hujus autem Infinitivi formulæ ſunt הִפְקִיד, הָפְקִיד, הַפְקֵד, & הַפְקֵד &c.

Et quibus formantur tempora hoc modo.

Præteritum.

f.	m.	
הִפְקִידָה	הִפְקִיד	3. ſing.
הִפְקַדְתְּ	הִפְקַדְתָּ	2.
	הִפְקַדְתִּי	1.
	הִפְקִידוּ	3. pl.
הִפְקַדְתֶּן	הִפְקַדְתֶּם	2.
	הִפְקַדְנוּ	1.

Imperativus.

f.	m.	
הַפְקִידִי	הַפְקֵד	2 ſ.
הַפְקֵדְנָה	הַפְקִידוּ	2 p.

Futurum.

f.	m.	
	אַפְקִיד	1. ſing.
תַּפְקִידִי	תַּפְקִיד	2.
תַּפְקִיד	יַפְקִיד	3.
	נַפְקִיד	1. pl.
תַּפְקֵדְנָה	תַּפְקִידוּ	2.
	יַפְקִידוּ	3.

Vel

1. אַפְקֵד. 2. תַּפְקֵד. 3. הַפְקֵדִי

Annotationes.

Characteriſtica hujus eſt ה, nec unquam in ת mutatur, ut plerique Grammatici putant textu illo Hosghæ cap. 11. ỳ. 3. decepti. Nam תִּרְגַּלְתִּי, ut Moſes Khimghius * rectè ſentit, Nomen eſt, & Nominativus ſequentis Verbi קָחַם: Jod autem fina-

K le

* קחם זכר תרגלתי נקבה על דרך תפלצתך השיא אותך: Hoc eſt, Vox קחם maſculini & תרגלתי fœminini generis eſt, eodem modo, uti habetur Jer. cap. 49: 16. תְּפַלְצָתְךָ הִשִּׁיא אוֹתָךְ

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

le paragogicum est, quodque sæpe Nominibus eleganter additur. Nam sicut ex אֹהֶבֶת fit אֹהַבְתִּי, & ex אֹיֶבֶת fit אוֹיַבְתִּי sic ex תִּרְגֶּלֶת etiam fit תִּרְגַּלְתִּי, & significat *fœminam*, *quæ pueros docet*, *ut assuescant ambulare*, *loqui*, &c. Qui aliud sentiunt, textum planè ignorant. Credunt præterea Grammatici hujus Verbi characteristicam mutari etiam in א, nempe Esaiæ cap. 63: 3. Sed puto hujus rei nullum in Scripturâ dari exemplum; nec tamen id licere nego. Nam Verbum cujus characteristica est הִתְ solet ה in א, & ghirekh in י mutare, quâ de re vide cap. 20.

CAP. XIX.

De Verbo Derivato Passivo.

HUjus Infinitivi formulæ הָפְקֵד & הָפְקַד: & credo, quòd etiam fuerit הֻפְקֵד. Per khibuts enim, & khamets ghatuph hujus Passivum ab Activo distinguitur: unde

Præteritum.

f.	m.	
הָפְקְדָה	הָפְקַד & הֻפְקַד	3. sing.
ה.....		
הָפְקַדְתְּ	הָפְקַדְתָּ & הֻפְקַדְתָּ	2.
ה.....		
&c.	הָפְקַדְתִּי	1.
	הָפְקְדוּ	3. pl.
....תֶּן	הָפְקַדְתֶּם	
	הָפְקַדְנוּ	2.
		1.

Imperativus.

f.	m.	
הָפְקְדִי	הָפְקַד	sing.
הָפְקַדְנָה	הָפְקְדוּ	pl.

Futurum.

f.	m.	
	אֶפְקַד & אֻפְקַד	1. s.
תֻּפְקְדִי	תֻּפְקַד	2.
תֻּפְקַד	יֻפְקַד	3.
	נֻפְקַד	1. pl.
תֻּפְקַדְנָה	תֻּפְקְדוּ	2.
	יֻפְקְדוּ	3.

Hujus Verbi Imperativus rarissimus est, reperitur tamen Ezech. cap. 32. ỷ. 19. Cum ה paragogico, & Jobi cap. 21. ỷ. 2.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

℣. 2. Et videtur significare, *fiat*, *ut visiteris*, ut illud Ezech. רְדָה וְהִשְׁכְּבָה אֵת עֲרֵלִים *descende*, *& fiat*, *ut debeas jacere cum incircumcisis*. Cæterùm ejus significatio in præterito, & futuro facilè cognoscitur ex significatione activâ, quam satis prolixè explicui. Quòd autem plerique ajunt, hæc Verba Imperativo carere, quia scilicet nemo alicui imperare potest, quod ab alterius actione pendet, propulsatur facilè: nam Imperativus modus tam significat *jubere*, quàm *velle*; cùm Deus Moysi ait, *Morere in hoc monte*, non ei sanè imperat, ut moriatur; sed tantùm suum decretum, & sententiam de vitâ Moysis exprimit.

CAP. XX.

De Verbo Reciproco Activo.

VOcavimus hoc Verbum Reciprocum, quia, ut jam diximus, eodem exprimimus, quòd agens à se ipso patitur, vel potiùs, quia casus post Verbum non est rei diversæ ab ejus Nominativo, ut quòd *homo se visitat*, *recreat*, quòd *sibi precatur*, quòd *sibi cavet*, &c. Vel quòd *homo se constituit visitantem alterum*, quòd *se applicat ad ambulandum*, *ad intelligendum*, &c.

Est itaque hujus Verbi duplex significatio, quarum una Verbum הִפְקִיד & altera Verbum הִתְפַּקֵּד respicit. Nam quoniam פָּקַד significat, quòd *aliquis alterum visitat*, alio opus fuit Verbo, quo significari posset, quòd *aliquis se ipsum visitat*; & quoniam הִפְקִיד significat, quòd *aliquis alterum visitantem constituit*, opus similiter fuit Verbo, quo significari posset, *quod aliquis se ipsum constituit visitantem*.

Cognoscitur hoc Verbum ex syllabâ הִתְ formulis פָּקַד, & הִפְקִיד præpositâ, ut הִתְפַּקֵּד *se visitare*, vel *se visitantem constituere*, הִתְיַצֵּב *se sistere* (Hispanicè *pararse*) הִתְהַלֵּךְ *se ambulationi dare* (Hispanicè *pasearse*, *andarse*.) Potest tamen hæc

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

syllaba propter characteristicas temporum tolli, & per dageschen compensari, ut mox ostendam.

Deinde si prima sit una dentium, videl. ס vel שׁ, tum ת transponitur; si autem ז vel צ non tantùm transponitur; sed insuper propter ז in ד, & propter צ in ט mutatur. Nam ex שָׁמַר *custodire* fit הִשְׁתַּמֵּר *se custodire*, vel *se custodientem constituere*, & ex צָדַק *justum esse* הִצְטַדֵּק *se justum defendere*, Belgicè **sich ontschuldigen** / & denique ex זָהַר *rem aliquam tempestivè parare* fit הִזְדַּהֵר *se ipsum tempestivè parare*.

Denique ח in א, & consequenter ghirekh in segol mutare licet, ut אֶתְחַבֵּר *jungit se* pro הִתְחַבֵּר.

Sunt itaque hujus Infinitivi formulæ הִתְפַּקֵּד הִתְפַּקֵּד אֶתְפַּקֵּד, הִזְדַּהֵר & הִצְטַדֵּק הִשְׁתַּמֵּר, quibus non dubito, quin etiam formula הִתְפָּקֵד addenda sit. Nam hujus Verbi præteritum in ghirekh etiam desinere constat, vide Lev. cap. .... & Ezech. 38. ỳ. ult. Adde, quòd, quandoquidem ejus prima significatio Verbum הִפְקִיד vel פָּקַד respicit; secunda autem Verbum הִפְקִיר non minùs in ghirekh, quàm pathagh, vel tsere terminari debuit.

Præteritum.

f.	m.		
הִתְפַּקְּדָה	הִתְפַּקֵּד & הִפְקֵד	3.	sing.
הִתְפַּקְּדָתְ	הִתְפַּקֵּדְתָּ	2.	
	הִתְפַּקַּדְתִּי	1.	
	הִתְפַּקְּדוּ	3.	pl.
הִתְפַּקֵּדְתֶּן	הִתְפַּקֵּדְתֶּם	2.	
	הִתְפַּקַּדְנוּ	1.	

Imperativus.

f.	m.	
הִתְפַּקְּדִי	הִתְפַּקֵּד	sing.
הִתְפַּקֵּדְנָה	הִתְפַּקְּדוּ	pl.

Futurum.

f.	m.		
	אֶתְפַּקֵּד	1.	sing.
תִּתְפַּקְּדִי	תִּתְפַּקֵּד	2.	
תִּתְפַּקֵּד	יִתְפַּקֵּד	3.	
	נִתְפַּקֵּד	1.	pl.
תִּתְפַּקֵּדְנָה	תִּתְפַּקְּדוּ	2.	
	יִתְפַּקְּדוּ	3.	

Anno-

Annotationes.

Quòd ultimum tsere in pathagh transeat, id habet hoc Verbum cum simplici, & intensivo commune; at ghirekh retinetur, nec ut הַפְקִיד in pathagh, secundis scilicet & primis personis, mutatur. Ezech. enim 38. ỳ. ult. habetur הִתְגַּדֵּלְתִּי *magnum me constitui*, הִתְקַדַּשְׁתִּי *me constitui sanctum* & Levit. cap. 11. ỳ. 44. & c. 20. ỳ. 7. וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם *& constituite vos sanctos.*

Pathagh etiam ubique tam in Præterito, quàm in Imperativo, & Futuro retinetur, præterquam quando accentum habet athnagh, vel silukh. Nam tum in ֶ mutatur.

Verba deinde, quorum prima est ת, vel ט, vel ד characteristicam ת amittunt, quæ per dageschcompensatur, ut הִטַּהֵר *purificavit se* pro הִתְטַהֵר.

In futuro autem propter personarum characteristicas, negligitur omninò ה; at ת per dageschcompensare licet, ut תִּנָּבֵא loco תִּתְנַבֵּא *constitues te Prophetam*, quod in præterito etiam fit, ut הִנַּבֵּאתִי pro הִתְנַבֵּאתִי *me Prophetam constitui*, vel *ad prophetizandum applicui.*

Cæterùm quòd schevа mobile propter athnagh, vel silukh in ֶ mutatur, quodque numeris pluralibus in ן terminatis ן, & Infinitivis, ut & omnibus, quæ ut Infinitiva terminantur, eleganter ת additur, *& denique quòd futuri tertia persona pluralis fœminini generis coincidit cum secundâ pluralis masculini generis, ut in singulari fit, in his Verbis notare neglexi, quia hæc cum Verbo simplici, ubi hæc omnia notantur, communia habent.*

CAP. XXI.

De Verbo Reciproco Passivo.

OMnibus, quos novi, Grammaticis hoc Verbum ignotum videtur, & ideò de eo tacere malui, donec de eodem ex-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

præsè esset agendum. Quamvis significatio Verbi Reciproci Activi, jam Verbum הִתְפַּקֵּד, jam הִתְפַּקֵּד respiciat, Passivi tamen nunquam נִתְפַּקֵּד; sed semper הִתְפַּקֵּד respicit. Nunquam enim significat *visitari a se*; sed *præbere se visitandum*, vel *facere, ut ipse visitetur*. Hujus rei ratio est, (ut in Syntaxi ostendam) quòd Verba Passiva apud Hebræos nunquam ablativum agentis post se habent. Nam Hebræi non utuntur Passivis, nisi compendii causâ, cum scilicet non opus habent agentem; sed tantùm patientem indicare, ut קוֹלִי נִשְׁמַע *vox mea audita est*; sed quando necesse habent utrumque indicare, ut *vox mea audita est à Deo*, tum Verbum significatione activâ usurpant, nempe יְהוָה שָׁמַע קוֹלִי *Deus audivit vocem meam.* Nam קוֹלִי נִשְׁמַע à communi loquendi usu abhorreret. Verbum igitur הִתְפַּקֵּד, quatenus significat *se ipsum visitare*, Passivum habere nequit; at quatenus significat, quòd *aliquis se visitantem constituit*, Passivum habet הֻתְפַּקֵּד, quod, uti diximus, significat *præbere se visitandum*, vel *efficere, ut visitetur*, ut Num. 2. ℣. penult. וְהַלְוִיִּם לֹא הֻתְפְּקְדוּ *& Levitæ non præbuerunt se numerandos inter filios Israëlis.* Et Deut. 24. ℣. 4. אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטַּמֵּאָה *postquam se præbuit inquinandum*, vel *postquam fecit, ut inquinaretur*, ubi ת propter ט, ut in Activo, per dageschi compensatur.

Porrò hoc Verbum à suo Activo eodem modo differt, ac Passivum Verbi derivativi ab הִפְקִיד. Nam ut ex הִפְקִיד fit Passivum הָפְקַד & הֻפְקַד, sic ex הִתְפַּקֵּד fit הָתְפַּקֵּד & הֻתְפַּקֵּד, ut modò exemplis ostendimus.

Deinde hujus etiam ת, ut in Activo, per dageschi supplere licet, ut אַחֲרֵי חָפְשָׁם אֶת הַנֶּגַע *postquam fecit, ut plaga ipsius levaretur.* Nota, quòd plaga est in accusativo casu, quâ de re in Syntaxi.

Denique loco ח usurpare licet נ (characteristicam scilicet Passivi

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Passivi tam Verbi simplicis, quàm intensivi) & ת per degesch compensare, ut Deut. 21. ỷ. 8 וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם *& sanguis dabit se ipsis expiandum* loco וְנִתְכַּפֵּר. Quare mihi persuadeo literam נ esse Passivi universalis characteristicam; sed in omnibus, præterquam in Passivo Verbi simplicis, plerumque negligi, ob rationem cap. 17 allatam. Sunt itaque hujus Infinitivi formulæ הָתְפַּקֵּד, הֻתְפַּקֵּד vel הֻפַּקֵּד, נִתְפַּקֵּד vel נִפַּקֵּד.

Cæterùm ejus præteritum, imperativus, & futurum in reliquis cum Activo conveniunt.

CAP. XXII.

De Verbis secundæ Conjugationis.

EA secundæ Conjugationis diximus esse Verba, quæ in א desinunt, in literam scilicet gutturalem, & quiescentem. In quibus autem à Verbis primæ differant, ex paradigmate constabit.

Paradigma Verbi simplicis Activi.

Ejus Infinitivi formulæ sunt מְצוֹא, מְצָא, מוֹצֵא, מָצוֹא, מָצֵא, מָצָא, vel cum ה paragogico מָצְאָה & מְצֹאת loco מְצֹאֶת.

1. *Præteritum.*			2. *Aliter.*		3. *Aliter.*	
f.	m.		f.	m.	f.	m.
מָצְאָה vel מָצָאת	מָצָא	3. sing.	מָצְאָה	מָצֵא	מָצְאָה	מָצָא
מָצָאת	מָצָאתָ	2.	מָצֵאת	מָצֵאתָ	מָצֵאת	מָצָאתָ
	מָצָאתִי	1.		מָצֵאתִי		מָצֵאתִי
	מָצְאוּ	3. pl.		מָצְאוּ		מָצוּ
	מְצָאתֶם	2.		מְצֵאתֶם		מְצֵאתֶם
	מָצָאנוּ	1.		מָצֵאנוּ		מָצָאנוּ

Forma פָּקַד in his non datur, & ideò secundum ָ & tsere in reliquis personis retinetur, nec in pathagh transit, ut in Verbis primæ Conjugationis. Forma præterea מָצוֹא in præterito non extat

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

exstat, nec in usu fuisse credo. Denique in secundâ, & tertiâ formulâ negligitur sæpe א, ut מָלֵתִי loco מָלֵאתִי *plenus sum.*

Imperativus.

f.	m.	
מְצָאִי	מְצָא	sing.
	vel	
	מְצוֹא	
מְצֶאנָה vel מְצֵאנָּה	מְצָאוּ	plur.

Futurum.

f.	m.	
	אֶמְצָא	1. sing.
	תִּמְצָא	2.
	יִמְצָא	3.
	&c.	

Imperativus cum ה paragogico non mutat, sicut in Verbis primæ Conjugationis, scheva in ghirekh; sed manet unà cum khamets, sitque pro מְצָאָה מְצָא *inveni tu.* Atque hoc, & quæ circa præteritum notavimus, hujus Verbi peculiaria sunt; in reliquis autem cum Verbis primæ Conjugationis convenit. Transeo itaque ad Paradigma verbi Passivi hujus Conjugationis.

Paradigma Passivi Verbi simplicis.

Infinitivus.

1. נִמְצֵא ; 2. נִמְצָא & 3. הִמָּצֵא

Præteritum.

1.		2.		Vel neglecto א	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
נִמְצְאָה	נִמְצָא } sing.	נִמְצְאָת	3. נִמְצָא	נִמְצְאָה	3. נִמְצָא
	& 3.	נִמְצְאָת	2. נִמְצֵאת	נִמְצֵאת	2. נִמְצֵאת
	נִמְצֵאת		1. נִמְצֵאתִי		1. נִמְצֵאתִי
נִמְצְאָתוּת vel			3. נִמְצְאוּ		3. נִמְצְאוּ
נִמְצֵאתֶן	נִמְצֵאתֶן 2.		2. נִמְצֵאתֶם תֶּן	נִמְצֵאתֶם	תֶּן 2. נִמְצֵאתֶן
	נִמְצֵאתִי 1.		1. נִמְצֵאנוּ		1. נִמְצֵאנוּ
	נִמְצְאוּ 3. pl.			vel	
נִמְצֵאתֶם	2.			נִמְצֵאת	
נִמְצֵאנוּ	1.			נִמְצֵאתִי	
				&c.	

Impe-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Imperativus, & futurum in omnibus cum Imperativo, & futuro primæ Conjugationis conveniunt. Reliqua præterea Verba hujus Conjugationis à Verbis primæ in iisdem discrepant, ac hæc duo מָצָא & נִמְצָא à Verbis פָּקַד & נִפְקַד discrepare vidimus, nempe quòd loco pathagh ubique scribendum sit ־ָ, vel ejus loco in secundis, & primis personis ghirekh usurpandum, præterquam in הִמְצִיא; cujus ghirekh in primâ, & secundâ personâ mutatur in tsere, ut הִמְצֵאתָ, הִמְצֵאתִי, הִמְצִיאוּ, הִמְצֵאתֶם, &c. Deinde quòd tsere semper retinetur, nec in pathagh transit, ut פָּקֵד & פִּקֵּד, & denique quòd tertiam א omittere liceat.

CAP. XXIII.

De Verbis tertiæ Conjugationis.

HÆc Conjugatio, nempe Verborum in ה desinentium, à præcedenti non multùm differt; imò cum præcedenti sæpè convenit, idque propterea, quòd א pro ה usurpari, vel vicem ה supplere, & contra ה pro א usurpari, vel ejus vicem supplere potest. In hoc tamen potissimùm differunt, quòd Verba in א desinentia idem plerumque retineant, & rarò ־ָ in ghirekh mutare in secundis, & primis personis soleant, & contrà, quæ in ה desinunt, rarò idem retinere, & plerumque ־ָ in ghirekh longum, & rarò in breve mutare soleant. Deinde in hoc etiam differunt, quòd ה punctum מַפִּיק inscribi possit, & Verbum non gemino ־ָ; sed ־ָ, & ־, ut Verba primæ Conjugationis punctetur, cujus generis quatuor observantur, nempe תָּמַהּ, נָגַהּ, כָּמַהּ, גָּבַהּ, quæ etiam ut Verba primæ Conjugationis conjugantur, quæque propterea ad eandem refero. Quædam præterea hæc Verba, in ה desinentia, peculiaria habent, quæ suis in locis post eorum paradigma notabimus, hic tantùm in genere addo, omnia inde oriri, primò quia ה post ghirekh, & tsere, & schurekh in י, & post חוֹלֶם in ו mutari solent; secundò

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

quòd ה finale vel ob additam ſyllabam, vel propter regimen, &c. in ת mutetur, & denique quòd literarum quieſcentium, & gutturalium unam pro aliâ ſumere, vel eas etiam negligere liceat; imò poſt ſcheva ה plerumque omitti jam ſuprà oſtendimus, atque hæc in Verbis eodem modo, ac in Nominibus obſervari ex ſequenti paradigmate conſtabit.

Paradigma Verbi ſimplicis tertiæ Conjugationis.

Infinitivus formulas habet ſequentes.

גָּלָה, גָּלֹא, גָּלוֹ, גְּלֵי, גָּלוֹת, גְּלֹה & גְּלוֹת, vel cum paragogico גְּלוֹתִי.

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
גָּלְתָה f. גָּלָה	גָּלָה 3. f.	גְּלִי f.	גְּלֵה f.		אֶגְלֶה 1. f.
גָּלִית & גָּלִיתְ	גָּלִיתָ 2.	גְּלֵינָה	גְּלוּ pl.	תִּגְלִי	תִּגְלֶה 2.
	גָּלִיתִי 1.		&	תִּגְלֶה	יִגְלֶה 3.
	גָּלוּ vel גָּלָו 3. pl.		גְּלָיוּ		נִגְלֶה 1. pl.
	גָּלִיתֶם 2.			תִּגְלֵינָה	תִּגְלוּ 2.
	גָּלִינוּ 1.				יִגְלוּ 3.
					&
					יִגְלֵיוּ & יִגְלָיוּ

Annotationes.

Notavimus jam loco ה ſumi poſſe א, vel prorsùs in primis, & ſecundis perſonis præteriti, & in futuro omninò negligi, nec jod ejus loco ſubſtitui, ſed prorsùs, ut מָצָא, conjugari. Verùm hîc apprimè notandum, quòd futuri ה ablato, ejus accentus ad primam ejuſdem ſyllabam tranſit, & ſcheva mutatur in ſegol, fitq; 1. אֶגֶל, 2. תִּגֵּל, 3. יִגֶּל &c. Sed, ſi media thematis una fuerit ex litteris mutis, vel quieſcentibus, manet etiam ſcheva, ut יִשְׁבְּ loco יִשְׁבֵּה, *captivum capere*, & יִשְׁקְ *bibere*; at ſi ה in jod muta-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mutatur, tum syllabæ transponuntur, sitque 1. אֶגְלִי, 2. תֶּגְלִי 3. יִגְלִי &c. pro אֶגְלֶה, תִּגְלֶה, יִגְלֶה.

Solet deinde in Verbis ה propter aliud ה addendum non in ת, sed in jod mutari. Sic חָסָה pro fœminino חָסְתָּה habet חָסִיָּה. Sic אֶגְלֶה ob additum ה paragogicum non habet אֶגְלְתָּה; sed אֶגְלִיָּה.

Denique secundæ, & tertiæ personæ futuri תִּגְלוּ & יִגְלוּ non solet addi נ paragogicum; at omninò secundæ earum formulæ תִּגְלְיוּ & יִגְלְיוּ ut יִשְׁתָּיוּן יִרְבְּיוּן &c.

Paradigma Verbi Passivi tertiæ Conjugationis.

Infinitivi formulæ.

1. נִגְלָה 2. נִגְלֹה 3. נִגְלוֹת 4. הִגָּלֵה 5. הִגָּלוֹת.

Præteritum.

	f.	1. m.		2.	
נִגְלָה &	נִגְלָתָה	נִגְלָה	vel	נִגְלָתָה	נִגְלָה
	נִגְלֵית	נִגְלֵיתָ		נִגְלֵית	נִגְלֵיתָ
		&c.			&c.

Imperativus.

הִגָּלִי	הִגָּלֵה
הִגָּלֵינָה	הִגָּלוּ
vel	
נִגְלִי	נִגְלֶה
נִגְלֵינָה	נִגְלוּ

Futurum.

f.	m.
	אֶגָּלֶה sing.
תִּגָּלִי	תִּגָּלֶה
תִּגָּלֶה	יִגָּלֶה
	נִגָּלֶה pl.
תִּגָּלֵינָה	תִּגָּלוּ
	יִגָּלוּ

Hoc Verbum nihil singulare, quod in præcedenti non notavimus, habet, nisi quòd, sublato ה futuri, nec accentus propter-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ca, nec syllabæ mutentur. Nam sublato ה conjugatur 1. אֶגְלֶ֫ 2. תִּגְלֶ֫ 3. יִגְלֶ֫ &c. Cæterùm num secunda, & tertia persona Pluralis numeri ה semper omittant, vel an etiam, ut in activo, idem in ו mutent, dubito. Credo tamen ad hoc Verbum reliqua omnia pertinere, quæ ad præcedens notavimus.

Paradigma Verbi intensivi tertiæ Conjugationis.

Infinitivi formulæ sunt.

1. גַּלֵּה 2. גַּלֹּה vel גַּלֵּי 3. גַּלּוֹת 4. גַּלּוֹת & cum ו paragogico גַּלּוֹתִי.

Præteritum.		*Imperativus.*	*Futurum.*	
f. m.			f. m.	
גִּלִּתָה גִּלָּה 3. sing.		גַּלֵּה 2. f.	אֲגַלֶּה	1. sing.
גִּלִּית גִּלִּיתָ 2.		vel	תְּגַלִּי תְּגַלֶּה	2.
&c.		גַּל	תְּגַלֶּה	3.
vel גִּלָּה		גַּלִּי 2. p.		
גִּלִּית גִּלִּיתָ		&	נְגַלֶּה	1. pl.
&c.		גַּלֶּינָה	תְּגַלֶּינָה	2.
			יְגַלֶּינָה & יְגַלּוּ	3.

Hujus etiam futuri ה sublato manet Verbum מְגַלֶּ֫, nec syllabæ mutantur. Nam sublato ה fit 1. אֶגַל 2. תְּגַל 3. יְגַל &c.

Paradigma Passivi Verbi intensivi tertiæ Conjugationis.

Infinitivus 1. גֻּלֵּה 2. גֻּלֹּה vel גֻּלּוֹת

Præteritum.			*Futurum.*	
f. m.			f. m.	
גֻּלְּתָה גֻּלָּה 3.	vel	גֻּלֵּה	אֲגֻלֶּה	1. sing.
גֻּלִּית 2.		גֻּלִּיתְ	תְּגֻלִּי תְּגֻלֶּה	2.
גֻּלִּיתִי 1.		&c.	יְגֻלֶּה	3.
			&c.	

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

f.	m.	
	גָּלוּ	3. pl.
גָּלִיתְם		2.
גָּלִינוּ		1.

Cap. 17. notavimus pro ֫ usurpari posse ֬ ghatuph, cujus rei exempla præter alia hujus Conjugationis Verba suppeditant, ut Proverb. cap. 24. ℣. 31. כְּסֵי פָנָיו *apertæ sunt facies ejus*, & Psalmo 72. ℣. ult. כָּלוּ תְפִלּוֹת *finitæ omninò sunt orationes Davidis.*

Cæterùm quòd ֫ in gholem mutetur, quando media thematis non patitur dageschari, id cum Verbis primæ Conjugationis commune habet, nec in his Conjugationibus aliud notare fuscepi; nisi id, in quo à Verbis primæ differunt.

Paradigma Verbi Derivati Activi tertiæ Conjugationis.

Hujus Infinitivi formulæ sunt.

1. הִגָּלֵה 2. חִגָּלֵה 3. הַגָּלוֹת 4. הַגָּלוֹת 5. הִגָּלוֹת

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
הִגְלָתָה	הִגְלָה 3. sing.	הַגְלִי	הַגְלֵה sing.	אֲגַלֶּה	1. sing.
&	&			תְּגַלֶּה	2.
הִגְלַת	הִגְלָה			&c.	
הִגְלֵית	הִגְלֵיתָ 2.		הַגְלוּ pl.		
&c.					
vel					
הִגְלָתָה	הִגְלָה 3.				
הִגְלֵית	הִגְלֵיתָ 2.				
&c.					

Futurum, & Imperativus, ה ablato, punctantur gemino segol, sitque תְּגַל, אֲגַל pro תְּגַלֶּה אֲגַלֶּה, &c. Quòd si media thematis sit

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

muta, vel quiescens, tum - manet, & ֶ in ְ transit, ut יַשְׁקְ pro יַשְׁקֶה *bibere fecit*, hoc est, *bibendum dedit*, יַרְא pro יַרְאֶה *videre fecit*, sive *ostendit*, &c.

Cæterùm hujus Passivum הָגְלָה, הָגְלֵה vel הָגְלוֹת, ut & reciprocum Passivum הִתְגַּלֵּה, הִתְגַּלָּה vel הִתְגַּלּוֹת eodem modo, ac præcedentia, in Præterito, Imperativo, & Futuro terminantur, nec quicquam singulare habent, quod in Verbo simplici hujus Conjugationis non notaverim.

CAP. XXIV.

De Verbis quartæ Conjugationis.

QUicquid hæc Verba singulare habent, inde oritur, quòd ח & ע nunquam syllabæ longæ adhæreant, ut etiam quòd ְ post longam, vel ante aliud scheva corripiendum nunquam, & rarò post brevem habeant Unde fit, quando in fine dictionis post tsere, ghirekh, gholem, vel schurekh occurrunt, ut pathagh habeat furtivum, de quo cap. 2. diximus: Deinde quòd secunda persona fœminini generis, quæ duplex scheva in fine habere solet, loco primi habeat pathagh.

Hujus itaque Conjugationis Verba simplicia Activa Infinitivi formulas habent 1. שָׁמוֹעַ 2. שָׁמֵעַ vel שָׁמַע 3. שְׁמוֹעַ vel שְׁמַע & cum ה paragogico שָׁמְעָה & שִׁמְעָה. Cum gemino ֶ, & שָׁמָע ut פָּקָד non datur, quia, uti diximus, ח, vel ע syllabæ longæ non adhæret.

Præteritum autem pathagh furtivum non habet, sed tantùm contractum שָׁמַע *ille audivit*, שָׁמַעְתָּ *tu audivisti*, &c. In fœminino verò שָׁמְעָה *illa audivit*, שָׁמַעַתְּ *tu fœmina audivisti* pro שָׁמָעְתְּ. Nam, uti dixi, ע, & ח ante scheva corripiendum non admittunt aliud scheva, quâ de re vide cap. 3. circa finem.

Cæte-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Cæterùm Præteritum פָּקֵד deberet hîc esse שָׁמֵעַ, & pro פָּקוֹד, שָׁמוֹעַ; sed solent hæc, uti diximus, contrahi in שָׁמַע, ut & Imperativus שְׁמוֹעַ in שְׁמָע, & Futurum אֶשְׁמוֹעַ in אֶשְׁמַע.

Atque hæ Regulæ in sequentibus etiam Verbis observandæ sunt, nec opus est prolixiùs hæc explicare. Hoc tantùm addo, quòd Esaiæ cap. 19. ỳ. 6. habetur הֶאֱזִינִיחוּ pro הָזִנְחוּ vel הֻזְנְחוּ *fiet, ut retro abjiciantur*, quæ forma Passivi Verbi derivati num hujus Conjugationis sit propria, an omnibus communis, & pro הָפְקַד sumere liceat הֶאֶפְקִיד, ut pro הָזְנַח & הָשְׁמַע, הֶאֱזִינִיחַ & הֶאֶשְׁמִיעַ dubito.

CAP. XXV.

De Verbis quintæ Conjugationis.

VErba, quæ primam literam quiescentem habent י, eandem sæpe negligunt, vel in ו mutant. Nempe Verba simplicia activa pro infinitivis יָשַׁב, יָשֵׁב & יָשׁוֹב, vel יְשֹׁב sæpe habent שַׁב, שֵׁב, & שֹׁב, imò, addito ה, vel ת paragogico, י semper negligitur, sitque pro שְׁבָה יָשְׁבָה, & pro שֶׁבֶת יֹשֶׁבֶת. In Præterito autem י semper retinetur, in Imperativo negligitur plerumque, & denique in Futuro vel quiescit, vel negligitur. Ex. gr. ex formulis יָשַׁב, & יָשֵׁב formatur Imperativus שַׁב, & שֵׁב. Quare in hoc etiam à Verbis primæ Conjugationis differunt, quòd horum Imperativus non formetur ex Infinitivo יְשֹׁב, quod forte propterea factum est, ne confunderentur cum Verbis, quorum media radicalis est ו, de quibus suo loco dicemus. Hæc Verba igitur in Imperativo conjugantur hoc modo.

Impe-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Imperativus.			*Futurum.*		
f.	f.	m.	f.	f.	m.
		שַׁב		אֵשַׁב vel	אֵשֵׁב 1.
		vel	תֵּשְׁבִי	תֵּשַׁב	תֵּשֵׁב 2.
שְׁבִי		שֵׁב		&c.	
		vel	vel cum י quiescente.		
		שְׁבָה		אִישַׁב vel	אֵישֵׁב
pl. שֵׁבְנָה		שְׁבוּ	תִּשְׁבִי	תִּישַׁב	תֵּישֵׁב
				&c.	

Accentus athnagh, & silukh mutant hujus Imperativi in ֶ, sitque tum loco שְׁבִי שְׁבָה, & שְׁבוּ, שֵׁבָה, שֵׁבִי, & שֵׁבוּ.

Porrò, quamvis in Bibliis non reperiatur Imperativus יְשַׁב יְשַׁב, in usu tamen fuisse credo, & ex eo formatam esse Futuri formam אֵישַׁב & אִישַׁב. Nam Verbum יָרֵא, compositum scilicet ex hâc, & secundâ Conjugatione, Imperativum habet יְרָא *time*. Sic ex יָכַל, *fac possis*, mutato י in ו formatur Futurum אוּכַל, תּוּכַל, יוּכַל &c. quod in aliis non credo licere, ne confundantur cùm futuro Passivi Verbi reciproci, quo Verbum יָכוֹל caret.

Verba deinde Passiva י in ו mutant, habentque in Infinitivo הִוָּשֵׁב pro הִיָּשֵׁב, &, ni fallor, pro נִישַׁב, נוֹשַׁב, ex quo Præteritum 3. נוֹשַׁב 2. נוֹשַׁבְתָּ &c. ut ex Infinitivo הִוָּשֵׁב Imperat. formatur.

fœm.	masc.	
הִוָּשְׁבִי	הִוָּשֵׁב	2. sing.
הִוָּשְׁבְנָה	הִוָּשְׁבוּ	2. plur.

& Futurum 1. אֱוָשֵׁב, 2. תִּוָּשֵׁב, &c.

Intensiva deinde tam Activa, quàm Passiva cum Verbis primæ Conjugationis omninò conveniunt. Nam & י retinent, nec unquam quiescit, nisi Passivum characteristicam habeat נ, (quæ, ut cap. 17. diximus, Verbo intensivo Passivo præfigi etiam solet) nam tum etiam mutatur י in ו, ut נוֹלְדוּ pro יֻלְּדוּ & נוֹלַד pro יֻלַּד Deinde Activi Futurum potest etiam contrahi, & pro יֻישַׁב scribi

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

scribi יָשַׁב, & יֵבֵשׁ pro יֵיבַשׁ. In Derivatis autem vel quiescit, vel in ו, quod plerumque fit, mutatur. Nam in Infinitivo habent הוֹשִׁיב pro הֲיַשִׁיב, הוֹשֵׁב vel הֵישֵׁב pro הֲיָשֵׁב.

Ex primâ autem הוֹשִׁיב *formatur Præteritum.*

f.	f.	m.	
	הוֹשִׁיבָה	הוֹשִׁיב	3.
	הוֹשַׁבְתְּ	הוֹשַׁבְתָּ	2.

&c.

Ex secundâ הוֹשֵׁב & הֵישֵׁב *formatur Imperativus.*

f.	m.	
הוֹשִׁיבִי	הוֹשֵׁב & הוֹשִׁיבִי	
הוֹשֵׁבְנָה	הוֹשִׁיבוּ	

Ubi י vel quiescit, vel in ו mutatur.

Futuri denique terminatio in his, ut in Verbis primæ Conjugationis tam ghirek, quàm tsere est; י autem, ut in Imperativo, vel quiescit, vel in ו mutatur, unde formulas habet sequentes הוֹשִׁיב & הוֹשֵׁב fœm. הוֹשִׁיבִי &c.

Futurum. 1. 2. 3. 4.

f.	m.	f.	m.	f.	m.	
	אוֹשֵׁב 1.		אוֹשִׁיב 1.		אֵישֵׁב 1.	אֵישִׁיב
תּוֹשִׁיבִי	תּוֹשֵׁב 2.	תּוֹשִׁיבִי	תּוֹשִׁיב 2.	תֵּישֵׁבִי	תֵּישֵׁב 2.	תֵּישִׁיבִי
	יוֹשֵׁב	&c.		&c.		&c.

&c.

Atque hîc apprimè notandum, quòd in his non necesse sit, Verbi characteristicam propter characteristicam temporis excludere, sed ad libitum eandem in primâ, & secundâ formulâ vel retinere, vel omittere, & in tertiâ, & quartâ pro eâ י sumere licet. Nempe loco אוֹשֵׁב, תּוֹשֵׁב, יוֹשֵׁב scribere licet אָהוֹשֵׁב, תָּהוֹשֵׁב, יָהוֹשֵׁב &c. & loco אֵישֵׁב, תֵּישֵׁב, יֵישֵׁב scribere אָיֵשֵׁב, תָּיֵשֵׁב, יָיֵשֵׁב &c. mutando scilicet characteristicam ה in י. Sic etiam pro אוֹשִׁיב & אֵישִׁיב regulariter scribitur אָהוֹשִׁיב & אָיֵשִׁיב.

Deinde notandum Verbum derivativum ex יָשַׁר *rectum esse*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

retinere plerumque י in Infinitivo, Imperativo & Futuro; atque in his cum Verbis primæ convenire. Habet enim Infinitivum הַיְשֵׁר, Imperativum f. הַיְשִׁירִי m. הַיְשֵׁר, & Futurum 1. אַיְשֵׁר 2. תַּיְשֵׁר 3. יַיְשֵׁר &c.

Deinde derivatum ex יָצָא *exire* similiter etiam videtur, quòd י retinuerit, quandoquidem Scribæ Gen. cap. 8. ỳ. 17. Imperativum utrumque הוֹצֵא & הַיְצֵא admiserint. Quod an his duobus tantùm singulare fuerit, dubito. Hæc de Verbo derivato activo.

Passivum י in ו mutat, vel ipsum negligit. Ejus enim Infinitivi formulæ sunt הוּשֵׁב & הֻשֵּׁב vel הוּשֶׁבֶת & הֻשֶּׁבֶת Præteritum 1. m. הוּשַׁב f. הוּשְׁבָה 2. הוּשַׁבְתָּ, &c. vel 1. הֻשַּׁב 2. תֻּשַּׁבְתָּ Imperativus m. הוּשַׁב f. הוּשְׁבִי &c. Futurum. 1. אוּשַׁב 2. m. תּוּשַׁב f. תּוּשְׁבִי &c.

Reciproca præterea hujus Conjugationis Verba activa vel י retinent, & cum Verbis primæ planè conveniunt, vel ipsum in ו mutant. Nam Infinitivum habent הִתְיַשֵּׁב & הִתְוַשֵּׁב, nec præter hoc aliud habent, in quo à Verbis primæ differant.

Passiva denique, quæ characteristicam habent נ, & ת per dagesch compensare solent, (quam formam reciproca Passiva præter alias habere ostendimus cap. 21.) י in ו mutant, ut וְנִוָּטְרוּ *& dabunt se disciplinandum* Ezech 23: 48. Reliquarum verò formularum, nempe נִתְיַשֵּׁב, הָתְיַשֵּׁב &c. nullæ, quòd sciam, exstant, nec tamen ideo reprobandæ.

Cæterùm hîc notandum venit, quædam esse Verba, quorum prima tam est י, quàm נ, ut יָקַשׁ *implicare laqueo*, cujus prima loco י sæpe est נ, habetque pro יָקַשׁ, נָקַשׁ. Cùm autem Verba, quorum prima est נ plerumque (ut infrà ostendam) defectiva sint, hinc fit, ut Verba hujus Conjugationis defectiva Verba aliquando imitari videantur. Alia deinde hujus rei causa, & quæ hic apprimè notanda est, quòd scilicet literæ unius thema-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

thematis non rarò transponantur, ut חָתַר & חָרַת *fodere*, כָּשֵׂב & כָּבֵשׂ *agnus*. Atque hæc transpositio in Verbis hujus Conjugationis sæpius observatur, ut יָעַף & עָיַף *lassum fieri*, יָצַר & צָיַר *formam dare*; unde fit, ut Verba hujus Verba sextæ Conjugationis, quibus quiescens media plerumque deficit, imitentur. Nam transposito י, ex יָצַר fit, ut diximus, צָיַר cujus Infinitivus צִיּוֹר contrahitur in צוֹר, in formam scilicet Infinitivi sextæ Conjugationis, sic יָגַר *timere*, transposito י, & eo in ו, ut supra, mutato Infinitivum habet גּוֹר, & יָבוֹשׁ & בּוּשׁ *erubescere*. Infinitivum etiam habet בּוּשׁ. Hinc etiam propter eandem causam יָצַק, יָצַג, & alia, quorum prima est י, modò hanc, modò sextam Conjugationem (de quâ infrà) ex analogiâ linguæ sequuntur.

CAP. XXVI.

De Verbis compositis ex hâc quintâ & tribus præcedentibus Conjugationibus.

VErba composita, de quibus hîc pauca monere volui, illa sunt, quorum prima est י, & tertia א vel ה aut ע. Sed quoniam eorum conjugandi modus ex præcedentibus facilè cognoscitur, de iis ex professo agere, & Conjugationum numerum augere superfluum omninò judicavi, pauca tamen de eisdem monere operæ pretium duxi.

Quæ in א desinunt, duo tantùm novimus, nempe יָצָא *exire*, & יָרֵא *timere*, quæ propter quiescentem א ultimam longam, ut Verba secundæ Conjugationis, semper habent, in reliquis autem יָצָא cum Verbis quintæ convenit, nisi quòd Infinitivum loco צֵאת habeat תֵּצֵא. Verbum præterea יָרֵא in Activo simplici retinet semper י, nec nisi in futuro quiescit; nam Infinitivus, & Imperativus habet יְרֵא & יִרְאֵ & cum ה paragogico יְרֵאָה. At Futurum 1. אִירָא 2. תִּירָא 3. יִירָא

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Quæ verò in ה desinunt, mutant, ut Verba secundæ, ה vel in י, vel in ו, & eodem modo terminantur. Ad literam Jod quod attinet, ea in activo simplici quiescit quidem in futuro, vel in ו mutatur: Sed nunquam negligitur. Ex. gr. יָפָה, יָפָה, יָפוֹת, &c. *pulcrum esse*, habet in Imperativo יְפֵה & Futuro. 1. masc. אֲיַפֶּה 2. תְּיַפֶּה, fem. תְּיַפִּי &c. Sublato ה autem habet 1. אֵיף 2. תֵּיף 3. יֵיף &c. At יָרֹה projicere habet Imperativum יְרֵה, cujus י in Futuro mutatur in ו, sitque 1. אוֹרֶה 2. תּוֹרֶה 3. יוֹרֶה, & sublato ה fit יוֹר, תּוֹר, אוֹר &c. Reliqua autem Verba, nempe passivum, derivatum, & reciprocum, paradigma quintæ sequuntur.

Quæ denique in ח vel ע desinunt, paradigmata quartæ, & quintæ Conjugationis sequuntur. Ex. gr. יָדַע יְדַע *scire* contrahuntur in יָדַע & sublato י fit דַּע, דְּעִ. דַּע. Hinc Imperativus דַּע *scito*, & Futur. תֵּדַע, אֵדַע, & cum ה paragogico אֵדְעָה. Porrò Passivum simplex Infinitivum habet נוֹדַע & הִוָּדַע. Relativum Activum הוֹדַע & הוֹדֵיעַ, & Passivum הוּדַע. Reciprocum denique Activum הִתְוַדַּע & Passivum נִתְוַדַּע &c. Hæc sunt quæ de his notare susceperam.

CAP. XXVII.

De Verbis sextæ Conjugationis.

Quæ mediam quiescentem habent א, י vel ו, eandem plerumque abjiciunt. Intellige quando reverâ quiescunt, ut קָאַם *surgere*, שׁוּב *reverti*, גִּיל *lætari*, aliàs retinentur semper, ut שָׁאוֹל *petere*, עָוָת *depravari*, אָיַב *inimicari*, &c. Deinde, quoniam ea, quæ mediam quiescentem א habent, illam ut plurimum in ו mutent, & præter tria, aut quatuor nulla reperiantur, de quibus constet mediam א habuisse, ideò Grammatici mediam quiescentem habentium duo genera agnoscunt, unum scilicet

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

scilicet eorum, quæ mediam ו, & alterum eorum quæ mediam י habent.

Cæterùm קָאַם *surrexit*, & רָאַם *altum esse*, quia non nisi semel in Scripturâ occurrunt, ut & אָדַשׁ *triturare*, cujus א (quòd sæpe fieri ostendimus) transpositum est, ut anomala notant. Verùm enimverò, tam quæ א, quàm quæ י mediam habent, solent eandem in ו mutare. Nam sicut loco קָאַם usurpatur קוּם *surgere*, sic loco שִׂישׂ *gaudere*, שׂוּשׂ & loco לִין *noctare*, לוּן &c. sæpe usurpatur; & hinc factum, ut hæc tria quiescentium genera ad unum referre non dubitaverim; præsertim quia eorum conjugandi ratio eadem est. Nempe Verbum Activum simplex Infinitivi formulas ut plurimùm habet קוֹם, & קִים, vel neglecto ו, קָם, & קָם. Cum א enim rarissimè reperitur, & quæ י habent ut שִׂישׂ, לִין &c. idem in ו sæpe mutari ostendimus. In præterito autem abjicitur ut plurimùm quiescens; ejus enim communis forma est:

f.	m.	
קָמָה	קָם	3. sing.
קָמַתְּ	קָמְתָּ	2.
	קָמְתִּי	1.
&c. קָמוּ vel	קָמוּ	3. pl.

Potest etiam præteritum cum ־, ֵ & gholem loco ֹ punctari, ut בֵּז *sprevit*, אוֹר *luxit*, בּוֹשׁ *erubuit*, מֵת *obiit*. Nam quoniam media thematis deficit, punctatur prima iisdem syllabis, quibus tertia thematis adhærere solet. Atque adeò hæc Verba tot præteriti formulas habent, ac Verba primæ Conjugationis, quarum secunda syllaba, cui tertia litera thematis adhæret (ut cap. 14. ostendimus) est vel ־, vel ֵ, vel ֶ, vel ִ.

Deinde sicut primæ, sic etiam hujus Conjugationis Verba mutant in secundis, & primis personis ־ & ֶ in ֵ, & gholem retinent. Hoc tantùm hæc singulare habent, quòd in tertiâ sin-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

gulari fœminini generis, & in tertiâ plurali non mutant, ut Verba primæ, gholem, nec ־, nec - in ſcheva; tametſi accentus non ſit אתנח, neque סִילוּק. Nam, ſi in ſcheva mutaretur, prima thematis in præterito eſſet breviſſima contra communem præteriti ſimplicis uſum.

Solent præterea, quæ mediam habent י, eandem in præterito etiam retinere,, exempli gratiâ רִיב *litigare* præteritum habet 3. רָב 2. רַבְתָּ &c. vel 3. רִיב 2. רִיבוֹתָ f. רִיבוֹת 1. רִיבוֹתִי &c. Sed alii credunt, nec abſque ratione, hanc formam Verbi intenſivi eſſe loco רִיבֵב; (de quo ſtatim) alii autem Verbi reciproci eſſe, & ה, neſcio, quâ de causâ, omitti.

Imperativus Infinitivi omnes habet formulas, nempe:

f.	m.		f.	m.		f.	m.		f.	m.		f.	m.
קוּמְנָה	קוּמוּ	pl.	קוּמִי	קוּם	f. vel	קוּמִי	קוּם	vel	קֹמִי	קֹם	vel	קֻמִי	קֻם
						&c.			&c.			&c.	

Atque hinc futuri formulæ אָקוּם & אָקֻם vel אָקוֹם & אָקֹם.

Et his omnibus Imperativi & Futuri formulis ה paragogicum eleganter additur, ut קוּמָה *ſurge*, שֻׁבָה *revertere*, אָקוּמָה *ſurgam*, &c.

Paſſivum Activi formam קוֹם ſervat, & הִפְקֵד habet הִקּוֹם, & pro נִפְקוֹד habuiſſe credo נָקוֹם; unde

Præteritum.			*Imperativus.*			*Futurum.*		
f.	ſ.	m.	f.	m.		f.	m.	
נָקוֹמָה		3. נָקוֹם	הִקּוֹמִי	הִקּוֹם	ſ.	אָקוֹם		1. ſ.
נְקוֹמוֹת		2. נְקוֹמוֹתָ	הִקּוֹמְנָה	הִקּוֹמוּ	pl.	תִּקּוֹם	תִּקּוֹמִי	2.
		1. נְקוֹמוֹתִי				תִּקּוֹם	יִקּוֹם	3.
	pl.	3. נָקוֹמוּ				&c.	נִקּוֹם	1. pl.
	תֶּן	2. נְקוֹמוֹתֶם					תִּקּוֹמוּ	2.
		1. נְקוֹמוֹנוּ						

Verbum intenſivum mediam א, utpote gutturalem, duplicare nequit; poſſet vocali longâ compenſari; verùm quoniam ut

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

ut plurimùm negligitur, ut etiam ו & י; ideo hujus Conjugationis Verba raro secundam; sed plerumque tertiam duplicant. Fit igitur ex קוּם *surgere*; קוֹמֵם *erigere*; unde præteriti 3. m. קוֹמֵם f. קוֹמְמָה 2. m. קוֹמַמְתָּ f. קוֹמַמְתְּ &c. & Imperativi m. קוֹמֵם f. קוֹמְמִי &c. & denique futuri 1. אֲקוֹמֵם 2. תְּקוֹמֵם f. תְּקוֹמְמִי &c.

Hujus autem Passivum solo pathagh ab Activo distinguitur. Fit scilicet ex Activo קוֹמֵם Passivum קוֹמַם *erigi*. Unde Præteriti 3. m. קוֹמַם f. קוֹמְמָה, 2. קוֹמַמְתָּ & Futuri 1. אֲקוֹמַם 2. תְּקוֹמַם f. תְּקוֹמְמִי. Atque hic communis fuit apud priscos modus hujus Conjugationis Verba intensiva conjugandi. At posteri ex חוֹב *debere* vel *debitum* intensivum fecerunt חַיֵּב (forte ne confunderetur cum חוֹבֵב *diligere*) & ex קוּם fecerunt קִיֵּם *firmavit*, *stabilivit*, *præstitit*; & ad hunc modum alia.

Solet dein non raro prima thematis duplicari, ut כִּלְכֵּל ex כוּל. Sed de his vide cap. 31.

Præter has aliam hujus Conjugationis formulam intensivis quidam tribuunt, nempe 3. קִים 2. קִימוֹתָ f. קִימוֹת 1. קִימוֹתִי &c. nec à vero aberrare videntur.

Verba præterea derivata quiescentem mediam negligunt, habentque Infinitivum חָקִים & חֲקִים; in præterito autem terminationem Activi simplicis, vel (quod frequentiùs in Bibliis observatur) Passivi imitantur. Est enim

Præteritum.

	f.	m.			f.	m.
sing.	הֲקִימָה	הֵקִים	3.	vel	הֲקִימַת	הֵקִים 3.
	חֲקִימוֹת	חֲקִימוֹתָ	2.		הֲקִימַתְּ	הֵקִימַתָּ 2.
		חֲקִימוֹתִי	1.		&c.	הֵקִימֹתִי 1.
pl.		חֲקִימוּ	3.		*Imperativus.*	
		חֲקִימוֹתֶם	2.		f.	m.
		חֲקִימוֹנוּ	1.		הָקִימִי	הָקֵם vel הָקִים sing.
					הָקֵמְנָה	הָקִימוּ plur.

Et

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Et hinc Futurum. 1.

f.	m.	
	אֶקְטֹם	1.
תִּקְטְמִי	תִּקְטֹם	2.
	יִקְטֹם	3.
	&c.	

Et ſecundum.

f.	m.	
	אָקְטֹם	1. ſing.
תָּקְטִי	תָּקְטֹם	2.
	יָקְטֹם	3.
	&c. נָקְטֹם	pl.
	תָּקְטְמוּ	
	&c.	

At tranſlato accentu ad primam mutatur ֹ in ְ, nempe אֶקְטֹם, תָּקְטֹם &c.

Paſſivum negleƈtâ etiam quieſcente Infinitivum habet חוּקְטֹם & חוּקְטֹם vel חָקְטֹם & חָקְטֹם & Præteritum 3. חוּקְטַם 2. m. חוּקְטָתְּ f. חוּקְטַתְּ vel 3. חָקְטַם 2. m. חָקְטָתְּ & ſic porrò; cum quo etiam Futurum convenit. Eſt enim vel 1. אוּקְטַם 2. m. תּוּקְטַם f. תּוּקְטִי &c. vel 1. חָקְטַם 2. תָּקְטַם &c.

Reciprocum denique formatur, ut in reliquis Conjugationibus, à ſuo intenſivo קוֹטֵם, eidem ſcilicet ſyllabam הִתְ præponendo, & tametſi hujus Conjugationis intenſivum nunquam in -, ſed ſemper in ֹ deſinit, reciprocum tamen tam in ֹ, quàm - terminatur. Nempe Infinitivus הִתְקוֹטֵם & הִתְקוֹטֵם, Præteritum 3. m. הִתְקוֹטֵם f. הִתְקוֹטְמָה &c. Imperat. הִתְקוֹטֵם, Futurum אֶתְקוֹטֵם &c. Nec aliud in his notandum, quod cum Verbis primæ commune non habeant.

Cæterùm Verba compoſita ex hâc, & tertiâ Conjugatione nulla dantur. Nam quæ mediam וֹ vel י, & tertiam ה habent, eorum media non quieſcit, ut נָטָה *nere*, לָוָה *mutuò accipere*, הָיָה *eſſe*, &c.

Quæ ultimam habent א, ſunt tantùm בּוֹא *venire*, & נטא *diſplicentiam habere*, quorum Activum ſimplex in Præterito ſemper propter quieſcens א retinet ָ, ſicuti מָצָא, & Imperativus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

vus gholem, nempe m. ſ. בּוֹא f. בָּוֹאִי & בֹּאִי m. p. בּוֹאוּ & בֹּאוּ f. בֹּאֶנָה & בֹּאֶינָה, Futurum præter 1. אָבוֹא 2. תָּבוֹא f. תָּבֹאִי &c. habet fœm. 1. אָבֹאָה 2. תָּבֹאתִי 3. תָּבֹאתָה. Paſſivo ſimplici & intenſivo Activo & Paſſivo caret utrumque.

Reciprocum terminatur plerumque ut מָצָא; nempe præteritum Activi 3. m. הֵבִיא f. הֵבִיאָה 2. הֵבֵאתָ f. הֵבֵאתְ 1. הֵבֵאתִי &c. Sed non rarò etiam habet 3. הֵבִיא 2. הֲבִאוֹתָ f. הֲבִיאוֹת ut הֵקִים, הֲקִימוֹתָ &c. Paſſivum autem 1. הוּבָא 2. הוּבָאתָ &c. Reciproco denique utrumque, nempe tam בּוֹא, quàm נוֹא caret. Cæterùm circa illa, quorum tertia eſt ח vel ע, obſervanda tantùm ſunt, quæ cap. 24. dicta ſunt.

CAP. XXVIII.

De Verbis ſeptimæ Conjugationis.

DIximus ſuprà cap. 2. & 3. gutturales nunquam duplicari; ſed ejus loco præcedentem ſyllabam ex brevi in longam mutari. Deinde eaſdem rarò ſcheva corripiendum, & nunquam pronunciandum habere; ſed ejus loco unum ex tribus compoſitis uſurpari. Atque hæc circa hujus, & ſequentis Conjugationis Verba potiſſimùm obſervanda ſunt, & præterea, quòd poſt ſcheva compoſitum nunquam ſcheva ſimplex ſequatur: nam tum ambo eſſent pronuncianda, quod per ea, quæ cap. 3. dicta ſunt, fieri nequit.

Eſto horum paradigma אָזַר *cingere.* Cujus Infinitivi formulæ ſunt: 1. אָזַר 2. אָזָר 3. אָזֹר & 4. אֲזֹר.

Præteritum.		*Imperativus.*	
f.	m.		m.
אָזְרָה	אָזַר 3.ſ.	אִזְרִי	אֲזֹר ſ.
אֲזַרְתְּ	אָזַרְתָּ 2.pl.	אֱזֹרְנָה	אִזְרוּ pl.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Futurum.

	f.		m.	
eum ה paragog.	אֶאְצְרָה	&	אֶאְצֹר	1. sing.
	תֶּאְצְרִי		תֶּאְצֹר	2.
	vel		vel	
	תֶּאְצְרִי		תֶּאְצֹר	
	&c.		נֶאְצֹר	
		pl.	תֶּאְצְרוּ	
	&c.			

Solet tamen non rarò in futuro א quiescere, & in primâ personâ negligi; sed tum in - terminatur, ut אֹמַר *dicam*, תֹּאמַר *dices*, f. תֹּאמְרִי &c.

Deinde ח in futuro corripiendum habere potest, ut יַחְטְךָ *voles*. Atque hîc ad evitandum, ne duo schevata in initio dictionis occurrant, non mutatur primum, ut aliàs solet, in ghirek; sed in eandem vocalem, ex quâ - componitur.

Passivum simplex Infinitivi formulas habet הֵאָזֹר, הֵאָזֹר, נֵאזֹר, & נֵאזֹר Unde

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
נֵאזְרָה	נֵאזַר 1. sing.	הֵאָזְרִי	הֵאָזֹר sing.	אֵאָזֹר 1.	
נֵאזַרְתְּ	נֵאזַרְתָּ 2.	&c.		תֵּאָזֹר תֵּאָזְרִי 2.	
&c.				&c.	

Ex נֵאזְרָה, quando accentus est athnagh, vel silukh fit נֵאזֹרָה vel נֵאזֹרָה cum א quiescente, & ad hunc modum pro נֵאזֹרוּ fit נֵאזוּ.

Intensivum tam Activum, quàm Passivum nihil singulare habet notandum. Derivatum verò activum Infinitivi formulas habet הֵאָזִיר & הֵאָזֹר & הֵאָזֵר.

Præ-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
הָאוֹרָה sing.	3. הָאוֹר		הָאוֹר		1. אָאוֹר
רָת	2. הָאוֹרָתָ	הָאוֹרִי	&	תָּאוֹרִי	2. תָּאוֹר
&c.			הָאוֹר	vel	
		הָאוֹרְנָה	הָאוֹרוּ		1. נָאוֹר
				&c.	2. תָּאוֹר

Quiescit hîc etiam in futuro sæpe א, sitque 1. אָיִר vel אָוִר vel אָוֹר. 2. תָּיִר vel תָּוִר &c.

Passivum Infinitivum habet הָאוֹר: Unde

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
	m.	f.	m.	f.	m.
הָאוֹרָה	3. הָאוֹר		הָאוֹר		1. אָאוֹר
רָת	הָאוֹרָתָ	הָאוֹרִי	&	תָּאוֹרִי	2. תָּאוֹר
&c.			הָאוֹר	&c.	
		הָאוֹרְנָה	הָאוֹרוּ		

Reciprocum, tam Activum, quàm Passivum nihil singulare notandum habet. Denique modus Verba composita (ex hâc scilicet & præcedentibus) conjugandi, facilè unusquisque ex jam traditis noscere potest.

CAP. XXIX.

De Verbis octavæ Conjugationis.

CIrca hæc ea præcipuè notanda sunt, quæ cap. præcedenti notavimus, nec opus est eadem exemplis illustrare; in hoc tamen potissimùm distinguuntur, quòd eorum Intensiva punctо dagesch omninò careant, hoc est, loco punctі dagesch, quod admittere nequeunt, non solent vocalem præcedentem brevem in longam mutare. Solent aliàs Verba Intensiva me-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

diam, ut diximus, thematis duplicare, vel quando id fieri nequit, antecedentem brevem in longam mutare, ut בֵּרֵךְ pro בִּרֵּךְ, & אֲבָרֵךְ pro אֲבַרֵּךְ. Sed hujus (inquam) Conjugationis Verba nec mediam duplicare possunt, nec præcedentem syllabam mutare propterea solent. Nam שָׂחַק *ludere* intensivum habet שֹׂחֵק *illudere*, & כָּעַר *ardere* habet בִּעֵר *incendere*, & טָהַר, טִהֵר *mundare*, כָּהֵן *administrare*, vel *officium sacerdotis exercere*, נִאֵץ *irritare*. Pleraque tamen, quæ א habent, syllabam mutant in longam, ut בָּאֵר *explicare*, מֵאֵן *nolle*, תָּאֵב *aversari*, & sic alia. Quæ denique circa Verba, ex hâc, & præcedentibus Conjugationibus composita, notanda sunt, ex præcedentibus facilè colliguntur.

CAP. XXX.

De Verbis Defectivis.

PEr Verba Defectiva illa intelligo, quibus una thematis deficere solet, ut sunt Verba secundæ, & tertiæ Conjugationis, vel illa quorum prima est י, vel נ, vel quorum media est א, vel נ, vel י, vel denique quorum secunda, & tertia eadem est litera. De Verbis primæ, & secundæ Conjugationis, deque iis, quorum prima י, vel quorum media א, vel ו est, egimus capp. 22. 23. 25. 26. & 27. Superest ut de reliquis duobus Defectivorum generibus agam, & primò de iis, quorum prima est נ. Horum, inquam, plurima, non omnia נ quibusdam in locis vel omittunt, vel retinent; sed, quando fieri potest, puncto dagesch compensatur, hoc est, ratione scripturæ tantùm, non autem vocis Defectiva sunt. Non, inquam, propterea, tametsi una syllaba, aliquando deficiat. Nam Verba monosyllaba, modò nulla thematis litera deficiat, non solent defectiva, ut nec etiam polysyllaba, ut יֵדַע redundantia appellari.

Horum Paradigma sit Verbum primæ Conjugationis נַגַּשׁ *appro-*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

appropinquare, cujus Infinitivi ſimplicis forma etiam eſt גַּשׁ, & cum ה paragogico גְּשָׁה, cujus regimen eſt גֶּשֶׁת.

Præteritum analogum ſemper eſt.

Imperativus.			*Futurum.*	
f.	m.		f.	m.
גֹּשִׁי & גֹּשִׁי	גַּשׁ & גֹּשׁ	ſing.		אֶגַּשׁ 1.
גַּשְׁנָה	גְּשׁוּ	pl.	תִּגְּשִׁי	תִּגַּשׁ 2.

Et cum ה paragogico אֶגְּשָׁה, & cum accentu athnagh, vel ſilukh אֶגְּשָׁה.

Verbum נָתוֹן *dare*, *concedere*, pro תֶּנֶת habet תֵּת, & Imperativum תֵּן *da*; unde futurum אֶתֵּן, תִּתֵּן, &c.

Secundæ Conjugationis נָשָׂא *ferre*, *tollere*, Verbum נָגַשׁ imitatur.

Quæ tertiæ ſunt Conjugationis, Activum ſimplex præter futurum analogum habent, ut נָטָה, vel נָטוֹת &c. *tendere*, *inclinare*, cujus Imperativus eſt נְטֵה: at futurum אֶטֶּה &c. & ſublato ה fit אֵט, תֵּט, יֵט &c.

Verba deinde quartæ imitantur paradigma primæ, ut נָפַח *ſufflare* פַּח & cum ה paragogico פְּחָה & cum ת פַּחַת.

At ſextæ analoga ſemper ſunt, ut & Verba octavæ Conjugationis, excepto Chaldaico נָחַת *deſcendere*, de quo tamen dubito.

Paſſivum ſimplex analogum eſt, niſi quòd in præterito propter נ characteriſticum נ thematis omittatur, ipſum per dageſch compenſando, ut נִגַּשׁ pro נִנְגַּשׁ. Sed hoc analogum eſſe ex iis, quæ cap. 15. diximus, patet.

Verbum deinde Intenſivum tam Activum, quàm Paſſivum analogum ſemper eſt; at derivatum pro הִנְגִּישׁ, הַנְגֵּשׁ & הַנְגִּישׁ habet הִגִּישׁ, הַגֵּשׁ & הַגִּישׁ. Unde

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
הִגִּישָׁה	3. הִגִּישׁ	הַגִּישִׁי	הַגֵּשׁ & הַגִּישׁ	אַגִּישׁ &	1.
הִגַּשְׁתְּ	2. הִגַּשְׁתָּ	הַגִּשְׁנָה pl.		תַּגִּישִׁי	2.
&c.	1. הִגַּשְׁתִּי			תַּגִּישׁ	3.
				&c.	

Sic Verbum tertiæ Conjugationis נָטָה derivatum habet הִטָּה, הַטֵּה & הַטּוֹת, unde præteritum הִטָּה f. הִטָּתָה 2. הִטִּיתָ, & Imperativus הַטֵּה, & futurum אַטֶּה 2. תַּטֶּה f. תַּטִּי &c. vel sublato ה fit אַט, יִט &c. Sic etiam quartæ Conjugationis נָסַע, *castra movere* reciprocum habet הִסַּע, vel contractè הִסַּע, unde futurum אַסִּיעַ, אַסַּע &c

Cæterùm notandum, Verbum derivatum multò frequentiùs carere נ, quàm simplex, exceptis Verbis sextæ, & octavæ Conjugationis, quæ, ut diximus, analoga semper sunt. Derivatum Passivum suum Activum habet, vel Infinitivum הֻגַּשׁ, vel הֻגַּשׁ. Unde

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.		
הֻגְּשָׁה	3. הֻגַּשׁ	הָגְּשִׁי	הָגַּשׁ	אֻגַּשׁ	1.
&c.	2. הֻגַּשְׁתָּ	&c.		תֻּגַּשׁ תֻּגְּשִׁי	
				&c.	

Reciprocum tam Activum, quàm Passivum analogum est.

Denique Verbum לָקַח *accipere* huc referendum est, quòd solùm hoc paradigma imitatur. Reliqua enim omnia, quorum prima thematis est ל, analoga sunt.

CAP.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

CAP. XXXI.

De altero Defectivorum genere.

QUæ ſecundam, & tertiam eandem habent literam, ſolent non rarò unam amittere. Ex.gr. סָבַב *circuire* Infinitivum frequentiùs habet סֹב, vel ablato accentu סָב cum ־ ghatuf; habet præterea non rarò סוֹב & סַב, ut בְּרָן־יַחַד *cum cantant ſimul.* Hinc Præteritum loco סָבַב frequenter habet.

Præteritum.			*Imperativus* pro סְבֹב			*Futurum.*		
f.		m.	f.		m.	f.		m.
סַבָּה	ſing.	סַב 3.	סוֹבִי		סוֹב ſing.		ſing.	אָסוֹב 1.
סַבּוֹתְ		סַבּוֹתָ 2.	סֻבֶּינָה	vel	סוֹבוּ plur.	תָּסוֹבִי		תָּסוֹב 2.
		סַבּוֹתִי 1.	סַבִּי		סַב	תָּסוֹב		יָסוֹב 3.
	pl.	סַבּוּ 3.	סַבְּנָה	vel	סַבּוּ		plur.	נָסוֹב 1.
תֶּן		סַבּוֹתֶם 2.	סוּבִי		סוּב			תָּסוֹבוּ 2.
		סַבּוֹנוּ 1.	סוּבֶּינָה		סוּבוּ	תְּסֻבֶּינָה		יָסוֹבוּ 3.

Tertia perſona præteriti tam ſingularis, quàm pluralis poteſt loco ־ habere gholem, ut סֹב pl. סֹבוּ; deinde ו non rarò ubique negligitur, ſitque סַבֹּתָ, סַב, אָסֹב pro סוֹב סַבּוֹתָ & אָסוֹב. Futurum præterea convenit ſæpè cum futuro Verborum, quorum prima eſt נ, nempe pro אָסוֹב, תָּסוֹב, יָסוֹב &c. Habet ſæpe אֶסּוֹב, תִּסּוֹב, יִסּוֹב &c. compenſando ſcilicet ſyllabam longam per dageſch. Ex Imperativi formâ denique סוֹב formatur etiam futurum אָסוֹב, תָּסוֹב, יָסוֹב &c.

Paſſivum Infinitivi formulas habet נָסַב, & הִסּוֹב, & הִסֵּב, vel הִסַּב.

Præ-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Præteritum.			*Imperativus.*			*Futurum.*		
f.		m.	f.	m.		f.	m.	
נָסְבָה f.	נָסַבָּה sing.	נָסַב 3.	הִסַּבִּי	הִסַּב f.			אֶסַּב	1.
ות		נְסַבּוֹתָ 2.	הִסַּבְנָה	הִסַּבּוּ pl.		תִּסַּבִּי	תִּסַּב	2.
		נְסַבּוֹתִי 1.	vel			&c.	יִסַּב	3.
	pl.	נָסַבּוּ 3.	הִסֹּבִּי	הִסּוֹב		vel		
תֶן		נְסַבּוֹתֶם 2.	הִסֹּבֶּינָה	הִסֹּבּוּ			אֶסּוֹב	1.
		נְסַבּוֹנוּ 1.				תִּסּוֹבִּי	תִּסּוֹב	2.

Præteritum convenit etiam cum iis, quorum prima est נ, fitque pro נָסַב, נְסַבּוֹתָ, נִסַּב, נִסַּבְתָּ: tertia deinde persona tam singularis, quàm pluralis habet etiam vel gholem loco -, nempe נָסַב vel נָסֹב pro נָסַב & נָסֵבִי, vel נָסֹבּוּ pro נָסַבִּי & נָסַבּוּ.

Verbum Intensivum analogum sæpe est, ut כִּתֵּת *contundere*, חִלֵּל *profanare*, & כִּהָה *obtundere*, *crustâ tegi*; sed sæpiùs primam duplicat, eam literæ geminatæ interponendo, (ut סִכְסֵךְ *obtegere* loco סִכֵּךְ, & גִּלְגֵּל *revolvere* loco גִּלֵּל) & præcipuè si Verba geminantia sint secundæ, tertiæ, vel quartæ Conjugationis, ut טֵאטֵא Intensivum Verbi secundæ טָאָא *verrere*, & לָהֵלָה tertiæ לָהָה *fatigari*, & שִׁעֲשַׁע quartæ שָׁעַע *delectari*, *ludere*, & denique תִּעֲתַע ex תָּעַע *illudere* & ערער ex ערר *solum esse*. At plerumque tam Activum, quàm Passivum cum Intensivis sextæ Conjugationis convenire videntur. Nam, ut ex קוּם fit Activum קוֹמֵם, & Passivum קוֹמַם, sic ex סוֹב fit Intensivum סוֹבֵב, & ejus Passivum סוֹבַב.

Derivatum vix analogum observatur; Infinitivum habet ut plurimum הָסֵב, vel הָסֵב, & הֵסֵב. Hinc

Præ-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Præteritum הֵסַב vel		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
הֵסֵבָה	הֵסֵב 3. f.	הָסֵבִי	הָסֵב f.		אָסֵב 1.
הֲסִבּוֹת	הֲסִבּוֹתָ 2.	הֲסִבֶּינָה	הָסֵבוּ pl.	תָּסֵבִי	תָּסֵב 2.
	הֲסִבּוֹתִי 1.			תָּסֵב	יָסֵב 3.
	הֵסֵבּוּ 3. pl.			pl.	נָסֵב 1.
תֶּן	הֲסִבּוֹתֶם 2.				תָּסֵבּוּ 2.
	הֲסִבּוֹנוּ 1.			תְּסִבֶּינָה	יָסֵבּוּ 3.

Futuri ־ hic etiam, ut in ſimplici, compenſari ſolet, ſumiturque pro אָסֵב, אֵסֵב: deinde accentu ad primam translato ־ mutatur in ֶ, ut יָסֵךְ־לֵךְ *obtegat te.* Hujus Paſſivum Infinitivum habet הוּסַב, תּוּסַב, & הֻסַב, & cum ה paragogico הָסֵבָה, mutando וּ in ֻ ghatuf.

Præteritum.		*Imperativus.*		*Futurum.*	
f.	m.	f.	m.	f.	m.
הוּסַבָּה	הוּסַב 3.	הוּסַבִּי	הוּסַב f.		אוּסַב 1.
ות	הוּסַבּוֹתָ 2.		&	תּוּסַבִּי	תּוּסַב 2.
	הוּסַבּוֹתִי 1.	הֻסַבִּי	הֻסַב	&c.	
&		הוּסַבֶּינָה	הוּסַבּוּ pl.	vel	
הֻסַבָּה	הֻסַב				אֻסַב 1.
&c.				תֻּסַבִּי	תֻּסַב 2.
				&c.	

Reciprocum paradigma ſextæ Conjugationis imitatur plerumque, quæ autem ſecundæ, tertiæ, & quartæ Conjugationis ſunt, plerumque de ſuo Intenſivo formantur, ut הִשְׁתַּעְשֵׁעַ *delectare ſe*, הִתְלַתְלֵהַּ *fatigare ſe*, הִתְמַהְמַה *ſe diu detinere.* At שָׁחַח *opprimi*, & כָּחַח *claudi*, *obtundi* paradigma ſextæ ſequuntur.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Atque ex his apparet, Verba hæc Defectiva facilè posse confundi, ità ut sæpè hujusmodi Defectiva occurrant, de quibus dubites, num eorum thema sit secundæ, vel tertiæ, vel quintæ, vel sextæ Conjugationis: cujus rei causam hîc paucis ostendam. Nam eâ cognitâ hæc vobis longè clariora fore credo.

Omne Defectivorum genus literam deficientem compensare solet, literam secundam, vel tertiam thematis geminando. Ex. gr. בָּזָא secundæ Conjugationis est, & significat *prædari*; sed sæpius א omittitur, ejusque loco duplicatur media, fitque בָּזַז, vel בּוּז. Sic etiam Verbum secundæ Conjugationis זָכָה significat *purum esse*; sed sæpiùs loco ה duplicatur media, fitque זָכַךְ; unde fit, ut hoc Verbum jam tertiam Conjugationem, jam geminantia imitetur, ut סִלָּה & סִלְסֵל, הָרָה & הַרְהֵר & ut Verba geminantia Infinitivum tertiæ etiam imitentur, ut שָׁמוֹת *desolare*, pro שָׁמוֹם vel שׁוֹם, חָמוֹת *calefieri* pro חָמוֹם vel חוֹם & sic alia. Sic etiam Verbum quintæ יָזַם significat *cogitare*, *deliberare*; sed sublato, compensatur per זָמַם, ut & חָמַם, vel חוֹם, pro יָחוֹם *calefieri*, & רוֹק pro יָרוֹק *spuere*, &c. Unde fit ut Verba hæc geminantia quintam etiam Conjugationem imitentur. Sic Verba sextæ tertiam thematis geminando pro שׁוּךְ fit שָׁכֹךְ *tegere* & pro מָס *liquefieri* fit מָסַס vel מוֹס, & צָר *ligavit* fit צָרַר. Et hinc fit, ut sextam etiam Conjugationem imitentur, (quâ de re vide etiam, quæ cap. 25. in fine notavimus) & vice versâ illa hæc geminantia, eorum præsertim Intensiva, quæ etiam non raro primam thematis, ut hæc geminantia solent, duplicant. Nam פּוּר Intensivum habent פּוֹרֵר & פִּרְפֵּר. Atque huc referenda etiam sunt Defectiva primæ נ. Nam pro נִאֵר *exsecrari* fit אָרַר *maledicere*, ut ex נָקַב *pronunciare* fit קָבַב, & ex נָצַל fit צָלַל: unde futuri tertia pluralis fœminina habet תְּצִלֶּינָה & תְּצַלְנָה *tinnient*, & sic pro נָשַׁם fit שָׁמַם *desolare*, & ad hunc modum alia; unde fit, ut hæc geminantia, & omnia

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

& omnia Defectiva jam hanc, jam aliam Conjugationem imitentur: quod hîc hujus linguæ studiosos monere operæ pretium duxi. Nam his notatis poterunt certâ methodo, & absque hæsitatione omnia defectivorum Verborum themata investigare.

CAP. XXXII.

De Verbis Deponentibus, & de Verbis Quadratis, & obiter de compositione Verborum, Modorum & Temporum.

DEponentia duo, vel tria tantùm dantur simplicia, nempe נִשְׁבּוֹעַ *jurare*, נִלְחַם *pugnare*, & fortè etiam נִשְׁעַן *fultum esse*. Dico expressè simplicia, nam intensiva, vel derivata, vel reciproca nulla dantur, quæ formam Passivi, & Activi significationem habeant. Et ideò נִשְׁבַּע *jurare*, derivatum habet הִשְׁבִּיעַ *jurare facere*, cujus tam significatio, quàm forma est Activa.

Verba præterea, quæ pluribus, quàm tribus, constant literis, plura numerantur, quàm ego probare auderem, ut sunt פַּרְשֵׁז pro פּוֹרֵשׁ *expandens* (vide Jobi 33. ℣. 9.) & יְכַרְמְמֶנָּה pro יְרַמְּמֶנָּה *conculcabit eam*. (vide Psalm. 80. ℣. 14.) & מְכֻרְבַּל pro מְחֻגָּר *cinctus*, *indutus* (vide Paral. cap. 15. ℣. antepenult.) Nam hoc ultimum formatum videtur ex nomine Chaldæo כַּרְבַּלְתָּא, quod significat *pallium*, vel *pileum colore rubeum*, vel *galli gallinacei cristam*. Priora autem vitia exemplarium esse, mihi facilè persuaderem. Nam non nisi semel occurrunt, nec ullum primitivum novimus, ex quo deriventur, & Verbum, quod communiter eâ significatione usurpatur, videntur referre.

Sed his conjecturis omissis hoc in genere notemus, nonnulla observari Verba, quæ præter characteristicas Verbi, Temporis, vel Personæ plures, quàm tres literas habeant, nisi in-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

tensiva, quæ ex Nomine aliquo substantivo, vel adjectivo formantur. (Diximus enim supra cap. 16. hæc Verba tam ex Verbo simplici, quàm ex Nomine formari) ex. gr. ex חֲצֹצְרָה *tuba* fit חִצְצֵר *tubâ clangere*, ut ex חֲמַרְמָר diminutivum ex חָמַר fit חֲמַרְמַר *lutulentus factus est*. Sic ex יַפְיָפָה diminutivum ex יָפֶה *pulchra*, fit יַפְפִּיתָ *pulchrior factus es*. Quæ ex monosyllabis formantur, intensiva geminantium, vel sextæ Conjugationis imitantur, קַרְקַר *parietem demoliri*, quod formatur ex קִיר *paries*, sicut שָׁרַשׁ *eradicare* ex שֹׁרֶשׁ *radix*. Quâ de re vide cap. 16. Sed de his satis.

Supereſt, ut, quæ ad Verborum Conjugationem spectant, absolvam, pauca de compositis addam. Verba composita à Grammaticis vocantur illa, quæ ex duobus Verbis diversæ Conjugationis, vel ex duobus ejusdem thematis, vel quæ ex Nomine, Participio, & Verbo componuntur; quibus præterea addere solent alia, quæ simul duos modos, vel duo tempora exprimunt. ex. gr. quintæ & sextæ Conjugationis duo composita reperiuntur, nempe חוֹשַׁבְתִּי, quod componitur ex יָשַׁב, *sedere*, & שׁוּב *redire*, aliàs deberet esse vel חוֹשַׁבְתִּי ex יָשַׁב, vel הָשַׁבְתִּי ex שׁוּב: alterum est הֵישִׁיבוֹתִי quod componitur ex יָשַׁב, & טוֹב *bene esse*, quòd aliàs deberet esse vel הֵיטַבְתָּ ex יָטַב, vel הֵטִיבוֹתָ ex טוֹב. Primum duos sensus simul exprimit, & ambos indicare Propheta voluisse videtur; at secundum quoquo modo sumatur idem exprimit; ideoque non dubito, quin nobis alia quintæ & sextæ Conjugationis Verba ad hunc modum componere liceat.

Sed præter hæc alia Grammatici notant partim ex ignorantiâ, partim exemplarium mendis decepti, ut (Jer. 22. ỳ. 24.) אֶתְקֶנְךָ quòd putant compositum esse ex תָּקַן *evellere* & נָךְ *adaptare*, cum tamen נ ante affixum in futuro non rarò abundet. At (Jer. 15. ỳ. 10.) כֻּלָּלַנִי pro כִּלְלֻנִי sanè vitium festi.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

festinantis calami videtur. Et ad hunc modum, sed maximè ex ignorantiâ plura notant composita ex duobus ejusdem thematis Verbis, ex. gr. נִכַּפֵּר *dabit se expiandum*, נִוָּסְרוּ *dabunt se disciplinandum*, & נִשְׁתָּוָה *æqualis facta est*, composita esse credunt ex Passivo simplici, & reciproco, quia reciproci Passivum planè ignoraverunt, ut jam cap. 21. ostendimus, sic יוֹלַדְתְּ, שַׁכַּנְתְּ, יוֹשַׁבְתְּ & מְקֻנַּנְתְּ composita ex Participio, & Præterito absque ullo fundamento putant. Nam quisnam ipsos docuit Participium non posse, ut Præteritum, terminari, & pro יוֹשֶׁבֶת non posse dici יוֹשַׁבְתְּ, at מִשְׁתַּחֲוִיתֶם pro מִשְׁתַּחֲוִים (Ezech. cap. 8. ℣. 16.) vitium sanè festinantis calami videtur. Compositum denique ex Præterito, & Futuro notant תָּבֹאתִי pro תָּבֹאִי, nec vident, quòd hujus Futurum ה paragogicum ob additam syllabam in ת mutet, ut jam cap. 27. monuimus. Sed nolo studiosos similibus delassare; sed contrà monere, ne de his multùm sint solliciti.

CAP. XXXIII.

De Nomine Participio.

PArticipia Adjectiva sunt, quæ actionem, vel omne quod Verbo significari solet, tanquam rei affectionem, vel modum cum relatione ad tempus exprimunt. Unde fit, ut tot Participiorum, quot Verborum dentur genera, nempe simplicia, intensiva, derivata, & reciproca, eaque tam Activa, quàm Passiva.

Formantur autem ex suis Verbis hoc modo. Nempe simplex פָּקַד formulam etiam פַּקֵּד habere, & Participium eam sibi vindicare diximus. Est itaque Participii simplicis masculinum פּוֹקֵד & cum י paragogico פּוֹקְדִי fœmininum פּוֹקְדָה, פּוֹקֶדֶת vel פּוֹקֵדְתְּ, & cum י paragogico פּוֹקֵדְתִּי. Ex Passivo dein-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

de נִפְקָד fit masculinum נִפְקָד & cum י paragogico נִפְקָדִי; fœmininum נִפְקָדָת vel נִפְקֶדֶת.

Ex Intensivo פִּקֵּד fit masculinum מְפַקֵּד, fœmininum מְפַקֶּדֶת vel מְפַקֶּרֶת; & ex ejusdem Passivo פֻּקַּד fit masculinum מְפֻקָּד &c. vel פֻּקָּד, fœmininum פְּקֻדָּה vel פְּקֻדַּת vel פְּקֻרַּת &c.

Sic ex derivato הִפְקִיד fit masculinum מַפְקִיד, fœmininum מַפְקִידָה, & ex ejusdem Passivo הָפְקַד vel הָפְקָד fit masculinum מָפְקָד vel מָפְקָד &c.

Et denique ex reciproco הִתְפַּקֵּד fit masculinum מִתְפַּקֵּד &c. Reciproci passivi nullum exstat Participium præter מִתְנַאֵן, vel (compensato ת per dageſch) מִנַּאֵן, cujus characteristica מִנ formam Activi, & Verbum נִנְאַן formam Passivi habet contra communem hujus Verbi usum; (de quo vide cap. 21.) & ideò de eo nihil statuere audeo.

Participia præterea simplicia, quæ ex Verbis neutris formantur, Infinitivi formulam פָּקֹד usurpare solent, ut יָשֵׁן *dormiens*, דָּבֵק *adhærens*, &c.

Participia deinde Passiva simplicia sæpius ex suo Activo formantur, sicque ex פָּקַד (mutando gholem in וּ) פָּקוּד *visitatus*. Sed hæc sæpiùs in Adjectiva degenerant.

Atque hæc vocò Participia, quatenus modum significant, quo res aliqua in præsenti affecta consideratur. Verùm hæc ipsa non raro in pura Adjectiva rerum attributa significantia degenerant, ex. gr. סוֹפֵר Participium est, quod significat *hominem numerantem* hoc est, *qui jam in numerando est occupatus*; sed plerumque ut attributum absque ulla ad tempus relatione usurpatur, significatque *hominem*, *qui officium habet numerandi*, nempe *scribam*. Sic שׁוֹפֵט significat *hominem*, *qui in judicando est occupatus*, at plerumque attributum est hominis, qui officium habet judicandi, hoc est, idem valet, quod apud Latinos *Judex*. Sic Participium Passivum נִבְחָר (*electus*, hoc est, *homo*

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

mo vel *res*, *quæ jam actu eligitur*) sæpiùs attributum est rei præstantis, videlicet rei omnibus eligendæ, & ad hunc modum Participia intensiva, & reliqua sæpè in attributa, hoc est, in Adjectiva, quæ nullam ad tempus habent relationem, degenerant.

Ex numero deinde Participiorum secludenda etiam credo simplicia, quibus præpositum est מ, ut sunt מְשׁוֹפֵט *judicator*, מְלִיצִין *lesor linguâ*, nisi potiùs statuere velimus, quòd simplicia, ut intensiva, & reliqua characteristicam מ habuerint, & quòd posteri idem in simplici neglexerint; vel fortè Participia intensiva sunt ex simplici formata, idque quia eorum themata intensivo carent Verbo. Hæc de Participiis in genere, deque iis, quæ ex Verbis primæ formantur.

Ex Verbis secundæ formantur masculina, ut præcedentia; at fœminina geminum segol non habent; sed א ut plurimum quiescit, & loco מְצָאת, מְצֵאת &c. fit מְצָאת, מְצָאת &c. At simplex est etiam מְצֵאת.

Solent præterea hujus Conjugationis Participia א negligere, & absolutè ea omnia patiuntur, quæ eorum Verba patiuntur diximus.

Participia tertiæ sæpiùs pro ה habent segol, ut גֹּלֶה; fœmininum vel ה negligit, ut גֹּלָה pro גֹּלָהּ, vel idem in י, & ֵ in ghirek mutat, ut פּוֹרֵיָה *fructificans*.

Adjectiva hujus, & secundæ Conjugationis, quæ formam פָּקוּד imitantur, mutant א vel ה in י, ut מָצוּי *existens* vel *inventus* ex מָצָא, & נָלוּי *manifestus* ex גָּלָה. Nec opus habeo omnia uniuscujusque Conjugationis Adjectiva hîc sigillatim notare, quandoquidem Verborum ex quibus formantur, regulas sequuntur.

Quæ ex Verbis, quorum prima est נ, formantur, formam Verbi imitantur, hoc est, si præteritum נ thematis careat, eodem

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

dem etiam Participium carebit, & contrà si Præteritum analogum fuerit, erit etiam Participium analogum. Ex. gr. Activum simplex נָגַשׁ Præteritum habet נָגַשׁ, & Participium נוֹגֵשׁ, utrumque scilicet analogum; at reciprocum הִנָּגַשׁ Præteritum habet הִנָּגַשׁ, & Participium נִגָּשׁ, utrumque scilicet defectivum. Quæ verò ex defectivis geminantium formantur, Activum simplex regulare habent סֹבֵב: at reliqua Præteritum imitantur Verbi: Nempe ex Passivo simplici נָסַב fit masculinum נָסַב, fœmininum נָסְבָה, & ex Intensivi סִבֵּב fit סִבֵּב, & ex סֹבֵב fit סָבַב, & sic ex derivati Præterito הֵסַב fit מֵסַב, & ex מוֹסֵב fit מוֹסַב, & denique ex reciproco הִסְתּוֹבֵב fit מִסְתּוֹבֵב. Cæterùm flexio Participii ex singulari in pluralem communes Nominis sequitur regulas, de quibus vide cap. 6.

Reliqua desiderantur.

FINIS.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

INDICULUS CAPITUM

Grammatices Hebrææ.

Cap. I.	De literis, & vocalibus in genere	pag. 1.
Cap. II.	De literarum figurâ, poteſtate, nominibus, claſſibus, & proprietatibus	pag. 2.
Cap. III.	De vocalibus, de earum ſcilicet figurâ, nomine, poteſtatibus, & proprietatibus	pag. 4.
Cap. IV.	De Accentibus	pag. 8.
Cap. V.	De Nomine	pag. 17.
Cap. VI.	De Flexione Nominis ex ſingulari in pluralem	pag. 18.
Cap. VII.	De Genere Maſculino, & Fœminino	pag. 23.
Cap. VIII.	De Regimine Nominis	pag. 25.
Cap. IX.	De Duplici Nominis uſu, deque ejus Declinatione	pag. 36.
Cap. X.	De Præpoſitione, & Adverbiis	pag. 41.
Cap. XI.	De Pronomine	pag. 44.
Cap. XII.	De Nomine Infinitivo, nempe de variis ejus Formis, & Speciebus	pag. 54.
Cap. XIII.	De Conjugatione	pag. 56.
Cap. XIV.	De primâ Verborum Conjugatione.	
Paradigma	Verbi Activi ſimplicis	pag. 60.
Cap. XV.	De Verbo Paſſivo	pag. 65.
Cap. XVI.	De Verbo Dageſchato, ſive Intenſivo, & quidem de ejus Activo	pag. 68.
Cap. XVII.	De Verbo Intenſivo Paſſivo	pag. 71.
Cap. XVIII.	De Verbo Derivativo, ſignificatione Activâ	pag. 72.
Cap. XIX.	De Verbo Derivativo Paſſivo	pag. 74.
Cap. XX.	De Verbo Reciproco Activo	pag. 75.
Cap. XXI.	De Verbo Reciproco Paſſivo	pag. 77.
Cap. XXII.	De Verbis ſecundæ Conjugationis	pag. 79.
Cap. XXIII.	De Verbis tertiæ Conjugationis	pag. 81.
Cap. XXIV.	De Verbis quartæ Conjugationis	pag. 86.
Cap. XXV.	De Verbis quintæ Conjugationis	pag. 87.
Cap. XXVI.	De Verbis compoſitis ex hâc quintâ, & tribus præcedentibus Conjugationibus.	pag. 91.
Cap. XXVII.	De Verbis ſextæ Conjugationis	pag. 92.
Cap. XXVIII.	De Verbis ſeptimæ Conjugationis	pag. 97.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Cap. XXIX. De Verbis octavæ Conjugationis pag. 99.
Cap. XXX. De Verbis Defectivis pag. 100.
Cap. XXXI. De altero Defectivorum genere pag. 103.
Cap. XXXII. De Verbis Deponentibus, & de Verbis Quadratis, & obiter de Compositione Verborum, Modorum, & Temporum pag. 107.
Cap. XXXIII. De Nomine Participio pag. 109.

Loca quædam S. Scripturæ, quæ in hoc Compendio vel notantur, vel explicantur.

Cap.	Vers.	Pag.
Genes.		
VIII.	17.	90.
XXXII.	8.	24.
Levit.		
XI.	44. 7.	77.
XX.	7. 5	
XXI.	5.	65.
Numeror.		
VI.	5.	62.
XXIII.	24.	69.
XXVIII.	20. 28.	15.
Deuteron.		
XII.	1.	15.
XIII.	11.	15.
XXI.	7.	64.
	8.	79.
XXIV.	47.	78.
XXXII.	50.	75.
Josuæ		
X.	24.	64.
Ruth		
III.	3.	63.
1 Samuel.		
VI.	12.	61.
2 Samuel.		
V.	10.	62.
1 Paralip.		
XV.	27.	107.
Hgezr.		
X.	16.	63.
Job.		
I.	5.	43.
IX.	4.	26.
XXI.	2.	74.
XXXI.	8.	70.
XXXIII.	9.	107.
Psalm.		
LXXII.	20.	85.
LXXX.	14.	107.
Proverb.		
VIII.	23.	42.
XXII.	21.	41.
XXIV.	31.	85.
Esaias		
VII.	18.	15.
XIX.	6.	87.
XXXIII.	1.	62.
XL.	24.	70.
XLVII.	14.	62.
LXIII.	3.	74.
Jerem.		
XII.	2.	70.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Cap.	Vers.	Pag.
XV.	10.	108.
XXII.	24.	108.
XLIX.	16.	73.
Ezech.		
VIII.	16.	109.
X.	2.	42.
XXIII.	48.	90.
XXXII.	19.	74.
XXXVIII.	23.	77. 78.
Daniel.		
VIII.	22.	61.
Hoseas		
XI.	3.	73.
Joel		
III.	11.	67.

INDICULUS RERUM.

Numerus denotat paginam.

A.

Abraham de Balmes notatur. 6.
Accentus Hebraei Studiosos lassant. 8.
Eorum inventor cur fortè tantum numerum introduxit. 9.
Quando introducti, & cui rei inserviunt. 9.
Comma significans quam vim habeat. 10.
Eorum ordo, & qui in versu collocandi. 10.
Serviles attollunt, vel deprimunt syllabam. 11.
Polysyllaba duos habent. 12.
Duplici cur dictio notetur. 15. seq.
Actio variè Hebraeis exprimitur. 55. 56.
Actiones Hebraei tantùm ad praeteritum, & futurum referunt. 57.
Adjectiva. Vide Nomina.
Adverbia sunt Nomina; sunt quasi Verborum adjectiva; Substantivantur. 43.
את Praepositio semper Accusativum regit. 17.
Aeternum vocula quo pacto Hebraicè exprimatur. 42.
Anagh vices & usus. 10.
Anagh & Silukh quando dictiones in Millerehgi & Millehgel mutent. 16.
Praecedentis Accentûs proprietates tollit. *ibid.*

C.

Conjugationes quid; malè in septem dividuntur; eas Auctor in Octo dividit; earum signa Diagnostica. 59.

D.

Dalethi in S. S. variae sunt. 4.
Et in S. S. confunduntur. 26.
Diphthongi quid valeant. 5.

F.

Futurorum temporum formatio. 58.
Ea ab Infinitivo formantur. 64. 71.
Habent ה & ו paragogica. 65.

G.

Ghaja quid; ubi negligatur. 11. 12.
Syllabam producit. *ibid.*
Quae voces duplex habeant. 13.
Ghain ע & He ה ante aliud sheva corripiendum non recipiunt aliud sheva. 86.
Gutturales inter duas vocales non duplicantur. 3. 97.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Nunquam sub se habent scheva pronunciandum. 8.

H.

He ה cum patagh usus; cur ה notitiæ dicatur; nunquam Nomini genitivum regenti præfigitur; in quibus vocibus locum habeat. 36.
Quid efficiat. 39.
Eleganter negligitur. *Ibid.*

I.

Infinitivus Modus est Nomen; nullum tempus agnoscit. 17.
Habet varias Formulas. 28.
Et quot. 62.
Ejus mutationes. 55. 56.
Infinitivi ad agentem sunt sex. 56.
Species septima. *ibid.*
Eorum formulæ sunt quasi adjectiva Substantivata. 57. seq. 60.
Ut Nomina declinantur; eorum casus quomodò indicentur. 61.
Iis ה & ו additur. 62.
Subinde participii formam habent. 69.
Imperativo formatio. 58.
Pro Futuro, & quando usurpetur. 58. 64.
Habet ה paragogicum. 64.

K.

Kametz ante Segol pro Segol usurpatur. 34.
Kibuts loco Schurek venit. 14.
Kibuts & kamets chatuph idem valent. 71.

L.

Litera quid. 1.
In quinque ordines Hebræi dividuntur. 3.
Unius organi inter se commutantur. 4.
Litera ו est passivi Characteristica universalis. 79.
Unius thematis sæpe transponuntur. 91.

N.

Nomen quid. 17.
Ejus sex sunt species. 18.
Proprium unum individuum significat. 18.
Adjectivum duabus terminationibus indiget. 27.
Omne genus Nominis denotat. 34.
Genitivum regit vel regitur. 34.
Proprium Genitivum non regit. *ibid.*
Appellativum varia significat. 36.
Nomina apud Hebræos quæ sint. 35.
Sunt ferè omnes Hebrææ voces. 17.
Eorum genera recensentur. *ibid.*
Cur in Masculina & Fœminina sint divisa. 18.
Ex Singulari in Pluralem ut mutentur. *ibid.*
Neutra sicut Fœminina declinantur. 19.
In plurali quomodò syllabas mutent. 20. seq.
Ex singulari in dualem. 23.
Masculina Fœminina, & Communia quæ sint. 23.
Masculina & Fœminina quænam. 24.
Adjectiva quo pacto evadant Fœminina. 24.
In ' desinentia quo pacto in plurali habeant. *ibid.*
In Statu regiminis unde mutationes patiantur. 27.
Substantiva. 25.
Ea res absolutè indicant. 27.
Propria nunquam in Statu Regiminis reperiuntur. *ibid.*
Apud Hebræos casus non declinantur. 36.
Infinitiva quid exprimant. 54.
Accusativum regunt. 60.

P.

Participiorum Formulæ. 29. seq.
Ea sunt Adjectiva. 109.

Quot

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Quot sunt genera: qui formentur. *ibid.*
Quænam ex eorum numero excludenda. 111.
Quomodò flectantur. 110.
Passivis Hebræi compendii causâ utuntur. 78.
Persona tertia præteriti unde dignoscatur. 57.
Polysyllaba duos, tresque habent accentus. 12.
Præpositio ת semper accusativum regit. 37.
Præpositiones sunt Nomina. 37.
Casibus præfigendi eleganter omittuntur. 41.
Eorum significatio. *ibid.*
Habent Pluralem. 41.
In Statu Absoluto quid sint; in Statu Regiminis positæ declinantur. 42.
Præteriti singularis & pluralis formationes. 63.
Tertiæ pluralis ו additur. 64.

R.

ר inter duas vocales non duplicatur. 3.
Regimen quid; quomodò in eo vocales mutentur. 26. seq.
Idem ac ה notat. 39.
Res duobus modis considerandæ. 25.

S.

ס pro ש usurpatum. 4.
Sheva quando pronuncietur. 7.
Eo Monosyllaba carent; correptum & brevissimum. *ibid.*
Mobile propter Atnagh, vel Silukh in Kamets mutatur. 77.
Duo nunquam initio dictionis concurrunt. 8.
Schurekh ex gholem, & kibus componitur. 33.
Silukh non semper orationem finit. 9.
Substantiva apud Hebræos quæ sint. 25.
Syllabæ quænam attollendæ, vel deprimendæ. 12.

T.

Tsere est sonus ex A & I compositus. 4.

V.

Vau ו non est vocalis; valet I. pag. 2. Quomodò reddatur quiescens. 34.
Verbum derivatum unde fiat. 72.
Dageschatum Verbum simplex intendit. 68.
Simplex Neutrum datur. 70.
Verba apud Hebræos sunt Adjectiva. 62.
Composita quæ sint. 91.
Quædam in initio י & ו habent. 90.
Quorum prima est ו sunt plerumque defectiva. *ibid.*
Intensiva mediam thematis duplicant; defectiva quæ. 100.
Defectiva literam deficientem qui compensent. 106.
Deponentia quæ sint. 107.
Composita quænam. 108.
Dageschatis ה additum quid innuat. 69.
Vocales apud Hebræos non sunt literæ. 1.
Earum divisio, & significatio. 6.
Duæ longæ in eadem Dictione sine Gahgja non dantur. 13.
Voces Hebrææ ferè omnes sunt Nomina. 17.

FINIS.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Sphalmata in Propositionibus Ethices emendanda.

Pag.	*Lin.*		*Lege*
33	17	per Prop. 23.	per Coroll. Prop. 23.
60	22	per Coroll. Prop.	per Prop. 16.
69	6	Prop. XIX.	XXIX.
82	21	per Prop. 4. hujus.	per Prop. 41. hujus.
117	19	per Prop. 9. hujus.	per Schol. Prop. 9.
124	22	per Prop. 7. hujus.	per Prop. 7. hujus.
147	24	connexionem	connexionē. Vide Prop. 52. cum ejusd. Schol. & 54. hujus.
155	3	& 34. hujus.	per Axioma hujus.
171	6	per Axioma 1. hujus.	per Axioma hujus.
186	2	per Axioma 3.	per Axioma hujus.
193	32	per Prop. 34. hujus.	per Prop. 33. hujus.
201	17	per Prop. 33. p. 3.	per Prop. 43. p. 3.
205	24	Prop. 55. p. 3.	Prop. 53. p. 3.
208	12	Vid. Schol. Prop. 35.	Vid. Schol. p. 55.
213	8	per Prop. 43. &	per Prop. 43. p. 2. &
239	6	Prop. 36. p. 5.	per Prop. 36. p. 1.
243	11	Prop. 37. p. 4.	per Prop. 27. p. 4.

Sphalmata corrigenda.

Pag.	*Lin.*		*Lege.*
5	17	ejusdem attribut	ejusdem attributi,
9	7	quæ	quia.
12	13	consequentur	consequentur.
	20	absoluitè	absolutè.
20	2	(per Prop. 15.) quod	(per Prop. 15.) adeoque (per Coroll. 1. Prop. 6. hujus.) Deus rerum, quæ in ipso sunt, est causa, quod.
26	15	non	nec
39	20	in Natura	in naturâ oriæ?
59	6	sursum numerando	humani.
69	7	sursum	unumquisque facilè videre
81	26	æquè celerius	æquè celeriter
93	6	Deoque	Deique
193	6	sursum	præclara.
105	22	primarium	primarium: nam
111	26	dubitamus	dubitavimus.
115	21	sequitur	sequitur hæc
130	22	supponimus	suppositmut.
135	14	ejusdem	ejusdem.
135	22	timidius	timidus.
139	9	becillitatem	imbecillitatem.
148	7	prorietatis	proprietatis.
156	19	sursum	honestum.
169	6	ullas	nullas.
172	15	sursum	affectione
202	6	videmus	videmus.
208	24	sursum	nulli magis ad

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Pag.	*Lin.*		*Lege*
210	2		vivendi	vivendi.
227	11. 12		facultas ingenii limitatior	facultas limitatior.
230	4		officio	officio suo
235	9		producuntur	ita Auctor scripserat, NB. produ-
ibid.	2	sursum	portiuncula	portiunculæ.
241	19		rem aliquam absentem	rem aliquam ut absentem
262	6	sursum	quæra	quærat.
263	11		Pietas igitur &c.	Pietatem igitur & Religionem
276	33		Act. 6.	Act. 16.
278	9	sursum	dari	dantur.
283	22		qualis	qualem.
283	2		mererntur	mereatur
ibid.	18		præter	præter
286	19		ducendi	conducendi.
288	11		reum quemcunque	reo cuicunque
309	ult.		capia	capiat
311	17		dubitari	dubitare.
315	10		omibus	omnibus
326	7	sursum	stipendium	stipendium.
346	3		Act. 16.	Act. 6.
349	14		habet	habent.
353	7		videbantur	videbuntur.
382	3	sursum	nunquam	nunquam.
401	7		attibuta	attributa,
402	ult.		accipi	accepi.
411	21		videtur	videtur.
412	15		uno altero	uno & altero.
435	penult.		expressimis	expressissimis.
437	ult.		Auroutus	Auxoumus.
441	15		sequitur	sequi.
501	14		aminitus.	animitus.
510	21		dependent	dependeant.
544	ult.		dissertationis	dissertationis.
558	6	sursum	ignorissimos	ignorissimos
560	2		possint fiere	possent fieri.
572	10	sursum	Harpyæ	Harpyiæ.
604	7		incomprechensibilia	Incomprehensibilia.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
0 1 2 3 4
Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Errata in Compendio Grammatices Hebrææ.

PAg. 3. lin. 21. lege פִּקְדֵּר Pag. 11. lin. 19. lege אֱלֹהִים *Ibid.* lin. 29. lege עֹשֶׂה Pag. 12. lin. 25. lege שְׁמָרִים Pag. 25. lin. 26. lege propterea. Pag. 34. lin. 18. lege יָם. Pag. 38. lin. 22. lege לֹאל גָּדוֹל Pag. 39. lin. 18. lege כָּל־ Pag. 46. lin. 15. lege בֵּית Pag. 49. lin. 19. lege עוֹד Pag. 54. lin. 11. lege הַזֹּאת Pag. 60. lin. 9. lege in eâ. Pag. 64. lin. 16. lege אֲנַחְנוּ Pag. 69. l. 26. lege sumptum. Pag. 77. l. 7. post Sanctum dele & *Ibid.* lin. 18. lege הִנֵּבֵא Pag. 85. lin. 8. lege opertæ. Pag. 86. lin. 9. lege ut שָׁמַע Pag. 89. lin. 1. lege יַבֵּשׁ Pag. 90. lin. 23. lege וְנִזְכְּרוּ Pag. 94. lin. 9. lege *f.* רִיבוֹת Pag. 95. lin. 10. lege *f* תִּקּוּמְמִי Pag. 97. lin. 8. lege 2 הֲבִיאוֹתָ Pag. 98. lin. 3. & seq. loco ע pone ו *Ibid.* lin. 20. lege נֶאֱזְרָה Pag. 99. lin. 10. lege הָאֵזֶר Pag. 100. lin. 7. lege בָּעַר Pag. 104. lin. 12. lege נָקַב Pag. 108. lin. 7. lege יָפֶה Pag. 109. lin. 4. lege פֹּקֵד Pag. 110. lin. 5. lege מִפִּקְדָּה Pag. 112. lin. 11. lege הוּסַב

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/
ac-343
/start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak
Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
0 1 2 3 4
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel
Kodak Gray Scale
http://diglib.hab.de/drucke/ ac-343 /start.htm